AHMET BÜKE

Kırmızı Buğday

ROMAN

can çağdaş

AHMET BÜKE

KIRMIZI BUĞDAY

Can Çağdaş

Kırmızı Buğday, Ahmet Büke

© 2025, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncını yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2025, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 20000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Abdullah Ezik
Düzelti: Aylin Samancı Elmasdağ, Melis Oflas
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni ve kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: MY Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şti.
Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sokak. No:8 Kat:2
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 47939

ISBN 978-975-07-6551-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

AHMET BÜKE

KIRMIZI BUĞDAY

ROMAN

can

Ahmet Büke'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Alnı Mavide, 2010
Çiğdem Külahı, 2010
İzmir Postası'nın Adamları, 2010
Kumrunun Gördüğü, 2010
Ekmek ve Zeytin, 2011
Cazibe İstasyonu, 2012
Yüklük, 2014
Varamayan, 2019
Deli İbram Divanı, 2021

AHMET BÜKE, 1970'te Manisa'nın Gördes ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Gördes'te, liseyi İzmir Atatürk Lisesi'nde bitirdi. Bir süre ODTÜ Jeoloji Mühendisliği'nde okudu. 1997'de Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Öyküleri *E*, *Adam Öykü*, *Ünlem*, *Patika*, *İmge Öyküler*, *Özgür Edebiyat*, *Eşik Cini*, *Notos Öykü*, *yeniyazı*, *ğ*, *Sus*, *Har* gibi edebiyat dergilerinde yayımlandı. 2004'te *İzmir Postası'nın Adamları*'nı, 2006'da *Çiğdem Külahı*'nı, 2008'de *Alnı Mavide*'yi (2008 Oğuz Atay Öykü Ödülü), 2010'da *Kumrunun Gördüğü*'nü (2011 Sait Faik Hikâye Armağanı), 2011'de *Ekmek ve Zeytin*'i, 2012'de *Cazibe İstasyonu*'nu, 2014'te *Yüklük*'ü, 2019'da *Varamayan*'ı, 2021'de *Deli İbram Divanı*'nı (2022 Vedat Türkali Roman Ödülü) yayımladı.

Gördesli Pehlivanoğlu Ahmet Bey'in,
Kıranşeyhli Müftü Ahmet Efendi'nin,
Hacı Ethem Bey ve Makbule Hanım'ın
aziz hatıralarına...

"Harami var diye korku verirler
Benim ipek yüklü kervanım mı var"

Karacaoğlan

BİRİNCİ BÖLÜM

Buğdaylar Yattığında

I.

25 Nisan 1915'in ilk saatlerinde deniz nefti karanlıklar içindeydi. Gökyüzünde hızla kaçan bulutlar, ay ışığının koyuluğunda belli belirsiz titreyen yıldızları bir örtüp bir açıyordu. Birkaç gece boyunca akan göktaşı yağmuru da artık kesilmişti. Köprü üstü nöbetini kontrol için gelen vardiya subayı, mevkisinde harita çalışan gemi komutanını, yanındaki beli silahlı emir subayını görünce kalbinin hızla çarpmaya başladığını hissetti. Demek ki beklenen saat nihayet gelmiş, yol boyunca herkesin coşkun şarkılarla kendinden geçtiği o arzulanan yere varılmıştı. Bir gün önce, öğleden sonra yağmur altında Mondros'tan gırtlaklarına kadar mühimmat, harp denkleri, piyade, topçu birlikleriyle vira demir ettikleri andan itibaren bir türlü geçmek bilmeyen seyrin sonuna gelinmişti.

Birleşik Donanma'nın görev grubu haritada işaretlenen buluşma noktası olan 40 derece, 12 dakika kuzey enlemi; 26 derece 10 dakika doğu boylamına ağır ağır ulaşarak durdu ama funda demir emri gelmedi. Neredeyse kıyıdan 5 deniz mili açıktaydılar. Ses ve ışık disiplini çoktan emredilmişti. Arka arkaya gelen tekmillerle koşuşturma başladı. Saat 01.30'u vurduğunda nakliye gemilerindeki ilk dalga çıkarmaya katılacak 1.500 asker uyandırıldı ve büyük bir sessizlik içinde destroyerlere

aktarıldı. Askerler burada yüzlerce kez talim ettikleri gibi hızla hazırlanıp donandılar. Tüfek namluları ve parıldayan süngü kılıflarını çaputlara sarıp körlediler. Fazladan dağıtılan mühimmatı kütüklüklerine yüklediler. Ardından hepsine sıcak yemek, metal kupalarda taze kahve verildi. Kumral, alnından sağ kaşına doğru çapraz yara izi taşıyan bir çocuk, yağda pişmiş yumurta, domuz pastırması, sosis ve patates püresi dolu tabağını yanındakine uzattı.

"Deniz tutar şimdi beni. Yumurtayı ister misin?" dedi.

Delikanlının köydeki damızlık boğasına benzeyen iriyarı arkadaşı, "Püreyi de yesem olur mu?" diye sordu.

Omuz silkti öteki.

Dev irisi asker tabağını doldururken mırıldanıyordu. "Bu kadar erken kahvaltı hiç vermemişlerdi. Böylesi dolu tabağı nerede görecektik? Çavuş da ilk kez küfretmeden uyandırdı. Sence terhis mi oluyoruz?"

Kumral çocuk eğilip arkadaşının yüzüne baktı.

"Bu yarım akıllıyla aynı takımdayım. Tanrı bana acısın," diye düşündü. Sonra gülmek geldi içinden. Kahkaha atmaya başladı. Kendini tutamıyordu. Tabağını olduğu gibi arkadaşına uzatıp tüfeğinin üzerine kapandı. Kolunu ısırarak yaşarmış gözleriyle sessizce gülmeye devam etti.

Saat 02.30'u vurduğunda ay henüz batmamıştı. Verilen emirle davrandılar. Takım ve bölük sırasına göre ambarlardan güverteye çıkıldı. Açık hava buz gibi yüzlerine çarpmış, genizlerini yakmıştı. İlk kez bu toprağı ve denizi kokluyorlardı ki onlara hâkim olanların "sitte-i sevr" dedikleri altı gün fırtınalarının artık dindiği günlerdeydiler. Şimdi karadan esmeye başlayan rüzgâr denizi önceki günlere göre uslandırmış, dalgaların arasında ufak tefek kuzucuklar kalmıştı. Böyle zamanlarda kıyıdan taşınan kokularla birlikte derinlerde gezinen kılıçbalıkları ısınmaya başlayan yüzey sularına varırdı. Kılıç, nazlı kıv-

ranmasıyla çıktığında sadece bir elin parmakları kadar olan yelesini su üstünde gösterirdi. Eski günler sürseydi şafakla birlikte, gönderine bağlı zıpkınlarla açılan çaparlarda küreklere asılan avcılar belirecek, ufku tarayıp bu yelelerin peşine düşecek, gün ikindi olunca da kafakuyruk bağıyla tekneye aldıkları nasipleriyle döneceklerdi. Oysa artık uzun sürecek melhame-i kübra yıllarının başlangıç anlarındaydılar. Ne kılıçlar ne denizciler ne de nisan yağmuruyla yatmış ekinlerin kaygısına düşmüş ırgatlar için mırıldanarak akacak bir zaman vardı.

Askerler iskele ve sancaktan asılan örme şeytan merdivenlerinden düzen içinde inip gemilerin filikalarına yüklendiler. Her filikada 30-40 asker vardı. 1.500 kişilik birinci hücum grubunun dümenci onbaşıları kürekçileri kontrol etmek için, "SAY!" komutunu verdi. Gecenin içinden fısıltılar yükseliyordu.

"Pruva, tamam!"

"Pruva sıvırya, tamam!"

"Sıvırya, tamam!"

"Hamla sıvırya, tamam!"

"Hamla, tamam!"

Saat 02.50. Beş çifte kürekçiyi eksiksiz alan onbaşılar takım komutanlarından, "HİSA!" komutunu duyar duymaz bir işaret çaktılar. Böylece tüm kürekçiler küreklerinin palalarını göğe dikip elciklerini iki ayaklarının arasına yerleştirdiler; beklemeye başladılar. Kürekçilerin arasında üç sıra piyade tam teçhizat diz çökmüştü. Birkaç dakika sonra arkadan tiz ama alçakça, kısa, anlık parlayıp sönen kıvılcım gibi bir gemici düdüğü duyuldu. Böylece önde savaş gemileri, arkalarında istimbotlar ve istimbotlara halatlarla bağlı filikalar yavaşça süzülmeye başladı. Her istimbot arka arkaya birbirine bağlı dört filikayı çekiyordu. Az sonra çekili gruplar arasına 150 yarda mesafe koyarak dörder filikadan on iki sıralı bir hü-

cum dalgasına dönüşmüşlerdi. Pruvadan aldıkları rüzgâra rağmen işleyen pervaneler dalgaları yara yara barut ve insan canıyla dolu ağırlıklarını dümen suyunda çekerek görev yerine sürüklüyordu.

Saat 03.00. Ay batınca hücum grubunu çeken savaş gemileri 5 deniz mili hıza çıktılar. Karadan gelen serinlik askerlerin yüzüne çarpıp çizmelerinin ucuna kadar yuvarlanıyordu.

Saat 03.30. Sahile 2,5 deniz milinin altında mesafe kaldığında savaş gemileri yol kesti; bundan sonra karaya doğru seyir görevini istimbotlar almıştı. Şafak 04.05'te atacak, gün 04.30'da ağaracaktı. İlk görevlerini icra etmeleri için ihtiyaç duyacakları karanlık onlarla bir saatten daha kısa süre oyalanacaktı.

Saat 04.15. Takım komutanları arkalarına doğru yavaşça fısıldadılar: "Son 50 metre..."

Filikalar istimbotlardan çözüldü. Artık iş kürekçilere kalmıştı. Onbaşılar fısıltıyla, "AL BERABER!" komutunu verince küreklerin palaları hep birlikte suya battı.

Tüm kürekçiler uzun talimleri boyunca hançerelerini yırtarak yineledikleri komutları şimdi ses disiplini gereğince sessizce içlerinden, bir makinenin dişlisi gibi tekrarlamaya başlamışlardı.

"HOP!"

Kürekler havada.

"HOY!"

Kürekler suda.

"HOP!"

Kürekler havada.

"HOY!"

Kürekler suda...

Böyle topluca, şaşmaz ritimle kürekleyerek kıyıya yaklaşan ilk hücum grubu saf düzenine geçti. Ardından on iki sıra halinde Kabatepe yönünde ilerlemeye başla-

dılar. Filikaların ortasına çökmüş, donmuş mermerler gibi bekleşen piyadeler başları önde, çırpınan dalgalardan gelen tuzlu serpintiyle yanan gözlerini bir yumup bir açıyorlardı. Oysa şimdi neredeyse hepsi tek dal sigara yakmayı deli gibi istiyordu. Son bir sigara daha, bu her şeye değerdi. Alnı yara izli köylü çocuğu arkadaşlarının tersine başını kaldırıp ilerledikleri karanlık istikamete doğru baktı. Av köpeği gibi havayı kokluyordu. Karadan esen yel burnuna kokuyu getirmişti.

"Yatmış ekin," diye fısıldadı.

Elini usulca ekmek torbasına uzattı. Memleketinden ayrılırken bir avuç buğday kellesini çantasına atmıştı. Son kalan dolu başağı parmaklarıyla buldu. Hızlıca koklayıp yakasına taktı.

Şimdi filikalar rütbelilerin "Z kumsalı" diye haritaya işledikleri o meçhul yarı karanlık içindeki karaya bindirmek üzereydiler.

II.

İnsanoğlu ölmek için dünyaya gelmiş, zamanı kokular yaşar. Onlar asla kaybolmaz ve mağlup edilemezler. Buğday başağının insan ve öküz teriyle yeşerdiği her yerde olduğu gibi dünyanın bu yanında da bahar fırtınaları endişeyle beklenirdi. İhtiyarlar huzursuzca oturdukları yerde eşinir; güneşe, bulutlara bakarak ve toprağın epeydir beliren zamansız sıcaklığını yoklayarak, "Öküz Soğuğu geldi gelecek," derlerdi. Önce yıldızdan yanan pırıl pırıl bir nisan gecesinin tan vaktinde dağların doruklarına neredeyse parmak kalınlığında kırağı düşerdi. Gün ilerlerken karabulutlar çapul kolu gibi yüksek dağların ardından aşarak iner, düzlüklerde günlerdir ısınan toprağa çarpardı. Böylece dünyayı bunguluk kaplardı. Sonra çok geçmeden çıkan poyraz, elinde iğneli topuzunu sallayan fırtınaya dönerdi. Yine de bütün bu olanlar ölümcül sayılmazdı. Asıl büyük felaket indirme ihtimali olan deli yağmurda gizlenirdi. O zaman sıcak ve soğuğun çarpışmasıyla yağmur damlaları büyür; aniden patlayan rüzgâr sağanakları öküz sinirinden kırbaç gibi yeşil saplı, körpe kelleli, nazlı tuğlu buğday tarlalarının üzerinde şaklardı. Eğer dünya böyle çeyrek saat altüst olursa bedenleri fırtınayla ezilen buğdaylar yatar kalırdı. O körpeliğiyle yeri öpen buğday asla doğrulamazdı. Eski boyuna kalkama-

yan yaş saplar çürümeye başlar ve buğday sadece ömrü ona bağlı olanların hissedeceği bir kokuyla ölmeye yatardı. Dünyanın her köşesinde emekleri eline verilenler bu kokuyu bilirdi. Oysa bizim cennet ve cehennemimiz olan bu topraklarda yatmış buğday kokusuna tüm bunlar yetmezmiş gibi korkular da karışırdı. Irgat, yarıcı, hizmetkâr ve erbab-ı zürra dedikleri toprak emekçilerinin ellerine yüzlerine bulaşan o kara his. Yokluk ve yoksulluk, açlık ve ardından gelecek hastalıklı ölüm korkusu; sipahi ve ardından âyan korkusu. Sonunda tek kişiye dönüşecek bezirgân tüccar, tefeci, sarraf korkusu. Dayanamayıp toprağından kaçıp gidenin peşine düşen çiftbozan akçesi korkusu. Celallenmesi sönmüş eski bir Celali başbuğunun yatağanıyla kesilmek korkusu. Ve hatta bütün bu korkularla dolu kaderin korkusu...

Hanedan-ı Medar denilen Akhisar'ın kuzeydoğusuna düşen uçsuz bucaksız topraklarda da o yılın nisan ayında Öküz Soğukları yapacağını yapmış, ekinlerin üzerinden geçmişti. Irgatlar sazdan çamur sıvalı evlerinden çıkmış, üstlerinden geçen boranın sersemliğiyle dikiliyorlardı. Arap Ali çıplak ayaklarıyla bir koşu harman yerinin karşısındaki tepeye, çam ağaçlarının arasındaki kınalı kayanın üzerine çıktı. Ellerini siper edip tarlalara baktı.

"Vah ki vah!" diye inledi. "Tekmil yatmış ekinler."

Aşağıda ondan haber bekleyenler başlarını çevirmiş, Arap Ali'yi izliyorlardı. Islak kayaya oturdu. Delikanlı çağında dizlerini dövdü.

Arap Ali'nin öylece çöküp kaldığı toprak hep böyle kederli değildi ama oldu olası zor ve zorbayla doluydu. Şimdi Medar denilen çayın ismini o zamanlar kimse hatırlamasa da çayın bir yakasına kurdukları Tepeköy ile öte düzlüğüne kondukları Yakaköy hep ilk isimleriyle yaşadı. Mülk ezelden ebede Allah'ındı ve elbette Rabbi-

miz toprağı sultana vermişti kulları için. Şevketli, kerametli, kudretli padişah efendimiz yayan yol tepen askerlerine gözün gördüğü tüm bu toprakların kullanım hakkını bahşetmiş, onlar da yürümeye alışkın oldukları için çayın uzak iki yakasına aynı aşiretin iki oğul beyleri olarak konmuşlardı. Bu piyade ve müsellem köyleri mevat denilen, o zamanlar ölü toprak sayılan meşe ormanının örttüğü araziyi şenlendirmişti. Nesillerce odun kömürü yapıp Akhisar, Saruhanlı ve develerle götürdükleri Manisa'da sattıkları meşelik tükenince geriye işlemek için araziler ve iki köyün de sırtını dayadığı tepelerde meralar ortaya çıktı. Kuşaklar sonra böyle bitek topraklara konmuş bulunan Tepeköy ve Yakaköy halkı ister istemez rençper ve hayvancı olmaya meyletti. Akhisar müderrisi Hakkı Ağa'nın da Aydın vilayetindeki etkisiyle damadı Medar Beyi bu topraklara sipahi olarak verildi. Arazi her köylü aileye bir çift iyi cins öküzün işleyebileceği kadar büyüklükte pay edildi. Ve elbette o günden sonra öşür ve ağnam resmi de hayatlarına girmiş oldu. Yalnız işin garipliği şuydu, Medar Beyi artık bitmek üzere olan sipahiler çağının yaşlı bir askeriydi. Öyle ki kayınbabasından bile büyüktü yaşı. Müderris Hakkı Ağa çocuk çağında kızını gözü kapalı vermiş, karşılığında da damadı Medar Beyi'nin hâkim olduğu topraklarda yetişen iyi cins arpa, yulaf, burçak ve özellikle de buğday için Akhisar çarşıda zahire ticareti işine girmişti. Elbette Hikâyeyi Hanedan-ı Âl-i Osman harplerle doluydu. Ve sefer demek ordunun her daim yeniden toplanması, yollara düşmesi demekti. Birkaç defa Medar Beyi çeşitli bahanelerle seferlere katılmadı. Her defasında özrünü Müderris Hakkı Ağa, vilayet merkezinde usulünce ve bedeli mukabilince halletti. Tabii devletin de bozuk bir saat gibi sağı solu belli olmazdı. Umulmadık zamanda çalışmaya karar verirdi. Medar Beyi'ne dair şikâyet layihaları Sa-

ray'a gitmek ve belki de kelleyle birlikte tımar da düşmek üzereyken yeni sefer haberini en yakın menzilhaneden bir Tatar ulak getiriverdi. Bu defa çalıyı dolanmak mümkün değildi. Medar Beyi Tepeköylü ve Yakaköylü kulları toplayıp yola düştü. Gölmarmara ve Bintepeler üzerinden Salihli Ovası'ndaki ordunun toplanma mevkisine giderken gölün kıyısında soluklanmak için durulduu. Medar Beyi, Rum köylülerin derin yağ kazanında kızarttığı, kılçıkları tuz buz olmuş iri sazan balığının üzerine bir okkaya yakın sultani üzümü geviş getirerek yuttu maşallah. Üstüne ağırlık çöktü ve çadırına çekilip uykuya yattı. O sırada kara yağlıklı bir grup süvari Köprübaşı Dağları'ndan Poyraz damlarına inerek, Salihli Ovası'nın berisinden yola sarkarak beyin konduğu yere doğru köpük içindeki atlarını dörtnala koşturuyordu.

Medar Beyi'nin silahşoru ve kâhyası Bağçevan Potka oğlu Mihail'in hizmetkârlara sabahleyin anlattığına göre bey gece kâbuslar içinde kıvranmıştı. "Bana Al Karısı musallat oldu. Çirkin, koca kafalı, saçları çürümüş ekin kokan bir canavar. Kâh gölge, kâh kedi sıfatında göründü. Geldi ağzımı kapadı, nefesimi kesmek istedi. Ama elinde üç delik vardı, oradan soluk alabildim şükür," diye ağlamış. Ve içmesi için yetiştirilen bir çanak ballı şaraba dudaklarını dokunduramadan aniden nefesi kesilerek ebediyete irtihal eylemiş.

Damadı vazife yolunda öldüğü için şehit sayılan Müderris Hakkı Ağa sefer sonuna kadar toprakların vekâletini üstlendi. Devlet ve hayat boşluk kabul edemezdi. "Birkaç yıl sonra Medar topraklarına mültezim olurum," diyerek dükkânında şükür namazı kıldı. Bu iş tamam olunca rahat nefes alacağını düşünmüştü fakat hayatta her şeyin bir bedeli vardı. Kimi zaman peşin ödense bile hesaplar kolay kolay kapanmazdı. Şahitlerin yeminli ifadelerine ve bunların uzun ve ağdalı tezkerelerle vilayet mektupçuluğuna

teslim edilmesine, devlet işlerinin arka arkaya halledilmesine rağmen bambaşka bir vaziyet vardı. Ve bu umulmadık zamanda zuhur edecekti.

Medar Beyi elbette sekte-i kalpten gitmemişti. Mihail ter içinde uyanan ve rüyasını anlatan efendisine ballı şarabı ikram ettikten sonra mumları söndürmüş, ardından sessizce dışarıda bekleyen kara yağlıklı adamları içeriye almıştı. Adam öldürmek sanat ister. Ecel eliyle ölüme benzer bir son içinse sanatkârlık gerekir. Gelenler işlerinde mahirdi. Medar Beyi'nin usulüne uygun şekilde işlemeli minderler marifetiyle boğdular. Böylece Akhisar müderrisi damadının harpte ya da yolda onu bulması muhtemel ölümünü ve topraklarının kaderini bir bilinmeze değil kendi ellerinin kudretine bırakmış oldu.

Suç varsa suç ortaklığı da vardı. Boğucular dağda gezen dört ayaklı börü sürüsü değil, iki ayaklı eski bir Celali başbuğunun soyundan gelen, Gördes Dağları'nda gezen zeybeğe, Kayalıoğlu'na dahil canavarlardı. Ve günü gelince dişlerine değen kan sadece birkaç kese altınla onları durduracak gibi değildi.

Kâhya Mihail'le giden piyade köylüler daha seferden dönmeden Kayalıoğlu Akhisar'ı efradıyla bastı. Müderrisin çarşıdaki zahire mağazasını cayır cayır yaktı. Birkaç günahsız zavallı ırgatı dükkânın önüne yatırıp boğazlattı. Azgın sürüsüne zengin hanelerinin cümle kapılarını baltalarla parçalatıp yıktırdı. Evlerden delikanlı çağında erkek çocuklar çıkarıp atların terkilerine elleri ayakları bağlı halde yüklediler. Geldikleri gibi yıldırım hızıyla Dingilli Tepesi'ne doğru çekildiler. Post atıp Akhisar Ovası'nı gözlemeye başladılar. Birkaç gün sonra Akhisarlı ekâbir ve eşraftan bir heyet Kayalıoğlu'nun huzuruna vardı ve ödeyecekleri fidyeyi öğrenmek istedi. Kayalıoğlu para istemiyordu. Onlara zeybeklikten bıktığını, artık düze inmek, onlar gibi temiz bir hayat sürmek istediğini söyledi.

"Çok gezdim. Çok sofraya çöktüm, altın kestim; çok can aldım. Sonunda gördüm ki dağlarda yaşlı zeybek yoktur. At sırtında, şan içinde göğ ekin gibi geçip gitmek istemem. Çünkü benim başımda akıl vardır..."

Şartlarını sıraladı. Önce affedilecek, eski suçlarının üzerine sünger çekilecekti. Oturduğu posttan kalkarak Akhisar Ovası boyunca uzanan toprakları kırbacının ucuyla boydan boya gösterdi.

"Hanedan-ı Medar namıyla önce ve daima Ulu Yaradan Celle Celaluhu'nun mülkü, sonra da padişah efendimizin anasının ak sütü kadar hakkı olan bu arazilerin iltizamını üstelenmek isterim," dedi. "Mukataanın rayicine uygun bedelini ödemeye ve de üçte ikisini peşin saymaya hazırım. Bu sebeple yıllık değil beş senelik isterim vazifemi. Devletimin eline toplu para geçsin isterim; bilirim ki seferlerin masarifi ağır bir zincir gibidir. Öyleyse yapılacak şudur: Ben devlete, toprak bana. Reayaya da bildirin ki onlardan alacağımda hakkaniyetli olacağım. Deyin ki, Kayalıoğlu kulu toprağın dirliğini, devletin vergisini muhafaza etmekle kalmaz. Akhisar'ın ve cümle civar dağların düzenini de sağlarım ki padişah efendimiz ne eşkıya ne bozguncular ne de ahlaksızlıkla uğraşmak için ter döker." Ve ekledi: "Efradımın fazlasını ve düzde inip de düzene giremeyecek olan yaramazlarını elimle halledeceğim. Elbette yeter sayıda kulum dizimin dibinde olacaktır. Kuşağımdaki silahı teslim etmem. Devlet kapısına da gitsem, camide vakit namazına da dursam onlarsız olmam. Malumdur ki hasmı bol adamım."

Kayalıoğlu, vilayete gidip işi usulünce halletmeleri için bir ay süre verdi. Ayrıca müşkül geçene kadar adamlarının doyması için her cuma namazını müteakip yirmi besili kuzu ve bir araba ekmek getireceklerdi. Yoksa kaçırdığı çocukların burunlarını ve kulaklarını keseceğine, Akhisar'ı bir ucundan öbür ucuna yakarak çarşı başında-

ki çınar ağaçlarının dalları tarttığınca yağlı göbekli zengini asacağına yemin billah etti.

Heyet çaresiz döndü. Gece uzun saatler boyunca ne yapacaklarını konuştular. Müderris ile kaymakam derhal Saruhan Sancağı'na haberci salınıp destek kuvvet çağrılmasını savunuyordu. Ayrıca Kayacık Yörükleri de uygun paraya dörtnala gelirlerdi. Sancaktan kuvvet bir, olmadı iki güne muhakkak yetişirdi. Hazirun çaresizce derdini anlatmaya çabalasa da müderris ile onun beslemesi kaymakam Nuh deyip peygamber demiyordu. Çaresizce çekildiler. Müderris ve kaymakam gittikten sonra kafa kafaya verdiler. Dağa kaldırılanlar onların çocuklarıydı. Ötesi kelleleri ve mülkleri bir yaban ateşinin koruna düşmek üzereydi. Müderris, istikballerinin önünü yola düşen kaya irisi gibi kapatmıştı. Onun elbirliği ile kaldırılması gerekiyordu. Yapılacak iş nahoş olsa da mecburiyeti ve aciliyeti muhakkaktı; ayrıca hayat güç sahipleri için hep böyle akardı.

Kaymakam sabah namazına gitmek için evinin kapısını açtığında Saraçzade ve Keçecizade namıyla bilinen iki kasabalıyı beklerken buldu. Yere bıraktıkları çuvaldan kan sızıyordu. Ayağı yürük bir at getirmişlerdi yanlarında. Kaymakama uçar gibi vilayete gidip Kayalıoğlu'nun meselesini bedeli ne olursa olsun halletmesini ve ancak bu halde ailesini sağ salim buradan götürmesine müsaade edileceğini tane tane anlattılar. Kaymakamın evinin bahçesine Müderris Hakkı Ağa'yı hep birlikte defnettiler. Defin duasında kaymakam, "Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz. Ya Rabbi, bizleri bu sözümüzde sadık eyle, başkalarından yardım isteyecek duruma düşürme!" diye mırıldandı.

Böylece mesele arazi kavgasına yaraşır uhulet ve suhulet içinde çözüldü. Kayalıoğlu göz koyduğu işbu toprakların hâkimi oldu. Öyle ki, öldüğünde mezar ta-

şına "Hanedanı kadim Medar sahibü'l-ata" diye kazımışlardı.

Tabii ilk Kayalıoğlu Beyi'nin ömrü istediğince uzun oldu. Çünkü dediği gibi omuzlarının üzerinde sukabağı değil akıl taşıyordu. O sadece düze inip, Medar Çayı'nda yunarak elini ayağını kandan arındırmamıştı. Ovada yaşamanın inceliklerini de zekâ dolu kıvraklığıyla tez kavramıştı. Bir kere asla Müderris Hakkı Ağa ve damadı Medar Beyi gibi yapmadı. Onlar bu engin çiftlik arazilerinin ucunu bucağını bilmez, kırk yılın başı at sırtında gelerek kâhya ve çavuşlardan malumat alır, ürün nakliyatı, para pul ve öşür tahsilatı işlerini Akhisar'dan idare eder, akşam oldu mu da Bey Mahallesi'ndeki geniş avlulu evlerine çekilerek ziyade sofralarına otururlardı. Kayalıoğlu ise ekmeğine şahdamarından yakın olmak isterdi hep. O yüzden mültezim tezkeresi ve af ilamı eline geçtiği gün çadırını Su Deliği mevkisine çattırdı. Burası ovaya daha hâkim bir yerdi; üstelik gündoğusu poyrazbatı lodos yönlü meşhur Akhisar rüzgârlarını aldığı için yazları serin ve sineksiz olur, cephesi güneye baktığı için de kışları kuza düşmezdi. Ayrıca suyu hiç dinmeyen, yaz kış buz gibi akan çeşme vardı ki bu nedenle adına Su Deliği demişti eskiler. Hele o noktadan tarlaların arasında saflar halindeki çınarlara, söğütleri gerdanlık gibi takınmış Medar Çayı'na ve onun irili ufaklı menderesleriine bakmak ömre değerdi. Seher vakti suda yıkanan bülbüller ardıçların, ahlatların kollarına kona kona çeşmeye doğru uçar, gam alır şakımalar tuttururlardı.

Buranın belki de tek çapağı vardı. Arapoğulları dedikleri eskinin kölesi, topraksız oldukları için çiftlik işlerinde hizmetkârlık yapan köylü yan yana sıvadıkları damlarda yaşardı çeşmenin kaşında. Bunlara yılan kavmi diyenler de vardı. Onca fakirliğe rağmen dayanıklı olmalarını yılanlarla beraber Su Deliği'ne yoldaşlık yapmalarına

yorarlardı. Gerçekten de çocukları bile yılandan korkmazdı. Bahçesinde, tarlasında ya da damında yılan gören doğruca Arapoğulları'na koşardı. Çoluk çocuk, genç ihtiyar fark etmez, kimi çığırsalar gelir sanki elleriyle koymuş gibi yılanı bulup çıkarırdı. Onları incitmeden kafalarından kavrar, koyunlarına emeklerinin karşılığı olarak verilen yağlı şekerli katmeri sokuşturup uzaklaşırlardı. Köylük yerde yılda birkaç kez sokulan olurdu ama Arapoğulları'ndan ölen kalan ya da yılandan sızlanan hiç duyulmuş şey değildi. Bey işte o kalabalığı görünce, "Hele şu ayağı yalın, başa kabaklara bak, hele! Sanki Memluk soyundan üremişler de böyle hoş yere konmuşlar," diye güldü. Damları derhal yıktırdı. Artık eşkıya değil padişah efendimizin toprak vekili olduğu için aile reisinin avucuna birkaç kuruş sıkıştırdılar. Arapoğulları iki parça partal eşyalarıyla birlikte hiç ses etmeden ve arkalarına bile bakmadan çayın öte yakasına geçip Tepeköylülerin küllük dedikleri yere çoluk çocuk kondu. Fakat aileden kara derili bir genç kız kovuldukları çeşme başına sabah namazı vakitlerinde gelip aynı türküyü söylemekten uzun süre vazgeçmedi; ta ki temel kazıkları vuruluncaya kadar.

Gadifenin endazesi mecide
Gara Aptil gayıp gitti gecede
Gara Fatma sana olsun mücide

Gel Kalizoğlu kaldır benim ölümü
Demirci'ye doğru döndürdüler yönümü
Şu Sayık'ta kılamadım cumayı
Gara Aptil gece yapmış gümeyi

Gıymeyin efeler gıymeyin de gençliğim de var benim
Güveli köyünde Ali Rıza Beyim var benim

Erken öter de Güveli'nin de furaz
Urganlara geçmiş Çerkes Ali'nin de boğazı
Arap Deresi'nde kıldım namazı

Arapoğulları için çeşmenin anlamı başkaydı. Artık isimlerini hatırlamadıkları ataları Sudan'dan sökülüp gemilerle Girit'e getirilmiş, sağ kalanlar Batı Anadolu çiftliklerine satılmıştı. Medarlı Arapoğulları bu kırımdan kalanların soyundan geliyordu. Ailenin reisi kadife kesede –ki tek parça kadife eşyaları buydu– kalp kadar yumruk büyüklüğünde kara bir taş saklardı. Rivayete göre memleketlerinden koparılırken içlerinden biri zincire vuruldukları sahilde gemilere bindirilmeden hemen önce çakılların arasında gördüğü bu taşı kaşla göz arası koynuna saklamıştı. Kara taş sökülüp atıldıkları cennetlerinden, öz memleketlerinden onlar gibi bu subaşına düşmüştü. Arapoğulları her Hıdırellez sabahı gün doğmadan kalkarlar, çeşmeye iner ve yalağın etrafında biten nanelerin üzerine yağmış çiğleri tahta kaşıklarla toplarlardı. Bir bakraçta kaynatıp ılıttıkları süte bu çiği ekleyince yılın ilk yoğurdu mayalanırdı. Arapoğulları o günün ikindisinde güneş hafifçe devrildiğinde, kendilerinin Arap Deresi dedikleri Medar Çayı'nın kıyısına, serdikleri sofranın tam ortasına kara taşlarını başlarındaki aile reisi gibi koyarlar, onun etrafına oturup uyuttukları sütten çalınan senenin ilk yoğurdunu hep beraber ve hiç konuşmadan salkımsöğütlere yaslanarak, akan suyun sesini dinleye dinleye yerlerdi. Hıdrellez yeniden doğmak, her zorluğa rağmen hayata yeniden kavuşmak, yarına mayalanmak demekti. İşte o uğursuz yılın Hıdır ile İlyas gününde bu âdetlerini göremediler, rayihasında nane kokan yoğurtlarını tadamadılar. Sonraki zamanlarda da...

Fakat yeni gelenler aylarca toprağın hangi deliğinden çıktığını bilemedikleri engereklerle uğraştılar. Bıkmadan

gelip çeşmenin yalağına yatıyor, suyun etrafını çeviriyorlardı. Yüzlerce yılanı ezdiler, küreklerle parçaladılar, balta saplarıyla bellerini kırdılar. Sonunda yılanlar vazgeçti. Görünmez oldular. Bir daha Su Deliği'ne hiç çıkmadılar.

Kayalıoğlu, Rum yapı ustaları getirterek hâkim alanı 100 metreye 100 metre olacak ve Su Deliği Çeşmesi içinde kalacak şekilde üç metre yükseklikte duvarlarla çevirtti. İç duvarlara bir buçuk metre yüksekliğinde ayrıca çıkmalar yapıldı ve asıl duvara belli aralıklarla tüfek ve tarassut mazgalları bırakıldı. Duvarlar yekpare iki kanatla açıldığında dört süvarinin rahatlıkla dörtnala geçebileceği sert kayından işlemeli cümle kapısında birleşiyordu. Bu sağlam kapıda ayrıca gözetleme ve tüfenk delikleriyle sağ yanında gerektiğinde insan geçişi için daha küçük açılır kapanır kanat da vardı. Duvarlarla çevrili alan içine o güne kadar bey namına güdülen ve iki köyün sağında solunda derme çatma taşlıklarda geceleyen koyun, keçi sürüleri için iki büyük ağıl, sadece atlara ait müstakil ahır, büyükbaş hayvan ve develere başkaca ahır yapıldı. Yerden nem almasın diye subasman zemin üzerine geniş bir ambar dikildi. Hepsinden daha uzağa, etrafı yangın ânında işe yaraması için su arıklarıyla çevrili büyük samanlık unutulmadı. Ama hepsinden önemlisi çeşmenin on ayak ötesinde, o zamanlar ebniye de denilen büyük bey konağının temelleri kazıldı. Burası malikine yakışır bir bina olacaktı. Bir sene sonra biten konağın ilk katında dışarıya kapısı da olan müstakil kâhya hanesi vardı. Ayrıca Tanrı misafirleri için hazır tutulan on iki oda, büyük ocaklı matbah, kiler, hamamlık; arka cepheye bakan, yine bey ve misafirlere tahsis edilmiş iki ayrı kenef de kondurulduu. İkinci kata harem dairesi, bey odası, kahve odası, küçük silahhane ve hazine odası ile Medar Çayı'na bakan, yarısı kafesli büyük hayat yapıldı. İlk kat kesme taşlardan kâgir, ikinci kat Kalemoğlu yaylalarından kesilip soyul-

muş iyi cins çamdan ve Kayacık kestanesinden mamul ahşaptan çatıldı. Büyük avlu içinde ayrıca kuzey duvarı dibinde hizmetli odalarıyla onların kenefleri vardı. Elbette hepsi çamur ve sazdandı. Arazide taş ve ahşaptan yapılan her şey bey içindi. Hizmetkâr ve köylü haneleri mukimlerinin geçiciliğine ve zayıflığına da işaret edecek şekilde ancak çamur ve sazdan olabilirdi.

Kayalıoğlu'nun muhkem kalbi şöyle böyle biterken Akhisar havalisinde iki önemli olay oldu.

Birincisi şuydu ki, sefere giden reayanın sağ ve salim kalanları başlarında Bağçevan Potka oğlu Mihail olmak üzere geri döndüler. Gördüler ki yeni bir düzen kurulmuş. Köylüler için değişen bir şey yoktu, bir bey gitmiş bir başkası gelmişti. Mihail yükselen duvarları ve yapıları görünce gazel olmuş sonbahar yaprakları gibi titredi. "Vah ki çıra gibi yanacak mı istikbalim?" diye mırıldanarak atını yeni beyin önüne sürdü, diz çöktü, boyun eğdi. Kayalıoğlu zeki adamdı. Mihail gibi becerikli ve tecrübeli kâhyalara ihtiyacı olduğunu biliyordu. Yanına vardı, eliyle ayağa kalkmasını istedi. Mihail'e okkalı bir zeybek tokadı aşk ederek koca Rum'u yere yıktı. Mihail darbenin ve korkunun etkisiyle kendinden geçmişti. O sırada bütün adamları ve köylüler olanları izliyordu. Sonra kırbacının ucuyla konağı göstererek, "Kâhyamı hanesine götürün," dedi. Akşam konağın üst katında kurulmuş ovanın ve Medar Çayı'nın o güzel manzarasına bakan, hayatta kurulan mükellef sofrada Kayalıoğlu ile Mihail yan yana oturup aynı güveçten oğlak eti yediler. Tokadı olduğu kadar aynı sofraya oturmayı da reayanın gözüne soka soka yapmıştı Kayalıoğlu. Ertesi gün Mihail atına atlayıp yola çıktı, Sakız Adası'na gidip koyun sürüsüyle bağcılık ve bahçıvanlık yapacak, beyin yeni kiracıları olacak bilekleri haç dövmeli Rum ahaliyi çiftliğe getirmekle memur edilmişti.

Öteki hadise de şöyleydi, o günlerde dağlardaki Beğel Yörükleri ile Börez Rumları hakkında haberler de Kayalıoğlu'nun kulağına varmaya başladı.

Köydeki arazilerin iltizamını nesilden nesile alan dağlı bir bey, hasattan sonra gelip sahip olduğu reayaya karşı her zaman yaptığı gibi En'am Suresi 141. ayeti ve ardından mealini yüksek sesle okumuştu.

"Asmalı ve asmasız bahçeleri, hurmaları, ürünleri çeşit çeşit ekinleri, zeytinleri ve narları, birbirine benzer ve benzemez biçimde yaratan O'dur. Her biri meyve verince meyvesinden yiyin, hasat günü de zekât ve sadakasını verin; ama israf etmeyin, çünkü O, israf edenleri sevmez."

Bey, bu defa özellikle ayeti kerimenin israfla ilgili kısmını iki kere havalandırmıştı. Reaya "zekât ve sadaka"nın vergi, yani öşür anlamına geldiğini biliyordu. Ama altı çizilen öteki kısmından bir çapanoğlu çıkacağından da huylanmışlardı. Zaten reayanın israf edecek hali de yoktu. Amma velakin üst üste müsait mevsimler yaşandığı için hasat bereketlenince bey, öşür oranını yirmide birden onda bire yükselttiğini ilan edince neyin ne olduğu anlaşıldı. Oysa arazileri bol yağmur alan, su kenarı yerler değildi. Adalete ve insafa sığmazdı bu. Bey, önlerinde diz çöküp yalvaran köylüyü dinlemedi. Haftaya köye vardığında alacaklarını söke söke tahsil edeceğini söyleyip al donlu atı ve adamlarıyla dönüp gitti.

Akşam köylerin ihtiyarları bir araya geldi. Sonunda bir fikre vardılar ki Osmanlı bugün çoktan çok alırken yarın azdan az almayı bilmezdi; yani onda bir öşür bolluk günlerinde gelmişti amma gün gelip işler tersine döndüğünde yeniden yirmide bire düşmeyecek, onları aç açıkta koyacaktı. "O halde çok diz çöktük biz," diye konuştu içlerinden birisi.

Beğel Yörükleri ile Börez Rumları ayağa kalkmayı ilk kez öğrenmiş değillerdi, sadece yeniden hatırlamış

gibi yaptılar. Dağda gezen bir zeybeği başlarına geçirip, "Ya nasip!" dediler. İşin sonunda, haftaya yeniden gelenleri pusuya düşürüp kırdılar; beyin gırtlağını kesip bir burgatalık urganla ayağından ağaca çektiler, kanını akıttılar. Yalnız mesele bununla da kalmadı. Çünkü reayanın ayağa kalkması oyuncak değildi. Üstelik başlarındaki zeybeğin de dişine kan değmişti. Sağa sola bulaşmaya, başka çiftliklere, arazilere dalmaya, başına geçtiği köylüleri iyiden iyiye azdırmaya başladı. Gözleri ovayı, yani kendileri gibi yoksulları değil de daha zengin yerleri kesiyordu artık.

Asiler Akhisar'ı uzaktan gören tepelere varana kadar Kayalıoğlu kılını kıpırdatmadı. Hatta onunla görüşmek için Akhisar'dan gelen kimi hatırlı kişileri konağın cümle kapısından geri çevirdi. Üzerinden bir mevsim kadar geçtiğinde duralayan isyan yeniden harlanmaya başladı. Artık Akhisar'a yakın değirmenler yakılıyor; palamut, tütün ve halı yüklü kıymetli kervanlar çapul kollarıyla vuruluyordu.

Mihail'in büyük bir koyun sürüsü ve kalabalık efradıyla Akhisar Çarşısı'nın içinden Medar Çayı'na doğru geçtiği gün esnaf ve eşraftan insanlar yolunu kesti. At üzerinde duran kâhyanın körüklü çizmelerini öperek yaşadıkları müşkülatı beye illaki iletmesi ve onları huzuruna kabul etmesi için adeta yalvardılar.

Ertesi gün Akhisar'a inen bir ulak kulağına fısıldanan isimleri tek tek bulup beyin onları çağırdığını söyledi. Toparlandılar, gittiler. Büyük kapının önünde yarım saat kadar bekleştikten sonra kanatlar gürültüyle açıldı. Bir hizmetkâr konuşmadan onları konağın yoluna buyur etti. Konak kapısında Mihail bekliyordu.

"Beyimiz sizleri üst katta, heyet-i vükela odasında bekliyor," dedi.

Bu lafın manasını kavrayan kimilerinin yüzü limon

gibi sarardı. "Allah sonumuzu hayretsin. Bu zorba siyaset olmak istiyor. Adam asıyordu, böyle giderse yarın para da basar. Şirkle helak olacağız elinde," diye aralarında mırıldandılar.

Oda kapısı açıldığında heyetin yüzü tekraren altüst oldu. Kayalıoğlu, bir sekinin üzerinde döşenmiş minderlerin üzerinde, yanında sırma işlemeli kınında duran palası olduğu halde bağdaş kurmuş oturuyordu. Sedirin sağ yanında diz çökmüş oturan sarıklı bir hoca vardı. Soluna da Kâhya Mihail gelip diz çökünce bey gelenlere seslendi.

"Ağalar, efendiler hoş gelmişsiniz," diyerek yerde, tam karşısında yarımay gibi dizilmiş minderleri işaret etti.

Onlara yukarıdan bakan beyin karşısına sessizce diz çöküp oturdular.

"Konuşun," dedi Kayalıoğlu.

Sırayla konuştular. Hepsi dağlıların isyanından, dökülen kandan, uğradıkları zarardan bahsetti ağlaşarak.

"Peki, çare nedir?" diye sakalını sıvazladı Kayalıoğlu.

Ses çıkmayınca devam etti.

"Sancak'tan imdat mı? Yoksa vilayet merkezinden kuvvet mi? Ya padişah efendimizin ordusu mu?"

Sustu. Karşısında omuzları çökmüş, başları yerde duran adamları izledi.

"Hiçbirisi gelemez. Hâşâ kudretsizlikten değil. Devlet-i Aliyye meşguldür daima. Hem büyükbaşın derdi büyük olur. Akhisar dağları nire, din-i İslamın hamisi ve bi'l-cümle teb'a-yı Osmaniye'nin hükümdarı padişah efendimizin mübarek ayaklarını bastığı yer nire! Ezcümle, devlet hem başı kalabalık hem de uzaktır. İsterler ki bu ateş kendi kendine sönsün. Amma sen yangını bir de içindeki mahlukata sor!"

Hazirun işte şimdi umutla Kayalıoğlu'na bakmaya başlamıştı.

"Padişah efendimizin toprak vekiliyim, âcizane. Arazi üzerindeki kullarla topraktır. Yani sizin malınız, mülkünüz, namusunuz da bana emanet elbette. Ama önce yanımda oturan Birgili hoca efendiye soralım. Bu olmuş olana mukabele caiz midir?"

Birgili hoca ismini duyunca eteklerini toparladı. Öteki dizinin üzerine kaykılarak derince nefes aldı. Gözlerini kısıp neredeyse çizgi haline koydu.

"Şimdi efendime söyleyeyim; bağı deriz, fıkıhta haktan ayrılmak, zulmetmek, haddini aşmak için. Bu haddi zatında hâşâ huzurdan Allah'a karşı gelmek manasına da gelir. Kelime aynen Kuranı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde geçer. Hem fıkıh hem de şeriata baktığımızda bağı yani asi denilenler bir mesele olarak tespit edilirler. Hucurat Suresi, 9. ayette mealen der ki, 'Eğer müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin.' Yalnız devamında da ekler: 'İkisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa Allah'ın emrine geri dönünceye kadar haksızlığa sapanlara karşı savaşın.' İşte Hazreti Ebu Bekir, Peygamber Efendimiz'in zekât vazifesini reddeden ve İslam devletinin memurlarını kovan kendini bilmezleri bu ayeti kerimeye dayanarak, kıtal yoluyla tedip etmiştir. Bu meselede hakka girmek var mıdır, haksızca kan dökmek, mala zarar vermek var mıdır? Peki, devletin İslamın kaidelerini yerine getirmesi için vekil atadığına kalkışmak var mıdır? Hepsine ziyadesiyle girilmiştir. Ve cari vaziyet maalesef nasihatle idare edilemez bir haldedir. Yani nush ile tekdir bu azgınlar için kifayetsizdir. Geriye kalan iş bellidir..."

Kayalıoğlu memnun bir şekilde, "Ben bu düğümü çözerim ağalar!" diyerek elini dizlerine vurdu.

Sonra bekleşenlerin tek tek gözlerinin içine bakıp ekledi:

"Yalnız, kıtal dediğiniz masraflı iştir..."

Ve Birgili hoca efendiye dönerek, "Seni de Akhisar müftüsü ilan ettim," diye konuşmayı bitirdi. Sedirinden inip odayı terk etti.

Aslında Kayalıoğlu için bu görüşme bir neticeydi. Ondan önce dersini iyi çalışmıştı. İlk iş kendi kuvvetlerini ölçmüş biçmiş, kapı kullarının harp kabiliyetini gözden geçirmiş, yakın dağlarda gezen ve hâlâ rabıtasının sürdüğü eski adamlarıyla muhabere etmişti. Bunlarla da yetinmemiş, Kayacık Yörükleriyle yüz tülü deve karşılığında el sıkışıp müttefik olmuştu. Dahası isyan bölgesine adamlar salıp karşı tarafın vaziyetini ve zaaflarını iyice öğrenmişti. Sonunda anlamıştı ki, işi gücü cenk olanlar düşünüldüğünde kuvvet üstünlüğü ondadır. Kati netice almak üzere bir taarruza girişirse karşı tarafı imha edebilir. Ama eski başıbozuk olarak şunu da biliyordu ki, zafer düşmanı yok etmek değil, onun harp etme azmini kırmak ve kendi taleplerini kabul ettirmekti. Bunun da türlü türlü yolu vardı. Sonunda kuvvetlerini dağlardaki Kayacık bölgesinde topladı. Özellikle köylülerden oluşan grubun kendi bölgelerine geri çekilme yönü olan Kabakoz hattını Kayacıklı süvarilerden oluşan bir birlik göndererek kesti. Böylelikle genişçe düzlük olan Tavşanalanı mevkisinde düşman kuvvetin birikeceğini, çarpışmayı burada kabul etmek zorunda kalacaklarını düşündü. Nitekim öngördüğü gibi yolladığı öncü keşif birlikleri o arazilerde ilk teması sağladı. Gelen haberciler üzere asıl güçlerini iki saatlik cebri yürüyüşle hasmının karşısına çıkardı. Dağlı Zeybek, kuvvetlerinin merkezindeydi. Sağ kanadı Börezli Rumlar, soluysa Beğelli Yörükler tutmuştu. Geriden Kayalıoğlu'nun yolladığı süvariler yaklaşmaktaydı. Böylece rakip çember içine alınmıştı. Harp sanatı için iyi hal sayılmazdı bu durum aslında. Çünkü taarruza uğrayan taraf için çıkış imkânı bırakılmamıştı. Köşeye iyice sıkıştırılan kim olursa olsun ölümüne çarpışabilirdi.

Amma velakin iki kuvvet cepheden birbirine bakarken aniden şunlar oldu: Önce Börezli Rumlar, ardından Beğelli Yörükler yüz geri edip meydana sırtlarını verdiler ve çekilmeye başladılar. Dağlı Zeybek'le adamları deli gibi onları döndürmeye çalışıyordu. Köylüler ellerindeki kılıç ve bıçakları yere atıp yürümeyi sürdürdüler; geriden gelerek yollarını kesen süvarilerin arasından köylerine doğru toz içindeki çıplak ayaklarıyla toprağın tenini çize çize dikenlerin, çalıların deryasında kayboldular.

Kayalıoğlu gülerek izliyordu manzarayı. Öyle yapardı elbette, hakkıydı sonuçta. Bir gece önce Bağçevan Potka oğlu Mihail'i Börezli Rumlara yollamıştı. Mihail onlara Kayalıoğlu'nun reayayı kırmak istemediğini, yakın zamanda topraklarının iltizamını bizzat üstleneceğini ve yeniden öşürü eski ondalığına indireceğini, hatta ilk sene de kimseden vergi almayacağını anlatmıştı uzun uzun. Rumlar sessizce Yörükleri ikna etmişti. Mesele öşür değil miydi, o da hallolduğuna göre yorgan gitmiş, kavga bitmişti. Köylüler bin yıllık kurnazlıklarıyla kararlarını saklayıp Zeybek'i huylandırmadan onun en zayıf ve savunmasız ânında topraklarının yolunu tutmuşlardı.

Dağlı Zeybek çaresiz haldeydi. Mecburen teslim oldu. Adamları silahlarını bıraktılar, gelip galibin önünde diz çöktüler. Kayalıoğlu Zeybek'in efradını affetti. Ona katılmak isteyenleri kabul etti, yeniden dağlara dönmek isteyenlerin avuçlarına birer altın para verip yolcu etti. Zeybek ve en yakın on adamını bırakmadı lakin.

"Bu işin töresi böyledir. Siz galip gelseydiniz benim kelle gidecekti," dedi ve bizzat kendi yatağanıyla hepsinin boğazını kesti. Ayaklarından bir burgatalık urganlarla ağaçlara astırdı.

Kayalıoğlu uğraşa yanında henüz on iki yaşındaki oğlunu da getirmişti. Dallardaki ölülere dehşet içinde bakan çocuğun kulağına fısıldadı:

"Unutma evlat. Harp zanaattır. Kim ki dövüşmeden hasmını yıkar, kuşatmadan şehirleri alır, düşmanını bölüp kudretsiz ve çaresiz koyarsa o da bu işin ustasıdır..."

Kayalıoğlu dönüşte birliklerini Akhisar üzerinden yürüttü. En önde, kula donlu atının üzerinde, elbiseleri tepeden tırnağa kan içinde ve yalnızca reayanın sırtından geçinenlerin alacağı ölüm kokusuyla geçti, gitti. Arkasında sadece boş bir çuval bıraktı.

Akhisarlılar içlerinden mırıldandı: "Kıtal masraflı iştir..."

Kayalıoğlu aldığı her baş için ayrı miktarda salma salmıştı.

İşte o çuvala tepilen altın ve ziynetlerle aklındaki işe girişti. Gençken Aydın Çine havalisindeki büyük çiftliklerde gördüğü yapıyı konağının yanına, duvarlarının içine yaptırmaya koyuldu.

Kayalıoğlu kulesinin temeli böylece kazılırken hayırlı olsun diye kırk koç, kırk erkeç, dört düve, dört deve kurban edildi. Al kanları harç çukuruna akıtıldı. Birgili hoca, beyin iki kaşının arasına kurban kanından bir nokta kondurduktan sonra cemaate Fatiha okuttu. Bunu hoca efendi de bilmezdi ama ona verilmiş isim eski kule ustası dedelerinden geliyordu. Kim bilir belki de bu yüzden mırıldandığı duaları gözyaşları içinde bitirerek yüksek sesle, "Âmin!" diye seslendi.

Kule için Rodos'tan çağrılan ustalar binayı zemin üstü dört kat olarak hesap etmiş ve Kayalıoğlu'na uzun uzun anlatmışlardı nasıl yapacaklarını. Reayanın ve Akhisarlıların gözleri önünde yapı karış karış yükseldi.

İnşaat için günlerce tütecek büyük bir kireç çukuru açtılar ve ırgatların çay yatağından eşeklerin küfeleriyle çektiği kızıl toprağı işleyen bir tuğla ocağı kurdular. Arapoğluları kırma taş işinde vazifelendirildi. Aylar boyunca Pekmezci Dağları'ndaki taş yurdunun sırtını örten top-

rağı sıyırıp açtılar. Ardından küskülerle damar damar yarıp balyozlarla kırdılar. Kırma taşları at arabalarıyla çiftliğe kadar taşıdılar. Yalnız konağın olduğu yer yamaç olduğu için atlar yükü çekemezdi. Bu nedenle Arapoğulları'nın gençlerine hamal havutları dikildi, içlerine küfeler konduruldu. Kadın ve erkek kara derili hizmetkârlar ayağı yalın, başı yağlıklı halde, emekleri ellerinde taş yekûnu taşıdılar hiç durmadan.

Kuleyi kare planlı, köşeleri düzgün kesme taş, bedeni moloz taş yığma tekniğiyle inşa ettiler. Duvarlar yaklaşık beş karış kalınlığındaydı. Dışı sıvasız kireç özlü harçla birleştirilmiş, taraklama yapılarak harcın iyice tutması sağlanmıştı. Duvarların içi çamur sıva üzerine kireçle badanalanmıştı.

Zemin kat, toprak dolguyla sağır olarak yapıldı. Küçük ışık delikleri dışında penceresi yoktu. Giriş için tunç demirden dövülmüş, ardı kol sürgüyle güçlendirilmiş kapı konduruldu. Kapının üzerinde taştan söve; sövenin üzerine de yine taştan hafifletme kemeri çatmışlardı. Zemindeki kısa koridorun soluna hapis damı, onun tam karşısına işkencehane yapıldı. Dar bir merdiven katları tırmanıyordu. Birinci kata küçük pencereler ve tüfek atışı için mazgallar açıldı. Bu katın iki odasından biri yiyecek deposu, ötekisi cephanelik olarak düzenlenmişti. Konağa olacak muhtemel taarruzlara dayanmak için kuru ve saklanabilir yiyecek, içeceklerle silahlara ait mühimmat burada depolanırdı. Ayrıca konağın ikinci katına bitişik olduğu için soldaki odanın duvarına çakılan yüklüğe saklı bir kapı açmışlardı. Bey katı ile kule arasındaki bu bağlantıyla ani hücumlar sırasında kuleye geçiş mümkündü. İkinci kata yazlık ve kışlık iki oda, arkada kenef yapılmış; cephelerine yedi mazgal pencere açılmıştı. Üçüncü kat da alt katın örneği gibiydi sadece üst kata, yani terasa çıkış sağlayan kısa ve ahşaptan iç merdiven

yapılmıştı. Dördüncü kat genişçe inşa edilmiş gözetleme terasıydı. Burada hem ileriyi gözlemek amacıyla hem de en aşağıdaki kapıyı zorlayanlara taş ve kızgın yağ ya da tüfek atışı için eskilerin "seng-endaz" dedikleri iki büyük çıkma mazgal vardı. Terasın ortasında bir kutlamayı ya da acil haberi uzaklara iletmek için her zaman kuru odun ve çalı çırpı dolu taştan büyük ateşlik vardı. Bir köşede su sızdırmaz katranlarla kaplanmış yağmur suyunun depolandığı küçük sarnıç yapılması bile unutulmamıştı. Kulenin her katındaki keneflerin artıkları için çıkmalar da düşünülmüştü elbette.

Kule hem gözetlemek hem de savunmak ve gerektiği kadar içinde saklanmak için teçhiz edilmiş muhkem bir yapıydı. Oradan arazinin neredeyse tamamı görülebiliyordu. Reaya ile kullar çamur ve sazdan yapılmış geçici damlarından her sabah çıktıklarında, toprağa eğilip kalktıklarında, saban başında, tohum atarken, orakta ya da sıkma yufka ekmeklerini yedikleri dinlenme anlarında başlarını kaldırır kaldırmaz onunla göz göze geliyorlardı. O, kesme taş, tuğla ve sıkıştırılmış topraktan sabit ve kalıcıydı. Merada hayvan otlatırken, tayını gunnamış bir atın başında beklerken, harman savururken, güneşe doğru oturmuş yaşlı ve hasta köylüler son nefesini verirken ya da koruya odun için gitmiş iki genç gizli saklı nefsini söndürürken kule hep oradaydı. Tüm mazgallarıyla göze kesmiş, herkesi gören ama kalın duvarlarının ardındaki eti kimseye açık etmeyen, bilen, yargılayan, infaz eden, hâkim, malik, cebbar ve kahhardı. Gündoğusu poyrazbatı lodos yönlü meşhur Akhisar rüzgârları kuleye çarptıkça çığlığa benzer bir ıslık çalar olmuştu. Dünya kurulalı beri böylesini duymamış tepeler, ovalar, ekinler ve köylüler şimdi her durdukları ve sustukları anda ya da uyumak için yer yataklarına dizildiklerinde onu işitiyorlardı: "Ben hep yukarıda, buradayım. Gizli-açık her şeyi

bilirim; dilersem bolluk, istersem darlık bendendir. Dileğime izzet, dilediğime zillet benden akar..."

Eski Medar Beyi'nin araziden uzak yaşayıp gevşek tuttuğu parmakları Kayalıoğlu'yla tunçtan yumruğa dönmüştü. O ekmeğine şahdamarından yakın yaşamakla kalmamıştı; toprağını parçaladığı avının kanıyla renklenmiş yırtıcı pençeleri arasında tutuyordu artık. Kulesinin terasına attırdığı sedire yayılıp olan biteni görmekle kalmadı. Yavaş yavaş gözlediği canların eylemlerini belirlemeye, kayıt altına almaya, toprağın ve ürünün verimini üst üste biriktirecek işleri yapmaya da koyuldu. Mesela arklar kazdırarak Medar Çayı'nın suyundan daha çok arazinin faydalanmasını sağladı. Bu müsait toprakların çoğu el koyduğu öz malıydı ama köylünün tarlasına akmasa bile damladı. Elbette Tepeköy'ün yakınına kazdırdığı gölet mühimdi. Kış yağmurlarıyla dolan havzadan reaya da ziyadesiyle faydalanıyordu. Eski meşelik ormanından kalan baltalık seyrek korular vardı. Onları Arapoğulları'na götürüvererek kestirdi. Köklerini köylüye hayretti. Çoluk çocuk haftalarca toprağın bağrını yarıp ağaçlardan kalanları kanırttı, kışlık odunlarını çıkardılar. Nereden bakılsa ortaya bin dönüm arazi çıkmıştı. Böylelikle meralık toprak üç bin dönüme yaklaştı. Gelen Sakızlı koyuncu Rumlarla beraber çiftliğin küçükbaş varlığı bin beş yüzü geçti. En azından yarısı beyin gerisi ortakçı malıydı. At, sığır, deve mevcudu da her geçen doğum mevsimi mayalanıyordu. Rumların öğrettiği bir iş de meyvecilik ve bağcılık olmuştu. Yanlarında ıslak keçelere sardıkları uyutulmuş asma çubukları getirmişlerdi. Beyin gösterdiği çaya bakan araziyi teraslayıp yağmur suyunun yaramazlığından kurtardılar. Her sekiye bir bağ olacak şekilde düzen verdiler. Sekileri adam beli derinliğinde kazdılar. Alttan çıkan toprakları ve üst toprakları dikkatlice ayrı yerlere yığdılar. Çukurların dibine yarı yarıya olacak şekilde yanmış hay-

van gübresiyle üst toprağı harç edip yığdılar. Kalan toprakla çukurları yükseltip çubukları diktiler. Böylece yüz dönüme yakın ortakçı bağı olmuş oldu beyin. Ayrıca yeni gelenler eskilere meyveciliği ve arıcılığı öğretti. İncir ve nar bahçeleri doğdu. Bey, köylünün, "Ceviz dikmek uğursuzluk getirir," demesine aldırmadan çay boyunca söğütlerin boş bıraktığı yerlere angarya salıp ceviz ağaçları diktirdi ve bunları onlara zimmet yazdı. Böylece hem taşkınların etkisini azaltmış oldu hem de cevizden para kazandı. Eskiden daha çok buğdayla arpa ekilen arazilerde artık burçak, susam, nohut, bakla ve de darı hasat edilir olmuştu. Beyin müsaadesiyle sağda solda gezen bir Çingen obası Medar'ın menderesleri̇nden birindeki kilizmana konunca köylünün sepet ve hasır için Akhisar'a kadar gitmesine gerek kalmadı. Konanlar çamurdan desti ve çekmenin ustasıydı aynı zamanda. El emeklerini konağın dışında yüksek duvara dayadıkları tezgâhta satmalarına ses eden olmadı. Bu ilkel ticaret çiftlik evinin duvar dışında oluşacak küçük çarşının da ilk tohumu oldu. İlk Kayalıoğlu beyi göremedi ama zamanla duvar dışında küçük dükkânlar sırt sırta birikmeye başladı. Önce tahta sabit masaları olan çakal ini gibi bir meyhane açıldı, sonra da fırın. Nüfus arttıkça bakkal, kahvehane, berber ve börekçi dükkânı bile peyda oldu.

Konak ile kulenin bütünleştiği ruh, zamanı büken bir ağırlık gibi kendini belli ediyordu artık. Zamanla Medar Çiftliği adı unutuldu ve buralara Kayalıoğlu Malikânesi denilmeye başlandı. Kayalıoğlu ailesi ismiyle müsemma derebeylik olup çıkmıştı nihayetinde.

İlk Kayalıoğlu beyinin insan teri ve kanıyla biriktirmeye başladığı mülkle servet ezelden ebede böylece mayalandı gitti. İşte kayıtsızca kavranan bir avuç toprağın ya da harman yerinde batan güneşin altında bal gibi parlayan bir teneke buğdayın hikâyesi böyledir. Onun için

ne fırtınalar kopmuş, ne cenklere girilmiş, ne canlar söndürülmüştür ve daha da uğruna ne yumruklar sıkılacak, ne pusulara düşülecektir, kimse bilemez. O kadar ki, Kayalıoğlu gibi bu uzak yerin büyük zorbası bile ne istediğini bilmesine rağmen nasıl öleceğini kestiremezdi.

O yılın son güz zamanıydı, yanında kâhyası Mihail'le topraklarında at sırtında geziniyorlardı. İkindi vakti çökmek üzereydi. Meşe korusuna doğru koşturdular hayvanlarını. Buradan geniş tarlalar, bahçeler ve meralara baka baka güneşi batırmayı çok severdi bey. Goca Meşe dedikleri asırlık ağaca varınca atlardan indiler. Mihail eyerinin altında sıkıştırdığı keçeyi çekti. Beyin altına serdi. Üzerine bağdaş kurdu Kayalıoğlu.

"Getir bakalım sizin şu meşhur kırbayı," dedi.

Kâhyası belindeki kırbayı çözdü, ağzındaki tıpayı çıkardı. Beye uzattı.

Kayalıoğlu arka arkaya büyük yudumlar aldı.

"Bu sene mahsul iyi olmuş ha?" dedikten sonra yine dikti başına.

Mihail gülümsedi sadece. Ayakta saygıyla duruyordu.

"Çök," dedi bey.

Keçenin hemen dibine oturdu kâhya. Bey gibi bağdaş kurmamış, iki eli iki dizinin hizasında, namaza durur gibi tetikte ve nizami kalmıştı.

Bey şarabın güzelliğiyle yumuşamış, yaşam neşesi gürleşmişti. Elini arada baldır içlerine şaplatarak araziyi mutlulukla izliyor, gelecek için daha neleri başaracaklarını düşündükçe şenleniyordu. O sırada hemen ağaçların arasından bir kadın omzunda testisiyle çıkıp yürümeye başladı. Tepeden aşağıya inen patikaya sapıyordu ki bey onu gördü ve tanıdı.

"Vay vay Gara Fatma, sensin ha?" diye seslendi.

Fatma döndü. Oturanlara doğru baktı. Testisini indirdi, iki eliyle kucaklayıp iri memelerine doğru çekti.

"Gel bakalım buraya," dedi bey.

Fatma istemeye istemeye yanaştı.

"Sen Su Deliği'ne gelip her sabah türkü söyleyen gız değil misin? Goca pınardan mı geliyorsun böyle?"

Fatma sarıldığı testisiyle yere bakıyordu sadece.

"Ne güzeldi sesin öyle gara gız! Hadi beyine de bir çığır bakalım."

Mihail, "Utanma! Havalandır işte," diye lafa girdi.

Fatma kâhyaya düşmana bakar gibi bir bakış fırlattı.

O anda Kayalıoğlu'nu bir gıcık tuttu. Birkaç kere hafif hafif öksürdü. Boğazını temizledi. Bir türlü geçmiyordu. Tükürdü yere defalarca. Öksürükler şiddetlenmeye başlamıştı. Yüzü kızarıyor, göğsü inip kalkıyordu. Buz gibi ter basmıştı. İki eliyle mintanını yırttı. Kıpkırmızı kesmişti.

"Ne oluyor," diye inler gibi fısıldadı. "Su yetiştir!"

Kayalıoğlu nefes almakta zorlanıyordu. Göğsü hırıltıyla inip kalkıyor, ciğerleri alevler içinde kavruluyordu.

"Su, su..." diye inledi yeniden. Dizlerinin üstüne çökmüş, bir eli boğazında öteki eli ileriye, Mihail'e uzanmıştı. Kâhya uzanıp yere düşmüş kırbayı aldı. Tıkacını açtı, içindeki zehirli şarabı döktü. Fatma da yanına gelmişti. Şimdi yere düşmüş can çekişen beye bakıyorlardı.

Mihail, "Hadi," dedi kadına.

Fatma kucağındaki testiyi indirdi. Yatırdı usulca. Ağzındaki taze çam kozalağından tıpasını açtı. İçinden tedirgin diliyle sağa sola bakan koca engerek süzüldü. Fatma yukarıdan atik bir hareketle yılanı üçgen kafasının tam bittiği yerden şimşek gibi kaptı. Kafasını baş ve işaretparmağı arasında sıkıştırdığı yılan büyük ağzından zehirli dişlerini ortaya çıkarmış, Fatma'nın koluna doladığı bedeniyle hırçınca kıvranıyordu.

Gara Fatma, Kayalıoğlu'nun sağ ayak bileğini birkaç yerden koca engereğe sokturdu. Kafasını iyice bastırıp

zehri beyin vücuduna sağdı. Sonra yılanı ormana doğru şefkatlice bıraktı. Ağzı köpüklenmiş Kayalıoğlu'nun başına doğru yaklaştı. Adamın büyümüş gözbebeklerine baktı.

"Saçımdan sürüyüp çadırına getirmişlerdi ya beyim. Beni döşeğine yıkmıştın. O zaman söyleyemediğim türküyü şimdi çığırayım," dedi ve yanık sesiyle başladı.

"Şu Akhisar'ın da ufak tefek taşları, Kayalıoğlu'dur her işlerin başları..."

O gün Kayalıoğlu'nu kâhyası atına bağlayıp dörtnala konağa koşturdu. Hemen Akhisar'a haber salındı. Üç karısı, biri on altısına girmiş iki oğlu ve hizmetkârları dizlerini döve döve bey odasının kapısında beklediler. Hekimler ne kadar çırpınsa fayda etmedi. Kasıklarına kadar kararmış bacağı ve köpüren ağzıyla Kayalıoğlu gece yarısına doğru ruhunu uçurdu.

Elli ikinci geceye kadar malikâne ve topraklarında yas tutuldu. Köylülere sürek avı emredilmişti. Dere tepe, orman ve çayda, bahçede, gerekirse yerin altında bütün yılanları bulup öldüreceklerdi. Kayalıoğlu'nun düşmanı hepsinin hasmıydı. Beye toprağında dokunmak kimin, neyin haddiydi! Yalandan birkaç köryılan yakalayıp baş aşağı ağaç dallarına asanlar oldu. Ama Tepeköylü ve Yakaköylü reaya ile baldırı çıplak Arapoğluları engerek yollayıp beyle karşılaştıran Allah'a el açtılar; bu defa olsun merhametiyle değil adaletiyle mukabele ettiği için ona hamd ü senalar edip Makam-ı Mahmud sahibi Resul-ü Ekrem'in ruhuna dualar hediye ettiler. Tarlada çalışırken ya da ağır bir küfeyi tartıp sırtlanırken kuleye arkalarını dönüp birbirlerine fısıldadılar: "Senin kalbini açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı? Ve senin şanını yüceltmedik mi?" Elbette bu dünyayı da düşündüler, geceleri gizlice sağdıkları koyunların sütünü toprak çanaklarda tarlalara yılanlar için bıraktılar.

Öte yandan beyi gömdükleri günün ertesinde Medar Çayı'nın menderesleri̇nden birinde Gara Fatma'yı ölü buldular. Daha yağmurlar başlamadığı için çayda dize kadar bile su yoktu. Buncacık suyu geçerken nasıl olup da boğulduğunu kimse anlayamadı. Arapoğluları soyundan geliyordu ve yarım akıllıydı. Sahipsiz her kuş gibi ardından sadece anası karalar bağladı. Bir de onun sesini her sabah dinlemeye alışık bülbüllerle yılanlar birkaç gün garipsediler doğan güneşi. Hepsi bu kadar işte...

Mihail ortadan kaldırdığı ilk Kayalıoğlu beyinin yerine geçen, henüz bıyıkları terleyen oğlu Şahin Bey'i kolayca avucunun içine alacağını düşünmüştü. Babasının yakıtı insan teri ve kanı olan malikânesinde oturmak; etrafı düşmanlarla, aç kurtlarla doluyken yaşamak toy delikanlı için kolay değildi. Neyse ki gözünü budaktan sakınmayan, tecrübeli bir kâhyaya sahipti cari düzen.

Babasını gömdükten birkaç ay sonra Şahin Bey atına atlayıp topraklarını gezmek istedi. Mihail hazırlık yaparken huzuruna çıktı.

"Beyim toprağın, kulların, hizmetkârların, reayan, canların var. Ama onlardan çok da düşmanın var. Babanızın hak yolunda döktüğü kan buradan Fizan'a ulaşır. Sizin böyle genç halinizi görüp işittikçe biti kanlanır bunların."

Şahin Bey gençti ama dinlemeyi ve anlamayı severdi.

"Ne yapayım o zaman? Efradımla mı gezeyim?"

"Babanız çoğu zaman yanına sadece beni alırdı. Ya da gözünü kestiği yere tek giderdi. Dişine kadar silahlı adamları varken buna ihtiyaç duymazdı."

"Evet, biliyorum."

"İstese bölük bölük süvari çıkarırdı yanına. Ama bunu yapsa korktuğunu ya da düşmanının haddinden çok olduğunu düşünürdü halk. Korkanın sürüsüne kurt iner; düşmanı çok olanın dostu azdır."

Şahin Bey ince parmaklarını gür, tarazlanmış saçlarında gezdirdi.

"Peki, korkmadığımı varsayalım. Düşmanım her zaman çok olmayacak mı? Babamın da öyleydi."

"Bunu sadece siz bilin. Hatta annenize ve kardeşinize bile anlatmayın. Evet, düşmanınız çok, dostunuz az. Ama tek başına değilsiniz. Bütün işleri ben sizin namınıza yürütürüm. Gelir size hesabını veririm. En tehlikeli zamanlar şimdidir. Koca çınar bir balta yarası aldı. Ama zamanla onun sürgünü büyüyecek, güçlenecek. Ateş ormanına cılız dal olarak çıkarsanız kolayca yanacağınızı düşünürler. Şimdilik konağın avlusundan bile çıkmayın. Elbette irade sizindir. Ne derseniz onu yaparız."

Kayalıoğlu Malikânesi'nde tedirgin günler böylece başlamış oldu. Mihail korkunun gücünü biliyordu. İlk beyi tek batımda zehirlemişti belki ama genç beyi ağırdan felç edip yönetmeyi, menfaati için en uygun ânı kollayarak tezgâhını sürdürmeyi arzu ediyordu. Ezcümle yalanla gerçeğin iç içe geçtiği yamulmuş bir gerçekliğe ihtiyacı vardı. Tecrübeleri ve içgüdüleriyle bunu da becerdi.

Konuşmanın üzerinden birkaç ay geçmişti ki, konağın avlusundaki büyük deve ahırı gecenin kör vaktinde durduk yere alev aldı. Develerin çoğunu Gördes Dağları'na palamut sarmak için götürmüşlerdi. Yirmiye yakın köşek ile onların anaları ve henüz doğurmuş beş dişi vardı. Konak ahalisi korkunç böğürtülerle yataklarından fırladı. Ahır tutuşmuş kapıdan çatıya kadar ateş topuna dönmüştü. Mahsur kalan develer yerin ve göğün bağrını yırtarcasına bozuluyorlardı. Herkes don gömlek koşuşturmaya başladı. Avlu kapıları açıldı; yardım için haberciler çıktı. Köylüler de alevleri görmüş, çığlıklara doğru yalınayak koşturuyorlardı. Mihail başı kabak yalınayak, belden yukarısı çıplak halde orta yerde bağırıyor, söndürmeyi sevk ve idare ediyor, küfrediyor, öfkeyle yeri tepi-

yordu. Kayalıoğlu Şahin Bey, bey katındaki hayata fırlamış, gözbebekleri büyümüş, ağzı dehşetle çarpılmış halde yangını izliyordu. Ne kadar çırpınsalar da fayda etmedi. Alevlerin ağır dilmelerini kemirdiği çatı, yükünü tartamadı artık ve kor olup içe doğru çöktü. Develerin sesleri kesilmiş, ortalığı yanmış et ve kemik kokusu sarmıştı.

Mihail yangının kazaen çıktığına inanmıyordu. Gece vakti avluda nöbetçiler hariç adam dolaşmazdı. Hepsini sıkıca sorguya çekmiş ama netice alamamıştı. Kimseyi görmediklerine yemin ediyorlardı ve kuşkusuz emin adamlardı.

Mihail, beye çıkıp, "Yangını mutlaka içeriden birisi çıkardı. Bugün ahırı yakan yarın konağı da ateşe vermeye cesaret eder. Biz fitneyi ezene kadar ailenizi Akhisar'da emniyetli bir yere götürmek en iyisidir," dedi.

"Peki, benim ne yapmam lazım?" dedi Kayalıoğlu Şahin Bey.

"Siz beyimizsiniz. Kale, kumandan olmadan düşer. Mevziyi bırakmak olmaz. Burada kalmalısınız. Ben hep yanınızda olacağım."

Şahin Bey ailesini apar topar Akhisar'a yolladı. Mihail bu işi de ele aldı. Silahşorların ve kulların çoğunu malikâneden dehledi. Yerlerine çiftlikteki Rumlardan seçkin delikanlıları aldı. Hakeza hizmetkârları da epey eledi. Bir yandan da kendi usulünce soruşturma başlattı. Özellikle o gece bahçede olan herkesi defalarca sorguladı. Delilleri topladı. Şüphelendiklerini ayrıca sorguladı. Elinde kala kala Arapoğluları'ndan genç bir konak hizmetkârı kalmıştı. Onu kulenin işkencehanesine aldırdı. Kaba dayak, falaka, teni dağlama, hayaları burma ve daha akla hayale gelmeyecek fenalıklarla Allah yarattı demeden muamele görüldü.

Mihail birkaç gün sonra Şahin Bey'in huzuruna çıktı.

"Çocuk gebermeden önce itiraf etti. Babanızın öl-

düğünü duyunca Hanyalı Sait kiralamış bunu. Önce ahırı ardından da konağı yakması gerekiyormuş. Ama deve––ler daha ilk alevde bağırmaya başlayınca korkup sinmiş."

Şahin Bey, "Hanyalı da kim?" dedi. Benzi sararmış, dili kurumuştu.

Hanyalı Sait bir eşkıya eskisiydi. Düze inince Manisalı Hasan Paşa'nın kapısında yaşamıştı önce. Hasan Paşa fermanla azledildiğinde topraklarını alan ayan, Hanyalı Sait ve adamlarını yaramaz görüp dehlemişti konağından. Sait bir süre Çomaklı Dağları'nda zeybeklik yapmış, yatak köylerinin ihanetiyle peşine düşen takip müfrezesine çatmıştı. Efradının çoğunu kaybedince af dileyip düze indi. Onu Çine tarafına sürdüler. Aydın yolu üzerinde zeybek kahvesi işletmeye başladı. Yoldan geçen yolculardan kahvede eğlenmeseler bile para kesmeye girişti. Özellikle beş-altı develik incir katarlarını ayırıp seçiyordu. Çünkü bunların yükü kıymetli, işleri aceleydi. Taze incirle yüklü develer hızla İzmir'e ulaşacak, tüccarın avlusunda diz çöküp mal indirecek; burada çoluk çocuk, kadın kız işçiler aceleyle yapraklarından ayırdıkları incirleri tahta kasalara dizecekler, çavuşlar her katını deniz suyuyla ıslatıp bir güzel çivileyecek ve incirler yine aceleyle gemilere yüklenecekti. Yol boyu olgunlaşan taze incir buhar odalarına alınarak tütsülenecekti. Ecnebi limanına ilk varan, en taze, en leziz incirin tüccarına ayrıca mükâfat vardı.

Mırın kırın edip itiraz edenlere, "Ulan deyyuslar biz sizin malınıza, namusunuza bu dağ başında sahip çıkıyoruz. Siz üç kuruşun hesabındasınız," diye tepinip söver, sonra da istediğini alıp keyfi gelince hep aynı türküye dadanırdı.

Allah dedim yatağana dayandım
Ben seninçin al kanlara bulandım

Dediği üç kuruşların hesabı her geçen gün şaşınca, üstüne yolcunun ve de kervanların taşıdığı mala göre ayakbastı almaya başlayınca işler değişti. Olmaz deyip yoluna devam eden iki yolcuyu bir kuytulukta boğazları kesilmiş halde buldular. Sonunda o kadar çok şikâyet gitti ki, "zeybek haşeratının usulsüzce aldığı paralardan men edilmesi..." diye bahsedilen padişah fermanına onu da dahil ediverdiler. Aydın'dan kalkan iki bölük süvariyle kahvesini yaktılar, adamlarının çoğunu vurdular. Hanyalı Sait ona son anda haber uçuran bir yatağı sayesinde kurtuldu. Yeniden Gördes Dağları'na, Çomaklı'ya doğru çekildi. Kayalıoğlu Şahin Bey zamanında dağlarda oğul vermiş bu eşkıyanın biti kanlanmış, namı yürümüştü. Ağırdan ovalara doğru çökmeye meylediyordu.

Mihail, beyinin dizinin dibine çökmüş, olanı ve ihtimal ki başlarına gelecekleri bir bir anlatıyordu.

"Bu defa daha tehlikelidir bu mahlukat. Düzde tek durmayıp yeniden dağa çıkanlar bilir ki artık yaptığı işin affı da yok. Kellesini kurtaracak bir ihtimal yoksa gününü gün etmeye, yediğini kârdan saymaya başlar. Artık akılla aramaz menzilini. Üstelik duydum ki bizim Rum milletinden insanları da etrafına toplamış. Hepsi de Adalar Denizi'nden gelen eski denizci erlerdir. Onlar ki zevk için bile adam öldürürler. Kan akıtmayı altına tercih ederler."

Elbette düzenbaz Mihail'in anlattıklarında kendince boşluklar ve çarpıtmalar vardı. Ama her hikâyenin bir amacı vardır. Daha doğrusu ihtiyaç hasıl olunca hikâye denilen nane doğar. Belki de işin aslı aşağı yukarı şöyle olmuştu.

Hanyalı Sait, Aydın-Çine yolu üzerindeki kahvesi yıkılınca yaralı adamıyla kaçarak Nif Dağları'na gelmişti. Bir dere yatağında saklandılar. Yoldaşı ona ayak bağı olmaya başlamıştı. Üstelik iki at daha çok işine yarar, hayvanlara sırayla binerse daha az yorar, daha çok yol alırdı.

Uyurken çocuğu boğdu, gömdü. Yolunda onu başka bir eşkıya grubu yakaladı. Katırcı Yanni, Hanyalı Sait'in namını duymuştu. Sait ne yapacaktı? Ya atları için onu keseceklerdi ya da onlara katılacaktı. Aklın yolu birdi.

Hanyalı Sait'in Katırcı Yanni çetesinde rüştünü ispat etmesi İzmir'de karıştığı bir vukuatla oldu. Halkapınar'ın yakınlarındaki Kokluca köyüne soğuk bir ocak ayının sabah ayazında partallar içinde hırpani iki adamın olduğu bir çerçi arabası girdi. Ellerinde yumurta ve sıkma yufkalarla arabaya koşturup varan çocuklar çok şaşırdılar. Çünkü dizginleri tutan, sakalı belinde adam kamçısıyla onları kovalayıp uzaklaştırmıştı. Oysa ellerindekileri verip birkaç horoz şekeri veya mavişli boncuk alacaklardı ve çerçiler bu alışverişe asla hayır demezlerdi. Adamlar arabayı doğrudan köyün içine sürdüler. Sırtını duvara vermiş yaşlı bir ihtiyar, önce eski püskü arabaya, üzerindeki leş gibi adamlara, sonra da arabaya koşulmuş gürbüz, güçlü atlara bakıp sakalını sıvazladı. Bu adamlarda böyle iyi atlar ne arıyordu? Üstelik arabanın arkasına bağlanmış ayağı yürük yedek kısrak çalımıyla geliyordu. Çerçi arabası İzmir Kâğıt Fabrikası'nın duvarı dibinde durdu. İki adam mallarını istiflemeye başladılar. Bir yandan da fabrikanın kapısında sigara sarıp aralarında şakalaşan iki zaptiyeye bakıyorlardı. Beş-on dakika geçmişti ki siyah körüğüyle şık bir İzmir faytonu köyün ortasından geçen yoldan ilerleyip fabrika kapısının önünde durdu. Silindir şapkalı, iyi giyimli bir bay faytondan indi, sürücüye el edip gitmesini söyledi, ardından zaptiyelere selam niyetine elini şapkasına götürdü. Onlar da gülümseyerek karşılık verdiler. Tam kapıdan içeriye girecekti ki çerçi arabasındaki iki adamdan biri koşarak bayın yanına geldi, öteki de zaptiyelerin önüne doğru seğirtti. Neredeyse aynı anda kuşaklarından kocaman birer Karadağ revolveri çıkarıp doğrulttular.

"Davranmayın!"

Zaptiyeler ellerini ânında kaldırmışlardı.

Şapkalı adam şakağına dayanan namluya doğru dönemeden donup kalmıştı.

"Sandıkdar sen misin?"

Başını salladı.

Sakallı adam tabancasının kabzasıyla sandıkdarın ensesine sağlam bir darbe indirdi. Adam boş bir çuval gibi bayılmıştı. Hemen zaptiyelerin yanına gitti, onları bileklerinden birbirlerine bağladı. Sonra arabanın atlarını çözdüler. Baygın adamı kısrağın eyerine bağlayıp yıldırım hızıyla köyden uzaklaştılar.

İşte bu kaçırma olayını planlayan, keşfi yapan ve bizzat icra eden Hanyalı Sait'ti. Katırcı Yanni bu işe pek itimat etmemiş ama, "Olursa ne âlâ, beceremezlerse üç attan olurum en fazla," diye içinden geçirmişti. Sait'i Nif Dağı'nın eteklerinde bekledikleri kuytu yerde eli dolu görünce gülümseyerek, "Aferin len Hanyalı, namın kadar adammışsın," diye mırıldandı.

Hanyalı, İzmirli seçkin tüccarlar Mösyö Delouche ile Mösyö Boyer'in birlikte işlettikleri fabrikayı basıp adamları Polikarpo Bari'yi dağa kaldırmıştı. Büyük balık ellerindeydi. Bir mağarada Bari'ye validesine yollanmak üzere bir mektup yazdırdılar. Haydutların elinde alıkonduğunu ve kurtarılması için 2.500 adet yüzlük mecidiye altın talep ettiklerini kâğıda geçiren Bari, "İşbu akçe kendilerine ita olunmadığı halde beni katl ve idam edeceklerini katiyen cevap vermiş olduklarından," diye ekleyerek ne yapıp edip, gerekirse sahip olduğu evlerini rehine koyarak bu parayı tedarik etmeleri için yalvardı.

Polikarpo Bari'nin fidye parasını kâğıt fabrikasının sahipleri apar topar toplayıp eşkıyanın onlara yolladığı yaşlı bir adamın kolunun altına sıkıştırdılar. İşin sonunda Polikarpo Bari dayaktan şişmiş el yüzle evine dönmüştü.

Tabii olanlar sıradan bir hadise değildi. Çünkü Mösyö Delouche ile Mösyö Boyer daha önce de haraç için tehdit edilmiş, onlar da saygın işadamları olarak valiye başvurup imdat istemişlerdi. Hem fabrika hem de İzmir içindeki yazıhanelerinin kapısının önündeki zaptiyelerin nedeni buydu. Ancak tüm bu tedbirlere karşın bu utanç verici vukuatın olmasına mâni olunamamıştı. Artık eşkıya neredeyse şehrin içine girip dağa adam kaldırmaya cesaret etmiş, üstüne fiillerinde başarılı da olmuşlardı. Belki ucu sadece Osmanlı tebaasına dokunsa işin bu kadar kokusu çıkmayacaktı. Lakin Delouche ve Boyer uğradıkları zarar için epey çıngar kopardılar. Öyle ki, Fransız devleti İzmir Konsolosluğu aracılığıyla konuyu protesto ederek Osmanlı Devleti'ne resmen zarar tazmini için talepte bulunmuştu. Sonunda fidye için ödenen miktarın İzmir gümrüğü iratlarından karşılanmasına karar verilerek konunun unutulması istenmişti. Konu devletin üst makamlarında da rahatsızlığa neden olmuş ve İzmir Valiliği'ne bu işlere kesin olarak son verilmesi için sert iradeler yollanmıştı. Zamanın valisinin önüne serdiği emirnamelere bakarak duvarları yumruklaya yumruklaya bağırdığı anlatılırdı.

"Eşkıyayı derhal sil! Söylemesi ne kolay efendim! Bu adamlar gökten yağmıyor. Eşraf ve ayanın, paşaların, ağaların kapılarından kovduğu bir sürü eli kanlı cani; bezirgânlara toprağını kaptıran çiftçiler, Adalar denizinden gelen ipsizler; garibanı, göçmeni, dilencisi, çaresizi hepsi cem olup dağa çıkıyor. Sonra haşeratı ez! Yahu bataklık var iken üçünü beşini kırsak ne olacak..."

Fakat Vali Âli Paşa bu hiddetine rağmen işin renginin değiştiğinin ve hayatın ruhunun artık farklı akmaya başladığının farkındaydı. Mülke ve hürriyete olan tecavüzün neticeleri vardı. Eskiden belki hatırlı, güçlü bir adamın canı yandığında devlet şöyle ya da böyle kımılda-

maya çalışır, genellikle de herkes kendi göbeğini usulünce çözerdi. Lakin oyun değişiyordu. Teşebbüs ve müteşebbis hele de yabancı sermaye dişleniyor, devletin ihtimamı artıyordu. Vali hazretleri için Polikarpo Bari'nin kaçırılması bardağı taşıran son damla oldu. Emniyet işlerini bizzat takip etmeye başladı. Derhal köylere, önemli dağ geçitlerine ve boğazlara beş-altı zaptiyeden mürekkep kollar çıkardı. Başlarına sert ve takip tecrübesi olan çavuşlar seçti. Bu kır güçleri ve derbentçilerin dışında ayrıca yine kollar halinde serseri takımını andıran sivil zaptiyeler sahaya salındı. Vali Âli Paşa hasmından öğrenen adamdı. Hanyalı Sait'in başarılı harekâtını örnek almış eşkıya ile eşkıyaya benzeyerek hareket etmeyi kabul etmişti. Katırcı Yanni ve muadili çetelerin efradının çoğunluğu Rum ve Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletinden kaçma adalılardı. Yatak olarak Hıristiyan köylüleri yarı gönüllü yarı tehditle kullanıyorlardı. Valiliğin tazyikiyle İzmir Rum Metropoliti'nin "Eşkıya ile her türlü temasın büyük günah olduğu; buna razı, gönüllü ve hatta mecbur olanların bile doğru yolu bulup devletle işbirliği yapmamaları halinde dinden aforoz olabilecekleri" hususundaki tembihatı kiliselerde okutuldu. Ayrıca ceza ve ödül siyasetine de başvuruldu. Eğer bir köyün arazisinde yaramazlık vuku bulursa zararın mukimlerinden tanzim edileceği; komşuları arasında eşkıya besleyeni bilenin, görenin ihbar etmemesi halinde yatak kadar mesul olacağı; eşkıyayı ihbar edip diri ya da ölü yakalatan ahalinin bu işi yapan zaptiye gibi ayrıca mükâfatlandırılacağı ilan olundu. İşi sağlama almak için köylülere eşkıyalık konusundaki ödevlerini içeren müşterek taahhüt senetleri imzalatılarak ahali birbirine kefil edildi.

Tedbirlerin sıkılaştırılması üzerine İzmir dağlarında gezen eşkıyanın bir kısmı bölgeden uzaklaşıp çalıyı dolanmayı tercih etmişti. Katırcı Yanni gibi azılı adamlarsa

tilkiden el aldıkları için usullerini değiştirdiler. Hanyalı Sait'in önerisiyle kalabalık grup ikiye bölündü. Böylelikle hedef küçültmüş oldular. Bölgelere ayrılan iki grubun muhaberatı haberciler ve yatak köylüler aracılığıyla kopmadan sürüyor, birbirlerinin nerede ve ne halde olduğunu daima biliyorlardı. Ayrıca Sait'in bizzat komuta ettiği küçük keşif takımıyla takip kollarını izliyor, sivil zaptiyeleri tanımaya çalışıyor ve hedeflerindeki avlarla ilgili istihbarat yapıyorlardı. Bir süre yabancı tüccarlara dokunmamaya gayret ettiler. Çünkü buna ne zaman girişseler çok sert takip müfrezeleri çıkarılıyor, özellikle yatakları hırpalanıyor, çattıklarında yüksek kayıplar veriyorlardı. Böyle olunca normal posta ve özellikle hazine postalarını vurmaya başladılar. Valilik buna önlem olarak posta kollarına kalabalık süvari takımları vazifelendirince işin tadı kaçtı. Eşkıyalar yine tek tek zengin tüccar avına çıkmaya başladılar. Bu arada Buca köyünde dost tuttuğu kadına gidip gelen zaptiye çavuşlarından birini işret meclisindeyken Hanyalı Sait gizlice bastı. Korkudan buz kesen adamı sakinleştirdi.

"Kardeş senin maaşın 105 guruş. Her ay gel buraya helalinden 1.000 guruşunu da benden al, rakını iç üstüne," dedi.

Böylece Hanyalı Sait zayıflayan yataklık desteğini içeriden haber alarak gidermek istemiş, bunu da epey becermişti. Ondan başka kimsenin bilmediği bu bağlantı sayesinde atlatılan baskınlar, düşülmeyen pusular, üst üste başarılı avlar Sait'in çete içindeki itibarını artırmış, başının üstünde adeta dünyevi olmayan bir güç halesi olup parlamaya başlamıştı. Becerikli olduğu kadar akıllı da olduğu için etrafındaki dünyanın değişmeye yüz tuttuğunu kavramıştı. Vali Âli Bey zaptiye teşkilatını baştan aşağıya değiştirmeye, adam etmeye uğraşıyordu. Yaramaz ve suç geçmişi olanlar yavaştan ayıklanıyor, kılık kıyafet-

ten teçhizata, mevcutlara, hatta maaşlara kadar her şeye kurumsal bir düzen getirmeye çalışıyordu. Ayrıca yatak halka yönelik tedbirler etkisini hissettiriyordu. Asıl sorun Patrikhane'nin müdahil olması, kefaret senetleri ya da ihbar ödülleri değildi. Bunların çoğu kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm uygulamalardı. Mesele sivil zaptiyelerin ya da gerçekten kim ve ne oldukları meçhul şahısların tespit ettikleri yatak ailelere yönelik muamelelerinde düğümleniyordu. Önce aile reisleri ikaz ediliyor, ardından sahip oldukları hayvanlar tuhaf şekilde telef olmaya başlıyor, kiminin samanlığı ya da bağ evi gece vakti aniden alev alıveriyordu. Sonunda tarlada, yazıda ya da orman yolunda kim vurduya gitmiş mevtalar görülmeye başlandı. Devlet de devletsizlik de alışık oldukları şeylerdi insanların. Ancak iki eşkıya arasında kaldıklarında tabii olarak daha sertine, eli daha uzununa ve kurtulması mümkün olmayanına yavaştan yanaşmak daha akıllıcaydı.

İşler böyle ilerlerken Hanyalı Sait'in köstebeği önemli bir haber getirdi. Polikarpo'yu beraber kaçırdıkları Menemenli Yorgi, bir gece gizlice fidye parasının yarısını gömdükleri Abdullah Ağa Çiftliği'ne gitmiş, çiftlik çobanlarından yatakları Nikola Çuka'yı bulmuştu. Çuka onu bağın içinde parayı gömdükleri yere götürme bahanesiyle punduna getirip birkaç arkadaşının yardımıyla boğmuştu. Katırcı Yanni, Yorgi'den haber alamayınca bir fırıldaklık döndüğünü anlamış, küplere binmiş, lakin adamlarıyla çiftliği basmaya gittiğinde içeride konaklayan süvari takip müfrezesini görünce silah çekmeye cesaret edememişti. Olanların kimseye duyurulmamasını sıkı sıkıya emretmişti.

"Benden de sakladılar ha?" diye yumruklarını sıktı Sait.

"Mesele çatallaşıyor," dedi adam. "Sizin teşkilat çatırlıyor. Herkes birbirini satmaya başladı. Boka sarıyor iş..."

Hanyalı yumruklarını sıkıp açıyor, aklına üşüşen ihtimalleri sessizce sıralamaya çalışıyordu. Suskunluğu sürünce adam devam etti:

"Yalansa diyenin boynuna ama fidye parasının kalan yarısını senin sakladığın konuşuluyor."

Hanyalı Sait titrer gibi doğruldu. Ateş almış gözbebeklerini adama dikmişti.

"Dedim ya, söyleyenin boynuna... Ama bunun çıkarı yok Hanyalı. Katırcı ile adamlarının hemen hepsi Hıristiyandır, bir sen Türk'sün aralarında. İş köpek dolabına dönmeye başladı. Kendi milletine bunu yapan sana ne yapmaz? İlk fırsatta seni ya satacaklar ya da altlarına alıp paralayacaklar. Ama bir ihtimal var senin için..."

Hanyalı konuşmadan bakıyordu adamın gözlerinin ta içine. Ne zamandır huylandığı şey acaba gerçek mi olacaktı? Eliyle, "Devam et," dedi.

"Vali Âli Paşa mahsus selamlarını yolladı sana. 'Kendine yazık etmesin, vazife verelim görsün; sonra hem mevcut parası hem de yüklü mükâfatıyla İzmir dağlarından çeksin gitsin. O giderken kafamı çevireceğim öte yana,' diyor. Yine tek başıma kalırım da ne yaparım, diye düşünme. Kırım'a sadece Aydın vilayetinden kırk binden fazla asker gitti. Dönebilenler hasta, sakat olacak. Çoğu tarlada, yazıda çalışamayacak. Onları bu halde görecek genç, 'Aman beni de askere alırlar,' diye dağa çıkacak. Başını kurtarırsan boş kalmazsın. Karar senin."

Hanyalı bir sigara sardı, yaktı ve adama, "Karşılaştığımız ilk günden beri muradın buydu, değil mi?" dedi.

Adam gülümsedi, "Bizde oyun çoktur," dedi.

Çok zaman geçmemişti ki İzmir çukuru büyük haberlerle çalkalandı. İki takip bölüğü Seydi köyündeki en güvendiği yatağının evinde saklanan Katırcı Yanni'yi basmış, onu ve adamlarını acımasızca kırmıştı. Çetenin kalanı haberi alınca gelip kendi ayaklarıyla teslim olmuş-

lardı. Köpek dolabından hürriyetiyle çıkan sadece Hanyalı Sait olmuştu. Adeta sır gibi Nif Dağı'nın koyaklarından hülya olup kaybolmuştu.

İşte Mihail'in dediğine göre Hanyalı Sait oradan Gördes'e kadar dağdan dağa geçerek dönmüştü. Eşkıyalığa şimdi buralarda devam etmeye başlamıştı.

Her sabah ilk iş Şahin Bey'in yanına koşan Mihail kulağına gelen türlü lakırdıyı ona yetiştiriyordu.

"Bu haşarat, Katırcı Yanni'yi sattıktan sonra elindeki parayla Beşparmak Dağları'na gidip adam aramış. Tütün kaçağı yapan ayıngacılarla pazarlığa oturmuş. Orada Yanni'nin de köylüleriyle karşılaşınca zor kaçmış. Doğru Söke'ye. Sisam'dan kayıklarla gelip Menderes Nehri boyunca ta Aydın'a kadar çapul yapan bir kolla temas etmiş. Bunlar adalardan gelip köylünün çift hayvanlarını kaçıran haydut sürüsüymüş. 'Gelin benimle. Götü boklu çift öküzün yolunda kelleyi tehlikeye atmaya değmez. Size çil çil altınlar keseceğim,' demiş. Adamların aklını çelmiş. Söke'den dağlara çıkmışlar. Kırkıncı'ya varmışlar. Bizim bir kolumuz oradadır. Anamın büyük dayılarından incir tüccarı Sezar..."

Mihail böyle şeyleri Şahin Bey'in huzurunda anlatırken ağlayıp dizini dövmeyi âdet haline getirmişti. Kan çanağına dönmüş gözlerinden akan yaşlar arasında devam etti:

"Ah büyük dayıcığım ah! Karıncayı bile incitmezdi, iyi bir Hıristiyandı. Parasını aldınız; kızlarını, gelinlerini kirlettiniz de neden yaşlı başlı adamı boğazlarsınız? Be imansızlar!"

"Öldürmüşler mi?"

"Öldürmek ne kelime beyim? Ölüm Hanyalı Sait'in karşısında kar helvası kadar lezizdir. Böyle öldürmek mi olur! Adamı can çekişirken evdeki develerine çiğnetmişler. Sofra bezine yapışmış pestil gibi cenazesini kazımışlar dayıcığımın..."

Mihail, gün aşırı taşıdığı havadislerle genç beyi iyice korkutup hayattan bezdirmeye başlamıştı. Gagası dolu ebabiller gibi konağının efendi odasının köşeciğinde pusup kalmış toprak sahibinin beynini taşlamayı sürdürdü. Bir gün Hanyalı Sait, Tire'de urgancılar hanını basıp Yahudi esnafı çarmıha geriyor, haftasında Bozdağlar'da Yörükleri çiviliyor, çıkan ayda Birgi'ye inip tekke talebelerinin bile burunlarını kesiyor, sonra yine dağdan dağa Alaşehir'e inip tren istasyonunu basıyor, derken ortalıktan kaybolup aniden Allahdiyen Yaylası'nda kiraz ağaçlarına bağladığı ve paçalarından neftyağıyla tutuşturduğu zengin Rumlara karşı keyif cigarası sarıyordu.

"Bintepeler'de görülmüş."

"Dönmüş Salihli'yi yeniden vurmuş."

"Poyraz damlarında 'Buralardan Kayalıoğlu geçmiş ha, zamanında! Şimdi benim devrimdir. Onun neslini de kurutacağım,' diye nara atmış."

"Köprübaşı'nda palamut kervanını vurmuş."

"Gördes'te hapishaneyi basmış. Mahkûmları yanına katmış. Kaçarken Kum Çayı Köprüsü'nü yakmış."

"Buraya doğru geliyor beyim! Dilinden, 'Hanı Medar olacağım,' lafı düşmüyormuş..."

O arada Şahin Bey sıtmaya benzer bir hastalığa tutulmuştu. Mihail'i dinledikçe, Hanyalı Sait'in nefesini ensesinde hissettikçe yaprak gibi titremeye, kendini yerden yere atmaya başlamıştı. Sonunda Mihail ağzındaki baklayı çıkardı:

"Çok yaklaştı beyim. Dağdere'deki ortakçınızın değirmenini yakmış. Bu böyle olmayacak. Sizin konaktan çıkıp kuleye yerleşmeniz lazım. Asıl kaleniz orası. Cümle kapısına yaklaşsalar avlu duvarları var; hücum edip onu aşsalar konakta çarpışırız. Konağı yaksalar kule var; kurşun işlemez, adam almaz, yanmaz, yıkılamaz, geçilemez. Size el değil göz bile değemez orada..."

Böylece Mihail korkudan deliye döndürdüğü Şahin Bey'i, babasının zenginliğini, kudretini, rızkı ve darlığı veren büyüklüğünü, her şeyi duyan ve gören hâkimliğini gösteren kulesine bir mahkûm gibi kapatmış oldu.

"Kudret kapısının anahtarı sadece bende olacak. Her gün yemeklerinizi ben getireceğim, ilk lokmayı gözünüzün önünde çiğneyeceğim, ilk yudumu önce ben alacağım. Sizin gözünüz, sesiniz, pençeniz olacağım!"

Böylece Mihail, beyin sadece aklını değil kendini de kilit altına almış oldu. Günde iki kez yanına çıkıp ihtiyaçlarını görüyor, etraftan topladığı havadisleri –ki elbette neredeyse tamamı Hanyalı Sait'in kanlı ayak izlerinden ibaretti– beyin kulağına fısıldıyordu.

"Siz işi gücü merak etmeyin. Hepsi benim uhdemde..."

Mihail, iktidar boşluğunu ya da boşalttığı mevcut iktidarı hızla kendince doldurmaya girişmişti. Önce konaktan kuleye açılan gizli kapıyı taşla ördürüp körletti. Bir delilik yapar, bey kuleden kaçmaya kalkar ya da birileri gelip beyi taş duvarlar arasından kurtarmak isteyebilirdi. Kule kapı anahtarını daima boynunda taşıyordu. Sonra konağın alt katındaki kâhya hanesini boşaltıp üst kattaki bey odasına taşındı. Ne de olsa koca Kayalıoğlu mülkünü bugün için tedvir ediyordu, belki yarın asaleten de bu odada salınacaktı. Kim bilebilirdi toprağın ve baht rüzgârının nasıl eseceğini? Mülk Allah'tan padişah efendimize, ondan da Bağçevan Potka oğlu Mihail'in avuçlarına şenlensin, kıymetlensin, ekmeği ve aşı ve ordumuzu mayalandırsın diye düşmez miydi? Elbette toprak toprak olarak kalıp üzerinde karınca gibi çalışacak reaya oldukça bütün bunlar mümkün olabilirdi. Yeter ki akan kanı, dökülen teri usulünce biriktiresin.

Mihail sadece tedbirlerle ilgilenmiyordu elbette. Onun kadar ehemmiyetli, toprakla ilgili işler aklında dö-

nüp duruyordu. Hatta o kadar ki Hanyalı Sait'in bir takip bölüğü tarafından pusuya düşürülerek yaralı yakalanmasını bile beyden sakladı. Hanyalı'nın omuzdan aldığı yara hafifti ama iki dizi de mermilerle parçalanmıştı. Onu at arabasında öldürülen efradının üzerine atıp Akhisar'a kadar getirdiler. Ahali çarşı başına toplanmış, arabanın etrafını çevirmiş, can çekişen adama bakıyordu. İzmir'e gönderilecekti, yolda ölmez de yaşarsa elbet asılacaktı. Fakat Akhisar eşrafı bu iş zamanın şeriatı dahilinde çözülsün istemedi. Üstelik mahkemeye de memura da, hatta mevcutlu götüren zabite de güven olmazdı. Belki Hanyalı ölmeyecek ve yolda onlara yetişecek kimselerce yüklü bir hediyeyle kurtulacak ya da İzmir'de hapis damından yine aynı yolla buhar olup uçacaktı. Ya da Sait şanıyla asılıp ardından türküler yakılacak başka başka fakir Yörük çocuklarına kötü emsal olacaktı. Takip harekâtı mesul zabitini hoş hediyelerle razı ettiler. "Ehli şekavet şedit bir müsademeyle ölü ele geçirilmiştir," diye zabıtname tutularak o iş halledildi. İşin sonunda ölü şakilerle yaralı Hanyalı Sait, Akhisar Merkez Hamamı'nın cehenneminde yakılarak imha olundu. O gün hamam bilabedel olarak fakir fukaraya açıldı.

Beyler, ağalar hamamın karşısına, çınarların gölgesine atılan sandalyelerde sade kahvelerini sessizce içip bacadan tüten dumanı izlerken Mihail olanları beyden saklamaya karar verdi. Korku dolu kalbini avucuyla sıkı sıkıya kavramıştı. Şimdi neden gevşetecekti parmaklarını? Onun yerine dişleri kanlı şaki Hanyalı Sait'in bitmez tükenmez hikâyelerini Şahin Bey'in kulağına fısıldarken bir yandan da vekâletini aldığı toprağın işlerini kovaladı durdu. İlk fırsatta İzmir'e gitti. Akrabalarını buldu. Tavsiye mektubuyla İngiliz Ticaret Evi'nin kapısını çaldı. Mihail'i Whittall ve Ortakları Şirketi'nin mümessiline yönlendirdiler. Şirket yazıhanesine birkaç gün gidip geldi. Whittall

ve Ortakları özellikle palamut ticaretinde yeni komisyoncular için bakınıyordu. Dağlardaki meşe ormanlarından palamutların toplanması, uygun yerlerde kurulacak ardiyelerde güvenle depolanması ve ardından İzmir'e nakledilmesi işlerini görecek emin insanlar arıyorlardı. Gördes sınırlarındaki Çomakdağı'nda hudutsuz palamutluklar vardı. Karakeçili ve Sarıkeçili aşiretlerinin yayıldığı bu bölgelere girmek ve palamut elde etmek istiyorlardı. Güneş sanki Mihail için yeniden doğuyor gibiydi. Akhisar'daki en büyük mülkün, Kayalıoğlu Malikânesi'nin vekiliydi. Bey avuçlarında üşümüş bir serçe gibi titriyordu. Gördesli aşiretlerin diline hâkimdi, dahası onlar Mihail'i, Mihail de onları tanıyor, biliyordu. Kayalıoğlu'nun deve katarları ve dişli devecileri Çomakdağı'ndan toplanan palamut yükünü taşır, malikânenin uygun yerine yapılacak büyük depoda mal depolanır ve yine kervanlarla İzmir'e sevk edilmesi onun nezaretiyle mümkün olurdu. Bu durum Whittall ve Ortakları için biçilmiş kaftandı. Fakat her ne kadar arada tavsiye mektupları da olsa uzak taşradan çıkıp gelmiş bir adama güvenmek, iş için istediği yüklü avansı ve işletme sermayesini çıkarıp eline saymak kolay değildi. Bunun için orta yol aradı. Mihail'i kredili borçlandıracaklar, borç taksitlerini de işler ilerledikçe İzmir'deki şirket kapatacaktı. Lakin eğer bu arada tedarik zincirinde sorun olursa ya da kötü niyet sezerlerse borç yekûnu uyanık vekilharcın boynunda olacaktı. Kredi için önce sarraf Alberti ile Negroponte'ye başvuruldu. Lakin ikisi de riski yüksek bularak olmadık faizler istediler. İzmir Ticaret Bankası'nın da iştirakçilerinden birkaç hatırlı dostun araya girmesiyle para için Osmanlı Bankası'nın İzmir şubesine gidildi. İmza yetkisine sahip birkaç Yahudi amir bu işin bir Rum'a gitmemesi için uğraşsa da mevzu tepeden bağlandı. Kredi açıldı. Bankada çalışan Yahudiler mahallelerin-

de Rum ve Ermenilerce elli yedi gün boyunca muhasaraya alınanların çocuklarıydı. Açlıktan ölen komşu ve aile üyelerini çeken at arabalarını küçük elleriyle itmişler, nefretlerini hep diri tutmuşlardı. Belki Mihail'i gecenin kuytusunda yakalasalar dişleriyle parçalarlardı. Ama paranın saltanatında güçleri ancak evrakları geciktirmeye yetmişti.

Bu arada İzmir, Mihail'in uzak kuzenlerinden biri olan Yosif Vasiliadis'in işlediği bir vukuatla çalkalanıyordu. Aydın Demiryolu Şirketi'nde makinist olan Vasiliadis, Mezarlıkbaşı'nda dost tuttuğu bir Türk kadınını kıskançlık yüzünden vurmuştu. Birkaç gün sonra Papaz Koyu'ndaki bağ evinde yakayı ele verdi. Yakalandığı bahçe, şirketin müdürlerinden birisinin hususi arazisiydi. Evin bekçileri Vasiliadis'i polise vermek istemedi. Olay duyulur duyulmaz İngiliz konsolosu derhal valiye başvurdu. Polislerin arazi sınırından geri çekilmesini talep ederek failin şirket elemanı olduğunu ve ancak İzmir İngiliz Konsolosluğu Ceza Mahkemesi'nde yargılanabileceğini bildirdi. Neyse ki uyanık bir polis komiseri bağ bekçilerinden birini oldubittiye getirip alnından vurmuş ve içeriden adamı derdest edip çıkarmıştı o karambolde. Mevzu derhal büyüdü elbette. Başvuru ve protesto bu defa İstanbul'a hızla taşındı. Neticede işin fazla harlanmaması devlet tarafından İzmir valisine acele şifreyle bildirildi. Vasiliadis çabucak yargılandı, mahkeme tek celsede bitti. Ağır tahrik altında suçu işlediğinden iki yıl hapse çarptırıldı. Ancak cezasını İzmir hapishanesinde değil, İngiliz Konsolosluğu'ndaki bir odada çekecekti. Mihail İzmir'de kaldığı sürece Vasiliadis'e gitti geldi. Uzun uzun konuştu onunla, birlikte geleceği planladılar.

"İngilizlerle iş kurman her durumda iyidir elbette. Bak, ben başka vaziyette olsaydım kelleyi bile vermiştim. Ancak farkındasın ki Yahudileri kızdırıyor bu iş.

Düşmanını azalt, dostunu çoğalt! Olmadı hasımlarını kararsız kıl, arada derede bırak. Bu sebeple senin en azından Levanten bir ortak daha bulman gerek. Bütün yumurtaları İngiliz sepetine koyma. Bir de Şahin Bey'i zamanından önce aradan çıkarma sakın. Şahin Bey tek başına değildir. O bir ailenin devamıdır. Müslim ve ayandır. Birini öldürmen yetmez, tüm aile üyelerini kaldırman gerek. O halde beyin dahil olduğu daireyi de karşına almadan bu işi yapmalısın. Ezcümle, Akhisar'dan da Türk ortakların olmalı. Küçük de olsa, daha zayıf da olsa bu çiftleşmeyi yapmalısın. Mayamız toprak ve topraktan biriktirdiklerimizdir. Gerisi teferruat..."

Mihail, İngilizlerle kurduğu ortaklığın neden huzursuzluk yarattığını çok geçmeden anlamıştı. Osmanlı Bankası'ndaki Yahudiler tacir bir ailenin fertleriydiler. Gördes ve Akhisar havalisindeki palamut alımı uzun süredir onların tekelindeydi. Whittall ve Ortakları Şirketi, İngilizlerle imzalanan yürürlükteki ticaret anlaşmasına aykırı olduğu gerekçesiyle bu tekelin iptali için hayli uğraşmış, İstanbul ve valilik arasında onlarca yazışma ve girişimde bulunmuş, sonunda işi becermişlerdi. Tekel kırılınca rekabet artmış, sonuçta tedarikçiler için palamut kârı da katlanmıştı. Misal Mihail, Yörüklere toplattığı palamudun 50 kilosunu 2,5 şilinden Yahudi tekele satabilecekken şimdi İngiliz şirket ondan 5 şiline alma garantisi veriyordu. Ürünü elleri parçalanarak toplayan köylününse çevrilen bütün bu dolaplardan haberi bile yoktu elbette. İzmir sadece yaz sıcağının değil, para, güç ve düşmanlığın da böyle elden ele geçtiği, için için kaynayan bir çukurdu.

Kâhya, İzmir'de son iş olarak Vasiliadis'in kefaletiyle İngiliz uyruğuna geçme meselesini hallettikten sonra Akhisar'a artık başka biri olarak döndü. Yaşamındaki toz bulutu dağılmaya başlamıştı. İyi kötü ne yapacağını bili-

yordu. Ayağını yeniden Kayalıoğlu mülküne basarken, Su Deliği'ne oturup buz gibi suyu yudumlarken artık yanaşma ya da dışarlıklı gibi hissetmiyordu kendini. Damarları, eti, eli yüzü olan bir malike benzemeye başlamıştı. Önceleri sadece ruhu olan biriyken şimdi ağırdan da olsa bir vücuda kavuşuyordu. Bu ona güven veriyordu, çünkü tabanları altında ezdiği toprak ona kudret kapısını da aralamak üzereydi.

Tarih boyunca güçlülerin şaşmaz işleyişi elbette Mihail için de çarklarını döndürmeye başlamıştı. İngiliz ithalatçı aynı zamanda İzmir-Aydın Demiryolu'nu işleten İngiliz şirketinin yatırım ortağıydı. Hat İzmir'den Manisa'ya doğru uzatılacaktı. Güzergâhın geçeceği Menemen Çayı boyunca uzanan araziler el değiştirmeye başlamış, küçük çiftlik sahiplerinden çıkıp ağaların ve eşrafın elinde toplanır olmuştu. Mihail, Şahin Bey'in şahsi hazinesinden 500 dönüme yakın yer satın aldı; elbette kendi üstüne yazdırdı tapuda. Bir süre sonra büyük bir gümbürtü kopmaya başladı. Arazilerin yeni sahipleri demiryolu hattı belirdikçe çok büyük paralar talep ettiler. Toprak ederinin neredeyse on katı fiyata fırlamıştı. Böylece devreye İngiliz hükümeti girdi. Osmanlı idaresi bir komisyon kurarak arazi istimlak işini üstüne aldı. Güzergâh boyunca özellikle toprak vurgunculuğunun yapıldığı bölgelerde araziler rayiç bedeli üzerinden kamulaştırıldı ve demiryolu şirketine bilabedel hibe edildi. Müslim ve Hıristiyan Osmanlıların uygulamaya isyan ederek hop oturup hop kalkması neticeyi değiştirmedi; hatta ileriye giderek hükümet aleyhine meyhanelerde sarhoş mezesi arasında sövüp sayan birkaç eşraf oğluna jandarma dayağı bile çekildi. Paranın sahipleri için bu yürek hoplatıcı olaylar olurken Mihail hiç de telaş içinde değildi. O bu sırada devecilerle götürü anlaşmaları yapıp Gördes Dağları'ndan toplanacak palamutların taşınma işini hallet-

mekle meşguldü. Bir yandan da palamutlar için malikânenin avlusunda büyücek bir ambar çattırıyordu. Sonunda haber ona kadar ulaştı. İstimlak işi resmiyete dökülürken İngiliz uyruğundan olduğu için İzmir Konsolosluğu'nun özel ricası üzerine onun arazisi rayiç bedelin beş katı üzerinden hesap edilmişti. Gelip İzmir'den parasını alabilirdi. Böylece Mihail'in Kayalıoğlu mülkünden tırtıkladıkları dışında ilk ciddi birikimi meydana gelmişti. İzmir'de cebine giren bu paranın yüzde onunu konuştukları gibi Whittall ve Ortakları Şirketi'nin müdürüne verirken yeni bir iş teklifi de almıştı. Mevla kapıları birer birer açıyordu neticede. Tren yolu Karşıyaka hattına doğru ilerlerken Naldöken mevkisinden bir Ermeni vatandaşın arazisinin dibinden geçmişti. Hat çalışması sürerken işçiler Ermeni'nin mükellef bağına büyük zarar vermiş, hatta bağ evine de tecavüz edip hırsızlık vuku bulmuştu. Adam dava açmıştı lakin valiliğin başvurusuyla hâkim, görevsizlik hükmüyle işin bağımsız bir komisyonda görülmesine karar vermişti. İşte şirket Mihail'in bu komisyonun başına geçmesini ve işi yokuşa sürerek Ermeni davacıyı yıldırmasını istiyordu. Mihail, istimlak meselesinin yüzde onluk bir diyetle unutulmayacağını biliyordu ama kendi mekânının dışında, üstelik yeri geldiğinde gayri müslimlere karşı da böyle mızrak ucu gibi kullanılmanın tehlikesini görüyordu. İzmir çukuru onu yutsa kim başını çevirip bakardı ki?

Müdüre, "Paranın kalan kısmını da bıraksam, dönsem Akhisar'a nasıl karşılarlar?" diye sordu.

Gelen cevap acıtıcıydı ama derhal gerçek hayata dönmesine yardımcı oldu.

"Buna ihtimal vermiyorlar ama cevabınız hayır ise İngiliz uyruğundan atılmanızla ilgili dosyanın ekselans konsolosun masasında beklediğini size üzüntüleriyle bildirmemi istediler."

Mihail derin bir nefes alıp, "Ben kendime oda kiralayayım en iyisi. İşlerim uzun sürecek galiba İzmir'de," dedi.

Mihail arada Şahin Bey'i boş bırakmamak için Akhisar'a gidip gelerek İzmir'de neredeyse altı ay kaldı. Umum azalarından, inşaat mühendisleri ve hatta ziraatçılardan oluşan bir heyetin başındaydı. Alt komisyonlar kurdular. Hepsi görüşlerini toplayıp Mihail'e iletecekti. Nihai ve kesin karar tezkeresini yazmaya heyet başkanı olarak o yetkilendirilmişti. Bu süre zarfında onlarca şahit dinlenmiş, defalarca kez müşteki ve şirket yetkililerinin ifadeleri alınmış ve belki de yirmiden fazla olay yeri keşfi düzenlemişti. Hazırlanan her ara karar tutanağında eksiklik bulan Mihail konuyu yeniden ve yeniden alt komisyonlara yolluyor, bütün şahit dinleme, ifade ve keşif süreci başa sarıyordu. En sonunda bir olay yeri keşfinde bağının içinde yaşlı Ermeni onca adamın arasından sıyrılıp Mihail'in boğazına yapışıverdi.

"Senin gözbebeklerinde," dedi, "haklıdan yana Hıristiyan kalbi parlamalıydı. Ama görüyorum ki şirketin alametifarikasından bir kandil yanıp sönüyor sadece!"

O akşam Mihail son cümlesini, "İşbu tetkikler ve yeminli mütehassıs ifadeleri nazarında müştekinin haksız olduğu, başta adı geçen şirket ve amelelerinin bir suç ve kabahat fiili işlemedikleri anlaşılmış olup..." diye toparladığı karar raporuna imzayı attı ve sabah gün ışır ışımaz valilik kalemine emanet etti. Kiraladığı ayağı yürük atla İzmir'den derhal uzaklaştı. Acele ediyordu çünkü biliyordu ki vali bey kararı onaylar onaylamaz, komisyonun faaliyeti boyunca yapılan masraf da yaşlı Ermeni'ye rücu ettirilecekti. İzmir çukurunda kim kimin dostudur, düşmanıdır değişir dururdu. Bir köşe başında arkasından çekilmiş bıçakla kimin yaklaşacağını bilemezdi elbette.

Akhisar'a dönüşte, uzun uzun Kayalıoğlu mülkünde at sürdü. En yüksek tepelere ardı ardına çıkıp doğuda

gündoğusuna, güneyde gün ortasına, batıda günbatısına, kuzeyde gece ortasına kadar uzanan hudutsuz topraklara, üzerinde karıncalar gibi koşuşturan reayaya, meralara ve korulara, baltalık ormanlara, avlaklara, Akhisar Çayı'nın gerdan kıran menderesleri ne, malikâneye doğru dizilen deve katarlarına, davar sürülerine, bataklara yatmış uyuyan mandalara, tarlalara, meyveliklere, bağlara içten bir arzuyla baktı durdu. Boz yer ile gök atlasın arasında her ânı kızıl kavgayla dolu cihan idi işte burası. Varlık içinde doğmamış her insan gibi feleğin şaşmaz kaidelerinin arasından kulaç atıp duruyordu. Etiyle kemiğiyle istediği hayat hemen önünde beliriyor, ona doğru hamle yaptıkça nazlı bir kumru gibi havalanıp bu defa daha yakına ama yine de henüz uzanıp alamayacağı açıklığa konup boynunu bükerek gözlerinin içine bakıyordu. "Bu defa olacak," diyerek her kalkışmasında en azından sendeleyip düşmemek için temkinli olmaktan, etrafını ve arkasını kollamaktan, sürekli hesap kitap içinde yaşamaktan yorulmuştu. Fakat başka da çaresi yoktu. Onun gibiler için hata yapmak ölümcüldü. Misal şimdi eline büyük para geçmişti ama bunun bile vaktinden evvel bilinmesi, duyulması sayısız akbabayı üzerine çekmek demekti. Yarı delirmiş bir beyin yakınında olmak onu kısmen korurdu. İzmir'deki İngiliz Konsolosluğu ise istese bile taşradaki adamına yetişemezdi. Ayrıca kıymetsiz şahsı namına kıymetli kredilerini harcayıp harcamayacakları da belirsizdi. Öyle ya şirketlerini pulları tunçtan dökülmüş vahşi hayvanlar gibi bu topraklara sokan imparatorluklar için bir Bağçevan Potka oğlu gider bin Mihail gelirdi.

Mihail kafasının içinde onlarca tilki, endişe ve umut kıvılcımıyla malikâneye döndü. Doğruca kuleye koştu. Şahin Bey'i hiç iyi görmedi. Onun yokluğunda hizmetkârları odasına sokmamış, kapısının önüne bıraktıkları

yemeklere yarım yamalak dokunmuştu. İçeriye girdiğinde pis kokudan öğürerek kustu. Şahin Bey bir köşede üzerine pislediği yatakların ve çarşafların altında saklanmış, titreyerek ona bakıyordu.

"Geldi mi, eşkıya kapımıza dayandı mı? Söyle bana kâhya, burada mı?" diye mırıldanıyordu.

Mihail derhal Akhisar'dan hekim gelmesi için haber yollattı. Şahin Bey'i kucaklayıp hamama götürdü. Eliyle yıkadı, ovdu, keseledi. Saçını, sakalını kesti; kıllarını tıraş etti. Kulede yeni, tertemiz ve havadar bir odaya çıkardı onu.

"Sizin gölgeniz, benim pençelerim mülkünüzün üzerindeyken eşkıyanın nazarı bile değemez buralara. Merak etmeyin," diyerek yemek yedirdi beye. Hekimler baştan aşağıya tektik ettiler. İlaçlar, macunlar, şerbetler ve av etleriyle yavaş yavaş gözü açıldı beyin. Asıl şimdi mutlaka yaşaması gerekiyordu onun. Zamansız ölüm aynı zamanda erken doğum demekti Mihail için. Yürüdüğü ince buzu çatlatmadan ilerlemesi gerekiyordu.

İlk iyiye gidiş işaretleri görülünce Mihail, beyin ailesini kuleye getirtti. Onların da içinin rahat etmesini sağladı.

Eşini, çocuklarını ve kardeşini gören Şahin Bey, "Bir daha benden hususi tamgamla mühürlü mektubu almadan buraya sakın gelmeyesiniz. Yollar tekin değildir. Dağlar ve ovalar güvenli değildir. Haydutların ateşlerine bakarım her gece kuleden. Azalmaz, artarlar... dedi ve, "Ben burada güvendeyim. Mülkümü koruyorum. İstikbalimizi bekliyorum," diye ekledi.

Mihail, aileyi yolcularken ellerine hayli yüklüce para verdi. Ayrıca dönüşte Akhisar'da daha büyük eve yerleşeceklerini, şimdiden hazırlıkların bittiğini söyledi.

Sorunlarını bölerek, sonra küçük lokmalar halinde hazmederek ilerlerken Akhisar'da esnaftan ortak bulma-

ya muvaffak oldu. Lağımcızade Hüsnü Bey çarşıdaki arastada urgan ticaretiyle ilgileniyordu. Son yıllarda kökboyası işine girmişti. Toprak icarıyla ektirdiği tarlalara Yörükler durmadan hayvan sokup zarara yol açıyordu. Bu meselede zamanında Kayalıoğlu hanedanının faydasını görmüştü. Tarla sınırına yakın ağaçlara boğazı parçalanmış üç-beş sığırtmaç ayaklarından asılınca göçerlerin de ayağı etraftan kesilmişti. Mihail sıcak bir yaz sabahı Hüsnü Bey'in dükkânına çıkageldi. Teklifi akıl dolu ve gayet cömertti.

"Kökboyası yetiştirip satıyorsun. Bizse yünleri hamca elden çıkarıyoruz. Manisa'da parayla boyatıyoruz. Yörüklere verip halı dokutuyoruz. Bir boyahane kuralım çayın dibine. Sen hem kökboyası hem de safran ek; ayrıca köylüye mazı toplatalım, Afyon'dan bizim develerle cehri otu çekelim. Kökboyadan kırmızı, cehri ve safrandan sarı, mazıdan siyah yün işleriz boyahanede. Ara tonlar için ceviz, derici sumağı, mazı meşesi, nar kabuğu, havaciva, kızılağaç, sütleğen, boyacı sumağı, kadıntuzluğu depolarız. Böylece eskiden ham giden ama işlenip dönen ip, boyalı mamul halinde elimizde olur. Halının her düğümünde kârımız artar. Gel bu işi beraber yapalım."

Lağımcızade Hüsnü Bey, "Güzel dersin de bende ortak olacak o sermaye nerede?" dedi.

O sermaye Mihail'de ziyadesiyle vardı. Bunu elbette söyleyemezdi. Böyle büyük varlığa sahip olduğu duyulsa etine çökecek akbabalar tepesinde dönüp dururdu şimdi. Ama para dediğin de kanlı canlı, yaşayan bir hayvandı nihayetinde. Hayatın içine sızmak, balına bulanmak, göllenmek, birikmek, kabarıp yeni yataklar kazarak akmak isterdi. Onu zincirlemek, saklamak, bekletmek ölümcüldü. Taşların altına gömsen de saldığı koku yırtıcıları kendine çekerdi.

"Ah Hüsnü Beyciğim, ah! Bu akıllar İsa Efendimizin güttüğü koyunda ne arar? Elbette Şahin Bey'in teklifidir.

Ortaklığı o ister. Yalnız bir şartı var. Malum Manisa'daki boyahanenin sahibi Kayalıoğlu soyundandır. Uzak da olsa akrabasıyla yüzgöz olmak istemez. Boyahane kâğıt üzerinde sizin üstünüze olacak ama aramızda gizli bir mukavele akdedeceğiz. Vekil olarak benim ve sizin ortaklığınızda yapacağız bu işi."

Kâhya Mihail böylece işlerini düzene sokmuş oldu. Artık aklında sıraya koyduğu ve muvaffak olmaya başladığı işlerin idaresine var gücüyle gömüldü. Önce Gördes Dağları'ndaki Yörüklerle anlaşmalar yaptı. Toplanan palamutlar için hayli iyi paralar vaat ediyordu. Ayrıca köy evlerinden, çadırlardan seçtiği örnek halıları İzmir'deki ihracatçıların istediği boylarda dokumaları için yün sağlayacaktı. Yörük erkekleri gündüz palamut toplarken, kadınları geceleri halı dokuyacaktı Mihail için. Üstelik halının ilk düğümü atılır atılmaz bedelinin yarısını peşin verecekti. Devecilerin ayarlanması, malikânedeki palamut için depolama alanlarının tamamlanması, İzmir'e sevkle ilgili her işin teşkilatlandırılması; elbette boyahanenin kurulup sarf bitkilerinin yığılması, ilk ocağın yakılması, ilk çile yün ipliğin renk havuzlarında yıkanması, yıkanmış yünlerin sıkıştırılmış sert toprağa serilip hafif çıtırtılarla güneşte kuruması ve renklenmiş ipin güneşte nemini verirken dünyaya saldığı o kokuya serçelerin doluşması, dokunmuş halıların bey konağının büyük ve serin odalarından birinde tavana kadar ağır ağır istiflenmesi... İşte tüm bu anlatılan ve anlatılmayan işler devrilen yıllar içinde tamamlandı. Bu arada Mihail şirkete olan borç taksitlerini düzenli ödedi. Biriktirdiği parayı aklamak için Akhisar çarşısında gösterişsiz bir sarraf dükkânı açtı. Başına Akhisar müftüsünün aklı kıt oğlunu bile oturttu. O sırada Şahin Bey'in işlerini de eksiksiz görüyordu. Öşürler toplanıyor, borcunu veremeyen yarıcılar ya kovuluyor ya da ırgat olup bey tarlalarına karıncalar

gibi sürülüyor, yaramazlık yapan hizmetkârlar tekdir ediliyor, uslanmayanlar kulenin işkencehanesine çekiliyordu. Varlık yıllarında beyin ailesine yolladığı payı katlıyordu mutlaka. Elbette her fırsatta malikânenin ambarlarını ağzına kadar bilhassa tohumlukla doldurmayı ihmal etmiyordu. Reaya, kullanım hakkı verilen ama mülkiyeti Kayalıoğlu soyunda olan küçük parçalı toprağını işliyordu, ayrıca bey tarlalarında, bağlarında ve meyveliklerinde ayda üç gün angarya usulü çalışıyordu. Kaldırdığı üründen vergisini veriyor, üstüne beye ya da Akhisar'da sarrafa olan borç taksitlerini ödüyor, kalanıyla da ne kadar olursa o kadar yaşıyordu. Ve bu yaşamak denilen şey sadece kendisi için değil akıp giden düzen için de çok mühimdi. Feleğin çarkı mutlaka bir şekilde dönmeliydi ki cephede yeter sayıda asker, hasatta iş görecek emek olmalıydı. Bu nedenle ihtiyat akçesi çiftlik ve devlet düzeni için çölde su gibi kıymetliydi. Havanın ve kısmetin kötü gitmeye başladığı yıllarda çoğu zaman borca, çok felaketli zamanlarda da hayra dağıtılacak tohumluk hayatın zembereğinin yeniden kurulması için elzemdi. Yoksa açlık, kaçgöç, niza ile kargaşa zamanları gelir hatta köylü ve ırgat yumruklarıyla toprağı dövmeye sonra da ayağa kalkmaya yeltenirdi. İşte toprak düzeni dediğimiz bu dünyevilik, üstte mavi gök çökmesin, altta yağız yer delinmesin diye vardı.

Fakat ilin ve törenin bozulması kaçınılmazdır. Nitekim Akhisar topraklarının da düzeni Akhisar Çayı gibi düzensiz ve durmadan yatak değiştirerek akardı ki yine öyle oldu. Günün birinde hizmetkârlar koşarak Mihail'i Su Deliği'nin güzel havasında içi geçmişken uyardılar.

"Ağam, araziye yabanlar girmiş. Sağda solda dolanıp seni sorarlarmış!"

Mihail adamlarıyla davetsiz misafirlerin görüldüğü mevkiye doğru dörtnala toz kaldırdı. Tepeköy'e yakın koruluklardan birinde, hâkim tepede bekleyen grubu

görünce durdular. Mihail elleriyle siper edip baktı. Bir atlı onlara doğru geliyordu. Yaklaşınca at üzerinde sallanarak gelenin kuzeni Yosif Vasiliadis olduğunu gördü. El etti gülümseyerek.

İki adam hasretle sarıldılar.

"Vasiliadis, senin cezan biteli nice oldu. İki satır bile yazmaz mı insan?"

"Ah be kardaş! Bu dünya dedikleri kavgayla, telaşla doludur işte. Ancak aralık bulabildim. Atladım, geldim işte..."

"Hoş gelmişsiz ata yadigârım!"

Mihail şöyle bir adım geri atıp Vasiliadis'i tepeden tırnağa yeniden süzdü. Körüklü çizmeleri, fiyakalı pantolonu, üzerinde ipeksi hoş gömleği ve devetüyü iyi cins ceketiyle bambaşka birisi gibi görünüyordu artık. Temiz tıraşı, canlı ve iyi beslendiği belli olan teni, akşamcılara özgü o kırmızı suratıyla demiryolunda çalışan, tuhaf bakışlı eski adam gitmişti.

Vasiliadis ona olan nazarları fark etmişti elbette. Gülümseyerek elini beline koydu, dizlerini yaylandırarak hafifçe yan durdu.

"Nasıl görünüyorum ama?"

"Çok şık! Hayırdır yolda hükümet postasını mı soydunuz?" diye güldü Mihail.

"Hayır akrabam. Karşında Whittall ve Ortakları Şirketi Anadolu müfettişlerinden biri duruyor!"

Mihail'in aklı gitmişti. Katil akrabası iş yaptığı ve boğazına kadar borçlu olduğu şirketin mümessili olarak karşısında duruyordu. Yine de her zamanki tecrübesiyle renk vermedi elbette.

"Gel seni gözlerinden öpeyim," diyerek adamı kuvvetlice kucakladı.

"Ağır misafirler getirdim sana," dedi Vasiliadis arka tepede bekleyenleri göstererek.

Mihail konukları için akşama konakta güzel bir sofra donattı. Akhisar Çayı'nın lezzeti taşan bıyıklı yayınbalığının yanında güveçte envaiçeşit av kuşu, Akhisarlı canavar kasabının işlediği köylülerin dağ danası dedikleri yabandomuzu pirzolası ile oğlak tandır, sakız koyun kavurması, incir rakısı, ballı şarap, hoşaflar, meyveler, tepeleme irmik helvası ve kalburabastı çanakları yer sofrasına dizilen gümüşi sinileri dolduruyordu.

Üç adam iştahla ve sessizlik içinde yemeklerini yerken rakıyla dillerinin çözülmesi bir kader gibi kaçınılmazdı. Nitekim ilk sürahi biterken üzerlerindeki gerginlik hızla kalkan sis gibi dağılmaya başladı.

Vasiliadis, "Sevgili akrabam, sana misafirimizi Mösyö Hadkinson olarak takdim etmiştim. Evet, ismi doğrudur. Lakin onun böyle siviller içinde dolandığına bakma, kendisi İngiliz elçiliğinin askerî gözlemcisidir aynı zamanda. Öyle değil mi yüzbaşı?"

Mösyö Hadkinson gülümsedi. "Askerliği şimdi geçelim bir kalem. Asıl işimiz sulh ve ticaret. Öyle değil mi?" diyerek rakısını yudumladı.

Süvari yüzbaşısı Hadkinson kurmay okulunun ilk yılından beri Doğu görevleri için yetiştirilmiş, özellikle Osmanlı topraklarıyla ilgili çalışmış ve elbette karşı istihbarat konusunda uzmanlaşmış seçkin bir askerdi. Gayet iyi derecede Arapça, Türkçe ve Yunanca konuşuyor ve yazıyordu. Mezun olduktan sonra ayrıca iki yıl tarım eğitimi almış, toprak hukuku konusunda uzmanlaşmıştı. Gezmeyi, iyi yemekleri, yenilikleri, insanlarla teması içten seven birisiydi ki bu özellikleri onu işinde kusursuzlaştırıyordu. O gece kurmay bıyıklarını durmadan burarak kimi zaman hoş şakalarla dolu konuşmasını hiç kesmedi. Her haliyle yeniçağın insanını, büyük bir imparatorluğun uhdesindeki zamanın ruhunu temsil ediyordu.

"Meşguliyetlerim çok karışık görünür ama bütün tülleri ve örtüleri çekip aldığımızda her şey çok basittir aslında. İngiltere'deki dokuma fabrikalarımızın durmadan çalışması için pamuğa ihtiyacımız var. Yani istikbalimiz pamuk yetiştirilecek toprak ve pamuk üretimiyle yakından alakalıdır. Bunlar bizde olmadığına göre dünyanın neresinde toprak varsa ve üretim mümkünse bizim de merakımız oradadır. Ve ayrıca tüm yumurtaları aynı sepette taşıyamayız. Yani sadece Amerikan pamuğuna kaderimizi bağlayamayız. Manchester Pamuk Alım Birliği'nin de bana verdiği yetkiyle şimdi huzurunuzdayım. Hem hükümetimizin hem de birliğimizin muradı Hindistan'da ve Türk topraklarında pamuk tarımını geliştirmektir. Demiryollarını bunun için döşüyoruz bu uzak topraklara. Şirketler kuruyoruz. Küçük Asya Pamuk Şirketi İzmir'de faaliyetine başladı. Aydın civarında iyi sonuçlar alındı pamuk işinde. Şimdi yeni, bakir bölgelere doğru yarış başladı. Elbette bu işte dostlarımıza büyük ihtiyacımız var. Siz olmadan kör bir adamın fili bellemesi gibi kalırız ortalıkta."

Mösyö Hadkinson, Mihail'in girişimlerini, çabasını, Kayalıoğlu hanedanıyla olan kopmaz bağını çok iyi biliyordu. Konuşmasında üzerinden öylece geçtiği kimi ayrıntılar Mihail'i dehşete düşürse de renk vermemeye çalışmıştı. Hatta sofrada birkaç kez Kayalıoğlu mülkünden bahsederken eliyle kuleye doğru belli belirsiz işaret etmiş, aniden konudan saparak, "İstihbarat dostum! İstihbarat paradan önemlidir her zaman!" diyerek gülmüştü.

Bir ara Vasiliadis'in omzuna hafifçe dokunarak, "Whittall ve Ortakları'na olan borcunu ve seni zaman zaman nasıl zorladığını biliyoruz," dedi. Sonra gözlerini kapayarak Kutsal Kitap'tan birkaç satır fısıldadı.

"İşte, çiftçi ilk ve son yağmuru alıncaya kadar, yerin kıymetli mahsulü için sabrederek bekler. Siz de sabre-

din; yüreklerinizi pekiştirin, çünkü Rabbin zuhuru yakındır..."

Mösyö Hadkinson gecenin sonunda lafı Mihail'den olan talebine getirdi. Kayalıoğlu mülkünde on gün boyunca gezmek istiyordu. Yanına malikâneden bir adam verilmesi yeterliydi, dil sorunu nasılsa olmayacaktı. Ayrıca arazinin çeşitli yerlerinden toprak numuneleri almak için izin istedi.

"Baytar sıfatıyla gezeceğim. Köylülerle sohbet ederken kimseyi rahatsız etmemiş olurum böylece," dedi.

Mihail derinden gelen hisle köylülerin bugün olmazsa yarın huzursuz olabileceğini anlamıştı. Ama sakince başını sallayarak onaylamakla yetindi.

Sonraki günleri çoğunlukla Şahin Bey'le uğraşmakla geçecekti. Ondan başka kuleye çıkıp yanına varan yoktu. Yemeklerini sağır dilsiz bir hizmetkâr kapısının önüne bırakıp çekiliyordu. Buna rağmen sanki etrafında dönen dolaplardan haberi var gibi davranıyordu. Mihail'in yüzüne bakmıyor, suallerini karşılıksız bırakıyor, genellikle arkasını dönüp penceresinden dışarıda uzanan tarlaları, yaylaları ve üzerinde karınca gibi didinen reayayı izlemekle yetiniyordu. Günün birinde tam da böyle bir andan hırsla arkasına dönerek, "Topraklarımda yabancı adamlar fink atıyor kâhya! Sen beni aptal mı sanırsın?" diye patlayıverdi. Mihail kıpkırmızı kesilmişti. Şahin Bey'e değil kendine kızıyordu. Kuş uçmaz dediği düzeninde bir delik vardı. Derin bir nefes aldı. Ne olursa olsun bu yıkımı düzeltmeliydi.

"Beyim evet misafirlerimiz var. Ama sizin, benim emniyetim için buradalar. En kısa zamanda huzurunuza getirip arz edeceğim. Siz kendinizi yormayın bu vesveselerle. Benim dudaklarımdan dökülmeyen hiçbir lafa da inanmayın."

Şahin Bey, Mihail'in gözlerinin içine baktı.

"Sana emrimdir. Muhterem pederimin mezarı başında bu seneyi devriyesinde kırk kişi Yasin okusun," dedi ve yeniden arkasını dönerek penceresinden bakmaya devam etti.

Mihail'in günlerce içi içini yedi. Şahin Bey'in köstebeği vardı ama kim, nasıl, ne cüretle bu işe cesaret edebilirdi? Sağır dilsiz hizmetkârı çaresizce sıkıştırdı. Yaşla kadın uluyarak ağlıyordu. Öteki hizmetkârları, nöbetçileri, kul tayfasını tek tek yüzleştirdi. Kadın korkudan kimi görse parmağıyla, "Bu! Bu!" diye gösteriyordu. Çaba işe yaramamıştı. Haftalarca düşündü. Kimini tehdit ve dayakla kimini parayla, menfaatle onlarca insanı sorguya çekti. Mesele bir kabahatin takibi üzerinden milim ilerlemiyordu. O zaman usulünü değiştirmeyi düşündü. Malikânede, mülkün genelinde, köylerin hududunda olağanüstü, görülmemiş, duyulmamış, tuhaf bir şeye tanıklık olup olmadığını adamları soruşturmaya başladı. İşte o zaman küçük ipucunu buldu bu koyu karanlıkta. Solugan olduğu için duvar nöbetinden alınan, ahır bakımına verilen eski silahşorlardan birisi Mihail'in kulağına geçen ay işini bırakıp dağa kaçan adamlardan birinden duyduğu lakırdıyı fısıldayıverdi. Gece cini denilen bir mahlukat sessizce duvarları aşıp kuleye tırmanıyor ve beyin katına varıyordu. Biraz daha konuşunca gece cini denilen heyulayı tarif etti: "Üstü çıplak, geceden de kara bir adammış." Sonunda Mihail işi anlamıştı, Arapoğulları'ndan biri ya da birileri aysız gecelerde önce duvarlardan süzülüyor ardından yılan gibi kıvrak bedeniyle kulenin taş bedeninden tırmanıp kuleye çıkıyordu. Demek ki olan biteni bey biliyordu. Hatta belki de babasının akıbetinden bile haberi vardı.

Mihail işini sağlam kazığa bağlamak istedi. Arapoğulları'nın reisi Yiğitbaşı Üsen'i işkencehaneye çektirdi. Adam o kadar eziyete gık demedi. Mihail elinde kalsın istemiyordu. En azından şimdi zamanı değildi.

"İsim istemiyorum sadece bir işaret ver bana," diye Üsen'in kulağına fısıldadı. Elleri tavandan salınmış zincirlere çapraz kelepçeli yüzü gözü kan, irin içindeki Üsen parıldayan gözlerini açarak konuştu.

"Yılanın da anası var!"

Mihail o zaman bu işin sarpa sardığını anladı. Şu dünyayı tek başına parmağında oynatamıyordu işte. Üstelik hiç olmadık yerden tam dibinden delinmişti testisi. İki eliyle Yiğitbaşı Üsen'in güneşte çalışmaktan katmer katmer olmuş boynunu kırmak istedi. Ama işleri daha da karıştıracak değildi.

"Boynun altında kalsın Arap!" diye konaktaki odasına çekildi. Uzun uzun ne yapacağını düşündü. Oradan aldı buraya koydu. Oluru, olmazı defalarca sıraladı aklında. Akrabası Vasiliadis'i mektupla yanına çağırmayı düşündü. Biriktirdiği parasının üzerine konağın kasasındakileri koyarlardı. Ortak olduğu sarraftaki altınları alırlardı. Öteki yatırımlarını kimseye haber etmeden elden çıkarmak mümkün olmazdı. Sonra birlikte kuleye çıkıp Şahin Bey'in başını boynundan ayırır sır olup giderlerdi bu topraklardan. Ama ya kazın ayağı öyle değilse! Bey de yavaştan güç biriktiriyorsa; mektuptan, Vasiliadis'ten haber alır da hazırlık yaparsa. Belki şimdi bile kuleye Arap uşaklarından adam çıkarıp gizlediyse. Bütün bunları düşünürken içtiği şarap aklına geldi birden. Kupayı yere çaldı. Ter içinde kaldı. Dışarıya çıkıp Rum çobanlardan birkaç kişiyi çağırttı. Bundan sonra geceleri kapısının önünde kendi milletinden adam yatıracaktı. Lakin böyle yaşamak da nereye kadar gidecekti. Karar'âni gelip konmuştu omuz başına artık.

Mihail'in buhran dolu, varlık ve yokluk endişesinin çamurlarında debelendiği günler Mösyö Hadkinson'un bir sabah aniden gelmesiyle bambaşka mecraya sürüklenivermiştir.

Eskinin süvari yüzbaşısı o günlerin Küçük Asya Pamuk Şirketi mümessili, eli kamçılı adam sert adımlarıyla ama gülümseyen gözleriyle Mihail'in karşısına geçti.

"Havadisler âlâ. Derhal Şahin Bey'le görüşmemiz gerekiyor. Haber yolla hemen, bizi kabul etsin," dedi.

Kulede, bey odasında huzura çıktılar.

Şahin Bey, Kayalıoğlu soyunun oturduğu her zamanki yerde, divandaydı; kulu Mihail de yanına çökmüştü. Mösyö Hadkinson zemine serili işlemeli iyi cins keçenin üzerindeydi. Ama bugüne dek orada oturanlar gibi diz çökmemiş eğilip selam bile vermeden hemen bağdaş kurmuş, gülümseyerek beye bakıyordu.

Şahin Bey donuk bakışlarını İngiliz'in üzerinde dolaştırdı ve, "Anladım ki âdetlerimizi iyi biliyormuşsunuz. Arazimde dolaşırken yolladığınız hediyeleri aldım. Beğendim," dedi.

Mihail'in eli ayağı buz kesti. Aklı çıka yazdı. Avucunun içinde saydığı, korkudan titrerken gördüğü, gırtlağını sıkmak için en uygun günü beklediği Şahin Bey'in sandığı gibi taştan kafesinde esir halde yaşamadığını anlamıştı. Bir şeyler biliyor galiba diye içine düşen şüphe yerini acaba neyi ne kadar biliyor sorusuna bırakmıştı. Başını yerden kaldırmadan yutkundu arka arkaya.

Hadkinson, cebinden küçük altından kutusunu çıkardı. Burnuna iyi cins enfiyesinden çekti. Hiç istifini bozmamıştı bile. Yine aynı sakinlikle cebine attı.

"Hediyeler sizin varlığınızın yanında kıymetsiz şeylerdir ekselans. Müsaadeniz için Küçük Asya Pamuk Şirketi adına minnettarım. Bütün tetkikler eksiksizce yapıldı. Ölçüp biçtik. Vaziyet mükemmel görünüyor. Hassaten ilgilendiğimiz arazi Tepeköy ile Yakaköy arasından başlayıp kuzeydoğuya kadar uzanan yaklaşık elli bin dönümlük ada. Üçte ikisinden fazlası Akhisar Çayı'ndan biraz emekle sulanabilir. Kuzeydeki yaylaya bir gölet ka-

zarsak ve kış yağmurlarını biriktirirsek neredeyse tamamı sulanır. Toprak yapısı, iklim, arazinin konumu hepsi pamuk tarımı için âlâ."

Şahin Bey, Mihail'in omzuna dokunup iki elinin baş, işaret ve yüzükparmağıyla "tütün sar" işaretini yaptı. Kâhya hemen kesesini ve kâğıdını çıkarıp sardı. Şahin Bey yine konuşmadan parmaklarıyla "iki" dedi ve Hadkinson'u gösterdi.

Karşılıklı sigaralarını yaktılar.

"Sevdiğiniz Şark tütününden," dedi Şahin Bey. "Sizin de hep dediğiniz gibi istihbarat mühimdir!" diye ekledi.

Hadkinson ifadesizce başını salladı sadece.

İki adam birbirlerini tartıyorlardı. Mihail ise ayaklar altında mı kalacaktı yoksa kaderi ona başka bir yol mu çizecekti, meseleyi anlamaya çalışıyordu.

Karşılıklı cigaralar yakıldı.

"Bahsettiğiniz arazi," dedi Şahin Bey. "Atamdan beri benim uhdemdendir. Bir kısmı iki köyün ortak harman yeridir. Herhalde üç-beş bin dönümü meşelik, cevizlik ve zeytinliktir ki aynı usulde iki köy beşer yıl süreyle işler orayı. Bakiye de yine köylünün kullandığı meradır. Hepsinden küçük bir icar alırız. Kullanım hakkı köylüdedir. Bu iş böyledir çünkü evvelden bu usul gelir, böyle icap eder. Köylüyle bey arasında ananevi mutabakattır bu."

Hadkinson sigarasının külünü saygısızca üzerine oturduğu keçeye silkti ve, "Dünya değişti. Osmanlı da değişiyor Şahin Bey. Arazi Kanunnamesi size haklar vermiş. Tahrir Defterleri, bahsettiğimiz arazinin size ait olduğunu söylüyor mu? Söylüyor. O zaman bütün hakları da sizdedir," dedi.

Şahin Bey, "Hakkı kadim diye bir şey vardır ama. Ne der Kanunname, 'Kadim odur ki, evvelini bilir kimse olmaya!' Yani bu araziyi reaya bir meçhul evvelden beri

kullanır. Kâğıt üzerinde Kayalıoğlu mührü taşısa da onların kullanma hakları vardır," dedi.

"Bunları gayet iyi bilirim ekselansları. Başkasının arazisinde kadim intifa hakkı olduğunu iddia eden kişilerin bunu şahit ve ehlivukuf sözleri veya vesikalarla ispat etmesini de emreder. Şimdi siz bu araziyi boşaltın deseniz köylü ne yapacak? Mahkemeye götürecek. Olmadı mı, mesele temyize havale edilir. Orası da eşraf, ayan ve devlet adamlarıyla doludur. Hepsi dost ve müttefiktir. Hadi buradan çıkacak kararı beğenmedi köylü. Temyiz için Nizamiye Mahkemesi'ne gider ki orası da kolaylıkla halledilir. Bu yokuşları köylü bilmez mi? Ölmüş ata kim biner de kırbacını şaklatır?"

Şahin Bey sözü kesti:

"Siz bu memlekette her işin mahkeme usulünce mi hallolduğunu sanıyorsunuz?"

Hadkinson, Mihail'e bir işaret çaktı. Tütün sarmasını istedi. Yalnız bu defa işaretparmağı bir tek sigara için kalktı. Kâhya, beyine bakmadan keseye eğildi.

Şimdi Hadkinson ayağa kalkmış ve Şahin Bey'le aynı seviyede, gözlerinin içine bakarak sigarasını tüttürüyordu.

"Elbette bunu ima etmiyorum. Naib'le çözülemeyen, öfkeyle sarpa saran kördüğüm ancak siyaset eliyle hallolunur. Esasen siyaset olunursa herkes safa girer ki nizam vermek de budur zaten... O halde kitabın ortasından konuşalım. Şimdi sırasıyla şunlar yapılacaktır. Defteri Hakani İdaresi'ne gidilecek, bir ferağ verme muamelesi yapılarak bahsettiğimiz arazi Küçük Asya Pamuk Şirketi ortaklarından Baltacızadeler'e yani yeni sahibine devredilecek. Böylelikle yeni sahipleri taşınmaz mal varlığı üzerinde tam kontrol, sahiplik ve elbette kullanım haklarına da sahip olacak. Arazi çitlenecek, pamuk tarımına uygun hale getirilmeye derhal başlanacak. Ayrıca mülkün içinde uygun yere konak inşaatına girişe-

cek Baltacızadeler. Ama hiçbir zaman buraya ayak basmayacaklar. Bütün işleri onlar adına vekâleten Mihail yürütecek, sonraki pamuk tarımı ve sair meşguliyetler de onun uhdesinde yürütülecek. Yapılacak konakta oturma hakkı olacak çünkü köylü mülk sahibi olarak onu bilecek. Ama cari işlerden ve gelecek gelirden tek kuruş almayacak. Onun karşılığında İzmir'deki tüm borç senetleri bize devredilecek. Yani borçları tahsil edilmeden bizde saklı kalacak. Mülk para kazandıkça bu senetleri yırtıp atacağız."

Şahin Bey öfkeyle ayağa kalktı.

"Ve bütün bu haltlara ben müsaade edeceğim, öyle mi?" diye bağırdı.

Hadkinson sakince gülümsedi. "Evet?" dedi.

"Neden peki? Benim ne çıkarım var bu dolambaçlı işlerden?"

"Sizin faydanız yaşamak olacak! Mihail'in demir pençeleri boğazınızdan uzaklaşacak. Korku içinde, sürekli arkanızı duvara dayayarak geçirdiğiniz günler bitecek. Sulh olacaksınız. Herkes toprağında huzur içinde yaşayacak, zenginleşecek!"

Şahin Bey sedirine yeniden oturmuştu. Alnında biriken terleri eliyle sildi.

"Peki, kim sürecek bu düzeni? Hangi çoban güdecek bu sürüyü? Beni kim koruyacak?" dedi.

Hadkinson yanında getirdiği deri çantasına uzandı. İçinden ipek bezlere sarılı iki bohça çıkardı.

"Bunlardan birisi kırmızı Fetih Sancağı, öteki de Büyük Britanya sancağıdır. İkisini de odanıza asın. Artık siz bizim müttefikimizsiniz. Müttefiklerimizi kollamamız onlara duyduğumuz muhabbetten değildir. Menfaatlerimize olan bağlılığımızdandır. Ekselans, temsil ettiğim Büyük Britanya için toprak, istihsal ve ona bağlı menfaatleri öyle vazgeçilmezdir ki, gerekirse İzmir Limanı'na

asker çıkarır, yine haklarını korur! Buna mâni olacakları da siyaset meydanı bekler!"

Hadkinson bohçaları Mihail'in kucağına bıraktı. Sigarasını yerde körüklü çizmesinin ucuyla ezdi. Gülümsedi. Şahin Bey'e doğru topuk selamı çakarak, askerce arkasına döndü ve hızla odadan çıkıp gitti.

Odaya ölüm sessizliği çökmüştü. Neden sonra Mihail doğruldu. Şahin Bey'e döndü, saygıyla eğildi.

"Bana emriniz var mı?" dedi.

Şahin Bey olanca gücüyle ve elinin tersiyle Mihail'e bir tokat aşk etti.

"İlk iş hemen Yiğitbaşı Üsen'i bırakacaksın!" dedi.

Odadan çıktı.

Sonraki aylarda Kayalıoğlu mülkü ve Akhisar Ovası ve dahi civar dağlarda hayat başka türlü akmaya başladı. Yakaköy ile Tepeköy arasındaki mezkûr arazinin çeşitli yerlerine kazıklar çakıldı, sırtını yükseltiye vermiş hâkim noktaya yeni konağın temelleri atıldı. Mihail başıbozuk bir zeybek ve adamlarını Sindel tarafından bulup getirmişti. Arazide beli bıçaklı, baldırı çıplak adamlar dolaşıyordu artık. İlk çitler çakıldığında köylü vaziyete aydı. Unuttukları evvelden beri mezkûr araziyi kullanıyorlardı. Harman yerleri buradaydı. Onlar için hudutsuz sayılan meraları, ortaklaşa silktikleri cevizlikler, sırayla toplandıkları zeytinlikler, kışa hazırlık için kullandıkları baltalık çam ve meşe koruları hep bu arazi içindeydi. Beye uygun bir icar verip, onu da kimi zaman atlayarak ya da karşılığında haftada bir gittikleri angaryayı ikiye çıkarıp ödeyip giderlerdi. Oysa şimdi yük niyetine bir kentallik dikenli tel sarılmış develer İzmir Limanı'ndan kalkıp gelmeye başlamıştı. Pazularını şişiren adamlar çukurlar kazıyor, ucu sivriltilmiş kazıkları ağır ahşap balyozlarla toprağın göğsüne çakıyorlardı. O günlerde koç katımı için Kıranşeyh Yaylası'ndan Karakeçili Yörükleri geldiler.

Koyun sürüleri Akhisar Çayı'nda yıkandı sıra sıra. Meraya doğru yollandıklarında önlerini zeybeğin adamları kesti. Yörük, "Buradan geçemezsin!" lafını anlamıyordu bir türlü. Ne demekti müsaade yok! Allah'ın düzü, kulun yaylası, deresi, ormanı, yolu nasıl kesilirdi? Evvelden bu araziye girer çıkarlar, köylünün hayvanlarına koç katar, karşılığında buğday alır, denkledikleri yünle deriyi pekmez, elbise ve keçeyle değiştirirlerdi. Yörük soluklandıktan sonra iyice yüklendi. Atları ve develeri öfkeden köpük içinde kalmıştı. Zeybek sonunda beline davrandı, adamları onu izledi. Toz, toprak, kıyamet içinde bıçak bıçağa, göğüs göğse gelindi. Silahşorlar bıyığı yeni terlemiş beş delikanlıyla iki gelini ayaklarının altında nefessiz, cansız bıraktılar. Ötede beride inleyenlerle, toprağı avuçlayıp yarasına bastıranlarla, ağlayan, feryat edenlerle mahşer gibi yanıyordu toprak.

Köylüler evlerinin damından ve tarla sınırlarından olanları dehşetle izliyorlardı. Kan kokusu onlara kadar gelmiş, ayaklarından boyunlarına kadar zehirli sarmaşıklar gibi sarmıştı. Sonunda Arapoğulları dayanamadı. Yiğitbaşı Üsen işkenceden aksayan bacağına aldırmadan çapasını kavrayıp, "Ya Ali!" diye çığlık koparark bayıra doğru koşturmaya başladı. Böylece halkı da eline ne geçtiyse alıp yalınayak, bağrı açık onu takip etti. Zeybek ve adamları bu öfke ve küfür bulutunu görünce durdular, ardından düzensizce geri bastılar. Bunu gören Tepeköylü ve Yakaköylü reaya meydana akmaya başladı. Sonunda kudurmuş köpekler kuyruklarını kıstırıp tepenin ardına çekildiler. Durdukları kuytulukta adamlarını düzene sokan zeybek yeniden aşağıya doğru hücum etmek istedi ama atıyla yetişen Mihail onları durdurdu. Çekilmelerini ve Şahin Bey'in malikânesine gitmelerini istedi.

Yiğitbaşı Üsen de kendi kalabalığını durdurmuştu.

"Düşenlere yetişin," dedi.

Yerde yatanlara koştular. Ölülerin kollarını kavuşturup çenelerini bağladılar. Kanayan yaraları murt yaprağıyla sardılar, acıdan ve sinirden yarılmış dudaklara su yetiştirdiler.

Üsen'in işaretiyle Arapoğlu milleti çakılı çit direklerini baltalarla parçaladı, söktükleri telleri odun yığınlarının üzerine yığdı. Ardından toprak üzerine hakkı kadimlerine çekilen her şeyi çatır çatır yaktılar.

Karakeçililer akşama doğru acı ve öfke içinde, yaralı bir geyik gibi arkalarında inceden kan sızısı bırakarak geldikleri Gördes Dağları'na yürüdüler.

Akşam köyün delikanlıları Yiğitbaşı Üsen'in çamur sıvalı sazdan damına geldiler. Sessizce çıplak yere oturdular. Üsen çubuğunu çıkardı. Tütünü yoktu. Kuşağından iki parmağıyla kıyılmış at teresi alıp doldurdu, sıkılaştırdı. Yaktı. Lacivert donunda bir koku aldı ortalığı. Ocaktaki ışık solgun yüzlerine çarpıp etrafa yayılıyordu.

Üsen derince nefes aldı.

"Ne oldu? Rum uşaklar konuşmuş mu Mihail'le?"

Sessizlik sürdü. Ocakta kütük çatırdadı. Neden sonra Yakaköylü ihtiyar inler gibi fısıldadı.

"Evet."

"Ne demiş deyyus?"

"Söylemiş ki, 'Sizin davarınız, ortakçılığınız beni alakadar etmez. Bana böyle şeyler için gelmeyin, zira canınızı yakarım artık. Gayrı ne Rumluk ne Hıristiyanlık var kanımda. Ben İngiliz'im. Araziden herkes eşek gibi çıkacak, kendi işine bakacak.'"

"Tam da böyle mi demiş?"

"He!"

"Yani benim size dediğimi ama sizin inanmadığınızı söylemiş kendi diliyle. Öyle mi? Peki Rum kızanlar ne söylediler size?"

"Burada dirlik düzenlik bozuluyor. Bizim bildiğimiz

cihan çöküyor. Yakında fırtına kopar. Nasıl diner belli olmaz. Belki komşu komşuyu boğazlar. O zaman az olandan daha çok gider. Biz burada azız. İzmir'e ya da Sakız'a gideceğiz. Kaçanın anası ağlamazmış, dediler. Bu gece denklerini saracaklar. Sabaha yoklar."

Yiğitbaşı Üsen, çubuğundan derin bir nefes daha aldı.

"Doğru," dedi. "Fırtına gelir, yatırır ekinleri! Bugün merayı alan, atadan dolaştığınız, üzerinde doğup öldüğünüz toprağı çitleyen o rüzgâr, yarın ne yapar?"

Tepeköylü adam başındaki yağlığını çıkarıp akbaşa dönmüş kafasını sıvazladı.

"Biz bu halimizle ne yapacağız ya?" dedi.

Yiğitbaşı Üsen gülümsedi.

"Fırtınayı beklersen ekinin de yatar anan da ağlar. Peki ya sen fırtına olursan, sen esip yağarsan ne olur?"

Aynı adam yine diklendi.

"Halımız dedim. Gücümüz neye yetişir?"

Üsen çubuğunu yere fırlattı. İki elini de dizine çarparak konuşmaya başladı.

"Kuleyi biz ellerimizle yaptık. İcap ederse yıkarız da! Doğru, bildiğimiz cihan yıkılıyor. Zelzele gelecek daha. İşte en müsait zamanıdır olmayacak işleri oldurmak için. Kayalıoğlu ile Kâhya Mihail hem ortak hem düşmanlar. Biri iniyor, öteki çıkıyor. Biri ötekini altına alıyor; ertesi gün diğeri üste çıkıyor. İzmir'den Baltacılar işe parmak atıyor durup dururken, olmadı diye İngilizler karışıyor. Hepsi sırtımızda tepiniyor ama birbirlerinin de gözünü oyuyor. Tavuk sersemken kesilir ağalar. Şimdi kalktık, kalktık! Bunları tepeleriz. Bakın biz hop demesek Yörüğü kıracaklardı punduna getirip. Vardık, çıplak elle mâni olduk mu? Olduk! Üstüne pusturduk mu? Pusturduk! Bunu yaptık ya, daha çoğunu da yaparız!"

"Ne yaparız? Biz köylüyüz. Onlar bey, zorba, asker!" dedi Tepeköylü.

"Bir gece kuşluk vakti aniden ayranımız kabarıverir. Uykuda basarız kuleyi. Hem Karakeçililer var. Kuyruk acıları tazedir şimdi. Silah tutan, salur, yavuz, gözü dönmüş kızanları var. Bizim kalabalığımız gani. Sel olur aşarız malikânenin duvarlarından. Konağı da kuleyi de başlarına yıkarız!"

"Sonra?"

"Mihail deyusunu da ırzı kırık beyi de asarız ayağından bir burgatalık halatla!"

"E, sonra?"

"İşleriz toprağı. Bizi millete şimdi çitledikleri yaylanın yarısını verirsiniz. Biz de sizden gibi, toprağını bilen oluruz. İnsan gibi insan oluruz!"

"Beysiz, ağasız olur mu? Başımıza yine birini verirler."

"Onu da asarız ayağından, icap ederse!"

"Sancaktan piyade gelir üstümüze."

"Gelsin. Çekiliriz Kayacık'a. Yörük kavzar bizi. Dağına sokmaz Osmanlı'yı. Sonra yine döneriz yurdumuza. Yeter ki yumruk gibi yekvücut olalım. Siz Arapoğlu'na avuç içi toprak verin bir yol. Bakalım geri söken olur mu dişlerimizin arasından!"

Köylüler huzursuzca ayaklarını değiştirdiler, yine bağdaş kurdular. Homurdandılar.

"Bizim düzenimiz var burada Üsen Efe!" dedi birisi.

Üsen yere fırlattığı çubuğunu aldı, eliyle sıvazladı.

"Bu cihan ölüyor ya, yenisi doğacak elbet. Böyle eliniz apışaranızda beklerseniz hepiniz Arapoğlu kıdemine düşeceksiniz. Düzenimiz dediğin böyle olacak işte! Bugün meranızı alan yarın sizi dehler tarlanızdan. Arapoğulları gibi çamurdan damlarda doğup geberip beylere gündelikçi, hizmetkâr olacaksınız. İsteyen kadı divanına gider, isteyen harp divanına. Bize göre hava hoştur. Gaygısı size düşer!"

Bunları dedi ve ardını dönüp ocağı karıştırmaya baş-

ladı. Yiğitbaşları teker teker ses etmeden damdan çıkıp gittiler.

Köylüler birkaç gün kıvrandıktan sonra Şahin Bey'in kapısına vardılar. İki büklüm huzura kabul edilmeyi beklediler. Bey onları üçüncü gelişlerinde gün batarken çağırdı. Kuledeki odasının açık kapısının önünde, içeriye buyur edilmeden ellerini bağlayıp durdular. Bey ipek seccadenin üzerinde akşam namazını kıldı. Son selamını verdikten sonra entarisinin eteklerini dizlerinin üzerinde toplayıp bekleşenlere döndü. Arkasındaki duvara iki bayrak mıh gibi raptedilmişti.

"Deyin bakalım," dedi.

Köylüler fısıltıyla ve saygı içinde dertlerini uzun uzun anlattılar. Şahin Bey dizine dayadığı tespihini çekerek kapalı gözlerle dinledi onları.

"Ne dediğinizi hatta diyemediğinizi anladım," dedi. "Lakin iş benlikten çıktı. Ama rızamla ama zorbalıkla o araziler pençelerimden alındı. Ama Allah büyüktür. Yarın ne gösterir, kimse bilemez."

Gözlerini açtı. Köylülere baktı.

"Belki üstte gök çöker, altta yer delinir de yine eski töremize döneriz!"

Ayağa kalktı. Yaklaştı. Sadece razı olanların duyacağı bir sesle devam etti:

"Yani ağalar sizin işiniz divana kaldı..."

Köylüler aralarında Şahin Bey'in neyi ima ettiğini uzun uzun konuştular. Kimse Üsen'den yana durmak istemiyordu. Üstelik koskoca beyin eskinin kölesi, şimdinin baldırı çıplak hizmetkârı bir kalabayla ne rabıtası olabilirdi? Kayalıoğlu hanedanı bu cihan kurulalı beri Arapoğulları'nın beylik oğlunu kul, hanımlık kızını cariye kılmıştı. Kule hepsinin sırtında yükseliyordu da Arapoğulları temele atılan ilk taş değil miydi?

Günün sonunda Akhisar'a gitmekte, bir dava vekili bulup işi mahkemeye götürmekte ortaklaşıp dağıldılar.

Oysa yeni günün sancıları hiç ara vermeden devam ediyordu. Canavarların görünmez solukları Akhisar Ovası'nı yalayıp geçiyordu. Yerinden sökülüp yakılan çitlerin kazıkları yeniden çakıldı. Baltacızade Konağı'nın çukuru kazılıyordu kaldığı yerden. Mihail arazinin tesviyesi ve sulama arklarının yapımı için ayrıca amele getirtmişti. Lakin bir gece inşa için kurulan iptidai bıçkıhanedeki keresteler tutuşuverdi. Yetişip zor söndürdüler. Yangın Mihail için can sıkıcı günlerin de işareti olmuştu. Köylünün içten içe kaynadığını biliyordu. Daha sertleşmekten başka çaresi olmadığını anlamıştı. Ama bu da çare miydi? İşte bu herkes için meçhuldü. Hava bozarken gemide tek kalmak en fena şeydi. Şahin Bey'in huzuruna çıktı. Ona Baltacızadeler'in şimdiki küçük zarar için ses etmediğini ama bundan sonra civar köylünün yapacağı fenalıklar için Kayalıoğlu'na rücu etmekten çekinmeyeceklerini, Küçük Asya Pamuk Şirketi'nin benzer durumda çok katı kararları olacağını uygun dille anlattı.

Şahin Bey ipekli seccadenin üzerinde otururken kapalı gözlerle sözleri dinledi ve, "Hamama giren terler!" dedi.

Mihail öfkeden kıpkırmızı kesildiyse de ağzına dolan kelimeleri yuttu. Beyin arkasında asılı bayrakları işaret ederek, "Cehennemin yakıtı verilen sözlerdendir," dedi sadece. Çıkıp gitti.

Birkaç gün sonra Tepeköy ve Yakaköy'ün yiğitbaşları Mihail'e geldiler. Yapılacak konak için seçilen mevkisinin iki köyün ortaklaşa kullandığı harman yeri olduğunu söylediler. Meraya çekilen çitler ayrı meseleydi. Onu başka zaman konuşacaklardı ama yakında ekinler biçilecekti. Bu meselenin yakıcı tarafıydı. Şahin Bey'le konuştuklarını onun da bu yılın öşürünün aksamaması için işin ertelenmesine rıza gösterdiğini söylediler.

Mihail öfkeli at gibi topuğunu yere vurup höykürdü.

"Siz mi Şahin Bey'in vekilisiniz, yoksa ben mi? Lafı olursa bana söyler! Koskoca Akhisar Ovası'nda yer mi yok? Harmanınız başka yerde savurun. Bana bakın, atadan dededen hukukumuz var diye fazla ses etmedim. Gördünüz Yörük'ün başına geleni. Bu arazide yeniden yaramazlık, ziyan görürsem affetmem. Kendi canına acımayanın anasına kimse acımaz. Malınıza, kızanınıza, adımınıza sahip çıkın. Gölgeniz bile bu araziye düşmesin bir daha," dedi.

Köylüler, "O zaman mahkemede görüşürüz. Günah bizden gitti," deyince Mihail, "Mahkemenizin de günahınızın da anasını, avradını..." diyerek kamçısıyla hepsini önüne katıp kovdu.

Günler böyle hayhuy içinde geçip gidiyordu. Dava açılmıştı ama şahitler için çağrı çıkmıyor, devletin büyük gövdesi keşif için kımıldamıyordu bile. Mihail'in tuttuğu zeybeğin av merakı vardı. Dağlardan bu zevki için bir sürü kopey de getirtmişti. Durmadan uluyan bu siyah bodur köpekler ormanda zavallı toprak renkli, yavrulu tavşanları kan ter içinde kovalayarak nişancının önüne kadar sürüyordu. Böyle avlardan birinde köpekler ormana dal kesmeye gitmiş kızlı erkekli iki köylü çocuğunu da önlerine kattılar. Çocuklar ertesi sabah çayın sazlarının arasında çıplak, boğazları kesilmiş halde bulundu.

İşte böylece göklerdeki ay ortadan ikiye yarıldı! Akhisar Ovası'nın kalbi kulaklarında uğulduyordu acıdan. Ardıçlara konmuş bülbüller seslerini kesmiş ortalığı dinliyordu. Güneş mızrak boyu kalkmasına rağmen karanlık elle tutulacak kadar kesifti. Yılanlar bile bungun yalnızlık içinde buldular kendilerini. Yiğitbaşı Üsen bir tepeye çıkmış mahşere bakıyordu. Çocukları kırık dökük bir düvene koymuşlar, çıplak kalmış acılarını kapatsın diye üzerilerini buğday saplarıyla örtmüşlerdi. Nasıl olduysa damarlarında kalan son kan pıhtıları kesiklerinden duru-

laşarak başakları koyu kırmızıya boyamıştı. Yorgun başlı öküzün çektiği düven ilerledikçe erkekler saçlarını başlarını yoluyor, kendilerini yere atıp böğürerek ağlıyor, toprağı dişleyip tükürüyorlardı. Kadınlarsa mermer heykeller gibi hareketsiz, donmuş yüzleri ve fırtına toplayan gözleriyle çocuklara bakıyor, tık demiyorlardı.

Yiğitbaşı Üsen manzarayı uzun uzun izledi. Boş çubuğunu sıvazladı yine iki eliyle.

"Allah gayrı Akhisar Ovası'na mağfiretiyle değil adaletiyle muamele edecektir. Vaziyet âlâ!" dedi, başka bir şey de demedi.

Yakaköylü ve Tepeköylüler, Üsen'in çamurdan damına yeniden geldiklerinde bir kese tütün de getirmişlerdi. Üsen büyümüş gözbebekleriyle çubuğunu doldurdu. Hayatında ilk kez iyi cins Şark tütününü içine çekti ağır ağır.

"Söyledikleri kadar varmış," diye verdi nefesini.

Köylüler damın zeminindeki Arapoğluları'nın çıplak ayaklarıyla sertleşmiş toprağa diktiler gözlerini gece boyunca. Kimse konuşmadı.

Sonunda Yiğitbaşı Üsen, "Benden haber bekleyin. Kimse tek başına davranmasın. İşinize gücünüze bakın şimdilik," dedi.

Âlemi uzaktan seyredince kuleler, konaklar, üzerinde koşan tavla tavla atlar, mayalı develer, yalçın dağlar, acı göller, Şahin Beyler, beylerin uzun elleri, körüklü çizmeleri ve de bağlanmış taşlarla salınmış köpekleri görünür. Bundan ibaret sanılan devranın derisinin altında asıl sahibin nehirden nabzı atar oysa. Çoğu zaman derinlere kaçar, kendi bile unutur nefsini. Sonra olmadık zamanda ve umulmadık anda öz magmasına rastlar. İçin için kaynar, elini öteki elinin örsünde döver, göbeğini keser ve onu gömdükleri kabuğu zelzelelerle yırtarak yazısını yeniden yazmaya çıkar. Bütün iş çoğunluktadır. Bütün iş

buğdayı yatıracak acı rüzgârı beklemek yerine fırtına olup esmeyi hatırlamaktır. Ehil bir el gelir, kazandaki süt taşına uzanır ve atar dışarıya. Süt taşar!

Sancıların azdığı yüklü bir gecenin ilerleyen saatlerinde konağındaki odasında tilki uykusundaki Mihail gözlerini aniden açtı. Kapısı vuruluyordu.

"Ağam, bey huzura bekliyor seni!"

Hızlıca kalktı. Giyindi. Karanlık gecenin içinden avludaki koşuşturmayı fark etti. Şahin Bey'in hususi süvarileri bölük düzeninde, ardına kadar açılmış ağır kanatlı kapılardan dörtnala çıkıyorlardı. Kendi adamlarının çoğu da ayaktaydı. Huzursuzluk içinde hazırlanıyordu herkes.

Koşar adım kuleye gitti. Şahin Bey giyinmiş, çizmelerini çekmiş odanın ortasında volta atıyordu.

"Gel," dedi Mihail'i görünce. "Gördes Hanya'daki palamut kervanını vurmuş Yörükler. Köylüler sahip çıkmış. Develerin çoğunu geri almışlar. Yükü yakmışlar ama deyyuslar. Adamları yolladım. Develeri sağ salim getirecekler. Başka haber daha aldım!"

Mihail yutkundu.

"Nedir?" dedi.

"Kuşluk vakti Tepeköylü ve Yakaköylüler Baltacızade arazisini basacaklarmış. İmarı tamamen bozacaklar. Bıraktığın bekçileri boğazlayacaklar."

"Kesin midir?"

Şahin Bey kamçısının ucuyla çizmelerini dövdü.

"Boş yere konuşur muyum? Duyduğumu söyleyeyim ki, mesuliyetten kurtulayım. Bütün yükünüz, keresteler, mamur ettikleriniz, çitler için indirdiğiniz ağırlıklar, bugüne dek kazdığınız, ettiğiniz ne varsa kül olacak. Hepsini yakacak köylü. Benden söylemesi. Sizle beni de aynı çuvala koydukları için canımı yaktılar. Tedbir alırsın almazsın beni alakadar etmez. Ama sonra kapımı aşındırma kıçına taktığın İngilizlerle!"

Mihail serin geceye bu defa ter içinde çıktı. Ne yapmalıydı? Şahin Bey adamlarını malikâneden yollamıştı. Şimdi burada elindekilerle kalmıştı. Gerçekten ne olduğunu anlamaya mecburdu. Aklına Rumlar geldi gelmesine de onların artık mülkten göçtüğünü acı içinde hatırladı. Arapoğulları ne olduğunu bilirdi mutlaka ama onun can düşmanıydılar şimdi. Ya Şahin Bey'in dedikleri doğruysa? Dediği tedbiri almadığı için başına olmadık işler açılırdı. Borç senetlerini, şirketi, istikbalini düşündü kara kara.

Ve hızlıca bir karara vardı.

Zeybeği çağırdı. Adamlarının üçte birini malikânede bırakmasını ve en iyilerini yanına alarak hızla Baltacızade mülküne gidip vaziyeti sağlama almasını, çapanoğlu çıkarsa kesip atmasını istedi.

Konaktan Tepeköy ve Yakaköy merasına uzun bir yol vardı. Önce tatlı inişiyle yazıya kadar alçalırdı yol. Çaya kavuşan Ümmühan Deresi'nin üzerindeki taş köprüden geçerek, akıntının tersine akarsuyun yatağına paralel halde küçük kavislerle gittikten sonra yokuşa sarardı. Dedebaşı'na kadar epeyce çıktıktan ve zirveye varınca meraya doğru sertçe alçalır, atın dizginini salmaya gelmeyecek bir yokuş aşağı eğimle devam eder ve inişin en keskinleştiği yerde ardıç korusuna girerek kendini gizlerdi. Önde zeybek, arkada kızanları fırtına gibi Dedebaşı'ndan indiklerinde gök kubbe yıldızlarla kaynıyordu. Ve ılık rüzgâr tan vaktinin serinliğine rağmen, üstelik deli gibi koşan atlara aldırmadan tırnağına kadar silahlı süvarilerin bağrına dolup onları terletiyordu. Zeybek aceleyle atının karnını mahmuzladıkça en yakın adamları onu koruma içgüdüsüyle öncü bir koçbaşı vaziyeti için ileri atılıyor, süvari bozuk saf düzeninde karanlık içinde emniyetsiz halde ilerliyordu. İlk koşan atlar koyu koruya girince nal sesleri ağaçlardan sekerek çınlamaya başlamıştı. Birden

zeybeğin önünden giden dağınık sıranın süvarileri sanki görünmez bir duvara çarpar gibi atların üzerinden yıkılmaya başladılar. Arkadan hızla gelenler onları nallarının altına aldıysa da hepsi aynı şekilde yere çakıldı. Üçüncü saf güçbela durduğunda yola boydan boya çekilen urganla öndeki kızanların biçildiğini fark ettiler. Zeybek elini kaldırıp, "Pusu!" diye bağırdığı anda sağlı sollu tüfek tarakaları patlamaya başladı. Ne olduğunu daha anlayamadan şaha kalkan atların üzerinde vurulanların, ürken hayvanından yere kapaklananların kopardığı bağırış çağırış, küfür kıyametle ortalık karışıverdi. Yolun iki yanındaki karanlığın koyuluğundan haykırarak fırlayan gölgeler ellerindeki uzun dirgenleri, çapaları, külekleri, keser ve baltalarıyla kımıldayan, çığlık atan her şeyin üzerine atlıyor, patlayan kafa, kırılan kemik, kesilen damar geceyi kızıl kıyamete çeviriyordu.

Reaya dediğin bin uyur, bir uyanırdı. Davrandığındaysa zincirlerinden boşalan öfkesine kendi bile şaşardı. Saati vurmuş, cevizin özü kendi kabuğunu kırmıştı. Şimdi neyin kendine yarar, neyin zarar olduğunu bilmeyen sel gibi kabararak bendini yıkıyordu. Artık akıp coşacak, onu zelil eden ne varsa topuklarının altına alıp gücü yettiğince ezecekti.

Kopan fırtınanın gözünden sıyrılan bir atlı kan ter içinde geriye kaçmaya çalışırken karşısına yarı beline kadar kara çıplaklığı kana batmış Yiğitbaşı Üsen çıkıverdi. Baltasını iki eliyle haykırarak kaldırınca şaha kalkan atın üzerinden adam yere düştü. Yuvarlanarak çalıların içinde kaybolup gitmeye yeltendi. Üsen iri adımlarıyla yetişti. Ayağıyla adamın bacağına bastı, yarım döndü, baltasını gökten düşen bir yalabık gibi, "Uh!" sesiyle indirdi. Kopup giden kelleyi kan içinde bir kargıya geçirdiler.

Yiğitbaşı Üsen silahını atıp teslim olmuş başka bir adamı diz çöktürüp sağ kolunu baltasıyla dirseğinden

kesip attı. Onu iki eliyle kaldırıp duran üzerine bindirdi. Yaşadığı vahşet içinde gözleri büyümüş, korkudan aklını kaçırdığı için çığlığını yutmuş adamın kesik kolunu sol eline tutturdu, ağzına da atın dizginlerini soktu.

"Şimdi konağa git, kelle paça kazanını yaksınlar. Canını seven biz yetmeden toz olsun!" dedi.

Atın kıçına koca eliyle bir şamar attı.

Dehşet de ışık gibi dalgalar halinde yayılır. Ve gürültüyle üreyen veba çevikliğiyle insandan insana atlar. Güneşin doğmayı hatırlamadığı, ananın yavrusunu unuttuğu, gencin atasını çiğnediği bir kartopu gibi büyür büyür, her şeyi yutar. Dilin söylediğinin, kulağın duyduğunun imkânsızlığı olacakların korkunçluğu harlayan bir körük gibiydi. Yörükler tüfek atarak atlarını yan yan çaptırıyor; Arapoğluları'nın bir ellerinde dolu başaklar gibi kaldırdıkları kelle takılı kargılarını öteki ellerinde taşıdıkları meşaleler aydınlatıyor; Tepeköylü ve Dereköylü reayanın kalabalık gür toprağı ve göğü çınlatıyordu. Bu kan bulaşığı karmaşa Kayalıoğlu Malikânesi'ne doğru yaklaştıkça konağın duvarları arkasında kalmış silahlı adamların dehşet içinde dağılmasına neden oldu. Kapılar açıldı, can havliyle silahlarını yerde bırakan atlılar toz içinde kaçmaya başladı. Mihail birkaçını yakasından tutmaya çalışsa da onu itip düşürdüler. Dışarıdaki kızıl kalabalık çığlıklar ve küfürler içinde an ve an yaklaşıyordu. Bu düzensiz çılgınlığın en arkasına takılmış at ve öküz arabalarına tepeleme keresteler ve çit kazıkları yüklenmişti.

Mihail korku içinde karanlığa doğru açılan cümle kapılarına son kez baktı. Sonra koşarak kulenin kapısına vardı. Kapı arkadan kol demiriyle kilitlenmişti.

"Aç Şahin Bey, al içeriye beni! Şahin Bey, Şahin Bey..."

Kapı kör ve sağırdı. Cevap vermeyen kule taştan bir tepegöz gibi yola ve gelenlere doğru bakarken donup kalmıştı sanki.

Bağçevan Potka oğlu Mihail tırnaklarını parçalayana kadar kulenin kapısını zorladı. Malikânenin cümle kapısından ilk gölgeler geçerken çaresizlik içinde konağa koştu. İçeriye girip kendini kilitledi.

Yiğitbaşı Üsen çıplak vücudu ve elinde kanı kurumuş baltasıyla en önde içeriye girdi. Arapoğluları takip ediyordu onu. Atlı Yörükler hepsini geçip geniş taş avluya yayıldılar. Ardından çoluk çocuk, kız kızanıyla, gerilmiş yüzleri ve kararmış bakışlarıyla köylüler ortalığı doldurdu.

Üsen önce konağa sonra kuleye şöylece baktı. Tam o anda kulenin en son katından bir bez parçası atıldı aşağıya. İngiliz sancağı köylülerin ve Arapoğulları'nın ayaklarının dibine ölmüş bir kuş gibi düşüp serildi.

Yiğitbaşı Üsen başıyla işaret etti. İki büklüm bir Arap kadın, gücün attığı adımlarla öne çıktı. Uzandığı meşaleyle yanaşıp ahşap konağı boydan boya tutuşturdu. Konak, Gara Fatma'nın anasının kara yüzünü al al aydınlatarak ve devasa bir çıra gibi çığlıklar atarak alev topuna döndü.

Sonra Arap uşakları arabalarla taşıdıkları keresteleri, çit direklerini kuleye dayamaya, etrafına yığmaya başladılar. İşte o an bir mırıltı koptu. Tepeköylü ve Yakaköylü köylüler ayrılarak kuleden yana biriktiler. Arapoğluları ile kule arasından insan vücudundan bir set peyda oldu. Yiğitbaşı Üsen baltasına dayanmış olanları izliyordu.

"Aklıma gelen başıma geliyor, he?" dedi.

Yakaköy'ün ve Tepeköy'ün yiğitbaşları öne çıktılar, karşılarında saf olmuş Arap uşaklarına doğru yürüyerek Üsen'in önüne geldiler.

"Üsen gardaş! Olan oldu, biten bitti. Çitleri söktük, Baltacı mülkünü yıktık, deyyus Mihail'i yaktık. Yörük öcünü, Gara Fatma'nın anası öfkesini çıkardı. Biz de Şahin Bey'den ant aldık. Mülkünü geri alacak, kulesinden

çıkacak, hakkı kadimimizi tanıyacak. Eski düzen, bildiğimiz âlem geri gelecek. Bu iş buraya kadar gayrı!"

Acı acı gülümsedi koca Arap.

"Köylü, a geberik köylü!" dedi. "Başı kabak, ayağı yalın, götü yamalı, saçı bitli köylü! İğreti ata binen, tez iner! Şimdi durursak düşeriz. Açılın da işimizi görelim. Sizin bildiğiniz güneş battı gayrı," dedi.

"Uzatman de hadi! Yörük'ten de ayakbastı almayacak Şahin Bey. Kıyamete kadar yaylaya girip çıkacaklar serbestçe bundan sonra."

O zaman Üsen iki kuvvet arasında kaldığını anladı.

Kuleye doğru baktı uzun uzun. Gözlerini yumdu.

"Elbette o büyük hiddetle sana çarptığımız günü bekleyeceğiz," diye fısıldadı.

İnsanlarını peşine taktı.

Başları yerde mülkü bırakıp gittiler.

Akhisar Ovası'nda patlayan fırtına böyle sessizce dinmedi elbette. Bir zaman sonra sancaktan kuvvet geldi. Can alınmış, dahası mülke zarar getirilmişti. Olanların üstüne sünger çekilmesi için ibreti âlem bir siyaset meydanı kurulması gerekiyordu.

Sonunda Acı Tepe denilen ve mülkü karşıdan gören yerde boylanmış goca çınarın dallarına atılan burgatalık urganlar Yiğitbaşı Üsen ve on bir insanının boynuna dolandı.

Cellat ipi çekmeden önce Yiğitbaşı Üsen son sözünde şöyle dedi:

"Ehtiyar kün öldü, bala kün doğamadı..."

III.

İşte Arap Ali'nin o gün patlayan fırtına sonrası, çıplak ayaklarıyla bir koşu vardığı tepeden baktığı gözün gördüğü ve de göremediği toprakların hikâyesi böyle uzayıp gidiyordu. Dökülen ter, akan kan, biriken servet hep şimdi yatmış buğdayla dolu şu yağız yer sayesindeydi. Kulaktan kulağa, yarım yamalak, hatırlana unutula anlatılan bu hikâyelerin üzerinden nice yıllar akmış, çok nesiller geçmişti. Onca zamanın ardından her şey hem değişmiş hem de aynı kalmıştı. Misal Kayalıoğlu Şahin Bey kulesinden çıkmış, toprağına pençesini geçirmiş, yanmış konağını yeniden ve daha mamur dikmişti. Malikânenin duvarlarının dibindeki dükkânların sayısı artmıştı. İçinde manifaturadan, bakkaliyeye, ufak tefek sarrafiyeye dair teferruatların olduğu o zaman için büyücek bir bey mağazası bile kondurulmuştu. Hatta aynı mağazanın perdelerle ayrılmış sinekli köşesine ayda iki kez yaşlı hekim faytonuyla Akhisar'dan gelir olmuştu. Lakin Şahin Bey çocuklarını ve ailesini tifüs salgınında kaybettiğinde aklını da yitiriverince herkes dirlik dağılacak diye düşünmüş ama baba bir üvey kardeşi Bursa Karacabey'den kalkıp gelmiş, topraklardaki ata hakkını sürdürmüştü. Kayalıoğlu mülkü makas değiştirse de çiftlikat nizamı değişmemişti. Reaya her zamanki gibi gözünü güne açtığında

kuleye bakıp yazıya, meraya, bahçeye terini dökmeye koşardı. Elbette harpler başlamış, harpler bitmiş ve adı bilinmez cephelerde bozuk para gibi harcananların isimleri ilk doğan erkek çocuklarına verilmişti. Ama onlar için asıl değişen şey, bastıkları toprağa ait iyeliğin zaman geçtikçe kara sıcağın yaktığı nem misali öz avuçlarından öte uçup gitmesi olmuştu. Bir çift öküzce sürebildikleri toprakları ağır ağır Defteri Hakani İdaresi'ndeki kayıtlarda Kayalıoğlu mülküne işlenmişti. Hakkı Kadim denilen kullanım hakları ezelden ebede ortakçılığa, kiracılığa ve hatta hizmetkârlığa doğru dönmüştü.

O zamanın kutlu günlerinde, "Bir gün Rumeli dağları envara boyandı / Hürriyetin enfası ile herkes uyandı," diye memleket çalkalanır ve, "Hürriyet, Müsavat, Uhuvvet," çığlıkları yükselirken Akhisar Ovası'nda herkes için çırılçıplak olan hakikat şöyleydi. Hanı Medar adıyla müsemma Kayalıoğlu mülkü ekilen, ekilmeyen, meralık ve baltalık, sazlık ve kurak arazileri, bahçeleri, zeytinlikleri, ahırları, haraları ve bağlarıyla neredeyse 90 bin dönüme varıyordu. Mülkün çoğunluğu beylik arazi, daha azı da icara araziydi ki Tepeköylü ve Yakaköylüler buraya sıkışmış halde kiracılık yapıyor, ayrıca hizmetkârlığa ve gündelik ameleliğe koşuyordu. Sulak, mümbit ve taban beylik tarlalarda pamuk, tütün ve buğday üretiliyordu. Ayrıca zamanında büyük kavgaya sebebiyet vermiş, uğruna kan dökülmüş, kelle alınmış, Yiğitbaşı Üsen ve arkadaşlarının katline sebep olmuş o meşum arazinin neredeyse çoğu beyin merasıyla hudutsuz zeytinliklerine dönmüştü. Kiracıların hemen hepsi de beyin mecburi ortakçısıydı. Çünkü onlar için kalan arazide buğday, arpa, yonca, nohut ziraatı ancak ve ancak borçla mümkündü. Kayalıoğlu Beylik Şeceresi'nin yeni dalının son ucu olan Kayalıoğlu Adnan Bey, tohumluk ve üretim masrafına göre üründen üçte bir ila üçte iki nispetinde

pay alıyordu. Köylülerin tamamı geleceğe borçluydu. Ayrıca bey mağazasının defteri kebirinde hepsinin veresiye cetvelleri çiziliydi. Gündelik ihtiyaçlar, kesilen düğüncü bohçaları, nikâh için ihtiyaç duyulan mehr-i müsemma altınları ve bilumum kredili borç buradan tedarik ediliyordu mecburen. Hal böyleyken çoğu aileden gelecek beş yıldan fazla pay alacağı vardı beyin. Borçlanmak ve borçluluk Kayalıoğlu mülkünün üretim biçimiydi. Her elin veren, yalnızca tek elin alan olduğu yerde büyük zirai üretim için ihtiyaç duyulan kan ve terin birikmesinin yolu böylece bulunmuştu. Buna angarya diyorlardı. Borcuna karşılık evvelce ayda üç gün angaryaya giden reaya şimdi haftada iki gün bilabedel gündoğumundan günbatımına kadar bey arazilerinde verilen işi görmekle mükellefti. Ve bu mükellefiyet sonsuz döngüsüyle, yakıtı insan emeği olan bir ocağın cehennemini durmadan besliyor, görünmez acı dumanları kuleden fasılasız tütüyordu. Kalan günlerde ev halklarının yarısı ila civar dağlardan gelen Yörükhan ameleleri yevmiye usulü bey arazilerini işliyordu. Elbette yevmiye bedelini "mal sahibi, mülk sahibi ve hepsinin ilk sahibi" olan kulenin maliki tespit ediyordu. Adnan Bey'in ayrıca değirmenleri, boyahane ortaklığı, zeytinyağı işliği, Akhisar çarşısında bir zahire toptancı mağazası ve esnafa el altından bezirgânlık yaptığı sarraf dükkânı bulunuyordu. Özcesi artık o günlerde çoktan unutulan Yiğitbaşı Üsen'in dediği gibi vaziyet "siz bir taraf, biz bir taraf" meselesine çoktan gelip dayanmıştı. Mülkteki reayanın neredeyse tamamı Arapoğluları'ndan ancak hallice vaziyette sayılırdı.

İşbu manzarada Arapoğluları'nın ahvaline gelinirse; eski âlemin ölerek yenisini doğurması, yelin kayadan apardığı zerre kadar bile değiştirmemişti onların kaderini. Harbe, sefere en çok onlar gitmiş, balçık sıvalı damları doğum ve ölümlerle aralıksız şenlenmiş ve yine yılana

dost kavim, yine topraksız ve tütünsüz halde inatla çoğalıp yaşamışlardı. Devedişi azimlerini yitirmeseler de yaşamak için ölesiye çalışmaları yeter değildi. Bey soyundan, konak ahalisinden ve malikâne esnafından güzel kız ile güzel erkek çocuklarını sakınmaları değişmez kaderleriydi. Onlar buzun en ince tabakasıydı. Kıtlık, kıran, harp ve bilcümle fenalık başlayınca en eski yaraları sızlamaya başlardı ve malumdu ki ihalenin çoğu onlara kalırdı. Hele buğdaylar yatmışken ve 1 kile tohumluk darı için, 10 okka ekmeklik buğday uğruna adam vurulacak kader mukadderken. Ezcümle hükmünü sürecek açlık ve kıtlık fırtınasının en çok kendi kıyılarını döveceğini bilirlerdi. Yarın çıplak ayaklarıyla Tepeköy ile Yakaköy'ün hanelerine, malikânenin dükkânlarına ya da beyin kapısına düşüp dilendiklerinde onlardan ne isteneceğinin farkındaydılar. İşte bu yüzden Arap Ali yalınayak, balçık çamur içinde, nefes nefese koşarak tepeye bir an önce varmak, vaziyeti bir ufuktan ötekine görmek istemişti.

"Vah ki vah!" diye inledi. "Tekmil yatmış ekinler!"

Kuşağından kâğıdını çıkardı, biraz da kuru ot. Sardı. Derin nefeslerle çekti içine. Tepeden inip aşağıya gitmek gelmiyordu içinden. Kötü haber tez varırdı. Bu yükü sırtında taşıyıp gitmek istemedi. Nasılsa oyalanmasından anlayacaklardı vaziyeti.

O sırada aşağıdaki yolda kalabalık göründü. Kayalıoğlu Adnan Bey geceden pomatlayıp burduğu Prusya bıyığıyla beyaz atının üzerinde en baştaydı. Maiyetiyle birlikte ve yanlarında uluyarak koşan kopeyleri sürerek tavşan avına gidiyordu. Nallarıyla dövdükleri çamurlu toprağı sağa sola sıçratarak hızla kayboldular.

Arap Ali kalktı. Kuleye baktı. Topraktan yükselen buğunun ardında her şeyi gören, bilen, bütün iplerin ona bağlandığı, tüm kazıkların onunla çakıldığı, ol kamunun emeğini eline veren o taş yığını kılı kıpramadan öz ova-

sını izliyordu. Dünya nasıl kendi akışındaysa, üzerindekilere ve olanlara nasıl kayıtsız kalıyorsa kule de kopan fırtınayla, yatan ekinlerle ve bundan sonra olacaklarla ilgili değildi. Irmak yatağını kimseye sormadan açardı, orman içinden yürüyenlere aldırmadan çatlayarak büyürdü, güneş duayla değil büktüğü zamanla döngüsünü kurardı. Kule de yasasını kendi yazmıştı. Etrafındaki insanlar doğar ölür, sevişir dövüşür, kazanır kaybeder, toprak el değiştirir ama sonunda gelir kulenin seyisliği son sözü söylerdi. Arap Ali ağzındaki acı tadı kuleye doğru tükürdü, sırtını döndü, yürüdü gitti.

Arap Ali o gün Dede Başı'na kadar durmadı. Bülbüller şakıyordu söğütlerde yine. Acı Tepe'ye vardı. Ağır ağır tırmandı. Goca Çınar dallarında envai renk çaputlarla ziyaretgâhına bağdaş kurmuş ölmez bir dağ gibi karşısında duruyordu. Gitti yaşlı gövdesine sarıldı.

"Ya Ali! Ya Hasan! Ya Üsen! Ya Hızır! Sen yetiş bizim bugünümüze!" diye gözyaşı döktü.

Arap Ali, gün akşama vardığında ve kara çakal karanlık ortalığı sardığında yerinden kalktı. Gökyüzüne baktı. Parmağıyla Demirkazık'ı buldu. Onu hizalayarak yolunu kestirdi. Ağır adımlarla köylüğüne yürüdü. Çamur sıvalı sazdan evlerinin yayıldığı düzlüğü görünce sağda solda ateş yakmış, etrafında oturan insanlarını süzdü. Sallanarak gelen Ali'yi gören ayağa kalkıp gülümseyerek ona el sallıyor, sofrasına davet ediyordu. Hepsini sağ elini göğsüne bastırarak selamladı. Damlarına doğru çevirdi yolunu.

Kapıdaki testiyi aldı. Büyücek kayrak taşa oturdu. Ayaklarını ova ova çamurdan arındırdı. Elini, yüzünü yıkadı. Ayağa kalkınca elinde peşkirle bekleyen kız kardeşi Dünya'yı gördü. Ayakları çıplak, üzerindeki entarisi solmuştu. Ama saçlarından sıyrılmış çiçekli başörtüsü karanlıkta bile parlıyor, ucundaki işlemeli püsküller ay ışığında çalkalanıp duruyordu.

"Buyur," dedi.

Sonra yerden tenekesini alıp omzuna yerleştirdi. Çeşmeye doğru karanlığın içinde kayboldu. Arap Ali kardeşinin ardından dalgın dalgın baktı.

İçeride yer sofrası serili duruyordu. Ocaktaki ateşin yalazları damlarını dolduran aydınlıkla karanlığın arasında oynaşıp duruyordu. Duvardaki oyukta hafif kaykılmış bir mum teneke tablasının içinde yanıyordu. Yerde Ali'nin babası ile anası yan yana mindere bağdaş kurmuşlar ona bakıyorlardı. Hemen yanlarında saçı sakalı aklara karışmış bir adam başı sağ omzuna doğru düşmüş uyukluyordu. Ali sessizce sofraya oturdu. Örtüyü üzerine çekti, sininin üzerindeki sıkma yufka ekmeğini aldı. İştahla ısırdı. Bir parça da turşu attı ağzına.

"Gani Dayı, he?" dedi.

Anası gülümsedi.

"He, yorulmuş yazık. İçi geçti," dedi.

Gani Dayı, gariplerden bir adamdı. Dağda göçer iken kocalınca ailesine yük olmamak için düze inmiş, götürüye çobanlık yapa yapa dolaşmış sonra Kayalıoğlu'nun hizmetkârı olmuştu. Bey sürülerini güden onlarca çobandan biriydi. Kimsesi olmadığı için Arapoğluları'nın kapısına varır, damına buyur edenin sofrasına oturur, onu kabul etmeyenin kapısına başını dayar oracıkta uyur kalırdı.

"Buğdaylar tekmil ölmüş; öyle mi?" dedi Arap Ali'nin babası.

"Allah büyük," dedi Ali babasına bakmadan.

Gani Dayı gözlerini açtı. Sanki az önce mırıltıyla uyuyan kendisi değilmiş gibi lafa karıştı.

"Allah büyük! Büyük emme Akhisar Ovası küçük!"

Arap Ali anasıyla babasına baktı. Karşılıklı gülümsediler.

Ali elindeki yufka ekmeğini böldü, Gani Dayı'ya

uzattı. Adam ikiletmeden uzanıp aldı. Karşılıklı iştahla yediler.

Baba ellerini açıp nasır tutmuş parmaklarını izledi bir süre. Sonra, "Gani Dayı dağına geri dönecekmiş," dedi.

Arap Ali doğruldu.

"Öyle mi?" dedi.

"Öyle," dedi Gani Dayı. "Ölmem yaklaştı. Koyun peşinde giderken sırtıma sancı giriyor ki sorma. Nefesimi kesiyor namussuz. Eh, dünyanın çok gününü gördük. Kaç kere gözümün önünde yaşardı otlar, unuttum. Vakit yaklaştı."

Arap Ali ocağın yanına gidip ateşi karıştırdı. Közün üzerine yaşlı zeytin kütüğünü koydu. Gani Dayı başını düşürmüş yeniden uykusuna dönmüştü bile.

Kadın, "Ali," dedi. "Babanla konuştuk, kavilleştik. Bacını yanına alıp Gani Dayı'yla dağa gidin. O sizi Karakeçililer'e götürür. Sen Yiğitbaşı Üsen'in soyundansın. Bizi bilirler. İkinize de sahip çıkarlar. Onlar kapısına düşeni kovmazlar. Mülkün cırnağından savuşursunuz. Önümüz bahar ama belli oldu ki rençperin kışı bitmeyecek burada. Ekinler mahvoldu. Geçen yıllardan borcu birikti herkesin. Kayalıoğlu boynumuzdaki kemeri iyice sıkar. Kıtlık, darlık gelecek. Bina yıkılınca en çok temeli toz toprak altında kalır. Açlık sofuluğu bozdurur. İki avuç un için kimin ne yapacağı belli olmaz. Biz babanla idare ederiz de siz gidip kendinizi kurtarın. Hele kardeşine gözümüzün önünde fenalık gelirse dayanamam ben!"

Ali doğruldu.

"Ben hanemize sahip çıkarım. İcap ederse boyahaneye de giderim çalışmaya. Aç koymam. Bacıma da kimseyi yan gözle baktırmam. Beni kesmeden kimse onun kılına dokunamaz," dedi.

Baba aldı bu defa sözü.

"Sen bakalım yanımızda durabilecek misin? Herkesin ağzında aynı laf var. Harp çıkacak! Osmanlı dövüşe

girerse yumruğunu bizden seçer. Ben yaşlandım, anan yoruldu, sen cephede... Arapoğlu demek sahipsiz demek. Kapıyı kaktırıp girerler kuytumuza. Bacın on üç yaşını yeni geçti. Erginledi. Koyarlar çuvala götürürler. Kuleye cariye sayarlar ya da muhafızlara meze ederler. Razı mısın buna?"

Ali'nin kardeşini düşündükçe ocaktaki közü alıp göğsüne bastırası geliyordu.

"Biz gidersek siz ne yapacaksınız, ya?" dedi. "Yokluğumuzu yetiştirirler beye. Müsaadesiz ayrılan hizmetkârın anasını babasını kuleye çekip ezerler."

Kadın usulca Ali'nin yanına geldi. Oğlunun omzuna dokundu.

"Bize bakma sen. Dişimizi sıkarız. Eziyet dediğin geçer. Ben beş çocuk daha doğurdum ikinizden başka. Hepsini elimle çukura indirdim. Anası, babası ölen yarım kalır ama filizi kuruyan hiç yaşamamış sayılır. Al bacını git buradan. İki-üç yıla dönersiniz. Harp çıkarsa biter, kıtlık kıranlık olursa geçer elbette. Yine ocağımızın başında buluşuruz."

Dışarıda zamansız bülbüller ötüyordu. Sesi duyan kadın kalktı. Kapının önüne oturdu. Karanlıkta, sazdan damların üzerine konmuş kuşu dinledi. Kızı Dünya omzuna aldığı dolu testisiyle koyuluktan çıkmış, ağır ağır geliyordu.

Yavrusuna karşıcı bir türkü mırıldandı.

Bülbül ne yatarsın, bahar erişti?
Ulu sular bulandığı zamandır.
Kat kat olup gül yaprağa karıştı,
Yine bülbül kul olduğu zamandır.

Dünya o gece tıpkı bebekliğinde olduğu gibi anasının babasının arasında yattı. İkisinin ellerini tutarak ve

sessizce gözyaşı dökerek evlerini, bülbülleri, tarlaları, ölümü düşündü. Odada gözünü yumup uyuyabilen tek kişi Gani Dayı olmuştu. Üzerine örttükleri sofra bezine sarılmış huzurla mırıldanıyordu.

Gün daha doğmadan kalktılar. Anası Dünya'yı bir perdenin ardında buz gibi suyla yuğdu, arındırdı, çelikledi. Sarıp sarmaladı kızını. Sıkı sıkıya giydirdi. Gözlerinden öptü defalarca.

"Ağanın elini bırakma. Korkma sakın. Gece ruhumu ikiye yardım. Hızır geldi rüyama, Hazreti Ali'nin kılıcını çaldı bana. Yarım hep senin yanında olacak. Başı ve sonu olmayan tek bir sultanımız var. Vakti geldiğinde bizi buluşturur tekrardan," dedi.

Babası kızının iki elini yüzüne sürdü. Önünde çöktü, çıplak ayaklarından öptü.

Dünya'yı ihtiyar eşeklerine bindirdi Ali. Heybelere hızlıca yiyecek, keçe yaygı, kibrit, ağzı bıçaktan keskin nacağı sardılar.

Hızlı ve sessiz adımlarla ayrıldılar.

Bülbüller çoktan susmuştu. Karanlık yekinerek yerini aydınlığa bırakmaya hazırlanıyordu. Mezralarından çıkıp Tepeköy'ün ve Yakaköy'ün uzağından geçen patikaya sardılar. Dedebaşı'na çıktıktan sonra baltalık koruya girmek için acele ediyorlardı. Günün ilk ışıkları değmeden mülkün ve kulenin onları fark edemeyeceği örtünün altına girip uzaklaşmaları gerekiyordu.

Dünya evinden ayrıldığından beri yumduğu gözlerini açmamıştı. Eşeğin kolanına sıkıca sarılmış, yuları çeken ağabeyinin ve Gani Dayı'nın ardından sallanarak gidiyordu. Anasına ve babasına son baktığı ânın yanıp sönen siyah-beyaz izi kaybolsun istemiyordu. Gözlerini açarsa hepsi uçup gidecekmiş gibi geliyordu. Görmüyordu ama kokuları alıyor, sesleri duyuyordu.

Tin tin yanlarında koşan Dilsiz'di. Ön ayağının aksa-

masından anlamıştı. Dilsiz mezralarının havlamayan tek köpeğiydi. O yanlarında olduğu için öteki köpekler ürümemişti. Ağabeyi onu bir parça ekmekle kandırmış olmalıydı. Sonra çeşmenin suyunu duydu. Bu saatlerde daha bir coşkuyla akardı yalağa. Damlaların çarptığı taşları getirdi gözünün önüne. Kokusunu aldı yosunların. Acı yeşil. Küçük kolları arasına boğulmuş arılar inerdi ağırca. Çeşmenin arkının kavuştuğu derenin şıpırtısı geldi ardından. Salkımsöğüdün dalları yüzüne dokundu. Dudaklarıyla bir yaprağını tuttu. Dişiyle dalından sıyırıp kopardı. Çiğnedi ağırca. Azıdişlerinde ezdi iyice. Özünü yuttu. Arkadaşlarıyla yazın bu söğütlerin altında koşarlardı. İleride anneleri çardakların altında tütün dizerdi kargılara. Yeşil yaprağın saksak kokusunu anımsadı. Parmaklarını kokladı. Geçen yazdan kalan taze tütün çiçeği kokusunu anımsadı. Sonra papatya ve gelincik tarhlarını geçtiler. Kokladı onları. Sağı sarı, solu kızıl olmalıydı diz boyunca. Ve vakitsizce uyanmış bir köryılan ıslak toprak üzerinde telaşla kıvrandığına şahitlik edebilirdi kalbiyle. Pürüzsüz kara gövdesiyle ala gömeçlerin yeni çıkmış filizlerini kırarak, acı kokularını saçarak ilerliyordu mutlaka. Ardından yokuşa sardılar. Eğimden anlamıştı. Yanında yürüyenlerinin tabanları altında kayrak taşlar inliyordu. Gani Dayı eşeği kıçından çomağı dürtünce hızlandılar. Nallar kaymak taşa çarptıkça yalabıklar atıyordu. Dünya kıvılcımların acı kokusunu aldı. Şimdi baltalığa giriyorlardı. Arap Ali, Dilsiz'e ünledi: "Hadi kızım! Uşşt! Dön evine. Uşşt! Git artık!" İşte o anda Dünya ılı ılı ulumaya başladı. Gözlerini hâlâ sımsıkı kapıyordu. O da köpeğin ardından koşarak evine dönmek istiyordu. Eşeğin boynuna sarıldı. Sarsılarak ağlıyordu. Ali bacısını kucağına aldı. Hızla bir ağacın kuytusuna yatırdı. Eliyle nazikçe ağzını kapatıyor, kızın bağırmasına mâni olmaya çalışıyordu.

"Bacım, bacım! Aç gözlerini," diye fısıldadı. "Bak ben buradayım."

Dünya usulca ona baktı. Kan çanağıydı gözbebekleri. Ali kardeşinin gözyaşlarını sildi parmaklarıyla.

"Korkma, olur mu? Yemin olsun döneceğiz evimize..."

Tam o anda üstlerinde bir şahin geçiyordu. Alıcı kuş kurşun gibi yükseldi, nokta kadar oldu aydınlanan göğün yanağında. Doğuda gündoğusuna, güneyde gün ortasına, batı da günbatısına, kuzeyde gece ortasına kadar uzayıp giden dünyayı seyrederek kayboldu.

Yolcular yollarına böylece devam ettiler.

Baltalığın içlerine doğru ilerlediler. Güneş tepelerine vardığında soluklanmak için durdular. İki lokma bükme ile çökelek yediler.

Çomağına dayanıp kalkan Gani Dayı, "Siz akşama kadar durmadan Dingil Tepe'ye yürüyün. Korudan ayrılmayın ama. Yola da inmeyin sakın. Çoban görürseniz geçip gidene kadar bir çalının dibine sinin. Ben geri dönüp arkamızı kollayacağım. Peşimize düşen oldu mu, iz süren var mı ona bakacağım. Dingil'e varınca mağaralardan birine girin. Ateş falan yakmayın ben gelene kadar," dedi. Topallayarak uzaklaştı.

Yaşlı adamı izlediler bir süre.

"Ağam susadım ben."

Arap Ali elini siper edip yumuşak güneşe baktı. Cebinden küçük, yuvarlak bir taş çıkardı. Dünya bunu biliyordu. Dere taşını dilinin altına kıstırıp emmek insanın susuzluğunu alırdı yalandan.

"Sık dişini bacım," dedi Arap Ali. "İki saate kuyulara varırız."

Dünya'yı eşeğe bindirdi. Yuları çekerek baltalığın içindeki dik yokuşa sardılar. Açlık, susuzluk, yorgunluk, güneş her şey zorluydu ama tepeden kopan esinti, çiçek-

lerin ve çam pürçeklerinin kokularını yüklenerek onları rahatlatıyor, yolu katlanır kılıyordu. İki saat durmadan yol aldılar. Dünya eşeği dinlendirmek için arada inip ağasının yanında yürüyordu. Yolun iyice dikleştiği yerde Arap Ali kardeşini sırtına alıp urganla bağladı, "Ya Allah!" diyerek dayandı dizlerine. Tepeciğe vardıklarında kuyular uzaktan görünmüştü. Biraz soluklanıp suya doğru hızlıca yol aldılar. Kuyunun ipine yosun tutmuş sukabağı bağlıydı. Ali önce bacısına su verdi, ardından eşeği suladı. En son başından aşağıya döküp ferahladı. Nefes almadan suyunu içti. Az ilerideki bodur sedir ağaçlarının altına yattılar. Eşek kolanından çözülmüş, rahat halde kuyunun etrafındaki yaban yoncalarına iştahla dalmıştı.

"Az dinlenelim de tezden yine yola düşeriz," dedi Ali. Başını bacısının dizine koydu. Nacağı elinde uzandı. Gözleri kapanıverdi.

Rüyasında dolu başakların rüzgârda salındığı uçsuz bir buğday tarlası gördü. Eli uzamış tırpan donuna girmişti. Salladıkça parmaklarından kan damlıyor ama canı hiç acımıyordu. Aniden karşıdan bir atlı belirdi. Dörtnala ekinleri yararak geldi yanından geçti. Çıplak bedenine koyun postunu geçirmişti. Sırtına tahtadan bir kılıç asmıştı. Arap Ali ne kadar uğraşsa da adamın yüzünü göremedi. "Harp çıkacak," diye mırıldandı kendi kendine.

Tam o anda gözlerini açtı. Sedirin dalında bir çulluk ötüyordu. Gözkapakları yorgunluktan geri düşecekti ki kendine geliverdi. Yekindi.

"Bacım!"

Dünya yanında değildi. Nacağı kaptığı gibi fırladı yerinden. Eşek hâlâ bıraktıkları yerde otluyordu. Başını kaldırıp Arap Ali'ye doğru baktı.

"Bacım nerdesin?"

Ali'nin sırtından soğuk ter boşanmıştı. Uyuyup kaldığı için kendine sövüp duruyordu. Sağa sola koşarken

ağaçlarından ardından Dünya görünüverdi. Eteğini iki eliyle toplamış gülümseyerek geliyordu.

Yaklaştı.

"Ekşimik topladım. Yufka ekmeğine sarar yeriz," dedi.

Oturdular. Katığa yeşilliği karıştırıp yufka ekmeğiyle yediler. Azıklarının çoğunu ayırdılar ne olur ne olmaz diye. Karınları doymamıştı. Arap Ali nacağının sapına dayanıp etraflarını saran ağaçlara baktı.

"Hadi gidelim," dedi.

Güneşi kerteriz alarak yön tayin ettiler. Dingil Tepe'ye doğru ormanın içinde, yaban yollardan, kimsenin geçmediği yarların kenarından yürümeye devam ettiler.

Gece indiğinde zar zor buldukları mağaraya atmışlardı kendilerini. Eşek içeri girmeye korktu. Yularından çeke çeke güçbela soktular. Kovuk nemli, soğuk ve karanlıktı. Yine de ateş yakmadılar. Keçeyi altlarına serdi Arap Ali. Birkaç lokma katıkla yufka ekmeği yediler. Dünya yorgunluktan yığılıp kalmıştı. Üzerini keçenin ucuyla örttü Ali. Toprağa oturdu. Başını dizlerine dayadı. Uyudu.

Gece yarısına doğru kıpırtıyla uyandı. Elini nacağının üzerine koydu, gözlerini kısarak girişe baktı. Yaralı bir hayvan gibi tetikteydi. Az sonra ay ışığının altında oflaya puflaya yürüyen Gani Dayı içeriye girdi. Bir kucak çalı çırpı ve odunla gelmişti.

"Selamın aleyküm," diye gülümsedi.

Hemen ocak yaktılar. Ateş iyi gelmişti hepsine. Dünya sırtını dönmüş, kedi gibi mırıldanarak uyuyordu. Gani Dayı kalan azıklarını iştahla yiyordu. Açlığını kabalayınca şöylece doğruldu.

"Oh be," dedi, "dünya varmış."

Arap Ali bağdaş kurmuş ona bakıyordu.

"Merak ettim seni. Haberler iyi mi?"

"Bir yandan bakarsan çok kötü, öteden bakarsan iyi," dedi Gani Dayı.

"Nedir?"

"Gittim yol kaşında taşın altına yattım. Üç saat sonra ovadan bir atlı göründü. Mülkten haberimizi uçurmuş olmalılar. Köylülerden görenler olmuş herhal. Yani iz sürücü var peşimizde. Adam işini biliyor. Epey aklını karıştırdım. Aşağı yukarı yürüdüm, çalıları kırdım, kuşağımdan iplikler bıraktım dikenlere. Ama sonunda doğru izi yine buldu. Yarım günlük mesafesi var bize. Acele etmiyor ya yakalar bir-iki güne bizi."

Derin bir of çekti Arap Ali.

"İyilik neresinde bu işin?"

"Sırtında güzel tüfeği var. Biz onu biliyoruz ama o bundan habersiz. Bilmek mi iyi, yağlı kurşun mu? Ha, bir iyi tarafı da altında ayağı yürük atı var."

Sabah gün doğarken yola çıktılar. Gani Dayı arkalarında bıraktıkları ateşin közlerinin üzerini örttürmedi Arap Ali'ye, öylece bıraktılar.

Öğlene kadar yokuş aşağı indiler tırmandıkları tepenin öte yüzünden. Bu defa sık sarıçam ormanına girdiler. Gani Dayı karasuluk bir yer buldu. Önceki günlerde yağan yağmurdan gözlenmiş sular akıyordu. Sırayla yere uzandılar, akan sudan içtiler. Karınları açtı. Azık torbasının dibini bulmuşlardı. Son kalan bir avuç katığı Dünya'ya verdi Ali.

Önden yürüyen Gani Dayı düzgün bedenli bir çamın önünde durdu. Ağacın gövdesindeki güneş gören yerleri usulca okşadı. Sonra kokladı.

"Soymuk zamanı gelmiş. Allah'ın sevdiği kuluyuz vallahi," dedi.

"Soymuk da neymiş," dedi Arap Ali.

Gani Dayı güldü.

"Siz ovalılar bir halt bilmezsiniz zaten," dedi.

Yaşlı adam nacağı aldı eline. Çamın kalın kabuklarını seri vuruşlarla soydu. Kalın, sert dış kabuk düştükçe altın-

dan sarıya yakın kirli beyaz ağaç teni beliriyordu. Nacağın keskin ucuyla çıplak bedeni bu defa daha nazik şekilde kazıdı. Açık sarı tabaka iyice ortaya çıkmıştı. Sonra belindeki kuşaktan küçük bıçağını çıkardı. Ucuyla yukarıdan aşağıya kadar dilimler kesti. Ardından en yukarıdan, bıçağın keskin ağzı ile başparmağı arasında tuttuğu zarı sıyırmaya başladı. Ağacın özünden incecik tabakayı şeritler halinde soyup avucunda biriktiriyordu. Dolunca uzattı.

"Alın. Çok tatlı gelir insana bu," dedi.

Dünya ile Arap Ali hayretler içinde soymukları yemeye başladılar. Biraz sakız tadında ama sulu, hatta hafif ekşimik ile bal tadı arasında nefis bir şeydi bu.

Dünya iştahla avucunu yeniden uzattı.

Gani Dayı hemen yanındaki ağaca geçti. Yine güneş değen yerleri soydu.

Yola düştüklerinde susuzlukları kanmış, damakları hoş lezzetle şenlenmişti. Soymuğun verdiği güçle gayrete gelip ilerlediler.

İkindiye doğru bir derenin yakınına vardılar. Yabani asmalar çamların bedenine dolanıp yukarıdaki ışığa doğru sarmışlardı. Dünya yolda etek dolusu kuzugöbeği mantarı toplamıştı. Hepsini ince asma çubuklarına dizip ateşte kebap ettiler.

Gani Dayı derin bir of çekip, "Böyle olmayacak. Öleceksek tok ölelim. Et yememiz lazım," dedi.

Kuşağından sarılmış kınnap ipi çıkardı.

"Gelirken tavşan boku gördüm yakınlarda. Ben gideyim de fak kurayım. Belki orman iyesi acır halimize de nimet diler Allah'tan bize," dedi.

Dünya ile ağası baş başa kalmışlardı. Ormanın koyuluğu yorgan gibi onları örtüyordu. Derenin başından kalaba domuz sürüsü geçti. En arkadan gelen iri tosun durup onlara baktı. Havayı kokladı. Sonra kafasını eğip öndekilere doğru seğirtti.

Dünya oturduğu yerdeki otları parmaklarıyla yolup küçük tepecikler yapıyordu.

Arap Ali kardeşine baktı. "Ana kuzusu daha," dedi içinden.

"Ağam," dedi Dünya dalgınca. "Karakeçililer ya bizi kabul etmezlerse?"

"Neden?"

"Bizim derimiz kara. Belki benimsemezler bizi. Kendilerinden saymazlar."

"Bizim atamız Yiğitbaşı Üsen, onlarla omuz omuza cenk etmiş. Kan kardeşi olmuşuz. Kapılarından çevirmezler, merak etme sen."

Dünya ağasının gözlerinin içine bakarak konuştu bu defa:

"Sen beni orada bırakıp döneceksin, değil mi?"

"Nereden çıktı bu?"

"Öyle. Bildim ben senin bakışlarından. Durmazsın sen dağda."

"Gönül koyar mısın bana?"

Dünya yeniden otlarına döndü.

"Durma zaten. Anama babama çok eziyet ederler yokluğumuzda. Kocaldılar. Yanlarında ol. Ben ak sürüde kara koyun olsam da dişimi sıkar, dayanırım."

Arap Ali'nin gücüne gitmişti bu sözler.

"Öyle deme bacım! Allah'ın kulu birdir. Hem sana sözüm olsun bak. Hele şu kıtlık kıranlık günleri geçsin; böyle koşa koşa gelip alacağım seni dağdan."

Dünya iç geçirdi. Daha o yaşında umut etmenin tehlikeli bir şey olduğunu öğrenmişti. Arapoğlu iyi şey beklemezdi felekten. Sadece katlanır, ayakta kalmaya çabalardı.

"Peki," dedi Dünya otları sakince yığarken, "oldu da zaman geçti. Gelen giden olmadı. Birine varayım mı orada? Vekâletin olur mu bana?"

Arap Ali gülümsedi. Dünya'ya bakınca anasını görür gibi oluyordu. Ne olursa olsun içinde bir yaşamak kuşu ötüyordu onun da.

"Gönlün varsa, için kaynarsa serbestsin tabii," dedi.

İkindiye doğru Gani Dayı çomağına astığı kınalı sırtlı yaban tavşanıyla çıkıp geldi.

"Hadi deyyuslar bugün de ölmediniz," diye attı ortalarına.

Dünya derenin suyunda yuğdu iyice hayvanı. Sonra Gani Dayı'nın keskin bıçağıyla yüzdü, parçaladı. Kanı iyice süzülsün diye ağır kayrak taşların altına bastı etleri. Ormanın hediyesini kebap edip iliğine, kemiğine kadar yediler. Ziyade doydular o akşam.

Gecenin yıldızsız vaktinde Gani Dayı aniden gözlerini açtı. Çomağına dayanıp kalktı. Karanlığın içinde ağır adımlarla kayboldu.

Sabaha doğru döndüğünde Arap Ali'yi dürttü.

"Kalkın gitmemiz lazım. İzci çok yaklaşmış. Geceleri bile yol yapmış pezevenk," dedi.

Davrandılar. Derenin dolandığı tepeyi aştıklarında siğim siğim inen yağmur başladı. Bulutlar o gün güneşi hiç bırakmadılar. Kapkara zamandı. Fırtınanın şimşekleri ormanın üzerinde şavkıyıp uludu durmadan. Patlayan karasuluklar zemini çamura boğmuştu. Yol almak giderek zorlaşıyor, yerden gökten dinmeyen sağanak onları tüketiyordu. Birkaç saat sonra eşek artık yürüyemez olmuştu. İnleyerek koca gözlerini belertiyor, çekilen yuları dinlemek istemiyordu. Çaresiz onu bıraktılar geride. Arap Ali bacısını sırtlamış kanayan ayaklarıyla acı içinde yürüyordu. Gani Dayı çomağına iyice abanıyordu. Tepelik yere geldiklerinde durdular.

"Vaktimiz buraya kadarmış," dedi Gani Dayı.

Arap Ali'yle göz göze geldiler. Ali başını eğdi.

Bir çalı dalına keçeyi çadır gibi gerdi Gani Dayı. Kuru yakacak bulmak için etrafta arandı. Ama her şey

ıslaktı. Çaresiz geri döndü. Dünya keçenin altında yüzünü dizlerine gömmüş oturuyordu. Yorgunluktan zor nefes alıyordu. Soğuk iliklerine kadar işlemişti, her yeri sızılıyor, acı içinde titriyordu. Gani Dayı yanına çökünce başını kaldırdı. Gözleri kan çanağına dönmüştü.

"Ağam nerede?" dedi.

"Ağan gitti," dedi Gani Dayı.

O zaman Dünya dizlerini ıslak göğsüne çekip ağlamaya başladı.

Gani Dayı etraflarını saran sisin ötesinden belli belirsiz at kişnemeleri duydu.

"Az sonra acımız dinecek, merak etme," dedi fısıltıyla. Sonra devam etti. "Sen Goroğlu'nun hikâyesini duydun mu hiç?"

Dünya'nın çenesi titriyordu.

"Yok," dedi.

"Evvel zaman içinde bu ormanda periden güzel, Allah katından düşen ışık gibi bir hatun yaşarmış. Ormanın iyesi ona vurulmuş. Gidip koca pabuçlu Tanrı'ya yalvarmış. 'Beni insan kıl. İstersen bütün kuvvetimi al. Başka şey istemem, demiş. Tanrı onu otağından defalarca kovmuş ama iye yılmamış. Sonunda ağlamasından sıkılan yücemiz başından savmak için onu insan yapmış fakat demiş ki, 'Sana kırk gün mühlet sadece.' Böylece iye batur bir delikanlı olmuş. Hatunun karşısına çıkmış. Onun gönlünü çelmiş. Tam kırkıncı günde hatun gebe kalmış. Gözünün önünde delikanlı kurt donuna dönmüş. Hatun koşmuş ardından ormana ama kurdu yakalayamamış. Öyle ağlaya, çırpına gezerken ormandan geçen Çomakdağ'ın zorbasına rastlamış. Zorba ağlayan hatuna, 'Gel seni haremime alayım. Kurt inine değil aslan yatağına yaraşırsın sen, demiş. Hatun ona yüz çevirmiş. Dönmüş ardına gitmiş. Buna içerleyen zorba bir okla hatunu vurmuş. Adamlarıyla onu derince mezara gömmüşler."

O sırada ayak sesleri duyuldu. Alacakaranlığın içinden, ağaçların arasından uzun boylu bir adam elinde tüfeğiyle çıktı. Ağır ağır onlara doğru yürüdü.

Dünya korkuyla Gani Dayı'ya sığındı. Gani Dayı onu kucakladı. Eliyle başını omzuna bastırıp yüzünü örttü. Kulağına masalı anlatmaya devam etti.

"Hatun ölmüş ama kanıyla bebesini beslemiş. Bebek mezarda olgunlaşmış. Zamanı gelince anasının karnından doğmuş. Hiç ağlamamış. Damağıyla göbeğini yırtmış atmış..."

İyice yaklaşan adam hafif eğilip tüfeğinin ucuyla Gani Dayı'nın göğsünü dürttü.

"Kalk ayağa!" dedi.

Tam o andan arkadan dal kırıldı. At kişneyiverdi. Adam arkasına döndüğü anda çalıların arasından bir gölge uçarak adamın suratına okkalı darbe indirdi. Adam çığlık atarak arkaüstü yıkıldı. Arap Ali yavuz kaplan gibi düşenin üzerine sıçradı. İki eliyle kaldırdığı nacağı bu defa boynuna olanca gücüyle indirdi. Kanlı bir volkan ortalığa yayılmıştı. Arap Ali'nin nacağının her inişiyle kemik ve et parçaları havaya saçılıyordu.

Gani Dayı, Dünya'nın başını iyice bastırıp olan biteni görmesine mâni oluyor, bir yandan da hikâyesini fısıldamayı sürdürüyordu.

"Sonra çocuk elleriyle kendi mezarını açarak dışarıya çıkmış. O zaman ağlamaya başlamış. İşte Goroğlu böyle doğmuş. Öz mezarından özünce çıkmış. Ona biçtikleri kara ölümden ak hayatını sağmış. Gecenin en karanlığından söke söke tan vaktini çıkarmış... Sesine gelen kurtlar oğlanı alıp götürmüşler. Goroğlu aralarında büyümüş. Batur genç olunca da zorbanın sarayını basmış. Onun şahdamarını dişleriyle parçalamış..."

Sonunda Arap Ali bitap düşmüştü. Yağmur yeniden başlamıştı. Titreyerek ayağa kalktı. Nacağı elinden attı.

Saçının telinden çıplak ayaklarına kadar kan deryası içindeydi. Gözleri vahşi bir kurt gibi yanıyordu. Yürüyüp ormanın içinde yitti.

Gani Dayı keçeyle Dünya'yı iyice sarıp sarmaladı.

"Şimdi uyu sen. Hiç merak etme. Bugün yaşamak bizimdir," dedi.

Yerde yatan parçalanmış adamın üzerini dallarla örttü. Sonra derede yıkanan Arap Ali'nin yanına vardı.

"Ya Ali!" dedi. "Bugün en zor günündü. O da geçti gitti. Elinle ilk canı aldın. İlk düşmanını serdin. Artık dişine kan değdi, iflah olmazsın. Ama bu işi zanaatına uygun yaparsan anan ağlamaz, ona göre. Nacağınla değil aklınla düşün hep. Bak izci nasıl girdi kurduğumuz faka. Ardımızda bıraktıklarımıza bakarak bizi zayıf, beceriksiz, naçar sandı. En büyük ustalık düşmanını tanımak, kendini ondan saklamaktır. Sakın aklından çıkarma," dedi.

İzcinin bol azığı vardı. Atının da ayağı çap, beli kuvvetliydi. Gani Dayı ile Dünya hayvana bindiler. Karnı tok Arap Ali önden hızlı hızlı yürüyordu artık.

İki gün sonra Karakeçilileri yaylak yolunda yakaladılar.

Çapraz fişekli artçılar sardı etraflarını. Onları gören mayalar bozuladı, köpekler ürüdü. Önlerindeki sert Yörük inleten yokuşunu çıkınca obanın çadırları parladı uzaktan.

Karakeçili aşireti Arap Ali ile karındaşını hürmetle kabul etti. Yiğitbaşı yaşlı bir kadındı. Ali buna hayret etmişti. Ovada yalnızca erkeklerin söz hakkı olurdu.

Ertesi sabah kıl çadırda yiğitbaşının dizinin dibine oturdu Ali.

"Sen bacını merak etme. Yiğitbaşı Üsen soyu ile yarı akraba sayılırız. Beraber can almışız, can vermişiz. Yalnız sana şunu danışayım. Ölüm hak, emir Allah'ın; olur da sizden dönen olmazsa kızın da vakti gelir, gönlü olursa everelim mi? Vekâlet verir misin bize?"

"Olur," dedi Ali.

"O zaman kut olsun, dua edelim," dedi kadın.

Ve ellerini göğe açarak şunları dedi:

"Bismişah! Allah Allah! Allah Allah! İllallah Eyvallah. Hayırlar feth ola. Şerler def ola. Gönüller şâd ola. Meydanlar küşâd ola. Çerâğlar rûşen ola. Aşkımız, tâatımız ziyâde ola. Yüzlerimiz nûr, gönüllerimiz sürûr ola. Bi hürmeti aşk-ı ilâhî, Nûr-i Nebî, kerem-i Ebû Bekr ü Ömer ü Osmân u Alî, Gülbank-i Muhammedî. Pîrimiz Muhammed Nûreddîn Cerrâhî. Üçler yediler kırklar. Dem-i evliyaullah. Sırr-ı evliyaullah. Selâmet-i hâzirûn. Selâmet-i gâibûn. Takabbel minnâ kerem-i Mevlâ. Bi ism-i zâtike. Yâ Allah Hû!"

O gün Arap Ali, Gani Dayı'yla helalleşti.

"Tüfek senin hakkın," dedi. "Atı da sana emanet ediyorum. Olur da dönmezsem bacımın çeyizi olsun," dedi.

"Başım üstüne," dedi Gani Dayı.

Arap Ali bacısının iki elini yüzüne sürdü, önünde diz çöktü. Çıplak, siyah ayaklarından öptü.

"Sana ağalık yapamadım. Fenalıktan koruyamadım. Seni ocağımızda tutamadım. Elimden buncacık geldi. Hakkını helal edersin inşallah," dedi.

Dünya ağasının saçını okşadı. Ne o gidene kadar ağladı ne de tek söz etti.

Arap Ali elinde güngörmüş nacağı, boynunda azık torbasıyla yalınayak başı kabak koşarak yayla yolundan ormana doğru uzaklaştı. Ve bir kere olsun durup ardına bakmadı.

Günler sonra annesi kapılarının önünde yere yıkılmış inleyen Arap Ali'yi buldu. Yorgunluktan ve acıdan bitmiş haldeydi. Komşuların yardımıyla içeriye alıp evin tek divanına yatırdılar. Birkaç gün sonra da kulede hapis tuttukları babasını saldılar. Anası ikisini yan yana yatırıp yaralarını sağalttı. Dumanları eskisi gibi olmasa da yine şen tüttü durdu.

IV.

O günlerde malikânede telaşlı zamanlar yaşanıyordu. Arap Ali'nin firarı, onu takip için mülkten ayrılan Arnavut milletinden izcinin bir daha görülmemesi başka zamanlarda beyi mutlaka meşgul ederdi. Lakin Kâhya Zaim Efendi'den başka kimsenin dikkatini çekmemişti. Zaim Efendi kulenin zindanında önce Arap Ali'nin babasını, ardından mülke dönen Arap Ali'yi falakaya yatırmışsa da neler olduğunu tam anlayamamıştı. Sonunda firarın küçük kızı para veya üç-beş teneke un için satmak maksadıyla yapıldığına hükmetti. Gani Dayı yaşlı çobanın tekiydi, yarı deliydi. Arnavut izci gibi adamların da sağı solu belli olmazdı. Vazifeli yollamıştı ama kim bilir hangi yosmanın koynunda ya da başka bir ağanın kapısındaydı şimdi. Sonunda olanlar vaka-i adiyeden sayılıp çabucak unutuldu gitti. Zaten malikânenin başka büyük dertleri vardı. Zira Adnan Bey'in kıranta babası Kara Asım Ağa ağır hastaydı. Reayanın lafıyla "Allah'ın hikmetiyle şirpençenin pençesinde kıvranır"dı. Ensesi ve sırtı çıbanlarla kaplanmış, haykırışı arşa çıkmıştı. Daha havadar olur, ağrıları azalır, titreme nöbetleri hafifler, içi irin dolu yaralarının kokusu dağılır diye karısı ve hizmetkârlarıyla kulenin en üst katına yerleşmişti. Kara Asım onca acısının içinde bile derdi günü oğlu Adnan Bey'di.

Ona ilk eşi üç kız vermişti. Sökeli bir toprak sahibinin kızını ikinci hanım olarak malikâneye getirdiğinde muradı olan erkek evladı gün gibi mülkünün üzerine doğmuştu. Kırk gece kulenin terasında ateşler yaktırmış, kırk gün boyunca oğul mübareği sofraları kurdurmuştu. Fakat bir mülke tek vâris, tek oğlan olan Adnan el bebek gül bebek büyüyememişti. Beş yaşını daha yeni doldurmuştu ki öz anası hastalanıp öldü. O günden sonra Kara Asım üvey anası ve kardeşleri ezerler diye oğlanı hemen hiç yanından ayırmadı. Hizmetkârlar ona kıyamamıştı. Ağlaya ağlaya konağın odalarında aranan çocuğa anasının İzmir'e gittiğini söylemişlerdi. Herkesin bildiği en uzak şehir İzmir'di. Adnan İzmir neresidir, uzak yollar ne demektir bilmiyordu. Babası da onunla neredeyse hiç konuşmazdı. Yatağı anası gibi kokan arka odadan taşınıp babasının ovaya bakan büyük sedirli hanesinin bir köşesine kurulmuştu. Gün doğarken serilen yer sofrasında babasının yanına oturturlardı. Ana koynunda uyuması lazım gelen çağında babası onu atının kıçına oturtur zemheride, karda, kırağıda ya da bülbül ötüşlü ılık tan vakitlerinde mülkü teftişe çıkarırdı. Adnan Bey böylece neredeyse yürümeyi öğrendikten hemen sonra atları, toprağı, iki büklüm çalışan köylüleri, hudutsuz tarlaları, sınır taşlarını, çitleri, öküzleri tanıdı. Kara Asım sert adamdı. Oğlunu korudu, kolladı ama sevgisini hiç göstermedi. Onun işine yarayacak şeyin sevgi değil tedbir olduğunu biliyordu. Teyakkuz içinde, pençesi daima toprağının üzerinde, hazır ve daima hazır olmazsa çıktığı bu tepenin üzerinde kalamazdı. Aşağısı kurtlar sofrasıydı. Toprak kendi kanlarına katık ettikleri köylünün teriyle yoğrulmuş bitek balçıktan ibaretti. Ekmek verir, zenginleştirir, iktidar sağlar, karşılığında güç ve şiddet isterdi. Bu nedenle Adnan'ın gece yastığını ısıra ısıra bastırmaya çalıştığı ağlamaları sonunda Kara Asım'ın sabrını

taşırmıştı. Bir gündoğumu kuz vaktinde oğlunu ensesinden tuttuğu gibi mülkün beyler kabristanına götürüp anasının mezarının üzerine fırlattı.

"Anan öldü. Onu buraya gömdük. İzmir'e gitmedi. Gitmediği gibi dönmeyecek de..." dedi.

Sonra iki kolundan kavradığı gibi onu atının eğerine oturttu ve tan vakti kızıllığına doğru bağırdı.

"İyi bak hele! Yıldızdan kıbleye, gündoğumundan günbatımına gözünün gördüğü her yer benim. Bu toprak bana atamdan öylesine mi düştü? Hayır, evlat, hayır! Kara yer miras kalmaz. Onu hak edersin. Kanınla, pençenle kavrarsın, kavzarsın. Buralar günü gelince sana devrolacak ama senin olmasını istersen öküzle değil kuvvetle süreceksin toprağını. Anan öldü, benden de baba şefkati bekleme. Biz yolcuyuz, toprak hancı. Senin anan da baban da aha şu yağır arazidir. Seni sarıp sarmalayacak, her musibetten koruyacak onun gücüdür. İster sarılırsın, sahip olursun; ister it gibi titreye titreye yaşar gidersin!"

Adnan'ın son ağladığı gece bu oldu. İnsan yok yere çaba harcamayı sevmeyen canlıdır. Anasını hep beyaz yaşmağı ve gülümseyen gözleriyle hatırladığı için öldüğüne hâlâ ihtimal vermiyordu. Gözüyle gördüğü mezarda yattığına inanmıyordu ama artık gelmeyeceğini anlamıştı. Zira babası öyle demişti: Anan gelmeyecek! Babası dizlerini titreten dağdı sadece onun için. Güçlü, kuvvetli, aşılmaz fakat buz gibi. Ondan kopup gelen çığ belki Adnan'ı ezmezdi ama ısıtmazdı da. Bunlara aklı yavaş yavaş erdikçe yalnızlığını sevmeye, kendi kendine yetmeye başladı.

Yedi yaşına girdiğinde Kâhya Zaim yalabık bir kısrağı yularından çekerek getirmişti.

"Ağanın hediyesi," dedi.

Kısrak kula donuyla güneşin altında parıldıyordu. Ustalıkla biçilip işlenmiş birinci sınıf eyeri ve koşumları,

Boncuktaş'taki Şaphane-i Amire'den gelen şap ile terbiye edilmiş camız derisindendi. Özellikle tuğra işli eyerine pek göz nuru dökülmüştü. Babasının isteğiyle, binmesi kolay, sürmesi dengeli olsun ve at rahat edip huylanmasın diye arka kaşı yüksek Çerkes eyeri yaptırılmıştı. Eyerin yumuşak deriden dikilen yastıklarını doldurmak için Menteşe Dağları'ndaki Meğri kazasına adam yollanmış, avcılardan kınalı dağkeçisinin kılları sipariş edilmişti. Hatta bey eyerin kaltağında kullanılacak ağaçları görmeye bizzat gitmiş, hiçbirini beğenmeyince malikânenin güney duvarında bol güneş alan bedenli bir dut ağacının yıkılarak biçtirilmesini emretmişti. Alt örtüsü kurt postundan, püsküllleri ibrişimdendi. Aşırma kolanları da boydan boya nakışlıydı. Yokuş aşağı inerken binicinin eyerle beraber kayıp düşmesini önlemesi için dikilen kömüldürüğün gümüş levhacığında Akhisar'ın en namlı hattatının "Maşallah" yazısı işliydi.

"Adı Kapgan. Öyle dedi baban."

Derebeyliğin alametifarikası kuleyse cakası da has atlardı. Böylece çocuk Adnan'dan bey Adnan'a ilk adımı atıyordu.

Seğmen bir silahşor ona binicilik sanatını öğretti. Adnan belli ki yavuz olacaktı. Çabuk kavradı. Atın soluna gelip sol elde dizgini sıkıca, gergin kavrayarak hayvanı hareketsiz tutmayı hızla belledi. Sol eliyle kamçısını ve dingini tutuyor, iki elini Kapgan'ın ensesine koyuyor, sol ayağını dayadığı üzengiyi kolanın altına doğru hafifçe itip ata doğru dönerek bir hamlede eğerin ortasına oturuyordu. Dengeli sıçramayı ve sağ ayağını atikçe atın üzerinden aşırarak binmeyi öğrendikçe Kapgan da sahibini benimsemeye; başını sıkça yukarı aşağıya sallayarak, yelelerini savurarak ona itaat etmeye başlamıştı. Atın üzerinde durmak önemliydi. Fiyakalı, baş ve vücut dik durur iken dünyaya, araziye, yanında piyade yürüyenlere tepeden bak-

mak sadece Kapgan'ın değil ağalığın da mülkün de ondan istediği biçimdi. Hepsini içinden gelen bir hisle tez elden anlamıştı. Daha talebeliğinin ayı çıkmadan ayağını tarak kemiği hizasına kadar üzengiye basmayı böylece baldırlarından aldığı güçle atı denetlemeyi öğrenmişti. Seğmenin bu tür incelikleri göstermesinin bir nedeni de Kara Asım'dan duyduğu korkuydu. Eğer ayağını yanlış şekilde üzengiye tamamen sokarsa düştüğünde asılı kalır, sürüklenir ve bu halden iyice ürken at onu sağa sola çarpa çarpa parçalardı. Zamanla "adeta, süratli ve dörtnal" denilen sürüş biçimlerini de becerince yalnız başına mülkte at üzerinde gezmeye başlamıştı. Bu meseleler tamam olduktan sonra işi Kâhya Zaim ele aldı. Atın bakımını belletti bey oğluna. Her akşam ahırda koşumları teker teker elden geçirip, silip temizliyor ardından atı tımarlıyor; dizlerini, tırnaklarını, nalları dikkatlice inceliyordu. Adnan'ın Kayalıoğlu Adnan Bey olması için gördüğü terbiye bununla da sınırlı kalmadı. Tavladaki sürüleri at üzerinde sürmeyi, yaymayı, dağıtıp yeniden toplamayı püf noktalarıyla öğrendi. Aygırların katımına, kısrakların kulunlamasına, tayların boy vermesine, iğdiş aygır olmalarına ve ölen hayvanların yasına şahitlik etti. Zaim Efendi, Adnan'ın kıvrak bir binici olduğuna kani olunca yanına alıp sürek avlarına da götürmeye başladı. Böylece at üzerinde zorlu arazilerde uzun süre yol yapmayı, ani manevraları, arazinin hâkim noktalarını seçmeyi, oralarda pusmayı, kopeylerin ürüyerek önüne kadar sürdüğü geyiğin ve domuzların nasıl tereddüt edilmeden vurulması gerektiğini gördü, yaşadı. Onun için bayram günleri yine Zaim Efendi'yle gittikleri değnek oyunları olurdu. Genellikle at sırtında bir günlük mesafedeki dağ köylerine cirit alaylarının hünerlerini, at cambazlıklarını, dörtnala giderken eğer boşaltmalarını, değnekten sakınmalarını, hücum etmelerini ve ricat manevralarını izlemeye giderlerdi.

Bütün bu tedrisatın elbette tek amacı vardı. Kapgan'ın üzerinde tığ gibi dimdik durabilen, görenin ürktüğü, işinde bilgili, becerikli, yüksek teşkilat kabiliyetine sahip bir bey tohumu yeşertmekti. Bunun için toprağa ve üzerinde koşturan iyi cins ata ihtiyaç vardı. Toprağın ve atın yonttuğu adam ağır ağır böyle yetişirdi Kayalıoğlu ananesine göre. Yaş aldıkça genç fidanın aşılanması için avcılık sanatında da ilerlemesi gerekecekti. Kana alışması, can almayı önce görmesi ardından maharetle icra etmesi şarttı. Köylü katığı için, beyse tatbikat için ava çıkardı. Uğraş için hazır, daima hazır olması icap ederdi kule sahibinin. Zaim Efendi'yle gittiği, günlerce devam eden sürek avlarının Adnan'ın Adnan Bey olmasındaki etkisi büyüktü. Gün boyu at sırtında, barut dumanları ve çığlıklar arasında yükselen heyecanını gece basit bir köy evinde ya da Yörük çadırında hiç olmadı kaya oyuğunda ateş karşısında dinlenerek dindirirdi.

O gecelerde keçelerini yan yana serip uzanırlardı. Zaim Efendi yıldızlı göğün sessizliğine bakarak ona eski hikâyeler anlatırdı. En sevdiği kahraman Aruz Koca Oğlu Basat'tı. Aruz Koca bir çobandı ve akarsudan çıkan peri kızını gebe bırakınca Allah ona bu oğlu vermişti. Bir gece düşman baskınından kaçarken Basat bebe haliyle sazlıkların arasına düşüp kaybolmuştu. Onu bulan aslanlar Basat'a hem analık hem de babalık etmişti.

"Basat yetişince Oğuzlara musallat olmuş. Gece olup karanlık bastığında sazlıktan süzülüp çıkarmış. Bir at bulunca onun boğazına saldırıp kanını içer, yüreğini yermiş. Aruz Koca gel zaman git zaman bu musibetin zamanında sazlıklarda düşürdükleri oğul olduğunu anlamış. Basat'ı yakalayıp çadırına getirmiş. Ama her defasında Basat yumuşak bey yatağından aslan yatağına kaçarmış."

Adnan'ın bu hikâyeyi dinlemekten hiç bıkmamasının nedeni belki de kendini Basat'a benzetmesiydi. An-

nesi bir peri gibi hayatına aniden girip çıkmıştı. Kimse ondan bahsetmiyordu. Yüzü de öyle su gibi aydınlık mıydı acaba? Sonra seğmenler, avcılar, atlar arasında büyüyor yabanda yemek yiyordu. Kuleye, malikâneye ne zaman dönse, babasıyla aynı sofraya otursalar içine kara bir şişkinlik gelip oturuyordu. Sıçrayıp siniyi devirmemek, koşarak Kapgan'ın sırtına atlayarak uzaklaşıp gitmemek için kendini her defasında zor tutuyordu. Bu halleri babası Kara Asım'ın umurunda değildi. Onun içinden taşanları hissetse de ona karşı saygısızlık etmemesinden, zorla da olsa kendine hâkim olmasından memnundu. Ayrıca oğlunun sadece yabanda, at sırtında yetişmeyeceğini de biliyordu. Çağının adamıydı Kara Asım. Mülkün sadece bileği güçlü bir vârisle yaşamasının mümkün olmadığını biliyordu. Kulenin terasından oğlunun Kapgan'ın sırtında, hafif süvari koşusuyla uzaklaşmasını izlerken, "Ne olursa olsun tahsil mühim!" diyordu. Onun nazarında oğlunun Akhisar'da gittiği sıbyan mektebi, ardından devam ettiği rüştiye mektebinin eğitimi yeterli değildi. Sonunda kaymakam yardımcılığından emekli Aziz Efendi razı edildi. Her gün öğleden sonraları akşam ezanına kadar Adnan'ı ders çalıştırmaya başladı. Riyaziye ağırlıklı bir müfredatla Adnan'ı yetiştiriyordu. En çok cebir ve hesap dersleri gösteriyordu. Bu yepyeni dünyada zorlanan çocuğu yıldırmamak için güzel yazı, okuma, edebiyat ve coğrafya konularına da günaşırı girerdi. Adnan zeki çocuktu, en zor konuları bile tez kavrıyordu ama çok dalgındı. Sık sık elinde kalemiyle pencereden ötelere dalıp gidiyordu. Bir gün böyle onu yakalayan Aziz Efendi, "Gel biraz coğrafya ve tarih çalışalım," diyerek doğup büyüdüğü şehir olan İzmir'den bahsetmeye başlamıştı. İzmir lafını duyar duymaz Adnan'ın gözlerinin parladığını derhal fark etti. Öyle ki İzmir'le ilgili her ayrıntıyla çok ilgileniyordu. Hatta onun yaşın-

daki çocukların pek merak etmeyeceği sıkıcı tarihî meseleleri bile gülümseyerek dinliyordu. Ders anlatmaktan feci şekilde sıkılan ama Kara Asım Bey'in şerrinden de korktuğu için vazifeyi bırakamayan Aziz Efendi için İzmir hikâyeleri kurtarıcı olmuştu. Giderek ona ayrılan zamanı böyle şeylerle doldurmaya başlamıştı. Mesela bir kâğıda Aydınoğulları Hanedanı'nın soyağacını çiziyor, isimleri ilk atadan itibaren yazarak sıra Cüneyd Bey'e geldiğinde uzun uzun onun İzmir maceralarından bahsediyordu.

"Cüneyd Bey, Aydın Beyliği'ni kuran Mehmed Bey'in torunudur. Ömrü iktidar mücadelesi içinde geçer..." diye başlayan hikâyede Beylik ve İzmir'in hâkimiyeti için II. Umur Bey'le olan iktidar mücadelesini, çatışmalarını, I. Beyazıd'ın oğulları arasındaki içsavaşın İzmir üzerinde nasıl şekillendiğini, Süleyman Çelebi'ye kızını veren Cüneyd Bey'in kavgası için nasıl destek aldığını günlerce anlatmıştı. Adnan bütün bu pehlivan tefrikası gibi uzayan tarihî hikâyelerin arazilerindeki uzun teftiş gezilerinin ardından gece bastırdığında, ateş önünde babasının anlattığı kendi mülk kavgalarına ne kadar da benzediğini fark etmişti. Demek ki dünya bunun üzerine dönüyordu. Zamanı toprak yaşıyordu ama insanoğlu hep kan dökmek ve ona hâkim olmak için dünyaya gelmişti. Ve bu uğurda herkes çoğu zaman tek başına kalana kadar harp ediyordu. Düşen kelleler, yenilenler yenenler, sonradan düşman olan eski dostlar, anlaşmalar, hileler, arkadan vurmalar, gerektiğinde kendi soyunla boğuşmalar insanın ve hayatın değişmez yasasıydı. Yine de bu karmaşa içinde muallimin İzmir'in dağlarını, bağlarını, denizini, kalelerini, sokaklarını ve insanlarını anlatmasına doyamıyordu. Günün birinde hocası dayanamadı ve, "Neden durmadan İzmir'den bahsetmemi istiyorsunuz?" diye sordu. Adnan donakaldı bir süre. Neden sonra çözüldü.

"Benim," dedi. "Validem İzmir'de yaşamaktadır."

Aziz Efendi çocuğun düştüğü derin çukurun o zaman farkına vardı. Yine de elini uzatıp onu oradan çekip almak istedi.

"Lakin valideniz rahmetli oldu. Benim Akhisar'a ilk tayin olduğum günlerdeydi. Hatta duasına bile dairece katıldık."

"Hayır, annem ölmedi. Bu babamın uydurduğu bir yalan! Herhalde buralarda, babamla yaşamak istemedi ve İzmir'e kaçtı."

"Fakat siz..."

"Ben uydurmuyorum. Sadece hizmetkârların lafı değil bu. Bir gün cirit oyunu izlerken kör bir Arap dilenci yaklaştı yanıma. Avucumu aldı ellerinin içine. Parmaklarıyla dokunup falıma baktı. Annem beni orada bekliyormuş. Başka bir zaman avlanırken ormanın içinden göremediğim birisi bağırdı. İzmir'e git, anan orada, dedi. Bunlar hep tesadüf olabilir mi?"

Aziz Efendi ne diyeceğini ne yapacağını bilemedi. Çocuğa acıyordu bir yandan fakat gözlerindeki şiddetli öfkeyi ve tuhaf kıvılcımı da görüp ürküyordu.

Adnan, "Benim İzmir'de tahsil görmem mümkün olabilir mi sizce?" dedi.

"Birkaç yıl sonra oradaki idadiye gidebilirsiniz. Hatta devamında İzmir Sultanisi'ne de. Çok iyi mekteptir."

"Bu mevzuda babamı ancak siz ikna edebilirsiniz."

Aziz Efendi ter içinde kalmıştı. Adnan çelik gibi bakışlarıyla onu esir almış gibiydi.

"Bence biz müfredatımıza dönelim. Özellikle hesap dersleri ileride sizin çok işinize yarayacak."

Adnan masanın üzerindeki kâğıtları sakince derleyip topladı deste halinde. Sert bir hareketle ortadan yırttı.

"Bu konuyu ivedilikle çözün. Babam sizi dinleyecektir mutlaka. Aksi halde bana ders çalışırken fena mu-

amelede bulunduğunuzu söyleyeceğim. Sizi parçalayıp kuleden atacaktır," dedi.

Böylece Adnan Bey zamanı geldiğinde tahsil için İzmir'e yollandı. İkiçeşmelik'e çıkan yolun üzerinde, bir cephesi Mezarlıkbaşı'na bakan, iki katlı kutu gibi ev tutuldu. Adnan Bey'in tüm işlerini bizzat Kâhya Zaim halletti. Yakın bir okula yazdırdı. İstediği zaman İzmir'de gezebilmesi için faytoncu tutuldu. Bey oğluna hizmet için Arapoğulları taifesinden, malikânede kuşaklardır hizmetkârlık yapan aileden olma Zarife Kadın da Akhisar'dan getirilmişti. Böylece Adnan Bey'in kışları İzmir'de, yazları mektep tatile girdiğindeyse mülkün işleri için Kapgan'ın sırtında geçecek hayatı başlamış oldu. Sultaninin ilk sınıfına gittiği yılın bir bahar gününde, evde oturmuş önüne sunulan siniden yemek yerken Zarife Kadın her zaman yaptığı gibi sessizce odadan çıkmadı.

"Hayırdır? Bir şey mi söyleyeceksin?" dedi Adnan Bey.

"Evet beyim. Bugün bir hizmetçi kadın geldi. Evi sordu. Burası Kayalıoğlu hanesi midir, dedi. Neden sorduğunu sual ettim. Söylemedi. Akhisarlı Adnan Bey, burada mı oturur diye ısrarla sordu üst üstü."

"Neden soruyormuş beni?"

"Bilmiyorum. Ama gözüm tutmadı. Kışkışladım. Haberiniz olsun diye anlatıyorum."

Adnan sinirlenmişti.

"Neyin ne olduğunu anlamadan neden kovuyorsun be kadın!" diye bağırdı.

Ertesi günlerde eve gelir gelmez ilk merakı hep bu olmuştu.

"Geldi mi yine? Beni soran oldu mu?"

Ve bir ikindi vaktinde kapıyı açar açmaz Zarife Kadın, "Beyim yine geldi aynı kadın. Sizi sordu," deyiverdi.

"E, kimmiş, neden soruyormuş beni."

"Söylemedi. Sizi, babanızı, mülkünüzü, Akhisar'ı, hatta kuleyi her şeyi biliyor. Bir hanımı varmış. Onun için geliyormuş."

Adnan'ın dizleri titredi. Kendini divana zor attı.

"Hanımı?"

"Evet. Her şeyi ondan öğrenmiş. Bir fotoğrafınız var mı diye sordu. Hanımı mutlaka getir demiş. Konsolun çekmecesinde vardı bir tane ama sizden müsaade almadım diye veremedim."

Adnan birkaç hafta evden dışarıya çıkmadı kadın yine gelir diye. Ama kapılarını çalan olmadı. Yine okuluna gitmeye başladı çaresiz. Lakin aklını derslerine hiç veremiyordu. Kimi zaman okuldan kaçıp evlerinin sokağında bir köşeye saklanıp kapılarını gözlüyordu. Böyle aylarca geçti. Asabı iyice bozulmuştu. Eve ölü gibi döndüğü günlerden birinde Zarife Kadın yine heyecanla kapısını tıklattı.

"Bugün iki kadın geldiler. Biri hep gördüğüm hizmetçiydi. Öteki bir hanımdı. Durmadan sizi sordu. Fotoğrafınızı istedi. O kadar çok ısrar etti ki dayanamadım. Bakıp bakıp ağladı. Sonra çekip gittiler."

Adnan Zarife Kadın'ın boğazına sarıldı iki eliyle.

"Nasıl çekip gittiler? Hiçbir şey söylemedi mi? Ben Adnan'ın annesiyim demedi mi? Onu yıllar sonra buldum, demedi mi?"

Kadın çığlık çığlığa kurtulmaya çalışıyordu Adnan'ın elinden. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da yalvarıyordu. Adnan sonunda durdu. Soluk soluğa geriye çekildi.

Zarife üstünü başını topladı.

"Önümüzdeki cuma, namaz saatinden sonra Maşatlık'ta kırmızı körüklü bir faytonla bekleyecekmiş. Onu görmek isterseniz orada olacakmış," dedi.

Adnan üç gün boyunca neredeyse hiç uyumadı. Okula da gitmedi. Yukarıdaki dairesinin kısa koridorun-

da dolap beygiri gibi durmadan volta atıyordu. Zarife Kadın alt katta, küçük odasında yatağına uzanarak ses gelen tavanı donuk bakışlarla izledi durdu. Arada yemek hazırlayıp küçük efendinin kapısının önüne bırakıyor sonra el sürülmemiş siniyi geri indiriyordu. Sonunda cuma sabahı ezanlar okunurken küçükbey evden çıkıp gitti. Maşatlık'ta bir ağacın dibine çöktü. Gözünü yola dikip beklemeye başladı. Yürüyenler, geçenler, su satan çocuklar, seyyarlar, gençler ve yaşlılar, hırsızlar uğursuzlar, zaptiyeler, dilenciler, at arabaları, piyade askerler hatta az ötedeki hapishaneye girip çıkan ziyaretçiler önünden geçip gitti. Arada yolun başında yorgun atlarıyla faytonlar da görünüyordu ama hiçbirisi durmuyordu. İkindi vakti artık dayanamadı birkaç kırmızı körüklü faytonu durdurup içinde oturanlara bakmaya yeltendi. Sonunda elleri dirseğine kadar sıvalı bir faytoncudan sağlam dayak yedi. Burnundan damlayan kanı silerek aynı ağacın altına oturdu. Akşam inerken Hacı Murat Camisi'ne doğru yürüdü. Helvacıya girdi. Ekmek ile tahin helvayı boz bir kâğıda sardılar. Bir köşede ağır ağır çiğnedi. Çenesi ağrı içindeydi. Caminin şadırvanından su içti. Ezan okundu o sıra. Cemaate karıştı. Son sünneti kılarken sokaktan geçen nal sesleri duydu. Namazı bozup camiden çıktı. Bir fayton İkinci Beyler'e doğru kıvrılmıştı sokaktan. Deli gibi koşturdu arkasından ama yetişemedi. Yeniden ağacın altına gitti. Hava kararıyordu. Yorgunluktan içi geçmişti. Gecenin serinliğinde uyandı. Karanlık ve ıssızdı ortalık. Kalkıp Kokaryalı'ya kadar yürüdü. Dolunay göğün tepesine asılmış fener gibi yanıyordu. Sahile çekili sandalların birine usulca girdi. Tuz lekeli brandayı çekti. Balık ve yosun kokusunun koynunda ağrıyan kemiklerini unutarak içi geçti. Şafak çökerken balıkçılar onu uyandırdı.

"Umumhane mi lan burası? Karı koynuna girer gibi yatmışsın kayıkta," diye homurdandı biri. Yaşlıca olanı, "Evlat görmeyeyim seni buralarda. Eşek sudan gelinceye dek döverim," dedi. "Bak git Kokaryalı'da aile evleri var. Oda tut kendine. Üstün başın fiyakalı, o kadar paran vardır."

Adnan adamın söylediği yere doğru yürüdü. Önüne çıkan ilk bakkala girdi. Ekmek, zeytin aldı. Oda sordu. Yaşlı adam, "İleride Rıza Bey'in aile evi var," dedi. Avlusu denize bakan, sabun kokan haneyi buldu. Tek yataklı, tavanı küf dolu odayı son parasıyla tuttu. Ertesi gün Kemeraltı'ndaki sarraflar çarşısında babasının okul hediyesi köstekli saatini sattı. Bundan sonra günleri böyle akmaya başladı. Sabah gün doğarken çorbacılara gidiyor, karnını doyuruyordu. Ardından yine Maşatlık'ta beklemeye başlıyordu. Her yavaşlayan faytonla birlikte kalbi pır pır atıyordu. Ama durup inen olmuyordu. Akşama doğru helva ekmek ya da zeytin alıyordu katık yerine. Küçük odasına çekilip halsiz düşene kadar volta atıyordu. Okulu boşlamıştı. Eve dönemiyordu. Annesinin yolunu bekliyordu hiç ara vermeden. Sonunda bir günün akşamına doğru çökkün vaziyette koltuğunun altında yarım okka kuru ekmekle Rıza Bey hanesine doğru dönerken omzuna biri dokundu. Döndü. Kâhya Zaim Efendi dolu gözleriyle ona bakıyordu.

"Beyim bu ne hal!" dedi. "Mektep müdüriyetinden acele telgraf çekmişler. Oğlunuz ay geçti namevcuttur, diye. Aklım çıktı. Beye göstermedim. Hemen atlayıp geldim. Zarife Kadın'ı sıkıştırınca ağzından kaçırdı."

Adnan daha fazla tahammül edemedi. Boş çuval gibi olduğu yere yıkıldı. Elleriyle yüzünü kapatıp sarsıla sarsıla ağlıyordu.

"Annem," dedi. "Gelecekti, gelmedi..."

Zaim Efendi derin bir of çekti. Yanına çöktü.

"Adnan Bey, anneniz büyük ıstıraplar içinde öldü. Günlerce başında bekledik. Fakat kurtaramadık. Çok acı çekti, sonunda huzura erdi. Onu mezara baban kollarıyla indirdi. Anneniz öldü. Geriye kemikleri bile kalmamıştır."

Adnan doğruldu.

"Herkes yaşadığını söylüyor. Kendimi bildiğim günden beri birileri kulağıma aynı şeyi fısıldadı: Anan yaşıyor!"

Zaim Efendi, Adnan'ı iki omzundan kuvvetlice tutup sarstı.

"Senin anan öldü!" dedi sertçe. "Şunu bil ki, aksini söyleyenler senin dostun değildir. Reaya senin düşmanındır; Tepeköylüler, Yakaköylüler düşmanın! Arapoğulları en büyük, en kinli düşmanındır! Sen maliksin, sahipsin, toprağın hâkimisin. Sen vârissin. Kimse işitmesin ama yeri geldiğinde baban bile öz düşmanındır! Senden şimdilik böyle intikam alıyorlar. Muvazeneni kaybet, delir, bu hayattan vazgeç, kendinde kaybolup git istiyorlar. Sendelediğinde göğsüne çökecekler alıcı kuşlar gibi. Senin göbeğini mülküne gömdüler. Kaderin toprağına bağlıdır. Ona sımsıkı basarsan yıkılmazsın. Sadece onu seversen başka sevgiye muhtaç olmazsın. Senin anan baban, vatanın, tek varlığın, her şeyin Kayalıoğlu mülküdür. Ondan başka yaradan ve kahreden yoktur senin için!"

Adnan yeniden elleriyle yüzünü kapamak istedi. Zaim Efendi canını acıtırcasına sıktı onu. Sertçe silkeledi yeniden ve yüzüne sert bir tokat aşk etti.

"Kendine gel! Bir an önce yetiş. Kışını atlat. Bu yediğin ayazı da hiç unutma."

Zaim Efendi Adnan'ı ensesinden tuttuğu gibi kaldırdı. Karataş Hamamı'na götürdü. Bey temizlenip paklanırken ısmarladığı temiz elbiseler geldi. Hamamdan sonra berbere gittiler. Ardından mükellef yemek yediler.

Adnan dirilmiş gibiydi ama hiç konuşmuyordu. Yüzü adeta içine çekilmiş, kaşları çatık, bakışları ifadesizdi. Buz gibi gözlerle etrafa bakıyordu. Zaim Efendi yoldan geçen kırmızı körüklü bir faytonu çevirdi. Doğruca eve gittiler. Evin önünde çiftlikten tanıdığı iki Arnavut silahşor bekliyordu. Saygıyla toparlandılar. Kapıyı açtılar. Sofada yerde eli yüzü kan içinde Zarife Kadın yatıyordu. Yediği dayaktan elbisesi paralanmış, başörtüsü boğazına doğru kaymış, saçları darmadağın olmuştu. Onları görünce inleyerek doğruldu ve Adnan Bey'in ayaklarına attı kendini, kapaklandı.

"Beyim affedin beni. Cahillik ettim," diye hırıltıyla ağlamaya başladı.

Adnan bakmadı bile ondan yana. Üst kata çıkan merdivenlere yöneldi.

Zaim Efendi kadının beline okkalı bir tekme indirdi.

Silahşorlara ünledi.

"Alın bu kaltağı götürün. Pasaport hamallarına satın. Parası da sizin olsun," dedi.

Adnan Bey o günden sonra atının üzerinde nasıl dimdik koşturuyorsa hayatına da buzdağı gibi sert ve eğilmez halde devam etti. Mademki kaderi ona böyle yaşamak biçmişti, bu dona girecekti. Aksi halde devam edemeyeceğini, iki taş arasında kalan buğday gibi ezilip un olacağını anlamıştı. Derslerine daha çok sarıldı. Anası aklına her düştüğünde önünde açılı kitaplara abanıyordu durmadan. İzmir'de kaldığı sürece daha da Maşatlık'a gitmedi. İdadinin ardından İzmir Sultanisi'ne devam etti. Tatillerde doğruca mülke, Akhisar'a gidiyor, Kapgan'ın sırtında babasının işlerine yetişiyordu. Babası onun bilhassa Akhisar merkezdeki zahire toptancılığı yaptıkları mağazaya gitmesini istiyordu. Sarrafiye işinde halka açtıkları kredileri ve işleyen faizleri takip etmesini emretmişti ilaveten. Hatta kimi zaman borç tahsilatına yanına

aldığı Arnavut silahşorlarla nezaret etmesini buyurmuştu. Adnan Bey üç-beş borçluyu bir araya toplayıp içlerinden en yaşlısını, düşkününü falakaya yatırmanın en etkili yol olduğunu öğrenmişti. Çoğunlukla daha değnek inmeden mesele hal yoluna giriyordu. "İhtiyarcığa bunu yapan, bize neler yapar" korkusu taşranın tüm düğümleri kolayca çözüyordu. Sultaninin son senesinde babasının da onayıyla yaz ve kış olmak üzere bütün bir yıl Fransızca dersleri almıştı. Babası Kara Asım Ağa zamanın değiştiğinin farkındaydı. Oğlunun bilgisini, görgüsünü ve tahsilini giderek daha önemser hale gelmişti. Bir yıl boyunca eve gelmemesine hiç ses etmedi. Zaim Efendi'yle sık sık ve her defasında fazla para yolladı İzmir'e. Adnan ondan yüksek tahsil için müsaade istediğinde yine her zamanki gibi memnuniyetini belli belirsiz gülümsemesiyle gösterdi.

Adnan Bey İstanbul'a giderek Mekteb-i Hukuk'a kaydını yazdırdı. Tam iki yıl babasıyla sadece mektuplarla temas kurdu. Hepsi de kuru, kısa ve saygı doluydu. Ağdalı son cümlesinin altına daima ihtiyaçları için babasının Kapalıçarşı'daki Gördesli halı tüccarı ahbabından aldığı parayı not düşüyordu. Elbette babası ona hiç cevap yazmadı. Mektuplarını okuduğunu halıcıya gittiğinde bir önceki dönem borç hesabının kapanmasından anlıyordu.

Adnan Bey bir yaz günü orak zamanı İstanbul'dan trenle Akhisar'a geldi. Orada kiraladığı yavuz kısrakla mülke vardı. Arkadan onu takip eden faytona bavulları yüklenmişti. Öteki bey çocukları gibi yaylı arabada eve dönmemişti. Güneşte yanmış yüzüyle ve yukarı kalkık bıyıklarıyla beyaz elbisesinin içinde tunçtan heykel gibi konağa girdi.

Derhal babasının huzuruna çıktı. Elini öptü. Önünde saygıyla diz kırıp oturdu. Kara Asım Bey uzun uzun ona baktı. Adnan Bey büyümüş, serpilmiş ve değişmişti.

Artık konaktaki babasının hemen yanındaki her zamanki odasında kalmak istememişti. Kulenin en üst katına yerleşmek için müsaade istedi. Kara Asım Bey gece geç saatlerde odasındaki geniş cumbasından başını yukarıya kaldırıp baktığında, karanlıklar içinde yükselen kulenin son pencerelerinden yayılan ışığı görüyordu. Bu durum yani oğlunun mevkisi için göğe doğru bakmak, herkesin önünde ve diz hizasında, yani aşağıda oturduğu bir dünyaya hükmetmeye alışmış beye hoş gelmiyordu. Zaim Efendi'yi arada kuleye yolluyor, malumat alıyordu.

"Durmadan okuyor; yazıyor, çiziyor beyim," diyordu kâhya.

Sonunda sabaha karşı bir vakit kuleye baskın verdi. Adnan Bey kitap ve gazeteler arasında yatağında uyuyakalmıştı. Asım Bey divandan yere düşmüş bir tomarı eline aldı. *Meşveret* gazetesinin başlığının altında "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin vasıta-i neşriyatıdır" yazıyordu. Yere saçılmış gazeteleri tek tek inceledi. *Osmanlı*, *İntikam*, *İstirdat*, *Sancak* ve *Şûra-yı Ümmet*'in çeşitli sayılarıydı. Özenli elyazısıyla düşülmüş notlara hızlıca baktı. Adnan Bey o kadar derin uykudaydı ki ne babasını ne de kapıda ellerini göbeğinde kavuşturmuş Zaim Efendi'yi hissedebilmişti. Geldikleri gibi sessizce gittiler.

Ertesi gün Kara Asım Bey oğlunu bey sofrasına çağırttı. Baba oğul karşılıklı bağdaş kurdular. Adnan Bey eğilmiş hiç konuşmadan çorbasını kaşıklıyordu. Kara Asım yemeğine dokunmadan oğluna bakıyordu. Neden sonra Adnan başını kaldırdı, babasıyla göz göze geldi. Durdu. En son ne zaman böyle nazar atmıştı babası ona. Düşündü, hatırlayamadı. Babasıyla bakışları hiç böyle kesişmemişti. Gözünün içine kim böyle uzun uzun bakardı? Seni seven ya da seni avlamak isteyen mi? Peki, şimdi bir baba mı yoksa bir avcı mı oturuyordu karşısında?

Kara Asım elinde tuttuğu tahta kaşığı siniye doğru attı. Divana geri çıktı. Şimdi yukarıdaydı artık. Bakışlarını Adnan'dan hiç ayırmamıştı.

"Tahsil hayatı nasıl gidiyor?" dedi.

"Çok memnunum. Derslerimde ziyadesiyle muvaffak oluyorum. Yalnız size arz etmekte tereddüt ettiğim bir husus var."

"Nedir?"

Adnan da kaşığını bırakmıştı. Sofra bezinin ucuyla dudaklarını kuruladı. Geri çekilerek bağdaş kurdu. Babasına, "Evet, sen yukarıda oturuyorsun ama ben de diz çökmüyorum," mu demek istiyordu? Kara Asım bu yakışıksız hareket karşısında kaşlarını çattı. Ama dudaklarını ısırarak da olsa kendini dizginledi.

"Çok uzun süredir düşünüyorum bu mevzuyu. İnanın kolay olmadı karara varmam. Siz de müsaade buyurursanız Hukuk-ı Şahane'yi bırakmak istiyorum. Bakın o kadar dersimin arasında iştahla, ilgiyle çalıştıklarım bile Arazi Kanunu, Tapu ve Emlak Nizamnameleri ve benzerleri. Benim göbeğim toprakla kesilmiş bunu anladım."

Sustu. İki adam sessiz ve ifadesizce birbirine bakıyordu.

"Yani?" dedi Kara Asım.

"Hülasa şudur. Müsaade ederseniz ecnebi memlekete gitmek istiyorum. Uzun uzun tetkik ettim. Benim için en iyi tahsil iktisat, ziraat ve zirai iktisat sahalarında olacak. Cihan değişiyor. Biz de değişmeliyiz. Mülkümüz var. Mülkiyet ile teşebbüsü birleştirmek artık şart. Zirai bir teşebbüs olmamız, bu işi maharetle ve zamanın ruhuna uygun icra etmemiz gerekiyor. Eskisi gibi yalnızca kudretimizle mülkü uhdemizde tutamayız. Ben at üstünde, elinde kırbaç, ayağında körüklü bey olarak gezmek değil aynı zamanda sanatkârane bir icracı olmak istiyorum. Evet, size açacağım masraf kapısı büyüyecek, lakin..."

Kara Asım elini sertçe kaldırarak konuşmayı kesti. Sinirden dudakları titriyordu.

"Dur bakalım efendi! Mesele ne zaman para oldu? Mesele ziraat mı yoksa siyaset mi? Sen onu söyle bakalım!"

Söylediklerinin tesirini anlamak için oğlunun gözlerinin içine dikti bakışlarını. Fakat Adnan Bey'in kirpiği bile oynamamıştı. Hatta omuzlarını geriye atarak hafifçe gülümsedi.

"Benim için endişe ettiğinizi biliyorum. Takip ettiğim neşriyatlar için tedirgin oldunuz."

Şimdi sarsılma sırası Kara Asım'a gelmişti. Kapıda ellerini kavuşturarak ayakta bekleyen Zaim Efendi'ye nefret dolu bir bakış savurdu. Kâhya Zaim duruşunu hiç değiştirmeden sessizce başını eğdi, gözlerini kıstı.

"Cihan değişiyor demiştim ya. Memleket de bundan azade değil. Şimdi herkes göremese de henüz bir volkan teşekkül etmemişse de arzın altında uyuyan magma uyandı. Yakında kabuğu zorlayacak. Padişah efendimizin kudretine her daim iman ettiğinizi, ona gönülden bağlandığınızı biliyorum. Lakin bu gelecek olanı ihtimaldir ki durdurmaya kimsenin kudreti yetmeyecek. O zaman biz ne yapacağız peki? Nerede duracağız? Gelmekte olan mukadderatsa yapmamız gereken önce geleni tanımaktır."

"Ya sonra," dedi Kara Asım.

"Sonra da rüzgâra karşı tükürmemektir. Elbette demiyorum ki akılsızca kendimizi uçurumdan atalım. Yani mesele siyaset yapmak değil. Mesele fırtınaya karışmak ve ona istikamet vermeye gayret etmek!"

Kara Asım derin nefes aldı ve eliyle "çık" işareti yaptı. İki adam odadan sessizce ayrıldılar.

Adnan Bey tahsili için Fransa'ya gitti. Adı "L'école nationale d'agriculture de Grignon" olan ziraat okuluna kaydını yaptırır yaptırmaz yolladığı ilk mektubuna fotoğ-

rafını da iliştirmişti. Başı açık, son derece şık takım elbise içinde, sağ elini şakağına dayamış, kolçaklı bir koltuğa oturarak poz vermişti. Âdet olduğu üzere fotoğrafın üzerine saygı ve selam dolu bir not iletilmemiş, sadece Batı usulü o günün tarihi atılmıştı. Kısa mektubu saygılı ama kuru ifadelerle yazılmıştı. Sağlığı gayet yerindeydi. İktisat eğitimine başlamıştı. Ayrıca Fizyokratlar ve Adam Smith üzerine hususi dersler aldığını, agronomi yani tarım ilmiyle ilgili dersleri başka bir yüksek ziraat mektebinden takip ettiğini eklemişti. Masraflarının tahmin ettiğinden daha fazla olmaya başladığını üzülerek not düşmüştü.

Kara Asım istediği meblağları arka arkaya yollamayı sürdürdü. İki yıl sonra yazdığı ilk ve son mektubuysa sadece bir satırdı.

Memleketin ahvalini iyi görmüyorum. Derhal dönerek mülkte vazife almanı emrederim.

Adnan cevap vermedi. Kara Asım da para yollamayı kesti. Bunun oğlunu geri alacak en etkili yol olduğunu düşünmüştü. Lakin öyle olmadı. Adnan bir daha ona mektup yazmamış ve eve dönmemişti. Asım Bey tanıdıklar aracılığıyla oğlunun haberlerini alıyordu. Tahsiline son senede ara verip Paris'e geçmişti. Sonra İstanbul'a geldiği ve hatta bir süre İzmir'de görüldüğünü duydu. En son 1908 yılının güz aylarında Selanik'ten postalanan bir zarf aldı. İçinde mektup değil özenle katlanmış bir mendil vardı. Etrafı kırmızı şeritlerle çevrelenmiş bu ipekli mendile "Yadigâr-ı Hürriyet" yazısıyla çift bayraklı Osmanlı Meşrutiyet arması işlenmişti. Böylelikle temmuz ayında patlayan ihtilalden ve İkinci Meşrutiyet zelzelesinden oğlunun sağ salim çıktığını anlamış oldu.

İki yıl sonra aniden kapılarını çaldı Adnan Bey. Babasının önce eteğini ardından elini öptü.

"Müsaade ederseniz artık mülkümüzde olacağım. İşlerinizde size sırt verip yükünüzü azaltmak isterim," dedi.

Böylece Kayalıoğlu mülkünde Adnan Beyli yıllar başlamış oldu. Ayağının tozuyla kollarını sıvayıp mülke sarıldı. Böylece babasıyla aralarındaki gerilimli zamanlar da başlamış oldu. Kara Asım onun daha çok Akhisar'daki ticarethaneleriyle alakadar olmasını, ticaret konusunda ilerlemesini, özellikle sarraf dükkânına eğilmesini istiyordu. Adan Bey'inse aklı fikri topraktaydı. İlk iş olarak artık hudutsuz zeytinliğe dönen eskinin büyük merasına el attı. Yeniden boydan boya sağlam kazıklarla çitletti. Köylülerin bu araziye hayvan sokmalarını, hatta ot biçmek ve kuru dal toplamak için girmelerini bile şiddetle yasaklattı. Sözünü kulak arkası yapan birkaç çobanı da aşağıda mülkün duvarları dibinde sıralanmış dükkânların önünde bir cuma vakti falakaya yatırttı. Eskilerin, "Cezayir-i Bahr-i Sefid'in parlak yıldızıydı," dedikleri Midilli'den ziraat teknisyenlerini büyük paralar ödeyerek mülke getirtti. Zeytinlik hızla ıslah edildi. Hastalıklı ağaçlar ayıklandı, kocamışlar gençleştirildi. O yörede pek görülmeyen budama tekniği tatbik edilerek ağaçların boya gitmesine mâni olundu ve böylece ürünün daha kolay toplanması için fayda sağlandı. Zeytin sıralarının araları öküzle sürüldü. Dipler açılıp havalandırıldı, yanmış keçi gübresi döküldü. Herkesi asıl şaşırtansa köylerde ne kadar eşek varsa haftanın üç günü getirilip zeytinliğe salınmasını emretmesi olmuştu. Eşeklerin doymaz iştahı zeytin için zararlı otla mücadelede işe yarıyordu, ayrıca gübresi ağaçlar için çok faydalıydı. Köylü, "Bizimki yetmedi eşeğimizi de angaryaya yazdılar," diye çaresizce homurdanıp durmuştu. Yağ işliğini de baştan aşağıya yeniden mamur ettirdi Adnan Bey. Pamuk ve tütün için ayrılan arazilerle ayrıca birkaç yıl boyunca boğuştu. Tütün için daha kıraç, su tutmayan

yamaçlara büyük teraslar yaptırdı böylece dikim öncesi çift sürümü kolay hale geldi. Ayrıca drenajlarla adaları birbirinden ayrıldı ve erozyon zararı en aza indirildi. Taban tarlaları pamuk tarımına ayırdı. İmar edilen bentler ve göletlerle Akhisar Çayı'nın cazibesinin yetmediği yerlerde sulama imkânları genişledi. Ortakçıların işlerine de el attı. Yarıya ve kiraya verilen arazilerde mümkün olduğunca istihsal takdiri adını verdiği işlemi yapmaya çalıştı. Aynı zirai ürünü üst üste aynı arazilere ekmeyenlere ve nadas şartına riayet edenlere bey bakkaliyesinde ıskonto, borçlarda indirim ve tohumluk desteği vaat etti. Bunlardan başka amale ve hizmetkârların sağlığına da önem verdi. Angarya günlerinde yüzlerce köylü yan yana bey tarlalarında çalışıyor, öteki zamanlarda da ücretli hizmetkâr ve ırgatlar arazileri dolduruyordu. Salgın hastalıklar için bu kalabalık mümbit bir membaa gibiydi. Hele dikim, ekim ve hasat dönemlerinde patlarsa yıllık zirai faaliyete büyük engel çıkarabilirdi. Nitekim öyle olduğu yıllar da yaşanmıştı. Çalışanlar için küplerle getirilen tüm suların kaynatılmasını emretti. Tarla sınırlarının uygun yerlerine sahra helaları kazıldı. Ayda bir kez Akhisar'dan getirtilen iki hekime ameleyi kontrol etmesi emri verildi. Bir de Kâhya Zaim Efendi'ye mülke ait bütün köy ve damlarda mukim hangi ailede deli var, ağır ve iyileşmeyecek hasta var çetelesini çıkarmasını istedi. Sonra bütün bu haneleri mülkten kovdurttu. İşler böyle kartopu misali yuvarlanırken babasıyla arasındaki hararet de artıyordu. Adnan Bey tabii kanunlara iman ediyordu. Ona göre tabiat bir kuvvet mücadelesi üzerinde yaşıyordu ve kuvvetlinin galip gelmesi kaçınılmazdı. Toprak da tabiatın bir temsiliydi. Dolayısıyla ne oluyorsa kanunlara uygun şekilde ve başka türlüsü namümkün olduğu için oluyordu. Öyleyse mülkün de tabiat kanunlarından azade olması düşünülemezdi. Bugüne kadar atalarının ve babasının muzafferiyetleri

tesadüf değildi. Lakin Adnan Bey içtimai ve iktisadi hayatın eninde sonunda kendi dengesine ulaşacağı, dolayısıyla herhangi bir müdahalenin gereksiz olduğu fikrine hiç katılmamıştı. Tahsili sırasında arkadaşlarıyla yaptığı fikir münakaşalarında bu iddiaya hep muhalif kalmıştı. Zira hayat mezkûr fikri hiç desteklemiyordu. Aksine her şey dengeden uzaklaşmaya, keşmekeşe ve boğazlaşmaya gebeydi. Cemiyetin hatta tabiatın en küçük parçasında bile sayısız menfaat çatışması ve harbe davet vardı. Buradan bir fayda devşirmek için sessizce beklemek değil aksine müdahil olmak, nizam vermek şarttı. Yani nizam varsa mülk de vardı. Mülk varsa devlet de olacak, devlet zuhur edecekse siyasete içilen su kadar ihtiyaç duyulacaktı. Yalnız görüp geçirdiklerinden anlamıştı ki hem dünyada hem de bizde siyaset denilen şey köpek dolabından farksızdı. Hislerle, güya yüksek ideallerle ona sarılanların heba olduğu, oyuncak gibi kullanılıp atıldığı, hazmedildiği bir mezbaha çukuruna benziyordu. Öyleyse o mecburiyet halinde işin sanatına uygun davranmak, akılla hareket etmek, kuvvet biriktirmek ve mevcut yığınağı tanıyıp ona uygun vaziyet almak şarttı. Öte yandan babasıyla anlaşamadığı asıl mesele istikbale dairdi. Asım Bey dünyanın hızla büyük bir harbe doğru gittiğine inanıyordu. Osmanlı için zor zamanlar gelecekti ama harp de ticaret için büyük fırsat kapısı açacaktı. Toprağı satıp İzmir'de ticaretle uğraşmalarının ailenin geleceği için daha iyi olacağını tahmin ediyordu. Bu fırtına geçtikten sonra gerekirse yeniden toprak edinebilirlerdi. Adnan Bey buna şiddetle muhalefet ediyordu. Meseleyi babasının anlayacağı basitlikle inatla anlatmaya çabalıyordu. Adnan Bey bir memleketteki iktisadi faaliyetlerden ortaya çıkan geliri insana yaşam veren, damarlarında dolaşan kana benzetiyordu. Bu faydalı sıvıyı toprak sahibi ziraatçılar üretir, ticaret erbabı ve sanatkârlar da bunu alıp kıymetlendirirdi.

Yani ziraat yapan toprak sahipleri olmazsa kan dolaşmazdı bünyede ve memleket yaşamazdı. Dolayısıyla toprak her zaman asıl memba idi. Dün de böyleydi, gelecekte de böyle olacaktı. Asıl hasılayı ancak Kayalıoğlu mülkü gibi çiftlikler oluşturabilirdi. Şimdi yapmaları gereken çiftlikten ve çiftçilikten zirai teşebbüse doğru yol almaktı. Yani ziraat ilmini tatbik etmek ve ürünü doğru ticaret yollarıyla para ettirmek asıl gayeleri olmalıydı. Harp çıkacaksa ki herkes bunu konuşuyordu, askerin ve memleketin beslenmesi devletin birinci önceliği olacaktı. Devleti de hâkim siyaset belirleyecekti. O zaman yalnızca ziraatı ilmine göre yapmak değil siyaseti de sanatına uygun tatbik etmek gerekirdi.

Aralarındaki çeşitli anlaşmazlıklar devam ederken Kara Asım oğlunun Akhisar İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mesulü olarak tayin edildiğini öğrendi. Bu konuda ne fikri alınmış ne de müsaadesi istenmişti. Küplere bindi. Zaim Efendi'yle haber yolladı gelip izahat vermesi için ama kapısını çalan olmadı. Öfkeyle Adnan Bey'in konaktaki odasına daldı. Gözbebekleri alev almış gibiydi.

"Ailemizin, mülkün belki de kaderini belirleyecek bir karar alıyorsun. Tek başına! Öyle mi?"

Adnan Bey çalışma masasında eğildiği kâğıtlardan kafasını kaldırıp baktı. Tek ses etmedi. Ayağa da kalkmadı. Kara Asım daha da sinirlenmişti. Hızla yaklaşıp elindeki kırbacı tüm gücüyle masaya indirdi. Şamdan ve mürekkep hokkası şangırtıyla yere düştü. Adnan Bey yine ayağa kalkmamıştı. Gayet sakin bir şekilde arkasına yaslandı. Sandalyesinin kolçaklarına ellerini uzattı.

"Siz gelmeden şu vesikaları yeniden okuyordum. Ara ara yapıyorum bunu. Ne oldukları hakkında bir fikriniz var mı?"

Kara Asım geri çekildi. Kırbacını indirdi. Adnan Bey kâğıtlardan birini uzattı.

"İzmir'de kaldığım bir vakit hususi rabıtalarım vasıtasıyla temin ettim. Hepsi sizin elyazınız ve altlarında mührünüz var. Saray için vazifeli olduğunuzu biliyordum. Ama jurnallerinizde benden bahsedeceğiniz aklıma gelmezdi doğrusu."

"Ben vazifemi yaptım. Senin birtakım tehlikeli münasebetlere çekilebileceğini ve buna mâni olunması gerektiğini bildirdim. Ailemi ve elbette mülkümü korumak da vazifemdir."

"Bu yaptığınız hayatıma mal olabilirdi."

"Sen çocuk değilsin. Ne yaptığını biliyordun. İnsan kaderine kendi hükmeder. Başına bir hal gelseydi buna ben değil sen sebep olacaktın. Ama bu akıbetin her şeyimizi yutmasına seyirci mi kalacaktım? Aynı durumda olsaydın sen ne yapardın?"

Adnan Bey durdu. Babasının gözlerinin içine baktı. Derin bir nefes aldı.

"Galiba ben de aynısını yapardım. Ama bu sizden nefret etmeme mâni olmuyor. Zira siz babasınız, ben de evlat."

"Pekâlâ! Ellerini yıkayıp kalkıyorsun bu kanlı sofradan. Ne kadar da kolay ha! Peki, ben sana bir sual edeyim. Bu evrakı Hürriyet'ten evvel mi aldın yoksa sonra mı ele geçirdin?"

Adnan Bey bir an gözbebeklerine kadar donakaldı. Yüzü sapsarı kesilmişti. Kara Asım devam etti:

"Şimdi şüphe içinde kıvranıyorsun değil mi? Acaba babam neyi ne kadar biliyor? Belki her şey malumumdur ya da belki de benim belimden düştüğün için tahmin ediyorumdur sadece!"

Adnan'ın sessizliği kısa sürmüştü. Donduğu gibi çözüldü aniden. Ayağa kalktı. Ellerini masaya dayadı.

"Asım Bey," dedi. "Bütün bu dedikleriniz müphem şeyler ama bu vesaik gayet müşahhas yani yalanlanamaz

derecede kuvvetli delildir. Şimdi benim değil sizin kelleniz mevzu bahis. Ama ben evlatlık vazifemi yerine getireceğim. Hepsini hususi kasamda saklayacağım. Hükümete babamın eski padişahın uğursuz hafiyelerinden biri olduğunu bildirmeyeceğim. Lakin bütün işlerinizi de devralıyorum. Bundan sonra mülkün tek amiri benim. Siz de dairenizde mesut bir yaşlılık geçirin. İtibarınıza, rahatınıza kimse zarar vermeyecektir."

Adnan oturup kâğıtlara yeniden gömüldü. Ve yıllarca babasının ona yaptığı gibi yüzüne bakmadan eliyle "çık" işareti yaptı.

İşte Kara Asım'ın önce elden ayaktan düşmesine, ardından da ölümcül hastalığının pençesinden kıvranmasına sebep olan her şeyin o akşam başladığı mülkte anlatılırdı.

Bu olaydan neredeyse iki sene sonra Adnan Bey yine masasına ve notlarına gömülmüş çalışırken kapısı çaldı. Gelen Kâhya Zaim Efendi'ydi. Saygıyla başını eğdi, selam verdi.

"Gel bakalım," dedi Adnan Bey.

"Size acil birkaç konu arz etmem gerek."

"Nedir?"

"Birincisi şu, geçenlerde mülkten kaçan Arap Ali ile babasını biraz sıkıştırdım. Küçük kızı ne yaptıklarını söylemediler. Çok da üstlerine gitmedim. Malum bu sene hasat iyi olmayacak. Ateşi harlamaya gelmez."

Adnan Bey, "Tamam, geç!" dercesine elini salladı.

"Diğeriyse, İzmir'den geçen gün gelen Mahmut Bey, kaymakam beyle görüşüyormuş. Mahmut Bey, İzmir İttihat ve Terakki'den vazifeli geldiğini söylemiş kalemden birine. Onlara Hacı Bey de katılmış. Siz onu tanıyor musunuz? Gördeslidir kendisi."

"Evet, cemiyettendir. İzmir teşkilatının mühim adamlarındandır. E, neler konuşmuşlar?"

"İçeriden haber alabildiğim kadarıyla birtakım tapu vesaiki ve haritalar üzerinde çalışmışlar. Tapu Dairesi'ndeki adamımızı sıkıştırdım. Kapaklı Çiftliği'ne aitmiş dosyadan istedikleri."

"Kapaklı Çiftliği ha! Sultan Çiftliği'dir orası. Ne alakaları var acaba?"

"Kaymakamın odacısı içeri girmiş bir ara. Çiftlik arazisini ortakçılara dağıtmakla ilgili konuşuyorlarmış."

Adnan Bey suratını astı. Sırtını koltuğa iyice yaslayarak mırıldandı kendi kendine.

"Yoksa bunu da mı tecrübe etmek istiyorlar?"

"Anlamadım efendim?" dedi Kâhya Zaim.

"Senlik bir şey yok. Ben alakadar olacağım."

Adnan Bey ayağa kalkıp masasındaki evrakı toplamaya başladı.

"Atımı hazırlasınlar."

"Bir mesele daha var," dedi kâhya. "Babanız. Vaziyeti çok ağır seyrediyor. Durmadan da sizi görmek istiyor. Kuleye uğrasanız pek iyi olacak."

Adnan Bey ceketinin yakasını düzeltti. Fesini özenle başına oturttu. Masadaki el aynasını alıp bıyıklarının ucunu burdu. Hilallerini şekle soktu. Çıkmak için yürürken Zaim Efendi yolunu kesti.

"Beyim, babanız ölüyor efendim! Onu son kez mutlaka görmelisiniz," dedi.

Adnan Bey kulenin soğuk ve loş basamaklarından çıkarken içinin bulandığını hissetti. Bodrumdaki işkencehaneden yükselen ter ve kan kokusu yukarıdaki katlardan babasının irinli yaralarının acı tadına karışıp içerideki havayı çürütmüştü. Bir an dönüp koşarak kurtulmak istedi bu yarı karanlıktan ama kendini tuttu. Ağır ağır tırmandı.

Kara Asım Bey bembeyaz yatağında, her yanına özenle sıkıştırılmış küçük minderler arasında yatıyordu.

Üzerine yine aynı renkten işlemesiz incecik örtü serilmişti. Kulenin serin ve loş havasına rağmen yaralarına baskı yapmaması için yorgan örtülmemiş olmalıydı. İçerisi ilaç, yara ve dışkı kokuyordu. Asım Bey gözlerini tavana dikmiş inliyordu. Çok acı çektiği kasılmış, limon gibi sarı yüzünden belliydi. Adnan'ı görünce hırlar gibi konuşmaya başladı.

"Demek geldin. İyi yaptın. Artık ışık kapanıyor benim için. Ama geride seni bırakıyorum. Şimdi beni iyi dinle. Harp geliyor, eli kulağında. Boğuşmaların en küçüğü de en büyüğü de gün gelir biter. Aklın ve ruhun o nihayette olsun. Harp galipler için nihayete erer sadece. Unutma!" dedi.

Öksürük tufanı içinde sarsıldı. Yaprak gibi titriyordu. Sonra yavaşça sakinleşti. Zayıf ve tüylü bir korkuluk gibi kolunu zorlukla kaldırdı.

"Şimdi elimi öp de helalleşelim," dedi.

Adnan Bey babasına baktı. Onun oğlu olmak ister miydi? Bunu kimse ona sormamıştı. Lakin değiştiremeyeceği şeyler için üzülmeyi çok önceden bırakmıştı. Üstelik Kara Asım'ın dizinin dibinde, onun fırtınasıyla kavrulmasaydı zayıf bir toz zerresi gibi kaybolup giderdi belki de şu dünyada.

Ona uzanmış eli havada bırakarak arkasını döndü. Sert adımlarla odadan çıktı. Merdivenleri koşarak indi.

Atını dörtnala Akhisar'a sürdü. Varınca en yakın hana bağladı. Üstündeki tozları silkeledi. Çekidüzen verdi kendine. Doğruca Hükümet Konağı'na vardı. Kaymakam bey onu odasının kapısında ayakta karşıladı.

"Ben de size haber yollayacaktım. Ne iyi ettiniz, hoş geldiniz," dedi.

Adnan Bey soğuktu.

"Hoş mu geldim bilmiyorum kaymakam," dedi. "Nedense aklına en son geliyorum mühim mevzular varken!"

Bu açık nezaketsiz tavrı başkası gösterse kaymakam bey duvara asılı kırbacını alıp karşısındakini eşek sudan gelene kadar döverdi. Zira o şahsını değil devleti temsil ediyordu. Ama hemen her yerden uzak ve yine her şeyi eşrafın hale yola koyduğu, sadece silahlı adamlarının bile jandarmanın süngü sayısının on katı olduğu Akhisar neresi, devlet neresiydi. Çaresiz yutkundu.

"Mesele farz ettiğiniz gibi değil. Sıtma nöbetlerim nüksetti kaç gündür. O sebeple size ulak yollayamadım."

"Öyledir mutlaka!"

Koltuklarda karşılıklı oturuyorlardı. Hademe iki kahve getirdi. Kaymakam bey tablasından sigara tuttu.

"İstemez," dedi Adnan Bey. "Şimdi gelelim misafirlerinize. Bu Kapaklı Çiftliği hadisesinin aslı astarı nedir acaba?"

Kaymakam bu kez sararmıştı. Odasının kapısına doğru bir bakış attı. Sonra kendini topladı. Olabildiğince sakin olmaya çalışarak ve kekelemesine engel olmak için tane tane konuşmaya başladı.

"Malumunuz üzerine Kapaklı denilen arazi Abdülhamit zamanında Hazine-i Hassa Çitliği olarak tesis edildi. 5 bin dönüme yakın toprak var. Ortakçı ve kiracılarla tütün ve hububat ziraatı yapılıyor. Yarısından az bir kısmı da mera olarak kullanılıyor. Burayı işleyen 150 hane var. Cemiyet burada başka yerler için de numune olacak bir faaliyet yapmak istiyor. Tütün ziraatı yapan ailelere 10, hububat kaldıranlara da 20 dönüm üzerinden bu toprakları dağıtmak istiyorlar."

"Dağıtmak derken, bilabedel mi?"

"Evet. Tapu kayıtları üzerlerine işlenecek. İlk üç yıl vergi alınmayacak. Fakat 25 sene boyunca bu arazileri elde çıkarıp satamayacaklar ve kiraya veremeyecekler; elbette miras bırakabilecekler haklarını."

Adnan Bey'in öfkeden dudakları morarmaya başlamıştı.

"Burada, senin odanda neler konuştuğunuzu idrak edebiliyor musun acaba?"

"Fakat Adnan Bey, gelenler malumunuz İttihat ve Terakki'nin tayin ettiği insanlar..."

"Olabilir. Akhisar'ın cemiyet mesulü de benim! Reayaya toprak dağıtmak! Ne hoş geliyor kulağa. Lakin hakikat nedir? Yüz elli haneyi topraklandıracaksın geriye kalacak binlerce köylü! Onlar ne hissedecek, sonra ne talep edecekler acaba? Bu ovada kaç defa arazi isyanı çıktı, köylü paçasını sıvayıp yalınayak, başı kabak ayağa kalktı; bunlardan haberi var mı gelen efendilerin? Bir avuç reayanın toprağı olacak ama koca bir derya buna bakıp yutkunacak öyle mi? Zırva! Bir nizamımız var bizim. Öküzü ölenin öküzünü ben alırım, babası öleni ben everirim, hasta olana ecza için ben imdat ederim. Lakin toprak taksimatı ne demek! Biz burada yüz yüze bakan insanlarız. Bunu bozarsak harp çıkar içimizde. Benim topraktan tasarrufum kalkarsa neler olur? Tabiat boşluk kabul eder mi? Eskinin yarıcıları içinden yeni güç devşirenler olacaktır. Onlar önce komşularının toprağını alacak, ağır ağır yeni devrin büyük malikleri yeni kavgalarla zuhur edecektir. Peki ya o sırada bir işgale uğrarsak, ya büyük bir belayla devlet meşgul olmak mecburiyetinde kalırsa neler olacak? Nizam hayallerle değil hakikatlerle ilerler!"

"Ben işi müşkülatından bahsettim. Ama gayet ısrarcılar. Ne tavsiye edersiniz? Evet, resmî bir emirle gelmediler. Ama bugün kovsak yarın belki onunla gelirler."

"Hayır. Elbette öyle şey olmaz," dedi Adnan Bey. Kalkıp sehpadaki tabakadan sigara aldı. Yaktı. Bir süre odada gezindi.

"Büyük Han'da kalıyorlar, değil mi?"

"Evet."

"Akşam namazından sonra sofra hazırlat. Beyler şeref misafirimiz olsunlar," dedi.

Biraz daha konuştular aralarında. Adnan Bey selam vermeden çıkıp gitti sonra.

Akşama hanın genişçe odasında güzel bir masa kurulmuştu. Neredeyse kuş sütü eksikti. Kaymakam konukları Hacı ve Mahmut beylere tek tek yemekleri gösterip anlatıyordu.

"Hacı Beyler bunlara yabancı değildir, kendi mıntıkası sayılır Akhisar. Ama size biraz arz edeyim. Bu tepsidekine 'sura' derler havalimizde. Bildiğiniz kaburga dolmasıdır. Sadece pilavındaki ciğere fıstık ve üzüm koymazlar. Özellikle Sarı Keçili kuzularından istettim. Fırında sabahtan beridir pişiyor. İlik gibi pişti maşallah. Gulaç somunu karanfillidir. Ayrıca buranın meşhur nohutlu ekmeğinden de yaptırdım. Bu ekmeğin püf noktası gece sabaha kadar mayalanan nohut özündedir. Tatlıları Hacı Bey çok iyi bilir. Gelinkız helvası ile tahanlı pide. Gördes'ten hususi getirttim. Aslında sadece ramazanda olur bunlar ama helvacılara emir yollattım; geceden döktüler, pişirdiler. Şimdi müsaadenizle fırına kadar gidip oğlaklı güveç pişti mi gözlerimle bakıp geleyim. Hemen geliyorum," dedi.

Hacı Bey ile Mahmut Bey, kaymakamın arkasından baktılar.

"Daveti Adnan Bey veriyor ama kaymakam aşçı yamağı gibi ortalıkta dolanıyor. Üstelik kendileri de teşrif etmediler," dedi Mahmut Bey.

"Baştan söylemiştim size, Adnan Bey'le ilgili bildiklerim, işittiklerim pek iyi şeyler değil," diye lafa girdi Hacı Bey. "Kayalıoğlu ailesi halk tarafından hiç sevilmez. Hele bizim dağlı Yörükler nefret eder bunlardan. Çok eski hikâyeler. Murat ettiğimiz şeyden haz alacağını hiç sanmıyorum."

"Biliyorum. O yüzden önce kaymakamla temas ettik zaten. Ben de merkeze yazmıştım. Mırın kırın bir

şeyler vardı cevapta. Ama kuvvetli birtakım rabıtaları var ki cemiyet onu bu vazifeye getirmiş."

Gecenin ilerleyen saatlerinde Adnan Bey nihayet göründü. Ter içindeydi. Kaymakam onu karşılamak için hemen kalkıp birkaç adım attı. Çok samimi şekilde sarıldılar. Adnan Bey adamı iki omzundan tutarak dostça sarstı, gülen gözlerle baktı. Ardından konukların ellerini sıktı. Kaymakam misafirleri takdim etti tek tek.

"Beni affetmenizi dilerim," dedi Adnan Bey telaşla masaya otururken. "Ama mücbir sebebim var. Eşkıya bizim ortakçıların iki kız çocuğunu kaçırmış fidye için. Onunla meşgul olmam icap etti."

"Çok geçmiş olsun," dedi Mahmut Bey, "inşallah münferit hadisedir."

"Çok teşekkür ederim. Keşke öyle olsaydı. Hanya Dağları'nda Deli Çoban denilen bir eşkıya bizim buralara kadar geldi, başımıza musallat oldu. Çok da dişli çıktı. Ortalığı kasıp kavuruyor bugünlerde. Kaymakam bey sizlere bahsetmiştir."

Kaymakam elini alnına vurarak lafa girdi.

"Maalesef unuttum bundan söz etmeyi size. Kusuruma bakmayın, o kadar hararetli işe sarıldık ki."

"Evet, haberim oldu," dedi Adnan Bey. "Ayrıca uzun uzun kaymakam beyle de konuştuk mevzuyu. O kadar isabetli ki partinin cari işe el atması. Tebrik ederim sizleri ayrı ayrı."

Hacı Bey biraz da hayretle, "Ciddi misiniz? Yani hemfikiriz bu meselede," dedi.

"Elbette," dedi Adnan Bey. "Kapaklı Çiftliği Abdülhamit'in gasp ettiği topraklardan mürekkep bir Hazine-i Hassa Çitliği. Üstelik pek fena şekilde idare ediliyordu. Çiftliğin muhasebe defterlerini görseniz ağlarsınız. Bu vatan parçasının toprağı sürenlere pay edilmesi numune bir iş olacak eminim ki."

Hacı Bey arkasına doğru yaslanarak konuştu.

"Fikre sizi ikna eden ne oldu Adnan Bey? Bilmek isterim."

"Bir kere medeniyetin bize emri böyledir. Nazariyede ne deniyor buna, 'taksim-i arazi' mi? Evet, Avrupa'daki tahsil hayatımda okudum ve yerinde tetkik ettim. Toprağı ve ziraatı kıymetlendirmek için belli arazilerde yapılması müspet neticeler veriyor. İlave edersem beşeri münasebetlerdeki mücadeleyi, kavgayı hafifletiyor. Devlet ve millet arasındaki sulhu kuvvetlendiriyor. Hele ki iktidarımız tahkim etmek için böylesi faaliyetler, teşebbüsler çok mühim. İş ki, cihan da bir harp istikametine de girmişken!"

Tam burada durup söylediklerinin etkisini görmek istedi.

Hacı Bey, "Harp evet," dedi. "Öyle bir tehlike zaten kapımızı çaldı. Ama biz mümkünse hiç karışmamayı, mecbur kalırsak da olabildiğince geç dahil olmayı düşünüyoruz."

"Ben de aynı fikirdeyim. Ama harp çayır yangınına benzer. Bir noktada her şey kontrolden çıkabilir. Hülasa hazır olmamız şart. Ki bu hazırlığı sadece askerlik sanatından ibaret sayamayız. Osmanlı milletini de buna hazırlamalıyız. Harpte ölecek ve öldürecek olan millettir. Bunun da çoğunluğu köylüdür. Bu takatsiz ve ruhsuz köylülüğü yeniden harp meydanlarına şevk içinde sevk etmek için rızalarını almamız şarttır. İşte yapacağımız böylesi faydalı faaliyetler buna da hizmet edecektir. Öyle değil mi? Yani bizim harpten önce bu tür numuneleri artırmamız şarttır! Ayrıca zirai istihsali artırmamız da kaidedir. Böyle kötü idare edilen arazileri şenlendirmek memleketimiz için hizmet olacaktır."

"O halde bu iş için ivedilikle davranmamız gerek. Sizin de takdir buyurduğunuz gibi zor günler gelmeden yol almamız elzem," dedi Mahmut Bey.

Kaymakam tabakasından çıkardığı sigarasını yakarken konuşmaya dahil oldu.

"Bu mevzuda işi kitabına göre yapmamız sonrası için de çok faydalı olacaktır. Benim amirliğimde bir komisyon kuracağız evvela. Akhisar'ın eşraf ve ayanlarından, halk içinde sözü geçen akil insanlarından teşkil edeceğiz. Komisyon Kapaklı Çiftliği'ndeki mülk taksimatını ihtiva eden bir Çiflikat Nizamnamesi vücuda getirecek. Benzeri komisyonların ve mevzu başka başka olsa da nizamnamelerin daha eski tarihlerde emsalleri var. Misal Tırhala'da, Bosna'da, Yanya, Vidin ve Parga'da yapılmış. En sıhhatli ve elimizi kuvvetlendirecek yol böyledir."

Gece boyu konuşmalar sürdü. Daha çok Adnan Bey masaya hâkim oluyordu. Çoğu kez de daldan dala atlıyor, konu ne zaman esas meseleye gelse bir hikâyecik ya da hatırayla dikkatleri dağıtıyordu. Sonunda Hacı Bey ve Mahmut Bey iyice sıkılmaya başlamışlardı. Fakat kabalık da etmek istemiyorlardı. Geç saatlerde bir zaptiye kapıdan göründü. Sessizce masaya doğru bakınca kaymakam müsaade isteyerek kalktı. Fısır fısır konuştular.

Hızlı adımlarla masaya dönen kaymakam, "Deli Çoban, adamlarıyla Reji'nin postasına tecavüz etmişler. Mukabele olmuş. Benim aranızdan ayrılmam icap ediyor. Yalnız artık iş ciddileşti. Baskın yeri Akhisar'a çok yakın. Misafirlerimiz için endişeleniyorum. Gün ağarır ağarmaz Akhisar'dan ayrılmanız iyi olur. Yanınıza kâfi sayıda muhafız vereceğim," dedi.

Gece odalarına çekilen Mahmut ve Hacı beyler bir süre daha durumu tartıştılar aralarında.

"Ben iki gün önce Gördes'e ailemi ziyarete gittim. Hanya bize bağlıdır. Kimse bana Deli Çoban eşkıyasından bahsetmedi. Yol boyunca da yaramaz hiçbir şeye şahit olmadım. Ben bu adamlara hiç güvenemiyorum," dedi Hacı Bey.

"Aynı fikirdeyim. Adnan Bey'i de hiç samimi bulmadım. Yalnız bir konuda hakkı var. Harbe gireceksek öncesinde toprak meselesinde yol almamız gerek. Yoksa iş tavsar. Akhisar'da kalsak daha iyi olacak. Ama kaymakamı da ikna edemeyecek gibiyiz," dedi Mahmut Bey.

"İki kişi burada çok yol alamayız. Bir de eşkıya muamması çıktı şimdi. Kayalıoğlu nesline güven olmaz. Kim haydut kim jandarma, şimdiki bulanık suda muamma halini alır. Benim fikrim şu ki, İzmir'e gidip Adnan Bey yerine başka bir mesulün atanması için uğraşalım ve buraya silahşor takımından bir kuvvetle yeniden gelelim," diye cevapladı Hacı Bey.

Mahmut Bey cevap vermedi. Yatağına uzanıp tavanı izledi bir süre. Birkaç dakika sonra hana yakın mesafeden silah sesleri duyuldu. Köpekler havladı. Sustu. Bu defa silahlar daha yakından patladı. Kırılan cam şangırtıları geldi.

İki adam silahlarını çekerek, kapının arkasına yataklardan birini ittiler ve sırayla uyumak konusunda anlaştılar.

O sırada makam odasında kaymakam bey ile Adnan Bey karşılıklı kahvelerini yudumluyorlardı. Adnan Bey cebinden bir kâğıt çıkardı.

"Buraya komisyon azalarını çıkardım. Bir zabıt tut. Fenalaşan asayiş sebebiyle mesele halledilene kadar komisyon faaliyetlerinin üç ay tatil edildiğini ve işbu kararın azaların kabulüyle imza altına alındığını yazdır," dedi.

Kaymakam bey, "Fakat sahte imza atamayız. Ne olur ne olmaz," dedi.

"Onu ben hallederim. Sen zaptı bana yolla yarın. İmzaları tek tek bizzat toplayacağım."

"Ya üç ay sonra ne yapacağız?"

"Onu da vakti gelince düşünürüz. Şimdilik bu vartayı savalım başımızdan."

O geceden neredeyse bir ay sonra Arap Ali ile babası tek göz odalarında uyuyorlardı. Sabahtan ikindiye kadar odun çekmişlerdi bey konağına. Yorgunluktan bitkin düşmüşlerdi. İkindi vakti güz bülbülleri ötüyordu dışarıda. Yaklaşan soğuk akşamı haber veriyorlardı. Kapı açıldı. Evin anası elinde su tenekesiyle girdi. Yüzü kireç gibiydi.

"Kalkın," dedi. "Havadisler var."

İki adam, "Hayırdır," diyerek doğruldu.

"Kara Asım Ağa ölmüş!"

Arap Ali, "Ana bunun için mi ağrıyan kemiklerimi uyandırdın? Zebaniler düşünsün, rakipleri geliyor," dedi.

Babası oğluna bakıp güldü. İki erkek tam geri yatacaktı ki kadın buz gibi bir sesle devam etti.

"Tellal çıkarmışlar. Sesi duyunca koştum. Harbe girmişiz!" dedi.

İşte o zaman haneyi ölüm sessizliği doldurdu. Ev halkı aniden taşa dönmüş heykeller gibi durdukları yerde kalmışlardı. Kimse birbirine bakamadı.

O esnada dörtnala koşuyla yalnızca yarım saat uzaklıktaki hükümet binasında, kaymakam bey hususi kalem tarafından kopyası çıkarılarak Adnan Bey'e gönderilmek üzere zarfa konulacak olan Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın beyannamesini, sessizlik içinde gömüldüğü koltuğunda son kez yeniden okuyordu.

... Ancak her zabit, her asker unutmamalıdır harp meydanı fedakârlık meydanıdır. Orada hangi asker daha ileri atılır, hangi asker düşmanın şarapnel ve kurşunlarından yılmayarak ayak direr, sonuna kadar sebat ederse, o asker mutlaka kazanır. Tarih şahittir ki, Osmanlı askerinden sebatlı, Osmanlı askerinden fedakâr hiçbir asker yoktur... Şanlı babalarımız başlarımızın ucunda bizim ne yapacağımıza bakıyor. Eğer onların

hakiki evladı olduğumuzu göstermek, bizden sonra gelecek lanetlerden kurtulmak istersek çalışalım.

Zincirleri altında inleyen 300 milyon İslam ve eski vatandaşımız hep bizim muzafferiyetimize dua ediyor. Ölümden kimse kurtulamayacaktır. Ne mutlu ileri gidenlere. Ne mutlu din ve vatan uğruna şehit olanlara.

İleri daima ileri ki, zafer, şan, şahadet, cennet, hep ileride, ölüm ve zillet geridedir...

İKİNCİ BÖLÜM

“Sen ki, a’sâra gömülsen...”

I.

Kıymetli ağabeyim,

Hazırlıklar ve bin bir telaşla geçen günlerim nedeniyle mektubunuzu gecikmeli teslim alabildim. Bağlı bulunduğunuz 3. Kolordu Karargâhı'nın Gelibolu'ya hareket ettiğini ve Tekirdağ'dan yola çıkmak üzereyken malum satırları aceleyle karaladığınızı yazmışsınız. Maalesef aramızda başka temas mümkün olamadı. Akabinde Çanakkale Müstahkem Mevkisi Komutanlığı'nın düşman Birleşik Donanması'nın taarruzuna maruz kaldığını ve çok şükür ki arkalarında harap ve mağlup zırhlılarını bırakarak ricat ettiğini öğrendik. Sizden ve sıhhatinizden tek iyi haber için mücadele ederken Tabur Komutanım Binbaşı İsmet Bey Harbiye'den dönem arkadaşınız çıktı. Sağ olsun, kolordu karargâhına telefon vasıtasıyla sordurdu. İyi olduğunuzu öğrendim. Bu telaş içinde birliğim olan 9. Tümen 27. Alay, Gelibolu Yarımadası'ndaki mesul mahalline intikal emri aldı. Bütün ağırlığımızla kan ter içinde vazife yerimize vardık. Şimdi tümen olarak Kuzey Anafartalar hariç olmak üzere neredeyse tüm yarımada güneyinin tarassut ve emniyetinden vazifeliyiz. Alayımın büyük kısmı Seddülbahir yaylasının kuzeyinde Eceabat'taki karargâh bölgesindedir. Benim mensubu olduğum 2. Tabur ise Azmakdere-Çamtepe arasındaki 12 kilometrelik kıyı şeridine nihai olarak tertiplenecektir. Binbaşı İsmet Bey'le yakın mesai harcıyoruz. Sizden daima

hürmetle bahsediyor ve selamlarını iletiyor hep. Onunla uzun uzun çalışıyoruz. Harekât planlarına dair sürekli münazaralarımız oluyor; harita üzerinde harp oyunları icra ediyoruz. İhtimal düşman hamlelerini defaten gözden geçiriyoruz. Bu hummalı vaziyet sebebiyle gecikmeli olarak yazıyorum size.

Günlerim bir an boş kalmadan ve bitap halde geçiyor. Fakat şahsi olarak halimi sorarsanız bu kadar meşguliyet ve sızı arasında daima bedbaht ve huzursuzluk içindeyim kıtada. Bunu ifade etmek, size olduğu gibi aksettirmek hiç kolay değil benim için. Mürekkep ve kâğıtla ifade edememekten korkuyorum. Ama dudaklarımdan dökülecek kelimelerle sanki buna muvaffak olabilirim. Bilmiyorum siz müsait olur musunuz; bir fırsatta kısacık da olsa yanınıza gelip yüz yüze konuşmak isterdim.

Hürmetlerimle.
Kardeşiniz,
Teğmen Cemil
21 Nisan 1915, gece.

Cemil mum ışığında yazdığı mektubu tekrar tekrar okudu. Çakmağını çıkardı. Yakıp kül etmek istedi. Yapamadı. Yırtıp parçalamayı düşündü ama onu da beceremedi. Kaldırıp bir köşeye attı. Başına saplanıp kalan ağrıdan şakakları zonkluyordu. Dışarıda esen buz gibi rüzgâr kalın çadır brandasını zorlayıp duruyordu. Kışlık paltosunu aldı, dışarıya çıktı. Yakalarını kaldırdı. Kuzeyde çakan şimşeklerin yanıp sönen ışıltısı çok uzaklarda bir fırtınanın çatlattığı ayazı haber veriyordu. Gecenin kara mavisinde yanan dolunayın önünden hızla bulutlar geçiyor, araziye dağılmış mevcuduyla istirahate çekilmiş taburun ağırlıklarını belli belirsiz aydınlatıyordu. Tepenin güneyine yayılmış, koyu sessizliğine uzanmış ve düzenli nefes alışlarıyla mırıldayan bir devi andıran birlik, ne kadar istese de asla uyuyamayan insanlara benziyor-

du. Nitekim Cemil iki adım sonra hâkim noktalara devriyeye çıkan atlı manganın nal seslerini ve değişen nöbetçi postalarının tekmillerini duydu. Karargâh çadırlarının önünde yanan ateşin hemen başında tüfek omuzda duran bir nöbetçi vardı. Yürüdü.

"Asker," dedi Teğmen Cemil.

"Emret komutanım!"

Çocuğun yüzüne bile bakmadan göğüs cebindeki kırış kırış zarfı çıkardı.

"Bunu sabah ilk iş haberci çavuşuna ver. Gelibolu'ya, kolorduya gidecek. Sakın unutma, olur mu?"

"Emredersiniz komutanım," dedi asker.

Cemil çadırına döndü. Portatif yatağına bıraktı kendini. Başındaki ağrı şimdi tüm vücuduna yayılmıştı. Artık uykunun ona haram olduğunu anlamıştı. Hırsla kalktı yerinden. Koşar adım nöbetçinin yanına vardı yeniden.

"Mektubu geri ver!" dedi.

Asker iç cebinden çıkardığı zarfı sessizce uzatırken ateşin solgun ışığında yüzü aydınlandı.

Teğmen Cemil mektubu çıkardığı cebine koydu. Durdu. Askerin gözlerinin içine baktı.

"Sigaran var mı?" dedi.

"Nöbetteyim komutanım, içmem."

"Onu sormuyorum. Canım çok sigara çekti."

Asker fısıldar gibi konuştu.

"Tütünüm yoktur benim kumandanım," dedi. "Ama şimdi nöbetçi onbaşı gelir. Eli kulağındadır. Onda bulunur."

Teğmen askerin omzuna elini koydu.

"Boş ver. Tütünü bırakmıştım zaten," dedi. Tam gitmek üzereyken, "İsmin ne senin?" diye sordu.

"Arapoğlu Ali, Saruhan Akhisar, komutanım!"

Neredeyse çeyrek saat sonra Cemil çadırında başını ellerinin arasına almış düşünürken kısık bir ses duydu.

"Komutanım, komutanım..."

Ali gelmişti. Elinde bir tutam tütün ve sigara kâğıtları vardı.

"Gel içeri," dedi.

İki sigara sardı Cemil.

"Geç otur şöyle karşıma," dedi.

Ali çekindi.

"Otur diyorum. İstirahat saatin gelmedi mi zaten?"

"Komutanım, çavuşum kızar bana."

"Kızmaz. Bölük komutanıyım ben. Bana mı kızacak?"

"Yok da işte..."

"Çök hadi, çök."

İki adam karşılıklı sigaraları yaktılar. Arap Ali dumanı içine çekip usulca bırakırken gülümsedi.

"Tütünüm hemen bitiyor benim," dedi.

Cemil çocuğun gözlerinin içine baktı yeniden.

"Çiftçi misin sen Akhisar'da?" diye sordu.

"Irgatız biz komutanım."

"Yani rençpersin işte, değil mi?"

"Beyin hizmetinde toprağını işleriz. Mülkü olana bey, çift sürene rençper derler; öküz sahibini de köylü diye ünlerler ovada. Biz Arapoğlu'yuz. Bir kara düzen canımız vardır bakiyede."

Sessizce bitirdiler sigaralarını. Cemil son kalan tütünü uzattı.

"Bu defa sen sar bakalım," dedi.

Arap Ali sevinmişti. Bembeyaz dişlerini gösteren gülümsemesiyle çabucak sardı. Yeniden yaktılar karşılıklı.

"Evli misin?"

"Yok komutanım."

"Harp bitip döndüğünde hemen everirler seni, ha?"

"Aklımda daha mühim bir iş var. Önce onu göreceğim."

"Nedir?"

"Gördes Dağları'nda emanet bir bacım var. Varıp bulacağım sonra evimize götüreceğim."

Cemil çocuğun gözlerine baktı.

"Büyük bir ordu geliyor bize doğru."

Arap Ali işaretparmağıyla uzayan külünü usulca düşürdü.

"Gelsin!"

"Ya şehit olursak buralarda?"

"Ben dönerim," dedi Ali.

"Ya?"

"Ben dönerim. Anam askere uğurlarken vazife verdi bana. 'Elin kolun tam yolladım. Böyle de geleceksin, sonra bacını bulup getireceksin,' dedi."

"Anan kaderin üzerinde mi, peki?"

"O işi anlamam ben komutanım. Anam mutlaka döneceksin, dedi. Ben onu bilirim."

Bu defa Cemil gülümsedi.

"Ya ben?" dedi.

"Onu Allah bilir komutanım."

Sigaralarını yerde boğdular.

Arap Ali tam çadırdan çıkmak üzereyken durdu.

"Komutanım," dedi. "O mektubu verin de posta çavuşuna teslim edeyim. Menziline bari o gitsin."

"Neden öyle dedin?" dedi Cemil.

"Herkes biliyor ki yakında burada cehennem kopacak."

Cemil, Arap Ali'nin kara gözlerinin içine baktı uzun uzun.

"Haklısın," dedi.

Zarfı uzattı. Ali topuk selamı verip döndü. Karanlıkta derhal kayboldu.

Gün doğmadan öten bülbüllerle birliğin tamamı uyandı. Dev silkinerek ayağa kalkmış ve günlük ritmini

yine bulmuştu. Bir gün önce Tümen Ağır Erzak Kolu'ndan tahsis edilen arabalarla erzak ulaşmış, derhal en müsait yere tabur sahra mutfağı kurulmuştu. Mutfak mangası dün akşama doğru karşı yamaçlardan sökülüp gelen ağaç kütüklerini yarıp kara kazanlar altında çatırtıyla tutuşturmuştu bile. Tümen Ekmekçi Takımı'nın çuvallar içinde getirdiği taze ekmeğin kokusu da ortalığı sarmıştı. Saat 06.00'yı vurduğunda bütün erata çay, ekmek ve konserve çorbasından mürekkep sabah yemeği verildi.

Yarım saat sonra herkes görev yerindeydi. Pırıl pırıl bahar sabahıydı. Ancak yıldız yönünden esen rüzgâr, uzak kuzeydeki koyu bulutları biriktirmek için olanca gücüyle çalışıyordu. O gün 2. Tabur Komutanı İsmet Bey birliğini cebri yürüyüşle sahil kıyılarına kadar yanaştırarak geri çekilme emri alan yine 27 Alay'dan 3. Tabur'a nefes nefese yetiştirdi ve vukuatsız şekilde bölgeyi teslim aldı. Kısa istirahat molasından sonra bölük komutanları, İsmet Bey'in beklediği yumuşak bir tepedeki iğde ağacının altına çağrıldı.

Binbaşı İsmet yere haritaları serdirmişti. Denizden gelen serin esinti teri kurumak üzere olan zabitlerin üzerinde aşıp Gelibolu'nun sırtlarından yaylalara ve bodur ağaçlı korulara doğru yuvarlanarak kaybolup gidiyordu.

İsmet Bey'in sağına ve soluna hilal düzeninde Teğmen Cemil, Yüzbaşı Refik, Yüzbaşı Asım ve Yüzbaşı Faik efendiler bağdaş kurdular. Hemen önlerine yayılmış, kırmızı kalemlerle işaretlenmiş hâkim tepeler, dereler, öteki yükseltiler ve tahkim edilmiş mevzilerle dolu haritaya ve karşılarında soluğan dalgaların çizgiler halinde çarptığı sahile defalarca, uzun uzun baktılar.

İsmet Bey omzuna asılı küçük çantasından çıkardığı pusulanın kapağını açıp Teğmen Cemil'e uzattı. Cemil pusulanın kuzey kadranına göre haritaları doğru yöne çevirerek hazırlığı bitirdi. Binbaşı elinde tuttuğu kısa

kamçısıyla haritalardaki noktaları arazide de göstererek tane tane ve yumuşak bir sesle konuşmaya başladı.

"Vazife bölgemiz işte yaşayan vücut olarak karşımızda duruyor. Mesul arazimizin tam merkezinde olan Kabatepe sahiline baktığınızda çıkarma için ne kadar müsait olduğunu fark edeceksiniz. Ben düşman yerinde olsam kesinlikle şansımı buradan tecrübe ederdim. Demek ki en kuvvetli şekilde araziyi sağlama almamız icap ediyor. Binaenaleyh kıyı tarassut ve emniyeti için üç bölüğümüzü haritada işaretli noktalara dağıtacağım ve ilaveten ihtiyat bölüğünü de Kabatepe'nin 1.500 metre doğusuna alıyorum. 25. Alay'ın İhtiyat Taburu kendi bölgesinde üç topçu bataryasıyla mevzilendi. Dağ bataryalarıyla ihtiyaç halinde Kabatepe kıyılarını kuzeyden yan ateşlerine alabilecekler. İlaveten tabur kuvvetimiz olarak Kabatepe'nin doğu eteklerine iki mantelli ve iki nordanfild batarya mevzilenecek. Bu kuvvetlerimizin ateş istikameti Kabatepe kuzeyindeki sahil hattı ile Arıburnu sahil sathı olacak. Bundan başka 150'lik obüs bataryamız Palamutluk sırtlarının doğusuna yerleşecek ve ihtiyaç halinde Kabatepe-Çamtepe arasını ateş altına alacak."

İsmet Bey sustu, ufka doğru baktı. Güneş altında titreyen Ege'nin suları açıklara doğru beyaz çizgiler arasında sakince eğleşiyordu. Hazirun bir süre sessizce komutanlarının yüzünü döndüğü meçhul uzaklıkları ve orada biriken bilinmezliği izledi.

"Konuşmak için müsaade istiyorum komutanım?"

Teğmen Cemil'in sesiyle herkes yeniden o âna döndü.

"Buyurun," dedi İsmet Bey.

"Komutanım, topçu birliklerimiz sahile yapılacak tecavüze gün ışığında ve bilhassa görerek atışla mukabele edebilir. Bu meseleyi daha önce de uzun uzun müzakere etmiştik hep beraber. Muhtemel asker ihracı gece karanlığında ve baskın şeklinde olursa kritik müddet

topçu desteğimiz olmayacak. Sizin de malumunuz üzere bilhassa ilk taarruz dalgalarına göğüs gerebilmemiz ve geride tutulan asıl kuvvetlerimiz yetişene kadar mukavemet gösterebilmemiz için ağır makineli tüfek takımlarına ihtiyacımız var."

Binbaşı İsmet derin bir nefes aldı, kamçısını birkaç kez sertçe çizmelerine vurdu.

"Şu an itibarıyla ağır makineli tüfek kuvvetimiz yok. Bu akşam ya da yarın gece alay komutanımız komutasında bir tatbikat icra edilecek arazimizde. Meseleyi yeniden konuşacağım onunla. Ama karar tümen karargâhına ait ve değişeceğini tahmin etmiyorum. Sizler en zor ve namüsait ahvale göre hazırlıklarınızı gözden geçiriniz. Eratınızla tek tek ilgilenin. Karınları tok ve sıhhatleri yerinde olmalı ki sağlam gözlerle ve berk vücutlarla bu emniyet vazifemizi hakkıyla yapabilelim. Bilhassa geceleri kıyı tarassut postaları çok mühimdir. En gözü açık, en kabiliyetli askerleri verin. Onları hemen arkadaki hâkim mevzilerde destekleyecek eratın nişan ve atış kabiliyetleri ilerletmek üzere idmanlar yaptırın. Mevziler arasında muhabere çok hayati olacak; haberci postalarınız kuvvetli olmalı. Ayrıca yine ihtiyaç hali için aranızdaki mühimmat taksimini çalışın."

İsmet Bey zabitlerine baktı.

"Şimdi dağılabilirsiniz. Cemil Bey siz kalınız!"

Binbaşı İsmet gömlek cebinden iki sigara çıkardı. Birini Cemil'e uzattı.

"Yine başlamışsınız tütüne," dedi gülümseyerek.

Teğmen de gülümsedi; sigaraya uzanırken, "Vallahi istihbaratınıza hayranım," dedi.

"Komutanlar her şeyi bilmelidir!" dedi İsmet.

İki adam dalgın dalgın haritalara baktılar.

"Sizin 4. Bölük'ün yükü çok ağır olacak Cemil Bey. Cephenin adeta kalbi size emanettir. Tabur mecburen

geniş alana yayılacak ve sadece ince emniyet perdesi atabileceğiz. Birliğinizi arazide takımlar halinde, hatta bazı noktalarda manga manga dağıtmak mecburiyetindesiniz. Takım komutanlarınızla ilaveten meşgul olunuz."

"Komutanım müsaadeniz olursa en kötü duruma göre hazırlanacağım. Yani ağır makineli tüfek takımlarından mahrumuz ve gün ağarmadan büyük bir taarruza maruz kalabiliriz. Binaenaleyh herhangi benzeri durumda ricat güzergâhlarını da takım komutanlarıyla müzakere edeceğim. Müspet midir?"

Binbaşı İsmet başını salladı.

"Takımlar arası cephane ikmalini de atlamayınız. Bu iş de ayrı sıkıntı verecektir bize. Dediğiniz gibi gerektiğinde usulüne uygun ricat hayati olacaktır. Arazi yapısını lehimize kullanıp zaman kazanmamız arkadan gelecek kuvvetlerin yetişmesi için alayın işine yaracaktır. Ve şunu da unutmayın ki, ilk silah patladığında bütün bu planlar kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur. Artık hepsi zayii olur ve yepyeni vaziyet doğar. İşte o zaman tek tek buradaki herkesin zekâsına, askerî kabiliyetine, tecrübesine, cüretine, imanına ve de şansına kalır işimiz. Harp karanlıklar içinde yol bulmaktan ibarettir; bir defa patlayınca artık ihtimaller devreye girer. Bilhassa takım komutanlarınızı zihnen buna hazırlamanız gerek. Ama bu bir reislik seciyesidir ve sizin zihniniz berrak olmadıkça onlar üzerindeki bu vazifenizi ifa edemezsiniz. Geceleri uyuyamıyorsunuz, gündüz durmadan didiniyorsunuz. Çok parlak askerî tahsiliniz var, biliyorum. Harbiye'yi dereceyle bitirmişsiniz. Sicil dosyanız nur saçıyor. Ama harp tecrübeniz yok ve burada çok kritik cephedesiniz. Bir an önce aklınızı buraya uygun olmayacak şekilde meşgul eden meselelerden temizlemenizi tavsiye ederim size," dedi.

Cemil kendini tutmak istercesine dursa da sözlerinin dudaklarından dökülmesine engel olamadı.

"Komutanım biz 2. Tabur olarak aslında görev itibarıyla 27. Alay'a değil doğrudan doğruya 9. Tümen'e bağlıyız. Acaba bu hayati konuda doğrudan tümen komutanımızla irtibat kurmak daha iyi olabilir mi?"

Bu defa kendini tutma sırası Binbaşı İsmet'e gelmişti. Yine de kaşlarının çatılmasını engelleyemedi.

"Cemil Bey gençliğinizi, heyecanınızı ve atikliğinizi anlıyorum. Bütün kuvvetinizi bölüğünüzle olan meşguliyetinize sevk etmeniz daha iyi olacak," dedi.

Teğmen Cemil kısa bir an sessiz kaldı ardından selam vererek huzurdan ayrıldı ve koşar adım bölüğünün yanına doğru uzaklaştı.

Cemil Bey ikindiye dek hiç durmadan işleriyle meşgul oldu. Kumandasındaki 2. Tabur'un 4. Bölük'ü Arıburnu'nun kuzey kanadını tutacaktı. Haritasına bakarak yerleşim düzeni noktalarını tek tek dolaştı, notlar aldı; ardından takım komutanlarını topladı, onların da görüşlerini dinledi. 1. Takım'ı kuzeyde Azmakdere ile Arıburnu arasına yerleştirdi. Burasının muhtemel taarruzun kritik noktalarından biri olabileceğini tahmin ediyordu. Zira Conkbayırı ve Kocaçimen tepelerine yükselen kilit arazi kuşağı buradan başlıyordu. Düşman malum hattı aşarsa 5. Ordu'nun kuzey ve güney bağlantısı tehlikeye girebilirdi. Takımın mangalarını Azmakdere ağzı ile Balıkçı damlarına yaydı; iki kanada da birer mangalık gözetleme postası yolladı. 2. Takım'ın görevi Büyük ve Küçük Arıburnu'ndan Çakaldere'ye kadar olan dar bir kıyı şeridini tutmaktı. 3. Takım'ı ise ihtiyat olarak Merkeztepe'nin kuzeyine aldı ve bölük karargâhının buraya kurulması için emir verdi. 7 Bölük komutanıyla görüşerek bölükler arası sabit gözetleme postalarıyla nasıl bağlantı kuracakları konusunu netleştirdi. Burada çalışırken tabur karargâhının bir saat geride olacak şekilde konuşlandığı, 27 Alay ve 9. Tümen'le telefon bağlantısının buradan

kurulacağı bilgisi haberciler aracılığıyla ulaştı. Haritasına gerekli notları işledi.

Güneş başını eğmeye başlamıştı. Emir eri, Cemil Bey'in öğle yemeğini unuttuğunu fark etti. Ekmek ile helva getirildi. Yüksekçe bir çalının gölgesine çöktü. Etrafı gözden geçirerek tayınını ağır ağır çiğnedi. Denizden tepelere doğru sertçe yükselen araziye yayılan çalı öbekleri konuşmak için kafa kafaya vermiş insanlara benziyordu. Aralarında bodur meşeler, kocayemişler, top top yükselen ardıçlar patlamıştı. Kaya gruplarının ve yağmurla ortaya çıkan iri taş öbeklerinin müsaade ettiği her karış toprak diz boyu çalı ve otlarla kaplıydı. Bu fakir ve taşlı arazinin ayıbını örtmek onların denizden gelen esintiyle çalkalandıkları tatlı telaşlarına kalmış gibiydi. Sahile akan irili ufaklı dere boyları da bodur ağaçlar ve çalılarla kaynaşıyordu. Suyu kurumuş yataklar boyunca genişleyen nemli lekelerin arasından inatla boy vermiş delice zeytinler ve dallarına doğru sarılmış yabani asmalar görülüyordu. Tüm bu küçük suyollarının birbirinden bağımsız vardığı ince uzun sahildeki kumların içinde dalgaların biriktirdiği çakıllar güneşte parlıyordu. Kumsalın bitiminden itibaren otluk örtünün başladığı yere kadarki kurak ve kumluk araziye yayılmış geven öbekleri tek tük göz kırpan menekşe renkli çiçekleriyle ve diz boyu gümrah bedenleriyle hatlar halinde uzanıp gidiyordu. Ve hepsinin üzerinde hudutsuz seslerle dolu sema bir atlas gibi açılıyordu. Bölgeleri için çekişen deniz ve karakuşları çığlıklar içinde birbirlerine sınırlarını belletmek için haykırıyor, bu kargaşayı denizden gelen ve her akşama doğru yükselen dalga sesleri kesintiye uğratıyordu. Arasız bir yel denizden tepelere doğru yükselirken çalıların, ağaççıkların ölü ve yaşayan dallarını elbette başka tonlarda inletiyordu. Kimi zaman da bu sesler, güçlü rüzgâr sağanaklarının tutturduğu tiz ıslığa dönüyordu. Eğer insan toprağa uza-

nıp nefesini bir müddet tutarsa yerin incecik üst kabuğundan gelen titreşimleri de duyabilirdi mutlaka. Orada böcekler ve yılına hazırlanan karıncalar, çalılara girip çıkan kirpiler, sahilden gelen tuzlu rüzgâra karşı hevesle büyüyen deniz üzümlerini kemiren bağalar, irili ufaklı tarlafareleri, arada mermi gibi sıçrayıp kaybolan kır tavşanları ve illaki daha aşağılarda uyanmak için sağından soluna dönen boy boy yılanlar bilinmedik bir türkü tutturmuş gidiyordu. İşte bu atardamar gibi titreyerek devinen tabiatın özü bin bir mücadeleyle kaynasa da kendine özgü huzur ve hürlük içinde çekirdeğini dolduruyordu. Peki, ya yarın ne olacaktı bu hayat parçasında? Yakıtı insan kanı ve çelik olan bir cehenneme mi dönüşecekti her şey? Şimdi kendini dünyaya açan şu toprak parçasının sabırla devinen gürültülü sessizliğini kimler yırtarak ezip geçmek için davranacaktı?

Yorgunluk ve rüzgârın mırıltısı teğmenin üzerine yorgan gibi seriliyordu. Başının altına harita çantasını alarak yavaşça uzandı. Gözlerini yumdu. Tam kendinden geçecekken yine karanlıklar içinden çıkıp gelen ağabeyi düştü aklına. Ona bunca yıl sonra bu kadar yakın olmak asabını bozmuştu. Babasını hiç bilmemişti. Cemil daha bir yaşına varmadan ağır bir hastalığın pençesine düşüp ölmüştü evlerinin direği. Annesi ve ondan yedi yaş büyük ağabeyi Zeki'yle Çine Mezarlığı'ndaki kabrine her cuma günü ikindi vakti gidişlerini hatırlıyordu. Ağabeyi Çine Çayı'ndan doldurup getirdiği testiyle mezarın toprağını sular, annesi tülbendinin ucunu aynı sudan ıslatarak taşları silip tozundan arındırırdı. Ardından ağabeyi davudi sesiyle Yasin okur, annesi de buğulu ve hayran gözlerle onu izlerdi. Zeki daha o yaşta herkes için müthiş birisiydi. Kuran için gittiği cami hocası, ayrıca mahalle mektebinin yaşlı hocası annesiyle konuşup, "Bu çocukta istikbal var, üstüne mutlaka düşün," demişlerdi. Annesi Hayriye

Hanım ürkek bir serçe gibi oğlu Zeki'yi gururla izlerken tek başına hayat yükünün altından nasıl kalkacağını düşünüyordu. Kocasından kalan Çakırbeyli'deki 100 dönüm toprağı mecburen elinden çıkardı. Satıştan gelen parayla Çine çarşısından bir dükkân aldı ve kalanıyla üç-dört sene idare etti. Ancak eldeki hazırlar hızla bitmiş, dükkândan gelen küçük icar da ailenin masraflarını giderek zar zor karşılar olmuştu. Kasabada yaşayan henüz taze ve güzel bir dul için seçenekler belliydi. Araya komşular, akrabalar girmeye başladı. O yıllarda ilk mektebi bitiren Zeki annesinin evlenmesine kati olarak karşı çıkıyordu. Babasından aldığı derin mavi gözlerini kısarak ve annesinin hep hayranlıkla baktığı yüzüne şedit bir ifade takınarak, sıkılı yumrukları ve yeri döven topuklarıyla, "Hayır! Hayır!" diye bağırıyordu. Sonunda komşu teyzelerden biri Zeki'yi tutup önüne oturttu günün birinde. "Sen," dedi, "nasıl bir istikbal istiyorsun kendine? Anan evlenmezse tütüne ya da pamuğa amele gidecek. Seni belki tenekeciye, belki berbere çırak verecekler. Kardeşin evde ziyan zebil olacak. Kalfa diye ünlendiğinde annenin beli iki büklüm olacak, usta diye kuşak başladığında çoktan kötürüm kalacak. Ömrün şu ortasından boklu akıntının şırıldadığı Çine çarşısında geçecek. Akşamları kahvelerde pinekleyeceksin. Tüccara en güzel kızları verirler, esnafa elek altı kalır. Senden önce kocayacak bir karıyla kavga dövüş vaktini tüketeceksin. Sonra en fazla elli yaşında on kişi salına girip cenazeni babanın yanına gömecek. Bu mu istediğin hayat? Ananı Kulalı Kavaf Ahmet Efendi istiyor. Yaşlı başlı, varlıklı, avlusu konaklı, kapısı katarlı adam. İkinci karılar daha kıymetli olur. Hepinizi hoş tutar. Hem seni okutur büyükşehirlerde. Adın gibi bir çocuksun. Biri elinden tutsa da şu Çine'de yazın sineğinden, kışın seylabından kurtulup adam olsan, memlekete yarar bir insan yetişsen fena mı olur?"

Zeki, komşu teyzenin elinden kurtulup Çine Çayı'nın salkımsöğütlerine kadar kaçmıştı. Onu iki gün aradılar. Annesi acıdan yerlere attı kendini. Cemil hayal meyal hatırlıyordu o günleri. Herkes ağabeyini aramak için dağa taşa seferber olunca evde ona bir tas su vermeyi bile unutmuşlardı. Divanın üzerinde korkudan ve açlıktan kaskatı köşe minderi gibi sessizce beklemişti. Sonunda Zeki'yi bir jandarma zabiti ağaç kovukları arasında buldu. "Deyyus çocuk, ananın aklı çıktı kendini akıntıya attın," diye söylenerek gülümsedi. Pırıl pırıl üniformalı, ayağı yürük atlı, uzun boylu, sarışın ve delici bakışları olan bir adamdı. Zeki'yi atının arkasına alıp tırısa kalkarak Çine'ye kadar götürdü. Yollarda birikmiş insanlar onları görünce sevinçle el sallıyor, alkış tutuyor, bağırıyorlardı. Zafer kazanmış bir komutan gibi, koşumların şakırtılı şarkısı arasında evlerinin önüne kadar geldiler. Zeki o gün asker olmaya karar vermişti. Zabite arkasından sarıldığında kalın çuhadan üniforması, ondan gelen ve hiç buralara ait olmayan koku onun için Çine'den kurtuluş yolu olacaktı. Hayriye Hanım sonunda Kulalı Kavaf Ahmet Efendi'yle evlendi. Zeki tahsili için önce Aydın'a, hemen ardından da İzmir'e yollanacaktı. Çine'den ayrılırken gözyaşlarına boğulan, yemeden içmeden kesilmiş anasına, "Merak etme yalnız kalmayacaksın burada. Cemil hep yanında olacak. Ben de büyük bir komutan olduğumda gelip seni kendi evimize yerleştireceğim," demişti.

Zeki gerçekten de asker olmayı becerdi. Çok başarılı olduğu için onu İstanbul'a yollamışlar, yolunu artık orada çizmişti. Peki ya Cemil? O bu çavlanın içinde kendi başına kalmış bir dal parçası gibi taştan taşa çarparak büyümeye çalışıyordu. Annesi yaşlı gözlerle gurbet mektuplarını okur, içinden taşan derin iniltilerle gözleri nemli pencereden yollara bakar dalar giderdi. Hüzünle geçip giden günler abisinin askerî okul üniformasıyla evlerinin önün-

de faytondan indiği anda birden bayrama dönerdi. Hayriye Hanım oğlu Zeki'nin döndüğü günlerde sandığından çıkardığı mor basmadan elbisesi ve yüzünde açan güllerle ilkgençliğinin tazeliğine ve heyecanına bürünürdü her zaman. Zeki yakışıklı gülüşü ve onu olduğundan büyük ve olgun gösteren pırıltılı üniformasıyla Çine sokaklarında yürürken arkasından hayranlıkla bakan Hayriye Hanım, akranı komşu kadınlarının kulağına fısıltıyla, "Aynı rahmetli babası. Her şeyini, yürüyüşünü bile ondan almış," derdi. Zeki'nin Hürriyet'in ilan edildiği günün ertesinde Beyoğlu'nda arkadaşlarıyla elde tören kılıçlarıyla çektirdiği fotoğraf için evde tatsızlık bile çıkmıştı. Kavaf Ahmet Efendi fotoğrafın odalarının başköşesine asılmasını istememişti. "Ben namaz kılan insanım. Bu münasip değil," demişti. Fotoğrafı Cemil'in yattığı küçük odadaki yatağın yanındaki komodinin üzerine koymayı uygun buldu Hayriye Hanım. Cemil'e, "Beybaban kıskandı herhalde," diye kıkırdayarak meseleyi anlatmış ve, "Ağabeyinle göz göze uyuman en iyisi," demişti. Cemil'in uykuyla olan bildik kavgası mutlaka o günlerin mirasıydı. Ne zaman gözlerini yumsa hemen yanı başında ağır gözleriyle ağabeyinin ona doğru baktığını hisseder, uykuya bir türlü dalamazdı. Defalarca fotoğrafı çerçevesinden çıkarıp parçalamayı ya da pencereden Çine'nin şosesine fırlatmayı istedi. Ama her sabah ilk iş odasına gelen annesinin gözü önce bu fotoğrafta oluyordu. Çareyi fotoğrafın üzerini yastık kılıfıyla kapatmakta bulmuştu. Artık yatağa girer girmez söktüğü kılıfı sabah ezanı okunurken ve henüz annesinin ayak sesleri duyulmazken yeniden yerine geçiriyor, çerçeveyi düzeltiyordu. Cemil annesinin ilgisinin ve merakının ağabeyinin sınırlarından sızıp ona kadar gelemeyeceğini erken yaşlarda öğrenmişti. Babasını hiç tanıyamamıştı. Beybabasıysa en azından dengeli ve müşfik biriydi. Çocuk sahibi olmayacağını ikinci eşi olan

Hayriye Hanım'la evlendikten bir-iki sene sonra artık anlamıştı. Ama en azından artık yaşlılığında ona bakacak kendinden daha küçük bir eşi vardı. İşi gücü, çarşıdaki işlek mağazası ve aile hayatı ona yetiyordu. Belki de bu yüzden Cemil'e bir baba gibi sevgi duymasa ya da şefkat göstermese bile onu tanımaya çalışmıştı. Zira evin içinde kimsenin sulamadığı bakımsız bir saksının içinde inatla güneşe doğru büyüyen inatçı çiçeğe benziyordu Cemil. Annesi her gün okuldan sonra beybabasının dükkânına gidip pazaryerinde adam ağzı öğrenmesini yani küçük yaşta esnaflığa ısınmasını istemişti. Büyük oğlunu gurbete uçurmuştu. Öteki oğlunu yanı başında ve kendi dünyası içinde istiyordu. Belki Zeki yetişip paşa olduğunda onlara İzmir'in en güzel evlerinden alacaktı. O zamana kocası da artık rahmetli olurdu mutlaka. Cemil'le yeni evlerine taşınırlardı. Zeki vazifelerinden fırsat buldukça sırmalar içinde, süvariler arasında beyaz atının üzerinde gelir; hep beraber denize bakan cumbalarının ışığında yemek yerlerdi. İşte Hayriye Hanım'ın gündüz ve gece düşleri böyle çalkalanıp dururken Kulalı Kavaf Ahmet Efendi'nin elindeki çocuğun yüksek kavrayışlı, çok akıllı ve becerikli birisi olduğunu anlaması uzun sürmedi. Cemil okuldan gelir gelmez hiç şikâyet etmeden dükkânda verilen işleri eksiksiz yapıyor, bulduğu her fırsatta da iki büklüm bir köşede ders çalışıyordu. Zamanla yaşına göre büyük vazifeleri de görmeye başladı. Bir gün Ahmet Efendi ondan dükkânın yevmiye defterindeki günlük notları kasaba ve köyler diye ayrı ayrı tutulan borç defterlerine işlemesini istedi. İnci gibi yazısıyla hatasız görmüştü işi. Ertesi hafta defteri kebirdeki yekûnları hesaplamayı ve alacak verecek bilançosunu yapmayı öğrendi. Ahmet Efendi Cemil'in zekâsına hayran olmuştu. Bu çocuk çarşıda, kasabada heba olmamalıydı, mutlaka yüksek tahsil almalıydı. Ancak bu fikir annesi Hayriye Ha-

nım'ı dehşete düşürmüştü. Zeki zaten ondan kopup gitmişti. Şimdi ötekini de meçhule yollamayı kabul etmesi mümkün değildi. Üstelik Cemil, ağabeyi gibi değildi. Cemil nasıl biriydi çok emin değildi ama Ahmet Efendi'den başka kimseden ona dair övgü de duymamıştı. Tatlı tatlı başlayan itirazları giderek şiddetlendi. En son ağabeyi Zeki'nin kardeşi için bu tahsil kararına razı gelmeyeceğini söyleyince Ahmet Efendi artık öfkelendi. Hayriye Hanım'ın kalbini kırmamak için uygun dille kararının kati olduğunu söylemişti sadece. Birkaç ay sonra Zeki'nin sert ifadelerle dolu mektubunu aldılar. Ahmet Efendi'ye seslenen satırlarda, kardeşinin Çine'de annesinin yanında ve ona göz kulak olarak geçireceği bir hayatın elzem olduğu ve kendi aralarındaki hususi ailevi kararlara karışmaması gerektiği yazıyordu. Hatta gerekirse annesinin boşanmasına da rıza göstereceğini eklemeyi unutmadı. Beybaba bu defa yumruğunu masaya vurmazsa kendi hanesinde oyuncak olacağını anlamıştı. Zeki'ye kısacık cevap yazdı. "Ailenin reisi benim. Bu meseleyi idrak ederek sadece tahsilinizle meşgul olmanızı tavsiye ederim," diye bitirmişti sözlerini. Eşine de dilerse boşanma işine rıza göstereceğini söyledi. Hayriye Hanım günlerce düşündü. Yeniden o sefil hayata dönmesi mümkün değildi. Zeki'yle yeniden mektuplaştılar. Oğlu sonunda annesinin kararı karşısında çaresiz kaldı. Yalnız Zeki bu olay üzerine bir daha üvey babası ölene kadar Çine'ye ayak basmadı. Annesi küçük oğlunun hiç olmazsa daha yakın diye Aydın'daki okula gitmesini istemişti ama Ahmet Efendi Cemil'i yanına alıp İzmir'e götürdü. Karşıyaka Rüştiye Mektebi'nin adını çok duymuştu. Eliyle oraya yerleştirdi. Cemil tam da ondan beklediği gibi çok parlak bir talebe oldu. Okul idaresinden her yıl takdirlerle dolu mektuplar geliyordu eve. Lakin eğitim hayatıyla ilgili bir kriz daha yaşanacaktı aile içinde. Cemil abisinin tavsiyesi üzerine

Mülkiye İdadi'ye değil, Bursa'daki Askerî İdadi'ye elbette yine Ahmet Efendi'nin desteğiyle kaydoldu. Annesinin günlerce, "Ben sınır boylarından, cepheden kem haberler bekleyerek ömür mü çürüteceğim," diye ağlamaları etkili olmadı. Bursa'daki ikinci yılında derslerin bittiği, memlekete gitmek için hazırlık yaptığı günlerden birinde ağabeyi okula çıkıp geldi. Kurmay okulundan yeni mezun olmuştu. Uzun boylu ve her zamankinden daha yakışıklıydı. İdareden izin alarak kardeşini Keşişdağı'nın eteklerindeki kır kahvesine götürdü. Cemil'in yüzüne şefkatle ve gülümseyerek bakıyordu. Üniformasının üzerinde ne kadar güzel durduğundan bahsetti. Okul müdürü Binbaşı Rıza Bey'le öncesinde görüşmüştü. "Senden büyük takdirle bahsetti. Göğsüm kabardı hakkındaki kelamları dinlerken. Seni tebrik ederim," dedi. Cemil'in içi içine sığmıyordu. Belki de hayatı boyunca hep o gün için yaşamıştı. Takdir görmek ne büyük bahtiyarlıktı. Hele de yıllarca arkasından koştuğu, özendiği ama hiç onun gibi olamadığı, aşılmaz dağ gibi daima önünde yükselen ağabeyi onun için bu sözleri ediyordu. O an kalkıp Zeki'ye sarılmak ve sadece uzun uzun ağlamak istedi. Fakat ağabeyinin devam eden sözleri onu yine alıp o eski baş ağrısının kollarına attı. "Ben hususi vazifeye gidiyorum. Ne olduğunu sana söylemem mümkün değil. Çok uzaklarda olacağım ve uzun zaman haber alamayacaksınız benden. Meçhul ve tehlikeli bir vaziyette olacağım. Muhtemel ki şehit olup kalacağım. Sana emretmiyorum ama ağabeyin olarak yalvarıyorum. Çok zeki ve çalışkansın, ne yaparsan yap muvaffakiyet senin kaderin olacaktır. Asker olman şart değil. Her mülki okul seni memnuniyetle kabul edecektir. Senden istirham ediyorum; annemize yakın hayat kur. Onu yalnız bırakma." Cemil ağabeyinin gözlerinin içine uzun uzun baktı, derin bir nefes aldı ve, "Siz topçu kurmay oldunuz değil mi?" diyerek devam etti, "Ben de kararımı kati

olarak verdim. Mutlaka piyade sınıfını seçeceğim. Zira zaferler ancak ve ancak piyadenin ayaklarının tozuyla gelir işin sonunda." Cemil ayağa kalktı, askerce ama donuk bir ifadeyle selamladı Zeki'yi ve tek başına okuluna döndü.

Cemil, ağabeyini o günden neredeyse iki yıl sonra İstanbul'da Harbiye'de okurken gördü. Pek uzun konuşamadılar çünkü Zeki askerî hastanede yatıyordu. Gizlice gittiği Trablusgarp'ın hemen ardından koşarak katıldığı Balkan Cephesi'nde göğsünden yaralanmıştı. Ölümden dönmüştü ama kalbine yakın noktada, atardamarının hemen üstüne giren şarapnel bilyesini doktorlar çıkaramamıştı. Cemil annesine uzun bir mektup yazarak ağabeyinin kahramanlığını, yastığında raptedilen madalyalarını anlatmış, "Sağlığı için endişe etmeyiniz. Doktorlar kısa sürede gücünü toparlayabileceği konusundan hemfikirler," demişti.

Ağabeyiyle son yüz yüze görüşmesi böyle olmuştu. O günden sonra mümkün olan her fırsatta mektuplaşmışlardı. Karşılıklı hallerini, sağlık ve esenliklerini merak eden satırlardan sonra konu daima askerlikle ilgili teknik meselelere ve ülkenin ahvaline dair siyasi mevzulara kayardı. Cemil içinde bir yerde çocukluğundan beri asılı duran o müphem boşluğu bu mektuplarla boş yere doldurmaya çalışmış sonunda vazgeçmiş ya da vazgeçtiğini sanmıştı. Zaten içindeki obruk neyle doldurabilirdi? Daha kuvvetli bir baba, daha müşfik bir anayla mı? Bunu Cemil'in tam olarak kavramasına imkân yoktu. Yapabileceği, elinden gelen tek şey olan askerlik sanatına dört elle sarılmak ve kendine ait düşünecek hiçbir an bırakmayacak kadar işine düşmekti.

Ve şimdi ağabeyine neredeyse 50 kilometre mesafede ve üstelik aynı cephede olacak kadar yakındı.

Çığlık sesleriyle uzandığı yerden sıçradı Teğmen Cemil. Tam tepesinde iki martı denizden gelen rüzgârı ka-

natlarının altına alarak havada neredeyse asılı halde güneşin batışını izliyordu. Saatine baktı. Neredeyse yarım saattir içi geçmiş halde uzanıyordu. Kalktı. Onu gören biraz ötede ahlatların dibinde bağdaş kurarak bekleyen emir eri de ayağa fırladı. Mevzilere doğru yürümeye başladılar. Bir çeyrek sonra Kuzey Arıburnu'na bitişik 100 Rakımlı Tepe'deki siperlere vardılar. Erat üstleri çıplak, kazma ve küreklerle mevzilerini berkitiyordu. Aralarındaki Arap Ali'yi hemen seçti Cemil. Kara bir dağ gibi çalışıyor, iri kayaları yuvarlayarak siper hattına yığıyordu. Köpük ter içinde kalmıştı. "Demek ki ikinci takımdaymış," diye geçirdi içinden. Fazla oyalanmadı, kuzeydeki takımın mevzilerine doğru koşar adım yürüyüşe geçti. O sırada arkadan bir haberci yetişti. Taburdan gelen evrakı verdi. Günlük istihbarat raporuydu. Hızla göz attı. 20 Nisan'da İntepe düşman gemisi tarafından kısa süreli topa tutulmuştu. 21 Nisan günü yine Alçıtepe dolayları ve Ertuğrul gerileri dövülmüştü. "*Aynı gün düşman uçakları tarafından Maydos bombalanmıştır. Şehit sayımız...* Atlayarak okurken bir satırda durdu. "*Yapılan keşif uçuşları neticesinde Bozcaada ve Mondros'ta çok sayıda harp gemisi, kruvazör ve uçak ana gemisiyle 50 civarı yakıt taşıt gemisi tespit edilmiştir.*" Ne zamandır bekledikleri fırtınanın topladığı karabulutlar da artık ufukta görülüyordu demek ki!

"Komutanım bir de bu var sizin için."

Cemil habercinin uzattığı zarfı aldı. Üzerinde adı ve rütbesi yazıyordu sadece. Açtı. Nakış gibi harflerle yazılmış mektubu okumaya başladı.

Teğmen Cemil'e

Satırlarınızı muhabbetle okudum.

"Daima bedbaht ve huzursuzum burada..." yazmışsınız. İlk hissiniz şahsi bir mesele. Buna ne diyebilirim ki? Ancak huzursuzluk konusunda yalnız olmadığınızı bilmenizi isterim. Bu sadece size ait bir hal değil, merak etmeyiniz. Boğazlar üzerinde

oturan hiçbir millet huzur ve saadet içinde hayat geçirememiş. Coğrafya daima teyakkuzda ve diken üzerinde olunuz diye adeta emrediyor bize! Büyük İskender Asya seferinde buradan geçmiş. Hakeza Persler Trakya üzerine yürürken bu suyolunu aşmış. Burası malum ve meçhul tarihiyle daima boğuşma, fetih ve müdafaa mevki olmuş. Sultan Beyazıt İstanbul yolunu kontrol etmek maksadıyla Gelibolu'yu bahriye için ikmal ve aynı zamanda kontrol merkezi olarak imar etmiş. Lakin İstanbul muhasarasındaki vakıalar alınan tedbirlerin kifayetsizliğini ispat edince Rumeli yakasına Kilitbahir, Anadolu yakasına Çimenlik kaleleri inşa edilmiş. İş bunlarla kalmamış elbette. Yelken basıp gelen Venediklilerle boğuşmak maksadıyla girişteki Seddülbahir ve Kumkale hisarları dikilmiş. Ve tahkimata fasılasız devam edilmiş. Zamanla topçuluk fenni gelişip gemilerden atılan kuvvetli daneler kaleleri hırpalamaya başlayınca hedef küçültmek için tabyalar inşa edilmiş. Yaşanan her fena tecrübeden sonra daha da tahkim etmişiz bölgeyi. Nihayet şimdi uzun ve kısa menzilli toplar, tabyalar ve müstahkem mevkilerle doludur Boğaz. Yani yakıtı çelik, barut ve insan olan bu cennet ve cehennem kimi huzur içinde yaşatmış ki sizi mesut etsin! Birleşik donanmanın son taarruzunun dumanı daha dağılmadı bile. Oysa tam o gün, o saatlerde benim gördüklerime şahit olmanızı isterdim. 18 Mart sabah 10.30'da alarm verildi. Sadece bir saat sonra hemen her şey aleyhimize dönmeye başlamıştı. Selahattin Adil Paşa'nın iki adım ardında tarassut mahallinde bir elimde dürbün, telgraf makinesinin hemen yanında her on dakikada bir Harbiye Nezareti'ne vaziyeti yazdırıyordum. Düşman zırhlıları anbean muvaffakiyetli atışlarıyla istihkâmlarımıza yaklaştılar; bataryalarımız gözlerimizin önünde susmaya başladı. O anda Paşa'nın huzursuzluğu ve çektiği ıstırap sıkılı yumruklarından taşıyordu. Büyük fedakârlıklara rağmen düşman taarruzu ilerliyor, müdafaa hatlarımız düşüyor, mevcudumuz gözümüzün önünde eriyor ve bu durumu anbean İstanbul'a geçiyorduk. Tabyalar neredeyse tüm güçlerini harcamışlar ama tek bir

düşman gemisi bile saf dışı edilememişti. Şayet o saatlerde düşman filosu istihkâmları aşıp geçebilse İstanbul'un düşüşünün ilk meşum şahitleri bizler olacaktık. Eğer gözümüzün önünde daha yarım saat önce taş, toz ve barut dumanı altında mahvolduğunu tahmin ettiğimiz Dardanos Tabyası kimsenin ummadığı anda ve olanca isabetli atışlarıyla yeniden canlanmamış ve ardı ardına patlayan mayınlar vazifelerini görmemiş olsaydı yani muharebe aniden, beklenmedik şekilde lehimize dönmeseydi belki de orada kahırdan ölebilirdik.

Peki, şimdi neyi bekliyoruz? Hem denizden hem de karadan bir kez daha, olmazsa tekraren hücum edecekler üzerimize.

İşte yıllar önce size anlatmak istediğim yerde ve ahvaldesiniz nihayet. O sebeple huzursuzluk neymiş, daha yeni tecrübe edeceksiniz!

Meşguliyetlerimi biraz kolayladığım an sizi göreceğim. Bir ihtiyacınız olursa bana mutlaka bildiriniz.

Ağabeyiniz,
Yarbay Zeki
Kolordu Karargâh Subayı

Akşam öğününde etli pirinç lapası ve etli kuru fasulye vardı. Karavana mangası öğlenden kalan kuru üzüm, fındık ve hurmaları da dağıtıyordu. Balıkçı damları siperlerinde öbek öbek toplanan erat sessizce yemeğini yiyordu. Az ötede bölük komutanları Teğmen Cemil irice kayaya sırtını dayamış, yanına bırakılan soğumuş tayınını unutmuş iki büklüm halde defterine notlar alıyordu. Günün son ışıkları tepeleri terk etmeden taburun harp ceridesi için istenilen raporunu yetiştirmeye çalışıyordu. Cemil kalem oynattığı sayfanın sonuna doğru vazifeli olduğu cephenin krokisini çizdi, yerleştirdiği takımları çarpılarla, dağıttığı gözetleme postalarının açılarını ve güzergâhlarıysa oklarla imledi. Raporuna,

(...) Kanlısırt'ın batısındaki Çakaldere'ye kadar dört kilometre uzunlukta olan Arıburnu ve bir kısım Anafartalar sahilinden sorumlu olan 4. Bölük, 1. Takım, Yedek Asteğmen İbradalı İbrahim Hayreddin Efendi komutasında Balıkçı damları yakınındaki siperlere yerleşmiştir. 2. Takım Asteğmen Muharrem Efendi komutasında Kuzey Arıburnu'na bitişik olan 100 Rakımlı Tepe'deki mevzidedir. 3. Takım, Gelibolulu Başçavuş Süleyman Efendi komutasında boyun noktasında ihtiyatta alınmıştır. Herhangi bir vukuat, düşman teması olmamıştır. Hasta ve yaralımız yoktur. Mevcudumuzla tam ve hazır vaziyette emirlerinizi beklemekteyiz...

diyerek son noktayı koydu ve sayfayı yırtıp katladı.

Ayağa kalkınca yanına koşan takım komutanıyla kısaca konuştu. Elini Asteğmen İbrahim Efendi'nin omzuna koydu.

"Hepiniz Allah'a emanet," dedi.

Ve koşar adım bölük karargâhına doğru yürümeye başladı. Arkasından postası ona yetişmek için seğirtiyordu. Yarımadaya karanlık düşmek üzereydi artık.

Ama o gece bambaşka bir koyuluk çökecekti.

Arap Ali, 100 Rakımlı Tepe'de tertiplenmiş 4. Bölük, 2. Takım'ın 80 mevcudundan biriydi. Eratın neredeyse yarısı Bigalı ve Lapsekiliydi. Kalanın çoğu Orta Anadolu ile Çanakkale'ye yakın muhtelif kazalardandı. Saruhan sancağından tek kuracı Arap Ali'ydi. Hemen hepsi çiftçiydi ve yine çoğunun en az birkaç çocuğu vardı. Yaşları yirmi ile otuz beş arasında değişiyordu. Ali talimlerde onları daima metin çehreleri, gürbüz vücutları ve neşeli halleriyle hatırlıyordu. Cesur ve fedakâr insanlardı. Toprağı sürer gibi burada da şikâyet etmeden ne iş olursa görürlerdi. İstirahatlarda üstlerini sıyırıp bağıra çağıra güreşirler ama yemek için kümelendiklerinde ekmek ve tuzun hatı-

rına çıt çıkarmadan önlerine konulanı yerlerdi. En ağır talimlerde, idmanlarda cevvaldiler ve atışlarda daima muvaffak. Manevraların yapılacağı çetin, arızalı sahalara intikal ettiklerinde veya cebri yürüyüşlerin son tüketici adımlarını attıklarında sessizce etraflarına bakarlardı. Yabancı milletten bir zabit onları izlese bu sakin ve toprağın uzvu gibi kımıltısız duran başların ne işe yarayacağını kendine sorardı. Ama sadece aynı toprakta boy atanların hissedebileceği o cevher içlerinde harekete geçtiğinde durmazlar, durdurulamazlardı. Ne olduklarını, kim olduklarını bilmedikleri için yapabildiklerine de şaşırmazlardı. Zira her şeyi, her yeniliği ve hatta en mekanik teçhizatı bile vücutlarının derhal bir parçası haline getirebilmelerine rağmen deryayı tanıyamayan balıklar gibi özlerinden bihaberdiler. En tuhafı da kendilerini bilmeye hiç ihtiyaç duymazlardı. Elbette at sahibine göre kişnerdi. Askerlik sanatında eratın saklı ışığını ortaya çıkarmak reislik kabiliyetiydi. Fedakâr, mert ve zeki zabitlerin onlarla sırtı yere gelmezdi. Ama kötü sevk ve idare altında çözülmeleri, vazgeçmeleri an meselesi olurdu. Acıya, mahrumiyete kolayca katlanırlardı da kötü muamele ve hakaret uzarsa ne yapacakları kestirilemezdi. Hele silah altında ve tükürdükleri bileği taşıyla ağzını açtıkları süngüleri bellerindeyken! Arap Ali bir defasında ziyade eziyetten sabrı taşan Bursalı erin doğradığı çavuşu görmüştü ve insana mı yoksa kasap çengeline asılı et parçasına mı baktığını ayırt edememişti. Öfkeleri sessiz ve kımıltısız bir yamacın aniden göğsünden boşalttığı heyelanla eteklerini dümdüz etmesine benziyordu. Evlerinden ocaklarından ayrılırken, sıla hasretiyle gözleri dalarken ve boş kaldıklarında ellerinde dal parçasıyla toprağı öylesine eşelerken hep toydular. Ama sadece siper değil makber için de toprağı yardıklarını bilmenin erginliğiyle ve hiç duymayacakları, okumayacakları, "Sen ki, a'sâra gömülsen taşacaksın... Hey-

hat" diye çınlayan henüz yazılmamış o dizenin onlara indirilmiş fısıltısıyla, son taarruzlarının veya müdafaalarının yüzü suyu hürmetine sırt çantalarında mutlaka bir kat temiz çamaşır bulundururlardı.

Ve Arap Ali işte bu eratın içinde en güçlü kuvvetli, gözü açık ve zeki askerlerden biri olduğu için takım komutanı onu gözetleme ve irtibat postasına almıştı. Gündüzleri mevzileri berkiten arkadaşlarına yardım ediyor, işler azaldığında mangalara katılarak hem sahili hem de geri bölgeleri ve öteki takımlarla olan irtibat patikalarını iyice ezberlemeye çalışıyordu. Mangadaki arkadaşlarıyla gece talimleri de yapıyorlar, ayrıca sahile devriye atarak denizi gözetliyorlardı. Akşam yemeğinden sonra Arap Ali tek başına arka sırtlardaki nöbet yerine yollanmıştı. Koyu deniz ufkunu izleyip bir gemi ışıldağını ya da karaltısını seçmeye çalışacaktı. Çoktan batmış güneşin son kızıllığında tırmandı. 100 Rakımlı Tepe ve devamındaki Yüksek Sırt daha arkadaki tepelere bağlanarak sahilden itibaren başlayan ve yukarıdaki hâkim noktalara ulaşan ana sırt çizgisinin üzerindeki noktalardı. 2. Takım'ın mevzilendiği ilk tepeden itibaren doğuya yani ana sırta doğru sert yükseltinin her iki yanı neredeyse uçurum keskinliğindeydi. Arap Ali soluk soluğa tırmanırken yıldız yönünden esen rüzgâr sertleşiyordu. Dün sabahtan beri o tarafta biriken karaltı, bulut toplayan acılı fırtınanın habercisiydi. Bunu en iyi Ali bilirdi. Çünkü nisan ayı çıkmak üzereydi ve kelle vermeye başlayan gök ekinlerin en büyük imtihanı bu havalardı. Sırtında asker kaputu, belinde kütüklüğü, kemerinde şakırtılı kılıfıyla süngüsü ve omzunda dipçiği karanfil kokan mavzeri olsa da toprağın adamıydı nihayetinde. Çifte koşulan öküzlerin ardında düşüp kalkmış herkesin içine doğan o şaşmaz hisle, gelmesini asla istemeyeceği bir felaketi iliklerine kadar hissediyordu. Ya bu zuhur eden şey öküz soğuğu

ise ve şu uzak kuzeydeki karabulutlar adeta çapul kolu gibi yüksek dağları aşarak düzlüklerde günlerdir ısınan toprağa çarparsa ne olacaktı? "Eyvah ki eyvah ekinler yatacak!" diye mırıldandı Ali. Buraya gelirken yolda günler boyunca gördüğü dalga dalga tarlaları, kırçıllarıyla gökyüzüne acemice boynunu uzatan gök başakları düşündü. Durup denize doğru bakmaya başladı.

Rüzgâr dalga seslerini bu rakımda artık bastırmıştı. Göğü saran bulutlar tüm ufku, denizi ve dünyanın geri kalanını koyu karanlığına sarmıştı. Derken hava patladı. Fırtınanın sağanakları onu savurup uçuracaktı neredeyse. Ardındaki ahlat ağacının dibine çöktü. Kaputuna iyice sarındığı anda keskin bir kamçı gibi inen yağmur başladı. Gümbürtüyle şaklayan şimşekler ortalığı aniden soluk gündüze çeviriyordu. İşte o zaman aşağıda kudurmuş denizin dövdüğü sahil, o ince çizgiye bakan ilk hâkim yükselti olan 100 Rakımlı Tepe ve mevzilerin izleri, siperlerde nöbete kalkmış erlerin belli belirsiz hatları bir saniyeliğine görünüp yeniden karanlıklarına dönüyordu. Her ışık çatalının ardından çatlayarak kendini dünyaya açan gümbürtüler yer kabuğunu sarsıyordu. Ali mavzerinin namlusunu yere çevirerek kaputunun içine aldı ve ayağa kalktı. Yağmur sel olup üzerinden çizmelerine doğru akıyordu. Yüzü, elleri, ayakları buz kesmeye başlamıştı. Arap Ali korktuğu bir kaderin içinde yapayalnız hissetti kendini. Ama çakan şimşeklerin aydınlattığı 100 Rakımlı Tepe'yi gördükçe iliklerine işleyen soğuğa rağmen içindeki hissi sıyırıp attı kendinden. Çünkü aşağıda açtıkları oyukların içlerinde ve sırt sırta gerilmiş çadırlarında 2. Takım duruyordu; daha ileride 1. Takım, gerideki emniyette 3. Takım ve bölük sonra tabur ve alay ve tümen; halka halka genişledikçe öteki tümenler, kolordu derken koca bir ordu şu el kadar yarımadaya sığmıştı. Başlarda biraz yadırgasa da zamanla kendinden

gördüğü zabitler ve büyük komutanlar buradaydı; süvariler ve atları ve hatta levazım develeri, istihkâmcıların katırları bile aynı cephedeydi işte.

Lakin Arap Ali'nin uzun aylardır onu saran kalabalıklar içinde hiç göremedikleri de vardı. Tepeköylü, Yakaköylü rençperlere ve Arapoğlu neslinden ırgatlara benzer hemen herkes etrafındaydı da ya Kâhya Zaim ve konağın silahşorları, muhafızları, başıbozuk zeybekler neredeydi misal? Ya Kayalıoğlu nesli? Ya Adnan Beyler? Dün diken olup göğsüne batanların şimdi serap gibi nasıl varlıklarıyla yoklukları bir oluvermişti? Asker kaçaklarını hadi bir kalem de geçelim de ağalar, beyler, Akhisar çarşısının bezirgânları ve toptancıları, o büyük tüccarlar, simsarlar hele sarraflar neden hiç talimde, manevrada, cebri yürüyüşte, tayın sırasında ve şu fırtına altında siperlerde yoktular? Oysa Ali ne bilecekti ki, umumi seferberlik ilanından sadece altı gün sonra çıkan Mükellefiyet-i Askeriye Kanunu Muvakkati'nin 42. ve 147. maddeleri gereğince, "Aşar mültezimlerinin ihtiyat ve müstahfız sınıflarında bulunanlar da 43 lira ödemeleri kaydıyla bedel-i nakdî" kabul edilecekti. Hatta bir sene sonra Devlet-i Aliyye-i Osmaniye bedel miktarını 3 liralık da kırarak 40 liraya indirecekti. Yani Kayalıoğlu ve nesli ve bilcümle ensesi kalınlar parasını bastırarak, güya bedeli neyse ödeyerek şu kıyamet gününde, cepheden ve ateşten azade evlerinde, ocaklarında bağdaş kurmaktaydı. İşte böyle düşüne taşına Arap Ali saatlerini tüketti. Aşağıdan ağır adımlarla çisentinin altında tırmanan takım arkadaşlarından biri nöbeti devralmak için yanına vardı.

"Vukuat var mı?" dedi çocuk.

"Var," dedi Arap Ali. "Biz buradayız da bu adamlar nerede!"

Gelen er şaşırdı.

"Yok, yok! Hadi selametle, iyi nöbetler," dedi Ali gü-

lümseyerek. Yine tüfeğini namlusu yere bakacak şekilde omzunda tarttı. Mevzilerine doğru inmeye başladı.

Sonraki günler boyunca 2. Tabur'un çalışma hızı hiç düşmedi. Mevzilerin güçlendirilmesi, idmanlar, manevralar, keşif ve gözetleme faaliyetleri, atış talimleri hiç durmadı. Bir ikindi vakti Teğmen Cemil Bey'e taburdan atlı haberci ulaştı; 5 kilometre doğuda tatbikat için tertiplenen tabur komutanlığına ivedilikle çağrılıyordu. Askerin yedekte çektiği kısrağa atlayarak habercinin peşine düştü. Atları dörtnala kaldırdılar. 180 Rakımlı Tepe'yi aşarak askerlerin Edirne Sırtı dedikleri yerin doğu eteklerine vardıklarında birlik görüldü. Teğmen Cemil karargâh çadırlarının önünde attan indi. Tam o anda Binbaşı İsmet Bey çadırdan çıktı. Askerce selamlaştılar.

"Beni alaydan acilen çağırmışlar. Yarın gece bölgemizde tüm tümenin katılacağı büyük bir tatbikat yapılacak. Mesuliyet alanınızda hazır olunuz," dedi binbaşı.

"Emredersiniz. Daima hazırız!"

"Ha, bu arada, misafiriniz var."

İsmet bir adım geri çekilerek binbaşıyı selamladı.

Çadırdan içeriye adım attığında ağabeyi Zeki'yi haritaların serildiği büyük portatif bir masanın başında ayakta buldu. Yanında yeni söndürdüğü sigarası hâlâ tütüyor, dalgın dalgın haritalara bakıyordu. Cemil'i görünce doğruldu, gülümsedi. Şakaklarına düşen tek tük kırlar dışında hiç değişmemişti neredeyse. Dağ gibi yakışıklı, hep atletik, aldığı yaraları madalya gibi taşıyan insanların ağırbaşlı devingenliğiyle karşısında duruyordu.

Cemil saygı dolu bir baş selamı verdi.

"Hoş geldiniz. Sizi hiç beklemiyordum. Şaşkınlığımı bağışlayın," dedi.

"Asıl sen hoş geldin cephemize," dedi Zeki gülümseyerek. Sesi samimi ve sevgi doluydu. Ama gelip kardeşine sarılmamıştı. Oysa ne kadar zaman geçmişti ve ne badireler atlatılmıştı o arada.

"Seni çok iyi gördüm. Aslan gibi asker olmuşsun maşallah. Okul komutanlarınla da daima mektuplaştım. Hep sitayişle bahsettiler çalışkanlığından ve azminden. Binbaşı İsmet de çok memnun senden. Çok iyi zabit olacaksın belli ki."

Karşılıklı oturdular. İçeride ağır kapaklı malzeme sandığı, masa ve o iki sandalye dışında hiçbir şey yoktu neredeyse. Bir er iki kahve getirdi. Zeki sigara çıkardı. Cemil'in onun yanında içmeyeceğini tahmin ettiği için sadece kendisi yaktı.

Bir süre konuşmadan oturdular. Zeki'nin gözü sürekli masada ve haritalardaydı. Vücudu buradaydı ama aklı muhtemelen düşman Birleşik Donanması'yla ilgili karargâha gelen istihbarat raporları ve yapılacak işlerle doluydu.

Neden sonra, "Validemizden haber aldın mı?" diye sordu Zeki.

"Ayın başında mektuplaştık. Sağlığı gayet iyiymiş. Bizim için endişeli. Size de biraz sitemkârdı. Şu son senede hiç cevap yazmamışsınız ona."

"Ne dese haklıdır. Ama hayırsızlıktan değil. Bir çavlana düşmüşüm gibi çalışıyorum. Öyle asra denk geldik ki bütün dünya işlerini sanki askerlerin sırtına yüklemişler."

Zeki sigarasını yere attı, çizmesinin ucuyla söndürdü. Eliyle alnını ovuşturdu. Onun için sıkıntılı bir mevzuya girmekle girmemek arasında gidip geliyordu sanki. Cemil bunu sezmişti ama işini kolaylaştırmak da istemediği için konuşmayı başlatmıyordu.

Zeki tek dal daha çıkardı. Tabakasının altın renkli kapağına vurarak tütünü iyice sıkıştırdı.

"Şimdi epey eski bir mesele var. Hürriyet'ten sonra Ahmet İzzet Paşa daha Erkânı Harp reisi iken birtakım düzenlemeler yapıldı. Erkânı Harp içinde kurulan birinci şubede Eğitim, Harekât ve Harp Tarihi bölümleri teş-

kil edildi. Ama araya Balkan bozgunu ve felaketli zamanlar girdi. Ayrıca bizim tek defada dört başı mamur bir işi teşkil etmemiz mümkün değildir. Ezcümle şimdi Erkânı Harbi Umumiye reisliği bu reformları hızlandırmak istiyor. Birinci şubenin Harp Tarihi kısmının teşkil edilmesinde ben de vazife alıyorum. Kıtalardan istenen günlük raporların ve tümenlerin düzenli harp ceridesi tutulması emrinin sebebi budur. Ayrıca yakın zaman içinde *Harp Mecmuası* adı altında bir neşriyat düşünülüyor. Karargâhtaki öteki yüklerimin yanı sıra bu vazifeler birikmeye ve beni zorlamaya başlıyor. Yani çalışkan, zeki ve muvaffak bir zabite ihtiyacım var. Bu talebimi seninle konuşmadan komutanlığa bildirmek istemedim. Son mektubundaki şikâyetleri okuyunca buraya gelmeye karar verdim. Eğer sen de istersen hemen yarın kolorduya tayininle ilgili detayları halledebilirim."

Cemil hayretle abisinin yüzüne bakıyordu. Bu kadar zaman sonra konuştukları konu bu mu olmalıydı? Öfkesinin bir volkan ağzı ararcasına yükseldiğini hissetti. Kendini tutmak için ayağa kalktı. Masaya iki elini dayayarak haritalara doğru eğildi.

"Size hislerimi yazarken biraz da bundan korkuyordum. Derdimi doğru şekilde anlatamayacaktım. Ama nihayetinde şimdi yüz yüzeyiz. Şikâyetlerimi bildirmek ve yardımınızı istemek için yazmadım o satırları. Ayrıca huzursuzluk meselesini de yanlış anlamışsınız. Cephede, en ön hatlarda, en tehlikeli mevzilerde olmaktan huzursuz değilim. Aksine defalarca tabur komutanıyla üzerinde çalıştığımız, sizin karargâhınızın da dahliyle vücut bulan müdafaa planlarıyla ilgili huzursuzum."

Zeki de ayağa kalkmıştı. Ellerini arkada bağlayarak, ağır ama kararlı adımlarla yaklaştı masanın yanına.

"Fikirlerimi harita üzerinde ifade etmek için müsaade istiyorum," dedi Teğmen Cemil.

Başıyla onayladı Yarbay Zeki.

Cemil masada bulduğu bir kurşunkalemi alarak harita üzerinde tek tek göstermeye başladı.

"Planlarımızı vücuda getirirken, 'Düşman nasıl düşünür?' sualini hep aklımıza tutmamız gerektiğini muhakkak ki en iyi sizler bilirsiniz. Evet, ben düşman erkânı olsam şu coğrafyaya bakarak ne düşünürdüm? Önüme koyacağım vazife, tek hamlede Türklerin güçlerini kuzey ve güney hattında ikiye bölmek olurdu. Bunu yaparken aynı zamanda en hızlı şekilde yarımadadaki hâkim noktaları tutmak ve Boğaz'daki müstahkem Türk mevkilerini arkadan sararak tahrip etmek ve yine aynı hızla donanmayı Boğaz'dan geçirmek! İşte bütün planlarımı bunun üzerine kurardım. O zaman şu sualleri cevaplandırmak gerek. Türk ordusu nereden yarılacak? Müstahkem mevkilere ulaşmak için en mantıklı güzergâh neresi olacak? Bu güzergâha yönelik geriden gelecek Türk tehdidi nasıl bertaraf edilecek?"

"Evet, tüm bunlar nasıl olacak?"

"Askerlik sanatına uygun düşünürsek, düşmanın bu ihtimal harekâtının en can alıcı yeri bence ikinci suale verilecek cevapta yatıyor. Yani müstahkem mevkilere en ivedi, en yıkıcı hücum nereden olabilir? Yarımadanın askerî kalbi Kilitbahir Yaylası'dır. Burayı ele geçiren yarımadayı çizmeleriyle ezerek Boğaz'a sarkar ve tabyalarımızı arkadan tahrip etme kabiliyetine kavuşur. Bunun için düşman asıl kuvvetleriyle Seddülabahir'e asker ihracı yapacaktır. Kıyıda tutunduktan sonra Alçıtepe'yi ele geçirmeyi ister. Sonraki hedef en hâkim nokta olan Kilitbahir Yaylası'dır. Harekâtını güçlendirmesi için bizim kuzeydeki güçlerimizi durdurması gerek. O halde bir hamlesini de Türk kuvvetlerini kuzey ve güney olarak ikiye yarmak için yapacaktır. Yani ikinci büyük çıkarma harekâtını en uygun yer olan Kabatepe bölgesinde icra ede-

bilirler. Burada da kıyı başını tuttuktan sonra Conkbayırı-Kocaçimen ve ardından Maltepe hattını işgal edip yarımadayı kuzeydeki güçlerimize karşı tıkayacaklardır. İlaveten güneyden yapılacak taarruz karşısında birliklerimizin muhtemel ricat yolu kesilecektir. Harekât başarılı ilerlerse iki çıkarma gücü birleşerek Kilitbahir Yaylası'nı alır ve buradaki hâkim zaviyeyi kullanarak Boğaz tabyalarımızın ana gücünü karşı ateş üstünlüğü sağlar; ardından imha gelir. İşte tüm bu ihtimalin bizim hazırlıklarımızla ve planlarımızla maalesef neredeyse hiçbir rabıtası yok! Ordu kumandanımız Liman Paşa asıl çıkarmayı kuzeyde Saros'tan yani Bolayır bölgesinden ve güneyde Anadolu yakasından Kumkale-Beşige hattından bekliyor. Müdafaa ağırlığımız buralarda ve ekseri kuvvetlerimiz bu iki kanatta toplandı. Lakin bu beklediğimiz güya düşman hamleleri harekâtı uzatacak ve ilk anda yarımadayı işgal etmekten uzak fiillerdir. Tahayyül ettiğimiz gibi Saros'a çıksalar dövüşe dövüşe gelmeye mecburlar. Üstelik kuvvetlerini ikiye bölüp bizimle hem kuzey hem de güney yönünden harbe girecekler. Zira sırtlarına yapışacak Keşan'daki 1.Ordu birlikleri var. Zaman ve kuvvet kaybına maruz kalacaklar. Oysa düşman en geç kırk sekiz saat içinde Boğaz'ı düşürmek isteyecektir. Bunun yolu da Kilitbahir Yaylası'ndan geçiyor."

"Nazariyeler, nazariyeler..."

"Evet nazariye! Ama ya hakikat buysa? Ne olacak o zaman? Bu fena ihtimale hazırlıklı mıyız? İşaret ettiğim hakiki çıkarma mevzilerinden birini bizim 9. Tümen tutuyor. Ama tümenin asıl muharip güçleri geride. Kıyılarda sadece zayıf örtme kuvvetlerimiz ve gözetleme postalarımız var. Belli ki harekât baskın şeklinde olacak hemen ardından donanma ateşinin arkaladığı büyük kuvvetler sahillerimize akacak. Çok hızlı ve büyük şiddetle vuracaklar bizi. Zayıf birliklerimizi söküp atmayı ve geriye

yığdığımız kuvvetlerimiz yetişene kadar hâkim noktaları tutmayı isteyeceklerdir. Liman Paşa'nın planı eğer tüm kıyılarımız için aynı derecede çıkarma ihtimali olsaydı geçerli olabilirdi. Böylece tüm gücümüzü zayıflamış halde sahillere sermemiş olurduk. Ama Gelibolu öyle değildir! Düşman uzun süre hava keşifleri yaptı. Stratejik hedef neresidir, arazinin kilit noktaları nerelerdir çok iyi biliyor! Tekrar edeyim, stratejik hedef Kilitbahir Yaylası olacaktır. Bizim kuvvetlerimizi buna göre yığmamız, kadememizi çatmamız gerekir. Lakin muhtemel düşman harekâtına karşı planlarımız kusurlu ve üstelik kıyı müdafaamız da zaaf içinde! Sahillerde makineli tüfek bölükleri bile yok! Böyle bir vaziyette zamanla yarışacağız. İlk anlar, ilk saatler ölüm kalım vakitleri olacak. Kimle ve nasıl tutacağız bu kritik mevzileri? Askerlik sanatında taarruzun başarısı için müdafaaya göre en az iki-üç kat fazla birlikle yüklenmek gerek. Allah muhafaza böyle bir hadise başımıza gelirse kıyı birliklerimizin karşısına en iyi ihtimalle on-on beş katı kuvvet çıkacaktır. Müdafaa için bizim sıklet merkezimizi düşman kuvvetinin fiilen en düşük olduğu yere kurmamız yani kıyıyı en esaslı şekilde tutmamız gerekmiyor mu? Oysa planlarımıza göre müdafaa ağırlığımız kıyıbaşı hattının gerisinde yani düşman harekâtının artık kuvvetlendiği noktalardadır! Neden? Niçin böyle bir kurmay hatası yapılıyor?"

Zeki'nin canı sıkılmaya başlamıştı. Lakin bu kadar zaman sonra buluşmalarının yüzü suyu hürmetine tartışmayı şimdi sertçe bitirerek çıkıp gitmek istemedi.

"Askerlikle ilgili daha önceki yazışmalarımızda olduğu gibi yine mübalağa ediyorsun birçok mevzuyu. İlaveten kendi kendine kurmaylık rekabetine giriyorsun. Liman Paşa'nın başkomutanlığa sunduğu raporun ham notlarından nihai haline kadarki kademelerine kadar hâkimim elbette. Sen tüm harekât alanına maalesef sa-

dece mesul olduğun araziyle rabıtalı ve piyade kuvveti gözüyle bakıyorsun. Peki, müttefik donanmasını ilk elde geriye kim püskürttü? Boğaz'daki topçu bataryaları değil mi? Ve en büyük vazifeyi Anadolu yakasındaki tabyalarımız görmedi mi? Dardanos Tabyası bile tek başına neler yaptı? Yani Boğaz'ı geçebilmek için öncelikle buralardaki bataryalarımızın kara harekâtıyla imhası gerektiğini düşman bilmiyor mu? Bu sebepten asıl hedef onlar olacaktır. Yani savunma planlarımızda tespit edilen Anadolu'daki Kumkale-Beşige hattına çıkarma ihtimali nasıl oluyor da zayıf görünüyor gözüne?"

"Zayıf ihtimal olması şahsi fikrim değil. Tabiat kanunudur!"

"Nasıl?"

"Dediğiniz gibi düşmanın güneyden yani Anadolu kıyılarından büyük kuvvetiyle çıkarma yaptığını düşünelim bir an. Hedefleri İntepe, Erenköy, Kepez, Çanakkale hattındaki topçu mevzilerimizin işgali ve tahribi olacaktır. Böylece müstahkem mevki müdafaamızın Anadolu yakası ilk elden büyük ölçüde çökecektir. Düşman donanması da bu imkânı kullanarak Boğaz'ı geçip gidecektir."

"Evet, ben de bunu diyorum işte!"

"Lakin bunu başarmak için, çıkarma sonrası doğuya doğru uzanan, önce geniş ve ardından engebeli araziyi aşmaları şart. İntepe'den itibaren kuvvetlerini bir yanı dağlar ve dağları saran ormanlar öte yanı Boğaz'ın suları arasında kalan dar bir şeritten geçirmeleri gerek. Bu koridor taarruza kalkanın değil müdafaa edenin lehinedir. Üstelik Asya yakasına girdikleri vakit kara birlikleri donanma toplarından ateş desteği alamaz. İkmal hayli müşkül olacak, derinlik sebebiyle daha çok kuvvete ihtiyaç duyacaklar. Oysa her şeyi mevcut muharip kadrolarıyla, donanmanın ateş takviyesiyle ve acilen yapmaları

icap ediyor. İlaveten lütfen haritadaki rakımlara bakınız! Asya yakası Gelibolu Yarımadası'na hâkim değildir ama Kilitbahir Yaylası karşı yakaya hükmedecek vaziyettedir. İşte tabiat kanunu dediğim şeyler! Ve maalesef bir hata daha var cari muhakemede. Evvel müttefik donanma taarruzunda asıl kuvvet merkezi olan ve düşmanı zorlayan Anadolu değil Rumeli tabyaları oldu. Bu sebepten dolayı da ivedilikle Boğaz'ı geçmek için Rumeli tabyalarını susturmaları gerek. Yani düşman ihracının asıl hedefi buna göre yine Kilitbahir Yaylası olacaktır. Mevcut müdafaa planlarımızla nasıl durduracağız cari akıbeti?"

Zeki'nin artık öfkeden sesi titremeye başlamıştı.

"Bu mevzuyu kapatalım bence. Eski müdafaa planlarımıza göre karaya düşman ihracı olduğunda bir miktar direnme görecektir ama yedek kuvvet bulundurmadığımız için karaya ayak basanları nasıl geri püskürteceğiz? Şimdiyse birliklerimiz toplu halde bulunuyor ve vaziyete göre hareketli müdafaa imkânımız mevcut. Nihai olarak stratejimizin esası, mübalağa donanma ateşinden korunmak, geniş cephede her yere yetişemeyen birliklere serbest manevra imkânı kazandırmak, savunmayı oynak ve esnek hale getirmektir. Lakin sana göre koskoca 5. Ordu ve Kolordusu'nun onlarca zabiti ve erkânı yanlış düşünüyor öyle mi? Bir tek Allah'ın kulu yok mu tespit ettiğin müthiş hatalara karşı çıkacak?"

"Kolordu karargâhında olan sizsiniz. Elbette benden daha iyi biliyorsunuzdur Liman Paşa'nın planına dair itirazları. Burada dedikoduya girmek istemem lakin Esat Paşa'nın da asıl kuvvetli müdafaayı kıyıda ve elbette geride kâfi miktarda ihtiyat bırakarak yapmak istediği ama fikrini kabul ettiremediği konuşuluyor. Peki, bunları geçelim; şu âna kadar askerî olarak izah ettim size durumu. Müsaadeniz olursa şimdi siyaseten cevap vereyim. Liman Paşa'nın kuzey ve güney noktalardan kuvvetli bul-

duğu çıkarma ihtimallerinin hepsi harbin uzamasını beraberinde getirecektir. Yani Almanlar bu cephedeki boğuşmaların mümkün olduğunca uzamasını arzu ediyor. Müttefikler mutlaka meşgul edilsin, hırpalansın, zayiat versin karşılığında da Avrupa Cephesi'ndeki Alman askeri rahatlasın istiyorlar. Tabii, Yörük sırtından kurban kesmek kolay! Akacak olan kan bizim damarlarımızda. Dahası askerî açıdan bu fikrin sakatlığı ortada değil mi? Düşman neden uzatmak istesin bu çarpışmayı? Siz de bilirsiniz ki, arzulamak başka, hakikat başkadır! Ve kaderin cilvesine bakın ki, İtilaf Devletleri'nin Çanakkale harekâtının sebebi de Batı Cephesi! Karşılıklı siper muharebesine kilitlenip kalan o vahşi boğuşma. Bu kanlı düğümü kesip atmak, Batı Cephesi'ndeki yüklerini azaltmak ve Almanya'nın müttefikleriyle bağını kesmek için çıkıp geldiler buraya. Ezcümle düşman hızla bu işi nihayete erdirip batıda rahatlamak, Almanya ise işi uzatıp yine Batı Cephesi'nde soluk almak istiyor. Dünyanın cehennemi evimizin tam kalbine silkeleniyor işte!"

"Askerlikle ilgili ilmi meselelerden bahsederken siyasete girmen ne kadar manasız ve tehlikeli!"

"Harp nedir, siyaset nedir? Dünya tarihine şöyle baştan bir bakalım. Harp siyasetin kalem ve mürekkeple yaptığını daima çelik ve kanla devam ettirmekten ibarettir!"

Zeki bir elini yumruk yapıp sertçe masaya vurarak konuşmaya başladı.

"Ben olayları siyasi açıdan tetkik edemeyiz demiyorum. Aksine bu elzemdir. Ama asıl olarak cari siyasetin sabun köpüğü kofluğundan ve vaziyetin kolaycılığa havale edilmesinden bahsediyorum. Senin muhayyel dünyanda her şey siyah ve beyazdan ibarettir. Bu fikrî tembellik rahatlatır insanı ama hakikat çok daha çetrefil değil midir? 'Liman Paşa Alman kurmay; o halde her hareketi ve kararı bizim mutlak aleyhimize, Almanların ise

menfaatine yarayacaktır!' İşte bu kestirme hükme varmak buz gibi siyaset yapmaktır! Oysa hem tarihe hem de şu âna mukayeseli bakmak icap eder ki asıl siyasi olan budur. Eğer senin müdafaan hakikatse şu emsale ne demek lazımdır? Harbe giriş hikâyemizin elifbası olan Rus limanlarını bombalamak, ardından giriştiğimiz Kafkas harekâtı ve bütün bunlar Almanları Batı Cephesi'nde rahatlatmadı mı? Sadece bu hamlemizle Rusların 1. Kolordusu ve 2. Türkistan Kolordusu Batı Cephesi'ne intikal edemedi. Peki ya bizim Kafkas harekâtımızın en büyük muhalifi kimdi? İstanbul'daki Alman, Liman Paşa! E, nasıl oluyor o zaman bu durum?"

"Liman Paşa'nın Alman Genelkurmayı'yla bir detayda ters düşmesi benim fikrimi öldürmez. Liman Paşa'nın bizim ve İttifak güçlerinin Aşil topuğu olarak Çanakkale'yi daha o zamanda görmesi ama Alman üstlerinin şimdi fark etmesi ya da belki de o günlerdeki taktik ihtiyaçlarının farklı olması bizim meselemiz değildir! Hayati konularda kaderimizi kimin eline bırakacağız? Cevabı beklenen asıl sual budur. Balkan faciası bizi mahvetti ama bu harbin neticesinde ölümü görebiliriz. Bugün buraya uzanan süngünün ilk soracağı adres İstanbul olacak. Kaderimiz mevzubahisse ona biz karar vermeliyiz, ecnebi askerî kurmaylar değil!"

"Eğer kalbini kırmaktan çekinmeseydim fazla ağır lakırdılar çıkardı ağzımdan. Ama büyüklük gösterip yine sabırla iddialarını çürütmeyi tecrübe edeceğim. Bir sene önce Boğaz'ın müdafaası için iki fikir çarpıştı erkân içinde. Amiral Schack giriş tabyalarının en uzun menzilli ve kudretli toplarla tahkim edilmesini talep etti. Boğaz'ın müdafaasının girişte en kuvvetli, merkezdeyse daha zayıf tutulmasını istiyordu. Alman Erkânı Harbi de büyük obüslerin kâfi geleceği iddiasını sahipleniyordu. Peki, bu doğru bir plan mıydı? Hayır! Almanlar burayı Manş mü-

dafaasında olduğu gibi düz bir hat şeklinde telakki ediyorlardı. Oysa Çanakkale Boğazı girişte değil devamında ve bilhassa merkezinde kuvvetle müdafaa edilebilecek zikzaklarla dolu bir coğrafyadır. Dahası bizim düşman donanmasını uzakta tutacak, kıyılarımıza yaklaştırmayacak bir kudretimiz var mıydı? Hayır! O halde nihai harbi bizim için en müsait yerde kabul etmek menfaatimize olacaktı. Zira gemilerin uzun menzilli ve kudretli toplarına girişte mukabele etmenin imkânsızlığını da tecrübe ettik. Nihayetinde Amiral Schack'in değil ona şerh düşen Cevat Paşa'nın cari planı kabul edildi başkomutanlıkça. Ve düşmanın son donanma taarruzunda müdafaanın sıklet merkezinin doğruluğu, Cevat Paşa'nın haklılığı ve başarısı ispat olundu. Kim karar veriyormuş kaderimize o halde?"

"Amiral Schack ordu müfettişidir. Cevat Paşa benim nazarımda amiralden her haliyle büyük bir komutandır ama hadi kabul edelim ki bir muadiline itiraz etmiştir. Üstelik bahsettiklerimiz Allah'ın inayetiyle büyük çarpışmalardan önce oldu. Oysa Liman Paşa 5. Ordumuzun maalesef komutanıdır. Hayatımızın atardamarını, belki de en kritik karar anlarımızı aslen bir süvari tümen komutanına, bizim verdiğimiz payeyle mareşal olmuş ecnebi zabite teslim ettik. Zafer de mağlubiyet de kargâhta gözünü açar! Alman kurmayların bir-iki defa pek sathi bir şekilde yarımadayı gezdikten sonra masa başında hazırladığı planlara kaderimizi bağlamak ağrıma gidiyor. Ben kaderimi benden olmayan, neticeleri benim gibi tecrübe etmeyecek ve ona emanet edilenleri öz evlatları gibi görmeyecek birine teslim etmeyi hazmedemiyorum. Ve de hazmetmeyeceğim!"

"Bu meselede çizmeyi aşmıyor musun? Liman Paşa 5. Ordu komutanıdır. Senin de benim de amirimizdir. Haydi, bunu geçelim bir kalem, kime bağlı Liman Paşa?

Kimin astıdır askerlik hukukunda? Kim tasdik ediyor onun hazırladığı planları?"

"Ne demek istediğinizi anlamayacak çocuk değilim. Ama madem sual ettiniz, cevaptan imtina etmeyeceğim. Topumuz Krupp çeliği, tüfeğimiz Mauser imalatı olabilir. Belki buna mecburduk. Ama ordumuzu Alman okuluna külliyen teslim mi edeceğiz? Ya siyasetimizi? Bu umumi harpten kaçmamız, başımızı kuma sokup her şeyin sukuta ermesini beklememiz belki mümkün değildi. Ama ne zaman ve hangi hazırlıklarla harbe gireceğimize, nereye taarruza kalkacağımıza, nereyi, nasıl müdafaa edeceğimize karar verirken tek amir biz olmalıydık. Ezcümle, Enver bile hakikatlerin üzerinde değildir!"

"Kifayeti müzakere! Bu lakırdıları her yerde etmiyorsun inşallah. Bu işin sonu Divanı Harp'te biter!"

"Divanı Harp" sözü çadırın içine bir bomba gibi düşmüştü. İki adam sessiz halde bir süre birbirlerinin gözlerinin içinde çakılıp kaldılar. Neden sonra Cemil donduğu yerden çözüldü ve sakin bir sesle konuşmasını sürdürdü.

"Şimdi bir karargâh subayının önünde arz ediyorum fikirlerimi. Askerlik töresi ne diyorsa onu yaparsınız!"

Yarbay Zeki Bey derin bir nefes alıp ağır ağır verdi. Göğsünde vuran davulları sakinleştirmek istiyordu. Sonra kısık bir sesle tane tane konuşmaya başladı.

"Cemil, bu son teklifimdir. Benimle karargâhta olman için vakit daralıyor. Hemen şimdi karar vermen gerek."

Cemil toparlandı. Son kez haritalara baktı. Ardından ağabeyine döndü. Sakin bir tonda cevap verdi.

"Neden vaktin daraldığını anlıyorum. Beni düşündüğünüz ve korumak istediğiniz için teşekkür ederim. Ancak mektubumda bahsettiğim bedbahtlık halini uzun uzun düşündüm bu arada. Ben babamı hiç bilmedim, annem de aslında ruhen ve fiilen size aitti her zaman. Sizse güneş gibi oldunuz benim için daima. Yakın olur-

sam yanacağım, uzakta kalırsam donacağım bir güneş. Dolayısıyla kendimi hep yalnız ve kimsesiz hissetmişim. Ama cephede ve şu en tehlikeli yerde fark ettim ki aslında benim kimsem varmış ve bunun için asker olmuşum. Benim anam da babam da ailem de vatanmış ve ilk silah sıkıldığında ölecek olan şu sıradan askerlermiş. Cephe gerisinde kalıp bir Balkan faciasına şahit olmaktansa onun koynunda ve onların yanında ölmeyi tercih ederim. Yani artık şimdi ne huzursuzum ne de bedbahtım!"

Zeki kardeşini başıyla selamladı ve neredeyse koşar adımlarla çadırdan çıktı.

Teğmen Cemil abisinin ardından cebinden bir sigara çıkardı. Kokladı. Yaktı.

24 Nisan 1915 günü sabah erkenden, 27 Alay Kumandanlığı'ndan yapılan havalenin de bilgi olarak düşüldüğü yazılı bir emir ulaştı Cemil'e. 9. Tümen'in amirliğinde, Eceabat'ta ihtiyat olarak bulunan 1. Tabur ve 3. Tabur ile makineli tüfek bölüğünün iştirakiyle Kabatepe ve Palamutsırtı'ndan sahile kadar olan bölgede gece tatbikatı yapılacaktı. Teğmen Cemil heyecanlanmıştı. Saat 19.00'da başlayan harp oyunlarına bölüğünü şevkle soktu. Tatbikat esnasında deniz gözetlemesi de yapılmış, düşman gemilerine ait hiçbir iz ufukta tespit edilememişti. Sonunda gece yarısına doğru gelen iki tabur yeniden ihtiyat mevzilerine dönmeye başladı.

100 Rakımlı Tepe'nin baktığı sahilde gözetleme postasının yattığı hafif çukurluk yerden ayağa kalkan Arap Ali, 1. Tabur'un toplanan müfrezesinin yanına yürüdü. İki sıhhiye boş bir yaralı tezkeresinin yanına çökmüş malzemelerini topluyordu.

"Selamünaleyküm," dedi Ali.

"Ve aleyküm selam."

"Geçen gün fırtına çıktı. Eceabat'a da çok yağdı mı yağmur?"

"Çok yağdı," dedi erlerden biri.

"Fırtına da var mıydı?"

"Çadırlar söküldü, o derece."

"Yapma ya! Ekinlere baktınız mı etrafta?"

"Bizim taburun etrafında yok tarla, tapan."

"Yolda gelirken gördünüz mü hiç?"

Askerler birbirlerinin yüzüne baktılar. Sonra omuz silktiler.

"Ya gelen gidenden duydunuz mu? Sabahtan beri burnuma kokusu varmaya başladı. Yıldızdan rüzgâr vurdu muydu geliyor."

"Ne geliyor?"

"Yatmış ekin işte. Çürümeye başlamışlar mı yoksa ha? Belki duymuşsunuzdur. Kolordu tarafından gelen giden söylemiştir."

"Ne diyorsun hemşerim sen? Bizimle dalga mı geçiyorsun?"

Sıhhiyeciler malzeme çantalarını hızla topladılar. Tezkereyi omzuna aldı birisi. Dönüp arkadaşlarının olduğu yöne doğru yürümeye başladılar.

Arap Ali, "Bunlar köylü değil herhalde," diye geçirdi içinden.

"Nerelisiniz lan siz?" diye arkalarından bağırdı.

Tezkereyi taşıyan arkasına bakıp, "İstanbullu!" diye seslendi.

"He!" dedi Arap Ali. "Bir bok bilmezsiniz öyleyse!"

Öteki arkadaşını çekiştirdi. "Cevap verme lan! Burada dura dura delirmiş bunlar. Bulaşma sen," diye fısıldadı.

Hızlı adımlarla birliklerine karıştırlar.

Bu sırada Teğmen Cemil, gelen birliklerin olduğu gibi geri çekilişini hâkim bir tepeden kızgınlık içinde izliyordu. Makineli tüfek bölüğünün de toparlandığını görünce acı acı güldü.

"Allah yardımcımız olsun," dedi.

Saatine baktı. Artık yeni gündeydiler.

II.

25 Nisan 1915'in ilk saatlerinde dünya nefti karanlıklar içindeydi. Gökyüzünde hızla kaçan bulutlar, ay ışığının koyuluğunda belli belirsiz titreyen yıldızları örtüp açıyordu.

Ve Arap Ali 100 Rakımlı Tepe'nin doğu eteğinde, mevzilerin emniyetli gerisine oydukları yaralı yuvasının hemen yanına uzanmıştı. İstirahat saatiydi. Gece boyu süren harp oyunları onu hırpalamıştı. Ama uykuya dalamıyordu ne yapsa. Zira nöbetteki Resmolu çocuk ay tepelerin ve denizin üzerinden batmaya giderken yine o türküyü okuyup duruyordu.

Mendilim benek benek
Ortası çark-ı felek
Yazı beraber geçirdik
Kışın ayırdı felek

Sesi sahile varan dalgaları yumuşatıyor, çıt çıt öten gece kuşlarını şu ıssızlıkta tuttukları tepeye çekiyordu.

Saat 02.00'de ay uzaklaşmaya başladı. Gelibolu sırt çukurları yıldız karanlığına gömüldü. Resmolu çocuk sustu. Bölüğün imamı onların takımındaydı. Her gece olduğu gibi yine teheccüt namazından sonra aynı duayı siperlere doğru okudu.

Allah'ım tüm irademi sana teslim ettim, sana inandım, sana güvenip dayandım ve daima sana yöneliyorum, senin verdiğin güç ve kuvvetle düşmanlarla mücadele ediyorum ve sadece senin hükmüne müracaat ediyorum.

Arap Ali yıldızlara bakıyordu. Anasını düşündü. Belki onu da uyku tutmamıştı şimdi. Evin önündeki taşlığa çıkmış aynı göğe bakıyordur. İçeride babası sağından soluna dönmüştür döşekte ve elini atıp uzun yastıklarında karısının sıcaklığını aramıştır. Şu saatlerde kuleye tüneyen baykuşlar çığlıklarıyla köylerin virane çatılarına gece için sığınmış guguk kuşlarını ürkütmüştür mutlaka.

Gugu guk,
Gugu guuk, gugu guuk
Anam yook, babam yook...

Ay batınca gözünü yumamayan yılanlar çıkar. Köryılan hele hiç uyumaz. Gelir anasının ayaklarına sürtünür. Soğuk ıslaklığıyla dizlerine kadar kıvrılıp kucağına çöreklenir. Anası hep aynı köryılanı sever geceleri. Ondan haber sorar.

"Demek sağ kızım. İçimin can yongası, kanımın köpüğü salim mi, peki?"

Ah, Dünya ah! Bacısını Gördes Dağları'na nasıl bırakıp dönebilmişti Arap Ali. Gözünü her yumuşta üstüne kapandığı karaşın ayacıkları geliyordu aklına. Bunlar hep arkasız olmalarındandı işte. Sırtlarını dayayacakları el kadar toprakları olsaydı, ziyade unları da olurdu. Öyleyse anasının doğurdukları çoklukla yaşardı. O zaman yavuzdan er karındaşları sıralanırdı Ali'nin. Dünya'ya kimse kötü göz süzemezdi. Evinde ocağında büyür, gelin ederlerdi telli duvaklı. "Amma harp var işte," dedi Arap Ali. "Onlara da celp gelirdi, ha?" Belki şimdi Balıkçı

damlarındaki 1. Takım'da olurdu biri. Ya da başka cephelere dağılırlardı. Onlar kule neslinden değillerdi ki toprağa çakılı temelleri olsun.

"Yat geber Gâvur Ali," diye mırıldandı kendi kendine. "Kaç gece daha uyuyabileceksin böyle pek yerde!"

Sonra birden fırladı Ali yerinden. Dünya'yı dinledi. Av köpeği gibi kafasını kaldırdı, boynunu uzattı. Karanlığı kokladı. Ayağa kalktı, kuzeyden ve doğudan gelen yelin içinden bir şeyler aradı. Bahar zamanı patlamış papatya öbeklerinin, gelinciklerin ve dağ kekiklerin, hayıtların ve bilcümle mahlukatın kokusu arasında sadece bilenlerin hissedeceği o kalp sızısını almıştı.

"Evet, evet. Yatmış ekinler! Tekmil düşmüşler çürüğe," dedi.

Oysa tam da o anlarda 2. Takım'ın 2 kilometre kadar gerisinde, Merkeztepe'nin hemen kuzeyindeki boyun noktasında 3. Takım'ı ihtiyat olarak tutan ve karargâhını oraya kuran Teğmen Cemil aylar sonra belki de ilk kez bebek gibi huzur içinde uyuyordu. Dün emir vererek kazdırdığı ikinci hat ihtiyat siperine serdiği kilimin üzerine çizmelerini çıkarmadan uzanmış, cenin vaziyetinde mırıldanarak soluk alıp veriyordu. Eğimli ve sarp arazide oldukları için iki hattın arasını 70 metre tutmuşlardı. Böyle olunca gece ilk hattaki istinat siperlerinde laflayan nöbetçilerin sesleri ona kadar geliyordu. Ama hiçbirini duyacak halde değildi. Belki yıllar sonra güzel bir rüyanın içindeydi. Kula donlu aygırın üzerinde tarlaları geçiyordu. Araziler başak ve bolluk içindeydi. Ağaçlar meyveyle yüklü dallarını eğmişlerdi. Üzengiye değen öküz kuyruklarının sarıçiçekleri çizmelerine tozlarını bulaştırıyordu. Yaz güneşi altında tava gelmiş Çine Ovası gerinerek uzanan yüklü bir kadın gibi huzur içinde kımıldıyordu. Yolunu söğütler kesti. Aralarından dallarına sürtünerek geçince Çine Çayı'na vardı. Atı tek hamlede atladı suya. O sıra

yanında atlıyı fark etti. Arap Ali çıplak kara bedeni kan içinde at sürüyordu. Seslendi ama yetiremedi. Yine bağırdı arkasından: "Ali, Ali! A, Ali!"

"Komutanım, komutanım! Komutanım!"

Teğmen Cemil gözlerini açtı. Başucunda 3. Takım komutanı Başçavuş Gelibolulu Süleyman Efendi duruyordu.

Kalktı.

"Ne oldu?" dedi.

"Komutanım bunlar denizde gölgeler görmüşler. Sana haber vereyim dedim."

Bunlar dediği arkasında dikilen takımın gözcü erleri Bigalı İdris ile Gelibolulu Cemil'di.

Teğmen sıçradı yerinden. Sıçan yolundan koşarak ilk hatta geçti. Siper setine bastı, yığılı kum torbalarının üzerine dirseklerini dayadı; denizin karanlığına doğru dürbünle baktı. Bir şey göremedi. Yine de temkini elden bırakmadı ve görüntü vermemek için eğilerek ilerideki avcı çukuruna attı kendini. Ağaç gövdeleriyle berkitilmiş mazgaldan ufku taradı. Bir noktada durdu. Yeniden baktı uzun uzun.

Dişlerinin arasından, "Geliyorlar işte," diye fısıldadı.

İstinat siperine kadar sürünerek döndü bu kez. Takım komutanına, "Alarm ver. Ses ve ışık disiplini istiyorum. Herkes sadece harp ağırlıklarını yüklensin. Birinci ve ikinci takıma haberci yolla. Hazır olsunlar," dedi.

Koşarak ihtiyat siperine ulaştı. Telefoncu er de uyanmış. Hazırda bekliyordu.

"Tümeni bağla," dedi.

İki dakika sonra tümen karargâhından Asteğmen Nuri Efendi karşısındaydı.

"Saat 02.30 civarında, Merkeztepe kuzeyindeki boyun noktasındaki tarassut mevkimizin tam cephesinde, ay ışığı altında uzakta irili ufaklı gemi vücutları tespit

ettik. Gemilerin cinsleri ayırt edilemedi. Mesafe tahmini yok. Harekette olup olmadıkları anlaşılamadı."

Nuri Efendi, "Kurmay başkanını uyandırıyorum teğmenim," dedi.

Birkaç dakika sonra telefon çaldı. Karargâhtan duyulan aynı sesti. Gemilerin kaçı nakliye, kaçı harp gemisidir, diye sordu.

"Bu mesafeden anlaşılamıyor. Birazdan ay batacak. Görüntü kaybolacak. İhtiyat takımımı dikkatlice cepheye yaklaştırma kararı aldım. Çatışma hali vuku bulursa ayrıca rapor edeceğim," dedi.

Teğmen Cemil uzun talimler ve tatbikatlar boyunca takım komutanlarına ve neredeyse bölüğündeki her erata tuttukları coğrafyanın önemini ve kritik eşiklerini adım adım dolaştırarak ve adetan canlı bir muharebe sahasını yaşatarak belletmeye çalışmıştı. Denize doğru mevzilendikleri cephenin sağında yer alan Balıkçı damları tepesinden başlayan ve doğuya doğru yükselerek Conkbayırı Tepesi'ne değen; oradan hafifçe güneybatıya doğru sarkıp Suyatağı, Göktepe, Kavaktepe noktalarını geçerek ve son olarak Kabatepe'ye inerek son bulan yükseltilerden oluşan hâkim sırt ve tepeler hattı can damarlarıydı. Dağıttığı takımların öncelikli vazifesi düşmanı sahil şeridinde tutmaktı. Ama birliğinin güç, kapasite ve kabiliyet sınırlarının farkındaydı. Ayrıca düşman ihracının büyük taarruz gücüyle geleceğini tahmin ediyordu. Bu nedenle tüm çabası dağılmadan, kontrolü kaybetmeden "can damarımız" diye anlattığı hatta çekilmeyi, burada mümkün olduğunda çıkarma güçlerini yormayı ve geriden gelecek destek ve ihtiyatlar için zaman kazandırmayı murat etmişti. Eğer başarılamazsa düşman çok hızlı şekilde Conkbayırı'nı ve hemen ardından Koca Çimen Dağı'nı alarak Boğaz'a doğru sarkabilir ve 5. Ordu'yu acı şekilde ikiye yarabilirdi. Böylesi felaketi önlemenin tek yolu ne paha-

sına olursa olsun mezkûr hattın, işbu mukaddes tepeler dizisinin tutulmasından geçiyordu. Bu sebepten arazide çok talim yaptırmıştı. Çekilme ve bağlantı yolları açılmış, elden geldiğince tahkimatlar berkitilmiş, sayısız kez sıçrayarak ilerleme ve geri çekilme manevraları icra edilmişti. İstiyordu ki, başında kumandanı olsun olmasın bölüğündeki herkes gözü kapalı bir makine gibi işini yapabilsin. Ancak düşmanın karaya muhtemel ayak basacağı noktalar ile ulaşmak isteyeceği o hat arasındaki mesafe çok kısaydı. Donanmanın şiddetli ateş desteğiyle ve büyük güçle tek hamlede hâkim sırtlara gelmeleri zayıf ihtimal sayılmazdı. Meşum kaderi durduracak ya da geciktirecek tek şey kendini feda edercesine yapılacak müdafaaya bağlıydı belli ki. Belki de bu yüzden Teğmen Cemil etrafındaki herkese ve öteki takımlarının olduğu mıntıkalara doğru karanlıklar içine bakarken onlarla vedalaştığını da hissediyordu. Yakındakileri görüyordu. Göremediği ama yerlerini nokta hassasiyetiyle tespit ettiği koyu uzaklıklar içindekilerin şimdi seri hareketlerle 1903 model Osmanlı mavzerlerin kundak içi mermi yuvasına beş atımlık fişekleri kılavuz marifetiyle basarak sürgüledikleri-ni; kütüklüklerindeki fişek bağlarını saydıklarını, sırt çantalarını fazlalıklardan arındırıp sadece harp ağırlığıyla bıraktıktan sonra palaskalarını sıkarak bellerine mataralarını, tam kalçalarına da süngülüklerini oturttuklarını biliyordu. Çavuşlar el bombalarının ayarlarını, fazladan mühimmat taksimini ve cephane ihtiyat sandıklarının hazır tutulmasını sevk ve idare edecekti elbette. Tüm bunların sulh zamanında da bıktırırcasına talim edilmesinin sebebi askerin zihnini meşgul etmek ve kendinden gelen seslerin içine düşmesine mâni olmaktı. Ancak muharebe tecrübesi olanların bildiği bir hal vardı ki ölmek ve öldürmek öncesi duyulan kalp gümbürtüsünü kesmek de mümkün olmazdı. O anlar korkunun gemlenip ehlileş-

mesiyle idare edilebilirdi. Bunun için de insanın geçiciliğini ve vedasını usulünce çağırmak gerekirdi. İşte şimdi daha eski ve muharip askerler bu vazifeyi görerek gençlerin sessizce onları takip etmelerini ve sakinleşmelerini sağlıyorlardı. Böylece tüm erat ağır ağır çantalarının dibindeki temiz çamaşırlarını çıkarıp değiştiler ve birbirleriyle helalleşip vedalaştılar.

Saat 03.30. Ay çoktan batmıştı. Gelibolu tepeleri ceman karanlıklar içine düştü. Tekmil takımlar alarmdaydı.

100 Rakımlı Tepe'de mevzilenen 2. Takım hem siper hattı boyunca yayılmıştı hem de tepenin denize bakan eteklerine kazılan avcı çukurlarını işgal etmişti. Tepenin sağ etek cenahındaki hendeğine gömülen Arap Ali mavzerini yanına uzatmış, denize doğru bakıyordu. Aysız karanlık ona tanıdık geldi. Küçük bir çocukken, öteki kardeşleri daha yeni ölmüşken ve Dünya'ya da anası henüz yüklenmemişken yaşlı Godya Kadın'ın evlerini ziyaretini anımsadı. Godya Kadın galiba o zamanların yiğitbaşıydı. Çocukları toplayıp Akhisar Çayı'nın çayırına götürür, böyle ayın battığı saatlerde hikâyeler anlatırdı. Sonra evlerden ekmek ve yumurta toplardı. Masallardan birini hiç unutamamıştı Arap Ali. Evvel zaman içinde kulenin neslinden bir beyin hiç çocuğu olmazmış. Ne yapsa evlat sahibi olamıyormuş. Dizi dizi taze güzeller almış köylerden, Yörüklerden cariyeler kaçırtmış yine fayda etmemiş. Hudutsuz toprağı, tavla tavla atları, yaylaktan kışlağa göçerken üç günde düzülen davarları, sayısı belli değil sürmeli develeri, bağları, ovaları, ormanları, dağları olsa ne fayda. Bir oğulcuğu bile kulesinin gölgesinde büyümüyormuş. Bir gün ormanında yürürken şeytanın atası Yerlik'e rastlamış. Bir ticaret yapmışlar. Kayalıoğlu ona tek damla kanını vermiş, kavmine girmiş. Yerlik de beye bir sırrını kusmuş. Eğer yüklü bir kadını hiç

acımadan diri diri toprağa gömebilirse yavuz oğulcuğu doğacakmış. Bey uzun uzun düşünmüş. Bu fenalığı kime yapsa nesline düşman olur, eninde sonunda kulesini başına yıkarmış. Bakmış ki bir arkasız, kimsesiz Arapoğulları'dır. Kimse onların ardına birikmez. Bu iş olur, demiş. Gebe bir Arap kadınını yakalatmış adamlarına. Sonra tek başına, ormanın en koyu yerinde böyle gecede gözünü kırpmadan, tek damla gözyaşı dökmeden, kadının yalvarmalarına aldırmadan diri diri gömmüş. Gerçekten de dokuz ay sonra beyin yanaklarından can fışkıran oğulcuğu doğmuş. O geceden bin yıl sonra ormandan geçen aslana binmiş bir derviş yerin altından gelen ağlamaları duymuş. Dinleyince burada fenalık işlendiğini, onulmaz yaraların dağlandığını bilmiş. Elindeki kara kamçısını savurmuş. Kamçı hemen karayılan donuna girmiş ve toprağın altına işlemiş. Karayılan bin yıldır gömülü gebe kadının rahmine süzülmüş. Daha ermemiş evlatçığı yutmuş ve zamanı gelince başı insan, sırtı yılandan alp olarak doğmuş. Mezarından çıkmış. Karayılan büyüyünce öyle yiğitlenmiş ki arkasına herkesi toplamış. Gidip kuleyi yıkmışlar. Düzlemişler, kara toprakla aynı seviyeye indirmişler. Sonra çift sürüp buğday ekmişler üzerinde. Bir daha kimse aç kalmamış...

Saat 04.00. Asteğmen Muharrem Efendi tepenin hâkim noktasında dürbünüyle yakaladığı gölgeleri izledi. Ve sol elinin şahadetparmağını usulca havaya kaldırdı. Tepedeki takım birbirinin omzuna hafifçe dokunarak haberi sessizlik içinde iletti.

Arap Ali belindeki süngüyü kılıfından çekti. Ucuyla siperinin toprağına işaretparmağı kadar kazdı. Sonra iki eliyle ağzını kuşatarak deliğin içine fısıldadı.

"Karayılan, Karayılan! Al da gel Hızır'ı," dedi.

Ardından nişangâhını 150 metreye ayarladı. Emniyet mandalını usulca sola yatırdı.

Saat 04.30. Asteğmen Muharrem Efendi son kez dürbününe eğildi. "İşte 25 metre," diye fısıldadı. Ve sağ kolunu kaldırıp tetiğe bastı. Bir aydınlatma fişeği 100 Rakımlı Tepe'nin üzerinden yükselip Arıburnu sahiline çökmüş siyah atlası metalik parlamasıyla önce sarımsı ardından bembeyaz aydınlığa çevirdi. 2. Takım'ın tuttuğu cephe hattının önünde yarılan karanlığın içinden sakin deniz, süzülerek saflar ve dalgalar halinde baştankaraya gelen sandallar, sandallarda tüfeklerini çapraz ileride tutmuş, eğilmiş piyadeler beliriverdi. Elbette patlayan aydınlık gelenlerin kilitlendikleri sahili de gündüze çevirmişti. Sandallardaki rütbeliler baskının suya düştüğünü yıldırım hızıyla akıllarından geçirdi. Fakat çoğu profesyonel asker olmayan ve ilk kez muharebeye girecek erler karşılarında beliren tepeler dizisinin çocukluklarından beri dolaştıkları, kaybolan koyunlarını aradıkları, arada sırada arkadaşlarıyla yabantavşanı avı için kamp kurup kahve içtikleri yükseltilerden farkı olmayan boz makiliklerle kaplı sırtlardan ibaret olduğunu yine o an içinde gördüler. Zaman ele avuca sığmayan canavardı ve aydınlık parça parça gökten yere inmeden 100 Rakımlı Tepe'den kopan dehşetli yaylım ateşi bütün bu bakışlara yerleşmiş o kısacık sakin ânı ezip geçiverdi. Böylece denizde can pazarı başlamış oldu. İmalat-ı Harbiye işi 8 milimetrelik mavzer fişekler namlu yivlerinden fırlayarak ve etrafındaki havayı yakarak düştüklerinde tuzlu su sütunları kaldırıyor, hemen ardından düzeltilen nişangâhlarla önce sandalların bordalarını parçalıyor ardından insan etine çarparak girdikleri bedenleri tok bir darbeyle geriye savuruyordu. Dinmeyen silah patlamalarına çığlıklar, küfürler, emirler, inlemeler ve ağlama sesleri karışıyordu. İlk sıra sandallarda vurulmayan hedef neredeyse kalmamıştı. Arkadan gelen hücum dalgasındaki piyadelerin elden çıkmaması için takım komutanları suya atlama emri vermişti. Başlarının

birkaç parmak üzerinde vınlayan mermilerden sakınarak sandalların iskele ve sancak yönlerinden suya atlayanlar oldu. Sandallarda kalmaya direnenleri rütbeliler omuzlarından tutarak zorla itiyorlardı. Lakin askerin mecburen dökülmeye başladığı noktaların derinliği boyu geçiyordu. Denizin içinde ayrı cehennem kopuyordu bu yüzden. Teçhizatın ağırlığıyla ve düştükleri panikle dibe doğru çöken bedenlere tüfeklerin, çantaların kayışları dolanıyor; suyun içinde vurulanlar, dehşetle yakaladığı her şeye tutunmaya çalışanlar birbirlerini boğuyordu. Baskının boşa düştüğünü gören istimbotlardan makineli tüfek atışları karşı tepeleri baskı altına almaya çalışıyordu. Onların mukabelelerine kıyı hattına iyice yanaşan zırhlıların top salvosu karışmaya başladı. Ancak top ateşi kendi birliklerini sakınarak kıyıya değil karşı tepelerin hemen arkasına tanzim ediliyordu. İlk vuruşma dakikalarını atlatan çıkarma birlikleri durmadan yığılan mevcutlarıyla ağır ağır kıyıya adım atıyordu. 100 Rakımlı Tepe'deki 2. Takım ise kurulmuş bir makine gibi yaylım ateşini denize doğru hiç yavaşlatmadan sürdürüyordu.

Saat 05.00'i vurduğunda Arap Ali ısınan kundağını biraz olsun sakinleştirmek için söken şafakla birlikte alacakaranlığından sıyrılmaya başlayan sahile doğru baktı. O zaman mücadele ettikleri devin korkunçluğunu fark etti. Zira tepenin sağ ve sola açılan cephesinden ateş edip vurdukları gölgeler aslında bir avuçtan ibaretti. Oysa sahilin uzayan çizgisinde neredeyse 1,5 kilometre boyunca sandallar dalga dalga piyade taşıyordu. İşte o zaman daha dün çekilip giden ve onları bu çığın önünde naçar bırakan makineli tüfek bölüğünü içinden kargışladı. Ali mavzerinin sürgüsünü itip gez göz arpacık ile her tetik düşürüşünde, "Ya Allah Ya Ali, Ya Karayılan..." diye bağırıyor, beşlik fişeği bittiğinde yeni bir bağı basıyor ve tekrardan dipçiği sağlamca omzuna dayıyordu.

Saat 05.15. Gün iyice ışıdığında Kabatepe'deki Türk bataryasının kuzeye atış desteği gelmeye başladı. İlk atılan müsademeli mermilerle mesafe tayini yapan topçu hemen ardından ihtiraklı mermilerle tesir atışlarına geçmiş, düşman piyadesinin üzerinde patlayarak saçılan misketler kıyı hattını hedefine oturtmuştu.

Saat 05.30'u geçerken 100 Rakımlı Tepe sağdan ve soldan ağır ateş altında kalmaya başladı. Arap Ali üzerlerine yağan seri atışlardan yavaştan bir çemberin içine düştüklerini anlamıştı. Kıyıya çıkmayı başaran ve mevzi alan düşman makineli tüfekleri şedit sesleriyle tepeyi vuruyordu.

2. Takım'ın kütüklüklerinde ve sırt çantalarının yedeğindeki beher ere düşen 100 fişek hızla tükeniyor, mühimmat tedariki için görev alanlar siperler ve çukurlar boyunda sıçrayarak arkadaşlarına cephane taşıyordu. İlk vurulanlar da onlar oldu. Sonra öndeki avcı çukurlarına yatanlar ve birinci siper hattındakiler teker teker düşmeye başladı. Arap Ali yanında can çekişen ve köpüklü kan içinde gözleri sabitlenerek can veren arkadaşlarının yanından sıyrıldı ve yuvarlanarak ikinci hat siperlere attı kendini.

Artık ihtiyat sandıkları açılmış kalan cephanenin taksimi başlamıştı.

Önden, sağdan ve soldan ateş altındaydı tepe. İlk hatta düşmeye başlayan el bombaları düşmanın artık eteklere doğru tırmandığını gösteriyordu.

"Komutan vuruldu, komutan vuruldu!"

Asteğmen Muharrem Efendi'nin kolunu omzuna dolamış bir er onu geriye doğru çekiyordu. Arap Ali gözünün önünde takımının hızla eridiğini görüyordu. Tepe düşman atışları ve el bombalarıyla cehenneme dönmüştü. Düştükleri çember kapanmak üzereydi. Emir komuta kalmamıştı. Birkaç dakika sonra hepsi için çok geç

olacak son süngüye kadar imha olacaklardı. Arkadaki sırtlar da donanma ateşiyle cehenneme dönmüştü. Tutuşan çalılar ve bodur zeytinler kesif bir dumanla barut acısına karışıp genizlerini yakıyordu. Arap Ali en yakınındaki arkadaşlarını omuzlarından tutup sarstı.

"Çıkıyoruz buradan, davranın! Tepe düşüyor! Geriye, geriye!" diye bağırdı.

Tam o anda 15 metre önlerindeki ilk siper hattına tırmanmış bir gölge sağ elini kaldırarak el bombasını onlara doğru atmak için davrandı. Arap Ali kurulmuş makine gibi mavzerini omuzlayıp adamı tam boğazından vurdu. Asker havaya doğru fışkıran kanıyla boş çuval gibi devrildi ve yuvarlanarak tepenin eteklerine kadar kaydı. Vurulan piyade etrafından koşarak tırmanan arkadaşlarına baktı. Yakasındaki buğday başağına son gayretle elini uzattı. Kanlı avucunda canının acısıyla sıktı. Kasıldı. Ve ardından hafifçe gevşeyen parmaklarından sıyrılan daneler Gelibolu toprağına düştü. Titreyerek son nefesini verdi.

Arap Ali ve arkadaşları tepeden son çekilenler oldu. Yaralı takım komutanlarıyla birlikte taarruzun ilk dalgasından kurtulabilen sadece üç kişiydiler. 80 kişilik takım eriyip gitmişti.

Arka sırtlara gerilerken Arap Ali artçı kalıp son iki arkadaşı için koruma ateşi açıyordu. Bir ara 1. Takım'ın mevzilendiği Balıkçı damları yönüne baktı. Oradan da müthiş takırtılar, bağırtılar geliyordu. Tuttukları cephenin bulundukları her noktasında mübalağası imkânsız harp sürüyordu.

İki yüz metre kadar tepelere doğru gerilediklerinde bölüğün ihtiyatı olan 3. Takım'la temas kurmayı başardılar. Onlar da destek için gelirken donanmanın ağır topçu salvosuna yakalanmışlar ve ciddi kayıp vermişlerdi. Elbisesi ve eli yüzü kan içinde kalmış bir er, "Bölük komuta-

nı şarapnelle vuruldu, onu sargı istasyonuna taşıdık," dedi.

"Şehit mi oldu teğmen," diye sordu Ali.

Çocuk elbisesine sıvanmış kanı göstererek, "Emir Allah'ın ama çok kan kaybediyordu," dedi.

"Başçavuş Süleyman Efendi de vuruldu," dedi öteki er.

"Hiç rütbeli yok içimizde!"

Böylece son kalan kırka yakın piyade çarpışarak ve vurulup düşen arkadaşlarının mühimmatını alarak adım adım hatlarını bozmadan çekilmeyi sürdürdü. Korku ve heyecan içindeydiler ama aldıkları uzun talimlerin onlara öğrettiği şuydu ki, imha olmalarına mâni olacak tek şey düzen içinde kalmayı becermeleriydi.

Saat 07.55'i gösterdiğinde düşman onları taarruz ettiği cephenin kendine göre soluna doğru itmiş ve karşısında erimiş zayıf emniyet takımlarının ölülerine basarak Conkbayırı-Kabatepe arasındaki sırta iyice yerleşmeye başlamıştı.

Saat 08.15'i geçerken 27. Alay 2. Tabur'un yakınlardaki 2. Bölüğü'nden bir teğmen arkasına taktığı iki manga askerle birlikte desteğe geldi. Hemen cephane ikmali yaptılar ve ekmek torbalarındaki peksimetle helvayı saatlerdir çatışma içindeki arkadaşlarıyla bölüştüler. Teğmen bir kaya grubunun ardında sağından ve solundan aşağıdaki eteklere ateş eden adamlarının ardında haritasını açarak son vaziyeti Arap Ali'ye izah etmeye başladı.

"Anladım ki 2. ve 3. takımlar neredeyse imha olmuş. 9. Tümen ihtiyatı olan Maydos'taki 27. Alay'ın iki piyade taburu ve bir makineli tüfek bölüğü saat 05.45'te emirle harekete geçti. Biz onların öncü gurubundanız. Topçular Sırtı'ndan gelen taarruz sesleri onlara ait."

Sakınarak ve hedef küçülterek eliyle cephelerinin sol kanadını gösterdi önce.

"Şimdi muhtemelen düşman 27. Alay'la teması kuvvetlendirmek için bu yana yüklenecek. Orayı düşünmeye gerek yok; alayın vazifesi artık."

Sonra öteki yöne işaret etti.

"Ama cephemizin sağ tarafında Balıkçı damlarını tutan 1. Takım kaldı sadece. Gelirken tepelerden bir süre onları izledim, muharebe ederek Kocaçimen Dağı'na doğru çekiliyorlar. Orası çok kritiktir. Sağ cenah çökerse düşmanı tutacak kuvvet kalmayacak. Topçularsırtı'nın devamı olan bu uzun sırtın Kocaçimen Dağı'yla birleştiği kısmı teşkil eden Conkbayırı düşman eline geçerse Kocaçimen düşer. Düşerse cephemiz yarılır. Bizim ivedilikle orayı takviye etmemiz şart. Elde ne kaldıysa sağ kanadı tıkamamız gerek. Arkadan asıl kuvvetler mutlaka gelecektir. Onlara zaman kazandırmalıyız!"

Böylece kalanlar, Balıkçı damlarını tutan ama kademe kademe Kocaçimen Dağı'na doğru, Conkbayırı'na çekilen 1. Takım'la temas kurup cephe hattı teşkil ettiler. Amaçları Kılıçbayırı ve Düztepe'den Conkbayırı'na ilerlemek eğiliminde olan düşmana yandan etkili tesir ederek onları durdurmaktı. Böylece cephe hattına yetişen ve artık 08.30'dan beri düşmana soldan taarruz eden 27 Alay'ın yetemediği sağ cenahı mümkün olduğunca tutacaklardı. Nasıl tahammül edebilirlerdi? Ve ne zamana kadar düşmanı durdurabilirlerdi? Bu sorulara cevapları yoktu, ölümüne savaşmaktan başka!

Saat 09.30'a kadar Arap Ali ve arkadaşları görev verilen noktalarda çatışmaya girdi. Ağır makineli ateşi ve top atışları arasında taştan taşa, daha önceden kazılmış kimi mevziler ve sütreler arasında sekerek, mevzi değiştirerek çarpışmaya girdiler. Mühimmat sıkıntısı had safhaya ulaşmıştı. Yaralıların ve şehitlerin kütüklükleri kalanlara pay ediliyordu. Bir ara kalan takım ikiye ayrıldı. Bir kısmı Asteğmen İbradalı İbrahim komutasında süngü hü-

cumuna girişti. Arap Ali'yi bir mangayla Conkbayırı ve 261 Rakımlı Tepe arasına yolladılar. Çünkü neredeyse hiç fişekleri kalmamıştı. Ali arkadaşlarından kalanları topladı ve mavzerine son beşlik olarak bastı. Artçı kaldı. Arkadaşları 261 Rakımlı Tepe'yi aşıp Conkbayırı'na doğru çekiliyordu. Aşağıdan gelen düşman avcı hattı dikkatlice 261 Rakımlı Tepe'ye yönelmişti. Ali iki kere arka arkaya ateş etti. Gelenler yattı. Ama ateşin kesildiğini görünce tepelere doğru tırmananların takatsiz ve cephanesiz kaldıklarını anlamışlardı. Yeniden kalkıp yürümeye başladılar. Arap Ali Conkbayırı ile düşman arasında kalan son kişiydi. Birazdan yetişip onu vuracaklar ve Kocaçimen'e doğru rahatça ilerleyip arkadan gelenler için güvenlik alacaklardı. Sonrası felaketti. Elekle su taşımaya uğraşmışlardı çaresizce. Ama her şey buraya kadardı işte.

Saat 10.00. Arap Ali tükenmişti. Gün doğmadan girdiği çatışma hâlâ sürüyordu. İlerlediği, geri çekildiği, yatıp mevzi aldığı, tetik düşürdüğü yerleri artık hatırlayamıyordu. Saatlerdir süren bir karabasanın içinde gibiydi. Arada gerçekle rüyaları birbirine karışıyor, etrafında vurulan, inleyen, topçu misketleriyle parçalanan, makineli tüfek atışlarıyla ikiye ayrılan insanların ve kan deryasının içinden, "Tüm bunlar bir rüyadır aslında," diye sıyrılıp uyanmak istiyordu. Böyle tükenmişlik alametleri içinde kimi zaman namlusunun ucundan kayıp geçen hedefleri Akhisar'daki arkadaşlarına, komşularına benzetiyor; o zaman durup yeniden bakıyor, gözlerini ovalayıp emin olunca ancak tetiğe basabiliyordu. Vazgeçmenin tam sınırındaydı. Yorgunluk, açlık, susuzluk, kan tutması hepsi bir olmuş ona hücum ediyordu. Yaklaşanlara doğru iki fişek daha sıktı. Şimdi mavzerinde son mermi kalmıştı. Conkbayırı'na doğru tırmanan arkadaşları ondan neredeyse 150 metre kadar açılmıştı. Düşman avcı kolunun aşağıdan bağrışlarını duyuyordu artık.

Arap Ali sırtını kayaya verip son kez arkadaşlarına doğru çaresizce baktı.

"Koca Ali! Buraya kadarmış işte!" diye fısıldadı.

Birden baktığı arkasındaki tepenin sırtında gölgeler gördü. Bir zabit yanında dört-beş kadar piyadeyle ayakta dikiliyordu. Tepeye doğru tırmanan arkadaşları onunla konuşmak için durmuşlardı. Zabit elini kaldırdı ve az önce çekildikleri 261 Rakımlı Tepe'yi göstererek bir şeyler daha söyledi. Askerler aniden süngü takıp tepeye doğru mevzi aldılar. Arap Ali başını taşın ardından kaldırıp dikkatlice ona doğru gelen düşmanı gözledi. Onlar da konuşmayı kesmiş ve aynı şekilde yere yatarak durmuşlardı. Arap Ali bu boşluğu fırsat bilerek son kalan mermisini sıktı, geriye doğru on metre kadar sıçradı ve aradaki mesafeyi açarak daha korunaklı bir hendeğe attı kendini.

"Bunlar kim ola?" dedi kendi kendine.

Hâlâ düş mü görüyordu yoksa gerçek miydi seçtikleri, anlayamamıştı.

Zabitin durduğu sırttan şimdi piyadeler akmaya başlamıştı.

Arap Ali'nin ilk aklına gelen küçük bir emniyet veya gözetleme takımının desteğe geldiğiydi. Ama sağdan ve soldan başlayan tüfek salvoları, ona doğru koşan onlarca piyade daha büyük bir birliğin intikal ettiğini gösteriyordu.

Yanına varan ve yedek kütüklükleri boynuna asmış üç asker gülümseyerek selam verdiler.

"Siz hangi birliksiniz?" dedi Arap Ali cephane alırken.

"57. Alay!" dedi esmer çocuk.

"Alay mı geliyor arkadan?"

"Evet, 3 piyade taburu ve 1 mitralyöz bölüğü. Biz kol başı yapan bölüğüz. Asıl kuvvet hemen geride."

Yaklaşık bir saat boyunca dağınık şekilde sağ ve sol kanatlardan toplanan 27 Alay bakiyeleriyle 57 Alay'ın

cepheye akan taburları çatışmayı devam ettirerek sağlam bir hat tuttular. Düşman harekâtı iyice yavaşlamış, onlar da tırmandıkları sırtlar boyunca savunma vaziyeti almaya başlamışlardı.

Saat 11.00. 57. Alay'ın makineli tüfek bölüğü mevzilerine yerleşerek düşman üzerine çalışmaya başladı. Ama Arap Ali'yi asıl şaşırtan Suyatağı denilen mevkiden başını uzatan bir cebel seri top bataryasının çıkarma kuvvetlerine doğru yaptığı atışlar olmuştu.

Hâkim nokta avantajı, beliren kuvvet dengesi ve ikmal edilen cephaneyle bundan sonra ne yapılacağı belliydi artık. Süngü hücumuyla düşmanın üzerine son bir hamle yapılacaktı!

"Vay anacım," diye fısıldadı kendi kendine Arap Ali. "100 Rakımlı Tepe'den sıyırdım, 261 Rakımlı Tepe'de postu deldirmedim ama buradan çıkamam artık. Kavlimiz böyle değildi. Hakkını helal et!"

Arap Ali'nin mevzi aldığı yerde neredeyse iki takımlık kuvvet birikmişti. Sağdan sola ve daha gerilere doğru saf saf piyadeler dizilmişti. Tabancası elinde bir teğmen sıçrayarak geldi.

"Emir komuta 57. Alay'da," diye bağırdı.

"Taarruz için hazır ol! Süngü tak!"

Süngüler mavzerlere o metalik seslerle oturtuldu.

Teğmen sesini daha da yükselterek şu dizeleri okudu.

Durma git evlâdım, açıktır yolun.
Cenge sıvansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun,
Uğrun açık olsun, uğurlar ola!

Ve tiz bir hücum borusu öttü.

"İleri!"

Arap Ali siperinden fırladığında sulardan sekip ge-

len güneş ışıkları yüzüne bebek pembesiyle düşmüştü. Zaman bir anlığına durur gibi oldu. Denize doğru akan tepeler, makiler, güdük ağaçlar, sahilden sırtlara kadar karınca gibi kaynaşan düşman piyadeleri ve denizin üzerinde irili ufaklı donanma gemileri, hepsi duvara asılmış, donmuş bir fotoğraf karesi gibi önündeydi.

Derken neredeyse aynı anda buzulundan çözülen tabiat büyük gürültüsüyle sarsılarak harekete geçti.

Makineli tüfek tarakaları, dağdan ve denizden şiddetlenen topçu düellosu, el bombaları, durmak bilmeyen tüfek takırtıları, saf saf yükselen ezan sesleri, gökten yağan şarapnel sağanağı, savrulan kayalar ve semadan inen ağaç ve insan parçaları...

Durulup sakinleştiği çağlardan beri sessizce bekleyen Conkbayırı aniden göğsünden boşalttığı heyelanıyla eteklerini dümdüz etmeye iniyordu.

25 Nisan 1915, saat 11.05.

Ve 27. Alay ile 57. Alay'ın köylerden, kasabalardan, şehirlerin küçük mahallerinden yani sabanın sapından, örsle çekicin arasından olan çocukları, o günün tam o dakikasında kendi mezarını kendi elleriyle açarak dünyaya gelen ve onlara biçilen kara ölümden doya doya yaşamayı doğuran Köroğlu donunda sel olup aktılar...

III.

Kardeşim Cemil'e,

Bugün 24 Mayıs 1915. Dün Kafkasya Cephesi'ne tayin emri aldım. Mahmut Kâmil Paşa komutasındaki 3. Ordu'ya karargâh subayı olarak acilen icabet etmem gerekiyor. Trablusgarp, Rumeli, Çanakkale derken kaderim şimdi beni bambaşka bir memleket toprağına savuruyor. Seninle son görüşmemizin hemen ertesinde düşmanın büyük kara ihracı başladı. Vazifenin başında ağır yaralandığını ancak iki gün sonra gelen haberle öğrenebildim. Akbaş Hastanesi'nde olduğunu biliyordum sadece. İstanbul'a deniz yoluyla sevk edilmen tehlike arz ettiği için bir hafta sonra Gelibolu Hilali Ahmer Hastanesi'ne yatırıldığın notu elime ulaştı. O sırada kanlı muharebeler devam ediyordu; cepheden ayrılıp yanına gelemedim. 7 Mayıs günü bir fırsat bulup ziyaret ettim. Kendinde değildin; derin uykuda olduğunu söylediler. Açıkçası hekimlerin de hiç ümidi yoktu senin için. Ertesi gün Müttefikler tarafından bulunduğun saha bombalandı. Maalesef hastaneyi mevcuduyla birlikte Şarköy'e naklettiler. Dün telefonla doktorlarını aradım ve iyi haberlerini aldım. Şükür ki bir ışık belirmiş bu karanlık gecemizde. İnşallah sıhhatini yeniden kazandığına dair haberlerini de alırım ve hatta yeniden mektuplaşma imkânımız olur. Tabii bir meçhule gittiğimiz şu günlerin mukadderatını ancak Allah bilebilir. Bir ihtimal bu yazdıklarım sana varan son keli-

melerim olacaktır. Binaenaleyh bunları ifade etmek ağabeylik olduğu kadar askerlik vazifemdir de. 25 Nisan'da başlayan belki de tarihin en muazzam asker ihracıyla devam eden düşman harekâtı neredeyse külliyen senin şüphelerini ispat etti. Büyük düşman birlikleri 5. Ordu Komutanlığı'nın tahmin ettiği gibi Saros'ta görülmedi. Orada birtakım aldatma hareketleri vuku buldu sadece. Hakeza Anadolu yakasına, Kumkale'ye de Fransızlar çıktı ve o günün gecesinde sessizce ricat ettiler. Böylece her iki noktaya dört tümenimizi bağlayarak zaman kaybetmiş olduk. Asıl düşman harekâtı sadece sizin 9. Tümen'in tuttuğu sahaya yapıldı. Ve evet, kıyıları cılız keşif, emniyet, irtibat birlikleriyle perdelediğimiz, asıl kuvvetimizi geride ihtiyat olarak tuttuğumuz bölgeye tam teşekküllü otuz binden fazla düşman ilk gün çıktı. Senin vazifeli olduğun 27. Alay 2. Tabur, ihtiyatları geride, kıyı hattı boyunca fazlaca yayılmış ve ağır makineli tüfek bölüklerinden mahrum iken, kifayetsiz cephane ve zayıf topçu desteğiyle bu ani harekâta yakalandı. Zafiyeti senin gibi önceden gören Alay Komutanı Yarbay Şefik Bey'in birliklerinin gerideki asıl mevcudunu ileriye yanaştırma talebi birkaç kez arka arkaya Ordu Komutanlığı'nca reddedilmişti maalesef. Vaziyet şuydu ki, 27. Alay mevcudu 2.000 süngüydü, kıyıda hazır bulunan askerimizse 400 civarındaydı. Gün doğmadan karaya ayak basan sadece ilk dalga düşman mevcuduysa gelen raporlara göre 1500'ün üzerindeydi! İlk gün tüm cephe boyunca düşman taarruzunu ateş gücüyle destekleyen filonun 345 topuna ilaveten *Queen Elizabet*'in sekiz adet 15'lik topu üzerimize çalıştı.

Liman Paşa üç gün sonra mezkûr bölgeye 5. Tümen'in sevk emrini verebildi ve takviyeler gerçek manada ancak beş gün sonra yetişti. Tarih harbin hile ve desise üzerine bina edildiğini yazar. Liman Paşa müttefiklerin oyunuyla en kıymetli, en kritik vaktimizi tereddütler içinde ataletle geçirdi. Ve o anlarda topraklarımıza harp tarihinde olan tüm asker ihracı şekilleri üzerimizde tatbik edildi. Esas çıkarma Seddülbahir'e, tali çıkar-

ma Arıburnu'na, oyalama çıkarma Kumkale'ye ve maalesef gösteriş çıkarmaları Saros ve Beşige'ye icra edildi. Nihayetinde kanlı boğuşmalarla, çoğu zaman bir uçurumun kenarında adeta çırpınarak, bazen geceler boyu süren süngü hücumlarıyla düşman taarruzunu bir noktada şimdilik durdurabildik. Bu acı dolu muvaffakiyette senin alayının ve bölüğünün de büyük emeği geçti. Bilhassa Conkbayırı-Çimentepe hattını tıkayarak düşman harekâtının yavaşlatılmasında ve kazandırdıkları zamanla arkadan yetişen 57. Alay komutasında Kılıçbayırı taarruzunun müşterek icrasında hayatlarını vererek halaskârlık gösterdiler. Eğer Kocaçimen'i verseydik kıyı bataryalarımıza en yakın hâkim noktayı kaybederek felakete yuvarlanırdık. Ne yazık ki bölüğünün dörtte üçünü, ilk günkü kanlı mücadele içinde kaybettik. Geçen zamanda düşmanı denize dökemedik ama hâkim noktaları tutarak Kilitbahir Yaylası'na da yaklaştırmadık. Ezcümle güneyde Alçıtepe, kuzeydeyse Kocaçimen-Maltepe hatlarına düşman çizmeleri basamadı. Ama ne pahasına? Bana gelen raporlara göre icra ettiğimiz ve düşmanı söküp atmakta muvaffak olamadığımız sadece son gece taarruzundaki kaybımız tahmini on bin civarındadır. O gece düşmansa döktüğümüz kanın muhtemelen çeyreğini bile damlatmadı Gelibolu karasına. Bu vakte kadar vuku bulan hadiseleri kurmaylık açısından mütalaa edersek, işbu şaşmaz kaidenin yine çalıştığını görürüz ki şanslı birinci adamlar vasıflı ikinci adamlara sahip olanlardır! Liman Paşa'nın şansı buydu işte...

Bundan sonra Çanakkale Cephesi ve Umumi Harp nasıl seyreder ve neler yaşarız hiçbir tahminim yok. Lakin Mehmed'in canı ve kahramanlığıyla da bir yere kadar! Şimdi eminim sana vakitsiz lakırdılar olarak gelecek bu sözler. Ama belki de henüz hayattakiler olarak en zor, fena ve mecburi ihtimallere hazırlık yapmamız icap ediyor. Umumi Harp'i tamamen kaybedersek başımıza neler gelecek? Bunun cevabı için Balkan faciasına bakmak kâfidir. Şehit olursak mesele yok. Ama yaşarsak kahrolmak ve utanç içinde rezil hayatımıza de-

vam etmekten başka çareler düşünmek mecburiyetindeyiz. Bunlar ne olacaktır, elbette bilmiyorum şimdiden. Ama tecrübelerimiz bize rehberlik edebilir. Muhtemelen elimizde ne kuvvet ve hangi toprak parçası kaldıysa onunla mukabele edeceğiz. Belki de tahsilini aldığımız ve bugüne dek tatbik ettiğimiz askerlik külliyatı kâfi gelmeyecek. Gayritabii vaziyetler gayritabii tedbirler gerektirir. Bunun bir emsalini yani gayri nizami harbi Trablusgarp Cephesi'nde yaşadık. Mühim tecrübeler kazandık orada. Böylesi bir harp içindeyken seneler evvel düştüğüm notları, muhakemeleri, önemli gördüğüm detayları ve fikirlerimi ihtiva eden evrakı metruke şimdi sana emanettir. Eğer ben geriye kalırsam hepsi hafızama kazılı. Sen devam edersen belki faydalanmak istersin.

Ve bir imkânı varsa asıl senin yaşamanı yüce Allah'tan niyaz ederim. Bu duamın küçük kardeşim olman hasebiyle değil askerlik sanatındaki üstün kabiliyetin, cüret ve azmin için dudaklarımdan döküldüğünü de bilmeni isterim. Hayatın ve istikbalin üzerimizdeki zulmetini sonsuz nuruyla def edecek ve bizi karanlıklardan çıkaracak tek velimiz O'dur.

"Ve nazîrsiz bir muzaffariyyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."

Seni hep seven ağabeyin,
Yarbay Zeki

Hamiş: Vaziyetini validemize kısaca yazdım. Allah'ın izniyle ayağa kalktığında ona iyi haberlerini yollamayı unutma.

Teğmen Cemil, 25 Nisan 1915'te gündoğumundan hemen sonra ihtiyat takımını cephenin ön hattındaki askerlerine destek için yaklaştırırken düşman donanmasının topçu ateşine yakalanmıştı. Ağır şarapnel yaralanmasıyla kanama içindeydi. İki sıhhiyeci onu derhal en yakın yaralı yuvasına taşıdı. Kendi harp paketleriyle göğsündeki ve boynundaki yaraları aceleyle sardılar. Buradan tabu-

run sargı yerine taşındı. Tabur doktoru göğsüne astığı "ağır yaralı" notuyla hemen büyük sargı mahalline sevkini emretti. Bir at arabasında, yanında ölüm ve yaşam sınırında koşup duran yaralılarla birlikte nakledildi. Bu arada iç astarında künyesinin dikili olduğu subay ceketi kesilerek çıkarılmış ve kanlı bir kumaş yığınının içinde atılmıştı. Uzun ve tehlikeli yolculuğun ardından Gelibolu Hilali Ahmer'e vardığında üzerinde kimliğini gösterecek hiçbir şey yoktu. Acil ameliyata alınırken yatak örtüsüne "27 veya 57 Alay'dan olabilir. Muhtemel zabit..." notu iğnelenmişti. Neredeyse iki gün boyunca aynı meçhul asker notuyla kendinden geçmişçesine yatarken hastaneye yaralı taşıyan ve Cemil Bey'in ilk tamponunu yaralı yuvasında çatan sıhhiye çavuşu tesadüfen onu görmüş ve tanımıştı. Böylece yatağın başucuna ismi ve künyesi asıldı. Artık şehit olsa bile ailesi, yakınları akıbetini bilecekti ki o günlerin cehenneminde bu ne büyük bahtiyarlıktı!

Lakin Teğmen Cemil gözlerini açtı ve Fransız Kız Mektebi'nden dönüştürülmüş olan hastane binasının badanalı, temiz tavanına baktı uzun uzun. O sırada Sertabip Talha Yusuf Bey, Operatör Faik İbrahim Bey, Tabip Ezrail Sinyaya Bey ve tıp fakültesi 5. sınıf talebesi Tabip Muavini Hikmet efendilerin hasta başı ziyaret saatiydi. Cemil Bey'in yanına geldiler.

Talha Yusuf Bey, Teğmen Cemil'in ateşini ölçtürttü. Nabzını kontrol etti.

"Bugün nasılsınız? Birkaç kelime edebilecek misiniz bizimle?" dedi.

Cemil zorlukla, "Göremiyorum..." diye fısıldadı.

Sertabip işaret etti. Bir hastabakıcı sandalye koşturdu. Yatağın yanına oturdu. Cemil Bey'in elini avcuna aldı.

"Şarapnel yarasıyla geldiniz hastanemize. Burası ağır yaralıları kabul ettiğimiz bir hastane. Siz şanslı hastalarımızdansınız. Uzuv kaybınız yok. Organlarınızı yerine

yerleştirdik, kanamanızı durdurduk. Ameliyat sonrası koktuğumuz şeyler de olmadı. Baş ve yüz bölgenizde yaranız yok. Yani gözleriniz sağlam."

"Peki neden böyleyim? Korku mu..."

"Cemil Bey, korkmayana insan denmez. Lakin biri size korkak diyecek olursa beylik silahımı alıp onu alnından vururum! Bu yaşadığınıza harp körlüğü deriz. Düşman asker ihracının en sert olduğu yerde, en çetin harbin içindeydiniz. O âna kadar ihtimalleri düşünerek yaşadınız sonra hakikatle yüzleştiniz. Yanınızda evladınız gibi gördüğünüz insanlar kan içinde parçalanarak öldüler. Bunlara şahit oldunuz. Bu vaziyetiniz büyük şok içindeki vücudunuzun ve hislerinizin çektiğiniz acıya verdiği eksik bir cevaptır. Emin olunuz geçecektir. Şimdi uyuyunuz ve en çok arzu ettiklerinizin rüyasını görünüz. Bizim emanetimizdesiniz."

Teğmen Cemil bu sözler üzerine gözlerini kapadı ve çıplak ayaklarıyla Çine Çayı'nın incecik kayırının üzerinde yürürken gördü kendini. Küçük çay balıkları parmaklarını gıdıklıyor ve geldikleri gibi yine şimşek hızıyla kaçıp kayboluyorlardı.

Oysa o günlerde hastanede gerçekten cehennem yaşanıyordu.

25 Nisan günü ikindi vakti olmadan hastane kan ve ilaç kokusuyla duvarlarına kadar sıvanmıştı. 200 yataklı kapasite derhal dolmuştu. Buraya şarapnel, obüs veya bombalar sebebiyle ağır şekilde yaralanmış askerler nakledliliyordu. Bir yandan da yaralıların hızla İstanbul'a taşınma işine koşuluyordu. Sadece dört saat sonra sevk ve ölümler nedeniyle boşalan yataklar yeniden doldu. Hastane kadrosu sabaha kadar koşturarak hastaneye ve Gelibolu Limanı'na vapurla getirilen dört binden fazla yaralıya müdahale ettiler.

4 Mayıs günü Sertabip Talha Yusuf Bey duyduğu

acıdan ve öfkeden iki elini başının arasına almış odasında sakinleşmeye çalışırken kapısı vuruldu.

"Efendim *Halep* vapuruyla tedariğimiz gelmiş," dedi bir görevli.

Hastanenin imdadı olan iki sandık ve bir balya tıbbi malzeme İstanbul'dan sonunda gelebilmişti.

O günleri Teğmen Cemil hiç hatırlamıyordu. Hatta hastane bölgesinin bombalanmasını, 8 Mayıs 1915 günü onu bir sedyeye bağlamalarını, etrafındaki 280 balya malzeme ve öteki yaralılarla birlikte *Plevne* vapuruyla Şarköy'e sevk edilmelerini... Hayır, bütün bunlara dair tek iz yoktu hafızasında.

O güzel rüyasının içinde yaşamaya devam ediyordu sadece.

Çine Çayı. Annesi. Söğütlerin arasında koşturan farklı dondaki atlar, atlar, atlar...

Haziran ayının başında Teğmen Cemil artık arkadaşlarının yardımıyla ayağa kalkabiliyordu. Görüşü açılmıştı. Zaman zaman gelen baş dönmesi, göz kararması dışında hızla iyileşiyordu. Yanındaki yatakta ve koğuşlarına yatan, şehit olarak defnedilen ya da iyileşerek hava değişimine yollanan arkadaşlarının isimlerini hızlı hızlı sayarak hafızasını kontrol ediyordu. Yok, gözlerinden sonra aklında da bir şeyler kalmamıştı. Cepheye dönmek için gün sayıyordu kendince.

Ağabeyinin evraklarını karıştırdığı, mektubunu defalarca yeniden okuduğu bir yaz günü, başucundaki açık pencereden taşan avludaki gülme seslerini duydu. Usulca ayağa kalktı, koltuk değneğiyle pencereye kadar gitti. Taş avludaki küçük kuyunun yanında hastane pijamalarıyla askerler oturmuş şakalaşarak sohbet ediyorlardı. Çoğunun 27 ve 57. Alay'dan olduğunu biliyordu Cemil. Ölümde ve ateşte yan yana düşmüş insanların birbirlerine görünmez teyellerle bağlandıklarını görmüştü. Her sabah kalkıp yataklarında arkadaşlarını kontrol ediyorlar,

yemekte ve bahçede hep yan yana durmaya çalışıyorlar, sanki küçük çocuğunu sık sık kontrol eden bir anne gibi durmadan birbirlerini yokluyorlardı.

Onları gülümseyerek izledi.

Ortada yine Arap Ali vardı. Herkesi güldüren, iri vücudu ve hâlâ sargılı, omzuna asılı duran sol eliyle tuhaf hareketler yapan oydu. Belki ellinci kez aynı ânı bu defa yeni katılan arkadaşları için canlandırıyordu. Conkbayırı süngü taarruzu!

"E, sonra ne oldu?"

"Ne olacak," dedi Arap Ali. "Gözümü bir açtım ki boydan boya kan içindeyim. Yanımda 18'lik bir obüs mermisi duruyor ikiye ayrılmış. Beni almış, yere çalmış."

"Hadi canım!"

"Evet. Yalan borcum mu var lan sana! Mavzere dayandım kalktım şöyle. Taarruz bitmiş. Ölen ölmüş, kalanlar inliyor, ağlıyor, imdat diye çağırıyor. Dineldim ki ayağa güneş iyice yükselmiş, karşımda deniz sütliman."

"Ee?"

"Şöyle baktıydım, elinde kara kamçısı, başında Enveriyesiyle bir erkân, kostak kostak muharebe alanını dolanıyor. Beni gördü. Yaylanarak yürüdü, yürüdü karşımda durdu."

"Kim ola ki?"

"Rütbesine baktım. Yarbay. 19. Tümen komutanıymış. Hemen toparlandım. Esas duruş, bir künye!"

"Vay fişek gibi Arap Ali!"

"He öyleyim tabii. Evlat, dedi..."

"Sana dedi?"

"He, dedi."

"Tümen komutanı, dedi!"

"Duymuyon beni, a Allah'ın sağırı! Kafandan mı vuruldun sen? Evlat, dedi. Yaran ağırmış. Sıhhiye yetişene kadar hemen tütün bas da kanaman azalsın, dedi."

"Sana, dedi?"

"Evet, öyle dedi tastamam!"

"Sen ne dedin?"

"Komutanım biz Arapoğulları'ndanız; bizim tütünümüz olmaz, dedim."

"Öyle dedin he, komutana?"

"Evet, dedim. Baktı yüzüme. Gözleri doldu adamın. Tabakasından bir dal çıkardı. Evlat, dedi. Halaskârımız, hazreti peygamber de fakirdendi. Başın eğilmesin! Yiğidin yarasına tütün yetmez ama şunu bas, dedi."

"Tümen komutanı öyle mi dedi!"

Gülüştüler.

"Yemin kâsem olsun böyle konuştu."

"Sonra ne oldu peki?"

"Bana şak diye, ustura gibi bir selam verdi. Döndü öteki siperlere doğru kostaklandı, gitti."

"Peki sen ne dedin ardından?"

"Ciğarayı hemen yanımda daha da tüten şarapnele değdirdim; ucundan yaktım. Şöyle kuvvetli nefes çektim. Komutanım, komutanım, dedim."

"Yarbaya dedin, ha?"

"He dedim! Komutanım dedim, ciğarayı bulmuşuz; bizde yaraya tütün basacak göz var mı? Sen geçecen onu bir kalem diye üfürttürü üfürttürü verdim dumanı denize doğru!"

"Ulan Arap Ali piyadesin ya, iyi atıcısın tabii!"

Yine kahkahalar yükseldi.

"Tamam lan çok konuşturdunuz yine beni. Verin bir dal Liman Paşa ciğarası da tüttürelim!"

Teğmen Cemil gülerek yatağına döndü.

Şimdi bir vazifesi daha kalmıştı. Uzandı. Dışarıdan serçe sesleri geliyordu. Annesine yazacağı mektubu düşünmeye başladı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Eski Dünya Ölürken

I.

Elbette harp dedikleri ateş ve kandan ibaret değildi. Kâr hadleri, komisyonlar, ticari ortaklıklar, bono faiz oranları, banka hesapları, menkul, gayrimenkul, kıymetli evrak, altın, gümüş ticareti, takas ve zirai emtia opsiyon muameleleri ve her türlü iktisadi teşebbüs mühimmat ve yığınak kadar ehemmiyet arz ediyordu bu dönemde. Memleketin içinde ve dışında, çeşitli harp alanlarında, adı bilinmez hâkim noktalarda, siperlerde, barınaklarda ve berkitilmiş mevzilerde cehennemler kudururken cephe gerisinde bambaşka hesaplarla türlü mücadeleler veriliyordu.

Kayalıoğlu Adnan Bey, Umumi Harp'ten hemen önce bölgesindeki toprak taksimatı meselesini muameleyi zamana yayarak ve siyasi çatışmadan kaçınarak halletmişti. Orduya yazılıp vazife almak onun ve çevresi için zaten mevzubahis olamazdı. İki eli türlü cephede ve kanda olan memleketin istihsal iktisadiyatına yani her türden ve özellikle de zirai üretime ihtiyacı hayatiydi. Onun vazifesi de milletin yaşamak için muhtaç olduğu hububat, tütün, incir, zeytin ve zeytinyağı, pamuk ve benzeri her şeyi hasat ederek pazara sunmaktı. Ancak Adnan Bey Akhisar'da toprağının başında durarak işlerini devam ettirmenin giderek eldekini kaybetme tehlikesi doğurabile-

ceğini içgüdüleriyle tahmin ediyordu. Taş yerinde ağırdır sözü eski eşraf ve ayanlığa özgü bir kaideydi artık. Evet, bir ayağı ait olduğu topraklara sımsıkı basmalıydı ama ötekiyle bambaşka yerlerde de gezinmeliydi. Tehlikenin ve fırsatların doğabileceği ufuklarda olmalıydı. Varlığını böylece taşırabilirse toprak taksimatı gibi zararlı fikirlere kuvveden fiile çıkmadan mâni olabilirdi. Dahası büyük denizde yüzmek bambaşka imkânları da önüne getirebilirdi. Öyle bir yere kazık çakmalıydı ki, toprağına ve kulesine yakın ama bambaşka dünyalara da kapı komşusu olmalıydı. Kâhya Zaim sağ kolu gibiydi. İşleri beceriyle çekip çevirirdi. Kâhyanın toprağa yakın olması aklına düşen yaramazlıkları icra etmesine de mâni olurdu. Öyleyse Adnan Bey için İstanbul gibi uzak bir gayya kuyusu yerine bildiği, tanıdığı ve ticari imkânların her daim gani olduğu İzmir biçilmiş kaftan olacaktı.

Böylece kanlı boğuşmaların cephelerde epey ilerlediği günlerde Adnan Bey İzmir Kokaryalı'da küçük bir köşk tuttu. Ahbaplarıyla biraz konuyu müzakere etti. Sıfırdan başlamaktansa ortaklıklar onun için daha iyi olacaktı. Sonunda Kemeraltı'nda Mirkelam Han'da kırk yıldır havyar ticareti yapan Sezar Thalia'nın işletmesine yüzde kırkla iştirak etti. Sezar Havyar Deposu basit bir işletme değildi; şirket olarak ihya edilmiş, kuruluş sözleşmesi geniş tutulmuş hem Ticaret Odası'na hem de zamanında İngiliz Ticaret Odası'na –Bay Sezar'ın eşinin İngiliz vatandaşlığından dolayı– üye kaydedilmişti. Yani görülen cisminden ziyade itibarı ve tecrübesi yüksek bir ticari teşebbüstü. Bay Sezar artık yetmişlerine merdiven dayamıştı. Daha az çalışmak, daha çok kazanmak arzusundaydı. Tüm arzusu perşembe günleri öğlene doğru dükkânından çıkıp hususi faytonuna binmek, doğruca Kemer'e oradan da trenle Paradiso İstasyonu'na geçmek ve tek katlı, cennet bahçesi içindeki sayfiye evine çekilerek bülbül sesleri ara-

sında şekerleme yapmaktı. Bu uzatmalı yarı emekliliğini yaşayabilmesi için sadece ticaret yetmezdi. Ortaklığı kabul etmesinde Adnan Bey'in Akhisar İttihat ve Terakki Cemiyeti mesulü olmasının payı vardı. Bay Sezar siyasetle ilgilenmez, bu uğraşı tehlikeli bulurdu. Rum ayrılıkçılığına da mümkün olduğu kadar yüz vermemiş, orada dönen faaliyetlerin mecburen en kıyısında durmuştu. Ancak şimdi harp zamanıydı ve işlerin nereye gideceğini, nerede duracağını, çıkacak yangınların en masumları bile ayırmadan nasıl yakacağını tahmin edebiliyordu. O yüzden Adnan Bey'i bir emniyet sigortası gibi de görmüştü. Ayrıca atikliği, cevvalliği ve ticari heyecanı hoşuna gitmişti.

Adnan Bey'in hesap ettiği yeni hayat ağırdan çatılırken İzmir İttihat ve Terakki üst düzey kadroları ayrıca hummalı bir çalışma içindeydiler. İzmir'e gelen Dr. Nazım Bey ve Vali Rahmi Bey önderliğinde şehirde Halka Doğru Cemiyeti'nin kurulması kararı alınmıştı. Cemiyet için çeşitli kapılar çalınmış ve yirmi bin liraya yakın para toplanmıştı. Akşamları Hacı Bey ve Mahmut Bey çok az insanın bildiği Mezarlıkbaşı'ndaki iki katlı kâgir evde bir araya gelip günü değerlendiriyor ve toplanan paranın hesabını tutuyorlardı.

Hacı Bey masadaki listeye bakmadan önce iki çay koydu.

"İyi demledim mübareği," diye gülümsedi.

Karşılıklı yudumlarını aldılar.

Mahmut Bey lafa girdi.

"Cemiyet Sandığı'nın eminliği için Tevfik Bey'i düşünmüş arkadaşlar. Eski Halep valisi."

Hacı Bey bir yudum daha aldı. O sırada ismi aklından hızla yeniden geçirdi.

"Âlâ. İyi bulmuşsunuz," dedi.

Ardından masaya eğildi. Bir evrağı eline aldı. Ayağa kalktı. Yeniden baktı.

"Bu ismi gördünüz mü?" dedi Hacı Bey.

Mahmut Bey neyi kastettiğini anlamıştı. Gülümsedi.

"Ben de şaşırdım," dedi.

"Kayalıoğlu Adnan Bey tam bin lira bağışlamış cemiyete! Bunu kabul edecek miyiz?"

"Hesaplara girmiş bile baksanıza."

"İzmir'de mi ikamet ediyor artık?"

"Ticari işleri için sık sık gidip geliyormuş. Ev satın almış. Herhalde burada da bir hayat düşünüyor."

"Lakin bu konuda dikkatli olmamız gerekmez mi? Her önüne gelenin parasını almak..."

"Şerhimi ifade ettim arkadaşlara ama elimiz pek kuvvetli sayılmaz bu mevzuda."

"Nasıl?"

"Adam İttihat Terakki azası; hadi geçelim bunu, Akhisar mesulümüz halihazırda. Evet, harp öncesi toprak taksimatıyla ilgili çevirdiği dolapları hatırlatacaksınız. Bu meselede yazdığımız raporu yukarılara kadar bizzat ben takip ettim. Netice değişmedi. Üstelik bu meblağ da..."

"Celal Bey'le mevzuyu konuştunuz mu?"

"Hacı Bey, ses tonunuz biraz mübalağa geldi bana! Vazifemi nasıl titiz şekilde takip ettiğimi bilirsiniz!"

Hacı Bey durdu kısa bir an ve, "Elbette böyle bir şey kastetmiyorum. Celal Bey konunun hassasiyetine vâkıflar mı, onu merak ettim. Kusuruma bakmayın lütfen," dedi.

"Estağfurullah, ne kusuru! Sadece şunu söyleyeyim. Meseleyi iki defa açtım. İlkinde sessiz kaldı. İkincisinde, işlerimizi şahsileştirmemek en iyisidir, dedi. Arzu ederseniz bu kez de siz konuşun."

Hacı Bey çay için yeniden semaverin yanına gitti.

"Şahsileştirmekle ilgisi yok! Koca İzmir'den topladığımızın paranın yirmide birini tek kalemde saymış. Büyük para! Nereden geliyor? Büyük toprakları olabilir ama sırtından ter akarak kazanan birisi böyle meblağı şak diye

çıkaramaz. Hilali Ahmer için kapısına gidilseydi ne yapardı acaba? Halka Doğru Cemiyeti'nin misyonu var ve bana kalırsa bizim kapımızdan bile geçmemesi gerekiyor Adnan Bey'in."

"Yine de Celal Bey'in fikrini yabana atmamak gerek."

"Siz Adnan Bey'le aramızda husumet olduğunu düşünmüyorsunuzdur inşallah. Çünkü harp öncesi toprak taksimatıyla ilgili mesafe alamamamızı ve Adnan Bey'in yüzünü ustaca saklayarak takındığı menfi pozisyonu fırka içinde münazara ederken bu imayı yapan arkadaşlarımız oldu. Bir kere aramızda coğrafi farklılık var. Adnan Bey ovalıdır. Biz Gördesliler dağlıyız. O hudutsuz topraklara sahiptir. Benim ailemin kıyas kabul edilmez küçük ve parçalı arazileri vardır. Ayrıca biz halı ve palamut ticaretiyle iştigal ederiz. 'Adnan Bey eşraftandır, siz de Gördes'in eşrafısınız; binaenaleyh eşraf kısmında menfaat çatışması halistir,' diyenleri telin etmiştim. Gerekirse yine ederim!"

Mahmut Bey gülümsedi.

"Hacı Bey o arkadaşların münasebetsizliğiydi. Aklımdan bile sizi eşitlemek geçmedi, geçmez. Anlatmak istediğim şu, çoğu mevzuda daha kesin ve ihtilalci fikirlerimiz olabilir ama bizim gibi fırkalar, cemiyetler bir vasatı da temsil ederler aynı zamanda. Elbette nihai mefkûremiz var ama farklı içtimai yapıların ve hatta birbiriyle tenakuz eden fikirleri de ihtiva ediyoruz."

"Ne demek istediğinizi anlıyorum. Ama Adnan Bey'le ilgili şerhim bir fikir kavgası değil sadece zira Adnan Bey gibilerin fikirleri değil emelleri vardır. Fikirler, hareketler, cemiyetler, fırkalar hatta insanlar onları hedef gördükleri karşı kıyılara çıkaran kayıklarıdır sadece. Öyle ki, bugün bizimledir, faydasını görür gibi oluruz; yarınsa meçhuldür!"

Mahmut Bey, Hacı Bey'in gözlerinin içine bakarak derin bir nefes aldı.

"Neyse havamız değişsin," dedi gülümseyerek. "Size cemiyetimizin neşredeceği mecmuanın ilk sayısı için Celal Bey'in kaleme aldığı takdim yazısından okuyayım birkaç satır."

İsminden de anlaşılacağı üzere bu mecmuayı halk için tesis ediyoruz. Halk tabirinden maksadımız da milletin tahsil ve terbiye, idrak ve irfanca orta sınıfını teşkil eden tabakadır. Ümmi ve avam dediğimiz hiç mektep görmemiş veya okuma yazma öğrenmemiş kısım, mecmuamızdan tabiatıyla bir şey anlamayacağı gibi havas zümresi denilen tahsil ve tetebbuları yüksek tabakaların da risalemizi takip ve mütalaaya ihtiyaçları yoktur. Avamın irşat ve ikazını yazıdan ziyade resim ve sözün vasıtasına müracaatta görüyoruz. Bunun için "Halka Doğru" Cemiyeti ileride muntazam ve faydalı resim mecmuaları bastırıp dağıtacaktır. *Halka Doğru* bir hars mecmuasıdır, siyasi maksatlardan ve bu yoldaki yazılardan tamamen uzak kalacaktır.

Hitap edeceğimiz halkta esaslı bir mütâlâa zevki uyandırmak başlıca emelimizden biri olduğu için lisan ve üslupta sadelikten ayrılmayacağız. Mecmuamız şiirden, edebiyattan, halk iktisadiyatından, tarihten, terbiyeden, sıhhatten ve dinî nasihatlerden bahsedecek fakat bütün yazılarında halkî ve umumî mevzuları hususi ve mücerret olanlara tercih eyleyecektir.

Mahmut ve Hacı beyler biraz daha çalıştılar. Halka Doğru Cemiyeti'nin ayrıca kütüphanesi kurulacaktı. Yeri ve içeriğiyle ilgili konuştular. Cemiyetin nizamnamesinde dergiyle tüm öteki yayınlar İzmir vilayetindeki tüm okullara ve öğretmenlere bedava dağıtılacaktı. Hacı Bey dağıtım işi için hazırladığı planı İzmir haritası üzerinde anlattı. Mahmut Bey de ertesi gün Vali Rahmi Bey'le yapacakları toplantı için hazırladığı raporu okudu. Karataş'ta büyük İttihat Terakki okul binasının inşa-

atı bitmek üzereydi. Rahmi Bey bu işle özellikle ilgileniyor ve titizleniyordu.

Masalarında ayrıca açılacak yatılı bölge okulları, Emiralem İstasyonu'nda köy çocukları için yatılı okul inşaatı ve işçiler için düşünülen başka bir dayanışma derneğiyle ilgili dosyalar duruyordu. Bu hafta içinde kalan konuları daha ayrıntılı çalışmak üzere sözleşerek odalarına çekildiler.

O günlerde Umumi Harp bütün kıyıcılığıyla sürerken ve Osmanlı ülkesi için vatandaşlarının henüz dilinin ucuna kadar gelen o yenilgi sözü henüz açıktan ifade edilemezken cepheden uzak gibi görünen İzmir'deki hayat, memleketinin kaderi konusunda endişe eden insanlar için hiç de öyle kolay akmıyordu. Aslına bakılırsa İzmir ne kadar cephe gerisi sayılırdı, o da muammaydı. Zira müttefiklerin tecavüzleri bu şehrin üzerinden hemen hiç eksik olmamıştı. Hatta Çanakkale Cephesi'nde büyük deniz taarruzu başlamadan hemen önce İzmir şehri müttefik donanmanın uğursuz gölgesiyle tanışmıştı.

Osmanlı hükümeti, Umumi Harp yaklaşırken İzmir ve İskenderun'a düşman işgali ihtimalini harp planlarına işlemişti. Alınan tedbirlere göre, İzmir işgali önce körfez girişine dökülecek mayın hatları, ardından bir direnek olarak görünen Kösten Adası mevkisi, kıyı bataryaları ve son olarak da Yenikale müstahkem müdafaasıyla bertaraf edilecekti. Son eşik Yenikale savunmasıydı. Burası da aşılırsa İzmir için felaket başlayacaktı. Ordu ayrıca İzmir için 3 tayyare bölüğü ayırmıştı. Kösten Adası'na stratejik konumundan ötürü özel önem verilmişti. Donanmanın yaşlı gemilerinden *Muin-i Zafer* korvetinden sökülen topların yanı sıra 1876 imalatı 24 santim raylı Krupss topu da bölgeye yerleştirilince adalıların hali vakti yerinde olanları bu ilk cephe hattında yaşamaktan huzursuz olarak İzmir'e, Foça'ya hatta Urla'ya taşınmışlardı. Kalan

yoksul balıkçılar tabyaların istihkakı ve ikmali için çoğu zaman bilabedel hizmet görmüşlerdi. İzmir bölgesi Foça'dan Yenikale'ye kadar 4. Kolordu'nun sorumluluğundaydı. Tahkimatlar, mayın hatları yanı sıra Güzelbahçe-Yenikale arasına da sahil bataryaları yerleştirilmiş, ışıldaklar hazır edilmişti.

Harp ilan edilir edilmez düşman zırhlıları İzmir açıklarında görülmeye başlandı. Fransız deniz uçağı ana gemisi *Anne* 11 Ocak 1915'te bayrak gösterdi.

5 Mart 1915'te düşman donanmasının İzmir'e ilk taarruzu başladı. Yenikale istihkâmları ve çeşitli tabyalar vuruldu. Aliağa, Şakran, Reşadiye zırhlılarca bombalandı. Yenikale'den gelen raporlar 10 ve 14 kilometre öteden üzerlerine 140'tan fazla top mermisi atıldığını yazıyordu. Üç saatten fazla süren taarruzda istihkâmları tahrip ederek İzmir'in özellikle Alman denizaltıları için bir üs vazifesi görmesini engellemek arzu edilmişti.

6 Mart 1915 tarihli ilgili harp ceridesine düşülen not şöyleydi:

> Bataryalarımızın mukabil endahtından düşmanın evvela ateş açan bir zırhlısına yedi mermi isabet etmiş ve torpil taharri gemilerinden biri de batırılmıştır. Dün ve bugünkü bombardıman neticesinde cem'an dört şehid, 7 mecruhtan başka zaiyatımız yoktur.

Düşman donanmasıyla kale ve sahil bataryaları arasında saatlerce süren topçu düellosunun şehirde nasıl büyük heyecana yol açtığı o günleri yaşayan İzmirlilerce anlatılırdı. Halk merak, endişe ve şaşkınlık içinde yüksek tepelere koşarak, ellerini gözlerine siper edip ufku ve muharebeyi izlemişti. Bu arada özellikle zengin aileler çeşitli vasıtalar ayarlayarak İzmir'i hızla terk etmeye başlamışlardı.

Ertesi gün yani 7 Mart'ta müttefik donanması Urla açıklarından Türk tabyalarının menzili dışında durarak günbatımına kadar bombalamayı sürdürdü. Aynı gün İzmir müftüsü ve İttihat ve Terakki'nin Katib-i Mesulü Celal Bey'in merkez tabyalarını ziyaret ederek İzmirlilerin şükranlarını ilettiği, çeşitli hediyelerle askerlere moral verdikleri gazetelerde yazmıştı.

8, 9 ve 10 Mart tarihleri saldırılar ve cevabi salvolarla geçti. İzmirliler günlerdir top sesleri arasında gündelik hayatlarını sürdürüyordu. 10 Mart günü ikindiye doğru anne babalarını dinlemeyip sahillere oynamaya giden çocuklar kıyıya vuran denizci kepleri, kırık tahta parçaları ve askerî eşyalar buldular. Çarpışmalarda batan bir düşman mayın tarama gemisine ait kalıntılardı bunlar.

İşte aynı gün İngiliz Amiral Rosslyn Wemyss İzmir Valisi Rahmi Bey'e küstah bir ültimatom yollayarak şehri derhal teslim etmesini istemişti. Buna göre silahtan arındırılan ve Türk egemenliğinden çıkarılan İzmir bir prenslik olarak idare edilecek, başında da Rahmi Bey olabilecekti. Rahmi Bey eline geçen teklifi yırtıp atarak cevap verdi.

Vali Rahmi Bey'in emriyle bu olaydan sonra farklı tedbirler alınmaya başlandı İzmir'de. Valilik emriyle şehirdeki kadın ve çocuklar yakın ilçelere tahliye edildi. Kordonboyu'na kum torbalarından barikatlar kuruldu. İşgal engellerinin ardında hafif çaplı toplar dolu vaziyette hazır tutulmaya başlandı. Dahası bütün karakollara, devlet dairelerine, kamu binalarına ve kışlalara gazyağı tenekeleri dağıtıldı. Şehrin zengin Hıristiyan aileleri Eşref Paşa, Tilkilik, Namazgâh gibi Türk mahallelerine yerleştirildi. Bir İngiliz işgali vukuu bulduğu an tüm şehrin ateşe verilerek Müslüman ve Hıristiyan tüm ahalinin birlikte can vereceği İngiliz komutanlığına bildirildi.

Gelişmelere rağmen hem hava hem de denizden sal-

dırılar hız kesmemişti. İzmir-Urla şosesi de sürekli vurulan güzergâhlardandı. Ahalisinin çoğunluğu Rumlardan oluşan Urla birkaç kez ölümcül şekilde gemi ateşine maruz kalmıştı. Urlalılar evlerini ocaklarını bırakarak Balçova'ya göç ettiler. Bu arada işgal edilen Kösten Adası'na konuşlanan İngiliz topçu birliği İzmir kıyılarını dövüyor ve adaya kurdukları uçak istasyonuyla hava keşif ve taarruzları devam ediyordu. Yani saldırılara ara vermiyorlardı. İzmir tam bir karmaşa ve panik havası içine sürüklenmek üzereydi.

İngiliz bombardımanı nedeniyle zarara uğrayan Yunan ve tarafsız ülke vatandaşları durumlarını sürekli şekilde protesto ediyorlardı. Taarruz ve olası işgalin şehirde yaşayan yabancılara ve Hıristiyanlara da büyük zarar vereceği belli olmaya başlayınca ABD'nin İzmir başkonsolosu etkili biçimde devreye girmek ihtiyacı duydu. Görüşme trafiği ve şehirde yükselen tansiyon müttefik donanma kurmaylığı tarafından ne kadar ciddiye alındığı muammadır ancak İtilaf kurmaylığı için asıl mesele mayın hatlarının geçilmesi, kıyı bataryalarının ve merkezî tabyaların susturulmasının maliyetiydi. Özellikle Sancakkale açığındaki dar su şeridi onların ciddi şekilde düşündürüyordu. Ayrıca Çanakkale'de büyük deniz taarruzu için takvim daralmaktaydı. Bütün bunların sonucunda bir sabah düşman donanması büyük ağırlıklarını Körfez'den çekerek geldiği gibi aniden kayboldu.

Lakin o günlerin etkisiyle İzmir'in diken üzerinde, endişe içindeki yaşamı savaş boyunca devam etti. İzmir'in cephe gerisinde olduğu sadece kâğıt üzerinde bir durumdu. Kuşkusuz ki savaşın tüm dolaylı yükü ve acısı İzmir'in de omuzlarındaydı. Yoksulluk, pahalılık, düşen üretim, kıtlık, hastalık, cephelerden yaralı ve sakat dönen bitik insanlar ve hiç dönmeyenler, nerede, nasıl ölüp gittikleri bilinmeyen ağabeyler, amcalar, babalar ve sevgililer...

Yine de İzmir büyük badireler atlatmış her eski ruh gibi yaşamaya iştahla sarılıyordu elbette. Misal Frenk Sokağı hep aynı nabzıyla atar dururdu. Dükkân sahipleri yine mallarını sokak ortalarına kadar yayarlar ve gürültücü davetkâr halleriyle salınırlardı. Düzensiz işgaliyeler yüzünden kazasız, vukuatsız kavgasız tek gün geçmezdi. Yürüyen, alışverişe dalan, pazarlık gürültüleri içindeki kalabalığın doldurduğu kaldırımlar tezgâhlarla, kasalarla, fıçı ve denklerle daralarak uzanırdı. Ortasına hafif akıntı eğimi verilmiş döşeme taşlı sokaklar tıka basa at arabaları, hırıltılı tek tük otomobiller, küfeleri her daim dolu yorgun gözlü eşekler, torbalarla kömür taşıyan usanç içindeki develer, devecileri kovalayan zaptiye komutanlarıyla doluydu. Bu manzarayı her milletin yoksul işçi ve gündelikçi kalabalığına karışan şık beyler ve alımlı hanımlar; dantelalı, pembe fırfırlı çorapların fışkırdığı lüks ayakkabılarıyla koşan çocuklara iri gözlerle bakan yalınayak, kızıl fesli ve başı kabak sümüklü çıraklar tamamlardı. Ve her binanın ve her hissin üzerinde uçan kumrular, en toraman kedilerin bile yavan etleri yüzünden ilgilenmediği sokak fenerlerine tünemiş kurum güvercinleri yani bilinen ve bilinmeyen her şey, tüm mahlukat aynı döngüsündeydi. Tabii İzmir'in öteki çarşıları da benzer haldeydi. Karmaşa, düzensizlik, toz ve gürültücü kalabalıklar neredeyse tüm alışveriş yapılan sokakların, zamanın harp ve sulh sarkacına bakmadan kaderi gibiydi. Envai renk ve cinste sokak kedileri, özellikle geceleri sürüleşerek hoşlanmadıkları yabancıları bölgelerine sokmayan azgın köpekler, cumbaların neredeyse birbirine değerek loş hale getirdiği daracık sokaklardan geçerken ahalinin sakınacak bir kapı eşiği ya da sövesi aradığı yüklü develer, boş arsaların, yıkıntıların arasında geviş getiren inekler, Buldan bezi bağlamış köylülerin önüne kattığı maşallah boynuzlu dağlıç koyunları, yük-

sek bacaklı sakız kuzuları, canavar kasaplarının önüne burunlarından bağlanmış domuzlar mezkûr sokakları akan zamandan azade doldururdu. Elbette bu manzarada Punta denilen İngiliz İskelesi'ne doğru uzanmış o rüzgârlı mahalleleri unutmamak gerek. Çok eskilerde bir yel değirmenin de döndüğü bu uç şehir, lodos fırtınalarında acımasızca baskın veren denizi saymazsak İzmir'in gözbebeği gibiydi. Hele bahar aylarında kiraladıkları atlara hafifçe yan oturarak ve tüm güzelliklerini sergileyerek binen hanımlar, Bornova Sokağı'yla Aliotti Bulvarı'nı nal tıkırtıları ve esans kokuları içinde bırakarak görenlerin içini hoplatırdı. Bu bölgede kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı deniz banyoları, kaliteli rakıların da servis edildiği, güzel müziklerin içinden taştığı kafeler sıralanırdı. Punta varsıllarla işçi kalabalığının kolaylıkla iç içe geçtiği öteki İzmir mahalleri gibiydi. Dökümhaneler, makine atölyeleri, boy boy marangozhaneler, hatta Prokopp Bira Fabrikası'na vardiyaya koşan işçiler ve çıraklar öğleden sonraları İzmir güneşinden kaçarak Bella Vista'daki denize bakan zenginlik içindeki evlerinde şekerleme yapacak olan cici beyler ve hanımlara sürtünerek geçerlerdi. İşte İzmir lüks ve düşük otellerin, kafe, sinema, tiyatro ve tavernanın, okulların, hastanelerin, boyahane, tabakhane, fabrika ve imalathanenin, sayısı belirsiz çarşı, han ve arastanın, kilise, cami ve havranın, her milletten zengin, yoksul, düşkün, hırlı hırsızın doldurduğu, kimi zaman herkesin kendinden olmayana öfke duyduğu, kimi zaman da kimsenin yanından geçene dönüp bakmadığı tuhaf ve güzel bir şehir olarak o günlerde de hayatını her şeye rağmen sürdürüyordu.

Hacı Bey ertesi sabah erkenden kalktı. Geçen yıl kurdukları İşçi Birliği Sandığı'na üye birkaç eve uğraması gerekiyordu. Evden çıkıp biraz yürümüştü ki yolunu Muallim Alim Bey kesti. Fırka üyesiydi. Balkan Harbi'nde

aldığı yara yüzünden sol ayağı aksardı. Oflayarak yokuşu çıkarken Hacı Bey'e rastlamıştı.

"Ne iyi oldu bu tesadüf! Ben de bugün size haber bırakmak için Cemiyet'e uğrayacaktım."

Hacı Bey arkadaşının elini muhabbetle sıktı.

"Hayırdır Âlim Bey," dedi gülümseyerek.

"Sandıktan Halil Efendi var. Belki bilirsiniz tabakhane ustasıdır. Onun evinde bir usta oda kiralamış. Köstenliymiş bunlar. Hasta babasını getirmiş çocuk. Epeydir işsizmiş, Reji'nin kademesinde demirci ustası arandığını duyunca hem çalışırım hem de babamı tedavi ettiririm diye düşünmüş. Ama işe alındığı gün çıkışını vermişler. Çanakkale gazisi genç adam. Çok mağdur durumdalarmış. Yapacak bir şey olur mu diye beni buldular. Benim de aklıma siz geldiniz üstadım," dedi.

"Sizde adresi var mı?" dedi Hacı Bey.

Âlim Bey cebinden katlı küçük bir kâğıt parçası çıkardı.

Selamlaşıp ayrıldılar.

Hacı Bey adresi okuyunca yolunu değiştirdi. Buralar Hacı Bey'in hem sevdiği hem de dolaşırken hüzünlendiği, içinin acıdığı sokaklardı. İzmir'in yoksul Müslüman ve Yahudi mahalleleri birbirlerine sokularak kımıldardı bu bölgede. Kalabalık ve pislik içindeki sokaklardan sökün eden gündelikçiler, işçiler, hizmetkârlar, seyyar satıcılar, kayıkçı esnafının en hırpanileri, külhani gençler, sırt hamalları aynı sokakların, yokuşların, çıkmazların içinden sökün ederek şehre dağılırlardı her sabah. Buradaki mahalleler etrafında kurulup büyüdükleri camilerin tekkelerin ismiyle anılırdı çoğunlukla. Mezarlıkbaşı, Hurşidiye, Hatuniye, Fettah, Tilkilik, Yazıcı, Pazaryeri, Dibekbaşı, Namazgâh mahalleleri düzlüklerin ve hafif tepeli yokuşların sırtında nazlı bir hilal gibi yayılırdı. Sabun, pişi ve kızartma kokan çoğu ahşap, birbiri üzerine yığılmış, der-

mansız kalmış gibi zorlukla nefes alan evlerden oluşan bu mahallelerin çizdiği yayın tam ortasına Yahudi Mahallesi ileriye doğru fırlamış ama sonra donup kalmış bir at başı gibi uzanmıştı. Ve iki din arasındaki dünyevi sınır için de tuhaf şekilde camiler kerteriz alınırdı. Misal Hatuniye Camisi, Mumyakmaz Camisi, Merdivenli Medrese, Kurşunlu dedikleri Namazgâh Camisi aşağı yukarı bu muhayyel sınır hattının işaret taşları vazifesini görürlerdi. Ama dualar farklı farklı mırıldansa da yoksulluğun dili çoğunlukla birbirini anlardı buralarda. O ölümde ve dirimde en büyük eşitleyiciydi. Zira mezkûr mahallelerde deniz yoluyla gece vakti İzmir'e gelenlerin gördüğü havagazıyla aydınlatılmış ışıl ışıl Kordonboyu ve Kramer, Posidon, Klonaridis, Kafe Korso gibi gazinoların, sinemaların ve tiyatroların sıralandığı o şehirli ruhtan eser yoktu. Buralarda geceleri küçük pencerelerden beş numaralı gaz lambasının kısık feri belli belirsiz taşar ve evlerin gariban odaları petrol kokusuyla dolardı. Sokaklarsa neredeyse ışıksızdı. Bu sebepten akşam ezanı okunur okunmaz herkes koşarak evine çekilirdi. Gece vakti mecburiyetten evden çıkılacağı vakit erkekler ellerinde fenerlerle öne düşer, arkalarında kadınlar ve çocuklar sessiz ve tedirgin halde öncülerini takip ederdi.

Hacı Bey, Tevfik Paşa Hamamı'nın önünden Tilkilik Caddesi'ne çıkınca kalabalık tokat gibi yüzüne çarptı. Çeşit çeşit ahalinin, dilencilerin, tablasında şambali satan satıcıların ve yük taşıyan eşek sürülerinin arasından gelen ekşi kokuyla başı döndü. Bu yoksulluk kokan kalabalığın arasına girmeden daha sakin bir yolu seçmeyi düşündü. Hemen Nesbiye Sokağı'na yani ilk sola döndü. Yürüyerek Yahudi Yetimhanesi'nin önüne çıktı. Buradan sağa saptı. Emniye Sokağı kesen Ali Efendi Sokağı'na girdi. Belediye Hanı diye bilinen daha çok gayrimeşru külhanların yaşadığı köşeden geçerken yetimhaneden beri arka-

sına takılan iki tip tam hanın önünde bir ıslık çaldı. İçeriden üç adam daha çıktı. Hacı Bey onu çevreleyen grubun arasında kalıverdi. Neden Tilkilik Caddesi'nden insan gibi gitmedim diye söylendi kendi kendine. Gençlerden biri iyice yaklaşınca Hacı Bey elini beline doğru hafifçe attı. Ona doğru gelen delikanlı uzun uzun baktı. Sonra arkadaşlarına bir işaret çaktı. Hepsi toz oldular.

"Kusura bakmayın," dedi genç çocuk. "Arkadaşlar sizi tanıyamadılar. Benim dayım Türk Ocağı'na kömür çeker. Bazen yardıma ben de giderim. Orada sizi görmüştüm. Hayırdır, bir imdada ihtiyacınız mı var?" dedi.

Hacı Bey gülümsedi.

Elindeki adresi okudu.

"Menzil Han'ın karşısı diyor. Siz yolu biraz uzatmışsınız böyle. Bu taraf pek de tekin değildir. En iyisi biraz geriye dönün Yuda'dan doğruca Tilkilik Caddesi'ne inin. Oradan Tevfik Paşa Oteli'ne doğru yürüyün. Dönertaş'ı geçince yine birine sorun. Ama oraya çok yakın olacak," dedi.

Hacı Bey mecburen caddeye çıktı. Hatuniye Camisi'nin önünde kalabalık vardı. Öğle namazını bekleyen cenazeyi musalla taşında gördü. Hemen yanına sürdükleri ahşap masada daha küçük bir beden daha yatıyordu. Yeşil örtülerin başına bağlanmış allı yeşilli eşarplardan merhumelerin ana kız olduğunu tahmin etti.

Dönertaş'ta hanın yerini sordu. Gerçekten de oraya çok yakındı. Menzil Han'ın tam karşısında iki katlı yüksek duvarlı evi buldu. Cümle kapısı açıktı. İçeride bir adam ayağında nalınlar, tulumbanın etrafını çeviren taşlığa oturmuş, yanında toplanmış yorgan dengine bir kolunu uzatmış, öteki eliyle de yüzünü örtmüş halde dalgınca duruyordu.

"Selamın aleyküm," dedi Hacı Bey.

"Ve aleyküm selam," diye başını kaldırdı adam. Toparlanıp kalktı. "Buyurun kime baktınız?"

"Ben Demirci Asım Efendi'yi arıyorum."

"Benim," dedi Asım.

"Sizden haberdar oldum. Çok geçmiş olsun. Babanız için bir yardımım olur mu diye gelmiştim."

Asım derin bir iç çekti.

"Allah razı olsun beyim. Biz dilenci değiliz!"

"Beni yanlış anlamayın. İsminizi verenler yabancı insanlar değil. Bizim Türk Ocağı'nda kurduğumuz bir işçi sandığı var. Sizin gibi zanaatkârlara yardım için kuruldu. Üstelik gazi olmuşsunuz."

Asım acı acı gülümsedi.

"Eyvallah. Lakin babam dün emanetini teslim etti. İkindiden sonra gömdük."

"Emir Allah'ın," dedi Hacı Bey üzüntüyle.

"Emir Allah'ın."

İki adam bir süre birbirlerine baktılar.

"Odamda sizi ağırlamak isterdim ama hiçbir şeyim yok. Dengimi de topladım. Kösten'e götürecek arkadaşımı bekliyorum. Gün batarken tekneyle gideceğiz."

"Ben size şuradaki kahvede bir acı kahve ısmarlayayım müsaade edin de. Hem biraz laflarız," dedi Hacı Bey.

İki adam o gün uzun uzun konuştular. Sanki az önce tanışmış değil de çok eski iki arkadaş gibi birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı.

"Çanakkale'de yaralanınca teskeremi verdiler, memlekete yolladılar. Geldim İzmir'e. Dediler ki Kösten'de İngiliz donanması var. Tayyare meydanı yapmışlar. Arada İzmir'e top atışı yapıyorlar oradan. Uçaklar da taarruza geliyor. Adada yaşlı bir babam var. Gidip gelen kayıkçı Rum arkadaşlarla haber saldım. Buraya kaçak göçek gelmesin, İngiliz Çanakkale'den geldiğini duyarsa yakalayıp asar, demiş babam. Benim de zanaatım var. Demirciyim. Buralarda bekâr odalarında kaldım. Bulduğum işlerde çalıştım. Hamallık yaptım. Kayıkhanede kaba kürekçi ol-

dum. Sonra bir gün Hükümet Meydanı'nın oradan geçerken Sarı Kışla'nın kapısında bizim Gelibolu'daki bataryanın başçavuşunu gördüm. Bir sarıldık birbirimize! Aman dedi kimseye belli etme hususi görevle geldik buraya. Bizim 36 numaralı 15'lik obüs bataryası İstanbul'a, oradan da vapurla Bandırma'ya indirilmiş. Sonra trenle doğru İzmir'e. Vazifeleri Kösten'deki İngiliz mevkilerini baskı altına almakmış. Önce Urla'da mevzilenmişler. Ama o noktadan adadaki havalimanı vurulamıyormuş. Ölçmüşler, biçmişler bataryanın Mordoğan'a yüklenmesi gerekmiş. Oraya mevzi alırsak bu namussuzlar adada duramaz. Bizim bataryayı bilirsin, dedi. Vallahi bilmem mi yeter ki menzili bulsun, tozunu da atar. Ama nasıl gidecek o batarya? Yol yok karadan Mordoğan'a! Tek çare denizden yol almak. Topları şadlara yüklenecek, römorkörlerle çekilip Mordoğan Limanı'na varılacak. Sonrası Allah kerim! Ama bunu gizli yapmak gerek. Her yer casus dolu, bir de İngilizlere gönüllü haber uçuranlar var içimizden. Topları yüklediğimizi bilirlerse gemileri yanaştırıp hepsini top ateşiyle batırırlar. Dedim ki beni batarya komutanına çıkar çavuşum. Sizin dermanınız bende. Kayıkçı loncasından arkadaşlarım vardı. Birkaçını Çanakkale'den tanıyordum. Her işi tereyağından kıl çeker gibi hallettik. Mayıs ayında bir gece yarısına doğru topları yükledik. Özellikle sert havayı seçmiştik. Kimse rıhtımda yoktu. Yalnız yüksek denizler vardı. Reisler iyi denizci olmasa o yalpada alabora olup denizin dibini boylardık. Sabaha karşı kan ter içinde Mordoğan Limanı'na vardık selametle. Ertesi gün sabah ezanı okunurken Kösten'e ateş kusmaya başladı bizim gazi batarya. Bir taşın üzerine oturdum yaktım cigaramı seyrettim. Kösten Limanı'ndaki İngiliz gemisinin aklı çıktı baskın ateşinden. Hemen halat çözüp uzaklaştılar. Bir hafta on gün kaldım o mevzide. Durmadan topçu düellosu yapıldı. Birkaç İngiliz zırhlısı-

nı yaraladı bizimkiler. Sonra baktılar ki olacak gibi değil toparlanıp gitti namussuzlar. Ben de evime ocağıma varabildim. Yani beyim gördün mü bizim kaderi? Çanakkale'de İngiliz'le dövüş sonra dön gel, evinin eşiğine adım atabilmek için yine İngiliz'le boğuş!"

Hacı Bey iki sade kahve daha söyledi.

"Sonra ne oldu?" dedi.

"Ne olacak daldık hayat kavgasının içine. Benim demirci dükkânını harbe giderken Rum komşuya emanet etmiştim. Hem çalıştırır hem de sahip çıkar diye. Onun oğlunu sandalla tütün kaçırırken kolcular vurmuşlar. Adam dertten ölmüş. Dükkânı yağmalamış adalılar. Babam da bir ihtiyar adamcık zaten, ses çıkaramamış. Gözünün önünde her şeyi boşaltmışlar parça parça. Vardıydım ki, dört duvarla iki çekiç kalmış neredeyse. Neyse sıvadım kolları, çalıştım. Allah yardım etti, aç kalmadık. Ama babam hastalandı. Aldım İzmir'e getirdim. Elimdeki son parayla doktora gittik. İlaç için reçete yazdı. Git Eczacı Ferit Bey'e hazırlasın, dedi. Dedi de biz de para kalmadı. Eczacı kalfasının çıkardığı fiyatı bulmak için bir-iki aylık işe ihtiyacım var. Babama sık dişini ihtiyar, dedim. İki ay çalışırsam bu ilaçları alırız. Reji'nin kademesinde demirci arıyorlarmış. Türkleri oraya usta almazlar diye bir Rum kayıkçının kafa kâğıdını aldım. Sanki Rum milletindenmişim gibi işe girdim. İki gün sonra bir namussuz gammazlamış beni. Ellerimden bağladılar doğru Reji başmüdürünün önüne çıkardılar."

"Bay Emili Caratali'ye mi?"

"Hah oydu galiba. Adam anlattıklarımı dinledi. Vallahi bu azme şapka çıkarırım ben, dedi. Seni usta alamayız, kaidemiz böyle. Okuma yazman olsaydı memur olurdun ama harp darp görmüş adamsın. Gel kolcu yapayım. Seneye kolcu başı olursun sen, dedi."

"Hay Allah işe bak!"

"Öyle dedi. Ben de olmam dedim. Kolculuk namussuzluktur. Oradan gelecek ekmeğe lanet olsun dedim. Vay sen misin bunu diyen, eşek sudan gelene kadar dövdüler beni orada."

"Yahu, keşke daha önce sizi bulmuş olsaydım. Bay Caratali'yle görüşürdük. En azından böyle olmazdı iş."

"Yok, beyim benim kafa sağlamdır. Öyle kolay yıkılmam. Sallana sallana çıktım geldim odaya. Sonra haftasına babam sizlere ömür zaten. İşte böyle."

"Ben yarın gidip Reji'yle görüşeceğim. Olmadı Celal Bey gider konuşur. Hatta sizi de alırız yanımıza. Böyle şey olur mu!"

"Gerek yok. Yalnız başıma kaldım zaten. Adaya gider karnımı doyururum nasılsa. Size bir şey diyeyim mi, bu harpten şunu öğrendim ben. Düşmanınız bir edepsizse siz iki edepsizleşeceksiniz. Yoksa bu dünyada ev de memleket de yok bize. Bay Caratali için görüşmeye gitmem. Onlarla görüşülmez. Ama gel adamı kuytulukta vuracağız sonra da gidip Reji'yi yakacağız derseniz ben varım. Hatta adam da bulurum size. Ancak böyle konuşuruz bundan sonra biz!" dedi.

O gün akşama doğru Demirci Asım tek direkli küçük yelkenliyle İzmir'den Kösten'e doğru yola çıktı. Hacı Bey rıhtımda oturduğu babanın üzerinden ufukta nokta kadar kalana dek arkalarından baktı.

II.

Harp acılar ve mağlubiyetlerle sürüyordu. Kapanan sınırlar, daralan dış ticaret imkânları, düşen üretim, bunlara eklenen büyük silahlanma harcamaları ve telafi edilemez insan gücü kayıpları memleketin üzerine karabasan gibi çöküyordu. İzmir de artan hayat pahalılığıyla yokluklar içinde kıvranıyordu. Halkın bu sıkıntılar içinde hükümete ve siyaset üzerindeki hegemonyası nedeniyle İttihatçılara olan tepkisi giderek artıyordu.

Mahmut Bey bir akşam Hacı Bey'e merkezden gelen istihbarat raporlarını okudu. İstanbul'da kötüleşen iaşe sorunu sebebiyle halkın katıldığı nümayiş düzenlenmişti. Kadın ve çocuklardan oluşan birkaç bin kişilik kalabalık, yolsuzlukları, pahalılığı, açlığı telin etmişti. Yine Mudanya'da kadınlar Dahiliye Nezareti'ne toplu telgraf çekerek, cephede savaşan erkeklerin eşleri, anaları ve çocukları adına feryat ettiklerini dile getirmişler ve gıda karnesi dağıtımındaki yolsuzluklardan şikâyet etmişlerdi. Niğde'nin Arapsun kazasından Dahiliye Nezareti'ne yollanan bir başka telgrafsa Ayşe, Şerife, Fatma ve Elif kadınların ağzından yazılmıştı. Topraksız ve fakir asker aileleri adına konuştuklarını söyleyen kadınlar, kazadaki memurların yırtıcı kuş gibi onların çaresizliklerinden yararlandıklarını ve iaşe yardımlarını keyiflerine göre ve

ahlaksız birtakım talepler karşılığında dağıttıklarını anlatıyorlardı.

Mahmut Bey'le Hacı Bey bakıştılar. İkisi de öfkeden ve çaresizlikten kararmıştı.

> Boğazlıyan'dan çekilen başka bir telgraftaysa mağdur kadınlar evlatlarını ve eşlerini askere gönderdikten sonra hayatlarının iyice zorlaştığını ancak görevli memurların onların taleplerini ciddiye almadığını ifade etmişlerdir. Memurlar ilçede açlık ve kıtlık kol gezerken iaşe fazlası var diye dağıtılacak yardımların bir bölümünü başka ilçeye zorla nakletmişlerdir...

Hacı Bey uzandığı divandan kalkarak pencereye doğru yürüdü. Mahmut Bey raporu okumaya devam ediyordu.

> Ürgüp'ten telgraf çeken Yusuf oğlu Abdullah Efendi, evlatlarını askere yollamış ailelerden 500 kadın ve çocuğun açlıktan öldüğünü, gıda ambarındaki tahılın kaymakam tarafından hakça dağıtılmadığı için şimdilik ot ve süpürge tohumuyla hayatta kalan ahalinin pek yakında külliyen telef olacağını...

Hacı Bey, "Bence kifayet etti," dedi. "Bugün aynı kalabalıkları Konak Meydanı'nda da gördük. Öfke ve galiz sözlerle Talat ve Enver Bey'in fotoğraflarını parçaladılar. Peki, onlara kızabilir miyiz? Yüzlerine, gözlerinin içine baktım. Tenleri sarı, elmacıkkemikleri fırlamış, bakışları donmuş, sarsak ve tedirgindiler. Şikâyetlerinde haksız mı bu kadınlar, çocuklar? Hepsi şehit, gazi ve asker aileleridir. Dün validem anlattı. İri bir fare bizim eve dadanmış. Takip etmiş. Hayvan mutfakta değil de salonda geziyor. Sonra kuyruğunu zeytinyağı lambasının hava deliğinden

sokmuş, zeytinyağına batırmış. Çekip yalamış da yalamış. Annem, fareler bile bizden ziyade aç oğlum, diye güldü durdu. Harp belki mecburiyetti. Ama milleti mahrum ve âciz bırakmanın günahı bizim boynumuzdadır!"

Mahmut Bey bir sigara yaktı tabakasından.

"Geçen gün de bizim mahalleden Yahudi ve Müslüman çocuklar birleşip Kızılçullu tarafına sapanlarla sığırcık avlamaya gitmişler. Bir avuç et için saatlerce yol! Sonra komşumuz evkaftan tekaüt Halil Efendi'yi gördüm. Ayağını tahtalarla sarıp sabitlemişler. Hayırdır, dedim. 'Sormayın üstadım, evin önünden bir kedi geçiyordu, ağzında da koca bir dilim francala ekmeği. Derhal peşine düştüm hırsızın ama halihazırda bir dilim daha yemiş olmalı ki çok çevikti mendebur,' dedi. Arkasından koşarken düşmüş biçare bahçe duvarından."

İki adam acı acı güldüler karşılıklı.

"Harp dünyanın en feci şeyidir. Bütün dünya bu halde yanıyor," dedi Mahmut Bey.

Hacı Bey ciddileşti.

"Bu harbin fenalığından ziyade bir durumdur. Milletimiz neyin ne olduğunu bilmiyor mu? Yokluktan, zaruretten, mecburiyetten, mahrumiyetten, zayıf olmaktan hatta çaresizlikten anlar onlar. Ama bizim acımızı katmerli hale getiren sebepler içtimai facialardır. Millete varlık içinde yokluk çektirmemizdir. Devlet memurlarının feci muameleleri, rüşvet ve irtikâplar, suiistimaller, harp içinde mübalağa zenginleşmeler. Bunlar siyasi mevzulardır ve mesuliyet iktidarındır. Mesuliyetten kaçamayız! Kendi içimizdeki çürük yumurtaları ayıklamazsak, cari fenalıklara bent çekemezsek bütün çabamız, fedakârlıklarımız, ülkümüz boşa gidecek hiç şüphesiz."

"Hacı Bey eli kolu bağlı halde manzarayı seyrediyormuşuz gibi konuşuyorsunuz bazen. Ve sizi tanımasam vaziyeti bir okul talebesine anlatır gibi tekrar etmek ister-

dim. Bu harbin en fazla bir sene içinde biteceğine iman ediyordu herkes. Ama ne oldu? Neredeyse dört senedir dünya kan içinde yüzüyor. Devletler tüm varlıklarını ve rezervlerini ordulara tahsis etmek mecburiyetinde kaldı. Biz de öyle yaptık. Ziraatla meşgul neredeyse herkes ordulara alındı. Bizde olduğu gibi! Harbin başında silah altında dokuz yüz bin insanımız vardı. Peki ya 1917'de? İki milyon sekiz yüz bin baş oldu neredeyse! Harp başladığında hububat üretimimiz iki yüz doksan milyon kileyi geçiyordu. Şimdi yüz elli milyon kile civarında! Hülasa iaşe sıkıntısı cephe hattı ve cephe gerisi farkı bırakmadı. Üstelik bir de çekirge belası ve kuraklık felaketleri kapımızı çaldı. Amerikan Gıda İdaresi başkanı ne dedi: Bu harbi yemek kazanacak! Harpte olmayan Amerikan halkının bile boğazından kısıp İtilaf Devletleri'nin ordularına lokma temin ettiler. Evet, Cihan Harbi dünyanın şimdiye kadar yaşadığı en feci şey! Bu fecaat her türlü melunluğu ve namussuzluğu da şahikaya çıkarır maalesef. Üstelik harpten önce de harp zamanında da varlık içinde falan değildik. Bankalar, demiryolları, taşıt vasıtaları, adını ilk elden sayacağınız imtiyazlı, imtiyazsız mali kurumlar hep yabancıların elinde değil mi? İzmir'den Karşıyaka'ya bir biletle bineceğiniz vapurun geliri bile Belçikalılara ait. Öz vatanımızda müstemleke iktisadı içinde yaşıyoruz. Ve bütün bu vaziyet içinde harbe girmek mecburiyetinde kaldık."

"Evet. Ve elimizi kolumuzu bağlamadık," diye lafa girdi Hacı Bey. "İktisadiyat her şeydir diye işe giriştik. Şu İzmir çukurunda bile düşününce böyle zamanda mümkünsüz vazifeler gördük. Dış ticaret için İhracat ve İthalat Anonim Şirketi kurduk beraber, Türkiye Palamutçular Ortaklığı, satış kooperatifleri, Balçova'da bir üretici kooperatifi, küçük de olsa mahalli bankaların kurulmasını sağladık. Türkler demiryollarından anlamaz koca kafa-

lı insanlardır diyenleri utandırmak için Milli Müdafaa Cemiyeti'yle İzmir Şimendifer Mektebi'ni açtık ve daha sayılamayacak işler hallettik, hallediyoruz halen de. Bunları kim inkâr edebilir? Lakin muvaffak olduklarımızı kötü idare ettiğimiz mevzular boğabilir. Fırınlarda pişen ve halka dağıttığımız ekmekler için kullanılan unlara artık meşe palamudu unu da katmaya başladık. Zaten ekmekten başka her şeye benziyordu. Geçen gün Arap Fırın'ın önünde ekmek sırasını düzenlemeye çalışan iki bekçiyi kadınlar neredeyse çıplak elleriyle boğuyordu. Halkın da bir tahammül sınırı var!"

"Mükemmeliyet ayağa prangadır Hacı Bey! Almanya aynı dertleri yaşamıyor mu? Ya İngilizler? Her yerden benzer hikâyeler dökebilirim şimdi."

"Bununla ilgili değilim. Bu harp iyiye gitmiyor. En fena ihtimalleri düşünmek bizim vazifemiz. Mağlubiyet içinde bir ahit imzalarsak nelerle karşılaşacağız? Bir kere İttihat ve Terakki iktidarda kalamayacaktır. Mevcut durumda nasıl hükümetlerin gelebileceği aşağı yukarı bellidir. Ya büyük çaplı işgale uğrarsak ya ahlaksızca ve milletin tahammül edemeyeceği şeyler burnumuza dayatılırsa? O zaman mücadele etmek, ayağa kalkmak gerekirse yeniden harbi veya harp benzeri mücadeleleri düşünmemiz gerekecek. Peki, kiminle? Bu millet, vatanı harbe sokmuş, üstüne mağlup olmuş, dahası ahlaksızlığı ve kötü idareyi engelleyememiş bizlerin peşine düşer mi? Kimi istiklalimiz, istikbalimiz için yeniden ter ve kan dökmeye ikna edeceğiz? O halde bu ahlaksızlıklar ve failleri olan namussuzlarla kendi eşimiz, dostumuz, çocuğumuz olsalar dahi dişe diş mücadele etmemiz ve onlara cephedeki düşman muamelesini layık görmemiz bir zaruriyettir!"

Mahmut Bey kim bilir kaçıncı sigarasını söndürdü.

"Bunlar mutabık olduğumuz şeyler. Lakin mağlubiyet gibi kelimeleri önce bizim lügatimizden silmemiz

gerekir. Vaziyet ne gerektiriyorsa, mecburiyetler neyi emrediyorsa onlar yapılır. Şimdi yapmamız gereken vazifelere dönelim bence," dedi.

O günlerde ülküsü olanın vazifeleri vardı; ihtirasları olanlarınsa hedefleri! Ve elbette neredeyse herkes herkesle türlü mücadeleler içindeydi. Kayalıoğlu Adnan Bey de İzmir'den başlayarak daha büyük pazarların iaşe meselesini ve doğacak yeni fırsatları düşünüp durmuştu. Aslında savaşın başında Osmanlı ülkesi gıda açısından görece şanslı sayılırdı. Seferberlik ilanı 1914 yılının tarım hasadının ardından gelmişti. İzmir'de de o dönem ülke genelinde ambarlara giren hububatın neredeyse dörtte biri birikmişti. Lakin savaş boyunca her sene hasat giderek azalmış ve 1917 sonunda toplam üretim yarı yarıya düşmüştü. Üstelik İzmir Limanı savaşın başında mayınlandığı için kullanım dışı kalmıştı. Muadili olarak işletilen Urla Limanı da bir süre sonra müttefik donanmasının Adalar Denizi'ndeki ablukası ve Çanakkale Harbi nedeniyle hem uluslararası ticarete hem de İzmir-İstanbul arasındaki deniz ticaretine kapanmıştı. Bu durum iki temel soruna yol açmıştı. Birincisi İzmir'in ihtiyacı olan buğday ve her türlü hububat, şeker, kakao, çay, kahve, pirinç gibi ürünlerin resmî ithalat yoluyla temini imkânsız hale gelmişti. İkincisi İstanbul ve çevresinin talep ettiği susam, üzüm, pamuk, zeytinyağı, sadeyağı, haşhaş, sabun, kuru sebze, fasulye, nohut, bakla, kavun ve palamutla benzerlerinin tedariki için en ucuz ve verimli yol olan deniz ticareti kesilmişti. Sayılan mamuller sadece İzmir-Bandırma şimendifer hattıyla taşınabiliyordu. Yükler İzmir'den alınıyor, trenlerle Bandırma'ya oradan da vapurlarla İstanbul'a ulaşıyordu. Kıtlık ve taşımacılık tekeli İzmir'de muhterisler için büyük imkânlar sunuyordu. Darlık varsa karaborsa doğardı! İzmir-Bandırma tren yolunun kısıtlı taşıma kapasitesi vagon ve koli tahsisleri için büyük pay-

laşım kavgası demekti. Dahası zamanla et ve etlik hayvan kıtlığı da ortaya çıkmıştı. İzmir Belediyesi yükselen et fiyatlarına müdahale etmek için vilayet dışına hayvan çıkarılmasını yasaklamış, narh koymuştu. Özellikle kuzuya olan yüksek talep ve narha uymak istemeyen kasaplar etteki karaborsa piyasasını alevlendirmişti. Buğday ekmeğiyle un zaten çoğu insanın hayatından çıkıp gitmişti. Ekmek denilen üçte ikisi bakla unuyla yapılan adamın başına düşse yaracak sertlikte somunlardı ki onu da halk karneyle alabiliyordu. Kuskus pilavını bulan kendini şanslı sayıyordu. Pirinç, şeker, portakal, limon zengin evlerinde verilen ziyafetlerde görülebilen gıdalardı. Ve yine İzmir'de özellikle beş yaş altı çocuklar için ihtiyaç duyulan süte sadece varlıklı aileler ulaşabiliyordu. Her gün yoksul Yahudi, Rum, Türk ve Ermeni mahallelerinden çocuk cenazeleri dizi dizi taşınıyordu. En temel temizlik malzemesi olan sabunun bile ortalıktan çekilmesi başta uyuz ve ağır ishal olmak üzere şehrin çocuklarını kemiren canavarlara kapı aralamıştı. Tifo, tifüs, suçiçeği, kızıl, kızamık, yılancık, difteri, yerli humma, verem gibi hastalıklar en çok sabileri ardından en zayıfları vuruyordu. İnsanlar açlıktan kapı önlerinden bayılan komşularının imdadına koşar olmuştu. İdare açlığın, kıtlığın yarattığı tahribatı, sebep olduğu ahlaksızlığı biraz olsun tamir etmek için türlü çabalar içindeydi. Şehirdeki kimi İttihatçıların önderliğinde kurulan kooperatifler ve belediyenin işbirliğiyle Ermeni Mahallesi, Bellavista, Karşıyaka, İkiçeşmelik, Karataş gibi semtlerde belediye bakkaliyeleri açılmıştı. Buralarda pahalılık nedeniyle alım gücü iyice düşen halka uygun fiyattan ekmeklik zahire, et, makarna, kibrit, sabun, baklagiller, kaput bezi, pirinç, sadeyağı, kömür gibi mallar ulaştırılmaya çalışılıyordu. Hilal-i Ahmer, Donanma Cemiyeti, Muhacirin Muavenet ve İskân Cemiyeti gibi kurumlar özellikle cephede yakınları dövüşen, şe-

hit ve gazi sahibi ailelerin düştüğü sıkıntılara yetmeye çabalıyordu. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti tarafından kurulan aşevleri ayrım gözetmeksizin Müslim ve gayrimüslim yoksul halkın imdadına koşuyordu. Yine de yoksulluk dalgasıyla baş etmek mümkün değildi. Elbette yokluk ve açlık varsa onun hemen yanı başında haksız zenginlik ve şaşaa da mutlaka olacaktı. Bu kural İzmir'de de sekmemişti. Kimi tüccarların, devlet görevlilerinin evine et ve süt yokluğu hiçbir zaman uğramadı. Onların sofralarında has ekmek daima boldu. Şehirde şekerin gramı için büyük mücadele etmek gerekirken parası olan için her türlü pastane ürünü kolayca bulunabiliyordu. Misal Frenk mahallesindeki katmerci ve lokmacı dükkânlarına kalabalıktan adım atılamaz haldeydi; yine Bornova'daki bazı Levanten köşklerinde ziyafet sofralarından İzmir havadan ve denizden bombalanırken bile kalkılmamıştı. Ne Pasaport'tan itibaren Kordon boyunca uzanan lüks otellerin, birahanelerin, kulüplerin boş kaldığı tek gece olmuştu ne de rıhtımdaki Hotel de la Commune'ün alt katında İngiliz usulü çalışan Cafe Neon'daki müzikli eğlenceler eşliğinde dans edenlerden denize kadar taşan kahkahaları eksilmişti. Ve yoksulluk fuhuşla daima el ele yürüdüğü için İkinci Kordon'da, Postane karşısındaki Cafe Costi'ye çıkan sokak neredeyse tüm evleriyle, her dinden sermayesiyle mahşeri kalabalıkların çağladığı bir geneleve dönmüştü. Frengi öteki salgın hastalıklarla böylece yarışır olmuştu. İşte Adnan Bey açlıkla han-ı iştihanın, yoklukla han-ı yağmanın sarkaç gibi salındığı böyle bir Harbi Umumi İzmir'inde kendine en uygun ticari ağa kısa zamanda dahil oldu. Süreç hızlı ilerledi zira kendince âlâ yetenekleri ve en önemlisi mühim siyasi bağlantıları vardı.

Adnan Bey'i içine alan karmaşık ve puslu ilişkiler bütünü, kıt ve dolayısıyla değerli olan başta gıda olmak

üzere çeşitli ticari malların bulunması, uygun yerlerde, koşullarda depolanması, elden çıkarılması, tahsilatın belli oranlarda paylaşılması, kara paranın saklanması ve yeniden sisteme sokulması gibi parçalardan oluşuyordu. Her milletten, her dinden insanın yer aldığı belli bir hiyerarşisi olmayan ancak yeri geldiğinde güç ve şiddetle düzeltmeler yapan bu karmaşık ağ, ihtiyaçlarına göre büyüyen, hareket eden, kendine özgü tepkiler geliştiren bir doğaya sahipti. Onun temel gıdası yokluk yani neredeyse sıfıra yakın düzeye düşmüş arz ile karşısındaki yüksek talepti. Böyle bir ortamı bulduğu her yerde mayalanıp kabarıyordu. Kıtlığı yaşanan mallar çeşitli yollardan elde ediliyordu. Kaçakçılık, gasp, hırsızlık, mala çökme ve kamu depolarından çeşitli biçimlerde aşırma bunların en bilinen yöntemleriydi. Adnan Bey'den ilk aşamada belediye ve valiliğin ambarlarıyla rabıtalı birkaç devlet memuruna çengel atması istenmişti. Akhisarlı emekli bir polis müdürü vasıtasıyla belediyedeki ambar müdürünü ayarladı. Dağıttığı rüşvetlerle devlet memurlarına yapılan tahsisatları idare eden valilik dairesinde çalışan birkaç kişiyi daha kendine bağladı. İttihat ve Terakki'de etkili olan başka tanıdıkları yoluyla da İzmir Emniyeti'nden kimi amirlerle tanıştı. Hepsini kısa sürede memnun etti. Ancak Adnan Bey'in faaliyetlerinin birilerinin kulağına gitmesi uzun sürmedi. Bir ılık İzmir gününde Grand Hotel Splendid Palas'ın Körfez manzarasına hâkim odasında uzun uzun seviştikten sonra acıkmıştı. Borsa Restoran'a giderek süt kuzu güveç ısmarladı. Elli gramlık rakısını küçük yudumlarla, hakkını vererek içiyordu. Yan masada Uluslararası Kolej'in müdürü Alexander MacLachlan'la genç bir adam yemek yiyorlardı. MacLachlan ile Vali Rahmi Bey'in özel kalem müdürünün odasında birkaç kez karşılaşmışlardı. Göz göze gelince kibarca selamlaştılar. Yarım saat sonra kolej mü-

dürü yine aynı edayla Adnan Bey'i selamlayarak kalktı, restorandan çıktı. Yanındaki adam kadehini alarak Adnan Bey'in masasına teklifsizce oturdu. Karşılıklı tebessüm ettiler. Adam iç cebinden kartını çıkardı, kendini tanıttı. Kartta Amerikan'ın İzmir konsolosu olan General Horton'un mührü vardı. Genç adam İzmir Uluslararası Kolej'de tabiat bilgisi öğretmeni olduğunu söylemişti. Kusursuz Türkçesi vardı ama kimi sözcükleri söylerken kaydığı hafif aksanından Rum mu yoksa kendini tanıtırken söylediği gibi Amerika'ya yerleşmiş İrlandalı bir ailenin oğlu mu olduğu konusunda Adnan Bey tereddütte kaldı. Bir süre İzmir'in güzelliğinden ama kir ve yoksulluk içinde kıvranan İzmirlilerden ve harbin müthiş yıkıcılığından konuştuktan sonra adam birden durdu ve, "Sezar Bey'le yaptığınız ortaklık çok memnuniyet verici. İzmir için âlâ bir teşebbüs. Yalnız sağda solda kulağıma hakkınızda İttihat ve Terakki içinde gizli tahkikat başlatıldığı çalındı. Mübalağa da olabilir. Eğer ihtiyaç duyarsanız bu kartla bana ve gerekli yerlere haber bırakabilirsiniz," dedi. Adnan Bey soğukkanlı adamdı. Saniyeler içinde yapması gereken hareketi düşündü. Ve cebinden çakmağını çıkardı. Adamın masaya koyarak iki parmağıyla ona doğru uzattığı kartı ucundan tutuşturdu. Etraftaki masalardan görülecek edayla elinde salladıktan sonra sertçe kül tablasına bastı. Kalan rakısını tek yudumda bitirdi.

"Bir daha benimle selam mesafesine bile gelmemenizi rica ederim," diyerek kalktı.

O günlerde İzmir sadece gayrimeşru ticaretle değil türlü casusluk şebekesiyle de dolup taşıyordu. Üstelik Amerika Birleşik Devletleri Almanya'ya savaş ilan etme arifesindeydi. Konsolosluğun ve rabıtalı ağının en azından Alman istihbaratı tarafından dikkatle takip edildiğine emindi Adnan Bey. Bu abartılı hareketi yapmaya kendini mecbur hissetmişti. Yalnız masanın altından genç

adamın dikkatlice elini uzatarak dizinin üzerine koyduğu öteki kartı da çoktan yelek cebine yerleştirmişti bile. Faytona bindiğinde sakladığı kartı çıkardı. Ambros Sheamus yazıyordu ön yüzünde. Hemen altında daha küçük puntolarla adres basılmıştı. Kartı çevirdi. Alımlı bir elyazısıyla, "Tahkikati ciddiye alınız," notu düşülmüştü.

Adnan Bey ona iletilen mesajı ciddiye aldı. İlişkilerini kullanarak işin aslını astarını öğrenmeye çalıştı. Resmî düzeyde bir tahkikat söz konusu değildi ancak fırka denilen şey türlü kliklerden ve kimi zaman birbiriyle çatışmalı unsurlardan oluşuyordu. Onun uzanamadığı mahfillerde bu işin en azından dedikodu düzeyinde konuşulduğunu öğrenmişti. Hafta boyu evinden çıkmadı. Gelen misafirler kapıdan geri çevrildi. Davetlere icabet etmedi. Sonunda harekete geçmeye karar verdi. Bir dostuna haber saldı. Görüştüler. Ondan boş ve temiz bir ev ayarlamasını ve üç adet kapalı fayton kiralayarak gece yarısına doğru evine getirmesini istedi. Gecenin karanlığında konağın yüksek duvarlı bahçesine giren faytonların birine Adnan Bey yerleşti. O gece lodos fırtınası vardı. Ilık yağmur İzmir'i baştan aşağıya yıkıyordu. Üç fayton aynı anda evden çıktı ve hızlıca birbirlerini takip ettiler. İlk dört yol ağzına geldiklerinde üçü de ayrı yönlere ayrılarak dörtnala karanlığın içinde kayboldular. Gece Adnan Bey Alaybey ve Karşıyaka arasında uzanan Omiros ailesinin büyük arazisindeki çiftlik evinin biraz uzağında iki katlı küçük ama temiz bir bağ evinde kaldı. Altta onu efendilerinden gizli saklı içeriye alan gündüzleri Kaal Kadoş Sinagogu'nun da kapısını bekleyen aksak ayaklı bekçi kalıyordu. Bekçinin hayli genç karısı Adnan Bey için hazırladığı tepsiyi kapıdan verdi. İçerideki semaverde taze çay olduğunu söyledi. Adnan Bey hiçbirine dokunmadı. Yastığının altına tabancasını koyarak uyudu.

Gün doğmadan kapıda bekleyen başka bir faytonla yola çıktı. Arabacı onu Karşıyaka'nın kuzeybatısındaki küçük köye, Bahariye'ye götürdü. Kapısında "Banisi Hacı Osman Hilmi Paşa" yazan kitabesiyle yükselen Karşıyaka Camisi'ni geçip iki katlı, cumbalı ve bakımlı konağın yalçın duvarlı avlusuna girdiler. Adnan Bey karşıcı gelen hizmetliye yelek cebinden çıkardığı kartı uzattı. "Bunu kâhyanıza veriniz," dedi. Birkaç dakika sonra Adnan Bey için koşturan hizmetkârlar onu hızla misafir odasına aldılar. Rahat minderler üzerine oturttular. Lezzetli tarhana çorbası ve Buca razakı üzümünden ikram ettiler.

İki saat sonra Ambros Sheamus geldi. Adnan Bey'in elini hararetle sıktı. Yer minderlerine karşılıklı bağdaş kurup oturdular.

"Tahkikat konusunu öğrenebildiniz mi, neymiş aslı astarı?" diye sordu Sheamus.

"Kati bir şey yok gibi."

"Ama var gibi de değil mi?"

Adnan Bey ellerini iki yana açıp sustu.

Sheamus gülümsedi.

"Boş yere sizi rahatsız etmezdik Adnan Bey. Meşgul olduğunuz işleri aşağı yukarı biliyoruz. Tavsiyemiz şudur ki, mevkiniz ve de itibarınız icabıyla faaliyetlerinizi daha açık ve temiz telakki edilen ticarete kaydırınız. İttihat ve Terakki'de mühim bir pozisyonunuz var. Bu şehirde ticari olarak ortada duran büyük imkânların siz de farkındasınızdır. Bu kıymetlere yönelin, elinizi orada duranlara uzatıverin. İzmir Esnaf Cemiyeti'nin başmesulü Rezzak Bey sizden haber bekliyor. Onunla mutlaka görüşün. Böylece hedeften de çıkarsınız."

Adnan Bey tabakasından sigara çıkardı. Uzattı. Sheamus kibarca reddetti. Adnan Bey yaktı. Derin nefes çekti.

"Neden bana yardım teklif ediyorsunuz? Benden is-

teyeceğiniz her neyse size veremem ayrıca sizinle hiçbir şekilde rabıtam olsun istemem."

"Bahsettiklerinizin farkındayız. Sizle ilgili arzumuz yok. Hatta müsait vaziyet doğana kadar beni yeniden görmezsiniz bile. Tek muradımız dost olmak ve hep dost kalmak. Mevcut şerait değiştiğinde de daha yakın mesai harcamak."

Adnan Bey o günden sonra İzmir'deki ticari faaliyetlerine gereken ince ayarı verdi. Büyük Vezir Han, Deve Hanı, Büyük Demir Hanı, Cezayir Hanı gibi Kemeraltı Çarşısı'nın çeşitli yerlerinde başka başka isimler adına kiralanmış depoların ve han odalarının kendisiyle olan rabıtalarını kesti. Buralarda ve İzmir'in çeşitli mekânlarında stoklanarak el altından piyasaya sürülen has un, Anadolu arpası, mercimek, kelle şeker, kesmeşeker, Zangon pirinci, Aşağı Feyyum pirinci, Nohut, Haleb malı sadeyağ, Anadolu malı sadeyağ, Avusturya margarin yağı, Edremit zeytinyağı gibi malların alıcısı çoktu. Hepsini kolayca ve hızla devretti. Lakin sandıklarca Aslan marka gaz, Neville marka gaz, Amerikan gazı, Romanya gazı vardı. Bu malları çektirilerde başka malzemeler arasında zulalayıp Foça tarafındaki kaçakçılara deniz yoluyla göndermek, karşılığında mal almak, onları da paraya çevirmek gibi işler çok zahmetli oldu ve elindeki varlığın değerini epeyce kırması gerekti. Dolayısıyla İttihat Terakki içindeki bu tahkikat işine, bunu mesele edenlere yakası açılmadık küfürler etti durdu. Tasfiye faaliyetinin sonunda oldukça temizlenmiş, elinde ciddi nakit birikmiş ve yeni hayat için hazır hale gelmişti. Son olarak İzmir Esnaf Cemiyeti'nden Rezzak Bey'le tanıştı. Kırk yıllık dost gibi saatlerce görüştüler, el sıkışarak ayrıldılar.

Aylar geçti. Paranın ve suçun çağladığı İzmir sokaklarında çaresiz, kızgın, ümitsiz, geleceksiz insan yığınları oradan oraya dalgayla kıyıya vurmuş batık teknelerin ka-

lan kargoları gibi birbirlerine çarpıp duruyordu. Bir sabah Mirkelam Han'ın girişindeki gramofon tamircisi Hasan Mecit Usta her zamanki gibi ezandan sonra dükkânını açmış, ortalığı süpüren çırağını çay ocağına sade kahvesini koşturması için yollamıştı. Masasına dizdiği sardunyalarını suluyor, yapraklarını okşayıp onlarla konuşuyordu. Sırtı kapıya dönük olduğu için içeriye gireni görmedi. Ayak seslerinden çırağı olduğunu düşünmüştü.

"Yine dökmedin değil mi len kahvemi? Deyyus çocuk sabah bir keyfim bu var. Köpüğünü uçurup geliyorsun koşmaktan," diye söylendi.

Ses gelmeyince döndü.

Kapıda Sezar Bey duruyordu. Saçı başı dağılmış, bir gözü kan çanağına dönmüş, alnı ve şakakları morluk içindeydi.

Hasan Usta ayağa fırladı.

"Ne oldu size böyle. Kaza mı geçirdiniz?" dedi.

Sezar Bey arkasına bakıp ürkek adımlarla dükkânın içine girdi. Köşedeki yırtık koltuğa bıraktı kendini.

"Ne sen sor ne ben söyleyeyim," dedi. "Hasan Mecit, ben memleketten gidiyorum. Bu gece en yakın adaya geçeceğiz, oradan da Yunanistan'a."

"Hayırdır, ne oldu?"

"Çok uzun hikâye! Benim Buca'daki evi hemen bugün elden çıkarmamız gerek. İmdadına ihtiyacım var."

Hasan Mecit usta kalktı. Dükkânın kapısını içeriden kilitledi. İki komşu konuşmaya başladılar.

III.

Celal Bey ve Mahmut Bey Mezarlıkbaşı'ndaki sakin evde buluşmuşlardı. O gün İzmir Şimendifer Mektebi'nin ilk mezunları için küçük bir tören düzenlenmişti. İki adam ne zamandır uğraştıkları bu işi başarmanın mutluluğundan çok törenin gerginliğini yaşıyorlardı.

Mahmut Bey masaya elini koyarak, "Gerçekten Vali Rahmi Bey öyle mi söyledi? Bunu kulaklarınızla duydunuz mu?"

"Maalesef! Herkes dağıldıktan sonra beni kenara çekti ve, 'Tamam bu gençleri yetiştirdiniz ama şimdi tren şirketlerine bunları işe alın diye tazyik edemeyiz. Devletle yaptıkları akitlerde böyle maddeler yok. İstediklerini çalıştırırlar,' diye geveledi."

"Siz ne dediniz peki?"

"Rahmi Bey sizin ne dediğinizi kulaklarınız işitiyor mu, dedim. Biz bunca çileyi neden çektik, bu deveyi bu hendekten neden aşırdık? Adam yüzüme bakıp ilave etmez mi, 'Ben mesuliyet kabul etmem. Yarın şikâyet istidaları İstanbul'dan önüme yağmasın rica ederim,' dedi. Çekti gitti sonra."

"Bu adamları elimizle mevkilere getiriyoruz. Nasıl iştir, inanılır gibi değil!"

Celal Bey gülümsedi, "Mahmut Bey, Osmanlı siyasi

tarihi iktidar olanların muktedir olmak için çırpınmasından ibarettir. Dün böyleydi. Emin olun istikbalde de böyle olacaktır," dedi.

İki adam bir süre konuşmadılar. Mahmut Bey semaveri odaya taşıdı. Artık çay bulunmuyordu hanelerinde. Nane ve kurutulmuş elma kabuğunu demlemişti. Az sonra kapı çaldı. Gelen Hacı Bey'di. Kucaklaştılar.

"Geciktiniz," dedi Celal Bey. "Âdetiniz değildir!"

"Anlatacaklarım var," dedi Hacı Bey.

Mahmut Bey bardakları doldurdu.

Sigaralarını yaktılar.

Celal Bey, "O halde toplantıyı açıyorum," dedi. "Geçen buluşmamızda mevzuya girmiştik. Kayalıoğlu Adnan Bey ve malum faaliyetleri. Biz Hacı Bey'le mesele üzerine biraz çalıştık. Adnan Bey pek masum görünmüyor. İçinde bulunduğu faaliyetlerle ilgili hoş şeyler öğrenmedim," dedi.

"Ne gibi," dedi Mahmut Bey.

"Geçen ay polise gelen ihbar neticesinde bir tahkikat başlatmışlar. Aydınlı bir tüccarın ifadesi sebep olmuş. Adamın aylar öncesinden belli olan vagon tahsisi birden iptal edilmiş. Sonra bir adam yazıhanesine gelmiş ve vagon ihtiyacı olup olmadığını sormuş. Uygun paraya işini halledebileceğini söylemiş. Tüccar doğruca polise gitmiş adamdan sonra. Polis müdürlüğü tüccarın yazıhanesini takibe almış. Birkaç gün sonra aynı adam yine gelmiş. Adam günlerce gizli şekilde izlenmiş. Her hafta şehrin metruk mahallerinde bir faytonun içinde İzmir Tüccar Cemiyeti'nden Rezzak Bey'le görüşüyormuş. Sonra Aydınlı tüccarı rüşvet vermesi için ikna etmiş polis. Numaraları tespit edilmiş banknotlarla para alışverişi esnasında polis baskınıyla adamı faka bastırmışlar. Polis sorguda biraz yüklenince adam itiraf etmiş. Rezzak Bey'e veriyormuş aldığı parayı, onun komisyonu oluyormuş bu işte.

Ben sadece parayı taşırım, demiş. Neyse Rezzak Bey'i de bu beyan üzerine almışlar. Külliyen reddetmiş tabii. Nezaretteki ikinci gününde valilikten gelen birileri adamı çıkarmış. Salmışlar."

Mahmut Bey, "Salmışlar mı? Nasıl olur yahu böyle bir şey? Kim müsaade etmiş?" diye yerinden sıçradı.

Celal Bey gülümsedi. Hacı Bey'i işaret etti.

Hacı Bey de aynı edayla karşılık verdi ve lafa girdi.

"Emniyet müdürü benimle görüşmek istedi. Vali beyle, İzmir İhracat ve İthalat Anonim Şirketi ve Aydın Kooperatif İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi'nden bazı mühim zatlar görüşmüşler. Vali bey, 'Bu şirketler bizim kurduğumuz şirketlerdir. Rezzak Bey'in üzerine pek gitmesinler,' demiş."

Mahmut Bey, "Vay vay vay! Vali Rahmi Bey'e bak sen! Birden İttihatçılığı hatırlamış ha!" diye elini dizine vurdu.

Hacı Bey devam etti:

"Emniyet müdürü, 'Ne yapalım,' diye sorunca, bırakın dedim. Ama bizim arkadaşları vazifelendirdim. Rezzak Bey'i takip ettirdim. İçeriden çıktığının ertesi günü doğruca Adnan Bey'in Mirkelam Hanı'ndaki ortağının yazıhanesine gitmiş ve Adnan Bey'le uzun uzun görüşmüşler."

Mahmut Bey, "Bu neyi ispatlar? Rezzak Bey'le ikisi de tacir ve aynı cemiyetin üyeleri," dedi.

"Haklısınız," dedi Hacı Bey. "Ben de bununla yetinmedim. Adnan Bey'i sıkı takibe aldırdım. Adnan Bey her zamanki gibi hayatına devam etti. İlaveten posta idaresindeki arkadaşlarımız vasıtasıyla Adnan Bey'in muhaberatını takip ettirmiştim. Nafia Müsteşarı Muhtar Bey'e bir mektup yolladı."

Hacı Bey cebinden ikiye katlanmış bir kâğıt parçası çıkardı.

"Burada mektubun kopyası var. Muhtar Bey'e yardımları için çok teşekkür ediyor. Ve mektubun sonunu şöyle getirmiş: Kıymetli Velinimetim Muhtar Bey. Kulağıma İzmir İttihat Terakki Şubesi içinde hususi bir soruşturma yürütüldüğü geldi. Bu mevzuda malumatınız varsa beni hususen ve acilen haberdar etmenizi niyaz ederim."

Mahmut Bey, "Muhtar Bey'den cevap gelmiş mi?" diye sordu.

"Evet," dedi Hacı Bey. "Gelecek ay İzmir'de olacağını ve baş başa görüşmeleri gerektiğini yazmış Muhtar Bey."

Sustular. Celal Bey bardakları tazeledi. Herkese sigara ikram etti.

"Hacı Bey," dedi. "Nedir fikriniz?"

Hacı Bey sigarasını kül tablasına bıraktı ve sandalyesinden kalktı.

"Bir nazariyeye sahibim. Uzun süredir dedikodusu dolaşan ve bence kesin olarak vuku bulan vagon tahsisi yolsuzluğunun bir bölümünde kesinlikle Adnan Bey'in dahli var. Fikrimce Muhtar Bey aracılığıyla İaşe Nezareti ve İzmir İaşe Müfettişliği rabıtalarını kurdu. Ordunun ihtiyacı dışında ticaret için kullanılan vagonların bir kısmının tahsisini böylece elde etti. Ancak vagonları üzerine alamayacağı için Rezzak Bey yardımıyla cemiyet üzerinden çeşitli esnafların üzerine tahsisler çıkardılar. Tabii hepsi kâğıt üzerindeydi. Kimi tahsisleri de bizim bizzat kurduğumuz İzmir İhracat ve İthalat Anonim Şirketi ortaklarına dağıttı. Böylece İttihat Terakki içindeki bağlantılarını kuvvetlendirdi."

"Peki," dedi Mahmut Bey. "Kendisiyle ilgili yürütülen tahkikattan nasıl haberdar olmuş acaba? Sonuçta polisin değil fırkanın hususi işiydi bu."

Hacı Bey, "O konuda da sadece bir tahminim var. Rezzak Bey yani bu işteki suç ortağı eski bir Ahrar Fırkası üyesiymiş. 31 Mart Vakası'nda hakkında tahkikat açılmış.

İngiliz Sefirliği'yle akçalı işler içine girdiği ve irticai isyan hareketine para aktardığı mevzu olmuş. Ama iş neticelenmemiş. Sonra Rezzak Bey İzmir'e taşınmış ve burada ticari faaliyetlere başlamış. Bir daha siyasetle ilgilendiği vaki değil. Lakin Ahrar Fırkası'nın İngilizlerle kirli ilişkileri hep bilinen şeydir. Bu rabıtaların bir kısmının Amerikan Elçiliği'ne devredildiğini tahmin ediyoruz. Muhtemelen Alman istihbaratı bizi izledi; onlar da bilerek ya da istemeden sızdırdı ve Amerikan istihbaratının tahkikattan haberi oldu. Böylece bu malumatlar adım adım Rezzak Bey'e, Amerikalılara ve Adnan Bey'e kadar gitti," diye ekledi.

Mahmut Bey elini alnına götürdü, kaşıdı ve, "Nazariye ve tahminler. Suç ya da suçlular kesin şekilde sübut buldu mu? Bundan emin miyiz sizce?" dedi.

Hacı Bey, "Mevzusu böyle mütalaa edeceğinizi biliyordum. Haksız sayılmazsınız elbette. Lakin müsaade ederseniz neden geciktiğimi anlatayım. Geçen gün bir zat bana dolaylı yoldan ulaştı. Mirkelam Han'da dükkânı olan Zonguldaklı gramofon ustası Hasan Mecit. Adam Adnan Bey'in ortağı olan Sezar Thalia'nın dükkân komşusu. Rabıtaları sadece bu kadar değil. Hasan Mecit, Bay Sezar'ın dedesinin çırağı imiş. Ondan öğrenmiş bu zanaatı. Ölürken vasiyet etmiş, benim kalfama dükkân açın ve ne ihtiyacı varsa görün diye. Yani bu iki adamın komşu olmanın ötesinde hukukları var. Bay Sezar, Adnan Bey'le ortaklığından uzun süredir huzursuzmuş. Gayrimeşru, gayri kanuni birtakım faaliyetler içinde olduğunu seziyormuş. Ve şirketinin, dükkânının bu işlerde perde gibi kullanıldığını hissetmiş. Ezcümle huylanmış adam çeşitli sebeplerden. Ortaklığını bitirmek istemiş. Adnan Bey önce adamı oyalamış sonra da bu ısrarı sürerse onu Divanı Harp'e yollatıp astıracağını söylemiş. Bay Sezar ecnebi elçiliklerden falan imdat istemeye teşebbüs edeceğini söyleyince de adamı dükkânın içinde feci şekilde

dövmüş. Bütün bu olanları Bay Sezar, Hasan Mecit Usta'ya anlatmış ve ondan yardım istemiş."

Mahmut Bey, "Bay Sezar'la bu meseleyi yüz yüze görüşmek kabil olur mu acaba?" dedi.

"Ona geleceğim," dedi Hacı Bey. "Buraya gecikmeme sebep olan hadise buydu. Öğlene doğru emniyet müdürü benimle görüşmek istedi. Sabaha karşı Karşıyaka yolunda Salhane'de Bay Sezar'ı hususi faytonunun içinde bulmuşlar. Boğazı kesilmiş. Arabacısı da kayıpmış."

Üç adam bir süre sessizce birbirlerine baktılar. Dışarıdan sokakta oynayan çocukların bağrışları geliyordu.

Celal Bey, masaya yaydığı notlarını topladı.

"Artık bu meseleyi halletmemiz gerekiyor. Yaşadığımız feci günlerde İzmir'deki yükümüzü ağırlaştırmaktan başka bir şeye yaramayacak Adnan Bey. Merkezi Umumiye hakkında bir rapor yazacağım. Hacı Bey siz de Adnan Bey'le hususi olarak görüşünüz ve kati bir dille İzmir'den ayrılmasını isteyiniz. Toprak ve tarımsal istihsal meselesinde memleketin ona daha çok ihtiyacı olacak. Yalnız üslubunuzdan ve usulünüzden sizi mesul tutuyorum. Siz ne demek istediğimi anlamışsınızdır," dedi ve, "Kifayeti müzakere," diyerek toplantıyı bitirdi.

Hacı Bey, "Merak etmeyiniz. Usulünce hallolur," diyerek izin istedi. Evden ayrıldı.

Celal Bey yeniden sigara uzattı Mahmut Bey'e.

"Nasıl buluyorsun Hacı Bey'in fikrî takibini?" dedi.

Mahmut Bey, "Fikrî takip mi yoksa fikrî sabit mi sizce," diye gülümsedi.

Celal Bey de gülümseyerek konuşmaya başladı.

"Biliyorsunuz İttihatçılığın içinde de iki kanat çarpışır. Hizbi Cedit dediğimiz sağ kanat ve Hizbi Terakki dediğimiz sol kanat. Bunlar hep mücadele içindedir. Örtüyü çekip kaldırırsak da altındaki iktisadiyat kavgasını görürüz. Ayan da eşraf da birbiriyle çekişir. Adnan Bey

ovalı, büyük toprak sahibi, büyük tüccar, büyük spekülatör, sarraf; Hacı Bey ise dağlı, küçük tüccar ve aşırı fikirli. Toprak taksimatı meselesinin nasıl vücuda geldiğine, Hacı Bey'in fikren ve fiilen nasıl ter döktüğüne şahitsiniz. Hiçbir şey tesadüf değildir hayatta, siyaset de öyle. Bu durumu hakikat olarak kabul edersek şimdi bize düşen aynı ipte oynamak; şu korkunç günleri geçirirken herkesi ve her şeyi bir arada tutmaya çalışmak işte."

Hacı Bey ertesi sabah gün doğarken yola çıktı. Limana gitti. Onu eski bir çektiri aldı. Boş yağ ve su fıçıları arasında güverteye serilmiş keçenin üzerine uzandı. Birkaç mil Körfez'de açıldıktan sonra tüm yelkenleri açtılar. Pupadan rüzgârını hasat eden tekne baş bodoslamasında suları köpürterek usta bir terzinin önüne serilmiş atlası gümüş makasıyla ikiye ayırması gibi açıyordu. Gökyüzü pırıl pırıldı. İzmir'in iyice geride kaldığı açıklarda aniden büyük bir yunus sürüsünün içinde kaldılar. Denizin atları telaş ve coşku içinde suları köpürterek uçup yeniden denize kavuşuyorlardı. Hacı Bey yerinden doğrulup onları izledi. Reis yanına geldi.

"Gördün mü dişlileri beyim," dedi. "Onlar da bizimle aynı yere gidiyorlar, Kösten'e," dedi.

Güneş iyice tepeye doğru tırmandığında adanın limanına vardılar.

Hacı Bey rıhtımda ilk karşısına çıkan adama Demirci Asım'ı sordu. Adalı Hacı Bey'in yanına bir çocuk kattı. Yürüyerek çarşıya doğru kayboldular.

Hacı Bey, "Selamın aleyküm, hayırlı işler," diye dükkâna girdiğinde Demirci Asım elindeki çekici örse koydu, birkaç saniye gelenin kim olduğunu düşündü. Sonra gülümseyerek buyur etti konuğunu. İki adam uzun uzun konuştular.

Asım muhabbetin ortasında elini kaldırıp Hacı Bey'in sözünü kesti.

"Beyim daha fazla çeneni yormana gerek yok. Benim kafama yattı iş. Amma sen diyorsun ki yapılacaklar meçhulde kalmalı. Ben seve seve yaparım. Lakin İzmir'de uzun süre ikamet ettim. Olur ya bir tanıyan çıkar. İpin ucunu tutarlarsa ev sahibime, oradan da sana kadar uzanırlar."

"Yani olmaz mı diyorsun?"

"Olur diyorum. Ama ben olamam. İstersen sana buradan, benim de kefil olacağım iki genç bulayım. İşini benden iyi görürler."

Tam bir hafta sonra Nafia Müsteşarı Muhtar Bey İstanbul treninden inerek mübarek ayaklarını İzmir toprağına bastılar. Basmane Garı'nda vali, belediye başkanı, Ticaret Odası ve Esnaf Cemiyeti idare azaları ve tüccarlardan mürekkep hazirun dalgalanarak ayağa kalktı. Gülümseyerek sağ elini göğsüne bastıran Muhtar Bey'i çevreleyen kalabalığın içinde Kayalıoğlu Adnan Bey de vardı. Birden güruhun içinden bir el Adnan Bey'in omzuna dokundu. Gayriihtiyari arkasına döndüğü anda suratının ortasına okkalı bir yumruk yedi. Sallandı. Balyozdan ziyade ikinci darbeyle ne olduğunu anlamadan arkası üstü yere yığıldı. Başındaki genç adam, "Ulan hırsız pezevenk! Utanmadan insan içine mi çıkıyorsun daha!" diye Adnan Bey'i tekmeleriyle çiğnemeye başladı. Herkes donmuş gibiydi. Muhtar Bey bir adım öne atarak, "Ne oluyor!" diye bağırdı. O anda kalabalığın içinden fırlayan başka birisi bir yumrukla da onu yıktı. Kalabalık dalgalandı. Bağıranlar, mâni olmak isteyenler, araya girenler, atılanlar oldu. Aynı anda arkalardan havaya üç el ateş edildi. Ortalık toz duman olmuştu. Koşturan polisler, inzibatlar, haykıranlar, küfürler içinde Basmane Garı karmaşaya düşüverdi. Her şey dakikalar içinde olup bitivermişti. Birkaç polis daha havaya sıkarak kalabalığı dağıtmaya çabaladı. Burnundan kan fışkıran Muhtar Bey'i insan dai-

resine alarak karga tulumba trene geri soktular. Ortalıkta yerde bir inleyerek yatan Adnan Bey kalmıştı bir de ürkerek uçuşan kumrular.

Akşam evde kapıyı Hacı Bey'e Mahmut Bey açtı. Salona geçtiler. Sessizce birbirlerine baktılar önce. Sonra Mahmut Bey, "Birader siz ne yaptınız! Böyle mi konuşmuştuk!" dedi.

Hacı Bey gülümsedi.

"Mesuliyet benimdi. Aslında olması gereken usul ve üslup bu değildi. Yani bu iki hırsızın hakkı neydi, bilirsiniz! Yani vazifemi tam da yapamadım ama şimdilik elimden bu geldi!" dedi.

Mahmut Bey derin iç çekti.

"Vali Rahmi Bey hop oturmuş hop kalkmış. Celal Bey'i çağırmış, 'Rezalet sizin grubun başının altından çıkmıştır. Bu işi yapan adamı bana teslim edeceksiniz,' diye masaları yumruklamış."

Hacı Bey tabakasından sigara çıkardı, yaktı.

"Bana birkaç hafta müsaade edin. O çocukları emniyetli yere götüreyim," dedi.

Kalktı, odasına çekildi.

Karanlık sokaklardan taşan köpek havlamaları evin camlarına çarpıp duruyordu.

Ertesi gün Adnan Bey evde hazırlanan denkleri izliyordu. Eli yüzü şişmiş, tek gözü tamamen kapanmıştı. İzmir'i şimdilik terk etme kararı almıştı. Lakin şehirden gitmeden önce iki işi halletti. İttihat Terakki'den istifa istidasını imzaladı ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na acilen tabi olmak için başvurdu.

IV.

Teğmen Cemil Gelibolu'da son atılan mermiye kadar harp etmiş, üsteğmen rütbesine yükselmiş ama bir sabah aniden gelen ateş, titreme ve şiddetli baş ağrısıyla yere yığılıp kalmıştı. Askerî hastanede bu defa tifodan tedavi oldu. İyileşince hava değişimi aldı. Üç aylığına memleketine varıp dinlenmeyi düşünüyordu ki eline acil notuyla vazifelendirme emri tutuşturuldu. Cevat Paşa kumandasındaki 8. Ordu'ya yani Filistin'e gidiyordu. Ve artık Yüzbaşı Cemil Bey olmuştu. 16. Tümen, 48. Alay, 2. Tabur komutanı olarak trenle yola çıkmadan önce yanına emir eri seçtiği Arap Ali'yi de alarak derhal Çanakkale merkeze yollandı. Hamamda yıkandılar. Tıraş oldular. Çamaşırcıda pırıl pırıl paklanmış elbiselerini giyerek doğruca bir fotoğrafhaneye vardılar. Göğüslerinde Çanakkale'de gazi olmuş 27 Alay ve 57 Alay muhariplerine takılan Liyakat Madalyaları olduğu halde fotoğraf çektirdiler. Aslında Arap Ali bu işi hiç istememişti. Ama Yüzbaşı Cemil onun parası olmadığı için mırın kırın ettiğini biliyordu.

"Benim maaşımdan halledeceğiz. Bu bir emirdir," diye kestirip attı.

Cemil kendi fotoğrafının arkasını, "Kıymetli anneme," diye imzaladı. Arap Ali'nin fotoğrafına da "Pek muhterem aileme," yazdı. Postaya verdiler.

Ekim 1917'de yorucu ve maceralı yolculuktan sonra Yafa'nın kuzeyindeki birliklerine yetiştiler. Trenle Şam'a doğru ilerlediler. Her istasyonda duruyorlar, karşıcı gelen yaralı dolu katarları bekleyip onlara yol veriyorlardı. Vagonlar kan ve iltihap kokusu içinde titreyerek kayboluyordu. Ordu karargâhı Kalkiya köyüne kuruldu. Yüzbaşı Cemil Bey taburuyla Temmuz 1918'e kadar Tabsur Vadisi'nde, Nablus civarında, Rabat'ta dövüştü durdu. Gündüzleri toz fırtınaları, öldürücü sıcaklar nedeniyle tespit ettikleri tabii mağaralarda ve tahkim edilmiş kapalı siperlerde kalıyorlardı. O saatlerde dışarıda durmak, hatta yemek için ateş yakmak bile mümkün değildi. Zira en küçük hareket ya da duman izinde yakın düşman mevzilerinden ânında keskin nişancı ateşi ve topçu salvosu başlıyordu. Karanlık iner inmez, artık ne piştiyse yarım yamalak doyup gündüz nöbetçilerinin tuttuğu siperleri işgal ediyor ve emre göre ya keşfe çıkıyor, taciz ateşine başlıyor ya da taarruza kalkıyorlardı. Bazen geceler boyunca süren topçu düellosu tahammül sınırlarını zorluyordu. Çanakkale belki cehennemdi ama Filistin Cephesi insan iradesini her saati, her dakikasıyla ağır ağır çiğneyip parçalayan ve her gün dişlerini yeniden bileyen canavarı andırıyordu. Her devrilen gün bir öncekini aratıyordu ve şehit olanlar için, "Allah dinlendirdi," deniyordu. Ön hatlara sevk edilen gıdalar birkaç gün içinde bozulup kokuyordu. Ekmek çok azdı. Ne eratın ne de zabitanların temiz çamaşıra ulaşma imkânı vardı. Ölü ele geçen İngiliz askerlerinin ayakkabıları, elbiseleri hatta çamaşırları derhal paylaşılıyordu. Silah, cephane sıkıntısı yoktu ama taze, küflenmemiş, kurtlanmamış tek dilim ekmeğe ulaşmak mümkün değildi. İngilizler bu durumu bildikleri için uçaklarla hemen her gün siperlerine etli pilav kaşıklayan Türk esirlerinin fotoğraflarıyla dolu beyannameler atıyorlar, teslim olmaları için

onlarla dalga geçiyorlardı. Belki de en kötüsü Şam'a gidip gelen habercilerin eratın kulağına fısıldadıklarıydı. Geri hizmette özellikle subayların bolluk içindeki yaşamları, yedikleri, içtikleri, öte yandan yaralı olarak sevk edilen askerlerin bakımsızlıktan kurt düşen yaralarının acısı içinde kıvranarak öldüğü dedikoduları cephede ağır muharebe ateşi altında ve yoklukla mücadele eden birliklerin moralini düşman bombardımanından daha çok yıkıma uğratıyordu. Ön hatlarda harp edenler için enayi deniyordu. Hatta erat bile kendi arasında bölük isimlerini söylerken "enayi" ön ismiyle yarı şaka hitap etmeye başlamıştı. Bu vaziyet asker firarlarını da ateşlemişti. Kaçaklar ve asla ulaşmayan takviyeler nedeniyle kimi bölüklerin mevcudu 150'den 50'ye kadar erimişti. Firariler silahlarını da yanına alarak çeşitli yollardan Anadolu'ya doğru kayboluyorlardı. Yüzbaşı Cemil takım komutanı bir asteğmeni yaralayarak kaçan iki eri kurşuna dizmek zorunda kalmıştı. Ertesi gün üç kişiyi daha eliyle vurdu. Kimi geceler, Filistin göğündeki titreyen yıldızlara bakarak şehit düşmek ve olanlara daha çok şahit olmamak için içten dualar ediyordu. Ama sonraki gece yine siperde buluyordu kendini.

1918 yılının Temmuz ayı geldiğinde Yüzbaşı Cemil Bey'in taburu ihtiyat olarak bir parça soluklanma imkânı bulmuştu ki bekleyişleri uzun sürmedi. Yeni çıkarılan emirle Zaviye köyünün karşısındaki siperleri teslim aldılar. Dirulkasis Siperleri denilen hattı devreden önceki birliğin aralarından geçerek çekilmelerini izlemek onları ayrıca sarsmıştı. Haftalarca İngilizlerin ağır topçularına ve yıpratıcı taarruzlarına maruz kalan askerler yara bere içinde, parça parça olmuş elbiselerine sarınmış yarı ölü gibi yürüyerek ve tuhaf gülümsemeleriyle onlara bakarak geri hatlara doğru uzaklaştılar. Hemen karşılarındaki hâkim tepe ve etrafındaki Zaviye köyü İngiliz ve Hint

güçlerince işgal edilmişti. Burası cephenin kilit noktalarından biri olduğu için Osmanlı ve Alman birlikleri de büyük yığınak yapmıştı. Gecelerce ve kimi zaman da gün boyunca durmayan karşılıklı topçu düellosu her iki tarafı adeta aynı kıyma makinesine sokuyordu. Yüzbaşı Cemil Bey alayının harp ceridesi için yolladığı günlük raporlarında zaiyat rakamlarını parmaklarını parçalarcasına yazıyordu kâğıda. Her gün daha fazlası düşülen rakamların aslında dün ya da önceki gün yan yana karavana yediği, söylediği türküsünü dinlediği ya da verdiği emirle acıdan ve açlıktan inlerken toparlanıp görevine koşan askerleri olduğunu biliyordu.

Sonunda alaydan sonuç alıcı muharebe için emir geldi. Burası cephenin cerahatle dolarak şişmiş tepesi haline gelmişti ve neşter vurarak meselenin halledilmesi gerekiyordu. Cephe hattına bir Alman piyade taburu yaklaştı. Geride Türk topçusu yanı sıra Alman ve Avusturya bataryaları da mevzilendi. Taarruz gece değil öğleden sonra gün ışığında Alman birliğiyle ortaklaşa yapılacaktı. Yüzbaşı Cemil Bey bir gece önce icra ettiği taarruzi keşifte düşmanın siperlerinin etrafındaki dikenli tel hatlarını elden geçirdiğini ve tahkim ettiğini fark etmişti. Asıl taarruzdan önce derhal yeter miktarda tel makas yollanmasını talep etti. Alayda bu malzeme yoktu. Alman birliklerindeyse ziyadesiyle mevcuttu. Haberci yollayıp istetti. Gelen cevap dalga geçer gibiydi. Ağır topçu ateşinin gücüyle tel örgü hatlarının dağıtılacağı, böylece açılan gediklerden askerlerini geçirebileceğini söylemişlerdi. Yıllardır güya beraberce harp ettikleri sözde müttefikleri ellerindeki malzemeyi onlardan esirgiyordu. Öğleden sonra başlayan korkunç topçu ateşinin akabinde taarruz başladı. Hava cehennem gibiydi, düşen şarapneller otları, çalıları tutuşturmuştu. Alevlerin, dumanların ve düşman makineli tüfek ateşinin arasından düşe

kalka ilerliyorlardı. Sonunda siperlere iyice yaklaştılar. Yüzbaşı Cemil Bey süngü taarruzuyla düşman siperlerine girme emri için ön safa yaklaştığında korkunç vaziyeti gördü. Topçu ateşi dikenli tel direklerini yerinden sökmüştü ama teller yumaklar halinde tam önlerini tıkıyordu. O anda ihtiyaç duydukları tek şey tel kesme makaslarıydı. Yüzbaşı Cemil duraklamaları halinde geriden yaklaşmakta olan düşman takviyesinin siperlerdeki gedikleri kapatıp onları iyice baskı altına alacağını anladı. Duramazlardı ve şimdi çekilemezlerdi. Çaresizce süngü taarruzu emri verdi. Saf saf atıldılar. Karşı ateşleriyle çeşitli noktalardan düşman siperlerine girmelerine rağmen tel örgü enkazı nedeniyle kanatlardan öncülere yeterince destek veremiyorlar, ileriye çıkan askerlerini hızla kaybediyorlardı. Bu nafile taarruz üç saat kadar sürdü. Sonunda ricat emri geldi. Yüzbaşı Cemil tükenmiş şekilde çekilirken tel örgülere takılıp şehit olanları, yaralı halde yumaklarda hâlâ çırpınan askerleri görüyordu. Derken ayağı takıldı, yere kapaklandı. Tel örgüye dolanmış boydan boya kan içinde bir asker eliyle ayağından çekip onu düşürmüştü. Çocuk, "Beni vur, beni vur," diye inliyordu. Cemil yerde askerle göz göze geldi, donup kaldı. Yirmi yaşında bile yoktu daha. Orada kalıp beraberce ölmeyi geçirdi aklından. Sonra tabancasını askerin eline tutuşturup ayağa kalktı, koşarak uzaklaştı.

Yüzbaşı Cemil taarruza kalktıkları siperlere döndüğünde silah sandığından bir tabanca aldı, belindeki kemere üç el bombası taktı. Elini siper edip Alman piyade taburunun karargâhının yerini kestirdi. Sonra çadırlarının önüne bağlanmış atlardan birine atlayarak mahmuzladı.

Daha üç-beş metre gitmişti ki karşısına dağ gibi Arap Ali dikildi. Ve yularından tuttuğu gibi okkalı bir tokatla hayvanı sersemletti. Ardından yine yıldırım gibi atılarak Cemil Bey'i eğerin üzerinden söküp yere fırlattı.

Cemil derhal ayağa fırladı. Belinden tabancasını çekerek Arap Ali'ye doğrulttu.

"Çekil önümden, yıkıl!" diye haykırdı.

Arap Ali'nin kirpiği bile kımıldamadı. Bir adım atarak namluyu iyice göğsüne dayadı.

"Düşür tetiği de seni şurada, gözümüzün önünde kurşuna dizerlerken görmeyeyim," dedi.

Yüzbaşı Cemil'in göğsü körük gibi inip kalkıyordu. Gözleri irileşmiş, kan çanağının içinden fırlayacak gibi sarsılıyordu. Sağa hamle yaptı. Arap Ali de kaydı, yine kapattı önünü. Böyle bir an kalakaldılar. Sonra Yüzbaşı Cemil silahını indirdi. Dizlerinin üstüne boş çuval gibi çöktü kaldı. Arap Ali onu hemen sırtladı. Bu halini erat daha fazla görmesin diye bir sahra çadırına soktu.

Yüzbaşı Cemil çadırda Arap Ali'nin dizlerine yatarak bağıra çağıra ağladı.

Taarruzdan birkaç gün sonra alay komutanı bizzat Cevat Paşa'ya çıkarak durumu izah etti.

"Bu çocuğu cepheden uzaklaştırmazsak büyük faciaya sebep olacak; sonunda da kendini yakacak. Tükendi artık," dedi.

Cevat Paşa bıyıklarını burarak uzun uzun düşündü meseleyi.

Yüzbaşı Cemil Bey tedavisi sebebiyle altı aylığına İstanbul'a sevk edildi. Emir eri Arap Ali'yi yanına vermişlerdi. İstanbul'da hastanede de hiç ayrılmadı Arap Ali yanından. Cemil Bey ara ara kasılmalar yaşıyordu. Günler boyunca taşa kesmiş halde, kimi zaman parmağını bile oynatamadan hareketsiz kalıyordu. Ali ona yemeğini yediriyor, haftada bir yıkıyor, ilaçlarını içiriyordu. Aşağı yukarı iki ay sonra Yüzbaşı Cemil Bey kendini toparlamaya başladı. Artık kriz geçirmiyordu. Kendi işini kendi görmeye başlamıştı. En çok da tuvalete tek başına gidiyor olmaktan mutluydu.

Bir sabah elindeki somun ekmeğiyle Arap Ali koğuşa girdi. Cemil Bey'in yanına vardı.

"Bitti," dedi. "Teslim olmuşuz. Harp bitmiş..."

Sonbahar serinliği açık pencereden içeriye doluyordu.

Yüzbaşı Cemil Bey yatağından doğruldu. Dışarıya doğru baktı. Ağaçların daha yeni çıplak kalmış dallarında serçeler çırpınıp duruyordu.

"Bre Ali!" dedi. "Biz nasıl sağ çıktık bu cehennemden. Ölmemiz gerekiyordu."

Arap Ali gülümsedi.

"Seni bilmem komutanım. Ama benim vazifem bitmediği için şehit düşmedim cephede. Daha Gördes Dağları'nda bacımı bulacağım," dedi.

V.

Yüzbaşı Cemil Bey sağlığına kavuşur kavuşmaz yeni görev yerine geçti. İstanbul'da Erkânı Harbi Umumiye Reisliği Birinci Şube Harp Tarihi kısmına almışlardı onu. Bu görevlendirmeyi kimin, nasıl yaptığını merak ettiyse de öğrenememişti. İstanbul'un ve memleketin o günlerde yaşadığı faciaya şahit olmamak için gün doğmadan mesaisine koşuyor, gece yarılarına kadar Arap Ali'nin getirdiği birkaç tabak karavanayı yemek dışında kafayı kaldırmadan çalışıyordu. Raporlar, cerideler, türlü vesikalar ve tam karşısına astırdığı büyük haritalar arasında çabalayarak ondan sonra bu işlere el atacaklar için bulabildiği tüm ham bilgi ve ön tetkikleri sınıflayıp dosyalıyordu. Gözünün önünden Rus Cephesi, Irak Cephesi, Sina-Filistin-Suriye cepheleri, Hicaz ve Çanakkale, Makedonya, Romanya ve Galiçya akıp duruyordu. Harp 1-4. ordularla başlamış sonra 5., 6., 7., 8. ve 9. ordular kurulmuş; 25 kolordu ve 68 tümenle neredeyse iki milyon sekiz yüz bin vatan evladı terini ve kanını dökmüştü. Ya kayıplar? Bunu o gün için kesin şekilde tespit etmek mümkün değildi. Cemil Bey yaptığı kaba hesapla cephede, cephe gerisinde sivil, asker yarım milyona yakın insanı ölü, yaralı ve kayıp verdiğimizi tahmin ediyordu.

Kasım 1918'in ortalarına doğru bir gün masasında, üzerinde "dosyaya kaldırılması" ibaresi olan bir yazışma-

nın kopyasını buldu. Mustafa Kemal'in Başkumandanlık Erkânıharbiye Riyaseti'ne "pek acele şifre"yle çektiği telgrafı şöyle bitiyordu:

Pek ciddi ve samimi olarak arz ederim ki, Mütareke şartları arasında, yanlış yorum ve anlamayı ortadan kaldıracak tedbirler alınmadıkça, orduları terhis edecek ve İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak, İngilizlerin ihtiraslarının önüne geçmeye imkân olmayacaktır.

O gece Harbiye'deki yatakhanede, yarı karanlık bir koğuş köşesindeki masada oturup karşılıklı sigara içiyorlardı. Yüzbaşı Cemil sessizliklerini böldü.

"Yakında tüm ordu karargâhları lağvedilecekmiş. Ordu kolordular şeklinde yeniden teşkil edilecek; tabii sadece iskeleti kalacak. Yani terhis geliyor Arap Ali! Yakında eve dönersin."

"Esas mı dersin komutanım?"

"Evet öyle. Birkaç aya ayrılırız artık."

"Peki, sen ne yapacaksın?"

"Belki emekli ederler. Ya da bir köşede görev verirler. Ama burada tutmazlar artık. Bana sorarsan ne isterim diye. İstifa edip memlekete gideceğim. Annemin yanına. Çine Çayı'na sınır üç-beş dönüm yer alırım belki."

"Bilir misin rençperliği?"

"Hiç de bilmem ama öğreniriz be Ali! Belki sen gelir gösterirsin çift sürmeyi, ekmeyi biçmeyi."

"Yarıcı mı, amele mi?"

"O nasıl söz! Ne varsa birlikte eker, beraber yeriz."

Arap Ali güldü.

"O iş öyle olmaz komutanım. Mülk şirk kabul etmez. Kondun mu toprağa bey olayım istersin.

Karşılıklı tebessüm ettiler.

1919 yılının Nisan ayı girdiğinde Yüzbaşı Cemil Bey'

in 17 Kolordu, 56. Fırka'ya, İzmir'e tayini çıktı. Arap Ali de terhis edilmişti. Bir tahta bavul ve bir çuvaldan ibaret denkleriyle ayazın suları titrettiği o karanlık saatlerde İstanbul'dan ayrılmak için yola çıktılar.

Harbiye'de kaldıkları koğuştan ayrılırlarken Yüzbaşı Cemil Bey dönüp son kez baktı. Acaba bir daha bu havayı, sıla hasreti ve insan terinin karışımı olan bu kokuyu duyabilecek miydi? Oysa şimdi geçtikleri gün ışığının henüz değmediği Beyoğlu sokakları acı, yenilgi, zaferle dolu o meşum devrin batışı ama yeni ve belirsiz bir dünyanın doğuşuyla önlerinde açılıp duruyordu. Yokuştan inerek Karaköy'e vardılar. Galata Köprüsü'nden yürüdüler. Cemil Bey Harbiye Nezareti'ne uğradı. Nöbetçi zabitlerle konuşarak ve zabıt evraklarına imzalar atarak işlerini hızla halletti. Yeniden köprüden geçtiler, Galata Rıhtımı'na girdiler. Arap Ali yerinde duramıyordu. Cemil Bey'den tütün istedi. Sigarasını sararak dışarıya çıktı. Güneş artık doğmuştu. Yüzbaşı Cemil rıhtımdaki salonun bir köşesine çekilmiş, çöktüğü ahşap sırada gözlerini yummuş düşünüyordu.

Bir el omzuna dokundu.

Gözlerini açtı. Karşısında duran teğmen onu selamladı.

"Yüzbaşım, rıhtım reisinin odasına kadar teşrif eder misiniz? Bir misafiriniz sizi orada bekliyor," dedi.

"Kim bekliyor beni? Bir hata olmasın?"

Teğmen sessizce fısıldadı.

"Cemil Bey emir böyle," dedi.

Yüzbaşı Cemil kalktı. Rıhtım reisinin küçük odasına girdiğinde aklına gelen ihtimalin doğru olduğunu gördü. Ayakta ağabeyi Yarbay Zeki gülümseyerek ona bakıyordu. Yalnız üniformalı değildi. Sıradan hatta biraz da yıpranmış bir ceket ve pantolon içinde, fesi yanındaki masada bırakılmış halde ama o her zamanki heybetiyle dikili-

yordu. Kumral şakaklarına aklar iyice yerleşmeye başlamış, yüzündeki çizgiler derinleşmiş, gözleri daha yorgun halde olmasına rağmen geniş ve sağlam omuzları onu hiç terk etmemişti.

"Siz," dedi Cemil şaşkınlıkla.

Zeki kardeşine sıkı sıkı sarıldı. Kollarından kuvvetle sıkarak ona uzaklaştırdı kendinden ve yeniden uzunca baktı.

"Hiç değişmemişsin Cemil. Sadece büyümüşsün. Ve aslan gibi bir yüzbaşı olarak karşımdasın. Allah'a çok şükür! Seni bir daha görebilmek için her gün dualar etmiştim," dedi.

Karşılıklı oturdular. Çay geldi. Susuyorlardı. Birbirlerine baktılar yeniden. Zeki Bey gülümsüyordu ama Yüzbaşı Cemil donmuş gibi ifadesizdi.

Neden sonra çözüldü ve, "Sizden bu kadar zamandan sadece iki kere mektup aldım. Onlarca kez yazdım. Cevap gelmeyince şehit olduğunuzu ya da esir düştüğünüzü düşünmüştüm. Ta ki..." dedi.

Zeki hâlâ gülümsüyordu.

"Evet, ta ki?"

"Harbiye'deki görevime atanıncaya kadar... Zira İstanbul'da olmamam, derhal kıtama dönmem gerekiyordu!"

"Rahatsızlığını öğrendim. Biraz kendini toparlamanı istedim," dedi Zeki.

"Demek uzun zamandır İstanbul'daydınız."

"Çok uzun sayılmaz."

"O zaman şimdiki vazifem yani 56. Fırka'ya atanmam da sizin eseriniz."

Zeki sustu ama artık gülümsemiyordu.

"Neden peki? Ve neden siz şimdi üniformalı değilsiniz karşımda?"

Zeki derin bir iç çekti, tabakasından sigara tuttu. Cemil Bey almadı. Bir dal yaktı. Kapıya doğru baktı. Bekle-

yen zabite göz kırptı. Teğmen selam verip kapıyı arkasından kapattı.

"İstanbul artık güvenli değil. Her an işgal edilebilir. Biz arkadaşlarla parça parça Anadolu'ya geçme kararına vardık. Musa Kazım Paşa Erzurum'daki 15. Kolordu'ya komutan oldu. Ona katılacağım ama tayin işim maalesef henüz halledilemedi. Ne olur ne olmaz diye sivil halde yola çıkıyorum bugün. Önce Trabzon'a gideceğim. Orada Kazım Paşa'yı bekleyeceğim. Senin de İstanbul dışında olmanı faydalı bulduk."

"Faydalı buldunuz!"

"Evet!"

"Sizler faydalı buldunuz, öyle mi?"

Cemil Bey'in sesi titremeye başlamıştı. Uyuşan ellerini sıkı sıkı bastırdığı dizlerinde tutarak öfkesini dizginlemeye çalışıyordu. Yarbay Zeki Bey sakince ona bakıyordu. Karşısındaki fokurdayan lavın akmasına müsaade etmeye karar vermişti. Yoksa Cemil'in kendini kontrol edemeyeceğini anlamıştı.

Cevap gelmeyince Cemil devam etti.

"Siz, evet! Sizler kimsiniz?"

Cemil kuruyan ağzını, daralan göğsünü, saç diplerine kadar yükselen ateşini dizginlemek için bir an durdu, Zeki'nin gözlerinin içine kilitlendi.

"Siz denilen heyulanın güya meçhulünü geçelim, peki! O zaman şunları sorayım. Biz Alman devletiyle ittifak yapıp Cihan Harbi'ne nasıl girdik? Kimin haberi vardı bu işten? Haberi olmayanları sayayım ben. Mebusların haberi yoktu, kabine üyelerinin haberi yoktu, sadrazamın haberi yoktu! Hatta devletin başı olan Sultan Reşat'ın bile malumatı yoktu! Siz evet tam manasıyla siz, memleketi bir meclis kararı bile olmadan Harbi Umumi'ye sürüklediniz. Seferberlik kararını kim verdi peki? Kanuna göre kabinenin kararı, meclisin onayı ve

zatı şahanenin buyruğuyla ilan edilebilirdi. Peki, Enver seferberliği ilan ederken silsile takip edilmiş miydi? Hayır! *Göben* ve *Breslav* zırhlılarını Çanakkale'den içimize alırken sadrazamın kararı var mıydı ya? Yine hayır. Çünkü ona da Enver karar vermişti. Ya bu gemilerin Karadeniz'e salınması, gidip Rus limanlarını topa tutmaları? Her şey siz ve arkadaşlarınızın oldubittisiyle milletin üstüne yığılmadı mı? Biz, biz deyip duruyorsunuz. Evet, yine soruyorum. Siz kimsiniz? Siz millet misiniz? Hayır! Sizin bize neler yaptığınızı söyleyeyim o halde! Milletin mukadderatını İttihat Terakki Cemiyeti tayin etti. Cemiyeti, Merkezi Umumi; Merkezi Umumiyi "Üçler", onu da Enver Paşa'nın cüreti ve ihtirasları temsil etti! Nihayetinde arkanızda mağlup ordular, yıkılmış devlet, perişan bir millet bıraktınız! Ve şimdi siz yine benim ve evladını adı bilinmez cephelere, unutulmuş siperlere yollamış, şehidini bir avuç toprakla bile gömemediğimiz, öz kemikleri açıkta kalmış bu milletin yerine karar veriyorsunuz, öyle mi? Yahu siz kimsiniz? Ve siz ve evet siz ne istiyorsunuz yine bizden!"

Cemil Bey soluk soluğa kalmıştı. Kalbi göğüskafesini parçalayarak çıkacak ve doğurduğu iki eliyle Zeki Bey'in boğazına sarılacak gibi atıyordu.

Yarbay Zeki sessizce dinledi, sözün bitmesini bekledi. Sigarasını sakince bastırıp boğdu.

"Her sözünde haklısın," dedi. "Hatta bilmediklerin, görmediklerin, şahit olmadıkların da var. Yani daha büyük bir haklılık yoktur şu âlemde. Ama aynı zamanda bu söylediklerinde artık her şeyiyle haksızsın! Zira dün öldü. Dünün güya kudretli güneşleri de battı! Ne üçler ne beşler ne sözü kanun olan o cüretkârlar var şimdi. Haksızsın çünkü şimdi bambaşka bir hakikat var ki artık yüz yüze geleceğiz onunla. Sual şu: Mağlubuz ve bize ne olacak? El cevap; evvel yaşadığımız büyük mağlubiyetlerde, devletin

tamamen çöktüğü, ordunun ceman dağıldığı tarihî vakalarda ne olduysa o olacak! Yani Rumeli'de ne yaşadıysa bu millet şimdi onun yüz mislisiyle karşı karşıya gelecek. Seni daha emniyetli olduğu için mi İzmir'e yolladığımı sanıyorsun? İstanbul işgal edilirse İzmir bundan azade mi kalacak? Peki, bıraktın gittin her şeyi; küstün ve kahrettin diyelim. Çine Çayı'na bakarak, salkımsöğütlerin saçlarını süpüren o suları izleyerek yaşayabilecek misin? Öyle yaşatacaklar mı seni? Düşman oraya gelmeyecek mi? Kan ve barutla aldıkları galibiyetlerini basit bir şenlik havası içinde geçirecekler, öyle mi? Etrafın yanarken, süngü dönüp dolaşıp boğazına dayanmayacak mı? Yumup gözlerimizi kim olduğumuzu, ne olduğumuzu unutalım! Peki, öyle olsun! Ya onlar bizim kim olduğumuzu ve bizimle neden harp ettiklerini unutacaklar mı sanıyorsun!"

Zeki Bey sustu. Öylece bakıştılar bir süre.

"Sana Çanakkale'deyken Trablusgarp'la ilgili evraklar bırakmıştım. Adım gibi eminim ki onları defalarca tetkik ettin. Aralarındaki İngiliz-Boer Harbi'yle ilgili o raporu hatırlıyor musun?"

"Elbette!"

"Trablusgarp harekâtı öncesi benden temsil kabiliyeti yüksek vakalar üzerine çalışmam istenmişti. O sebeple hazırlamıştım. Harp Afrika kıtasında Güney Afrika'da cereyan etmişti. Büyük ve kudretli İngiliz ordusuna karşı yerel milislerden mürekkep Boer birliklerince icra edilen gayri nizami harbi masaya yatırıyordum. Evet, Boer'ler İngilizlerin üç ayda bitiririz dediği harbi üç yıldan fazla sürdürdüler ve İngilizlere büyük kayıplar verdirdiler. Ama neticede mağlup oldular ve şerefsiz bir sulha boyun eğdiler. Neden?"

Yüzbaşı Cemil Bey cevap verdi bu soruya.

"Çünkü sahada kâmilen muntazam bir ordudan mahrumdular!"

"Evet! Trablusgarp'ı da bu yüzden kaybettik zaten. Orada ordumuz yoktu. Yani eğer şimdi silkinip teşkilatlanmazsak ve yeri geldiğinde gayri nizami harekâtlar icra etsek bile ordumuzu yeniden kâmilen tanzim ve teşkil etmeye muvaffak olamazsak biz de kaybedeceğiz. Ve bu defaki kaybımız muhtemel ki son mağlubiyetimiz olacak. Bundan sonra mağlup ya da galip olacak bir memleket, bir millet kalmayacak elimizde. İşte hakikat bu! Biz kim miyiz Cemil? Biz bu nihai vazifeyi yapacak ya da yapamayacak olan basit insanlarız. Ve belki de sadece şu odadakiler kadarız artık!"

Yarbay Zeki Bey ayağa kalktı. Kardeşine yaklaştı. Cebinden bir kart çıkardı.

"İzmir yolu uzun olacak. Bütün bunları düşünmeni rica ederim. Eğer fikrin değişirse adresteki otele git ve bu kartı otel kâtibine ver. Mahmut Bey'le görüşmek istediğini söyle. Onlar seni bulurlar. Olur, aklına yatmazsa yaşlı annemize benim yerime de sarıl. Ve onu düşünmeden bir gün bile geçirmediğimi söyle," dedi.

Elini kardeşinin omzuna koydu, sıktı. Ardından sert, seri adımlarla odadan çıktı. Cemil Bey kımıldamamıştı bile. Karşı duvarı izleyerek uzaklaşan ayak seslerini dinledi bir süre.

Arap Ali ve Yüzbaşı Cemil o gün akşama kadar rıhtımda beklemek zorunda kaldılar. Onları Bandırma'ya bırakacak olan *Plevne* vapurunun ayrılış saati nedensiz olarak sürekli tehir ediliyordu. Hava kararmaya başladığında Arap Ali umudunu kaybetmişti. Bir köşeye çökmüş, kollarını kavuşturmuş ve çocuk gibi küsmüştü adeta.

"Komutanım neden heveslendirdin beni? Hani gidiyorduk biz?" deyip durdu.

Cemil gülümseyerek onu izliyordu. Epey paraya kıyıp tatlı, tuzlu çörekler almış ama Arap Ali'yi kandıramamıştı.

"Derhal yemeni emrediyorum. Halen emir erimsin," diye zorladı en sonunda. Arap Ali hem aç karnını doyuruyor hem de söyleniyordu.

"Bende bu talih olduktan sora gün yüzü görmeyiz. Bak hele yine harp ilan etmiş olmasın bizim deyyuslar..."

Gece karanlığında ayaz iyice çıktığında gemiye davet geldi. Süvari Bey onlara küçük bir kamara bulabildi zorlukla. İçerideki yalnızca tek kişinin uzanabileceği rahatsız yatağa lombozdan düşen rıhtım ışıkları çürük portakal rengindeydi.

Cemil Bey, "Sırayla uyuyalım," dedi. "Sen yat, ben biraz hava alayım."

Açık güverteye çıktı. Nemli karanlık denizi ve her yeri sıkı sıkıya sarmıştı. Arada durup yeniden başlayan soğuk çisenti vardevela tellerini, halatları ve ırgata sarılı demir baklalarını ıslatıp duruyordu. *Plevne* gemisinin yanındaki boşluğa yaklaşan ve uzaklaşan Kadıköy vapurları, vapurlara yetişmek için koşanlar, sakin adımlarla inip rıhtımın karanlık sokaklarına karışanlar mağlup ve bitkin yıldızsız İstanbul göğünün altında durmadan akıyordu.

Yarım saat sonra motorlar çalıştı, palamarlar çözüldü. Koşturan tayfalar tüm halatları düzgünce roda ettiler, kalın muşambalara sardılar, denkleri iyice sabitlediler, ortalığı neta bıraktılar. Sarsılarak iskeleden ayrıldılar. Boğaz'ın karanlığına çıktılar.

Cemil Bey bu koyuluğu sevmişti. Halat kümelerinden birinin üzerine çökmüş, paltosuna iyice sarılmış, sis ve karanlıklar arasında gizlenmiş düşman zırhlılarının hayaletlerini, İstanbul'un solgun tek tük ışıklarını izliyordu. Ayastefanos açıklarına geldiklerinde zifirî gece içinde etrafa tamamen körleştiler. Yalnızca baş bodoslamanın göğsünde kırılan sular, suların köpükleri ve küt ıslıkları vardı artık.

Cemil geminin altında köpüren, çalkalanan dünya-

ya uzun uzun baktı. Şimdi orada uçsuz bucaksız dinginlik ve sahipsizlik vardı. Deniz kimsenin olamayacak kadar sonsuz, insanı çaresiz bırakacak kadar kendinde bir varlıktı. Onun parçası olsaydı yani ne kavganın, kaygının, ne dönülecek bir evin ve uğruna dövüşülecek memleketin derdine düşmezdi. Eğer şimdi denizin hiçliğine karışsaydı bir sakinlik gelip onu sonsuza kadar hafifletecekti. Yaşamak ağrısından bile kurtulacaktı. "Şimdi, tam şu anda," diye geçirdi içinden, "bütün sızılarımı dindirebilirim belki de."

Sulardan gözünü ayırmadan usulca paltosunun düğmelerini çözdü. Göğsünde sakladığı paketi çıkardı. Ağabeyi Zeki'nin ona emanet ettiği evrakı Marmara'nın soğuk sularına doğru fırlattı. Dalgaların arasına nasıl karıştıklarını dahi görmeden ardına döndü; hızlı adımlarla kamaraya doğru yürüdü. Yağmur yeniden başlamıştı.

Koridorda Arap Ali ayakta bekliyordu.

"Hayırdır," dedi Cemil, "uyku mu tutmadı?"

"Yok. Jandarmalar mevcutlu bir adam getirdiler. Kamarayı aldılar. Adam zabitti," dedi.

Cemil o tarafa doğru dalgınca baktı.

"Dışarıda mı beklesek?" dedi Arap Ali.

"Yok çok soğuk, hem de karanlık. Gel ambara inelim. Bir kıyıcık buluruz kabamıza."

Ambara indiklerinde karanlık içinde kımıldayan gölgeler ve kaba ter ve idrar kokusu karşıladı onları. Cemil Bey içinden parasızlıklarına sövdü. Şöyle havadar bir kamara tutamamışlardı. Arap Ali'yse dalgasındaydı, "Oh be, burası ziyade ılıkmış," diye gülümsedi.

Yer bulup çöktüler.

Cemil sigara tuttu. Kibritini yakınca aydınlanan yüzünü Arap Ali süzdü şöyle.

"Komutanım, üstüme vazife değil ya, çenemi tutmayıvereyim," dedi.

"De hadi," dedi Cemil.

"Sen de bir hal var. Gözlerinin altındaki çökkünlük kalkmış."

"İyi mi, kötü mü?"

"Onu Allah bilir de sanki bir karara varmışsın da rahatlık gelmiş üstüne."

Cemil Bey sesli güldü.

"Ulan Arap Ali! Seni emir erim yapacağım deyince arkadaşlar, o saf çocuğu mu, demişlerdi. Ben de alayda ondan uyanık bulamazsınız, demiştim. Hiç lafımı yere düşürtmedin benim," dedi.

Sonra başının altına tahta bavulunu çekip uzandı. Kafasını koyar koymaz da bebek gibi uyumaya başladı.

Gecenin kör vaktinde gürültüyle sıçradılar. Funda demir yapılıyordu. Bandırma'ya varmışlardı.

Dışarıya çıkınca temiz havayla kendilerine geldiler. Yolcular güverteye birikmeye başlamıştı. Bir tayfa geldi.

"İki saat sonra gün doğacak. O zaman kayıkçılar gelir. Vaktiniz var daha!" diye bağırdı.

Cemil ve Arap Ali denklerin üzerine oturdular. Konuşmadan karanlığı izlediler. Arap Ali torbasından dünden kalan iki bayatlamış çörek çıkardı. Şikâyet etmeden yediler. Sigara içtiler. Derken gün doğdu. Vapurun etrafını kayıkçılar sarmaya başladı. Yüzbaşı Cemil hepsiyle tek tek pazarlık yaptı. Sonunda pırasa bıyıkları güneş yanığı yüzünden çenesinin altına kadar sarkmış yaşlı kayıkçıda karar kıldı. İp merdivenle eski kayığa indiler.

"Bu posta sandalı. Sizi almamam lazım ama evin nafakası işte," diye söyleniyordu kayıkçı.

Çuvalların üzerine kapaklandılar. Hava sertelmiş, denizler yükselmişti. Kayıkçı ak göğsünü ayaza verip kürreklere asıldı. Tehlikeli yalpalarla kıyıya yöneldiler. Arap Ali'nin beti benzi atmıştı. "Çölü, dağı gördüm. İllaki bu denizi sevemedim," diye söylenerek Ayet-el Kürsi okuyup durdu.

Karaya çıktıklarında kendilerini tahta barakadan bozma kahveye attılar. İçerisi büyük teneke sobanın etrafındaki taburelere tünemiş yorgun gözlü kayıkçılar ve balıkçılarla doluydu. Arap Ali bir ara kayboldu. Yarım saat sonra elinde bez torbayla döndü. Gülümsüyordu.

"Jandarma karakoluna gittim. Nöbetçi çavuş Aydınlı çıktı. Senin memleketi söyleyince yolluk verdi bize. Yufka ekmeğiyle keçi çökeleği."

"Yaşa len Ali! Bizim Çine hayatımda ilk kez işe yaradı," dedi Cemil.

"Gelirken treni de sordum. Şansımız varmış. Öğleden önce İzmir treni kalkacakmış."

Cemil Bey hemen çayları tazeletti. Ama Arap Ali huzursuzdu.

"Komutanım gidelim istasyonda bekleyelim."

"Niye? Vaktimiz var daha."

"Ne olur ne olmaz. Dalarız, kaçar tren. Ertesi güne kalırız."

Cemil gülümsedi. Arap Ali sılanın kokusunu almıştı. Artık iflah olmazdı.

Lakin erkenden istasyona gitmelerine rağmen Arap Ali'nin aklına gelen neredeyse başına da geliyordu. Hastane sevkine denk gelmişlerdi ve tren ağzına kadar doluydu.

"Dur," dedi Cemil. "Ben sevkıyat zabitini bulayım."

Cemil Bey istasyon binası içinde mesul binbaşıyı buldu. Epey dil döktü. Cemil Bey'in ardında birkaç aile daha birikmişti ricacı olmak için. Adam çok diretmedi; katara üçüncü sınıf bir vagon daha eklenmesi emrini verdi.

Tren sonunda gecikmeyle de olsa hareket etti. Arap Ali çocuk gibi seviniyordu kompartımanın içinde. Cemil Bey pencere kenarına oturmuş keyifle onu izliyordu.

"Ne zaman varırız Akhisar'a komutanım?"

"Tren çok eski. Buhar kazanı arızalıymış. Ağır gider dediler. Arada duracaktır da. Bir günde varırsak iyi."

"Allah'ın günü nedir ki, kaç seneler geldi geçti."

Cemil Bey koltuğa boylu boyunca uzandı.

"Sen de yat. Doğru düzgün uyuyamadık," dedi.

Tren ovaları, tarlaları, akarsuları aşarak Bandırma'dan Batı Anadolu'ya doğru yol almaya başladı. Cemil Bey arada uyanıp bakıyordu. Arap Ali pencereye yapışmış halde dışarıda akan araziye gözlerini dikmiş, mermer heykel gibi sessizce oturuyordu. Kimi zamanda da koridora çıkıp volta atıyordu. Arada kompartımana girmek isteyen yolcular oluyor Arap Ali onları, "Kardeşim hususi burası," diye savıyordu.

Cemil Bey sonunda, "Neden kimseyi almıyorsun içeriye?" diye sordu.

Arap Ali yıllardır onunla birlikteydi. Belki ilk kez dikleniyordu.

"Üniformalıyı yakalayan derdini anlatıyor. Herkesin ya oğlu ya babası ya yavuklusu cephede kalmış. Gördün mü, tanıyor musun, sen neredeydin, esir midir, şehit midir, döner mi, gömülmüş müdür? Bıktım sual edilmekten," dedi.

Akşama doğru azıklarını çıkarıp yediler. Tren saat gibi işliyordu. Tepelere sarınca yavaşlasa da durmadan yol alıyordu.

Cemil Bey sonunda diline geleni söyledi.

"Ali gözünü kırpmıyorsun. Daha yolumuz var. Hadi yat biraz."

"Uyuyamam," diye kestirip attı Ali.

"Niye?"

"Ya tren geçip giderse Akhisar'ı?"

"Nöbetleşe uyuruz. Sen uyurken ben ayakta kalırım."

"Ya sen de uyuyup kalırsan komutanım?"

"Her durakta kondüktörler bağırıp çağırıyor. Merak etme kaçırmayız Akhisar'ı."

"Sen gayrı benim işime karışma komutanım," dedi Arap Ali sonra kalkıp koridora çıktı.

Cemil arkasından baktı. Gülümsedi. Uzandı. Gözlerini yumdu.

Sabaha karşı gelen gürültülerle gözlerini açtı. Soma İstasyonu'na varmışlardı. Dışarıdaki çiğ düşmüş otlara, yapraklarından soyunmuş ağaçlara baktı bir süre. Arap Ali yoktu yanında.

Kalktı. Dışarıya çıktı. Demiryolcular paralel hatta yaklaştırdıkları vagondan marşandize kömür yüklüyorlardı. Elini siper edip baktı. Arap Ali üstünü soymuş, eline kürek almış, vagondan kömür küreyenlerin arasına katılmıştı.

"Hey Allahım ya! Şu çocuğa bak!" diye mırıldandı kendi kendine.

Tren iki saat kadar burada duracaktı.

Cemil Bey paltosunun yakalarını kaldırdı, bekleme salonundaki yolculara çarşıyı sordu. Yürüdü. Soma, Bakırçay'ın kıvrılarak ikiye böldüğü güzel ovasının yanağındaki küçük, narin bir ben gibiydi. Sabah sokaklar ıssızdı. Ardına takılan köpekler kuyruk sallayarak fırınların önüne kadar Cemil Bey'i takip etseler de içeriden taşan kokuya takılıp kaldılar. Çarşı küçüktü, kir içindeydi. Sıra sıra helvacı ve leblebiciler, küçük birkaç bakkal, nalbant, tahta kepenkleri indirilmiş berber ve terzi dükkânları karşılıklı uzayıp gidiyordu. Cemil Bey ilk bakkalda yoğurt yedi. Yandakinden bir kesekâğıdı leblebi aldı, biraz helva sardırdı. Kahveye girip çay içesi gelmişti ama trenin işine güven olmaz diye geri dönmeye karar verdi.

Kompartımana döndüğünde Arap Ali bitkin halde onu bekliyordu. Kapıda görür görmez ayağa kalktı.

"Komutanım neredesin? Kömürü yükledik. Çeyrek saate kalkacak dediler. Aklım çıktı kalacaksın diye."

"E, sen giderdin işte. Ben de arkadan gelen treni beklerdim," diye güldü Cemil.

"Gelmeseydin son anda iner seni arardım. Akhisar'a varana kadar mesulüm senden," dedi Ali.

Karşılıklı oturup leblebi ve helva yediler.

Tren sarsılarak kalktı.

Az sonra Arap Ali karşı koltukta yorgunluktan ve uykusuzluktan sızıp kalmıştı. Cemil Bey kalktı. Ali'nin üzerini paltosuyla örttü. Oturdu. Sigara yakıp dışarıdan akan manzarayı seyre koyuldu. Tren dura kalka, kısa uzun molalarla yorgun ihtiyarlar gibi nefeslenerek yoluna devam ediyordu.

Akşama doğru Akhisar'a yaklaşmışlardı. Kondüktör seslenerek koridordan geçti. Cemil Bey Ali'nin yanına gitti. Omzundan sarstı.

"Akhisar'a geliyoruz," dedi.

Arap Ali zıpladı yerinden.

"Esas mı?" dedi.

Gözlerini ovaladı. Dışarıya baktı. Gerçekten de tanıdık tepeler, düzlükler önünde açılıp gidiyordu.

"Vay anasına!" dedi. "Hiç ummazdım buraları bir daha göreceğime."

Torbasını topladı. Cemil Bey de ayağa kalkmış tahta valizini indiriyordu yukarıdaki raftan.

Arap Ali ona baktı.

"Komutanım benim sana diyeceğim var ama nasıl dökülecek dilimden bilmiyorum," dedi.

Cemil Bey durdu.

"De bakalım."

"Hani bunu çok konuşmuştuk. Günü gelir de sağ salim dönersek sen bizim haneye kadar gelecektin. Anamın, babamın elini öpecektin."

"Evet, kavlimiz böyleydi cephede."

"Gel burada helalleşelim. Hiç inme trenden. Zira eve gitsek evi yerinde bulacak mıyız, bulsak anam babam sağ mıdır bilmiyorum. Hadi hepsi tamam diyelim.

Biz çok fakiriz komutanım. Anam altına minder koyamaz da önüne tek tas çorba çıkaramazsa çok arlanır. Ben senelerdir bunu sana nasıl derim, belki şehit olursun da gerek kalmaz diye düşündüm durdum. Ama şimdi mecbur oldum."

Cemil, Arap Ali'nin dolu dolu gözlerine baktı. Bavulunu bıraktı.

"Tamam," dedi. "Nasıl istersen öyle olsun. Çok kahrımı çektin, çok kolladın beni. Hakkını ödeyemem. Ama o zaman sana son bir emrim var."

Cemil Bey cebinden bir zarf çıkardı.

"Bu benim maaşımdan kalan para. Olanı kardeş payı yapacağız. Tamam mı?"

"Komutanım ben ne yapacağım parayı?" dedi Arap Ali.

Cemil güldü.

"Tütün al Ali. Kimseden sigara isteme."

Ali de güldü.

"Arapoğlu'nun tütünü olmaz," dedi.

İki adam sarıldılar. Cemil Bey'in iki damla yaşı yanaklarından süzüldü.

Arap Ali trenden indi.

Döndü. El salladı.

Tren Akhisar İstasyonu'nu buhar içinde bırakarak kalktı, geçti gitti.

VI.

Arap Ali tren ufukta kaybolana dek ardından baktı. Sonra yere, secdeye vardı. Toprağını üç kez öptü alnına koydu.

Akhisar İstasyonu'nu çevreleyen dağlara allı morlu akşam düşmeye başlamıştı. Menekşe renkli taşında eskimiş istasyon çeşmesi soluğan şırıltısıyla akıyordu. Kalabalık yavaştan dağıldı. Ağlayan çocuğunu sırtlamış Çingene kadınlar, yolculara nohut simidi satan seyyarlar, sırt hamalları, yarık çarıklarını iple bağlamış yorgun jandarmalar silinip gittiler.

Arap Ali yerde duran çantasını tartıp omzuna attı. Yürüdü. İstasyon duvarına sırtını dayamış çınarın yanından geçerken yaşlı bir adam doğruldu. Elini siper edip ona doğru baktı.

"Ali, Ali! Sen misin o?" dedi.

Arap Ali durdu. Adama doğru baktı. Çıkaramadı. Tam yoluna devam edecekti ki yine seslendi.

"Arap Ali sensin işte. Döndü mü len?"

Yaşlı adam koşarak yanına geldi. Başındaki yağlığı çıkarıp yere attı.

"Vay anam, babam! Ben biliyordum sağ salim karşıma çıkacağını. Bir senedir buraya geliyorum her tren vakti. Bekle Allah, bekle!" dedi.

Arap Ali karşısında duran ihtiyara yeniden baktı.

"Gani Dayı, sen misin?" dedi.

"He, benim tabii. Kim olacak?"

İki adam sarıldılar sıkı sıkıya.

Gani Dayı Arap Ali'yi kolundan tuttuğu gibi çınarın altına, duvarın yanına götürdü.

"Yağmur, çamur hiç yılmadım. Bekledim de bekledim seni. Mutlaka döner dedim."

Arap Ali durdu. Gani Dayı'nın gözlerinin içine baktı.

"Sen," dedi, "beni neden bekledin durdun burada?"

"Kara haber için evlat! İyi olsa ben olmazdım zaten. Benden duy diye."

"Neyi?"

"Emir Allah'ın! Bacın rahmetli oldu. Ama merak etme bana verdiğin atı sattım. Topuyla mermerşahi bez aldım. Tertemiz gömdüm ellerimle."

O an dünya gelmiş Arap Ali'nin üstüne abanmıştı sanki. Cephede, açlıkta, ölümde dirimde dayanan omuzları çatırdadı. Dayanamadı. Dizlerinin üzerine çöktü.

"Sen ne dersin Gani Dayı?"

"Öyle evlat. Allah sana ömür versin gayrı!"

Arap Ali sırtını duvara verip doğruldu. Acıdan yüzü alevlenmişti.

"Nasıl olmuş bu iş?" diye mırıldandı.

"Karakeçili Yörüğü'nü eşkıya basmış. Kız çocuklarından tutabildiklerini terkilerine alıp gitmişler. Köylü yaylaktan gelenlerle toplanıp ardına düşmüş. Ama yetişememişler. Çocukların hepsini bir ayı ininde bulmuşlar sonra. Bana haber ettiler. Hemen çarşıya indim kefenlik aldım, gittim. Gerisini anlatmayayım. Allah dayanma gücü versin."

Arap Ali sustu. İnen karanlık yırtılmış tülleriyle iki adamı bölük pörçük örtüyordu.

"Anangillere haber vereyim diye davrandım. Ama

duydum ki baban geçen kış hastalıktan ölmüş zaten. Anacığına da diyemezdim. Seni beklemeye başladım. Olan budur işte."

Arap Ali başını iki elinin arasına alıp kaldı bir süre. Gözünün önünden bacısı gitmiyordu. Kokusunu hatırlamaya çalıştı ama burnunda tüttüremedi bir türlü.

"Bu işte yanlışlık var Gani Dayı. Anam vazife vermişti. Sağ salim dönecektim, bacımı getirecektim dağlardan. Kör kurşun kaç defa değdi tenime ama Allah canımı almadı. Bu haberi duyayım diye mi öz kemikleri açıkta yatanlarla kalmadım cephede ben?"

Gani Dayı iç geçirdi.

"Evlat demek ki daha yapacağın iş var şu hayatta. Acını doya doya yaşa sonra da vazifene bak," dedi.

Arap Ali dişlerinin arasından tıslar gibi konuştu.

"Vay dingili kırık düzen vay! Düzdeki canavardan kaçıralım dedik dağdaki çakaldan alamadık canımızı, ha?"

Gani Dayı ayağa kalktı.

"Ben mesuliyetimi gördüm. Anan sana emanet artık."

Arap Ali başını kaldırdı.

"Tütünün var mı?" dedi.

Gani Dayı gülümsedi.

"Bizim tütünümüz olmaz."

Arap Ali kuşağından zarfı çıkardı.

"Bu senindir," dedi. "Çok hakkın geçti bize. Git çarşıdan bir çuval tütün al. Benim için de tüttür."

Kalktı. Çantasını yeniden tartıp omzuna attı. Yürüdü karanlığın içine doğru, kayboldu.

Arap Ali o gece evine dönmedi. Gecenin karanlığında yıldızlara baka baka Acı Tepe'ye tırmandı. Karşıdan mülke, Kayalıoğlu'nun lambaları yanan köşküne karşıdan tiksintiyle baktı durdu. Sonra koca çınarın altına vardı.

"Yiğitbaşı Üsen duyuyor musun beni?" diye fısıldadı. Çınara sarıldı. Ağlamak geliyordu içinden ama yapa-

mıyordu bir türlü. İçindeki derisi gibi kararmış iltihabı atamıyordu dışarı. Ağaca tırmandı. Kalın dalların birine oturdu. Belinden asker palaskasını çıkardı.

"Madem harpte ölmedim. Burada kendi elimle asayım özümü," diye mırıldandı.

Palaskasının ucunu dala bağladı. Tam boynuna geçirecekti ki gözü kuleye takıldı. Evvel zaman içinde Yiğitbaşı Üsen onun önünde asılmıştı. Şimdi yine durmuş taştan gözleriyle Acı Tepe'yi arsızca süzüyordu kule. Arap Ali'nin nicedir göğsünde biriktirdiği o mağlubiyet hissi o anda öfkeye dönüverdi. Dalın üzerinden doğruldu. Okkalı bir tükürük fırlattı kuleye doğru.

İndi ağaçtan. Yiğitbaşı Üsen'in dizinin dibine kıvrıldı. Uyudu.

Gün doğarken bülbül sesleriyle uyandı. Üşümüş, acıkmıştı. Kuru çalıların üzerine yağmış çiğleri avucuyla toplayıp birkaç damla içti. Sonra evine doğru yollandı.

Yazı yolunda, hayvan arkasında, çeşme başında, derede çamaşır işinde onu gören insanlar ayağa kalkıp inanmaz gözlerle bakıyorlardı. Birbirlerine fısıldıyorlardı.

"Bildin mi onu?"

"Kim ki?"

"Arap Ali işte!"

"Arap Ali şehit olmamış ha!"

"Vay Ali oğlan vay! Demek harpten dönmüş!"

Arap Ali yürüdükçe arkasındaki kalabalık büyüdü. Kadınlar el sallıyor, erkekler başlarını kaldırıp gülümsüyordu. Çocuklar fener alayı gibi arkasına dizilmiş, bağırıp çağırıyordu. Böylece evinin önüne kadar vardı. Anası eşiğe çıkmış, çıplak ayakları ve topraktan olma iri, damar damar elleriyle çamurdan karılmış da unutulmuş bir heykel gibi ona bakıyordu.

Arap Ali anasını görünce sırtındaki torbasını attı. Koştu. Kucaklaştılar. Ali anasının ellerine sarıldı hemen. Kadın onu kaldırdı. Gözlerinden defalarca öptü, kokladı.

"Ali'm canevim; sen döndün mü? Sen misin esastan?" diye yüzüne bakıp yeniden kokluyordu.

Böyle yumak olup çözüldüler bir süre. Sonra kadın Arap Ali'yi kolundan tutup evine soktu.

"Gir de dinlen oğul. Ben şimdi geliyorum," dedi.

Başörtüsüne kırmızı bir kuşak bağlayan kadın koşarak dışarıya çıktı. Böylece onu görenler daha uzaktan gazi anası olduğunu anlayacaktı. Komşularının kapısını çaldı tek tek.

"Ali döndü, Arap Ali'm harpten döndü şükür," diye bağırıyordu.

Komşu kadınların uzattığı birer avuç unu eteğinde toplaya toplaya dolaştı. Böylece oğlu için tayın karacak kadar biriktirince yine çıplak ayakları üzerinde koşarak döndü.

Arap Ali tek göz evlerindeki sedire oturmuş çocukluğunun kokusunu içine çekip duruyordu. Karşıdaki közleri küllenmiş ocağın sekisine İstanbul'dan yolladığı fiyakalı fotoğrafı yerleştirmişlerdi. Onun yanına bacısının çocukken giydiği küçük çarıkları koymuştu anası. Bir köşede sepet içinde odunlar, yanındaki tabakta kuru erik ve üç-beş ceviz, hemen yanında denk edilmiş yatakla iki yastık, tozlu desti duruyordu.

Kadın içeriye girince hemen eteğindeki unu tahta çanağa boşalttı. Kararmış güğümden su döktü üzerine, tıpkı gençliğindeki gibi şevkle yoğurmaya başladı.

"Babam," diye mırıldandı Arap Ali.

Anası durdu, hamurlu ellerini sakınarak bileğiyle alnına düşen ak saçlarını geriye attı.

"Emir Allah'ın," dedi. "Dinlendi bakma sen. Bilirsin ya açlığa, zora hiç gelemezdi. Çektirmedi Allah. İki gün hasta düştü, üçüncü gün gömdük."

Arap Ali derin nefes aldı verdi. Göğsünde koca bir öküz oturuyordu. Nasıl diyeceği, ne diyeceğini bilemiyordu bir türlü.

"Ana sen dedin ya, ölmeyeceksin. Ben ölmedim işte," dedi.

Kadın Arap Ali'ye baktı. Oğlunun gözleri dolu doluydu. İşini bıraktı. Ayağa kalktı.

İşte tam o anda kadınlar, yaşlı adamlar, gelinler ve gelinlerin eteklerine asılmış kız çocukları evin içine doluverdi. Kapıda daha çok bekleyememişler, gürültüyle içeriye akmışlardı.

Arap Ali'yi çevirdiler. Bir ağızdan onu sorguya çekmeye başladılar.

"Mehmet'i gördün mü? Komşun, Arapoğlu Mehmet. Çanakkale'ye gittiydi senin ardından."

"Tepeköylü Ali, benim oğulcuk. Galiçya dediler. Hiç gördün mü?"

"Mehmet'i?"

"Benim beyim Kafkas Cephesi'ndeydi..."

"Yusuf?"

"Hakkı?"

"Ahmet?"

"Muhammet?"

"Ali?"

"Osman?"

Arap Ali ortalarında kalmıştı. "Bilmiyorum, görmedim, Allah büyüktür, döner inşallah, belki esirdir," diye mırıldanıyordu. Evin içindeki kalabalık arttıkça arttı. Yakaköylü, Tepeköylü, Arapoğlu reaya yolladığı, tek mektubunu dahi alamadığı, akıbetini bilemediği oğlunu, babasını, emmisini, yavuklusunu çırpına çırpına ona soruyordu.

Başı döndü, gözü kararadı. Tam yere yığılacakken çığlık atarak onu çevreleyenleri yardı. Koştu anasının kara, çıplak ayaklarına kapandı ve haykırarak ağlamaya başladı.

Onu öyle gören köylüler sustular. Boyunlarını büktüler, evden çıktılar sessizce.

Anası Arap Ali'ye sarıldı. Onu tıpkı çocukluğunda olduğu gibi kucakladı, sürükleyerek divana yatırdı. Üstünü boydan boya bir çulla örttü.

"Ağla Arap Ali, ağla," dedi. "Ağla da akıt içindeki acıyı."

Arap Ali kendinden geçercesine haykırıyordu. Bir kere doğduğunda ağlamıştı. Sonra ne toprak ne yokluk ve sıkıntı ne cephedeki açlık ne kan deryası içinde ölen arkadaşları, kurt düşmüş yaraları, fırtınalar, çöller, denizler tek damla yaş alamamıştı gözlerinden. Şimdi kemikleri etinden, derisinden sıyrılıp da önüne düşercesine sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Öylece inleye, çırpına yorgun düştü. Mırıldandı. Uyuyup kaldı sonunda.

Saatler sonra yufka kokusuna uyandı. Akhisar ovasının buğdayı böyle yanık ve lezzetli tüterdi sacın üzerinde. Anası otlu bükme yapmıştı. Siniyi ortaya koymuş, dizlerini sofra beziyle örtmüş ona bakıyordu.

Arap Ali doğruldu. Artık daha fazla tutamayacaktı dilindekini.

"Ana," dedi. "Cepheye giderken sen bana vazife vermiştin."

"He ya, verdiydim."

"Sağ salim dönecektim mutlaka. Öyle olunca hiç korkmadım ben ölmekten. Cephede ateş korkanın üzerine yağar derler. Ondan mı bilmem, almadı canımı Allah. Döndüm geldim. Geldim de..."

Arap Ali sustu, boynunu büktü.

Anası kalktı, sedire vardı. Dizlerinin dibine çöktü oğlunun.

"Ali sen vazifeni yaptın, sağ salim döndün. Bacının kaderi buymuş. Elimizden ne gelir," dedi.

Arap Ali anasına baktı şaşkınlıkla.

"Sen nereden duydun ana?"

"Rüyasını gördüm. Geldi karayılan fısıldadı bana. Allah ondan aldı Ali'ne verdi, dedi."

Kadın Arap Ali'nin ellerini avuçlarına aldı.

"Oğul," dedi. "Giden gitti. Sen şehit olsaydın, bacın dönüp gelseydi şimdi onu doyuracaktım. Bize kaldı kara diken gibi inat edip yeşermek. Allah emanetini alana kadar saça döke yaşamak."

Kalktı. Sofranın başına geldi.

"Gel de karnımızı doyuralım nimetle," dedi. "Acıyan yer ayrı, acıkan yer ayrı."

Arap Ali anasının karşısına, sininin başına oturdu. Sacda gövermiş, göz göz pişmiş yayımdan bükmeyi aldı, ikiye böldü; mis gibi un kokusu içinde iştahla yedi.

VII.

Arap Ali bir haftada kendine geldi. Onda Allah vergisi uyum kabiliyeti vardı. Birkaç gece cepheyle ilgili kâbuslar gördü, sabaha karşı uyandığında elini hayalî mavzerine attı, belinde var diye düşündüğü kütüklüğünü yokladı. Sonra onlar da uçtu gitti. Sanki evinden hiç ayrılmamış, o ateş ve kan deryasına hiç fırlatılmamış, denk getirdiğinde kirpiği kımıldamadan bir adamı süngüyle ikiye ayırmamış gibiydi. Gün doğmadan anasıyla birlikte uyanıyorlardı. Testiyle, iri sukabağını yaşlı kadının elinden zorla alıyor, "Oğlum ayıptır, er çeşmeden su mu taşırmış," demesine aldırmadan dışarıya koşturuyordu. Sonra iki lokma, Allah ne verdiyse yiyorlardı.

O günlerde zeytin budaması bitmek üzereydi. Arap Ali hemen dayıbaşına gidip kaydoldu. Uğruna reayanın isyan ettiği eski merayı zamanla Kayalıoğlu ailesi tamamen mülküne katmış, binlerce ağaçlık zeytin dağına dönüştürmüştü. Ali at arabalarıyla taşınan amelelerle birlikte varınca önündeki manzarayı bıraktığı yıllarla kıyas etti. Cephede fırtınalar koparken burada kum tanesi oynamamıştı. Arazi bakımlı, toprak sürülmüş, taştan setler nizamlı, ağaçlar kalem gibi pırıl pırıl nisan güneşinin altında parlıyordu. Adnan Bey zeytin dağına ayrıca önem vermişti. Burası onun gözbebeğiydi.

Artık amele yevmiyesi mülkteki her iş için aynı paraya çekilmişti. Erkekler günlük 15 kuruş, kadın ve çocuklar 7 kuruş alıyordu. İlk gün Ali akşama kadar didindi durdu. Zeytin budamasını iyi bildiği için eline testere vermişler, arkasına da dalları toplayıp belli aralıklarla yığsınlar diye üç çocuk katmışlardı. Gün batarken dayıbaşının önünde sıraya girdiler. Adam Arap Ali'ye de 7 kuruş verdi.

"Bu ne?" dedi Ali.

"Yevmiyen. Beğenmedin mi?" diye güldü dayıbaşı.

"Beğenmedim tabii. Benim hakkım 15 kuruş!"

"Erkekler 15 kuruş; kadınlar, çocuklar ve Arapoğulları toptan 7 kuruş!"

"Eskiden böyle bir kaide yoktu, nerden çıktı?"

"Artık böyle. Alacaksan al, almayacaksan siktir git; bir daha da gelme işe!"

Arap Ali adama baktı şöyle yukarıdan aşağıya. Teke tekte onu parçalar, sonra şu zeytin çırpılarında yakıp kebap ederdi. Ama yutkundu. Döndü, gitti.

Eve varmadan mülkün bakkalına uğradı. Tahin, helva ve çatal avuç un aldı.

Akşam anasıyla sofrada otururlarken dayanamadı.

"Ana bizim erkeklere de hep yarım yevmiye mi veriyorlar artık?"

"Öyle âdet çıkardılar. Harpte Arap soyunun çoğu askere gidince kalanlar yaşlı, sakat, çocuk diye fiyatımız düşmüş. Ama herkes diyor ki dayıbaşılarla Kâhya Zaim paylaşıyormuş bizim artıkları."

Ali anasına bir şey demedi. Sofrayı silktikten sonra Arapoğlu köyündeki tüm haneleri tek tek gezdi. Erkekleri Acı Tepe'de topladı. Uzun uzun konuştular. Gençler gidip dayıbaşını ya da kâhyayı bir kuytuda boğmak istiyorlardı; ihtiyarlar onlara öfkeleniyordu, "Harpte ölmediniz, ana ocağında kendinizi astırtacaksınız," diye homurdanıyordu.

Sonunda Arap Ali lafı aldı.

"Ağalar," dedi. "Gelen ay nedir? Mayıs. Adnan Bey'in ve ortakçılarının tütün fidanları şaşırtıldı, arazide gözlerini açtı. Şimdi 15-20 gün sonra kaymak çapası gerekecek, ondan bir yirmi gün sonra da ikinci çapaya geçilecek. Yani zeytin budaması bittikten sonra mülkte kim var kim yok bu işe koşacak. Çoluk çocuk, genç yaşlı lazım olacak; amele diye böğürecekler! Çapa yapılmazsa hatta tavı kaçarsa fidan ölür. Şimdi hiç sesimizi çıkarmayalım. O günler gelince evlerden çıkmayız biz de. Bakalım el mi yaman, bey mi?"

Arap Ali'nin lafları herkesin hoşuna gitmişti. Kavilleşip ayrıldılar.

Lakin mevzu tütün çapasına kadar sürmedi. Zira Arapoğluları'nın suyu bulandırması ertesi gün Kâhya Zaim'in kulağına gitti. Öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Ama kendini tuttu. Çevirdikleri dolaptan Adnan Bey'in haberi yoktu. Dedikodu yürür hele de çapa zamanı maraza çıkarsa iyice boka sarardı iş. Arap Ali tek başına diklenseydi iş kolaydı ama kıçına köylülerini takmıştı şimdi. Tam iş kayıt zamanı, tütün yanarken, üstelik el altından çevirdikleri dolabın patlaması hiç iyi olmazdı. Ali tam kıstırmıştı deyyusları.

Hemen dayıbaşlarına haber yolladı. Yevmiyeler eski usule dönecekti.

"Ulan Arap, elbet denk getiririm ben seni bir tenhada," diye de dişlerinin arasından tısladı Kâhya Zaim.

Böylece Arap Ali köylüsünün gözünde daha da büyüdü. Yaşlı, genç onu gördüğünde ayağa kalkıp selamlıyordu.

Fakat mayıs başka başka felaketlerle geldi çattı.

İzmir işgal edilmişti. Korkunç haberler geliyordu. Trenle ya da atlarla İzmir'den gelen askerler Bandırma'ya doğru giderken Akhisar'da mola verdiklerinde yaşadıklarını anlatıyorlardı. Akhisarlı diken üstündeydi. Düşman

Muradiye'ye kadar ilerlemişti. Manisa'nın da işgali an meselesiydi. Elbette herkes aynı acıyı sırtlanmıyordu. Arap Ali Akhisar çarşısında Yunan bayrağıyla süslenen dükkânları, gündüz vakti meyhanelerden sarhoş adımlarla çıkıp sağda solda taşkınlık yapan kalabalıkları görünce gözlerinin önüne mütareke İstanbul'u geldi. Sarayların şehrindeki çürüyen gökyüzü zehirli külleriyle memleketin tamamına yağmaya başlamıştı.

Arap Ali cuma namazı için Ulu Cami'nin meydanına çıktığında önünden postlarına mavi renkli Yunan bayrağı boyanmış koyun sürüsü geçti. Sürünün ardından gelen adam değneğini yanındaki çocuğa emanet edip şadırvana girdi, abdest almaya başladı. Ali karnından boğazına kadar taşan tiksinme hissiyle dolmuştu. Varıp adamı tekme tokat dövmeyi düşündü. Vazgeçti.

"Allah belanızı versin! Biz ateşin içindeyken cephe gerisini bunlar tutuyormuş demek," diye mırıldandı. Avludan çıkıp mülkün tütün tarlalarına doğru yollandı.

Ali'nin kılmadığı cuma her zamankinden daha kalabalıktı. Zira el altından esnafa, ahaliye haber yollanmıştı. Kaymakam bey herkesin toplanmasını istemişti. Vaazda müftü efendi, ön safta diz çökmüş Adnan Bey'le kaymakamın gözlerinin içine bakarak sözü alınca işin rengi belli oldu. Hoca uzun uzun memleketin halinden, devleti ve ahaliyi bugünkü zulmete düşüren İttihatçılık belasından ve felaketlerin üstesinden ancak padişah efendimizin inayetiyle gelineceğinden bahsetti. Akhisarlı her ahval ve şeraitte bozguncular ve münafıklar içinde değil elbette yüksek iradenin yanında duracaktı.

Namazdan sonra Adnan Bey ve kaymakam makamda baş başa görüşmeye oturdular.

Kaymakam beyin sinirden gözü seğiriyordu.

"Sabah Bandırma kaymakamından şifreli telgraf aldım. 17. Kolordu'ya vekaleten komuta eden Miralay Be-

kir Sami Bey ve yaveri Yüzbaşı Selahattin Bey Bandırma'da olay çıkarmış. Bu adamı Harbiye Nezareti Batı Anadolu'daki asayişsizliği yola koysun diye vazifelendirmiş. Ama daha ilk durağında yoldan çıkmış. Şehirdeki Yunan bayraklı takları, süslenmiş evleri ve dükkânları görünce zorla Tümen Komutanı Yarbay Refet Bey'i huzuruna çağırmış. Adamı tahkir ve tehdit etmiş. İki saat içinde bu bayrakları yırtmazsan, takları yıkmazsan seni elimle vururum, demiş. Aynı lakırdıları kaymakama da etmiş. Sonra halkı cebren camiye toplayıp mücadeleyi milliye çağrısı yapmış."

"Peki, netice?" dedi Kayalıoğlu Adnan Bey.

"Ne olabilir! Adam rütbeli, peki deyip gidene kadar eylemişler. Bu arada taklar yıkılmış, bayraklar indirilmiş. Ama hemen İstanbul'a ve müttefiklere telgraflar gitmiş. Kaymakam bey de derhal nezarete durumu şikâyet etmiş."

"Neredeler şimdi bu zatlar?"

"Trenle Akhisar yolundalar. Muhtemelen Manisa'ya gitmek ve işgal öncesi orada birtakım hareketlere girişmek istiyorlar ama Yunan kuvvetleri Manisa'ya çok yakın. Zannımca burada geçici karargâh kuracaklar."

Adnan Bey alnını ovuşturdu uzun uzun. Kaymakam bey sigara tuttu. Yaktılar karşılıklı.

"Şimdi," dedi, "bu serserilerin Akhisar'da kalmaları ve zararlı faaliyetleri bizim için tehlike arz eder. Yunan ordusu bugün yarın Manisa'yı zapt edecek. Onları gereksiz yere tahrik edecekler. Akhisar stratejik noktadır. Müttefikler buraya isterlerse eninde sonunda gelirler; o halde öfkeyle değil suhuletle görünmeliler. O zaman daha az kuvvet bulundururlar, bizimle işbirliği yaparlar ve işimiz gücümüz bozulmaz. Zaten herhangi bir fena ihtimali düşünerek hazırlık yapıyorduk. Bugünkü cuma vaazı da bunun içindi ama bu yaramaz adamlarla iş karışır."

"Sözünüzü kesiyorum," dedi kaymakam. "Dün Gördes tarafından Rum köylü kafileleri geçti. Sordurdum hayırdır, diye. Birkaç zeybek dağa çıkmış, kimi namına eşkıyalık yapıyormuş kimi efradın başında da eşraftan ve zabitandan müşavirler varmış. İzmir'deki işgal kumandanlığı cemaate haber yollamış. Şimdilik oralara elimiz uzanamıyor, bir şey olsa sizi kavzayamayız; ovalık yerlere göçün demişler."

"İşte kastettiğim buydu," diye lafı aldı Adnan Bey. "Fitne alevini buraya sıçramadan söndürmek gerek. Şimdi bunlar bir avuç bile yok, tren yolunu ilk yokuşta kesip daha varmadan hepsini vurdursak olur. Ama o zaman da mesele gereksizce uzar. En iyisi ahalinin bunlara yüz vermemesi, kovmaktan beter etmesidir. O zaman tutunamazlar, buradan defolup giderler."

"Ne tavsiye edersiniz peki? Nasıl halledelim bu müşkülü?"

Adnan Bey sigarasını bastırıp boğdu.

"Siz ve vekiliniz öncelikle ortalıktan kaybolun. Hakeza jandarma komutanı da bahaneyle izin alıp uzaklaşsın. Geldiklerinde amir, muhatap bulamamalarında fayda olacaktır. Şimdi ben tek tek dolaşacağım ama ayrıca siz de temas ediniz, eşraf asla yüz vermesin bu adamlara. Ne ekmek ne su ne tek döşek! Osmanlı devletinin üniformasını taşımaları onları masum ve emin yapmaz. Herkesin malını ve canını tehdit edecek bir tehlikeyi harlıyorlar zira. Hakeza esnafı ve hoca takımını da ayrı ayrı ikaz ediniz."

"Peki ya ahali?"

"Ovanın ahalisi sürü gibidir kaymakam bey; biz nereye çekersek oraya gider. Ayrılan olursa da halledilir. Ne demişler kötülere siyaset, iyilere hürmet gerek!"

Arap Ali o gün akşama kadar tütün çapasında ter döktü. Ezanla paydos verildi. Yorgun argın ocağının yo-

luna düştü. Yürürken Yakaköy ve Tepeköy'deki evlere asılan bayraklara baktı durdu, içi üzüntüyle doldu. Köyüne yaklaştığında kuleye asılı dev bayrağı gördü. Kederi nefrete döndü. Mülke doğru tükürdü. Çeşmeden sokağına doğru dönmüştü ki önünü köyünün gençleri kesti.

"Ali Efe," dediler. "Kâhya Zaim Yunan bayrağı yollamış. Evine asana fazladan bir yevmiye verilecekmiş. Büyükler sana soralım dediler. Ne yapalım?"

Arap Ali durdu, gözlerinden alev fışkırıyordu.

"İzzeti nefsini bir yevmiye için satacak varsa bizim köyde, assın. Ama sonra ertesi gün benim karşıma çıksın bakalım!" dedi.

Yürüdü, gitti.

O gece duvarları çamur ve sazdan karılmış bir avuç ev dışındaki damlar utanç içinde başını yastığa koyacaktı.

Arap Ali hanesine vardığında annesini döşeğinde yatar buldu.

"Hayırdır ana?" diye yanına vardı hemen.

"Hayır inşallah," dedi kadın başını zorlukla kaldırarak. "Sabahtan beri başım dönüyor, göğsüm ağrıyor. İşe de gidemedim."

Ali ocakta çorba pişirdi. Anasına kaşık kaşık içirdi. Gece boyunca başından ayrılmadı. Gün doğarken yaşlı kadın biraz kendine gelmiş gibiydi, inlemesi geçmiş, gözünü açmıştı.

Tütün tarlasına gitmeden önce, "Ana," dedi, "seni hekime göstermemiz gerek. Askerde bize çok faydası oldu onların."

Kadın gülümsedi.

"O sonraki iş. Sen Godya Kadın'ı getir Akhisar'dan. Bir okusun, üflesin. Kara iye girmiş içime belli ki."

Ali anasına son kez baktı, çıkmadan. Derin bir nefes aldı. Çıktı.

Akşamı zor etti. Ezan okunur okunmaz eve koştu. Anası inleyerek yatıyordu. Ertesi sabah ilk iş dayıbaşın-

dan müsaade istedi. Ama Arap Ali mimliydi artık. "Çalışacaksan çalış. Yoksa bir daha gelme," deyip arkasını döndü adam. Mecbur o gün de akşama kadar çalıştı. İş bitiminde köylülerinden bir eşek ödünç aldı. Vakit kaybetmeden Akhisar'a yollandı. Sağa sola, dükkânlara, insanlara bakmadan başı yerde doğruca arka mahallelere gitti. Burada Arapoğlu neslinin başka kolu yaşıyordu. Çamurdan testi yaparlar, sazdan kilim ve sepet örerlerdi.

Godya Kadın evinin önünde oturmuş, soğanla yufka ekmeği yiyordu.

Arap Ali vaziyeti anlattı.

"Olur, gideriz; güzelce okur, tütsülerim ananı. Kara iyeyi çıkarırız. Ama bir horozunu alırım, haberin olsun."

Ali iç çekti. "Bir tavuk veririm," dedi.

"Olmaz. Horozdan aşağısına gelmem."

"Tavuğumuz besili ama bıngıl bıngıldır."

"Yok dedim ya! İbikli horoz!"

Arap Ali iki elini beline koydu.

"Bana bak bacı! Anam tutturdu diye kapına varıyorum. Evde iki tavuk, bir horoz var. Horozu versem tavuklar yumurtlamaz; biz günde bir yumurtaya sen de o yek tavuğa razı olacaksın. Canım burnumda zaten artık uzatma!" dedi.

Godya Kadın belini tuta tuta kalktı.

"Gençlerde hiç büyük saymak da kalmadı gayrı! Tamam, giderim ama piyade dönmem, eşekle bırakırsın beni," dedi.

Arap Ali güldü.

"Sen anamı iyi et de başımın üstüne getiririm gerekirse," dedi.

Eve vardıklarında karanlık iyice çökmüştü. Arap Ali'nin anasını yatağın başında otururken buldular. Kadın zorlukla kalkmış, ocağı ve idare lambasını yakmış, tükenince oturup kalmıştı.

Godya Kadın'la sarıldılar sıkı sıkıya.

"Ah ahretlik ah! Ne oldu sana böyle?"

"Sorma! Kara iye girdi herhal içime, gözüm kararıp duruyor."

Godya Kadın torbasındaki tütsüleri çıkardı. Ali küçük eski mangallarına ocaktan köz çekti. Az sonra içerisi baharatlı, tuhaf ve ağır bir kokuyla doldu.

Anayı döşeğine yatırdılar, üstüne boydan boya kızıl ipekli serildi. Godya Kadın torbasından çıkardığı kara taşı üç kez öpüp alnına koyduktan sonra ananın başının sol yanına bıraktı; sonra kirli örtülerini kat kat açarak çözüp soyduğu üzerine yeşil bir destar sarılmış, üst tarafı sivri, dört dilimli derviş tacı olan Edhemî serpuşu sağ yanına koydu. Kalktı, kıbleyi seçti ve iki rekât şükür namazı kıldı. Yeniden hastanın yanına vardı, fısıldayarak dualar okumaya başladı.

Tütsüleme, dualar böyle saatlerce sürdü. Arap Ali olan biteni sedirin üzerinden yorgunluktan uyur uyanık sessizce izliyordu. Anasıysa uykuya teslim olmuştu.

Sonunda Godya, "Âmin!" deyince ellerini açtılar.

Godya Kadın bu defa yüksek sesle okudu.

"Göklerdeki Allahımız rahmetine, efendimiz hazreti peygamber hürmetine, ata babamız Bedreddin Simâvî, ata anamız Cazibe, ana yarımız Maria niyetine ve diyelim hep birlikte:

Şeyh Hüseyin Ahlati'ye vü Şeyh Şah
İki Habeş cariye virdi çü mah,
Maria namıydı biri iy ahı
Cazibeydi adı birinin dahi
Kız karındaşlardı bunlar iy aziz.

Yine diyelim bir ağızdan:

Tekkemiz Hoca Yusuf Baba Edhemi, bizden köklenir cemi Bektaşi, kulaklarda küpedir demiri, şol boyunlarda ya Hak zinciri..."

Sabah bülbüller öterken Godya Kadın, Ali'yi omzundan sarsarak kendine getirdi.

"Şiişt! Uyan len, sabah oldu."

Ali sıçradı yerinden.

"Anam?" dedi.

"Uyuyor."

"İyileşti mi?"

"Arap Ali, fakirin duası nereye kadar aşar? Gider anca şu çalıda takılır kalır. Bizim yaptığımız çaresizlikten işte. Ben ananın halini hal görmedim. Sen ne yap ne et, onu hekime göster."

Dışarı çıktılar.

Godya Kadın ellerini beline koydu.

"Yalnız tavuğu alırım ha!" dedi.

Arap Ali güldü. Gitti çilliyi yakaladı. Ayaklarından bağladı.

"Senin de kaderin buymuş," dedi.

Horoz yan yana bakıyordu açıktan.

"Sen de kusurumuza bakma artık," dedi.

O gün Arap Ali Godya Kadın'ı bıraktıktan sonra tütün tarlasına dönmedi. Tüm gün Akhisar'da dolaştı durdu. Hanlara girdi, arastalara bakındı, dükkânların arasında yürüdü ve ara vermeden Gani Dayı'yı aradı, sordu. Sonra bir ihtimal belki oradadır diye istasyona gitti. Yoktu. İkindiye doğru açlıktan başı dönmüştü. Çeşmeden kana kana içti. Büyük çınarlardan birinin dibine oturdu, gövdesine dayandı gözlerini kapadı. İçi geçti.

Rüyasında kula donlu bir atın üzerinde buğday tarlalarının arasında koşturan birini gördü. Süvarinin başı yoktu ama dörtnala gitmesine rağmen atın üzerinden düşmüyordu.

Omzunu sarsan bir el onu düşünden geriye çekip çıkardı.

"Arap Ali, Arap Ali!"

Gözlerini açtı. Gani Dayı karşısında duruyordu.

"Duydum ki beni arıyormuşsun. Yabandaydım, koştum da geldim."

Ali gözlerini ovaladı.

"Yabanda ne zaman duydun da geldin böyle hemen?" dedi.

Gani Dayı güldü.

"Geldi güvercinler söyledi. Ben de şahin donuna girdim. Uçtum da vardım Akhisar'a," dedi.

Karşılıklı kahkaha attılar.

Arap Ali, "Hadi birer tütün saralım karşılıklı," dedi.

Gani Dayı ciddileşti.

"Bizim tütünümüz olmaz evlat," dedi.

"Hah işte ben de öyle düşünmüştüm. Gani Dayı parayı tütüne vermemiştir."

"Tabii vermedim."

"Vallahi o paraya ihtiyacım var şimdi. Anam hasta. Hekime götüreceğim."

Gani Dayı Ali'nin karşısına çöktü. Elleriyle ak sakalını sıvazladı, mintanının tarazlanmış yenlerini düzeltti.

"Evlat," dedi. "Ananın yaşı var. Kaç kez baharın otunu yeşillendirdi unutmuştur bile. Ölüm hak. Ama parayı veremem sana."

"Neden?"

"Çünkü onun günü azaldı ama senin daha var. Günü gelir işine yarar."

Arap Ali çocuk gibi gözlerini belerte belerte konuştu.

"Aman Gani Dayı yapma. Bundan daha iyi yaramak mı olur? Hele sen bana kıyamazsın. Hekime götüreyim ne olur anamı?"

"Ya hekim de yaramazsa. Uçtu gitti para. Olmaz!"

Arap Ali ihtiyarın kara damarının tuttuğunun farkındaydı. Artık kessen alamazdın parayı. Çaresiz sustu.

Gani Dayı lafı değiştirdi o fırsatta.

"Sen duydun mu bir erkânla emir zabiti gelmiş Akhisar'a?"

"Yok, onlar kim ola?" dedi Arap Ali.

"Adamlar Bandırma'dan bu yana kopmuş da gelmiş. Her durakta ahaliyi cemediyorlarmış. 'Düşman İzmir'e çıktı. Haremi ismetimizi çiğniyor. Vatan gidiyor, millet mahvoluyor. Ne duruyorsunuz? Sizde cesaret, sizde hamiyet yok mu?' diyorlarmış!"

Ali doğruldu yerinden.

"Ya? Akhisar'da da toplamışlar mı ahaliyi?"

"Yahu bu ovanın çukurundan hayırlı iş çıkar mı? Kaymakam, jandarma komutanı hatta karakoldaki askerler sır olmuş gitmiş. Ne esnaf ne ahali yüzlerine bakmamış. Bunlar güçbela eşrafı toplamışlar. Onlar da götünü dönmüş. 'Hükümet bir şey yapamaz vaziyette, asker gönderemez; bizim elimizden de itaatten başka bir şey gelmez. Yunan'ı üstümüze kışkırtman, burada da durman,' demişler."

"E?"

"Erkân delirmiş. 'Rezil herifler, haysiyeti iki paralıklar; hiç mi ar, namus, haysiyet katresi kalmadı içinizde?' diye bunları tekme tokat kovmuş huzurundan. O gece Halit diye bir bey haber göndermiş bunlara. 'Gelin buluşalım; benim adamım da var, niyetim de var Yunan'la dövüşmeye,' demiş. Bir kılavuz bulmuşlar, Belen köyünde Halit Bey'le buluşmuşlar. Ama o sırada köye haber gelmiş Manisa işgal ediliyor, diye. Halit Bey adamlarıyla bunları bırakıp karanlıkta kaçmış. Gece içinde, eşkıya, haydut gölgesinde, çamurlu yollarda debelene debelene Akhisar'a gücün dönebilmiş adamlar. Otel almamış, lokantacı yemek vermemiş. Aç susuz kaymakamlık binası-

na varmışlar. Ama asıl felaket şu ki, eşraf kiralık silahşor tutmuş. Akhisar'da bir-iki gün daha dururlarsa adamları vuracaklar. Kahvelerde hep bu konuşuluyor."

Arap Ali dizlerini dövdü.

"Yahu milletin haline bak sen!" dedi.

Gani Dayı sesini yükseltti.

"Sen bizim tek hasmımız İzmir'e asker ihracı yapan mı sanıyorsun? Millet de bize düşmandır. Bunu erkenden belle Ali!"

"O kadar da uzun boylu değil," dedi Arap Ali.

Gani Dayı, bırak bu işleri dercesine elini salladı. Sustu.

Arap Ali kafasını kaşıdı, düşündü.

"Yalnız," dedi, "şimdi mesuliyetimiz var. Bu adamları Akhisar'dan çıkarmamız gerek acilen."

Elini kuşağına attı. İki günlük tütün yevmiyesi duruyordu. Uzattı.

"Şimdi sen doğruca çarşıda Katmerci Arif'e git. En güzelinden, peynirli, kıymalı katmerler yaptır. Bir desti de soğuk ayran al yanına. Ben kaymakamlık binasının etrafına bir bakınayım. Orada beklerim seni," dedi.

Gani Dayı ayağa fırladı hemen.

"Boş değilsin inşallah," dedi.

Arap Ali kuşağına vurdu eliyle.

"Bıçağım var," dedi.

Arap Ali doğruca kaymakamlığa gitti. Binanın etrafında şöylece dolaştı. Çıkan sokakları kontrol etti. Maraza bir vaziyet görünmüyordu. Yarım saat sonra Gani Dayı göründü. Bir elinde sofra bezine sarılı çıkın vardı, testiyi de öteki eline almıştı. Ali emanetleri aldı. "Sen kapıda bekle. Birileri gelirse haber et," dedi.

Binaya girdi. Merdivenlerden üst kata çıkıyordu ki Yüzbaşı Selahattin göründü. Elini beline atmıştı.

"Sen kimsin?" dedi.

Arap Ali hemen yanına vardı. Topuk selamı çaktı, künyesini okudu. Sonra yüzbaşıya tane tane duyduklarını, olanları ve olacakları anlattı.

"Komutanım, sen benden daha iyi bilirsin bu sanatı. Harp ikmalle kazanılır. Önce karnınızı iyice doyurun. Sonra kelleyi kolay vermemek gerek. Ricat etmeyi bilmeyen taarruza kalkamaz. Sizin bir an önce Akhisar'dan daha emniyetli yerlere gitmeniz gerek. Buradaki eşraf kuduz köpekten farksızdır. 'Şu Akhisar'ın ufak tefek taşları / Kayalıoğlu'dur her işlerin başları,' diye türküsü bile var bunların," dedi.

Selahattin Bey düşündü. Kafasını salladı.

"Ben komutanla konuşayım. Sen erketede bekler misin burada," dedi.

Arap Ali, "Emredersiniz!" dedi.

Makam odasında iki adam kurt gibi katmerlere saldırdılar, iyice karınlarını doyurdular.

Miralay Bekir Sami Bey bir ara, "Tayının parasını verseydin," dedi.

"Kessen almaz onlar komutanım," dedi Yüzbaşı Selahattin.

Karşılıklı birer sigara yaktılar. Bekir Sami Bey eli alnında uzunca düşündü.

"Tamam!" dedi. "Daha içeriye, dağlara doğru gitmeliyiz. Oralardan iyi haberler geliyor."

Yüzbaşının gözlerine baktı.

Sesi titriyordu.

"Selahattin," dedi, "sen gençsin, belki seni hayata bağlayan umutların vardır. Benimse hiçbir şeyim yoktur. Ben ölmeye karar verdim. İstersen sen de git. Ben bu işe devam edeceğim."

Yüzbaşı Selahattin gülümsedi.

"Komutanım, esir bir vatanda yaşamaktansa beraber ölmek yeğdir," dedi.

Az sonra makamın kapısı dışarıya açıldı.

Yüzbaşı Selahattin, "Dikkat, komutan!" diye seslendi. Arap Ali oturduğu sandalyeden fırladı, esas duruş aldı.

Miralay Bekir Sami Bey odadan çıktı, yaklaştı. Ayakta, perişan haliyle çakı gibi duran Ali'ye baktı.

"Adını bağışlar mısın?" dedi.

"Arapoğlu Ali, Akhisar. Emret komutanım!"

Sami Bey bir an durdu.

"Çok ekmeğini yedik, çok kanını döktük. Hakkını helal et, evlat!" dedi.

İki zabit Ali'yi askerce selamladılar ve sert adımlarla merdivenden inmeye başladılar.

Arap Ali kirpiği bile titremeden makamın karşı duvarını izleyerek uzaklaşan ayak seslerini dinledi.

Akşam indiğinde Acı Tepe'deki goca çınarın dalında Arap Ali ve köyden çocukluk arkadaşı Arap Osman yan yana oturmuş, ay ışığının şıkırdayarak çarpıp aydınlattığı kuleyi izliyorlardı.

Arap Osman da Çanakkale'ye gitmiş, tek gözüyle dönmüştü.

Konuşmadan uzunca seyrettiler manzarayı.

Neden sonra Arap Osman, "Harp çok fenaydı. Allah bir daha göstermesin. Ama hiç tütünsüz de kalmazdık, ha?" dedi.

Arap Ali elini kuşağına attı. Hayalî iki dal sigara çıkardı. Boş parmaklarını uzattı Osman'a.

"O zaman tellendirelim iki dal Liman Paşa cigarası be sağdıcım!" dedi.

Arap Osman uzandı. Çakmakla olmayan sigaralarını yaktılar. Derin iki nefes çektiler.

"Gâvurun dölü! Ciğerden ziyadeymiş be!" dedi Osman.

İki arkadaş kahkahalarla, katıla katıla güldüler. Zira

ne kıtlık ne kıran ne harp ne ağa ne bey hiçbir şey reayanın neşesini bastıramazdı.

O gece mülkte olmaz denilen işler oldu. Birileri Yakaköy'ün ve Tepeköy'ün kapılarını tek tek çaldı. Ve kulenin bedeninde birtakım kara gölgeler yılan gibi kıvrılıp tırmandı.

Sabah olduğunda konağın açık hayatından Adnan Bey'le kâhyası yan yana durmuş mülke bakıyordu. Yerde yırtılıp kuleden aşağıya atılmış büyük bayrak duruyordu. Hanelerdekiler de indirilmişti.

"Ne yapalım?" dedi Kâhya Zaim.

"Kimin başının altından çıktığını biliyor muyuz?" dedi Adnan Bey.

"Evet."

"O zaman hiç ses etme. Böyle kalsın."

"Neden beyim?"

"Kazanın tüm delikleri kapatılmaz. Şimdilik görmezden gel. Üstelik bezden, çaputtan daha mühim işlerimiz var."

VIII.

O sene Arap Ali ayrıca tütün ameleliğine yazıldı. Bey ve ortakçı tarlalarının ikinci tur çapasında boğucu yabani otlar iyice yolundu, fidanların dibi toprakla dolduruldu. Böylece kökü sağlama alınan tütünlerin bedenli boy atarak daha iri ve güçlü yaprak vermesi, kiloya gelmesi murat edildi. Dayıbaşılar ve hatta Kâhya Zaim defalarca tarlaları gezerek iki büklüm çalışan amelenin arasından fidanları kontrol ettiler. Çapa yaparken yanlışlıkla tütünü kesip zayii eden ameleye birkaç defa öğle paydosunda meydan dayağı çekildi. Arap Ali kendini zorlukla tutuyordu. Bu âdeti eskiden beri bilirdi. Hatta çocukken bir defasında onu da değneklemişlerdi. Artık bu muameleye şahit olmak bile ağırına gidiyordu. Ama şimdi içinden bir ses ona sabretmesini de söylüyordu. Askerdeyken doğru zamanda, doğru şekilde görülen işlerin başarıyla neticelendiğine şahit olmuştu. Aksine acemice ve hislerle girişilen hamlelerin büyük felaketlere sebep olduğuna şahit olmuştu. O yüzden yutkunup, "Şimdi zamanı değil," diye fısıldayarak işine döndü her defasında.

Haziran ortası girince sıcaklar bastırdı ve tütünler kırıma dönmeye başladı. Önce dipler kırıldı sonra fidanın ortasındaki beş-altı yaprağın kırıldığı anaya geçildi. Çapadan ikrah edenlerin pişman olduğu günler de gel-

miş oldu böylece. Güneşin toprağı acımasızca kargıladığı zamanlardı bunlar. Tütün amelesi dur durak bilmeden çalışırdı artık. Sıcakta tütün yaprağı gevrediği için kırmak mümkün olmazdı. O nedenle ezandan önce kalkılır, aç açına gün doğmadan tarlaya koşulurdu. Sabah serinliğini kaçırmamak için fasılasız çalışmak gerekirdi. Öğleye doğru gelen emirle köfün denilen sazdan büyük sepetlerde biriktirilen yaprakların üzeri çullarla örtülür ve eşeklere yüklenirdi. Amele çardakların ve ağaç dallarından, çalı çırpılarından yapılmış cergelerin altında yarma çorbası içerdi ya da haftada bir-iki kez verilen ekmekle tahin helvasını yerdi. Güneş iyice tepeye yükseldiğinde yedi-sekiz saat durmadan çalışmış insancıklar gölgede uyuklamaya başlardı. Ama bu defa da kırılan tütünlerin dizilmesi gerekirdi. Amelenin oturduğu yere yıkılan köfünlerden bir gün öncesinin kırılmış yaprakları ortaya serilirdi. Çocuklar ibriklerle küllü su getirip büyüklerin tütün yaprağından saksak içinde kalmış ellerini arındırmalarına yardımcı olurlardı. Kız kızan, yaşlı genç, kaçgöç olmadan tüm amele bir arada koltukaltlarına sıkıştırdıkları uzun tütün iğneleriyle tütün dizerlerdi. Böylece düzene giren tütün yaprakları iğnelerin sonunda yurt denilen deliklerden geçip uzanan kınnap iplerine aktarılırdı. Ardından altı ya da yedi iğnelik yaprakların olduğu kınnaplar kargılara geçirilir ve güneşte kuruması için sergenlere yan yana serilirdi.

Mevsim ilerleyip uç kırımı başlayınca Arap Ali'nin anası mızıldanmaya başladı. Bacakları tutmadığı için ameleye gidemiyordu. Evde oturmaktan, günlük işlerini bile doğru dürüst yapamamaktan mutsuzdu. Ali'ye yük olduğunu düşünüyordu.

"Oğlum beni çardaklara götür, oturduğum yerden tütün dizerim. Hem dost, ahbap görmüş olurum," diye söylendi durdu.

Sonunda Arap Ali köyden eski bir hamal semeri buldu. Öğle paydosunda koşarak eve geliyor ve semere bağladığı anasını sırtlayarak tütün dizmeye götürüyordu. Akşam inerken yine anasını sırtlayıp eve dönüyordu. Bu iş ikisinin de hoşuna gitmişti. Köylülerinden ihtiyarlar Ali'yi biraz kınamıştı. "Erkek adam kadın mı taşır sırtında," diye yolunu kesip söylenenler olmuştu. Ali, "Yapın eşeğinizi üzerime de taşımayayım sırtımda; bre deyyuslar!" demiş, lafı ağızlarına tıkmıştı.

Arap Ali haftanın beş günü ücretli, bir günü de bey için angarya olarak çalışıyordu. Ona kalan tek gün çok kıymetli olmuştu. Çünkü anasını gezdirmeye başlamıştı. Bir gece önce yaşlı kadının tarif ettiği gibi hamuru yoğuruyor, sabah erkenden sacda otlu bükmeleri pişiriyordu. Azıklarını un çuvalından bozma heybelerine koyduktan sonra hamal semerinin kayışlarını takıyor ve anasını sırtına bindiriyordu.

"Nereye gidelim bu hafta ana?" diye soruyordu.

Kadın cıvıldayarak, "Koruluğa," ya da "Tepeköy'ün ardındaki pınara," diyordu.

Arap Ali anasını neşeyle sırtlıyordu. Dere tepe aşıyorlar, çayırları geçiyorlar menzillerine varıyorlardı. Karınlarını doyurduktan sonra yan yana otların üzerine uzanıp ağaçların kuytuluğunda bulutları seyrederek uykuya dalıyorlardı. İki haftada bir de Ali anasını Akhisar Çayı'na götürüyordu. Orada çamaşır yuğan komşu kadınları, hayrına anasını bir güzel keseleyip paklıyorlardı. O saatlerde Ali uzak salkımsöğütlerin altına uzanıp dünyanın sırtındaki yorgunluğunu silkeleyerek kestiriyordu.

Böylece haftalar geçti. Tütün kırımı sona vardı. Uçların işi bittikten sonra patlayan yeni tütün yaprakları da kovalamaca denilen kırımla bitirildi. Sergenlerde tütün altın gibi lekesiz kurudu. Gökyüzünün bulutlandığı, sıklat havalar da atlatıldı. Neyse ki gökyüzü bulut toplayıp

yağmadı ve sergenlerdeki tütüne zarar vermedi. O bungunluk geçtikten sonra eylül gibi tütünün taşınma işine geçildi. Çiğ yağan geceler beklendi. Ve yakalanır yakalanmaz hafif nemle gevremiş tütünler kargılarıyla eşeklere sarılıp zarar görüp ufalanmadan dikkatlice istif yerlerine taşındı. Ürün loş, ışık almayan damlarda kargılarından usulünce alınıp üst üste istiflendi. Ekim ayına kadar kurudukça parti parti taşındı. Yeni ay girdiğinde balyalama işine girişildi.

Sonunda ay ortasına doğru istif damlarını teker teker dolaşıp, mahsulü kontrol eden Kâhya Zaim işin bitişini ilan eden hareketi yaptı. Eline aldığı tütün iğnesini yere attı. Bu yıl için amelenin işi bitmişti artık. Son haftalıklar dağıtıldı, herkes evine ocağına yollanırken yüksek tepelerde yayılan beye ait davar sürülerini çobanlar tütün tarlalarına doğru sürmeye başladı.

Böylece bir tütün mevsimi daha nihayete ermişti. Ama reayanın hele ki yaklaşan kışa hazırlanmak için işi bitmezdi. Arap Ali de birkaç gün ne yapacağını düşündü. Aralık gibi beyin zeytin hasadı başlardı. O zamana kadar karınlarını doyuracak işe yazılmalıydı mülkte. Önce baltalık ormanda odun kesmeye gitti. Bu zor uğraş ona iyi gelmişti. Aylarca tütüne eğilip kalkmaktan tutulan beli açılmış, sabahtan akşama kadar balta sallamak kaslarını kendine getirmiş, gücünü yeniden toplamıştı. Sonra konak için avcı arandığını duydu. Hemen oraya yazıldı. Adam başı on sıkıyla tekli kırma veriyorlardı. Güz hasadında yağ bağlamış keklikleri ve tepelerdeki iyice semirmiş devetüyü donlu kır tavşanlarını avlamaya çıktı. Akşam olunca bey sofrası için vurduğu avları konağa silahla birlikte teslim ediliyordu. Bu iş de askerlikteki nişancılığını ona geri getirmişti. Üstelik fazladan vurduğu kekliği ya da tavşanı kaşla göz arasında bir taşın altına saklıyor, gece karanlığında sessizce gidip eve getiriyordu.

Et yemek anasına da yaramıştı. Avurtları dolmuş, yüzüne renk düşmüştü.

Bir gün konaktan yine avcıları çağırdılar. Bu defa mavzer ve üçer mermi verdiler. Adnan Bey'in ağır misafirleri gelecekti, mükellef sofra kuruluyordu. Kim güzel, semiz bir geyik vurursa beş lira mükâfat da vardı.

"Büyük para," diye düşündü Arap Ali. "Anamı doktora götürürüm rahatça."

Akşam sofrasında ertesi gün geyik avına çıkacağını anasına söyledi.

Kadın parmaklarıyla hesap yaptı.

"Ali, er geyiği denk getiremezsin. Şimdi onlar iyice dağlara çıkmıştır. Geyikler haziranın sonunda yavrular. Tek balası olur. Yavrusu daha küçük diye enginlerde eğleşen dişileri vurursan anasız kalanlar ölür gider," dedi.

Arap Ali sustu.

Sabah gün doğmadan anası daha uyanmadan kalktı. Koynuna bir somun sokuşturdu. Tüfeğini omzuna çapraz astı, evden çıktı. Karşısında eşeğin üzerinde Gani Dayı bekliyordu.

Ali ellerini beline koydu, kaşlarını çattı.

"Ne o? Şimdi de ava çıktığımı duydun da eşek donuna girip mi yetiştin bana?" dedi.

Gani Dayı başını geriye devirip kahkaha attı.

"Evlat herkes senden bahsediyordu. Ali anası için yavrulu geyik vuracakmış, diye çalkalandı ortalık. Ben de geleyim göreyim dedim, bakalım anasını ne kadar seviyormuş."

Arap Ali, "Ya sabır," diye yola koyuldu. Gani Dayı eşeğini dürttü topuklarıyla, ardına düştü.

"Evlat sen hiç dağlarda geyik avladın mı? Yolunu, yolağını biliyor musun bu mübareklerin?"

"Bilmem," dedi Arap Ali. "Dolana dolana bulurum elbet!"

"Öyle olmaz o iş. Ben sana kılavuzluk edeyim," diyerek öne geçti Gani Dayı.

Ovadan çıkıp Dingiltepe üzerinden dağlara doğru sardılar. Patikalardan durmadan tırmandılar. Akşama doğru koyu karaçam ormanına girdiler. Bir dereye doğru alçalan yamacın sırtında durdular. Gani Dayı eşeğin heybesinde azık getirmişti. Ali de ekmeğini çıkardı. Karınlarını doyurdular. Karanlık inmek üzereydi.

Gani Dayı eliyle dereye inen karşı yamacı gösterdi.

"Geyikler yavrularıyla yayıla yayıla gezerler. Gece susayınca buradan dereye inerler. Karanlıkta onları kimse göremez. Ama gün ışırken bu yakaya tırmanıp yola düşerler. Yani sabah erkenden tam önünden geçecekler. Artık gerisi sana kalmış," dedi.

Sonra dönüp olduğu yere uzandı.

Arap Ali, "Sana verdiğim parayı getirseydin hiç şu zahmetlere hacet kalmayacaktı!" dedi.

Gani Dayı ona bakmadan konuştu.

"Onu unut. İşte sana fırsat. Attığını vuran adamsın. Yarın cebinde beş lira olacak."

Arap Ali de uzandı. Başının altına çarıklarıyla dolağını koydu. Çamların dallarının arasından yıldızlı bir gökyüzü onları seyrediyordu. Çanakkale'deki 100 Rakımlı Tepe'yi düşündü. O gece de böyleydi gökyüzü sonra gün ışırken cehennem kopmuştu. Az sonra cırcırböceklerinin faslı başladı. Belli belirsiz çakal ulumaları geldi. Yüksek rakımda gece serindi. Arap Ali ovanın sıcağından sonra yaylanın duru havasında vücudunun sıkılaştığını, nefesinin açıldığını hissetti. Derken az ötedeki ağaçların dallarında ishak kuşları duyulmaya başladı. Kesik kesik ama hiç durmadan birbirlerine öten kuşlar Arap Ali'ye ninni söyler gibi geldi. Gözlerini yumdu. Uykuya teslim oldu.

Bir şey onu omuzlarından sarstı. Yattığı yerden fırla-

dı. Karşısında bacısı duruyordu. İri gözleriyle ona bakıyor, gülümsüyordu. Doğruldu, iki elini ona doğru uzattı. Tıpkı küçüklüğünde olduğu gibi alıp omuzlarına koyacaktı.

Rüyasından aniden uyandı Arap Ali. Tan vakti girmişti. Alacakaranlık içinde ormana çökmüş sis ağır ağır perdelerini kaldırıyordu. Çıtırtılar duyuldu. Arap Ali usulca mavzerini aldı, kuşağından çektiği fişekleri yuvasına itti, emniyetini çevirdi. Sürünerek az ötesindeki taşın dibine geldi. Burası dereye ve yataktan yükselen tepeye hâkimdi. Çıtırtılar yine duyuldu. Sislerin arasında belli belirsiz gölgeleri fark etti. Böyle dura kalka ona doğru yaklaşanları izledi. Gün ağırdan ağıyordu. Nişangâhı ayarladı, tüfeği omuzladı, nefesini kontrol etti. Yirmi-yirmi beş metre önündeki alıç kümesinin ardından bir dişi geyik çıkıverdi. Havayı kokluyordu. Rüzgârın ona getirdiği tazelikten huylanmış gibiydi. Arap Ali geyiğin tam boynuna nişan aldı. Nefesini tuttu, tetik korkuluğundaki parmağını usulca tetiğin üzerine koydu, boşluğunu aldı. Artık bir milim daha bastırsa tüfek ateş alacaktı. Tam o sırada arkadan çıkan geyik yavrusu anasının yanına geldi, ona sürtündü. Ana geyik yavrusuna sürttü burnunu sonra yine Ali'ye doğru çevirdi bakışlarını. İri gözlerle ona baktı, baktı... Arap Ali parmağını gevşetti. Nefesini koyuverdi. Namluyu indirdi. Yerden bir taş alıp fırlattı. Geyikler ok gibi çalıların arasına dalıp kayboldular.

"Düşüremedin mi tetiği?"

Gani Dayı yattığı yerden kalkmış ona bakıyordu.

Arap Ali kafasını salladı. Kalktı.

"Hadi dönelim," dedi.

Gani Dayı üstünü başını silkeledi. Heybeyi eşeğe yüklerken söylendi.

"Bir daha parayı getir falan deme, vallahi gönlünü kırarım."

Akşama doğru mülke vardı Arap Ali. Konağın bah-

çesine girip mavzeri ve fişekleri muhafızlara teslim ederken çeşmenin yanındaki ağacın dallarına asılmış iki iri geyiği yüzdüklerini gördü. Tetik düşüren avcılar olmuştu ziyafet için.

Akşam yemekten sonra sedire oturan Arap Ali anasına baktı.

"Vuramadım," dedi. "Ama zeytin işine birkaç ay kaldı. O zaman hem sırıkçılık hem de hamallık yaparım. Hekim parasını denkleştiririz."

Anası gülümsedi. Tutmayan ayacıklarıyla sürüklenerek sedire vardı. Çıktı. Arap Ali'nin dizlerine başını koydu, mırlayan bir kedi gibi gözlerini yumdu.

Adnan Bey'in daveti şaşaalı olmuştu gerçekten. Ilık bir ekim gecesi seçilmişti. Konağın korunaklı bahçesine mükellef sofra kuruldu. Yüksek duvarın burçları, konağın hayatı, bahçenin dört bir köşesi ve kule meşalelerle ışıl ışıldı. Eşraf, mülki amirler, Yunan ordusundan şık zabitler, medreseden âlimler, eteği kudretli şeyhler, Rum cemaatinden kıymetli misafirler ve başkaca güya zevat-ı kiramdan oluşan hazirun hiç doyurulmayacak bir iştihayla saatler boyunca yiyip içtiler. Çayın taşıyla çayın kuşunu vurmayı pek bilen derebeyi soyundan gelen Adnan Bey, Akhisar ovasının güz incirinden, balından, üzümünden, çayının balığından, zeytinin has yağından, Gördes Dağları'nın av etinden unutulmaz bir ziyafet hazırlatmıştı. Üstüne rakılar ve şaraplar, kahveler içildi ve dünyanın en iyi Şark ürünü sayılan Akhisar tütününden dumanlar çekildi. Çeşitli dillerde dualarla başlayan yemek, yine başka başka dillerde türkülerle, şarkılarla cûşa gelinerek devam etti. Adnan Bey'in o meşhur bağbozumu şenliklerinden biri daha muhafızların, silahşorların havaya yaktığı martini ve mavzer fişekleriyle böylece nihayete erdi.

Adnan Bey'in yatıya kalan tek misafiri vardı, sabah İzmir treniyle gelen ve konakta ona ayrılan hususi odaya

dinlenmeye çekilen Sheamus Ambros. Onunla İzmir'de gizli saklı buluşmalarının üzerinden hiç doğrudan temas kurmamışlardı. O gün için, "Tek muradımız dost olmak ve hep dost kalmak. Mevcut şerait değiştiğinde de daha yakın mesai harcamak," diye döktüğü sözler sonunda gerçekleşmişti.

Bay Ambros Adnan Bey'in tüm ısrarına rağmen yemeğe icabet etmemişti.

"Üstünüze afiyet midemi üşütmüşüm, beni mazur görünüz," demişti.

Adnan Bey anlayışı kuvvetli bir adamdı. Elbette öteki misafirlere ondan bahsetmemişti.

Sabah erkenden Akhisar Ovası güz güneşiyle baştan ayağa yıkanırken mülkün ahırındaki en iyi cins atlara binen iki adam etrafı dolaşmaya çıktılar. Tarlaları, değirmenleri, bağları, otlakları, baltalık ormanı, köyleri gezdirdi Adnan Bey. En son eski meradaki zeytin dağına gittiler. Sheamus atından inerek zeytinliği hayranlıkla dolaştı, ağaçları inceledi.

Akşam yemekte havadan sudan konuştular. Tepeköy'ün yeni mahsul incir rakısı gelmişti. Onunla havaları iyice şenlendi. Gece yarısına doğru Sheamus mevzuyu değiştirdi.

"Biraz da ticaretten bahsedelim artık," dedi. "Mülkünüzü dikkatle tetkik ettim. Hayran kaldığımı itiraf etmeliyim. Benim hususi olarak alakadar olduğum alan zeytinlik oldu. Bu sene belli ki bol mahsulünüz olacak."

"Hakkınız var," dedi Adnan Bey. "Bu sene var yılı. Ama gördüğünüz alanın tümden hasadını yapamıyoruz. O kadar yağın istihsalini elden çıkaracak ticaretimiz yok. Yarıdan fazlası ağaçta kalacak."

Sheamus düşünceli bir edayla bıyıklarının ucunu burdu.

"Aldığım istihbarat doğru çıktı. Batı Anadolu'da bu

sene dağlar zeytin doğuracak. Adnan Bey tüm mahsulü sıktırabilirsiniz. Büyük parti zeytinyağı ihracı olacak İzmir Limanı'ndan. Ben de komisyonculuğunu yapıyorum. Tüm malınızı alabiliriz. Bu senenin mahsulü için Marsilya, Trieste, İngiltere'yle ticari rabıtalar kurduk. Alıcılarımız hazır bekliyor. Siz yağı tulumlarla tren vasıtasıyla yollarsınız. Limanda kiraladığımız depolarda tertibimiz kurulmak üzere. Tüm mal varillere doldurulacak ve gemilere yüklenecek. Yalnız yağı bize kalite kalite yollamanız gerekiyor. İlk partide birinci kalite yemeklik yağ, sonra ikinci ezilmeden sızdırdığınız ikinci kalite mal, en son da sabunluk yağlar gelmeli."

Adnan Bey bir poker suratıyla ona bakıyordu. Ama dizinde trampet çalan parmakları içinden taşmak üzere olan heyecanını da açığa vuruyordu.

"Teklif fena değil. Ama bu kadar büyük hacimli iş için avansla çalışmamız gerek. Malum hem alımın garantilenmesi gerek hem de hacimli masrafların bir kısmının evvelden halledilmesi lazımdır."

Sheamus gülümsedi.

"Sözüm senettir ve öz devletimin kelamıdır. Ne kadar yağ elde ederseniz son damlasına kadar alacağız. Lakin avans, peşinat vesaire mümkün değil. Siz ihtiyaç duyduğunuzu borçlanarak ya da bizzat bizden kredi alarak halletmelisiniz. Karar sizin," dedi ve odasına çekilmek için izin istedi.

Misafir ertesi gün akşama doğru trenle İstanbul yönüne doğru yola çıktı.

Adnan Bey günler boyunca düşündü. Müthiş bir fırsat yatıyordu önünde. Bay Sheamus ayrılırken gelecek yıllarda da zeytinyağı işini devam ettirmelerinin kuvvetle muhtemel olduğunu söylemişti. Zeytin dağındaki bütün ürünün hasat edilip yağını son damlasına kadar satarsa büyük para kazanırdı.

Kayalıoğlu geceler boyu odasına kapanıp düşündü, hesap kitap etti her şeyi. Elde kâğıt, kalem maliyetlerini, ihtimalleri yazdı, çizdi, karaladı, yırttı, yeniden temize çekti. Zeytin hasadı aralık ayında başlar ve şubat ortasına kadar sürerdi. İşliklerde sıktırması, depolaması, dinlendirmesi mart sonunu bulurdu. Yağın nakliyesi, komisyoncuya teslimi, oldu mu nisan. Emindi ki mal elden çıkar çıkmaz parasını alamazdı. En az üç ay da tahsilat opsiyonu koyarlardı. Araya girecek dünya mânileri de hesap edilirse sattığı yağın parasının tamamını alması nihayetinde yedi olmadı sekiz ayı bulurdu. Bütün ürünün toplanması, yağa hasadı için elindeki tüm ameleyi yani üç köyün insan gücünü kullanması hatta dışarıdan da takviye etmesi gerekiyordu. İşte sorun buradaydı. Peki, ürünün toplanmasından yağın parasını alacağı âna kadar geçecek zaman boyunca en büyük maliyet kalemi olan işgücünü nasıl karşılayacaktı? Zurnanın zırt dediği yerde dolanıp duruyordu. Öz sermayesinden, biriktirdiği ve güvenli yerlere sakladığı altınlarından harcayarak halledebilirdi. Ama onun için doğru olan bu muydu? Memleketin hali hal değildi, ne olacağı belli değildi. Ani bir durumda dağlarını ve ovalarını cebine koyup gidemezdi. Nakdi varlığı onun can yeleğiydi. Üstelik müteşebbisin aptalı kendi parasını kullanırdı. İkinci ihtimal eşraftan borç almaktı. İhtiyacı olan miktar az değildi. Hemen dikkatler üzerine toplanır, bütün gözler, "Ne oluyor?" diye mülke çevrilirdi. Böyle karışık ve puslu bir dönemde bunu istemezdi. Ayrıca burnuna fahiş bir faiz oranı dayayacaklarından emindi. Bay Sheamus'un bahsettiği krediyi alabilirdi. Ama kredi dedikleri de belli bir faizi olan borç demekti. Üstelik borcunun sahibi arkasında ordularla ülkeye girmiş bir şirket ya da şirketler grubu olacaktı. "Alacağını vermiyorum ama sen borcunu ödeyeceksin," deseler kim ne yapabilirdi? Az buçuk, yarım

yamalak olan devlet de yoktu şimdi; kanun ve güç onlarındı. Nihayetinde mezkûr işten vazgeçebilirdi. Ama o zaman da büyük bir fırsatı tepmiş olacaktı. Ayağına kadar gelen talih kuşu başına konmadan uçup gidebilirdi.

Adnan Bey buhranlar içinde dolandı durdu günlerce. Kâhya Zaim olanları anlamıyordu ama beyin düştüğü halden endişe ediyordu. Bir gece beyin kapısını çaldı.

"Günlerdir hayalet gibi dolaşıyorsunuz. Can sıkıntınız için bir taze bulup getirelim mi?" dedi.

Adnan Bey sinek kovar gibi elini sallayıp huzurundan dehledi onu.

Lakin ihtiyaçlar icatların da olmadık çözümlerin de anasıdır. Adnan Bey kendisi için uzun süren o gecelerin birinde sabaha karşı karanlıkta, "Tabii ya! Neden olmasın!" diye çığlık attı ve derhal lambalarını yakarak masasında çalışmaya başladı.

Sabah erkenden Kâhya Zaim'i huzuruna çağırdı. Üzerinde çeşitli çizimler, karalamalarla uğraştığı kâğıtları gösterdi. Delikli kuruşu andıran paraya benzer figürler vardı. Zaim gözlerine yaklaştırarak o tuhaf paranın ön ve arka yüzündekileri okumaya çalıştı. "Hanedanı kadim Medar sahibü'l-atadan olma Kayalıoğlu Adnan Bey Çiflikatı" yazıyordu. Arka yüzündeyse yine paranın yuvarlağı boyunca "Çalışmak ibadettir" hattı vardı. Zaim, beyinin hem hat hem de resmetme kabiliyetine hayran kalmıştı ama tüm bunların ne anlama geldiğini çözememişti.

"Beyim nedir bunlar?"

Adnan Bey yorgun gözlerle arkasına dayandı.

"Şimdi doğruca İzmir'e gidiyorsun. Buradaki ölçülere göre mühürcüden iki kalıp yaptırıyorsun. Büyük para normal amele için, küçük olan da kadınlar ve çocuklar için olacak. Sonra kalıpçılar çarşısına git. En iyi usta ve imalathaneyle anlaş. Ölçülere ve kalıba göre kâğıtta not ettiğim adet kadar basmaya başlamalarını söyle. Adet

çok olduğu için birkaç partide biter. Hazır oldukça trenle yollarlar bize. Paranın madeni alüminyum olacak. Tam benim çizdiğim gibi ortası delikli olmalı. Böylece hem daha az cevher gider hem de amele bunları ipe dizip boynunda saklayabilir."

Zaim homurdanarak sordu.

"Beyim tamam hepsini yaparız da bunlar nedir? Nasıl bir mevzu musallat oluyor yine başımıza?"

Adnan Bey gülümseyerek ayağa kalktı. Sigarasını yaktı.

"Avrupa'da tahsil görürken Fransız taşrasındaki bir kömür madenini ziyaret etmiştik. Dağ başında ıssız bir yerdi. Ameleler madenin yanındaki barakalarda yaşıyordu. İhtiyaçları için hepsi şirket mülkünde olan bakkal, fırın, berber vesaire dükkânlar kurulmuştu. Ameleler haftalık ücretlerini işte tıpatıp bunun gibi basılmış hususi şirket paralarıyla alıyordu. Alışverişini de şirket dükkânlarından yine şirket parasıyla yapıyordu. Çalışma mevsiminin sonunda yani yılda bir kez ameleler elinde kalan şirket paralarını muhasebeye getiriyor, karşılığı neyse o günün geçerli resmî parasından alıyorlar ve isteyen istediği yere gidiyor; çalışmak isteyen de yine aynı usulle işine devam ediyordu."

"Yani hususi sikke mi kesmişler?"

"Tam da öyle!" dedi Adnan Bey. "Bu tertibin şöyle faydalarını müşahede etmiştik. Bir defa amele ücret mukabili çalışıyor olsa da kafasına göre işi bırakıp gidemiyordu. Çünkü ücretini geçer paradan tahsil edebilmesi için ödeme zamanını beklemek zorundaydı. Faaliyet disiplini madene arz edilen işgücünü garanti altına alıyordu. İlaveten yıl boyunca şirket nakit ihtiyacını daha kolay idare edebiliyordu zira amele ücretleri kendi kestiği akçelerle halledilyordu. Müteşebbis böylesi harika bir icatla tek taşla çok kuşu vurmuş oluyordu."

Zaim sakalını kaşıdı.

"Bu muameleyi bize mi getiriyorsunuz yani?"

Adnan Bey masasına oturdu.

"Şimdi mülkteki bakkal, fırınlar, berber vesaire dükkânlardaki tüm kiracıları def ediyorsun hemen. Buraları ücret mukabili faal tutacak adamları bul. Bakkalı büyütelim, içindeki malları zenginleştirelim, çeşit bol olsun mutlaka. Yağhaneleri acilen elden geçirin. Akhisar'dan iki ya da üç yağhaneyi daha kiralayın şimdiden. Zeytin dağını tamamen hasat edeceğiz bu sene. Üç köyün amele sayılarını çıkar bana ama muhtemelen daha fazla ameleyi işe koşmak mecburiyetinde kalacağız. Mülk sınırındaki yerlere bakın. Haddinden çok emeğe ihtiyaç duyacağız."

"Peki, nasıl usulle çalıştıracağız köylüyü?"

"Aralıkta zeytin işi başlar. Günlük yevmiye erkekler için 15 kuruş, kadınlar için 7 kuruş. Yani şimdi bizim bastıracağımız büyük paranın karşılığı 15 kuruş, küçüğün karşılığı da 7 kuruş olacak bu durumda. Akşam paydos vakti herkes bey parasıyla ücretini alacak. Bakkalda ve dükkânlarda bu parayla alışveriş yapacaklar. Ayrıca bakkalda bir defteri kebir tutulacak. Her aile için kredili alışveriş olacak. Seneye eylül ayına kadar böyle işleyecek. Eylül gelince ellerinde kalan bey parasıyla veresiye defterindeki borçlarını da mahsup edeceğiz. Eğer ki alacakları kaldıysa karşılığını normal hükümet parasıyla bizden alacaklar."

"Yani aralıktan eylüle kadar bizim bildiğimiz hükümet parası ellerine geçmeyecek amelenin, ha?"

"Evet, öyle olacak. İhtiyaçlarını bizim dükkânlardan karşılayacaklar."

"Lakin köylünün normal paraya da müşkülü olur. Akhisar'a, çarşıya pazara gideceklerdir veya başka zaruretleri hasıl olur."

"O zaman eylüle kadar beklerler ya da ellerindeki ağa paralarını ikiye bir nispetinde kırdırırlar bakkal dükkânında. Onunla ne halt işleri varsa görürler."

"Beyim yarı yarıya kırmak, çok ağır değil mi?"

Adnan Bey sinirlenmişti.

"Sen reayanın dava vekili misin, benim adamım mısın? Böyle önünü kesmezsek herkes parasını almak ister. Bizim derdimiz, gelen eylül ayına kadar para kıtlığı meselesini idare etmek!"

Kâhya Zaim derin bir soluk alıp verdi.

"Emrettiğiniz gibi her işi yaparız. Lakin haddim olmasa da bunu söylemek vazifem. Bu yaptığınız bir nevi para ihraç etmek ki sikke kesmek iktidar alametidir aynı zamanda."

Adnan Bey güldü.

"Doğru dersin de şehzade kellesi alacak padişahlık mı kaldı caride. Eski öldü, bakalım yerine ne gelecek. Böyle havalar tam vaktidir belki de olmaz denilen işlerin," dedi.

O sene mülkün derme çatma, pislik içindeki bakkalını yıktılar. Daha da büyüterek yeniden inşa ettiler. Fırın, berber, nalbant ve öteki dükkânlar da elden geçirildi. Adnan Bey bakkalın imarına ayrıca önem veriyordu. Sonunda geniş, pırıl pırıl, ferah bir yapı çıktı ortaya ve hızla donatıldı. Bakkaldan çok çeşidi bol toptancı ya da büyücek bir çerçiye benziyordu. Her sabah mülkün fırınlarından çıkan nohut mayalı ekmekler, daha fakirler için darı ekmeği, haşhaş börekleri, karanfilli gulaçlar, peksimetler, tulumlarda peynir, sadeyağ, içyağı, donyağı, selelerde ucuzundan zeytinler, fıçılarda tuzlu Gölmarmara balıkları, sütlü aş, on kiloluk kalıplarda tahin helva, köpük helva, susam helva, kara tahin, yumurta, çuvallarca un, ceviz, kuru üzüm, badem, fasulye, pirinç, börülce, nohut, mercimek, bakla, buğday, arpa, darı, yulaf, susam,

en fakirler için kavrulmuş meşe palamudu, leblebi, erişte, küplerde zeytinyağı ve susam yağı, pekmez, sinilerce bal petekleri, tarhana, kırmızı tozbiber, karanfil, testilerle sirke, fıçılarda kantaron ve ardıç katranı, karasakız, odun sirkesi, tuz ve kasalarda güllü, sade lokumlar satılıyordu. Dahası kantarlarca mum, kibrit, çakmaktaşı ve çıra yığınları vardı. Dükkânın başka köşesindeki duvara çakılı raflarda ucuz donluk için basma, pazen, kefenlik mermerşahi, Buldan bezi, sofra bezleri, düğüncüler için yalancı ipekliler, ucuz dokumalar, kilimler, kepenekler ve keçeden yaygılar, yataklar için hallaçtan tez atılmış yün denkleri göze çarpıyordu. Ayrıca adi pabuçlar, çarıklar, dolaklar yığılmıştı. Onların yanında lamba camları ve gazyağı ve idare lambaları, lamba fitilleri, kap kacak, boy boy toprak bardaklar, güveçler, destiler, ucuz güğümler, bakır kazanlar, çamdan oyulmuş hamur minetleri, çeşitli boylarda kalburlar, ispirto, yakı, çivit, türlü renkte iplik ve makaralar, düğmeler, çuvaldız, çivi kasaları, sabun, kınnap ve çeşitli cinste urganlar, numaralı iğneler duruyordu. Başka bir köşe çapalar, orak, tırpan, keser, kazma, kürek, tırmık, envai boy çakı ve bıçaklar, balta ve nacaklar, sacayakları, kırkım makası, kirkit, katmer ve hamur sacları, siniler, tenekeden ibrikler, mangallar, asma kilitler, zincir yığınları, demirden halkalar göze istiflenmişti. Ayrıca en adisinden gazyağı tenekeleri tepeleme neredeyse tavana kadar dizilmişti. Dükkânın bir köşesi de ince tahta paravanlarla hekim için ayrılmıştı.

Tüm bu hazırlıklar reayanın dikkatini çekmişti elbette. Ama asıl şeytan düğünü Kâhya Zaim'in ve dayıbaşı takımının köyleri gezip, haneleri toplayarak yeni usul ödemeyi yani bey parasını anlattıkları vakit koptu. Köylü çalkalandı durdu. İtirazlar, öfkeli olmazlar yükseldi. Bey angaryalarına Arapoğlu köyü gitmemeye başladı. Yakaköy'ün yarısı da haftanın mecburi çalışma gününde Ak-

hisar Çayı'nın etrafındaki söğütlerin altında kıçını devirerek miskin halde gökyüzünü izledi. Tepeköy'de de üç-beş aile ayak diriyordu. Angaryaya çıkanların da yaptığı işten pek hayır görülmez oldu. Bunun üzerine Kâhya adamlarını ikinci kez saldı. Bakkalda ve bey dükkânlarında her hane için iki liralık kredi açılmıştı ki bu neredeyse on üç günlük adam yevmiyesi demekti. Adnan Bey büyük bonkörlük yapmıştı. Ayrıca kıyıya köşeye çekilen köylünün kulaklarına başka şeyler de fısıldandı. Yeni düzene rıza göstermeyenler mülkten kovulacaktı. Hatta Adnan Bey hangi köyde tek kişi itiraz ediyorsa o köyü def edeceğim diye göklere hoplamıştı da Kâhya Zaim onu sakinleştirmişti. Böyle tatlı sert köylüyü gevşetmeyi becerdiler. Üç-beş gün sonra hâlâ sağda solda söylenenler olsa da angaryaya gitmeyen sadece Arapoğlu tayfası kalmıştı. Onlar yere çakılı kara mıh gibi sessiz ve kıpırtısız bekliyorlar ve yandan yandan Arap Ali'nin gözünün içine bakıyorlardı.

Arap Ali bir gece öteki köylerin yiğitbaşıları ve ihtiyarlarıyla gizlice bir araya geldi. Sabırla hepsini dinledi. Herkesin kafası çok karışıktı.

"Harp bitti darp başladı. Yunan geldi. Padişah sindi. Ne yaparız? İki lokma ekmeğimiz var, kavga mı edelim?"

"Adam paramızı verecek sonunda. Bey parası geçer değil mi hem? Bakkal var, veresiye var, önden bilabedel alacağımız var..."

"Yav, hele bir tecrübe edelim. Köylü milleti gözüyle öğrenir. Belki iyi çıkacak sonu."

"He, oldu oldu; olmadı seneye Adnan Bey kusura bakma, sen bizi üzdün deriz."

"Deriz! Hem ağız birliği yapıp zeytin zamanına kadar susarız. Son anda sıkıştırırız."

Arap Ali bu her kafadan çıkan sesleri gülümseyerek dinledi.

"Ağalar!" diye lafa girdi sonunda. "Zorla koyuna giden köpekten hayır gelmez! Anladım ki sizin gönlünüz

bu işe he demekten yana. Şimdi siz bakkaldaki malların bolluğuna, iki liralık hane parasına, veresiyeye, hazır iş var duasına, bok püsür işlere gönül kaydırmışsınız. Ama ben kitabın ortasından konuşayım. Biz bu usulde yevmiyeyi bey parasıyla alacağız; hükümet parasınaysa neredeyse beş ay sonra çevireceğiz elimizdekini. Yahu iş zeytinle başlar sonra tütün, pamuk derken hepsine döner. Eşek gibi çalışırız ve yılda bir has parayı anca görürüz. Sonra bir bey parası 15 kuruş ediyormuş. Bunu kim tespit etti? Adnan Bey! Yarın ita zamanı, yok ben bunu 13 kuruştan bozarım, derse kim itiraz edecek? Kime gideceğiz, kadıya mı, kaymakama mı? Sonra seneye yeni baremi kim tayin edecek? Yine Adnan Bey'in insafına kaldık, ha! Peki diyelim ameleliğe yazıldınız, üç ay sonra icap etti işi bırakmak, başka çiftliğe geçmek istediniz. Elinizdeki bey pullarını bozacaklar mı? Bok bozarlar! Eşek gibi iş bitene kadar çalışmayana nah verirler! Ya has parayı verme vaktinde adama göre muamele etmeyeceklerini nereden biliyorsunuz? Gözünün üzerinde kaşın vardı, sen şöyle yaptın, sen böyle yaptın diye ceza kesmeyecekleri garanti mi? Ya siz bey bakkalındaki fiyatlarla Akhisar çarşısındaki fiyatları mukayese ettiniz mi? Ben tek tek baktırdım hepsine. Hem malların kalitesi düşük hem fiyatı kazık! Bizi çalıştırırken kazandığı yetmiyor, bir de terimizle alacağımız maldan kâr ediyor! Hele komşular, biz evvelde kul idik, sonra güya azat edildik. Ama şimdi o ipe dizili bey paralarını boynunuza asacaksınız ya, işte o zaman herkes Arap uşağı olacak. Bey parasının bizim boynumuzdaki eskinin zincirlerinden farkı yoktur! Ağır olmadığına, sizi boğmadığına aldanmayın; bu devirde olur mu demeyin, buna he dediğiniz ilk gün boynunuzda bey pulundan tasmanız olacak. Şunu da diyeyim size; bugün para basan, yarın mutlaka adam asar! Lakin ben sizi sizden iyi bilirim. Bu iş sarpa sarar, ilk boynunu kal-

dıran da Arap uşakları olur, vaziyete bakarız, terazinin hangi kefesine pey koyacağımızı anlarız, diyorsunuz. Hayvan bu defa terli kardaşlar! Âlemin aptalı, ayağı yalın, başı kabak Arapoğlu değil. Sizin hassaten götünüzün tutuştuğu bir vakit yine bu mevzuyu konuşuruz!"

Arap Ali dizlerine vurup kalktı. Karanlıklar içindeki köyüne doğru kayboldu.

Aralık ayıyla zeytin hasadı başladı. Sabah gün doğmadan kalkan üç köyün insanı ve dışarıdan getirilen ameleler kimi yayan kimi at arabasıyla karanlıklar içinden süzülüp gelen karınca orduları gibi zeytin dağında yani eski merada toplanmaya başladı. Bir düzlükte biriken insancıkları zeytin kâhyaları tayfalara ayırdılar. Sırıkçılara uzun, gevrek ama sağlam sırıklar dağıtıldı. Bunların hemen hepsi genç ve kuvvetli erlerdi. Daha yaşlı erkekler başakçı olarak seçildi ki çırpıcıların geçtiği ağaçları tek tek elden geçirip hâlâ ağaçta kalmış daneleri toplayacaklardı. Kimi genç kadınları da bodur ağaçların dallarını tırmığa benzer aletlerle taraklaması için ayırdılar. Ayrıca alçak dallardaki daneleri dallardan elle sıyıracak kadınlar da sağıcı tayfası oldu. Toplayıcı tayfasıysa daha çok yaşlı kadınlar ve çocuklardı. Onlar sırıkçıların, tarakçıların çırparak, sıyırarak; sağıcıların da elden kaçırarak düşürdüğü yerdeki taneleri jüt çuvallarda biriktireceklerdi. Tayfalar içinden seçilen bölükbaşlarına yeteri kadar üçayak merdiven, tarak, jüt çuval, sele, sepet dağıtıldı. Yalnız her sabah ilk iş bütün amelenin bir vazifesi vardı ki, hasat edilmemiş ağaçların dibini elden geçirip olgunlaşıp kendinden dökülmüş dip zeytinlerini toplamak ve böylece fire oranını en aza indirmek.

Hasat artık havanın iyice soğumaya başladığı zamana denk geldiği ve ağır işçilik istediği için amelenin sabah iyi beslenmesi gerekirdi. Kazanlarda tarhana kaynatılır, yanına yarım somun ekmekle adam başı iri yumruk

kadar tahin helva dağıtılırdı. Öğlen de yine tarhanayla yağlı bulgur çıkardı.

Arap Ali ilk hasat gününde, gün batana kadar dağda uzun ve ağır sırığını dallara çaldı durdu. Yorulduğunda yere çömelip soluklanıyor, kollarını sallayıp dinlendiriyordu. Sonra yine dağda adım adım, ağaç ağaç aynı kavgaya girişiyordu. Etrafı köyünden, komşu köylerden insanlarıyla doluydu. Birbirleriyle şakalaşan, ünleşen, zeytin kâhyalarının sinirli bağrışları arasında işe yönelen kalabalık konup havalanan, vızıltısı hiç kesilmeden durmadan çalışan arı oğulunu andırıyordu. Gün batarken, akşam ezanı sırasında paydos verildi. Yine her tayfa kâhyasının önünde birikti. Herkese uzunca ince sicim ve delikli bir adet bey pulu verdiler. Çocuklara ve genç kızlara eğlence çıkmıştı. Hemen pulu ipten geçirip düğüm attılar ve boyunlarında kolye gibi sallandırdılar. Onları gören büyükler önce avuçlarında duran pula şaşkınca baktılar sonra ötekiler gibi boyunlarına ilk bey parasını astılar. Bu işe sadece Arap uşakları yeltenmemişti. Zira Arap Ali hepsini önceden sertçe uyarmıştı. Onlar ipe geçirip kuşaklarına sakladılar yevmiyelerini.

O akşam sofrada Ali'nin anası çok ısrar etti. Mutlaka zeytin dağına gelmek istiyordu.

"Ana sen çalışamazsın, ayakların tutmuyor, yüreğin sancılı. İş kayıt içinde ne yapacaksın? Otur mis gibi evinde işte," deyip durdu Ali. Ama kadını ikna edemedi.

"Beni ağaç dibine oturtursun. Kimseye eziyetim olmaz. Herkesleri çok özledim. Dağlar, ağaçlar, dikenler bile gözümde tütüyor. Analık hakkım için, ne olur?"

Sonunda Ali dayanamadı. Sabah erkenden, bülbüller çıplak dallarda tüylerini düzeltirken anasını hamal semerine bağladı, sırtladı. Ihlayarak zeytin dağına vardı. Anasını gören komşuları, öte köylerden akranları ellerini

çırptılar. Koşarak geldiler, birbirlerinin ellerini avuçlarına sürüp yüzlerini sıvazladılar.

Ali tayınını bölüştürüp anasını da doyurdu. Sonra onu ihtiyar bir zeytinin bedenine dayadı.

İş yine hummalı halde başladı. Uzun sırıklar, sırıkçıların "huh!" ünlemiyle dallara çarpıyor, yere olgun zeytinler pare pare dal filizleriyle birlikte yağıyordu. Tırmıklar çekiliyor, dallar sağılıyor ve yere düşen tanelere doğru yağlanmış bir dişli gibi çalışan reaya bedenleri eğilip kalkıyordu. Ağaçlar tüketildikçe Arap Ali dönüp anasını sırtlıyor, daha ötedeki kuytuluğa taşıyor, onu gözünün önünden hiç ayırmıyordu.

Herkesin işe daldığı bir anda o ses duyuluverdi ansızın.

Suluk başında zeytin ağacı
Bu ayrılık bize ölümden acı

Doğruldular. Arap Ali'nin anası türküye başlamıştı. Hemen kadınlar, kızlar nakaratı kaptılar.

Vay vay Sürmelim vay hey

Ali sırığı yanı başına indirdi. Anasına gülen gözlerle baktı.

Siyah da kaşlar, ela gözler
Üveyk de gözlerine ben yandım yandım.

Aldı amele.

Sürmelim vay vay ela gözlüm vay.

Böyle hep beraber, bir ağızdan devam ettiler.

Değirmenin önünde ot olur
Sevdaya düşen yanar fevt olur
Vay vay Sürmelim vay hey
Siyah da kaşlar ela gözler
Üveyk de gözlerine ben yandım yandım
Sürmelim vay vay ela gözlüm vay.

Arap Ali gözyaşını dökmemek için işine döndü. Sırığının ıslığı dağlık yerde bir ağızdan türküler söyleyen insanlarının sesine karıştı durdu.

Zeytin hasadı böylece devam etti gitti. Amelenin acı emeği sert zeytin dağını ağırdan eritiyor, işler ürüyor, depolarda eleklerden geçirilip tasnif edilen ürün at arabalarıyla yağhanelere yollanıyordu. Akşam ezanında bey pulunu alan reaya bakkala doğru koşuyor, yeten yettiği kadarıyla artığını döküyor, aza rıza göstermeyen defteri kebirin parmak kiriyle islendiği sayfalara borcunu yazdırıyordu. Dağda, iş içinde doğuran taze gelinlerden yükselen bebek çığlıkları ne olursa olsun onları bu zor hayata bağlıyordu. İşte o zamanlarda herkes elindeki işi bırakıyor, olduğu yere çöküyor, dünyaya gelen bu yeni cana ruhlarından sökülüp gelen fısıltıyla selam yolluyordu. "Allah analı babalı büyütsün; üryan geldi, üryan gitmesin..." diye mırıldandıktan sonra büyüklerden biri yüksek sesle, "Âmin!" diye ünleyince o duanın avazına kendilerini bırakıyorlardı.

Muhammed'i davet etti kendi öz hanesine,
Günde bin köle azat ederdi bir Hakk'ın rızasına,
Kün dedi karar kıldı yerin göğün binasına,
Ey evliyalar madeni setdarım sırrım Ali,
Müminlerin yolu erkânı Hazreti Hacı Bektaşi Veli!

Artık havalar iyice ayaza kesmişti; seherin kırağısından anasını sakınmak isteyen Arap Ali semerine bağladığı kadını yorganla iyice sarıp sarmalıyordu. Onu bir kuytuluğa oturtuyor, karşısına ateş yakıyor, içi geçen közü arada harlasın diye yanına zeytin çırpısı yığıyordu.

Arap Ali o sabah anasını çorbayla doyurdu. Helva ekmeği istemedi kadın. "Sen aç mı çalışacaksın? Benim canım çekmiyor zaten," dedi. Ali yaktığı ateşin içine zeytin kütüğü yuvarlayıp kalktı. Sırığını eline aldı. Sabahın sisinde gönenen yüklü ağaçlara doğru karıştı.

Öğlene doğru bir kadın çığlığı duyuldu. Sonra bağrışlar çoğaldı. Bir çocuk koşarak geldi.

"Arap Ali, anan!" dedi.

Ali elindeki sırığı atıp koşmaya başladı.

Nefes nefese anasını bıraktığı ocağa vardı. Kadını yorgana yatırmışlar, başında kadınlar, erkekler birikmiş bağırıyorlardı.

Ali hepsini yardı araladı, anasının başına çöktü.

Kadın gözlerini yummuş, başını yana devirmiş, belli belirsiz inip kalkan göğsünden kesik hırıltılar geliyordu.

"Evlat kap götür ananı Akhisar'a," dedi bir kadın.

Ötekisi, "Sakın ha!" dedi. "Çok ağır kımıldatmaya gelmez. Bugün hekim günüdür. Bakkaldadır. Koş hekimi buraya getir!"

Arap Ali doğruldu. O kalabalığa, gürültüye zeytin kâhyası atıyla yaklaşmıştı. Gençten birisi yuları tutuverdi. Kâhya, "Höst, uzak dur!" diye kırbacını kaldırdı ama cevval bir Arapoğlu onu iki eliyle semerinden tutup söktü, aldı yere çaldı. Arap Ali atın üzerine sıçradı. Dörtnala bakkala doğru sürdü.

Yalın gibi akarak, toz kaldırarak bakkalın önüne vardı. Verandada iki silahşor muhafız oturuyordu. Bağrı açık, yalınayak at üzerinde gelen Ali'ye baktılar şöyle gözucuyla. Ali aynı hızla bakkalın içine daldı, köşede paravanla ayrılmış hekimin odacığına koştu.

Hekim tütününü sarıyordu.

Nefes nefese, "Anam çok kötüleşti. Eski merada yattı kaldı. Aman yetişelim!" dedi.

Hekim tütünü bıraktı. Ali'ye baktı.

"Ayağına gideceğiz de para peşin ama," dedi.

Arap Ali kuşağından ipe geçirilmiş bey pullarını çıkardı.

"Onlar olmaz. Git bakkal efendiden hükümet parasına kırdır," dedi.

Arap geri seğirtti. Tezgâhın ardında hesap kitap yapan bakkala bey pullarını uzattı.

"Kır bunları hemen!" dedi.

Adam Arap Ali'ye şöyle bir baktı. Sonra ağır ağır pulları saydı, önündeki kâğıtta hesap kitap yaptı. Çekmeceden çıkardığı parayı Ali'nin avucuna bıraktı.

"Bu kadar mı hepsi?" dedi Arap Ali.

"Evet. Hesapladım, görmedin mi?"

"Ama azdır bu!"

"Bey pulu yarı yarıya kırılıyor. Senin hakkın üçte birdir."

"Kim dedi?"

"Adnan Bey öyle tembih etti. Beğenmiyorsan git beye şikâyet et!"

Ali yumruğunu sıktı. Hekime koştu.

"Param bu kadardır. Ama borcumu eksiksiz bugün öderim sana. Hadi hemen gidelim hekim efendi!"

Hekim Ali'nin avucunda tuttuğu paralara baktı.

"Olmaz. Tamamla da gel," dedi. Tütün sarmaya devam etti.

Arap Ali bakkalın yanına yeniden koştu.

"Borç defterine yaz!" dedi.

"Öyle olmuyor o iş," dedi bakkal.

"Neden olmuyormuş!"

Bakkal ayağa fırladı.

"E, uzun ettin ama. Siktir git, seninle mi uğraşacağım!"

O sırada iki silahşor da bağırış çağırışa içeriye girmişlerdi.

Arap Ali'yi koltukladıkları gibi bakkaldan dışarıya, boş bir çuval gibi fırlatıverdiler.

Ali adamlara şöyle bir baktı. İkisini iki eliyle ayrı ayrı gırtlaklayıp üzüm çöpü gibi boyunlarını kırabilirdi ama şimdi anası için koşturması gerekiyordu.

Ata yine atladı. Dörtnala zeytin dağına sürdü.

Kalabalığa yaklaşınca eğer boşaltıp at tam durmadan fırlayıp yere atladı. Koşarak anasının yanına varıyordu ki Arap Osman elini göğsüne dayayarak onu durdurdu. Başını eğdi.

"Emir Allah'ın," dedi.

Ali arkadaşını itti. Ağlayan kadınların arasından anasını yatırdıkları yere sıyrıldı. Kadın çiçekli yorganın üzerinde kıpırtısız yatıyordu. Artık göğsü inip kalkmıyordu.

Arap Ali dizlerinin üzerine çöktü. Başını eğdi. İki eliyle toprağı avuçladı. Sıktı, sıktı, sıktı. Yaralı bir kara kurt gibi inleyip hırladı...

O gün Arap Ali son kez anasını sırt semerinde taşıdı. Köye doğru yürürken Arapoğlu tayfası da işi bırakmış, peşine düşmüştü. Kafileyi izleyen Tepeköylü ve Yakaköylü amele de sırıkları, sepetleri yere fırlatıp köylerine döndüler.

Ali eve varınca anasını sedire yatırdı. Soğumaya dönmüş ellerinden ve ayaklarından öptü. Saçının örüğünü belindeki bıçağıyla kesti, kokladı, kendi kuşağına sıkıştırdı.

Oğlu çekilince ihtiyarlar hazırlığa girişti. Kadının göğsüne bıçak koydular, çenesini çekip bağladılar. Duaya başladılar.

Arap Ali dışarıya çıktı. Arap Osman'la göz göze geldiler. Arkadaşına kafasını salladı. Arap Osman gülümsedi. Döndü, kalabalıkta kayboldu.

Bahçeye ipler germişler üzerine peştamallar sererek bir odacık yapmışlardı. Ali içine girdi. Bakır kazandaki suyla iyice yıkandı, arındı, abdest aldı. Dışarı çıkınca onu tabureye oturttular ve usturayla sakalını, bıyığını, saçını ve kaşlarını kazıdılar. Üzerine dikişsiz ak bir mintan giydirdiler.

O gün ikindi vaktinde tuhaf şeyler oldu. Kumrular ve serçeler aniden sustu. Rüzgâr kesildi. Gökteki bulutlar bile mıh gibi oldukları yerde kaldı. Arapoğlu köyünde bir kalabalık peyda oldu. Delbekçi ve tefçi kadınlar, "Huh! Ya Allah!" diye başladılar. Herkes yere çıplak ayaklarını vuruyordu. Çoluk çocuk, genç, ihtiyar Arapoğulları yuvarlanan yumak gibi karmaşa ve gürültü içinde tepenin göğsünden kopan heyelana döndü, önce yürümeye ardından koşmaya başladılar.

Bu kara topak sesler ve toz, toprak içinde geldi, geldi bakkalın önüne dayandı. Verandada oturan silahşorlar ayağa kalmış ne olduğunu anlamaz gözlerle, şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

Birden delbekler ve tefler sustu. En önde başının üzerinde iki eliyle kara taşı taşıyan yaşlı kadın taşı adamların ayakuçlarına doğru fırlattı ve şöyle çığırdı:

"Bende sığar iki cihan ben bu cihana sığmazam!"

Tam o anda kara topak ikiye yarıldı; saklayıp esirgedikleri çekirdeğinden fırlayan ayağı yalın, başı kabak Arap Ali ak mintanı ve elinde baltasıyla, "Ya Allah!" diye sıçrayarak verandaya çıktı. Daha ne olduğunu anlayamayan silahşorlardan birinin göğüskafesini kaldırdığı baltasıyla çatırdattı. Öteki dehşet içinde kaçmaya çalıştı ama Ali bir ayağını dizinden kesti attı, adamı yere yıktı. Ardından onun da göğsünü ikiye ayırıverdi. İçeriye doğru seğirtti. Bakkal tezgâhının ardında duran adam titreyen eliyle bir tabancayı Ali'ye doğrultmaya çalışıyor ama beceremiyordu. Arap Ali baltasını havada iki kere çevirdi

ve adamın kafasını mısır koçanı gibi uçurdu. Hekim efendi kapısının önünde dizlerinin üzerine çökmüş, çarpılmış ağzıyla olan bitene bakıyordu. Ali onu kaptığı gibi iki eliyle kaldırıp bakkalın penceresinden dışarıya fırlattı. Sonra döndü tezgâhın çekmecelerindeki bey pullarını yere saçtı, defteri kebirleri iki eliyle yırtıp parçaladı ve baltasıyla gazyağı tenekelerini yardı boydan boya. Bir kibrit çaktı.

Her şey bir dakikanın içinde olup bitmişti. Arap Ali alevler yükselirken çıktığı bakkalın kapısında boydan boya kan ve kemik parçaları içindeydi.

Silahşorlardan birinin atını tutmuşlardı. Atın üzerine zıpladı. Şöyle yarım dönerek şahadetparmağıyla kuleyi işaret etti.

"Kayalıoğlu Adnan! Gel de kurtar pullarını!" diye haykırdı.

Arap Ali ardında alev sütunları bırakarak yıldırım gibi Akhisar Ovası'ndan Gördes Dağları'na doğru ağarken arkadaşı Arap Osman Çanakkale'den söküp getirdiği tek gözüyle ardından baktı ve şunu dedi.

"Ehtiyar kün öldü!"

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Canavarlar Zamanı

I.

Adnan Bey'le Ambros Sheamus, 1920 Ocak ayının ilk günlerinde, İzmir'de Borsa Restoran'da karşılıklı oturmuş yemek yiyorlardı. Şehir o yılın sert zemherisini daha atlatamamıştı. Dışarıdaki denizden kalkan poyraz Kordon'da yürüyenleri, sırt hamallarını, gündelikçi işçi kalabalığını kuduz köpek gibi dalayıp duruyordu.

Sheamus önündeki evraka baktı.

"Hasatta bir inkıta var galiba. Öyle mi?" dedi.

Adnan Bey sıkıntıyla kımıldadı sandalyesinin üzerinde.

"Takvimin gerisinde kaldık. Bu yıl biraz zayiatımız olacak, evet," dedi.

"Maalesef nahoş hadiseler kulağıma geldi," dedi Sheamus acı bir gülümsemeyle.

"Duydunuz demek!"

"Benim işim duymak ve öğrenmektir esasen Adnan Bey. Ama netice itibarıyla halletmişsiniz."

"Evet, şimdilik mesele yok."

"Şimdilik, öyle mi?"

Adnan Bey sustu. Yemekleri bitmişti. Şık fincanlarda iki sade kahve geldi önlerine. Sigaralarını yaktılar.

"Bunu nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum," diye sözüne devam etti Adnan Bey. "Evet, şimdilik diyorum

zira her şey istikbalin sisleri ardından belli belirsiz şu anda."

"Peki, sizce bu sis hali neden vuku buldu Adnan Bey? Ticaret ve siyasetin en sevmediği şey bir muamma perdesidir."

Adnan Bey mevzunun sonunda istediği yere, kıvama gelmesinden memnun olmuştu. Az önce katılaşan vücudu gevşemeye başladı.

"Bakın," dedi, "bizim faaliyetimizin tabiatı biraz da böyledir. Çalışmak çoğu zorla, azı gönülle yapılan bir şeydir reaya için. Her zaman da yatağından kabarmalar olur. Eşek bile çomakla yüke girerken arada teper sahibini. Biz bunlara şerbetliyizdir. Ziyadesi daha doğmadan halledilir ve geridekilere ders olunur. Bazen da çayır yangınına döner. O zaman bir köşeye çekilip seyredersin; öfkesini aldıktan sonra çıbanbaşlarının canını çıkara çıkara yakarsın. Bu işin kaidesi böyledir. Aslına bakarsanız zor da değildir. Zira biraz sular durulduktan sonra gelirler kendi elleriyle kendi adamlarını satarlar. Biraz para, azıcık toprak, üç-beş kuruş hatta bir işret sofrasına sırt sırta dövüştüğü arkadaşını ihbar ederler. Gidip gırtlağına basarsın. Ama şimdi öyle olmadı. Mülke zarar verenin kim olduğunu biliyorum. Dağda aç biilaç yaşayamayacağını da biliyorum. Lakin reaya onu hem besledi hem de kellesini vermedi bu defa!"

Sheamus sigarasını tazeledi.

"Sizce nedir sebebi?"

"Umumi vaziyetle rabıtası var elbette?"

"Nasıl bir rabıta?"

"Şöyle izah edeyim. Biraz da yakın maziye gidelim hatta. Boyumuzu aşan işlere kalkışıp memleketi neredeyse mahvedecek bir harbe girdik. Mağlubiyeti mukadderatımız yaptık. Ama neticede harbin bitmesine de mesut olduk. Yıllar süren kanlı boğuşmalar sona erdi. İttihatçı-

lar tarihin kuburuna defolup gittiler. Binaenaleyh Mütareke nikbinliğimizi artırmıştı. Rauf Bey müzakerelerde ciddi sözler almıştı. Hariciye Nazırı Mehmet Nabi'ye, hatta Sadrazam İzzet Paşa'nın güçlü kanaatlerine göre müttefikler devletimizin hâkimiyet haklarına dokunmayacaklardı. Milletin de parmağını kıpırdatacak takati kalmamıştı zaten. Mütareke tatbikatına kimsenin sesi çıkmadı. İngilizler Musul, Kilikya, İstanbul derken İzmit, Eskişehir, Afyon'dan Ankara'ya kadar işgal heyetleri gönderdiler. Fransızlar Adana'ya, Mersin'e girdiler. İtalyanlar Konya, Kuşadası, Selçuk için harekete geçtiler. Bir sarhoş bile nara atmadı bütün bu olanlara. Fakat ne zaman İzmir'e Yunan askeri ayak bastı, ne zaman ipten kazıktan kurtulmuş güruhlar feci tecavüzlere girişti, işin rengi değişmeye başladı. Ahali türlü isimlerle birikmeye ve hatta silahlı teşkilata girişti. Ama bakınız, şimdi ses çıkaranların bile arzusu bellidir. Alaşehir Kongresi'nde tüm hazirunun imzaladığı beyanname ne diyordu biliyor musunuz? Topraklarımız mutlaka işgal edilecekse, Yunanlar değil insanlık ve medeniyet timsali olan İtilaf Devletleri askerleri gelsin! Nazilli Heyet-i Milliyesi daha sonra bir telgraf yolladı General Milne'ye. Yunanları Aydın'dan çıkarın, siz gelin; biz de evlerimize dönelim ve bu iş bitsin, diye ses verdiler. Aydın ve Muğla Havalisi Umum Milli Kuvvetler Komutanı Demirci Mehmet Efe, 'İtalyanlardan şikâyetimiz yok. Bizi bir millet idare edecekse varsın onlar olsun,' diye nutuklar atıyordu. Ezcümle Türk halkı İngiliz, Amerikan ya da Fransız himayesini bayram gibi karşılayacak haldeydi. Ta ki, zücaciye dükkânına o fil girene kadar! Niye diye sual ediyordunuz ya, işte tek sebep budur, Mr. Sheamus! Mülküme zarar veren deyyusu reaya ihbar etmiyorsa sebebi kuleme astığım ve cebren hanelerine astırdığım Yunan bayrağı ve bayrağı taşıyan güruhun memleket toprağında bıraktığı kanlı izdir. Ve esas

tehlike nedir biliyor musunuz? Anadolu'da Mustafa Kemal bir kurt gibi dolaşıyor. Reayaya uyuz köpek muamelesi yapıyoruz. Şimdilik! Ama ya yarın bu tehlikeli ihtilalci onların aklını çelerse ne olacak? Ezcümle İtilaf Kuvvetleri bir akıl tutulması yaşıyor. Dostlarımızın bundan bir an önce dönmeleri ve işin suhuletle, beraberce, elbirliğiyle halledilmesi gerekiyor."

Sheamus sessizce ama ifadesiz bir suratla Adnan Bey'i dinliyordu. Tam bu arada elini kaldırarak lafa girdi.

"Affedersiniz Adnan Bey, dostlarımız mı dediniz? Doğru mu duydum acaba?"

"Evet. Dün harp etmiş olabiliriz ama düşmanlıklar da ebedî değildir. Misal daha önce Rusya'ya karşı İngilizler yanımızda değil miydi? Şerait değiştiğinde vaziyet de değişir."

Sheamus uzun uzun baktı Adnan Bey'e. Söyleyeceklerini tartıyordu. Sonunda konuşmaya karar verdi.

"Lütfen sözlerim sizi kederlendirmesin Adnan Bey ama bunu ifade etmeye mecburum. Çok ülke gördüm, çok millet tanıdım lakin sizin kadar tuhaf ve dünya siyasetinden bihaber insanlarla karşılaşmadım. Kimi zaman hak da vermiyor değilim. Belki de olanlara ve muhtemel olacaklara inanmak istemiyorsunuz ve böylece başınıza geleceklerden kurtulacağınızı hayal ediyorsunuz. Fakat Adnan Bey, hakikatten kaçılamaz! Güneş nasıl yarın doğacaksa siyasetin kaideleri de öyledir. Hâlâ İngilizlerden dostlarımız diye bahsedebiliyorsunuz. Siz bir dünya imparatorluğunun kanını döktünüz. Kılıç çeken mağlup olursa kılıçla ortadan kaldırılır. Eğer Almanlarla beraber kazansaydınız onların peyki olurdunuz. İngilizler kazandığına göre artık devlet olarak bir mevcudiyetiniz elbette kalmayacaktır. Üstelik Rusya'ya karşı Osmanlı'yı arkalamayı çok önceden bıraktı İngilizler. Zira Ruslar dikkatini sizin coğrafyanızdan uzaklaştırırlarsa Uzakdoğu'ya yöne-

liyorlar ve İngilizlerin emelleriyle çatışıyorlar. Makedonya ve Balkan meseleleri neden başınıza örüldü sanıyorsunuz? Rusların aklına yeniden Ortadoğu'yu düşürmek için Boğazlar'dan bile vazgeçti İngilizler. Evet, Rusya'da bir ihtilal oldu ama ne kadar yaşayacağı meçhuldür ve Rus ruhu her durumda, er ya da geç galebe çalacaktır. Ve siz bu arada iki ölümcül günah daha işlediniz. Meşrutiyet'i ilan ettiniz. Bunun liberal bir siyasetten öte milliyetçi bir istikamet olduğunu İngilizler anlamadı mı sanıyorsunuz? Böylece güçlenmek, kapitülasyonlardan kurtulmak, Hindistan ve Mısır gibi bölgelerde nüfuz alanlarınızı kuvvetlendirmek istediniz. Bütün İslam topraklarında Teşkilatı Mahsusa kök saldı; ev ev beyannameler dağıttınız. 'Hindistan, Hindistan Müslümanlarınındır; Cava, Cavalı Müslümanlarındır; Cezayir, Cezayirli Müslümanlarındır; İran, İranlı Müslümanlarındır,' dediniz. Enver Paşa, 'Ey Hindular ve Ey Müslümanlar, siz üç yüz milyonsunuz, İngilizler iki yüz bin kişidir. Ayaklanın, düşmanın silahlarını alın, hanelerini yağma edin ve hepsini öldürün!' diye fetvalar yolladı. İngilizlerin bütün bu olanları talihsiz kazalar olarak görüp unutacağını mı sanıyorsunuz? İttihatçı çelik çekirdek kaçıp gitti diye bu işten kurtulmak mümkün mü? Kişiler gelir geçer ama iştiyaklar kalır. Sizin seciyeniz böyledir! Yarın yine ilk fırsatta aynı emelleriniz olacaktır eğer ki devlet olarak yaşarsanız. İkinci büyük günahınızsa Bağdat Demiryolu'yla Almanların gölgesini Mezopotamya, Suriye ve Arabistan bölgelerine düşürmeniz oldu. Üstelik Bağdat Demiryolu'nu bir silah gibi kullanıp Avrupa'nın kalbinden Hindistan'a yol açmaya kalktınız. Hepsini geçelim, eğer Cihan Harbi'ne girer girmez rezil şekilde mağlup olup minder dışına düşseydiniz size bu kadar öfke duymayabilirlerdi. Ancak şu halinizle bile neredeyse üç yıl cephe cephe İngiliz kanı döktünüz. Ezcümle İngilizler için sizler Anadolu'da baş vermiş insanlık kanserisi-

niz ve bu topraklardan sökülüp atılmanız zaruridir! Yerinize bir Yunan İmparatorluğu kurmak istiyorlar. Bu yeni dünyada devlet olarak yeriniz olmayacak! Hatta sizi geçelim, komşularınız Rum ahalinin bile Anadolu'nun çürümüş yanını temsil ettiğini düşünüyorlar, onları da sizler kadar işe yaramaz ve kanı bozuk buluyorlar. Avrupalı ve Yunan muhacirlerle yepyeni bir medeniyet kurmak istiyorlar Yakındoğu'da. Evet, yarın nasıl olacak, hiçbirimiz bilemeyiz. Zira siyasi stratejilerin ve askerî taktiklerin sahada tatbikatı zaruridir. Lakin bunu İngilizlerin tecrübe edeceği kesindir. Öz kuvvetlerini Anadolu macerası yoluna tehlikeye atamazlar şimdi. Ama kanları daha değersiz ve ucuz olan Yunan köylü çocukları, Anadolu Rumları, öfkeli Ermeni gençleri İngilizlerin tüfeğinde mermi olsun diye varlar; onlar bugünler için desteklendi! Mevcut risklere rağmen ateşteki kestaneleri onlarla tutmayı tercih edeceklerdir. Yani azizim başınıza gelecek en kuvvetli ihtimal budur. Hâlâ devlet olarak himaye altında bile olsa mevcudiyetinizin devam edeceğini ve burada da Türk eşrafın bir kuvvetinin, ağırlığının olacağını düşünmek kusura bakmayın ama büyük saflıktır! Farkında mısınız bilmem ama size askerlik mesleği bile men edilecek. Türkler Fransız lejyonlarında düşük rütbeli olarak askerlik yapmalı mı yapmamalı mı, bunu müzakere ediyor adamlar. Demem o ki siz, 'Bu kara günlerde evvel Allah'a sonra İngilizlere güveniyorum,' diyen padişahınız ve başına geleceklere bigâne milletiniz gibi olmamalısınız. Aklı başında, kabiliyetli ve yüksek tahsilli bir müteşebbissiniz. Belki kaderden azade kalmak için Amerikan tabiiyetine geçmeyi, topraklarınızı kuracağımız şirketin malı haline getirmeyi düşünebilirsiniz. Bu bir zırh olarak sizi koruyacaktır. Peki, başka ne mümkündür? En zayıf ihtimal olarak Mustafa Kemal Paşa'nın muvaffakiyeti! Böyle bir realite belirirse siz de ona göre vaziyet alırsınız. Bana düşmandırlar,

diye düşünüyor olabilirsiniz ama dilinizle söylediniz, dostluk ve düşmanlık yoktur siyasette; menfaatler vardır. Onlar için ihtilalci diyorsunuz. Doğru, mümkündür. Ama bazen ihtilali çalmak ihtilal yapmaktan daha zahmetsiz olabilir. Sermaye ve toprak sahibi olan sizsiniz, unutmayınız."

Adnan Bey derin bir nefes aldı.

"Mustafa Kemal Paşa'yı küçük de olsa bir ihtimal olarak mütalaa ediyorsunuz, öyle mi?"

Sheamus gülümsedi.

"Kuvvet dengesi, sahip olduğu imkânlara bakılırsa şansı yok derecesinde. Ama buralarda pek olmayan bir cevher sahibidir. Siz İngilizlere kanmak için çırpınırken, o İngilizleri atlattı! Mezkûr istihbarat raporlarını defalarca okudum. İngilizler ondan o kadar kuşkulanmıyor ki, Lloyd George, 'Mustafa Kemal Paşa derhal Erzurum valisi olmalı,' diye izahat veriyor. Lakin Samsun'a çıkar çıkmaz fiillerini gören İngiliz irtibat subaylarının aklı başlarından uçuyor ve derhal alarm zilleri çalıyor. İngilizlerin makul bulduğu birisi iki ay sonra Anadolu'daki başdüşmanları oluyor! Anadolu'ya geçmek için kurduğu tezgâh sanatkârane. Ama kabiliyet yetmez imkân da lazımdır. Ona sahip mi? Mevcut vaziyete göre hayır!"

Adnan Bey mırıldandı.

"İstikbali bilemeyiz," dedi.

Sheamus güldü.

"Hakkınız var. Biz bugüne ve ticaretimize bakalım."

II.

Yılın ilk karı dünyayı örtüyordu. Gece vakti poyraz dinmiş, acı soğuk ara vermiş, tabiat rüzgârın ve cümle mahlukatın sesini eski ustalığıyla susturmuştu. Sanki çok ötelerde sadece razı olanların duyacağı bir sur üflenmiş de herkes ve her şey kulak kabartmıştı. Kalıcı kuşlar yuvalarındaki fısıltılarını kesmiş; kol düzeninde açılarak av kokusu arayan kurtlar aniden durmuş; yavrulamış dişilerin etrafını saran domuz sürüsü homurdanmayı bırakmış; dağlar, ormanlar ve çatlağında buz taşıyan kayalar karanlığı dinlemeye koyulmuştu. İşte o durgun sessizlik içinde aniden kar yağmaya, donmuş toprağın üzerinde hızla birikmeye başlamıştı. Arap Ali ininde gözlerini yummuş beklerken dışarıdaki suskunluğu hissetti. Kalktı, ateşine odun attı. Sığındığı mağaranın ağzına doğru yürüdü. Girişi örtmek için çektiği çalı çırpıyı, dalları araladı. Dünyaya baktı. Şahinkaya'nın güney yüzündeki mağaralardan birindeydi. Aşağıda karanlıklar içinde köyler, düzlükler ve ormanlar beyaz yorganını sırtına alan insanlar gibi belli belirsiz titriyordu.

Arap Ali, Akhisar Ovası'ndan kaçtığı gün köpük içinde kalmış atıyla ne yapacağını bilmez halde ormanların içinde dolanırken Gani Dayı'nın aniden karşısına çıkmasına hatırladı.

"Yine sana malum mu oldum?" diye sormuştu Ali.

"Yok, bu defa duydum da geldim."

"Allah'ın ormanı içinde beni nasıl buldun peki?"

"Ben anamın karnında öğrenmişim iz sürmeyi," demişti Gani Dayı.

Onu pek kimsenin bilmediği geçitlerden, yollardan sürükleyip Şahinkaya'ya getirdi. Bu mağaraya soktu.

"Atın burada kalamaz. Ben saklarım. Sana da giyim kuşam, arada azık getiririm. Ortalık durulana kadar burnunu çıkarma ininden," demişti.

Gani Dayı haftada bir sırtındaki heybeyle keklik palazı besler gibi baktı Arap Ali'ye. Her görünüşünde beraberinde havadisleri de taşıyordu. Kayalıoğlu Adnan Bey bakkalını, mağazasını yeniden imar etmiş, zeytin işini de kaldığı yerden devam ettirmişti ama öfkesi de katmerlenmişti. Beyin canını al da malına dokunma derlerdi ovada. Yani vaziyet tamam olmuştu. Lakin Adnan Bey'i çileden çıkaran Arap Ali'yi faka bastıramaması değildi. Ali'nin hâlâ Akhisar'a yakın yerlerde dolaşması, gözünü toprağından ayırmaması ve kendi kaderine uyup kaybolup gitmemesiydi onu asıl huylandıran. Huzursuzluk tedirginliği, tedirginlik öfkeyi tetikleyip duruyordu. Aslında Gani Dayı birkaç kere Ali'ye içine düştüğü vaziyetle yapmak istediklerinin denk düşmediğini anlatmaya gayret etmişti. Ama başaramamıştı. Ali sürekli bir fırsat kolluyor, köylülerin öfkesini ardında biriktirip Kayalıoğlu'nun sadece malını değil kulesini de yıkmayı arzu ediyordu. Kule dümdüz edilip bastığı toprak sürülmeden, ekilip biçilmeden kader denilen şeyin değişmeyeceğini söylüyordu sürekli.

"A Ali, a deli Arap! Kayalıoğlu dün mü çıktı meydana? Öyle kolay mı bu işler? Kule dediğin azıdişi gibi kökü topraktadır. Sen şimdi kelleyi kurtarmaya bak önce. Önce kelle yerinde kalacak ki arzunu yapasın istik-

balde. Köylüye de hatta kendi soyuna da öyle hemen güvenme," diye işleyip durdu Gani Dayı.

Aslında Arap Ali de ne yapacağını tam kestiremiyordu. Sudan çıkmış balık gibiydi burada. Askerde en kötü zamanlarda bile böyle olmamıştı. Birliğin parçası olmak, yanında birilerinin olması, sırtını arkadaşına dayamak ona kendini hiç çaresiz hissettirmemişti. Hakeza mülkte de arkadaşları, insanları vardı yanında. Ama şimdi neredeyse tek başına ve zayıftı. Böyle dağ başında, çaresiz, tedirgin serçe kuşu gibi kulağı kirişte yaşamak, Gani Dayı'nın getireceği iki lokmayı beklemek ağır geliyordu. Bir zaman sabaha karşı buhranlar içinde uyanmış ve Şahinkaya'nın yarına kadar yürümüştü. Tek adım daha atsa bütün bu acıları dinecekti. Uçurumla Arap Ali göz göze geldi. Kayarlarla öylece bakıştılar. Sonra düşündü ki, böyle kendini atıp öldürürse yarın Hakkın huzurunda anasını, babasını, bacısını göremezdi. Büyük günahın kefareti de yoktu. Döndü gitti mağarasına.

Şimdi de her şeyin üstüne kar başlamıştı. Arap Ali'nin hasretinin, acısının, çıkışsızlığının üzerine kış olanca gücüyle abanmaya başlamıştı.

Arap Ali yamaç boyunca inen karanlığı izlerken belli belirsiz sesler duydu. İki elini kulaklarına kepçe yapıp yeniden dinledi.

"Kurtlar!" dedi.

Uluyan bir sürü vardı aşağıda. Ama arada bağrışa benzer sesler de geliyordu. Sanki birisi ya da birileri haykırıyordu.

Sonra iki el tabanca sesi duyuldu.

Ali yekindi. İçeriye koşup ateşi söndürdü. Nacağı aldı. Mağaranın girişine sindi.

Sesler yaklaşıyordu. Bir adam bağırıyor, arada at kişnemeleri duyuluyordu. Kurt sürüsü son kez uluyup sustu.

Aşağıdan gelen sesler yaklaştı. Karanlığın içindeki

her kimse mağaraya doğru yürüyor, arkasından da bir at geliyordu sanki.

Sonunda gölge seslendi.

"Arap Ali! Benim len! Koş gel tükendim!"

Gani Dayı'nın sesiydi.

Ali fırladı. Gani Dayı yularından tuttuğu atı tepeye doğru çekiyordu. Kan ter içinde kalmıştı.

"Cinsine tükürdüğüm kurtları! Karın içinde fırlayıp geldiler. Beni izliyorlarmış. Tam yamaca saracakken sardılar beni. Nasıl da biliyorlar fak kurmayı!"

Ali atı aldı. Hızla mağaranın içine soktu. Hemen ateş harladı. Heybeleri indirdi. Atın yem torbasını boynuna geçirdi. O sırada Gani Dayı gelmiş, dolaklarını çözüp, çarıklarını çıkarıyordu. Kardan ıslanan çoraplarını ateşe doğru tuttu.

"Yaşlandım vallahi. Ne dolmaz çilem varmış benim!"

Ali gelen erzakla sofrayı hazır etti. İki adam ateşin karşısında lokmalarını çiğnemeye başladılar.

"Kar tutacak diye mi atla geldin?" dedi Ali.

Gani Dayı yufka ekmeğini uzun uzun çiğnedi. Ufak testiden su içti.

"Sana haberlerim var. Önce kara haberi diyeyim. Arap Osman uçmağa vardı!"

"Ne?"

"Adnan Bey öldürtmüş."

"Nasıl olmuş?"

"Boğazını kesmişler. Sonra ayağına bir burgatalık ip bağlayıp kuleden sarkıtmışlar. Köylünün gözü önünde can çekişerek ruhunu teslim etmiş."

"Vay namussuzlar, vay alçaklar!"

"Adnan Bey haber yollamış reayaya. Arap Ali buralardan gitmezse her aklıma düştüğünde sizden birini kuleye asacağım böyle."

Ali elindeki lokmayı sofraya bırakıp geriye çekildi. Dizlerini karnına çekti, kollarıyla sarıldı kendine.

"Vay Osman vay! Kardeşim benim. Sebebin ben oldum ha!"

"Sebebi sen değil Kayalıoğlu neslidir! Kendini parçalasan ne fayda? Olan oldu. Emir Allah'ın deyip geçeceksin. Çare yok."

"Gideyim şu Adnan Bey'i ocağında parçalayayım! Anam, babam, bacım, ahretliğim hepsi bunun toprağına karılıp gitti!"

Gani Dayı da sofradan geri çekildi. Ateşe kütük attı. Yeniden oturdu.

"Kargışını aklının önüne koymayacaksın. Yoksa ömür geçe, boşa geçe! Diyelim ininden çıktın, geçtim mülkün duvarlarına dayanmanı, daha Akhisar'a varmadan vurulursun. Zaten seni tahrik etmek için yapıyor bunu Adnan Bey. Köylüye de güvenme. Kulağıma fısıldadılar. Artık etin onlara ağır geliyor. Bugüne dek dişlerini sıktılar amma gayrı ip koptu kopacak. Belki beni izciler takip etmiştir. Şimdi yerini Adnan Bey'in kulağına fısıldıyorlardır."

Arap Ali başını kaldırdı.

"İşte ben öleyim istiyorum. Kimsem kalmadı, tutunacak dalım yok. Kendimi öldüremem; sana yap desem, olmaz dersin. O zaman gideyim vuruşarak öleyim bari."

"Senin arzun ölmek değil kendini öldürtmek. Dünyaya ölmek için geldik. Kabul. Ama boşuna yaşamak için gelmedik. Leşini ayaklarından kuleye astıklarında ne olacak? Sadece ölmüş olacaksın. Kime faydan olacak? Kimseye!"

"Ne yapayım o zaman Gani Dayı?"

"Yaşa!"

"Ne için? Nasıl?"

"Boşuna ölmemek için yaşa. Nasıl mı? Kendinden olanları, kendin gibi olanları bulup sırt sırta vererek!"

"Kim var öyle. Bu dağlarda kurt gibi tek başınayım ben."

"Evlat senin hiç mi görgün, hiç mi bildiğin yok, ha? Dağda kurt tek başına mı gezer? Sen de sürünü bulacaksın. Yalnız başına savrulup gidersin rüzgârda. Ama birken iki oldun mu çoksundur."

"Nerede sürü hani?"

"Dağlarda zeybekler var misal."

"Haydut dediğin zenginden çok fakirin canını yakar. Eksik olsunlar."

"Öyle başıbozuk olmayanlar da var aralarında. Yunan'la vuruşuyorlarmış. Herkes bundan konuşuyor."

"Eşkıya adama güven olmaz. Bugün burada durur yarın karşıya geçer."

"Lakin şöyle bir iş var. Seni başkası da sordu bana."

"Kim ola?"

"Gördesli Hacı Bey haber yolladı. Yaptıklarını, vaziyetini duymuş. Seni görmek istiyor."

"Ne için?"

"Orasını bilmem. Hacı Bey'i tanırım. Mert adamdır. Kefil olurum. Lakin yine de sana sormadan bir şey demedim. Eğer görüşmek istersen yarın öğlene Kayacık'taki kükürtlü çeşmeye gelip bekleyecekler. Merakın varsa gidip konuşursun. Yok dersen de buradan hemen gitmen gerek. Artık Akhisar'a yakın yerlerde sana rahat yoktur."

Gani Dayı durdu. Kuşağından bir tabanca çıkardı.

"Bu senin. Bana evvelce verdiğin parayı saklamıştım. Gittim bunu aldım. Epey haraptı ama adam ettim. Yalnız gelirken altı merminden ikisini kurtlara harcadım. Artık bir atın, bir tabancan ve dört fişeğin var."

Arap Ali tabancayı eline aldı. İnceledi, tarttı. Gülümsedi sonra.

"Çok güzelmiş bu. Karadağ revolveri mi?" dedi.

Gani Dayı başını salladı.

Sabah gün doğarken hava durmuştu. İki adam ve bir at dize kadar kar içinde yürüyerek Şahinkaya'dan uzak-

laştılar. Soğuk hâlâ tetikteydi. Poyraz esip esememekte tereddüt edence ayaz elini ayağını henüz uzatmamıştı. Yamaçtan inerken Gani Dayı'nın gece vakti vurduğu iki kurdun yanından geçtiler. Kanun değişmemişti. Düşeni sürüsü parçalamış, açlıklarını yatıştırmışlardı.

Öğlen vaktine doğru Kükürtlü Çeşme mevkisine vardılar. Çeşmenin yalağını dolduran bilek kalınlığındaki sudan ılgın ılgın çürük yumurta kokusu ve buhar yükseliyordu.

Atı bir çalıya bağladılar. Ateş yakıp ısındılar. Çeyrek saat geçmişti ki karla kaplı çamların ve sisin içinde bir atlı belirdi. Onları görünce atını sürüp yanlarına geldi.

"Selamın aleyküm!"

"Ve aleyküm selam!" dedi yaşlı adam.

"Gani Dayı sen misin?"

"He, benim."

"Gelirken sakındınız mı iyice?"

"Evet. Takip yemedik. Derenin içinden dolanarak geldik. İz bırakmadık."

"Şüpheli birine rastladınız mı?"

"Yok, kimseyi görmedik."

"Davar sürüsü falan gördünüz mü uzaktan olsa da?"

"Çan sesi bile duymadık."

Adam buldan bezinden yağlığını başından sıyırdı. Atıyla etraflarında dolandı. Geldikleri yöne doğru baktı. Sonra döndü. Keskin bir ıslık çaldı.

Az sonra atlının geldiği yönden at kişnemeleri duyuldu. İki gölge tırısa kaldırdıkları atlarıyla çam ağaçlarının sakındığı hafif kar tutmuş patikadan koşturarak geldiler. İkisi de köylü kıyafetineydi ve başlarına sardıkları buldan yağlıklarla yüzlerini örtmüşlerdi.

Tam önlerinde durdular. Atlılardan biri yere atladı. Koşar adım Arap Ali'nin önünde durdu. Başlığını çıkarıp yere attı.

Ali yıldırım çarpmış gibi oldu. Yerinde çakılmış gibi öylece kaldı bir an. Sonra iki adam kuvvetle sarıldılar birbirlerine. Gözyaşlarına boğulmuşlardı.

Arap Ali sonra çekildi geriye, elinin tersiyle iki gözünü sildi.

"Yüzbaşım," dedi. "Sen nereden çıktın böyle!"

Yüzbaşı Cemil güldü.

"Zuhur eyledim!"

"Vallahi öyle oldu."

"Geldiğimden beri aklımdasın. Akhisar'a inip seni bulacaktım. Ama Yunan keşif kolları, Rum çeteler, Müslüman eşkıyalar derken denk getiremedim. Sonra vukuatını duyduk, dağlara çıkmışsın. Aha dedim gökte ararken yerde bulduk bizim adamı."

Gülümsediler karşılıklı.

Yüzbaşı Cemil yarım döndü, arkadaşını işaret etti.

"Gördesli Hacı Bey, yakın dostumuzdur. İlk gelen de Bayatlı İsa. O da bizdendir."

Hacı Bey başıyla selamladı, Bayatlı İsa hâlâ tedirgin bir şahin gibi etraflarını saran çamlara doğru bakıyordu.

Az sonra ateş yaktılar. Başına Gani Dayı ve Bayatlı İsa çöktü. Hacı Bey, Yüzbaşı Cemil ve Arap Ali biraz ötedeki meşenin altına yaydıkları keçeye oturdular, baş başa verip fısıltıyla konuştular.

"İşte böyle Ali," dedi Yüzbaşı Cemil. "Yeniden iş başa düştü. Vazifeden kaçmak olmaz. Memleketimizi bu ağır vaziyetten, milletimizin izzetinefsini bu aşağılıkların ellerinden çekip almamız şarttır. Senin de yanımda olmanı isterim. Hem yavuz askersin hem de sırtımı rahatlıkla sana verebilirim. Buna ben milli kıyam..."

Arap Ali eliyle Cemil Bey'in konuşmasını kesti:

"Yüzbaşım kusura bakma da bu laflarla boğazıma kadar doluyum ben. Vazife dersen o ocağın cehennemine girip çıktık. Ha, yeniden mi kor demiri elimizle tutup

örse yatıracağız? Bundan da kaçmam lakin size tek sualim olacak. Bu cenkte Kayalıoğlu Adnan Bey nerede duracak? Çünkü o neredeyse ben tam karşısında vaziyet alacağım. Cephemi ona göre tutacağım."

Yüzbaşı Cemil Hacı Bey'e baktı.

Hacı Bey gülümsedi.

"Adnan Bey sadece karşımızda değildir aynı zamanda namlumuzun ucundadır da. Senin hikâyeni biliyorum. Buralarda bile dilden dile çok anlatıldı. Ama bizim Kayalıoğlu'na olan muhalefetimiz intikam hissi değil onun mevcudiyetine olan itirazımızdır. Şimdi harp veriyoruz. Allah bize muzafferiyet nasip ederse sadece düşmanı kovmuş olmayacağız. Yarın yeni bir memleket de vücuda getireceğiz. Viranları mamur etmek, açları tok kılmak mecburiyetimiz olacak. O halde istikbal için toprak ve köylü en büyük kuvvetimizdir. Milletimizi doyuramazsak ve yine birilerine muhtaç vaziyete düşersek bu acıları boşuna yaşamış oluruz. Bunun için çok kafa yorduk. Kooperatifler tecrübesi çok işimize yarayacak. Ama hepsinden öte mevcut vaziyeti değiştirmemiz gerek. En kıymetli topraklarımız, en velut, en sulak arazilerimiz bir avuç beyin, ağanın elindedir. Böyle gitmez. Toprak taksimatıyla köylümüzü toprak sahibi yapmamız da şarttır. Ezcümle Adnan Bey bizim tabii hasmımızdır."

Arap Ali lafa girdi.

"Nedir bu taksimat dediğin şey?"

"Şimdi Adnan Bey'in ne kadar toprağı var?"

"Çok!"

"Peki ya Arapoğlu neslinin?"

"Hiç!"

"İşte toprak taksimatı bu ayarı bozuk teraziyi düzeltmektir. Köylüye ihtiyacı kadar, ekebileceği kadar araziyi dağıtmaktır. Çoktan alıp önce hiçe sonra da az olana vereceğiz yani."

Arap Ali durdu, düşündü. "Toprak," diye mırıldandı. "Altına girmek için değil üstünü şenlendirmek için toprak..." diye geçirdi içinden.

"Elbette," diye ekledi Hacı Bey, "yekpare değiliz. Bizden olan herkes benim gibi konuşmayacaktır. Ama şimdi harbin içindeyiz ve bu vazifeyi ne kadar üstlenirsek, taşın altına elimizi ne kadar çok koyarsak yarın zaferden sonra o kadar sözümüz geçer. Tarlada olmayanın harmanda yüzü olur mu?"

Yukarılardan çığlık sesi duyuldu.

Arap Ali başını göğe kaldırdı. Üstlerinden geçen alıcı kuşu izledi bir süre.

"Lakin Ali," dedi Yüzbaşı Cemil, "yolumuz büyük tehlikelerden geçecek. Ve muhtemel ki harman gününü göremeyeceğiz."

Ali gülümsedi.

"Ne yapalım, insanoğlu hep ölmek için gelmiş dünyaya derler. Eğer dediğiniz gibiyse ve hep böyle olacaksa ben varım!"

Ayağa kalktılar. Arap Ali'ye sırayla sarıldılar.

"Şimdi sen Bayatlı'yla git. Onun köyü bizim yataktır. Vakti gelince seni bulur yapacağımız işleri enine boyuna konuşuruz," dedi Cemil Bey.

Arap Ali ayrılırken Gani Dayı'nın eline sarıldı. İki kere öptü.

"Hakkını helal et. Muhtemel ki bir daha görüşemeyiz," dedi.

Gani Dayı kahkaha attı.

"Ulan gidinin Arap! Biz ikimiz, kolay ölemeyiz öyle," dedi.

Ali ve Bayatlı İsa ormanların içinden yan yana at sürerek geçtiler. Rahvandılar. Uzun süre hiç konuşmadılar. Çınlayan kuşlar onların ayak seslerini duyar duymaz susuyor, uzaklaştıklarında arkalarından yine çağlamaya

başlıyorlardı. Yükünü tartamayan kimi çam dallarından sıyrılan kar kütleleri patırtılar içinde önlerine düşüyordu. İşte o zaman kar tozunun arasında koşan sincaplar ortaya çıkıyordu. Kınalı sırtlarıyla zıplayarak kardan tümseklerin ardına saklanıyor, iki ayaklarının üzerine tüneyip geçen atlılara bir süre bakınıyor ardından en yakın ağaç gövdesine atlayarak yukarılara doğru tırmanıp ilk ulaştıkları dalın üzerinden yeniden ormanın yabanlarını kaybolana dek izliyorlardı. Güneş bulutların arasından çıkınca yumuşayan ortalığı mis gibi ardıç çırası kokusu kaplamıştı. Arap Ali taze havayı içine çektiğinde vücudunun şenlendiğini hissediyordu.

Böylece epey gittikten sonra Bayatlı, "Kardeş acıktın mı?" diye sordu.

Ali yol arkadaşının yumuşak sesini sevmişti.

"He valla. Geceden beri lokma girmedi ağzıma."

Bayatlı hafifçe eğildi. Eğeriyle atının teni arasına parmaklarını uzattı. İki parça kahverengiye dönmüş et çıkardı. İri olanı Ali'ye verdi.

"Kuru et. Tutar bu seni," dedi.

Ali ağır ağır çiğnedi. Gerçekten lezizdi.

"Bizim erkeçlerden. Son güz bastırdık," dedi Bayatlı.

Lokmaları bitince Bayatlı kuşağından bir avuç iğde, bir avuç da kuru dut çıkarıp uzattı.

İki adam böylece hiç konuşmadan dağdan dağa, ormanlar içinde ikindiye kadar ağır ağır yol aldılar.

Sonunda Arap Ali dayanamadı.

"Irakmış gideceğimiz yer," dedi.

Bayatlı kahkaha attı.

"Yordum seni. Aslında kısa yollar da vardı ama tedbir için menzili çok uzattım. Açığa çıkmayalım diye hep yamadan, ormandan yol teptik. Pek emniyetli değil ortalık," dedi.

Akşam vakti inerken tepenin üzerinden köy görüldü. Birbirine sırtını vermiş kerpiç evlerin bacaları nazla-

narak tütüyordu. Uzaktan develer bozuluyor, davarların ardındaki köpekler ürüyordu. Köyün sırtını verdiği meşe ormanının çıplak kahverengi zemini, yaprak dökmeyen çalıların ve ardıçların yeşil gölgeleriyle leke leke yeni kırkılmış bir Yörük halısı gibi gelenlere karşı parlıyordu. Köyün etrafını çevreleyen ve haleler halinde yayılan bağlarla bahçelerin sınırlarına tutunan ulu cevizlerle kavaklar yayılarak Kum Çayı'nın mendereslerine kadar varıyordu. Çayın öte yakasında Yörüklerin Bayat Alanı dedikleri engin ve sınırsız bir düzlük başlıyor, yatağın iki yanı boyunca darala genişleye doğu ve batı yönünde uzayıp gidiyordu.

Taşlarına çarparak akan küçük bir dereyi geçtiklerinde kalabalık keçi sürüsü önlerini kesti. Kuru zamanlarını yaşayan dişiler yağ tutmuş vücutlarıyla en öndeki tekenin ardından hızlı adımlarla akıp geçmeye başladılar. Erkeçler aceleyle onları takip ediyordu. Derken sürünün muhafızı akbaşlar iki atlıya karşı huysuzlandılar; korkunç göğüsleriyle ve tok, kısa, tehditkâr havlamalarıyla ileri atılırak koşturup yaklaştılar.

Bayatlı kamçısını kaldırıp, "Hoyt! Uşt! Geri bas deyyus!" diye bağırınca köpekler bir an durdular ama sonra yine külhan çalımlarına devam ettiler. Sürüyle atlıların arasına girmelerine rağmen saldırganlıkları geçmemişti. Arap Ali ürktü bir an. Zıplayıp atın üstünden onları kapabilir sonra iki saniye içinde boyunlarını dişleriyle kırabilirlerdi. Öyle delişmen, çeviktiler.

"Seni tanımıyorlar mı?" dedi.

"Tanırlar ama çoban dur demeden geri basmaz bunlar."

"Çoban nerede ki?"

Bayatlı yamaçtaki karaltıyı gösterdi parmağıyla.

Kepeneğine bürünmüş bir atlı onlara doğru bakıyordu.

Bayatlı, "Maya! Hele Maya! Benim be! Gel de tut itlerini!" diye bağırdı.

Atlı hayvanının karnını mahmuzladı. Yıldırım gibi koşarak yaklaştı. Köpeklerin yanına varınca, "Uşşt!" demesi yetti. Canavarlar hemen akan sürünün içine girip kayboldular.

Atlı dizlerine sıkıştırdığı tüfeğini omzuna astı, kepeneğinin başlığını indirdi. Boynuna düşmüş başörtüsünün üzerine yayılmış uzun kestane saçları ve iri gözleri akşam loşluğunda ortaya çıkıverdi.

Bayatlı, "İnşallah bir gün bu köpekler beni parçalamaz! Senin yanında iyice deliriyor bunlar," dedi.

Kadın gülümsedi. Bir süre onlara baktı. Sonra omzuna çapraz astığı martiniyle sırtını döndü, uzaklaşan sürüye doğru dörtnala kayboldu.

Arap Ali, "Çoban kadın mıydı?" dedi şaşkınlıkla.

Bayatlı başını salladı.

"Ata biniyor, tüfek taşıyor ha?"

Bayatlı kahkaha attı.

"Burası senin ovaya benzemez Arap," dedi. "Yörük işindeyken kadın erkek ayırmaz. Kaçgöç de olmaz bizde. Maya benim halamın kızı. Beyi askerde şehit oldu. Bir mevsim sonra da bebesi öldü. Özü kalmayınca el evinde durma bize gel dedik. Döndü. Aynı evde yaşarız şimdi," dedi.

"Adı Maya mı?" dedi Arap Ali. "Bu nasıl isimmiş?"

"Evet, Maya. Devenin dişisine maya deriz biz. Sürü ondan mayalanır, çoğalır. Analar kızlarına Maya adını da verir. Bereketli olsun diye."

"Yani bildiğimiz, sütü uyuttuğumuz, yoğurt sonra da yağ çıkardığımız maya, ha?"

"Evet, tam da odur işte."

"Vay be!" dedi Arap Ali içinden. "Maya ha! Çok da güzelmiş!"

Akşam evde sofraya oturduklarında Bayatlı, tek tek anasını, babasını, yaşlı nenesini, çoluk çocuğunu Arap Ali'ye tanıttı. Artık evin bir oğlu da o olacağını, köylüyü tembihleyeceğini, herkesin ağzını sıkı tutması gerektiğini söyledi.

"Ali kardeş sen bir hafta, on gün dışarıya çıkma. Ne olur ne olmaz. Burada yer içeriz, aşağıda hayvan damında sana yer hazırlarız, orada uyursun. Sıcak olur. Sonra yavaş yavaş alışırsın köyümüze," dedi.

Maya ocağın yanında çorba kazanını karıştırırken gözlerini Arap Ali'ye dikmiş konuşulanları dinliyordu.

Böylece Arap Ali'nin buhranlı Bayat günleri başlamış oldu. Oysa daha önce saklandığı Şahinkaya mevkisinde daha özgürdü. Tehlikeli de olsa tedbiri elden bırakmadan dağda dolaşıyor, uzaktan köyleri, insanları, geçen sürüleri izliyordu. Hatta Gani Dayı ona kınnaptan fak kurmayı öğretmişti. Arada sırada tuzağına düşen kır tavşanlarını yakalayıp inine getiriyor, kendince ziyafet çekiyordu. Şimdi burada ahır köşesinde, dışarıdaki hayatın seslerini dinleyerek sırtüstü ot yatağının üzerinde vaktini geçiriyordu. Geceleri bazen yukarıya çıkıyor, kimi zaman da Bayatlı yemeğini bir siniyle dama getiriyordu. Karşılıklı tek dal sigara içimlik konuşuyorlar sonra onu yine karanlığına, yalnızlığına bırakıp dönüyordu.

İyice daralmıştı. Bir gece ahıra bırakılan bakır kazanda sıcak suyla taşın üzerinde yıkanırken artık buradaki hayata tahammül edemeyeceğini düşündü. Sabah erkenden atına atlayıp gitmeyi kafasına koydu. Yüzbaşı Cemil Bey isterse onu yine Şahinkaya'da bulurdu. Canına tak etmişti!

İşte böyle alacakaranlık içinde geceden daha kara çıplak vücudundan buharlar tüterken ve ayakta donmuş bir mermer gibi durmuş düşünürken bir çift delici gözün ahırın tahtaları arasından onu ısrarla izlediğini bilemezdi.

Sabah gün doğmadan kalktı. Atını hazırlarken ayak sesleri duydu dışarıda. Kapı açıldı. Bayatlı telaş içinde içeriye girdi. Öyle ki Arap Ali'nin hazır halde beklediğini fark etmemişti bile.

"Haber geldi. Gördes civarında Müslüman çeteler dolaşıyormuş; içinde Yunan zabitler, Rum izciler varmış. Keşif devriyelerini görmüş bizimkiler. Hacı Bey haber yolladı. Ne olur ne olmaz, Arap Ali'yi köyün dışında saklayın," dedi.

Ali'nin yüzünü gözünü aceleyle buldan beziyle sardılar, örttüler. Boz renkli kepenek giydirdiler. Atına binip damın yüksek kapısından eğilerek çıktığında dışarıda keçi sürüsünü ve hayvanların ortasında omzuna çapraz asılmış tüfeğiyle at üzerinde dimdik duran Maya'yı gördü.

Bayatlı, "Seni muhafazalı bir yere götürecek," dedi.

Arap Ali ve Maya yan yana, sürünün peşinden ağır ağır köyden uzaklaştılar. Ormanın içine girerken akbaşlar gelip Ali'nin atının etrafında dolanmaya başladılar. Burunlarını kaldırıp kokluyor, ağlar gibi inleyip geri gidiyor sonra yine geri dönüyorlardı. Ali ürkmüştü.

"Aparmasınlar beni!" dedi.

Maya gülümsedi.

"Sana benim kepeneği giydirdik. Seni yabancılıyorlar ama kokumu alınca duruyorlar. Azdan alışırlar."

Ali o zaman kepeneğin vücuduna değen yerlerinin hafifçe ısındığını, tenine tatlı bir sıcaklığın yayıldığını hissetti.

Bir saatlik yürüyüşle ormanın düzlüğünden bir geçide geldiler. Yol dik yarların buluştuğu dar dere yatağına doğru alçalmaya başlamıştı. Maya sürüyü köpeklerin de yardımıyla ustaca patikaya soktu. Keçi sürüsü ip gibi sıraya dizildi; koşturan, uçuruma fazlaca yanaşanları kovalayan köpeklerin verdiği hizayla yokuş aşağıya yöneldi. İndikçe yarların yükselen duvarları ve güneş ışığına ulaş-

mak için dimdik delice boy atmış çam ağaçlarının loşluğunun içine girdiler. Küçük çavlanlarıyla hızla akan suyun gürültülü çağıltısı derenin daracık vadisinde çınlayarak yankılanıyordu. Yol indikçe yalnızca bu ses duyulur olmuştu. Artık derenin hükmüne girmişlerdi. Maya sürüsünü daracık eski taş köprünün üzerinden aşırdı. Karşı yakaya geçtiler. Yarım saat kadar o yanda devam ettiler.

Yan yana geldikleri bir anda Maya, Ali'ye döndü.

"Herkes seni anıyor buralarda. Daha köye gelmeden adın duyuldu," dedi.

"Ya? Ne dediler benim için?"

"Bey vurmuş, kule yıkmış, konak yakmış, yiğitlik yapmış, dediler."

Arap Ali kahkaha attı.

"Azıcık palavra olmuş bu!"

"Yapmadın mı?"

"Beyi vuramadım, kulesini yıkamadım ama dükkânlarını yaktım."

"E, olsun. Beylerin malı canından özgedir. Az şey mi bu?"

Ali gülümsedi.

"Bana yetmedi ama hiç yoktan iyidir tabii."

Maya hafifçe uzaklaşan atının gemini çekti. Yeniden yaklaştı. Neredeyse dizleri birbirlerine değecekti.

"Sen koca harbe de gitmişsin, öyle mi?"

"Evet. Gittim, döndüm."

"Benim beyim dönmedi cepheden."

"Öyleymiş. Emir Allah'ın. Allah sana ömür versin."

Arap Ali hafifçe başını çevirip Maya'ya baktı. Uzun dalgalı kestane saçları başörtüsünden taşıp omuzlarına dökülüyordu. Buz gibi havaya rağmen ondan yana ılık bir esinti geliyordu durmadan.

"Doğuda şehit oldu. Karlı dağlarda kalmış. Ordusuyla tekmil donmuşlar. Sen duydun mu hiç bunu?"

"Duydum," dedi Ali. "Harp çok fecidir. Vurulursun, parçalanırsın, donarsın, yanarsın. Hiçbir şey değmedi mi bu defa hastalıktan kırılırsın."

"Sen o cepheye gittin mi? Belki beyimi de görmüşsündür."

"Yok, gitmedim. Ben Çanakkale'de, çöllerde vuruştum."

Maya uzanıp atının yelelerini uzun, ince parmaklarıyla okşadı.

"Allah bilir ya," dedi, "donmak en iyisidir. Sıcakta çürüyüp kokacağına dağda uykunda kalırsın. Sonra belki canavarlar gelir ölmüş etini didikler. Olsun. Kurt yüzü mübarektir."

"Kurt düşmanınız değil mi sizin?"

"Biz hem korkarız kurttan hem de severiz onu. Sor nedendir?"

"Sordum say."

"Rahmetli anam masalını anlatırdı bize çocukken. Evvel zamanda, zengin ve yavuz bir Türkmen beyi varmış. Üç kızı olmuş. Erginlemişler zamanla. En büyüğünü padişaha gelin etmiş. Öyle olunca öteki kızlarına gelen görücüleri beğenmez olmuş. Kimseyi kızlarına yakıştıramıyormuş. Gelirse şahlar şahı, padişahlar padişahı bir güvey, belki o zaman gönlüm razı olur, dermiş hep. Geleni kov, gideni kov! Bakmış böyle olmayacak. Eli boş dönen kızgın talipler bu kızları kaçırır sonunda diye, emir vermiş yüksek bir kule yaptırmış. En üstüne de kızlarını kapatmış. Gel zaman git zaman kulenin etrafında kara bir kurt peyda olmuş. Gezip dolanıp gözünü kuleye dikiyormuş. Sonunda küçük olan kız bacısına demiş ki, benim talibim budur, gönlüm de ona meyillidir; ben kaçacağım. Ablası yalvarmış yakarmış, kuleden inme babam seni öldürür, insan insana varır, sen delirdin mi demiş. Ama kız, içimde bir his var, kara kurt değil yağız bir

alptır bana gelen demiş. Kulenin taşlarına tutuna tutuna aşağıya inmiş. Ayağını yere basar basmaz kurt donundan çıkan yağız alp iki ayağının üzerine dikilivermiş. Koşup sarılmışlar birbirlerine. Kızın kıskanç ablası kulede ateş yakmış. Dumanına babası koşup gelmiş ordusuyla. Hiddetten delirmiş. Benim kızım ovaların şahına yaraşırdı, bu dağlıyı nereden buldu, diye tepinmiş. Başını alın bunların, demiş. Adamları başlamış ok atmaya, kargı sançmaya. Delikanlı hemen kurt donuna dönmüş, kız sırtına binmiş. Doğruca dağlara kaçmışlar. İşte ovalı Türkmen beyinden uzakta dağlara çıkan o iki candan biz çoğalmışız. Hayat ağacımızın köklenmiş, boy atmış. Kurt denk getirirse bizim canımızı yakar, biz de denk getirirsek onun canını alırız. Ama işte özümüz birdir, dökersek de kendi kanımızı dökeriz. Kime ne!"

Arap Ali dalıp gitmişti Maya'nın masalına. Atlar birbirlerine iyice yanaşmıştı. Neredeyse diz dize süreceklerdi.

Maya, "Ya Arap," dedi. "İşte bizim hikâyemiz buncadır."

Sonra atının karnını topuklarıyla aniden dürttü. Mesafeyi açıp sürünün içine daldı.

Ali uzaklaşan kadının ardından baktı kaldı öylece.

Sonunda İn Deresi denilen mevkiye vardılar. Derenin çağıltılarının yankılandığı derin bir yarın dibiydi burası. Keskin vadinin yükselen duvarlarını hudut gibi saran ormanın sert ağaçları kucak kucağa kavuşup dışarıdan görülmeyi imkânsız hale getiriyordu. Sürüyü büyükçe bir mağaranın kocaman ağzından soktular. İçeride yazdan biçilip kurutulmuş çayır ve yonca denkleri vardı. Maya kuru otları hayvanların önüne serdi, sonra mağaranın içinde büyükçe ateş yaktı. Dışarıdaki keskin soğuktan eser yoktu burada.

Hiç konuşmadan yemek yediler. Ardından yere ser-

dikleri keçelerin üzerinden geriye çekildiler. Mağarada istif edilmiş kütüklerden birini daha ateşe sürükleyip attı Arap Ali. İyice ısınmışlardı.

"Ben sabah gün doğmadan sürüyü çıkarır giderim. Sana kuru et bırakacağım. Suyunu dereden içersin. Birkaç güne seni almaya gelenler olur. Etraf emniyetlidir ama sen yine pek ortalıkta dolaşma," dedi Maya.

Ali sustu. Kadının yüzüne baktı. Çocuk gibi mahzunlaşmıştı. Yine yalnızlık, yine kaçaklık, inlerde, kuytularda geçen zaman onu gelip bulmuştu. Böyle yaşamaktansa ölüp gitmek en iyisiydi.

Maya onun çökkünlüğünü hissetmiş gibiydi. İnsanın içinde biriken zehir ancak konuşarak akıtılırdı.

"Herkes diyor ki, Arap Ali'nin kimsesi kalmamış. Öyle mi?"

Kafasını salladı Ali.

"Ocağımızdan bir baş ben kaldım işte."

"Peki, bundan sonra ne yapacaksın Ali?"

İç çekti.

"Harp edeceğim nasipse. Elimde silahım ölüp gideceğim."

"Ölmek için mi harp edilir?"

"Edilmez mi?"

"Edilmez!"

"Benim arzum budur."

"Madem ölmek istiyorsun. Belinde tabancan var. Sık kafana bitsin."

"O günahtır."

"O zaman seni vuracak birini bulalım. Atını, silahını verdin mi bu dağlarda sıraya girer adamlar."

Arap Ali kızmıştı bu laflara. Dudaklarını ısırdı. Başkası olsa pişman ederdi ama sustu. Sonra dayanamadı.

"Bunlar erkek işidir. Sen harp nedir gördün mü hiç?"

"Senin gibi adam boğazlamadım belki ama ben de

bilirim neyin ne olduğunu. Sefere ölmek değil zafer var diye gidilir. Bunun için de yaşamak lazım gelir. Hayattan bıksaydın beyden kaçmazdın. Sonra saklanmazdın. Hepsini geçtim bu işlere yeniden bulaşmazdın. Sen muzaffer olmak istiyorsun. Öyleyse harbin sonuna kadar postu deldirmemeye bakacaksın. Yoksa boşuna cenk etmiş olursun. Böyle her şeye de kararırsan hiç olmadı kıran gelir bulur seni."

Ali, Maya'nın gözlerinin içine baktı.

"Yaşamak," diye geçirdi içinden. "Evet, belki de yaşamak en iyi şeydir..."

Ateşin iki uzak noktasında başlarının altına eğerlerini alıp uzandılar. Arap Ali Maya'nın kepeneğine sarınmıştı. Onun uyutulmuş sütü andıran kokusuyla dolup taşan uykuya teslim oldu çok geçmeden. Gecenin ilerleyen koyu vaktinde iyice küllenen ocağın şavkı gitmişti. Derken bir gölge Arap Ali'ye doğru sessizce yaklaştı. Ali gözlerini açmadan tam göğsünün üzerinde sakladığı tabancasının kabzasını usulca kavzadı. Yanaşanın kim olduğunu kokusundan anlamıştı. Hiç ses etmedi. Bir çift el üzerinden hafifçe sıyrılan kepeneğini düzeltti. Ali'nin üzerini örttü. Geldiği gibi sessizce kayboldu.

Birkaç gün geçtikten sonra Bayatlı İsa İn Deresi'ne gelip Arap Ali'yi aldı.

"Cemil Bey bizi bekliyor," dedi.

Kuzeydeki Bölükpaşa Çiftliği'ne doğru kar içinde boğuşarak gittiler.

III.

Bölükpaşa Çiftliği, Gördesli Pehlivan Ahmet Ağa'nın karşı yamaçlarda başlayıp Kum Çayı'na kadar uzanan boğaz üzerindeki küçük arazisinin üzerine konmuş beş evlik bir kümeydi. Ovada olsa konak sayılmayacak orta irilikteki evde Ahmet Ağa'yla ailesi yaşardı. Öteki evlerde yarıcılar, ameleler kalırdı.

Yarıcılara ait evin tek göz odasında Bayatlı İsa ve Arap Ali akşam yemeği yediler. Bayatlı tütün çıkardı. Ali sigarayı büyük bir saygıyla parmaklarında çevirdi. Ocaktan aldığı çırayla yavaşça ucundan yaktı. Dumanını salarken İsa'nın tütün kesesini çıkardığı kuşağından baş vermiş kırmızı bir kurdele ucunu fark etti. Parmağıyla gösterdi.

"O nedir?"

Bayatlı İsa önüne baktı. Sonra kurdeleyi tutarak çıkardı. Ucunda bir madalya vardı. Arap Ali uzandı, aldı.

Sonra kendi kuşağına parmaklarını sokup bir madalya da o çıkardı.

Bayatlı şaşkınlıkla bağırdı.

"Çanakkale Liyakat Madalyası! Yoksa sen bizim alayda mıydın? 57. Alay!"

"Ben 27. Alay'daydım. Bu madalyaları iki alaya verdiler sadece."

"O halde seninle aynı gün, aynı yerdeydik, ha?"

"Öyle olmalı. Conkbayırı! Sen de süngü taarruzunda mıydın yoksa?"

Bayatlı güldü.

"Ben neredeydim biliyor musun? Siz bayır aşağıya taarruza kalktığınızda hani Suyatağı mevkisinden gürleyen cebel seri top bataryası vardı ya? İşte ben orada batarya eriydim."

"Yapma ya!"

"He vallahi!"

"Sizin atışlarınız olmasaydı şimdi burada tüttüremezdim. Tam cephemizdeki makineli tüfek mevzisini susturmuştunuz."

İki adamın da gözleri dolmuştu. Böyle güle ağlaya saatlerce o günlerden konuştular. Sonra kapı açıldı. İçeriye Yüzbaşı Cemil Bey'le Hacı Bey ve Mahmut Bey girdiler.

El sıkıştılar.

Cemil Bey, Arap Ali'ye herkesi yeniden tanıttı.

"Ali, bizim küçük grubumuz bundan ibaret değil. Hacı Bey iki adamını daha getirecek ama onların başında bir mesele var, önce onu yoluna koyacağız. Yani şimdilik bu kadarız. Sen, İsa ve gelecek iki arkadaşla birlikte dört kişilik muharip birliğin komutanı benim. Hacı Bey ve Mahmut Bey bizim hem Ankara hem de buradaki öteki birliklerle ve zeybeklerle olan muhaberemizi sağlayacaklar. Bu kadarız dedim ama sayımız bundan başka da artmaz zira biz buradaki Kuva-yı Milliye gruplarından farklı olarak Anadolu'daki merkezin doğrudan emrinde hususi bir grup olarak kalacağız. Zira faaliyetlerimiz de hususi olacak. İstihbarat, keşif, imha gibi vazifeler göreceğiz. Etrafımızdaki çoğu kimse biz kimiz ve ne yaparız bilmeyecekler. Tehlikeli ve ölümcül işlerin kıyısında dolaşıp duracağız yani. Ezcümle ben sana son bir kez daha sormak istedim. Bunları kabul eder misin?"

Arap Ali, Bayatlı'nın uzattığı taze sigarayı yaktı.

"Tütünümüz hep olacak mı peki yüzbaşım? Tütün varsa ben de varım," dedi.

Cemil Bey gülümsedi.

Gece ilerlerken odanın kapısı çalındı. Bir adam kucağında sarılı battaniyeyle içeri girdi. Hemen onun ardından gelenin taşıdığı gümüş renkli sininin üzerinde mis gibi kokan güveçte ayva tatlısı vardı.

Yer sofrasına oturdular.

Ev sahipleri pekmezde pişmiş, üzeri koyun kaymağıyla kaplanmış tatlı ikram ediyorlardı ağır misafirlerine.

Hacı Bey, "Afiyet olsun arkadaşlar. Bizim Gördes'in ayvası pek meşhurdur," dedi.

Bu fasıldan sonra Yüzbaşı Cemil battaniyeyi açtı. Bayatlı ve Arap için iki mavzer, beylik tabancaları, fişeklikler ve kütüklüklerde cephane vardı.

Arap Ali yeni tabancasını görünce belindeki Karadağ revolverini çıkardı. Yüzbaşıya uzattı.

"Cemil Bey ben de bunu sana vereyim. Gönlümden koptu," dedi.

Cemil silahı eline aldı. İnceledi.

"Çok güzelmiş. Harbiye'den beri hep bir Karadağ'ım olsun istemiştim. Malum komitacı silahıdır," diye gülümsedi.

Dışarıda yine kar başlamıştı. Uzaklarda kurtlar uluyordu.

IV.

Bayatlı ile Arap Ali aynı evcikte kalmaya başlamıştı. Arada Pehlivan Ahmet Ağa onlara uğruyor, beraber laflıyorlardı. O da Çanakkale gazisiydi. Ardından Arap Cephesi'ne geçmiş, Arap Ali'yle yakın mevkilerde harp etmiş, ondan farklı olarak esir düşmüş, kamptan kaçmış, bin bir macerayla evine ocağına dönebilmişti. Yaşı onlardan büyüktü. Kırklı yaşlardaydı. Hayatın sırtına bindirdiği yorgunluğa rağmen neşeli adamdı.

Bir gün beraber tütün içerlerken Arap Ali, "Ahmet Ağa senin kendini kurtaracak kadar toprağın da var. Bizim işlere neden bulaştın," diye sordu Arap Ali.

Ahmet Ağa gülümsedi.

"Seferberlik emri çıkınca sat çiftliği, hayvanlarını elden çıkar; ver bedeli kurtul, diyen çok oldu. Ama ben Gördes çarşısında Ahmet Ağa askerden kaçtı dedirtip, başı önde gezecek adam değildim. Öyle yapsak bile ekmek yemek nasip olmaz bize. Kaderimiz neyse gelsin bulsun bizi, dedim. Dedim ama sonra çok da pişman olduğum zamanlar oldu. Hele Çanakkale'de siperlerde, hele Arap Cephesi'nde sıcağın alnında, hele esir kampında! Neyse, Allah nasip etti, görecek günümüz varmış. Döndük geldik. Kendi kendime dedim ki, şu toprağımdan gayrı hiçbir şeyi umuruma koymayacağım artık. Allah'a

da kula da padişaha da borcumu ödedim! Sonra bir gün Hacı Bey çıktı geldi. Biz akrabayız onunla. Benden küçüktür. Ağabey, dedi. Memleketimiz için bir şeyler yapmamız gerek. Hacı Bey, dedim. Ben o sırayı savdım. Çiftliğimden dışarıya burnumu çıkarmam gayrı. Hacı Bey güldü. Ağabey, dedi. Düşman İzmir'e çıktı, buraya doğru geliyor. Burada sana, bana çiftçilik yaptırırlar mı sanıyorsun? Düşündüm taşındım. Haklı. Benim şurada tütün ekmem, ekinimi kaldırmam, davarımı gütmem, daldaki meyveyi, bağdaki üzümümü toplayıp afiyetle yemem için bu vazifeyi de görmek şarttır. Yani nimet için memleket gerek. Gittim buldum Hacı Bey'i. İş başa düştü; hele de bakalım ne yapacağız, dedim. İşte benim hikâyem böyledir."

V.

Birkaç gün sonra Pehlivan Ahmet Ağa'nın çiftliğine Yüzbaşı Cemil ve Hacı Bey geldiler. Yanlarında iki adam vardı. Cemil Bey onları tanıştırdı.

"Köstenli İbram ve Köstenli Yusuf. Hacı Bey'in arkadaşlarıdır. Artık bizim çekirdek birliğe mensup olacaklar," dedi.

İkisi de bıyıkları daha yeni terlemiş gençlerdi. Sert mizaçları vardı. Ne Bayatlı İsa'yla ne de Arap Ali'yle çok muhabbet ettiler. Özellikle İbram dalıp gidiyordu. Gözünü odadaki ocağa dikiyor ve tek kelime etmeden bakışlarını sabitleyerek saatlerce oturduğu yerde kalıyordu. Hatta arkadaşı Yusuf onu zorla sofraya çekiyordu. İki lokma aldıktan sonra, "Size bereketli olsun arkadaşlar," diye çekiliyor, yine ocağın başına gidiyordu.

Bir gece Arap Ali su dökmek için dışarıya çıktığında karanlığın içinde ardında bir çıtırtı duydu. Tedirginlikle dönünce Köstenli Yusuf'la burun buruna geldiler.

"Hayırdır?" dedi Arap Ali.

"Ali Aga, bir maruzatım var sana."

"Buyur, dinliyorum."

Yusuf sigara uzattı. Yere çöktüler. Hava buz gibiydi.

"İbram'la başımıza işler geldi. Uzun hikâye. Belki Cemil Bey anlatmıştır. Biz teşkilata Hacı Bey vasıtasıyla

girdik. İşgal başlamamıştı daha o zamanlar. Bismillah demeden birtakım işler de gördük. Sonra saklanmamız icap etti. Aydın havalisinde bir zeybeğe intisap ettik. Biraz da mecburiyetten oldu. Bu arada İbram'ın küçük kardeşi de geldi çeteye. Geri yollamak için çok uğraştı İbram ama çocuk ar etti, gitmeyi kabul etmedi. O sırada İzmir işgal olundu. Mücadeleyi milliye başladı. Yalnız kızanı olduğumuz efe ikili oynar imiş. Ve bizim hasımlarımızdan birisi efeye ulaşmış. Büyük rüşvet vermiş kanımız için. Kurulan fakı son anda anladık. Biz kaçtık ama İbram'ın biraderini tuttular. Çocuğa çok eziyet etmişler ve feci şekilde katletmişler. Dönüp Hacı Bey'i bulduk. Bize yardım etti. Zeybeği bir yatakta kıstırdık, epey adamını telef ettik. Efe kıl payı kurtuldu elimizden. Yaralı adamlardan birini konuşturduk. Bize bu kötülük neden yapıldı diye. Meseleyi anladık. İpin ucu Akhisar'da bir mülke ve mülkün kâhyasına kadar vardı. Bizim katlimiz için para veren adam Kâhya Zaim Efendi diye birisiymiş. Buraya gelirken Hacı Bey dedi ki, Arap Ali onu iyi tanır! Öyle mi?"

Arap Ali ayağa kalktı. Sigarasını ökçesiyle boğdu, söndürdü.

"Doğru demiş iyi tanırım."

"O zaman ne dediğimi şimdi sen anlarsın. Zamanı geldiğinde bize yardımın olur mu?"

Arap Ali, Köstenli Yusuf'a baktı uzun uzun.

"Yardımdan ziyadesi gelir elimden. Yeter ki o gün gelsin," dedi.

O gecenin geç saatlerinde Yüzbaşı Cemil Bey çiftliğe geldi. Herkesin uzunca bir yolculuk için hazırlık yapmasını emretti; ertesi gün erkenden hareket edeceklerdi.

Sabah daha ortalık ağarmadan Bölükpaşa'dan at sırtında yola çıktılar. Pehlivan Ahmet Ağa öncüydü. Yüzbaşı Cemil Bey, Arap Ali, Bayatlı İsa, Köstenli İbram ve Yusuf kol düzeninde sessizce karanlıklara karıştılar.

Tepelerden, ormanların içinden önce Sindel köyünün kuzeyine, ardından Sındırgı sınırına kadar götürdü Ahmet Ağa onları. Sonra vedalaşarak Gördes'e döndü. Çatısı hafiften göçmüş bir damda gecelediler. Yatak köylere bile görünmeden yanlarındaki azığı yediler. Sabah erkenden gelen yeni kılavuz onları yine dağlardan, Balıkesir'e hiç uğramadan doğuya doğru açılarak ve sarp yolları teperek geçirdi. Her konak yerinden başka öncüye teslim ediyorlardı kendilerini. Gökçeyazı üzerinden Kocaavşar'a varmak için at sürdükleri gece vakti, ay ışığı altında ortalık yanarken Köstenli İbram atını Arap Ali'nin yanına ağırca yaklaştırdı.

"Yusuf anlattı dediklerini. Sağ olasın," dedi.

Günlerdir ilk kez İbram'ın dudaklarından söz dökülüyordu.

Arap Ali başını eğdi.

"Allah o günleri göstersin bize hele," dedi.

Ekledi.

"Yalnız İbram Ağa, Kâhya Zaim dediğiniz adam ipteki maymundur. Sen asıl cambazı de bakalım bana."

İbram bir süre sustu, düşündü kendince.

"Aslında bunu Hacı Bey'den müsaade almadan demesem iyi ama artık sen de bizdensin ve şimdi bir meçhule birlikte gidiyoruz; belki dönmemiz de nasip olmaz. O vakit mahsuru yoktur. Dediğin doğru. Bize asıl fak kuran Zaim'in sahibidir."

"Kayalıoğlu Adnan!"

"Evet."

"Peki, Allah'ın dağında sizin izinizi sürecek, fenalık düşünecek ne yaptınız acaba?"

Köstenli İbram iyice yanaştırdı atını. Ali onun yüzündeki gülümsemeyi seçebiliyordu gecenin ışığı içinde.

"Öyle icap etti, biz onu İzmir'in ortasında, Basmane Garı'nda evire çevire dövmüştük."

Böylece İbram o eski hikâyeyi tafsilatıyla Arap Ali'ye anlattı. İki adam arada kahkahalarla gülerek konuştular. Arkalarından gelen Köstenli Yusuf gülümseyerek onları izliyordu. Aylar sonra ilk kez arkadaşı İbram kendine gelmiş, neşesine kavuşmuştu.

On günlük bu meçhule yolculuk bir sabaha karşı Biga'nın dışındaki bağ damlarından birinde sona erdi. Onları Hacı Bey karşılamıştı. Hemen bahçe kapısından içeriye aldı. Atlarını damdaki ahıra bağlayıp gürül gürül ocak yanan büyücek odaya girdiler. Dinlenmeye çekildiler.

Akşam yemeğinin ardından Hacı Bey ve Yüzbaşı Cemil adamlarının karşısındaki divana oturdular. Önce Hacı Bey konuşmaya başladı.

"Arkadaşlar on günlük yoldan geldiniz neredeyse. Neden buradayız, diye soruyorsunuzdur kendinize. Biraz uzun olacak ama mesele şöyle. Önce yakın mazideki mühim hadiseleri ve umumi vaziyetin geldiği hali size hülasa edeyim. Geçtiğimiz yılın 15 Mayıs'ında İzmir Yunanlarca işgal olundu. Lakin bu işin buraya geleceği daha önce Ayvalık hadiselerinden belliydi. Bir Yunan gemisi Ayvalık'a geldi, Yunan Kızılhaç Yardım Teşkilatı adı altında oralarda faaliyet göstermeye teşebbüs etti. Ayrıca Torbalı, Menemen, Bayındır, Selçuk kasabalarını da işgal etmişlerdi. Hükümet sessiz kalmayı tercih etti. Bu işin büyük bir tecavüze varacağı o günlerden anlaşılmıştı. Neyse bunu geçelim. Olan oldu. Toprağımız işgalcilerce çiğnendi! İzmir'den başlayarak ayak bastıkları her yerde feci hadiseler yaşandı. Bu vaziyet milletin infiale kapılarak düştüğü yerden ayağa kalkmasına sebebiyet verecek diye düşünmüştük. Zira kaderimizi İstanbul'daki esir hükümetin ellerine bırakamazdık. Öyle de oldu. Batı Anadolu'daki hemen her kasabada, köyde ahali bir araya gelmeye başladı. Kimi silahlandı, kimi zeybeklere katıldı, isyan edenler birbirleriyle temas ettiler, kongreler toplandı ve

böylece kaynaşma hız kazandı. Teşkilatlanma her işin anahtarıdır. Teşkilatlı bir milleti kimse kolay kolay teslim alamaz! Şimdi bulunduğumuz arazi Balıkesir ve Saruhan ve Havalisi Harekât-ı Milliye Reddi İlhak Heyet-i Merkeziyesi'nin mesuliyetindedir. Bu Heyet-i Merkeziye de Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın reisliğini yaptığı Heyet-i Temsiliye'ye canı, kanı ve namusuyla rabıtalıdır. Biz de bu teşkilatın bir parçası olarak vazife görüyoruz. Birliğimizin hususi işler göreceğini ve yapılması zor hatta imkânsız görülen yüklerin altına gireceğini söylemiştim daha önce. Bu havalinin Soma, Aydın, Ödemiş, Ayvalık, İvrindi, Akhisar, Salihli, Bozdağ cephelerinde işgal kuvvetleriyle çeşitli müsademeleri oldu. İlaveten Anzavur ayaklanmasıyla meşgul olmak zorunda kaldık ki hâlâ çapan oğlanıdır aramızda. Milli Meclis için azaların seçilmesi, silah ve asker tedariki, halkın şikâyet ettiği asayiş ve gıda meselelerinin halledilmesi gibi bitmeyen dertlerle boğuşuluyor ve daha da çok uğraşacağız; görünen budur. Öncelikle kuzeybatı cephesine asker ve cephane temini için epey ter döktük. Bandırma-İzmir arasında henüz işgale uğramamış yerlerdeki teşkilatlarımız aracılığıyla hapishanelerden gönüllü milisler devşirdik; ayrıca milis postaları kurduk, askerlik dairelerinde gönüllü karargâhları teşkil ettik, para ve iaşe grupları vücuda getirdik, vesaire. Bu faaliyetlerimiz boyunca belki de en büyük cefayı silah ve cephane temininde yaşadık ve bugün dahi had safhada bununla boğuşuyoruz. İzmir'de ordunun büyük cephaneliği mevcut idi ama işgalle elden çıktı. Manisa'daki silah ve cephane varlığını Miralay Bekir Sami Bey'in Akhisar'dan yolladığı telgraf emriyle kurtarmak üzereydik ki beceremedik. Bunu öğrendiğimiz gün sinirden hepimiz ağladık. Bilhassa halkın da desteğiyle topları ve mühimmatı Manisa'dan çıkarmak üzereydik ki bir İngiliz irtibat subayı gelip maalesef buna mâni olabildi. Tek ba-

şına bir yabancı subayın emriyle cümle ahali rap rap evine döndü; cephaneye de Manisa'ya yetişen Yunan kuvvetleri el koydu! Düşman işgal sahasının dışındaki depolarda ordudan kalan silahlar var. Ancak çoğunun ateşleme sürgüleri ve kamaları sökülüp başka başka depolara götürülmüş durumda. Yani bunları bir şekilde ele geçirsek bile işe yaramayacaklar. İhtiyaçlarımızın bir kısmını hususi teşkilatımız İstanbul'daki depolardan kaçırmaya teşebbüs ediyor. Muvaffak olduğumuz vakalar da var lakin yaramıza pansuman olmayacak bir miktardır. Diğer yolsa İmalat-ı Harbiye mensuplarınca mevcut silahların hazır hale getirilmesi fakat bu da uzun vadeli iştir ve beklemeye tahammülümüz yok. Hatta Anadolu'daki Heyet-i Temsiliye silah satın alma yolunu bile tecrübe etmeye çalışıyor ama imkânlarımız bellidir. O zaman vaziyet şudur ki, tehlikeli bile olsa bir anda büyük miktarda silah ve cephane tedariki sağlayacak ihtimalleri tecrübe etmemiz gerekecek. Şimdi elimizde tespit edilen böylesi hedef var. Harekât emrini 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım Bey verdi. Biz bu işi Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nden Köprülü Hamdi Bey'le uzun uzun çalıştık. Ve bir neticeye vardık. Ezcümle hepimiz bu sebepten şimdi buradayız."

Yüzbaşı Cemil Bey yanında taşıdığı deri çantasından bir harita çıkarıp yere serdi. Herkesi etrafına çağırdı ve konuşmayı devraldı.

"İçimizden çoğumuz buraları pekâlâ bilir. Çanakkale ve Gelibolu Yarımadası, kanımızı hudutsuzca döktüğümüz topraklar! Mütareke ilan olununca İtilaf Devletleri hızla bu havaliye el attılar. 14. Kolordu'yla 55. Tümen Gelibolu'dan Tekirdağ'a; 49. Tümen Malkara'dan Kırklareli'ye; 60. Tümen ise Ecaabat'tan Keşan'a kaydırıldı. Böylece Çanakkale Boğazı müdafaamız dışına çıkarıldı ve ardından işgal olundu. Rumeli yakası Fransızlar,

Anadolu yakası da İngilizlerin emniyet kuvvetlerinin eline geçti. İlk iş olarak tabyalardaki ağır toplarımızı tahrip ettiler. Şimdi bizim için kritik mesele şudur ki, Rumeli yakasında Akbaş denilen mevkide bir depo var."

Parmağıyla Akbaş Koyu'nun Gelibolu'daki noktasını gösterdikten sonra devam etti.

"Burası Gelibolu Yarımadası'nın doğusuna düşer; Büyük Anafarta ve Suvla Körfezi'ne giden yolun geçtiği Yalova Deresi denilen suyun ağzındadır. Akbaş'ta küçük gemilerin ve teknelerin yanaşabileceği iskele vardır ve bu iskeleyi Cihan Harbi'nde ikmal ve yaralı tahliyesi için sık sık kullanmıştık. İşte Akbaş'taki depo bölgedeki kuvvetlerimizden el konulan silah ve cephaneyle ağzına kadar doludur. Kati olmamakla birlikte tahminimizce 8.500 tüfek, 40 ağır makineli tüfekle beş bin sandık mühimmat, ayrıca muhabere ve envai istihkâm alet, edevatı mevcut. Burası Fransızların emrinde; küçük bir Türk yardımcı kuvveti de destek için tutuluyor. İlaveten Fransız ve İngiliz deniz kuvvetlerine ait irili ufaklı teknelerden oluşan yüzer bir takım tarafından denizden de müdafaa ediliyor. Mütareke hükümleri gereğince Çanakkale İngilizler tarafından işgal altındadır. Burada meskûn işgal kuvvetleri için de Akbaş yakın bir mesafede sayılır. Cephanelik komutanlığıyla Gelibolu ve Gelibolu'yla Çanakkale arasında askerî bir telefon hattı vardır. Bütün bunlardan başka ayrıca yerli Rum nüfustan kimileri de gönüllü milis olarak istihbarat ve tarassut için yardımcı olmaktadır. Netice itibarıyla, burada bizim için büyük bir fırsat var ama tehlikelerle de dolu aynı zamanda. Tek atımlık barutumuz var bu iş için. Onu karanlıklar içinde rasgele sıkamayız. Harekât denilen iş keşif, istihbarat ve icra merhalelerinden ibarettir. Muvaffak olmak için bu muamma sisini mümkün olduğunca ortadan kaldırmamız icap ediyor; bunun için de keşif ve istihbarat çok

mühimdir. İşte planın bu kısmı daha çok bize düşecek arkadaşlar."

Böyle saatlerce konuştular ve harita üzerinde çalıştılar. Ertesi gün Yüzbaşı Cemil, Arap Ali ve Köstenli İbram evden ayrıldı. Kalanlar Hacı Bey'in emir komutasında Biga'daki ön hazırlıklara yardım edeceklerdi.

Cemil Bey ve arkadaşları Biga'nın dışında bir tarla damında milis komutanlarından Dramalı Rıza'yla buluştular. Burada elbiselerini değiştirdiler. Köylü kıyafetine büründüler. Dramalı Rıza onları doğruca Lapseki'ye götürdü. Burada bir kahvenin müştemilatında Bergos Bucak Müdürü Reşadettin Bey onları bekliyordu.

Karınlarını doyurdular, çaylarını içtiler.

Reşadettin Bey lafa girdi.

"Hamdi Bey'in selamını duyunca hemen geldim. Arzunuz nedir?"

Dramalı Rıza gülümsedi.

"Allah razı olsun. Beyim bizim Gelibolu yakasına geçmemiz ve bir süre orada eğlenmemiz gerekecek. Lakin kayıkçı loncası takip altındadır. Karşı yakaya gidip gelen herkes kontrol ediliyor. Bizim o işten sıyırmamız yetmez. İlaveten hiçbir suretle Gelibolu'ya geçişimizin bilinmemesi, duyulmaması da gerekiyor."

Reşadettin Bey kısık sesle sordu.

"Ne için geçiyorsunuz Rıza Bey?"

"Bunu size şimdi söylememe müsaade yok. Kusuruma bakmayınız ne olur."

"Estağfurullah. Anlıyorum hassasiyetinizi. Peki o halde şunu bilmem gerek. Siz karşıya geçip yol devam mı edeceksiniz yoksa dönecek misiniz?"

"Bir süre kalıp yine aynı şekilde döneceğiz."

"Bu durumda sizin dikkat çekmeden geçmeniz ve Gelibolu'da kaldığınız süre zarfında da ne yaptığınızın belli olmaması ve dönerken de emniyetiniz mühimdir. Doğru mu anladım?"

"Tamamen öyledir."

Reşadettin Bey düşündü bir süre. Sigara ikram etti misafirlerine. Dumanlar yükseldi.

"Şöyle yapabiliriz. Ben bir tekne ayarlarım. Sizi karşıya geçiririm. Orada dikkat çekmeden dolaşmanız için gereken tertibatı ayrıca kurarız."

Dramalı Rıza lafa girdi.

"Beyim bize nezaret etmeniz çok mühimdir. Lakin burası ziyadesiyle takip altında bir yer. Siz bunu bizden daha iyi bilirsiniz," dedi.

"Evet haklısınız. Ama teknesiz de karşıya geçmek mümkün değildir."

Yüzbaşı Cemil sözü aldı.

"Siz bize emniyetli bir tekne bulabilir misiniz?"

"Elbette."

Cemil, Köstenli İbram'a döndü.

"Sen buradaki kayıkları kullanabilir misin?"

İbram, "Yeter ki denizin üzerinde yüzsün. İstanbul'a bile götürürüm sizi," dedi gülerek.

Yüzbaşı Cemil devam etti.

"O halde şöyle yapalım. Siz tekneyi ayarlayın. İbram hepimizi karşıya geçirsin. Sonra oradaki işleri halledelim."

Reşadettin Bey, "Peki İbram gece geçirebilecek mi bizi? En emniyetli o vakittir," dedi.

Buna karşılık, "Siz beni şimdi kıyıya götürün. Gündüz gözüyle kerterizleri gösterin. Sonrası bana kalmış," dedi İbram.

Kalkıp sarıldılar birbirlerine.

Reşadettin Bey'le İbram çıkıp gittiler.

O gece karanlıklar içinde bir kancabaş tekneye sığdıklarında hava dondurucu derecede soğuktu. Aysız ama açık ve yıldızlı göğün altında karşı yaka için denize açıldılar. Köstenli İbram bir süre tekneyi akıntıya bıraktıktan sonra yelkeni hisa edip rüzgârı hasat etti ardından hızla

yekeye yapıştı. Tekne çapraz manevralarla ağır ağır seyretmeye başladı. Uzaklarda düşman gemilerinin ışıldakları suyun üzerinden kayıp geçiyordu. Denizin sonsuz sessizliği küçük tekneyi ve içinde meçhule giden adamları kayıtsız kollarıyla sarıvermişti. Dramalı ve Reşadettin Bey kemere tahtasının dibine çökmüşler, havanın ayazından sarındıkları kaputlarıyla korunmaya çalışıyorlardı. Sigara içmek yasaktı karşıya geçene kadar. Böylece konuşacak muhabbet de kalmamıştı. Sancak tarafında Yüzbaşı Cemil Bey balık ve tuz kokan bir fıçıya sırtını vermiş denizin karaltısına bakıyordu. "Ben şimdi nerelerdeyim? Bu ne tuhaf yaşamaktır?" diye düşünüyordu. Çine'den daha çocuk ağzı süt kokarken çıkıp gitmişti. O gün bugündür rüzgârın önüne kattığı gazel yaprağı gibiydi. Mektepler, talimler, ilk heyecanlar, ilk kıta tecrübesi, yaralı ağabeyinin hastanede inlemesi, sonra cephe, Çanakkale, Filistin, kurşun ve top sesleri, koyu barut kokusu, inlemeler, parçalanmış insanlar, yerde yatan arkadaşlarının kan ve et içinde açığa çıkmış göğüskafeslerine basa basa kalktıkları taarruzlar, ricatlar, açlık ve hastalık ve mağlubiyet, karanlık, zifirî karanlık, hiç kalkmayacak kadar koyu karanlık... Ama yine de en fena, en kesif dehşet karşısında dahi umutsuzluğa kapılmasına mâni olan, daima ayık, sabırlı ve tetikte kalmasını sağlayan içindeki o ışık, adı meçhul o sarsılmaz kuvvet! Bu defa çıldırırım artık, bundan sonra devam edemem dedikten birkaç dakika sonra kendini yeni çareler, başka yollar düşünürken buluvermesi. "Belki de," diye düşündü Yüzbaşı Cemil kararmış sulara bakarken, "tuhaf olsa da boşuna değildir yaşadıklarımız." Köstenli İbram gözünü karşı kıyıya dikmişti. Hafızasına kazıdığı kerterizleri arada gökyüzüne bakarak, Demirkazık'tan çizdiği o muhayyel hizayla çakıştırıp rotayı tutturmaya çalışıyor, bir yandan da rüzgâra yelkeni, yelkenin kontrasını ve trimlerini ayarda tutu-

yordu. İçlerinde en meşgulü oydu. Düşünecek zamanı olsa aklına kardeşi düşerdi herhalde. Belki de o yüzden kendini hiç boşta bırakmıyordu. Ama teknenin iskele bordasına yaslanmış Arap Ali öyle değildi. Yıldızlara bakıp her akşam yaptığı gibi anasına ezberinden Yasin okumaya çalışsa da bu defa beceremeyişti. Nedense düşünceleri durmadan Maya'ya kayıp duruyordu. Bu hali hoşuna gitmedi. Eğildi. Avucunu buz gibi deniz suyuyla doldurup yüzünü yıkadı. Ama içindeki o ateş bir avuç suyla sönmeyecek yerlerde kımıldayıp duruyordu.

Tekne altındaki akıntılı uskumru, lüfer ve istavrit sürülerinin kuyruk vurduğu suları yararak, usul sarsıntılar içinde Gelibolu kumsallarına yanaştı, baştankara edildi. Reşadettin Bey tanıdığı köylülere ulaşmak için yanlarından ayrıldı. Kalanlar kuytuluk bir yerde ateş yakıp etrafında ısındılar.

Sabaha karşı Reşadettin Bey bir çerçi at arabasını sürerek getirdi.

"Köyleri ve araziyi bununla gezerseniz dikkat çekmez. Yine de pek ahaliyle temas etmemeye çalışın. Dramalı Rıza Bey iyi bilir buraları gerçi," dedi.

Cemil Bey, Dramalı'ya döndü.

"Beş gün yeter mi bize?"

"Bol bol hem de."

"Öyleyse ayrılalım. Size minnettarız Reşadettin Bey. İbram hemen geri götürsün sizi, yokluğunuz belli olmasın."

Sonra İbram'a seslendi.

"Tam beşinci gece yine böyle gelip bizi alırsın. Eğer gelmemişsek uçar gibi Hacı Bey'e haber iletirsin," dedi.

Günün ilk kuşları üzerlerinden geçerken ayrıldılar.

Arap Ali at arabasının dizginlerini ele aldı. Dramalı ona yolu tarif ettikten sonra arkaya Cemil Bey'in yanına gidip uzandı.

Sonraki günlerde üç adam çerçi arabasıyla Gelibolu'da Akbaş cephaneliğinin yakınlarında köyler ve damlar arasında dolaştı durdu. Dramalı irtibatlı olduğu ailelere ulaştı. İlk iş denizdeki devriye teknelerin sayısını ve devriye saatlerini öğrendiler. Yataklardan aldıkları bilgilerle yetinmediler. İki gece boyunca denizi gözleyerek Akbaş Cephaneliği'ne doğru giden ve gelen teknelerin çetelesini ve saatlerini tuttular, sağlamasını aldılar. Sonra adım adım cephaneliğe doğru yaklaşarak nakliye ve irtibat yollarının haritasını çıkardılar; Gelibolu'yla cephanelik arasındaki emniyet devriyelerinin tespitini yaptılar. Cephaneliğe yakın hâkim tepelerden dürbünle rasat ettiler. Yüzbaşı Cemil Bey bu işi yeterli görmedi.

"Daha yaklaşmanın çaresini bulmalıyız. Her şeyi öğrenmemiz gerek," dedi.

Dramalı onları orada bırakıp yeniden yatak köylerden birine gitti. Saatler sonra koyun sürüsü ve sırtında üst üste giydiği iki kepenekle ve heybeyle geldi.

Yüzbaşı Cemil, "Ali'yle yaparız bu işi," dedi.

Dramalı itiraz etti.

"Senin yerine ben gideyim. Köylüye benzer yanın yok Cemil Bey. Sen burada uzak emniyetimizi al," dedi.

Sonraki gün ve gece boyunca Arap Ali ve Dramalı iki Gelibolulu çoban gibi sürüyü cephaneliğin etrafında güttü durdu. Dramalı bir-iki defa nizamiye kapısındaki nöbet noktasına su alma bahanesiyle yaklaştı. Nöbetçilerle sohbet etti. İkindi vakti Ali sürüdeki bir kuzuyu yatırıp kesti, yüzdü, büyücek ateş yaktı. Pişirdiği eti ikram etmek için Dramalı yine nöbet yerine gitti. Gece ateşin yanına bir çavuş ve üç asker geldi. Dramalı heybesinden testide kan kırmızı şarap çıkardı. Kalan eti beraberce güle eğlene yediler. O gece şafak atmadan iki adam sürüyü geldikleri tepenin ardına doğru sessizce sürdüler, kayboldular.

Sabah uzak bir ağacın altında Dramalı aldığı notları tek tek yüzbaşıya anlattı. Cemil Bey detayları temize çekti. Cephaneliğin neredeyse tüm bilgileri şimdi ellerindeydi. Cephanelikteki silah depoları, depoların mevkileri; Türk ve yabancı askerlerin yatakhaneleri, subay odalarının yerleri; iç ve dış nöbet noktaları, nöbetçi sayıları, nöbet değişimi ve devriye saatlerine dair detayları artık biliyorlardı. İlaveten telefon hatlarını, depolardan deniz kıyısına giden yolları, kıyıda teknelerin yanaşabileceği mevkileri öğrenmişlerdi.

Yüzbaşı Cemil memnun şekilde kâğıdı tekraren gözden geçirdi.

"Beni Müstahkem Mevki Komutanı Miralay Halit Bey'le Gelibolu'da görüştürebilir misin?" dedi.

Dramalı çenesini kaşıdı. Başını "tamam" manasında salladı.

Doğruca yola koyuldular.

O gece Gelibolu çarşısındaki semerciler arastasındaki dükkânlardan birinin arka avlusuna sivil elbiseler içinde Miralay Halit Bey geldi. Dramalı ayağa kalkıp hemen karşıladı.

"Köprülü Hamdi Bey'in ismini duymasam buralara şu saatte gelmezdim," dedi.

Dramalı, Yüzbaşı Cemil'i ve Arap Ali'yi tanıştırdı. El sıkışıp sarıldılar.

Karşılıklı cigaralar yakıldı.

Halit Bey yanında küçük bir bavulla da gelmişti. Karşısında oturanların gözlerinin bavuluna takıldığını görünce önce durdu.

"Geçiyorum ben de Anadolu'ya değil mi? Onun için geldiniz."

Cemil Bey gülümsedi.

"Komutanım onun vakti var. Şimdi sizden büyük bir vazife bekliyoruz," diyerek konuşmaya başladı. Planla-

nan baskını genel hatlarıyla anlattı. Tutulan notları ve cephaneliğin yerleşim planını gösterdi. Uzun uzun konuşup müzakere ettiler durumu.

Halit Bey, "Bu işin belki mümkünatı vardır. Lakin dışarıdan baskın öyle kolay değil. Nöbet noktalarına hâkim Türk birliği var ve içeride cephane depolarını tutan ayrıca Fransız ordusuna ait bir Afrikalı bölük mevcut. Telefon hatlarını kesseniz bile çata pat çıkarsa Müttefik kıyı emniyeti mutlaka duyacaktır. Derhal birlik sevk ederler ve Çanakkale'deki merkeze haber uçururlar. Çekilme yolları tutulur. Bölgeden cephane ağırlıklarıyla suhulet içinde ayrılmak mümkün olmaz," dedi.

"O halde öneriniz nedir?" dedi Yüzbaşı Cemil.

"İçerideki Türk birliğine adam sokmadan mümkün değil. Bu durumda hiç beklemedikleri yerden ve ani şekilde duruma el konulabilir. Mesele tek el silah atılmadan kontrolü ele geçirmekten geçiyor."

"Cephane birlik komutanı sizin emrinizde, öyle değil mi?"

"Evet. Binbaşı Burhan Bey'de içerideki emir komuta ve bana bağlı. Fakat güvenilmez, gölgesinden korkan birisidir. Derhal jurnaller bizi. Ondan yardım almak mümkün değil hatta haberi bile olmadan bu işi görmemiz şart."

"O halde hiç umudumuz yok mu? Onu görevden alamaz mısınız misal?"

"O işin kırtasiyesi haftalar alır ve Çanakkale'deki işgal komutanlığının da icabını isterler zira cephanelik hassas nokta. Lakin çıkar yolumuz da var sanki. Cephanelik komutan yardımcılığı münhal kadroda şu anda. Oraya birisini atayabilirim. Ayrıca birliğe takviye de yollayabilirim. Fakat Müstahkem Mevki Komutanlığı altında buna uygun kimseler yok. Yani ben bu adamları temin edemem."

Yüzbaşı Cemil aldı.

"Biz bir şekilde kadro bulursak, siz tayin işini halleder misiniz?"

"Onu mutlaka yaparım. Siz adamları usulüne uygun, dikkat çekmeyecek şekilde bulun, içeriye sokması benden," dedi.

Ertesi gece Köstenli İbram arkadaşlarını sözleştikleri noktadan gecenin karanlığı içinde aldı. Denizi sis basmıştı. Gelibolu suları üzerinde hayalet gibi süzülerek Anadolu yakasına geçtiler.

Birkaç gün sonra Biga'daki saklı bağ evinde Köprülü Hamdi Bey, Dramalı, Yüzbaşı Cemil ve Gördesli Hacı Bey gizlice buluştular.

Meseleyi başından beri kovalayan ve tüm harekâtı komuta eden Hamdi Bey çocuk gibi heyecanlıydı. Arkadaşlarının söz sırasından önce takip ettiği meselelerde vardığı noktayı özetledi.

"Bu iş baskın, geri çekilme ve nakliye merhalelerinden meydana geliyor. Ben son iki adım için neler yaptım onu izah edeyim öncelikle. Yani baskının başarılı olduğunu ve cephaneye el koyduğumuzu farz edelim. Cephaneyi Anadolu yakasına hızla ve emniyet içinde geçirmemiz gerekiyor. Lapseki Kaymakamı Hasan Basri Bey sınıf arkadaşımdır. Onunla temas ettim. Yardım sözü verdi. Kayıkçı kâhyası Hasip Ağa'yla tanıştırdı beni. Bize kayık, motor tedarik edecek ve esnaftan güvenilir reisleri bulacak. Becerebilirsek İstanbul'dan küçük bir vapur da getirteceğiz. Böylece cephaneyi hızla Anadolu yakasına aşırabileceğiz. İlaveten Lapseki Heyet-i Milliyesi'nden Hancı Lütfi de karaya çektiğimiz cephaneyi içerilere nakliye için at ve öküz arabaları ve ayağı çap sürücüler bulacak. Kıyı başına indirilen ağırlığımızı böylece yine hızlıca kaçırıp kaybolacağız. Şimdi zurnanın zırt dediği yere gelelim. Baskın işini nasıl yapacağız?"

Dramalı ve Yüzbaşı Cemil yaptıkları keşif, istihbarat ve istişareleri tane tane harita üstünde anlattılar.

O gece harekât planını kâmilen hazırlayıp son noktayı koydular. Hamdi Bey nihai onay için 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım Bey'e doğru derhal hareket etti.

VI.

22 Ocak 1920 sabahı Biga çarşısındaki kahvelerde Köprülü Hamdi Bey ve müfrezesinin gece ilçeye gelip karargâh kurdukları konuşuluyordu. O günlerde kazanın köyleri Kara Hasan çetesi tarafından yakılıp yıkılıyordu. Mal mülk sahiplerini dağa kaldırıp fidye isteyen şakiler zaman zaman Biga'ya da inip esnafı haraca kesiyordu. Öğlene doğru silah sesleriyle irkilen ahali evlerine, ocaklarına korkuyla kapandılar. İşbirlikçiler ve hafiyeler işgal kuvvetlerine yolladıkları pusulalarda kazanın dış mahallelerinde birkaç şakinin vurulduğunu, kalanların Biga'dan Lapseki yönüne kaçtığını, peşine de Hamdi Bey'in komuta ettiği müfrezenin düştüğünü yazdılar. Böylece İtilaf Kuvvetleri'nin dikkati Gelibolu kıyılarından uzak tutulmuş oldu.

Kara Hasan çetesinin takibatı sürerken Lapseki'de asker kaçaklarıyla ilgili ihbarlar alan Hamdi Bey kuvvetleri burada ikiye ayrıldı. Bir grup Hamdi Bey komutasında Bergos'a doğru Kara Hasan'ın peşinden giderken, Dramalı komutasındaki öteki takım Lapseki dışındaki ev ve bağlara baskınlar yapmaya başladı. Akşama doğru Dramalı yakaladığı yirmiden fazla asker kaçağını Lapseki Kaymakamlığı'na teslim etti. Kaymakam Hasan Basri Bey Jandarma komutanını çağırdı. Kaçakları hızla Geli-

bolu'ya sevk ederek mevcutlu şekilde Müstahkem Mevki Komutanlığı'na teslimini emretti.

Böylece 23 Ocak günü bir grup asker kaçağı Rumeli yakasına geçirildi, Müstahkem Mevki Komutanı Halit Bey'e zabıt tutularak teslim edildi. Halit Bey telefonla Akbaş Cephanelik Komutanı Bahri Bey'e komutanlığa gelmesi için telefon açtırdı.

Bahri Bey'le makam odasında görüştü.

"Bu adamları cephanelikte kullanalım. Asker açığımız vardı. Uzun nöbetler sebebiyle doğru düzgün uyuyamıyordu erat."

Bahri Bey bu emrivakiden pek hoşlanmamıştı.

"Efendim, evet asker açığımız var ama birliğim şu anda bir ahenk içindedir. Böyle ipten saptan kurtulmuş, ne idüğü belirsiz bu kadar adamı kabul etmeyi doğru bulmuyorum. Hele cephanelik gibi hassas bir yere!"

Halit Bey sinirlendi.

"Bahri Bey mağlup olmuş olabiliriz ama asker bizim askerimizdir. Açlık, fakirlik, sıla hasreti bin bir dert içinde firarını vermiş insanımıza haydut muamelesi mi yapacağız? Dahası elimizde ne kuvvet varsa onu kullanmak mecburiyetindeyiz. Çanakkale'deki işgal komutanlığı sürekli teftiş heyeti gönderiyor mıntıkamıza. Nöbet yerinde uykuda yakalanmış postaların zabıtları üzerimize yağarsa ne yapacağız?"

Bahri Bey, "Efendim emir komuta sizde elbette. Mesuliyeti alıyorsanız bize de tabii olmak düşer," diye süngüsünü indirdi.

"Evet, emri ben veriyorum. Ama cephaneliğin mesuliyeti sizin omuzlarınızdadır. Bu işin ne kadar ağır olduğunun farkındayım. Teslim edilen askerlerin içinde bir de zabit var. Yüzbaşı Cemil Bey. İstanbul'daki birliğinden bir namus meselesi için firar etmiş. İzmir'de zevcesini rahatsız eden birileri varmış. Meseleyi halledip görevinin başı-

na dönerken yakalanmış. Bizzat sorguya çektim. Telgraf yoluyla birlik komutanıyla irtibat kurdum. Sicil dosyası parlak. Bir süre sonra sevk emri gelecek. O vakte kadar size komutan yardımcılığı yapacak. İşte tüm emirnameler..."

Bahri Bey dosyayı koltuğunun altına alarak sertçe selamladı, çıktı.

Dışarıda bekleyen çavuşu çağırdı.

"Bu adamları cephaneliğe getir. Üniforma ve silah ver. Talim durumlarına bak. Hazır olanları derhal nöbet postalarına dahil et. İçlerinde bir yüzbaşı da varmış, onu da benim odama çıkar sonra," dedi.

Çavuş, atına atlayıp gitmeye hazırlanan binbaşıya seslendi.

"Komutanım at arabası yokmuş, yayan mı geleceğiz?"

Bahri Bey sinirlendi.

"Tepeme çıkarıp götüreyim istersen!"

Atını mahmuzlayıp uzaklaştı.

Böylece Yüzbaşı Cemil Bey, Arap Ali, Bayatlı İsa, Köstenli Yusuf ve Köstenli İbram'ın da içlerinde olduğu tamamı Balıkesir Kuva-yı Milliye kuvvetlerine dahil sözde asker kaçaklarından mürekkep muharip grup Akbaş Cephaneliği'ne dahil oldular. Sahte bir eşkıya takibi ve güya tesadüf edilen asker kaçaklarıyla tamamlanan örtme harekâtıyla kimsenin dikkati çekilmeden sızma ve öteki hazırlıklar nihayete ermişti. Şimdi o âna kadar tetikte beklenecekti.

26 Ocak gecesi İstanbul Boğaz Komutanlığı'ndan gizlice gönderilen *Bolayır* vapuru, Bergos İskelesi'nin hemen açığında demir atmış yıldızdan esen soğuk ama sakin rüzgârın altında ağır ağır kımıldıyordu. Küçük iskele sabahki sakinliğinin aksine karanlık basınca mavna ve kayıklarla dolmuştu.

Saatler gece ikiyi gösterdiğinde kuzeyden, ta Kara-

deniz'den beri avlanarak gelen iki kılıçbalığı akıntıya bıraktıkları iri vücutlarıyla yan yana kuyruk vurup Çanakkale Boğazı'nın diplerine daldılar. Neredeyse elli kulaç derinliğe kadar tık demeden indiler ki bu onlar için çocuk oyuncağı sayılırdı. Büyük ve yüzdükleri sudan bile sıcak gözleriyle pusuya yattılar. Şimdi gün boyu dipte saklı kalan kalamarlar salınarak, karanlığın verdiği güven içinde yüzeye doğru kendilerini bırakmışlardı. Avcılar arka arkaya ok gibi fırladılar. Kılıçlarıyla biçtikleri kalamarları etraflarında keskin bir daire çizip sırtüstü dönerek yutuyorlardı. Sonra yeniden dibe yatıp yine hücuma kalkıyorlardı. İşte tam bu can pazarı ortasında denizin yüzeyinde iki gölgenin gövdesi üstlerinden geçiverdi. Köprülü Hamdi Bey ve adamlarını iki yelkenli kayık karanlık suları yararak sessizce Gelibolu'ya taşıyordu.

Karaya ayak basan Hamdi Bey ve silahşorları derhal kumsala yayılarak tam siper aldılar. Az sonra bir puhu kuşu ötüşü duyuldu. Cevap verildi. Kumsalın karayla olan sınırındaki çalılıkların arasından Dramalı ve adamları çıktılar. İki birlik buluşmuştu.

Dramalı, "Şimdi telefon hatlarını kestik, Gelibolu ve Eceabat yoluna da ne olur ne olmaz diye pusu attırdım. Karşı tepenin kuytusunda köylülerden elli adamı sakladık, yatıyorlar. Taşıma işine el atacaklar," dedi.

Hamdi Bey, "İçeriden ne haber?" diye sordu.

Dramalı arkasına dönüp bir işaret çaktı. Koşarak gelen Arap Ali'ydi.

"Anlat," dedi Dramalı.

Arap Ali soluk soluğa kalmıştı.

"Yüzbaşı Cemil Bey bütün nöbet postalarını ayarladı. Hepsinde bizim adamlar çoğunluktadır. Nizamiyeyse şimdi tamamen bize teslim. Her şey hazır yani içeride. Sizin işaretinizi bekliyoruz," dedi.

Hamdi Bey saatine baktı.

"O halde Allah'ın izniyle başlıyoruz. Planladığımız gibi ilk iş nizamiyeden gireceğiz. Arap Ali sen ve arkadaşların nöbetçilerden kalanları silahsızlandıracaksınız. Dramalı, sen Türk barakasına girip istirahattekileri kontrol altına alacaksın. Kalanlarla Fransızların barakasını basacağız. O sırada Yüzbaşı Cemil Bey de karakol komutanı binbaşıyı tutuklayacak. Biz kıyıdan kaybolur kaybolmaz sahilde ateş yakılacak. Böylece Bergos İskelesi'ndeki tekneler buraya akacak. Her şey yolunda giderse hızla cephaneyi kıyıya taşıyıp yükleyeceğiz ve ortalıktan toz olacağız. Deniz devriyesine kadar tam bir saat vaktimiz var. Gazanız mübarek olsun arkadaşlar!"

Ve o soğuk ocak ayı gecesinde düşman bahriyesinin tam bir saatlik devriye arasında her şey Hamdi Bey'in baba yadigârı köstekli saati gibi tıkır tıkır işledi.

Hızla kapıdan geçen adamlar, teslim alınan nöbetçiler, Türk yatakhanesine girilmesi, durumun izah edilmesi, korkup katılmak istemeyenlerin elleri ve ağızları bağlı halde içeriye hapsedilmesi, Senegalli Fransız sömürge askerlerinin barakasının basılması, tüm düşman askerlerinin esir edilip etkisiz hale getirilmesi ve bütün bu işler tereyağından kıl çeker gibi, üstelik tek el silah atılmadan büyük ustalıkla halledilmişti. Sadece cephane komutanı Bahri Bey barakasında ayak diriyordu. Yüzbaşı Cemil'in durumun nazikliğini izah etmesine rağmen eli belinde, silahını çekmiyor ama teslim de etmiyor, avazı çıktığı kadar, "Bu yaptığınız kanuna, nizama aykırıdır. Derhal son verin, komutayı bana teslim edin!" diye bağırıp olduğu yerde tepiniyordu.

Sonunda Köstenli İbram, Cemil Bey'e manalı bir bakış attı. Yüzbaşı başını hafifçe salladı.

İbram, "Ulan deyyus işimiz gücümüz var; seninle mi uğraşacağız," diye gerilerek binbaşıya sağlam bir tokat aşk etti. Binbaşı boş çuval gibi olduğu yere yığılıp bayıldı.

"Bağlayın bunu iyice," dedi yüzbaşı.

Dışarı çıktıklarında cephane depolarının kapılarının kırıldığını, sandıkların çoktan dışarıya taşınmaya başladığını gördüler. O sırada tepenin ardında saklanan köylüler eşek ve katırlarıyla ortaya çıkıverdiler. Ortalık arı kovanını andırıyordu. Elden ele boşaltılan depolar, yüklenen sandıklar, koşturularak sahile akıyordu. İlk yük denkleri kumsaldaki küçük iskeleye indirilirken *Bolayır* vapuru, mavnalar ve kayıklar da belirdi.

Hamdi Bey tek bir adamın bile emeğine büyük ihtiyaç varken Dramalı ve takımını geri emniyetleri için arka sırtlara ve yol çatısına yolladı. Eğer kara devriyesi belirirse müsademeye girecekler ve geridekilere elde artık ne kaldıysa onunla hızla uzaklaşmaları için zaman kazandıracaklardı.

Neyse ki korkulan olmadı.

Dar zamanda taşıyabildikleri kadar kıymetli ağırlık teknelere yüklendi, kıyıdaki ateş söndürüldü ve karanlık suların üzerinden cirit gibi akarak Anadolu yakasına doğru süzüldüler. Tanyeri ağarmadan Bergos İskelesi'ne varılmıştı. Tüm ganimet teknelerden karada bekleyen atlı arabaları aktarıldı.

Hamdi Bey Bergos'tan telefonla Lapseki kaymakamını aradı ve müjdeyi verdi. Kaymakam, Hamdi Bey'in not aldırdığı metni onun ağzından derhal 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım Bey'e şifreli telle geçti.

Akbaş'taki cephaneliği basarak depoyu muhafaza eden Fransızları tutukladıktan ve muhabere hatlarını kestikten sonra, silahları tamamen, cephaneyi de kısmen, beraberimizde Fransız erleri olduğu halde Anadolu kıyısına vardık. Evvelce sağladığımız araçlarla mühimmat ve silah sandıkları tamamen içerilere kaçırıldı. Tutuklu Fransızları tekneyle geriye, onları aldığımız yere sevk ederek serbest bıraktık.

Gün ağarırken Yüzbaşı Cemil Bey ve Hamdi Bey birbirlerine sarıldılar. Büyük ve zahmetli iş kusursuz şekilde halledilmiş, milli mücadeleye kan olacak gayet kıymetli silah ve cephane ele geçmişti. Şimdi ayrılık zamanıydı.

Hamdi Bey, "Size bir kılavuz veriyorum. Hızla geldiğiniz istikamette sizi aşıracak. Biz de cephaneyi emniyetli yerlere sevk edeceğiz. Cemil Bey sen ve adamların olmasaydı vaziyetin altından kalkamazdık. Allah hepinizden razı olsun," dedi.

Cemil Bey'in gözleri dolmuştu. Yine de gülerek cevap verdi.

"Öyle kuru kuruya olmaz Hamdi Bey. Mukabele için siz de Gördes Dağları'na geleceksiniz."

"Vallahi azizim, daha sırada Sarıcaali ve Üvecik cephanelikleri var. Onları da halledip inşallah sizin oralardayız."

Tekrar sıkı sıkıya sarıldılar birbirlerine.

Herkes kendi yoluna doğru dörtnala kayboldu. Köylerden ezan sesleri yükseliyordu, sabahçı kuşlar gazel okumaya başladı.

Akbaş baskınının üzerinden neredeyse ay kadar zaman geçmişti. Yüzbaşı Cemil'in grubu Gördes'e çekilmiş şimdilik saklanıyordu. Karayağcı yakınlarında ormanların içinde, Tekke Deresi'nin derin kıvrımlarında yatak bir köylünün bostanındaydılar. Cemil Bey oturduğu sedirden dereye doğru bakıyordu. Kış olmasına rağmen hava günlük güneşlikti. Suyun kıyısına doğru oturmuş adamları birbirleriyle şakalaşıp gülüyorlardı. Cemil Bey yaklaşan seslere doğru ayağa kalkıp döndü. Gördesli Pehlivan Ahmet'i fark edince rahatladı. Burayı sadece o biliyordu. Pehlivan'ın hemen arkasından atları üzerinde Hacı Bey ve Mahmut Bey göründü.

Üç adam yaklaşıp atlarından indiler. Pehlivan Ahmet gülümsüyordu ama Hacı Bey ve Mahmut Bey'in bakışları donuktu.

Cemil Bey konuklarını sedire buyur etti.

Hacı Bey, "Abi sen bize biraz müsaade eder misin?" deyince Pehlivan Ahmet, dereye, öteki adamlara doğru yürüyerek uzaklaştı.

Yüzbaşı misafirlerinin karşısına oturdu.

"Hayırdır inşallah?" dedi.

Hacı Bey sıkıntıyla lafa girdi.

"Pek hayır değil haberler," dedi. "Akbaş baskınından sonra bilhassa İngilizler kudurdu, biliyorsunuz. Sizinle ilgili de istihbarat almışlardı. Ne olur ne olmaz diye saklanmanızı münasip bulmuştuk."

Cemil Bey'in keyfi iyice kaçmıştı bu konuşmayla.

"Bunlar malumumuz. Siz dilinizin altında sakladığınız baklayı çıkarın lütfen," dedi.

Bu defa Mahmut Bey aldı sözü.

"Bizim üzerimizdeki baskılar o derece ehemmiyet arz etmiyor. Lakin bilhassa Balıkesir Kuva-yı Milliye grubunu fena şekilde mimlediler. Bu işin oradan kaynaklandığına kani oldular. Cephaneyi gizlediğimiz yeri bulmak için takibatlar yaptılar. Tevkif ettikleri insanları işkenceden geçirdiler. Ama netice alamadılar. Bu işin başında Hamdi Bey'in olduğunu biliyorlardı. O zaman önce Hamdi Bey'e, sonra da cephaneliğe ulaşmak gerek diye düşünmüş olmalılar. İstanbul hükümetine büyük tazyik yaptılar. Sonunda bu işin ihalesi Anzavur'a kalmış. Anzavur bölgede Hamdi Bey'le hasım olan eşrafla rabıta kurmuş. Hamdi Bey eşkıyalığa mâni olduğu için menfaatleri zedelenen kimi zengin ve hatırlı aileler bu işe tamam demişler. Böylece Anzavur ikinci kez ayaklanma çıkardı."

"Ve doğruca Biga'ya baskına gitmişler," diye konuşmayı devraldı Hacı Bey. "Hamdi Bey'in saklandığı konağa hücum etmişler. Mübalağa müsademe olmuş. Hamdi Bey yanında vuruşan Dramalı'ya çember kapanmadan çekilmelerini emretmiş. Dramalı yanına aldığı efratla

Biga'dan çıkarak Yenice köyündeki cephaneyi sakladıkları eve doğru çekilmiş. Hamdi Bey ve kalan adamları da çarpışarak başka yöne doğru kaçmışlar. Dağlara doğru çekilme fırsatı varken kararını değiştirmiş, Yenice'ye doğru başka bir yoldan gitmeye karar vermiş zira aklı fikri cephanede. Ama girdikleri yolda pusuya düşmüşler. Hamdi Bey yaralı halde bir bağ evine sığınmış. Evin sahibi Hamdi Bey'i esir edip Anzavur'a haber yollamış."

Yüzbaşı Cemil Bey öfkeyle başını kaldırıp karşısında oturanlara baktı.

Hacı Bey, "Hamdi Bey'i teslim eden Türk ve eşraftan biri," dedi.

Mahmut Bey devam etti konuşmasına.

"Hamdi Bey'e çok eziyet etmişler. Atının arkasına bağlayıp Biga'ya kadar sürükleyerek götürmüşler. Orada hükümet konağının bahçesinde vücudunu süngü ve saldırmalarla paramparça etmişler. Anzavur, naaşına dokunanı asarım diye haber yollamış. Bir hafta öylece kalmış. Sonra bir gece milislerden birkaç gözüpek adam cenazeyi kaçırıp gizlice gömmüş."

Cemil Bey dehşet içinde donakalmıştı. Ama duyduklarına rağmen yine de çözüldü dili.

"Ya cephane?" diye sordu.

"Dramalı takibe uğramış. Yenice köyünde cephaneyi saklandıkları yere baskın olmuş. Dramalı saatlerce çarpışmış, adamlarından şehit düşenler olmuş. Bakmış ki karşı taraf çok kuvvetli, işin sonu yok; cephaneyi ateşe vermiş. Ev havaya uçarken kargaşadan istifade edip muhasarayı yarıp dağlara kaçmış Dramalı."

Yüzbaşı beyninden vurulmuş gibiydi. O kadar çile, uykusuz geceler, atlatılan tehlikeler, dökülen ter boşa gitmişti. Mukavemet teşkilatının en önemli kadrolarından birisi yitirilmiş, üstüne neredeyse beş bin kişiyi donatacakları silah ve mühimmat elden çıkmıştı.

Cemil Bey başını iki elinin arasına aldı. Bir süre öyle kaldı. Sonra eliyle uzandı, yerden bir avuç toprak aldı. Arkadaşlarına baktı.

"Efendiler yaşadığımız nedir?" dedi. "Biz sadece harici işgalle boğuşmuyoruz. Bu yaşadığımız kanlı bir iç harptir aynı zamanda. Ezcümle padişah bize düşmandır, hükümetleri bize düşmandır, hatta millet, milletin ekseriyeti de bize düşmandır..."

Üç adam bakışlarını yere düşürdüler. Konuşmadan kaldılar öylece.

Neden sonra Hacı Bey başını kaldırdı.

"Yüzbaşım yine de yaptıklarımız boşa değildi," dedi.

"Nasıl?" dedi Yüzbaşı Cemil.

"Artık olan olduğuna göre bunu söylememde bir mahsur yok. Ankara'nın bizden bu baskını ivedilikle yapmamızı istemesinin bir sebebi daha vardı. Tam o günlerde Çanakkale'ye bir Rus yük gemisi demirlemişti. Cephanelikteki tüm ağırlıkların birkaç gün içinde İngilizler tarafından Kırım'a sevk emri verilmiş. Orada Kızıl Ordu'ya karşı çarpışan Nikolayevich Vrangel komutasındaki Beyaz Ordu'ya teslim edilecekti hepsi. Bolşevikler bu istihbaratı paylaşmışlar. Eğer el koymasaydık cephane nakledilmişti çoktan. Bize yâr olmadı ama Beyaz Ordu'nun da eline geçmemiş oldu nihayetinde."

Yüzbaşı Cemil, arkadaşlarına baktı uzun uzun.

"Bu da bir şey öyle değil mi? İngilizlerin canını yakan her şey iyidir nihayetinde. Yoksa böyle çıldırmazlardı."

Hacı Bey, "Ben de o kanaatteyim," dedi.

Mahmut Bey sessiz kaldı. İki arkadaşının ona çevrilmiş bakışlarına cevap vermedi bir süre. Sonra derince nefes aldı, verdi.

"Yani Ruslar için iyi olan her husus bizim için de öyle midir? Kestirmeden ve hiç düşünmeden evet dememiz ne kadar mümkündür? Tarihe baktığımızda bu-

nun daima tersi vuku bulmuş. Öyle değil mi? Maziden çıkardığımız dersleri unutamayız. Son tahlilde Rusya hep rakibimiz ve hatta düşmanımız olacaktır. Bu hakikate gözlerimizi yumamayız. O halde masaya sadece ve hiç düşünmeden İngiliz düşmanlığını sürmek ve bunu defaten yapmak bize ne kadar fayda sağlayacaktır?"

Yüzbaşı Cemil Bey, Mahmut Bey'in sözünü biraz da hoş olmayan edayla kesti.

"Herhangi bir kuvvete karşı hesapsız kitapsız düşmanlık besleyelim, diyen var mı? Durmadan lafını ettiğiniz gibi hakikatlerin peşine düşelim. İngiltere bizi hem Avrupa hem de Anadolu coğrafyasından sökmek istiyor. Bunu da manasız Türk nefreti nedeniyle yapmıyor. Belki o meşum hissiyatı bir oyuncak gibi kullanıyorlar, evet. Ama asıl menfaatleri icabı bizim mevcudiyetimize ihtiyaç duymuyorlar. Onların ve sermayelerinin emellerinin karşısında asude bağlarının tam ortasında açmış bir diken gibi duruyoruz. Vaziyet gayret sarih, değil mi?"

"Cemil Bey, bu coğrafyada İngilizler tek başlarına kılıç oynatamazlar. İrlanda meselesi boğazlarına dayalı bıçak gibidir. Ayrıca işçi grevleri memleketlerini sarsıyor. Cihan Harbi'nde kaybettikleri insan kıymetini yerine uzun süre koyamazlar. Öyleyse var olan kuvvetlerinin önemli kısmını içeride kullanmak zorundalar. Şimdiki bedbaht vaziyetimiz elbette geçicidir. Türkler tarih boyunca Ortadoğu'da büyük mesuliyetler üstlendiler. Yunanların ve Ermenilerin asla başaramayacağı budur. Biz arada duvar olmasaydık Kuzey'in istilacıları çoktan sıcak denizlere, okyanuslara erişecekti. Bizim olmadığımız istikbalde de olacak olan budur. Zaten 1908 senesine kadar İngilizlerle menfaatlerimiz çakışıyordu. Sonra tarih başka sularda aktı. Yeni Rusya eskisinden daha tehlikeli şekilde yükseliyor. Menfaatlerimiz yine aynı yatağa istikamet verecektir. Zira güneye doğru yükselecek Slav

dalgasını biz olmadan kıramazlar. Ezcümle İngilizler mutlaka gaflet uykularından uyanacaklar ve menfaatleri için Türklerin rolünü yeniden ayacaklardır."

"Yani kitabın ortasından konuşursak netice itibarıyla Bolşevik tehdidine karşı bize ihtiyaçları var, öyle mi?"

"Tam olarak evet! Bir Kafkas Federasyonu yoluyla dünya ve Bolşevikler arasında set çekilebilir. Elbette bunun için Yunanları Batı Anadolu'dan yüz geri etmeleri gerek."

"Mahmut Bey, Güney Kafkasya'da sözde hür bir federasyon kurulsun, İngilizlerin Yakın Doğu siyaseti için elzemdir, diyorsunuz öyle mi?"

"Evet, bu hakikattir."

"Kendiniz söylediniz, İngilizlerin elindeki yorgun ve eksik kuvvetleri dahili cephe için kifayet eder ancak. Hülasa bu iş için hem Kafkas milletleriyle hem de Bolşeviklerle bizim harp etmemiz gerekiyor. Karşılığında da önce Batı Anadolu'yu sonra da istiklalimizi alacağız! Ağzınızdan çıkanı kulağınız duyuyor mu acaba? Cihan Harbi'nde Almanların menfaatleri için kılıç çaldık, böylece yıkılmış bir imparatorluğu kurtarabileceğimizi düşündük. Şimdi o yıkıntıyı yeniden ayağa kaldırmak için bu defa öteki istilacı güç için yani İngilizler için Ahmet'in, Mehmet'in kanını harcayacağız, ha? Biz müstemleke jandarması olmak için mi dünyaya geldik? Almanlar veya İngilizler fark etmez, istilacı, hâkim kuvvetin yedeği olanlar önce istiklalini sonra da mevcudiyetlerini kaybederler. Siyasetin kanunu budur. Cevval kuvvet yanına bitişen zayıfı yutar. Bizim için eğer kurtuluş ümidi olacaksa önce kendi göbeğimizi kendimiz kesmeyi bileceğiz. Bu yolda bugün için Bolşeviklerin bize zararı değil faydası olur. Onların da hayati ihtiyaçları bellidir. Kimse bizim anamız, babamız değil. Bize faydalı olan neyse ona bakarız. Menfaatimiz de behemehal siyasi, iktisadi,

askerî, hukuki ve harsı istiklalimizi öz avuçlarımıza almaktır. İçinizden geçeni biliyorum. Yarın Bolşevikler Doğu'yu ya da Boğazlar'ı bizden isterse ne olacak, diyorsunuz. Yalnızca bugün kendi kemiği üzerine dikilebilenler istikbaldeki ihtimal ahlaksız tekliflere hayır diyebilirler! İşte hakikat diyorsunuz ya, hakikat aslında budur!"

"Cemil Bey münazara ederken öfke baldan tatlıdır lakin..."

"Öfke değil Mahmut Bey. Öfke hafif bir his kalır bunun yanında. Ben Çanakkale'de, Filistin'de Almanların hesabı kitabı uğruna düşen askerlerimin son bakışlarını dikenli tel gibi vücuduma sarıp her gece yatağa öyle uzanıyorum. Sadece bu sebepten mücadeleyi milliye saflarına dahil oldum. Eğer şimdi İngilizler için o çocukların can verişini yine göreceksem hiç yaşamayayım daha iyi. Ve bu millet haysiyet nedir, istiklali tam nedir bilmeden sözde istikbaline evet diyecekse mahvolsun, kahrolsun daha iyi. Fakat en acısı da mevzubahis lakırdıların fikir jimnastiği olmamasıdır. Yani münazara aşamasını geçtik. Rauf Bey ve avenesi ve hatta milli kuvvetlerimiz dahilindeki en mümtaz erkânın ekseriyeti bile malum fikre teşnedirler, maalesef. Öyle değil mi? Korkarım ki İngilizler iş bilmezliğimizi yine mahirane diplomasileriyle bize karşı kullanacaklardır. Bu deli saçması siyasete mümkünatından değil de Bolşeviklerle aramızı bozma ihtimalinden sarılacaklardır."

Mahmut Bey başıyla aşağıda derenin kenarında silahlarını çatmış, birbirlerinin bitlerini kıran Arap Ali ve arkadaşlarını işaret etti.

"Yüzbaşım siz asker adamsınız. Gözünüzü tazeyken cephede açtınız ve hâlâ harp denen ateş çemberinin içindesiniz. İhtimaldir ki başka türlü muhakeme edemiyorsunuz. Yani elinde çekiç olan, her şeyi çivi olarak görür! Peki, dediklerinizi şu çocuklarla mı yapacağız? Hepi

topu, sağdan say, soldan say elimizdekiler onlardır. Yalnızca harple nihai neticeyi alacak vaziyette değiliz ve muhtemeldir ki hiçbir zaman olamayacağız," dedi ve müsaade isteyerek kalktı. Atına bindi. Gitti.

Hacı Bey bir süre uzaklaşan arkadaşını izledi, ardından kalkıp yaklaştı. Yüzbaşı Cemil Bey'in omzuna dokundu.

"Böyle daha ne kadar müşkül bir hayatımız olacak? Millet bitap, biçaredir; üstüne umursamazdır. Padişahla hükümetleri için tek çare İngilizlerdir. Ekseri arkadaşımızınsa bir gözü İngiltere'ye, diğer gözü Amerika'ya şehladır. Bizi tutan bu fırtınadan nasıl çıkacağız, azizim?"

Cemil Bey de başıyla Arap Ali ve arkadaşlarını gösterdi.

"Hakkı var. Varımız yoğumuz buncadır işte. Ama ben asıl onlar yanımızda olmazsa korkardım. Bakalım işin nihayetine kadar bunu becerebilecek miyiz Hacı Bey," dedi.

VII.

Kış Gördes Dağları'nda hızla geçti. Yağan karın ardından durmadan çıkan ayaz, donmuş dereler, açlıktan düşen serçeler, bol yıldızlı geceler bile zamanı ağırlaştıramadı. Yüzbaşı Cemil ve birliği mevsimin döndüğü günlere kadar pek ortalıkta görünmedi. Geceleri sessizce yatak köylere geçip evlerde yattılar. Silahlarına bakım yapıp durdular ocağı harlı odalarda. Balıkesir havalisinden ve Akhisar Ovası'ndan sevk edilebilen kısıtlı cephane için dağlarda birkaç muhafazalı mağara ayarladılar, gelecek günler için hazırlık yaptılar. Araziyi gezip iyice öğrendiler. Özellikle Bayatlı İsa ve Gördesli Pehlivan Ahmet'in kılavuzluğu çok işlerine yaradı. Ötekilerin aksine boş kaldıkları vakitlerde Arap Ali evlerde ya da saklandıkları dağdaki inlerde duramıyordu. Ne uyku ne istirahat etmek gözündeydi. İçinde tam bilmediği bir his dolaşıp duruyordu. Kanının o soğuk havalarda bile kaynadığını hissediyordu. İşte o zamanlarda Pehlivan Ahmet'i ne yapıp ne edip buluyordu.

"Ağam ava çıkalım mı?"

Pehlivan Ahmet kopeylerini çözüp geliyor, dağlarda, orman içlerinde tavşan izine düşüyorlardı. Pehlivan, Arap Ali'nin nişancılığına hayran olmuştu. Tavşancı köpeklerin ürüyerek kovaladığı sırtı kınalı avları önlerinden geçerken tek sektirmeden vuruyordu.

Yine öyle kışın son günlerinden birinde av arasında dinlenirken Arap Ali sordu.

"Bayat köyü uzak mıdır buraya?"

Pehlivan Ahmet karşılarındaki çatal dağı gösterdi.

"Aha buranın ardıdır. Lakin bu mevsimde sürülerini daha çok bizden yana alçalan şu yüze yayarlar. Bu taraf daha güneylidir, kuza düşmediği için hem ılık olur hem de keçilerin sevdiği bodur çalılarla doludur."

Sonraki günler Arap Ali atıyla işte dağın o yüzünde dolaştı durdu. Sonunda bir keçi sürüsündeki köpekler onu çevirdi. Ama kokusunu da tanıdılar. Etrafında tereddüt içinde dolanıp ürüdüler. Ağaçların ardından atının üzerindeki Maya çıkageldi.

"Hayırdır Arap Ali, sen beni mi arıyorsun yoksa," dedi gülümseyerek.

"Yok," dedi Ali. "Avlanıyordum da tesadüf ettim."

"Hiç öyle görünmüyordun ama. Dün de dürbünle baktın durdun buralara."

"Sen beni mi gördün?"

"Ben görmesem de görenler olmuştur, ha? Dağın, taşın da gözleri var."

Arap Ali sonunda teslim oldu. Gülerek yere baktı.

"Karnın aç mıdır?" diye sordu Maya.

Ali başını salladı.

Ataş yakıp karşısına oturdular. Maya çıkınını paylaştı. Keçi peyniriyle kuru et koydu ortaya. Ali'nin heybesinde de yoz bükme vardı. Konuşmadan yediler. Ali Maya'dan esen yeli içinde doğru çekiyordu. Güz elması gibi tatlı ekşi bir koku gelip genzini yakıyordu hafiften.

"Sana bir diyeceğim var," dedi Arap Ali. Maya'nın yüzüne bakamıyordu. Bakışları yerdeydi. Maya gözlerini ona dikti.

"De bakalım," diye fısıldadı.

Arap Ali elini kuşağına attı. Şimdi canı o kadar çok

tütün çekiyordu ki. Çıkarıp sarmalı, birkaç dakika daha kazanmalıydı. Ama Arapoğlulları'nın tütünü olmazdı işte. En keyifli, en acılı, en lazımlı zamanda bile olmazdı. Avucunu açtı. Anasının saçından kestiği örüğüydü bu.

"Sen duymuşsun ya benim kimsem kalmadı. Doğrudur. Bir zamanlar ben de senin gibi kalabaydım. Hep böyle ölüm üzeri tüten baca gibi bir adam değildim. Benim bir de bacım vardı. Bileydin onu, iki akide şekeri gibiydi gözleri. Güldüğünde böyle yanaklarından dökülürdü. İnsana hayat ne güzelmiş, yaşamak ne tatlıymış dedirtirdi. Ben ona ağalık vazifemi yapamadım. Onu koruyup kollayamadım. Üç cephe oldu dövüşüyorum. Çok mağlup olduk ama hiç sancak bırakmadık geride. Lakin el kadar bacımı kurtaramadım. Ondan hiçbir şey kalmadı bana. Bu anamın saçıdır. Arada çıkarıp kokluyorum. Aynı kokarlardı. Uyumuş süt gibi. Şimdi senden isteğim var. Bacımı gömdükleri mağaranın yolunu bilirsen eğer peygamber hakkı için beni oraya götür. Son vazifemi göreyim."

Maya uzun uzun baktı Arap Ali'ye. Kara yüzüne, oradan bir volkan gibi akan boynuna, sert omuzlarına. Sonra uzattığı elini tuttu. Bileğinden öptü.

"Götürürüm elbet," dedi. Kalktı. Tek zıplayışta atına atladı. Arap Ali şaşkınlıktan çarpılmış ifadesiyle ona bakıyordu.

"Gani Dayı anlatmıştı bana. Kaşıkçı Dağı'nda bir kuytuda orası. Varmak için çayı geçmek lazım. Köprü selde yıkıldı. Az dişini sık; bahar gelince Gördesliler tahta köprüyü onaracakmış diye duyuldu. Sonrasını ben hallederim," dedi.

Atının karnını topuklarıyla dürtüp kaybolup gitti.

Arap Ali avucundaki anasının örüğüne baktı. Kokladı. Sonra kuşağına geri koydu.

VIII.

1920 yılının bahar ayları gelirken Gördes Dağları' ndaki çekirdek grup da hazırlıklarına hız veriyordu. Yüzbaşı Cemil, Hacı Bey ve Mahmut Bey, İn Deresi mevkisindeki mağarada birkaç gün boyunca baş başa verip meseleleri gözden geçirdiler. Üçü de mevcut durum ve yapılabilecekler üzerine raporlar hazırlamışlardı. Kimi zaman hararetli tartışmalar ve itirazlar yükseldi aralarında. Fakat ağır ağır yol aldıklarının da farkındaydılar.

Mahmut Bey bir süre daha pek ortalıkta görünmeden daha çok ovalarda açılan cepheleri lojistik ve insan kaynağı olarak desteklemeleri gerektiğini savunuyordu. Hacı Bey ise dağları cephe hattı haline getirmenin, işgalci güçleri buraların meçhul dünyasına çekmelerinin askerî ve siyasi anlamda daha faydalı olacağını düşünüyordu.

"Neden buralardayız? Akhisar işgalin ilk günlerinde derhal teslim bayrağı çekerken neden bu bölgeler huzursuzca kıpırdadı, ilk silahlar buralarda patladı, düşman da ilk adımından itibaren buralara tereddüt içinde baktı? Tesadüf değil elbette. Bakın iktisadiyat demek her şey demektir! Ovalar büyük arazilerdir; istihsal yapılan, iç ve dış ticaret yollarıyla rabıtalı, pazarlara ulaşan tacirin, ticaretin, paranın kaynadığı yerlerdir. Büyük araziler, büyük kazançlar, büyük mülkler, kuvvetli eşraf ve siyasetin

atardamarında akan ensesi kalınlar işte böyle halka halka birbiriyle bağlı uzar gider oralarda. Bu saadet zinciriyse düzen, istikrar ister. Elbette büyük eşraf yeni vaziyete ilk ayak uyduranların başında geldi. İşgal etmek kolay, hükmetmek zordur. Biz olmazsak işgali nasıl idare edecekler, diye düşündüler. Halkı pusturdular. Zaten zayıf olan köylünün cılız itirazını boğuverdiler. İşgalcilerle hemen rabıta kurdular. Ama buralar yani dağlar öyle değil. Arazi parçalı, küçük, sarp ve zorludur. Yolları pek az ve çetindir. Köylü daha ziyade eskinin göçeridir ve damarlarında hâlâ Yörüklüğün kanı akmaktadır. Eşraf daha küçük, iktisaden cılız ve daha uç siyasi kanaatlere sahiptir. Yani buraları ele avuca alıp yeni düzenin ipleriyle gemleyecek kuvvetler bizden uzak ve tesir imkânları zayıftır. O halde milletin öfkesi teşkilatlanmaya daha müsaittir," diye özetledi Hacı Bey.

Mahmut Bey, "Dediklerinizde hata yok ancak böyle eşrafı büyük ve küçük diye kestirip atamayız. İşgal kuvvetlerinin Türk eşrafla işbirliği geçicidir. Çünkü bu bölgeyi onlar eliyle değil gayrimüslim zengin ve ticaret erbabıyla yönetecekler işin sonunda. Yunan ordusunun sokulması boşuna değildir. Anadolu'yu bir Yunan prensliğine dönüştürmek isteyenler Türk'ün köylüsünü de eşrafını da kazıyıp atmayı murat edeceklerdir. O zaman ovadaki eşraf da safımıza geçecek elbette," diye itiraz etti.

Hacı Bey aldı.

"Bu bir faraziye! Belki o zaman biz de bambaşka bir hale bürünürüz. Oysa bugüne bakarak hareket etmekte fayda var. Zira önce dağlarda bir köprübaşı tutup müdafaa etmemiz gerekiyor. Sadece arazi yapısından değil beşeri sebeplerden dolayı da ayağımızı basacağımız ve sıçrayacağımız yerlerdeyiz. Ovanın zenginliği olmadan dağın insan kuvveti de harekete geçmez diye mütalaa ettiğinizi biliyorum. Açık açık böyle söylemeseniz de dilini-

zin altındaki bakla budur azizim! Bakın tarihten misal vereyim. Selçuklular mağlup olup Moğol hâkimiyetine girince Anadolu'da büyük bir iktidar harbi yaşandı. Kavgada şehzadelerden İzzeddin ile Rükneddin zamanla öne çıktı. Peki, o hırgür içinde Anadolu'daki Türkmenler kimi destekledi? Türkmen, anası Türk olan Rükneddin'in değil anası Grek olan ağabeyi İzzeddin'in peşinden gitti zira İzzeddin, Baycu Noyan himayesinde Moğolların resmî hâkimiyeti altında saltanat sürmeyi, Moğolların düşkün bir vasalı olmayı kabul etmedi. Fırsat buldukça Moğollara karşı isyan etti. Rükneddin ise yalnız ve yalnız Moğollara yakın durursa iktidarını yaşatabileceğini düşünüyordu. Böyle olunca dağda bayırda, yaylasında, kışlağında Moğol'la başı hoş olmayan Türkmen de İzzeddin'in atının ardında birikti, onun için kanını dökmekten ar etmedi. Dün böyle oldu. Bugün de Yörük bu yeni Moğolları kabul etmeyecektir! Onlara karşı kim dururs a er ya da geç ardında hizalanacaktır!"

"Yalnız şunu unutmayalım," diye söze girdi Yüzbaşı Cemil Bey. "Doğru yerde durmak yetmez. Önce var olabileceğimizi sonra da zafer kabiliyetimizin olduğunu ispat etmemiz gerek. Bu millet, orduları, zırhlıları, kuvvetleriyle üstümüze gelenlerin canını yakabileceğimizi görmezse zafer kabiliyetimize inanmaz. Bu sebepten mühimmat, silah yetmez doğru ve kudretli şekilde teşkilatlanmamız da gerek. Yani vurunca ses getirmeliyiz, kuru gürültü değil. Lakin bu söylediklerim nasıl olacak? Nereden ve nasıl başlamalıyız? Bugüne kadar olan tecrübelerimizin çoğu nizamlı orduyla rabıtalıydı. Ama şu anda eski ordumuzun bir iskeleti var elimizde hele böyle işgal altında ya da işgalin hemen yayılma ihtimalinin olduğu bölgelerde o bile mevcut değil."

Yüzbaşı Cemil Bey burada durdu.

Bakıştılar sessizce.

"Peki, bir asker olarak fikriniz nedir bu vaziyet için?" diye sordu Mahmut Bey.

Yüzbaşı Cemil deri çantasını açtı. Elyazısıyla karalanmış kâğıt tomarı çıkardı.

"Filistin'den hava değişimi için İstanbul'a yollandığımda Erkânı Harp Dairesi'nde uzun uzun çalışma imkânım oldu. Bilhassa Trablusgarp tecrübesi öncesi ve sonrasında oradaki tecrübeler ışığında çeşitli raporlar hazırlanmış. Muhtemel ki bugünler ve içine düşeceğimiz ihtimal vaziyetler için kafa yorulmuş. Size o günlerde düştüğüm notlardan okumak isterim."

Cemil Bey tomardan seçtiği yaprağı çekip aldı ve tok sesiyle okumaya başladı.

Askerî ve Siyasi Tarihimizde "İl Eri ve Yiğitbaşı Müessesi": İmkân ve İhtimaller

Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinde askerî teşkilat bünyesinde olduklarına dair malumat olmasına rağmen zamanla üzerindeki esrar tülünün ardında gizlenseler de Celâlî ve Suhte isyanlarına ait kaynaklarda "İl Eri ve Yiğitbaşı" isimleri ve tecrübeleri sık sık geçmektedir. Yine bu hadiselerden evvelki devirlerde yaşanan Moğol istilası boyunca özellikle Ahilik Teşkilatı bünyesinde İl Erleri ve İl Erlerinin bağlı bulunduğu amir Yiğitbaşı Teşkilatı öne çıkmıştı. Yiğitbaşı müessesesi Türkmenlik geleneğiyle rabıtalı olarak ahi tekkeleri vasıtasıyla koruculuk vazifesi şeklinde köylere nüfuz etmişti. Yiğitbaşları seçtikleri köylü gençleri birer muharip kuvvet olarak yetiştirip kaydediyordu. Teşkilat, Moğol istilası sırasında çöken devlet otoritesini halktan gelen kuvvetle yeniden tesis ederek köylerin ve sivil halkın muhafaza ve müdafaa vazifesini ifa ediyordu. Böylece istilanın meydana getirdiği o karışık ve buhranlı günlerde zamanın muteber milis kuvvetleri haline geldiler. İl erleri resmî askerî kadro haricindeydiler ve mesul oldukları arazilerin muhafızları sayıldılar. Anadolu'da asayişin bozulduğu

günlerde diğer vazifeli kuvvetlerle birlikte de bahsedilir oldular. Bozuk iktisadi ve siyasi şartların etkisiyle ortaya çıkan yersiz yurtsuz ahali kalabalığının sebep olduğu şekavet devirlerinde Türkmen aşiretlerince eşkıyaya karşı mücadelenin bir vasıtası oldukları da malumdur. Kayıtlara göre ev basan, adam öldüren, para çalan, yüz kızartıcı suçlar işleyen, çarşı pazar yağmalayan, bağ bostan yıkan, köylünün hayvanlarına el koyan ve fukaranın yemeğini çalan eşkıyayla mücadele eden ve kan döken İl Yiğitleri ve Yiğitbaşları gördükleri vazife sebebiyle herhangi bir takibata uğramamışlardır. Yine devlet kayıtları arasında bulunan Adaletnameler tetkik edildiğinde Yiğitbaşları ve İl Erlerinin köylü gençlerden müteşekkil olduğu görülmektedir. Misaldir ki 1645 senesindeki Girit seferi münasebetiyle Çanakkale Boğazı'nın Venedik donanmasına karşı muhafazası için yapılan askerî yığınağa dair Mevkufat Defteri kayıtlarına göre Bursa havalisindeki her avarızhaneden bir İl Eri talep edilmiş; seçilen İl Erlerinin sipahi, yeniçeri, cebeci ve topçularla birlikte derhal Bozcaada'ya hareket etmesine emredilmiştir. Mezkûr müessesinin sonraki devirlerdeki alametlerinden sadece bir tanesi bu kayıttır. Demek ki ihtiyaç hasıl olduğunda, cephe gerisi emniyeti için de bu teşkilattan fayda beklenmiştir. Verilecek başka emsal de İl Erlerinin orduyla harbe iştiraki üzerinedir. 1703 senesinde Kırım Hanı Devlet Giray üzerine yollanan kuvvetlerin içinde Dergâh-ı âli kapucular kethüdası Veli Ağa'nın emrine verilmiş İl Erlerinden teşkil köylü gençler mevcuttur. Tarihi vesaik tetkik edildiğinde İl Erleri milis teşkilatının asgari 10, azami 150 kişilik gruplardan müteşekkil olduğu görülmektedir. Her grubun başında bir Yiğitbaşı bulunuyordu. Yiğitbaşları da daha üst bir amire bağlıydı. Teşkilatlanan gençler reaya arasından askerî ve istihbari kabiliyetlerine göre devşirilir ve dahi yetiştirilirdi. Zaman içinde İl Erleri ve Yiğitbaşı adından giderek daha az bahsedildiği vaki olsa da bu anane ve tatbikatın milletin sinesinde tamamen unutulduğu manasına gelmemektedir. Tarihî hatıralar ve

tecrübeler muhayyel bir sükût içinde kalsalar da uyandırılmaları ve dirilmeleri bir iradenin teşkilatlı müdahalesiyle pekâlâ mümkündür...

Yüzbaşı Cemil notlarını yere bıraktı.

"Bu mevzuda uzunca konuşabilirim. Ancak meselenin kalbi budur. İhtiyaç duyulan kudreti ve çareleri aklımız ve tarihî tecrübelerimiz vasıtasıyla bulabilir, bugünün şartlarına göre de yeniden şekil verebiliriz. Umumi manzara gayet sarihtir. Memleketimiz bir işgal altında mıdır? Vahşi işgal orduları Moğol'dan ziyade bir tahribata sebebiyet vermekte midir? Devlet otoritesi mahvolmuş, devletin reisi esir, çaresiz, tesirsiz hale mi düşmüştür? Vaziyet dahilinde milletimiz açlık, yokluk ve yeis içinde midir? İlaveten eşkıyalık, hırsızlık, yağmacılık, ırz düşmanlığı başını almış gitmiş midir? Milletin dünyevi istikbali hatta akaidi tehlike altında mıdır? Ve biz, yetişmiş kadrolar bir köylü denizi içinde miyiz? Ve dahi bu deniz kendi içinde taşmaya teşne midir? Hepsinin cevabı evet, öyle değil mi? Gök kubbenin altındaki vaziyet gayet müsaittir. Geriye helvayı usulünce karmak kalıyor. O halde aklı olan, eli ayağı tutan herkesin vazifesi teşkilatlanmaktır. Bunun nasıl olacağı da aşağı yukarı bellidir. Elbette biraz da kervanı yolda düzeceğiz."

Hacı Bey gülümsedi.

"İçimi neşe ve kuvvetle doldurdunuz yüzbaşım," dedi.

"Ancak bize bir işaret fişeği gerekecek bu durumda. Başladığımız işi hızlandıracak ve köylüyle temasımızı kolaylaştıracak bir şey. Ama ne?" diye ekledi Yüzbaşı Cemil.

Hacı Bey çenesini sıvazladı hafiften.

"Ovalar dünyevidir, dağlar ise menkıbelerle yaşar. O halde biz de öyle başlayalım," dedi.

İşte 1920 yılının o Mayıs ayı, İn Deresi toplantısının

üzerinden çok geçmeden paldır küldür geliverdi Gördes Dağları'na. Toprak çoktan uyanmıştı. Hayatın yıllık döngüsü Hıdrellez denilen dönüm günüyle çakışmıştı. Gün doğmadan kadınlar her zamankinden daha da erken uyandılar. En güzel pazen donlarıyla donandılar, en parlak bürümcüklerine büründüler. Herkes evindeki artık eskiyen yıldan kalan yoğurt mayasını döktü. Şimdi gelen yılın en taze mayası için çimenlerin üzerinden tahta kaşıklarla çiğleri toplayacak ve ilk sütü uyutacaklardı. Hıdrellez mayası giren yıl boyunca kullanılacaktı ta ki yeni mayısa kadar.

Gördesli kadınlar ellerinde tahta kaşıklar, dillerinde türkülerle evlerinden, ocaklarından alı al moru mor donlar içinde ayrıldılar. Bölük bölük mahallelerden, sokaklardan süzülüp mezarlığın arasından geçerek Kum Çayı'na doğru varacaklardı ki Hüseyni Baba'nın kabrinde büyük bir ateş yandığını gördüler. Ürkek serçeler gibi oraya doğru seğirttiler. Gördüler ki, Bayatlı İsa bir eliyle kara sancak açmış atının üzerinde heykel gibi duruyordu. Öteki atlı Arap Ali'ydi. Kafaları ve kaşları tıraşlanmıştı. Çıplak tenleri üzerine koyun postundan yelek giymiş, boyunlarına tahta kılıçlar asmışlardı.

Bayatlı İsa atının dizginlerini çekip hayvanı şaha kaldırdı arka arkaya. Sonra gür sesiyle haykırdı:

"Ol saat Hızır Aleyhisselam yetişti geldi! Şerifi ol yirden kapdı ırakta kodı. Aklı başına gelince ana bir kılıç sunuvirdi, ağaçdan idi, fıtratı demürden idi. Eyitti: Bu kılıç Resul Hazretleri'nündür –salavatullahi aleyh– sana rûzî oldı. Pes Şerif alup anı izzetle sakladı. Hurma ağacından idi. Taşı anun birle çalsa iki bölerdi. Daim yanında götürür idi."

Ve sonra iki adam atlarını bir fırtına gibi sürerek kayboldular.

O gün Gördes Dağları'ndaki köylü denizi hep aynı

sözle çalkalandı durdu. Pirlik alameti olan Hacı Bektaşi Veli'nin tahta kılıcını taşıyan alp kişiler kara sancak açmıştı!

İşte o Hıdrellez'den sonra Yüzbaşı Cemil'in çelik çekirdek grubuna halk içinde Hüseyniler denildi.

IX.

Mayıs ayının ortalarına doğru Arap Ali sabah erkenden atına atlayıp Dedebaşı denilen mevkiye gitmeyi, gümrah çalıların ve dize kadar boy atmış otların arasına uzanarak dürbünle aşağıları gözlemeyi âdet edinmişti. Kum Çayı'nın üzerindeki tahta köprüyü Gördesliler karıncalar gibi onarıyordu. Akhisar'dan bu iş için yüklüce bir meblağ yollandığı haberi gelmişti. Ayrıca Akhisar yolundaki birkaç su geçidinin daha tamiratı ve bozuk yolların da onarılması için faaliyet sürüyordu. Bütün bu işlerin hayırsever bir zengin tarafından yüklenildiği haberi ortalıkta belli belirsiz konuşulur olmuştu. Hüseyni grubu meselenin peşine düşmüş paranın ucunun Akhisarlı Kâhya Zaim'e kadar uzandığı anlaşılmıştı. Gelen istihbarata göre Zaim işin ne derece layıkıyla yapıldığını bizzat görmek için Gördes'e gelmek istemişse de yolun yarısındayken işkillenerek geriye dönmüş, yerine birkaç adamını yollamıştı. Yüzbaşı Cemil, Akhisarlı eşrafın buradaki yol ve köprü inşaatına olan ilgisini yakın zamanda başlayacağını tahmin ettiği Yunan ileri harekâtına bağlamıştı. İç bölgelerdeki kıpırtılar ve hazırlıklar onların da malumuydu artık ve bir cezalandırma ve hatta kısmi işgal hamlesinin geleceğini bekliyordu. Muhtemelen Yunan birlikleri genişçe yay çizerek bölgeyi Akhisar'dan

itibaren tarayacaklar ve milli milis kuvvetlerini Kum Çayı'nın öte yanına süpürerek Demirci yönüne doğru geri iteceklerdi. Dolayısıyla köprü ve yolların derhal elden geçirilmesi zaruri olmuştu.

İşte Arap Ali bu sebepten her sabah gelip köprünün son vaziyetini rasat ediyor ardından rapor veriyordu. O gün işini bitirip ayağa kalkmak üzereyken birisi onu omzundan toprağa bastırdı. Sıçrayarak dönerken kuşağındaki bıçağı da yıldırım hızıyla çekiverdi. Karşısında Maya gülümseyerek duruyordu.

"Sen nasıl Hüseynisin böyle? Yanına kadar vardım ruhun duymadı? Hani yerin kulağı bile sizden az duyar, kartalın gözü az görürdü?" dedi.

Arap Ali utanmıştı.

"Dalıp gitmişim demek ki," dedi.

"İyi değil Arap! Yoksa âşık mısın?"

Ali Maya'ya bakmamak için kalkıp üzerini silkeledi.

"Sen neden geldin peşimden? De bakalım hadi?" diye mırıldandı.

"Ben sana Kum Çayı üzerindeki köprü tamir olunca vakit tamam demedim mi? Aha da işte köprüyü bitiriyorlar."

Yan yana durup aşağıda gerdanlık gibi kıvrılan çayın üzerindeki noktaya baktılar.

Ertesi gün tan vaktinde Arap Ali ve Maya iki yürük atı sürüp tahta köprüden geçtiler, Kum Çayı'nı aştılar. Yamaçtan ovaya doğru akan Gördes'i karşıdan seyreden mahpus damının yanından sessizce yollandılar. Taş avlunun duvarları ardında, kol demirden kilit vurulmuş kapıların baktığı havalandırmada bir adam türkü söylüyordu.

Kırmızı buğday ayrılmıyor hadülen kanından
Can bulaşmış Ali Osman Efe'nin hadülen canından
Kurşun girmiş Efemizin hadülen dört bir yanından

Yürü serbest, yürü beyaz Aşem örme saçlar sürünsün
Açıver ak gerdanını Aşem hadülen sinen görünsün

Sağ yanlarında bağlar, bostanlar, bahçeler delirmiş bir baharın içinde uzanıyordu. Soldaysa Ummuhan Deresi mırıldanarak mendereslerine çarpıp Kum Çayı'na kavuşmaya gidiyordu. Her şey tabiatın sözü altında meneviş-lenmiş; otlar cana, ağaçlar çiçeğe gelmiş, atların nallarıyla ezdikleri toprağın içinde daha uyanmasalar bile karayılanlar rüyalarında kımıldamıştı. Arap Ali az önünden giden Maya'ya baktı. Sırtında kepeneği ve çapraza astığı martinisiyle salınarak ilerliyordu. Atının her adımında oyalı değirmisinin altından taşan saçları titreyerek omuzlarından uzaklara iniyordu. Varıp ona yetişmek, tek hamlede atının üzerinden çekip almak sonra sıkı sıkıya sararak dörtnala bu dünyadan uzaklaşmak, gökyüzüne akan bir şahin gibi ağıp gitmek istedi. Yapamadı.

Öğlene kadar durmadan at sürdüler. Atları yollarına çıkan çeşmeden sulayıp kandırdılar. Sonra yine yola düştüler. Tarlaları, korulukları, önlerinden ürkmüş domuz sürülerini geçtiler. Dağa doğru sardılar. Hiç konuşmadılar ama Maya, Arap Ali'nin içinde büyüyen kederi hissediyordu. Başını kaldırmadan atının yelesine uzattığı kara elleriyle atını sürüyordu.

Koyu ormanlığa girdiler.

"İşte Kaşıkçı Dağı başladı," diye mırıldandı Maya.

Tırmanmayı sürdürdüler. Ağaçlar seyreldi. Sonra kayboldu. Sonunda iri kayaların sütunlarının gökyüzüne doğru bir kaşa geldiler. Maya taş çatlakların genişlediği yerde durdu. Atlarından indiler.

Arap Ali mağaranın ağzına doğru yürüdü.

"Çocukları burada mı bulmuşlar?" dedi.

Maya başını salladı.

Sonra bastığı toprağı işaret etti.

"Hepsini buraya mı gömmüşler?"

Maya bir şey demedi, başını eğdi sadece.

Arap Ali çöktü. Toprağa eğildi. Öptü üç kere. Sonra alnını koyup bir süre sessizce secdede kaldı. Avuçlarıyla toprağı sıktı, sıktı.

Maya ayakta Arap Ali'yi izliyordu.

Ali yerinden doğruldu. Kalktı. Etraftan çalı çırpı topladı. Kuru yaprakları serdi üzerine. Çakmaktaşını çatlattı arka arkaya. Ateşi yaktı. Karşısına oturdu. Kuşağından anasının örüğünü çıkardı. Kokladı. Ateşe attı. Alevler yükseldi. Her şey sönüp soğuyana kadar hareketsizce baktı durdu. Bekledi. Ve sonunda külleri avuçlayarak etrafa yaydı. Taşından, toprağından koparılan ot kökleri gibi derinden, kütleyerek, yoluk yoluk inliyordu.

Sonra kalkıp atına atladı. Ardına bakmadan dörtnala kalktı.

Maya da onu takip ediyordu. Bir süre fırtına gibi bayır aşağıya indiler. Yazıya vardılar. Arap Ali aniden durdurdu atını. Başını bir av köpeği gibi göğe kaldırdı. Havayı kokladı. Yetişen Maya'ya döndü.

"Kokuyu aldın mı?" dedi.

Maya başını salladı.

Arap Ali atının başını çevirdi. Ağaçlara doğru koşturdu. Önündeki yol küçük korunun içinden geçiyordu. Açıklığa vardılar. Ayaklarının altında genişleyen buğday tarlası uzanıyordu.

Ali atından atladı. Koşarak tarlaya girdi. Sağa sola yığılmış, bir zaman esmiş sert rüzgârın tarazladığı yeşil sapları kucakladı. Onları ayağa kaldırmaya, diriltmeye çabaladı.

"Yatmış, tekmil yatmış bu ekinler! Vay ki çürüyecek hepsi!" diye bağırıyordu durmadan.

Çaresizce sağa sola seğirtiyor, avazı çıktığı kadar haykırıyordu Arap Ali.

Maya koşup yetişti ona. Omuzlarını sarstı. Kendine çevirdi. Ali'nin kıpkırmızı olmuştu gözbebekleri. Sıkıca sarıldı ona. Yere, yatmış buğdayların üzerine yıkıldılar. Ali, kollarıyla sıktı onu. Göğsüne, o uyumuş süt kokusuna bastırdı. Arap Ali haykırarak ağlıyordu.

X.

19 Mayıs 1920 günü Gördes ve havalisinde ramazan ayının ilk orucu tutulmuş, gecesinde ilk teravi namazı kılınmıştı. Kızıldam köyünün küçük camisinde cemaat için o gecenin bir anlamı daha vardı. Gördes Müftüsü Kıranşeyhli Ahmet Efendi merkezden eşek üzerinde saatlerce yol tepip dağlar arasındaki bu küçük köye kadar gelmiş, onlara imamlık yapmıştı. Köylü hem merak hem memnuniyet hem şüphe hem de endişe içinde yani karmaşık hislerle dolu halde içerisini doldurmuş, saf tutmuştu.

Son rekâtın, tesbihatın ardından Ahmet Efendi köylülerin gözlerinin içine bakarak davudi sesiyle tane tane konuşmaya başladı.

"Biliyorum ki heyecan içindesiniz. Gelişimi merak ediyorsunuz. Belki benden önce dedikodular, birtakım lakırdılar varmıştır kulağınıza. Bu sebepten lafı eğip bükmeden, uzatmadan konuşacağım. Malum, ayların en hayırlısı, en bereketlisi ramazana girdik. Ve inşallah Allah bizi bayramına da kavuşturacaktır. Lakin bizim asıl bayramımız memleketimizin istikbali kurtulduğunda, millet olarak feraha çıktığımızda gelecektir. O güne kadar bayram bizim neyimize! Hür insanların ibadeti makbuldür; hür insanlar ancak dinine, diyanetine, Kuran'a layık

ip gibi dosdoğru yaşayabilirler. Yani oruç tutmak, namaz kılmak kadar memleketimizi düşman çizmesinden kurtarmak da farzdır üzerimize. Öyleyse bunun gereği için birileri yanınıza yaklaşırsa onlara sırtınızı dönmeyin ki lazım olduğunda arkasız kalmayın; kapınız çalınırsa açmazlık etmeyin ki duvarınızda baykuşlar ötmesin, aç kaldılarsa ekmek verin ki sofranız bereketlensin. Misal bu işlerde zorlama olmaz ama senenin fitre ve zekâtını ben mücadele-i milliye kuvvetlerine vereceğim. İçimin ferahlığını Allah sizlere de nasip etsin inşallah."

Ahmet Efendi onu izleyen bakışların yere düştüğünü, köylünün bakışlarının huzursuzca cami kilimlerinin düğümlerinde dolaşıp durduğunu gördü.

"Ha, şimdi diyeceksiniz ki, bu adamların hakkında fetva, ceminin katline ferman vardır. Ey cemaat! Devleti de ancak ve ancak hür insanlar, hür kafalar idare edebilir. Boğazına süngü, kafasına silah dayanmış ve maatteessüf esir edilmişlerin idare ehliyeti kalmamıştır. Allah bize düşünelim diye omuzlarımız üzerinde baş vermiş. Hem kitabımıza hem de vicdanımıza hem de aklımıza göre hareket edeceğiz. Hepsi de bize teşkilatlanın, bir olun, vatanınızı kim çizmeleriyle eziyorsa onunla cihat edin diyor!"

Burada durdu. Sözlerinin tesirini tarttı ve konuşmasının son bölümü için istediği o boşluğu bekledi. Devam etti.

"İlaveten bir de haberim var ki üzerimde kalmasın. Gördes Kuva-yı Milliye reisi Hacı Bey dolaştığım her köyde anlatmam için beni memur etti. Derler ki, bu sene hiçbir köylü, aşarını dağlı beyine vermesin! Zira dağ beyleri bir komisyon karşılığında haklarını ovalı beylere devretmişlerdir. Onlar da Yunan'la aynı yatakta gözlerini açmaktadır. Çoluk çocuğunuzun boğazından kesip verdiğiniz her dirhem işret sofralarına ve dahi düşman ba-

rutuna harcanmaktadır. Yani hür olana dek bu pay köylünün ak sütü gibi öz nefsine helaldir. Benden söylemesi. Haydi, ramazanı şerifiniz mübarek olsun tekraren."

Müftü efendinin son sözleri cemaat arasında dalgalanmaya sebep olmuştu. Usulca dizlerine vurup bağdaşını bozduğunda herkes ayağa fırladı. Sıraya girip elini öptüler ardından cemaat birbiriyle sarılıp mübarekleşti. Misafirlerini köyün dışına kadar uğurladılar. Hoca Ahmet Efendi'nin eşeğinin üzerinde, yolun karanlığında kaybolmasını izlediler.

Ahmet Efendi dolunayın yıkadığı yolda ilerlerken birden karşısına iki adam fırladı. Bir adım öndeki kuşağındaki silahı çektiği anda silahlar patladı. Adam boş çuval gibi yere yıkıldı. Öteki dehşet içinde kasılıp kalmıştı. Yolun iki yanından namlusundan duman tüten tabancalarıyla fırlayanlar oldu.

Arap Ali silahını ayaktaki adamın kafasına dayadı.

"Davranma," dedi.

İbram ve Yusuf, müftünün önüne gerilip set oldular.

Karaltıların içinden Yüzbaşı Cemil Bey çıktı, yaylanarak yürüdü.

"Kusura bakmayın sizi de korkuttuk," dedi.

Müftü Ahmet Efendi, "Bey oğlum faktaki peynir gibi beni kullandınız, ha?" diyerek gülümsedi.

"Estağfurullah! Ama mecbur kaldık bu iş için. Şimdi sizi evinize kadar geçirecek arkadaşlar. Emniyetiniz bize emanet."

Az sonra yol kıyısındaki bir ağacın altında teslim aldıkları adamın başına toplanmışlardı. Adamın elleri arkadan urganla bağlanmış, diz çöktürülmüştü. Titreyerek yanı başında vurulmuş yatan arkadaşına bakıyordu.

Yüzbaşı Cemil, başıyla işaret edip Kızıldamlı yiğitbaşına sordu.

"Bunlar mı?" dedi.

"Doğrudur," dedi adam. "Bunlar köylümüzdür ve kardeştirler. Şu geberenin karısı geçen gün çeşmede ağzından kaçırmış bu işi. Biz de hemen size haber ettik. Gerisi malum."

"İki cahilin işi değil yaptığınız! De bakalım kimden aldınız emri?" diye bastırdı yüzbaşı.

Adamın çenesi kilitlenmişti. Yalnızca titreyip duruyordu.

"He, konuşmam diyorsun. Sen bilirsin aslanım," dedi.

Doğruldu. İşaret çaktı. İbram diz çökmüş adamın kürekkemiğine sert tekmesini geçirdi, adamı yıktı. Sonra iki ayağına bir burgatalık urganı doladı. İpin öteki ucunu yukarıdaki sağlam dala atıp geçirdi. Başka iki adam olanca gücüyle çekti halatı. Adam urganın ucunda baş aşağıya sallanıyordu. Arap Ali kuşağındaki saldırmasını çekti, bir eliyle ensesindeki saçlardan asıldı, öteki eliyle boğazına çeliği dayadı.

"Çek besmeleni bre deyyus!" diye bağırdı.

Asılı adam inleyerek döküldü.

"Allah, peygamber aşkına indirin beni. Tamam konuşacağım!"

Yüzbaşı başını salladı. İbram ipi bıraktı. Baş üstü düşen adamı iki omzundan tutup dizlerinin üzerine koydular.

"Bu vurduğunuz," diye başladı, "benim ağam olur. Geçen girey[1] mallarımızı Akhisar'a satmaya götürdü. Handa yanına yaklaşmışlar. Kâhya Zaim diye bir adam. Müftü Ahmet Efendi'nin boynunda hüküm var, halledersen hem cennetlik hem de zengin olursun demiş ağama. Avucuna beşibiryerde sıkıştırmış. Bitir işi beş dizi daha senin, demiş. Ağam bana açtı. Tamam dedim. İşte bu kadardır."

1. Pazar günü. (Y.N.)

Cemil Bey doğruldu. Kızıldamlı yiğitbaşına döndü.

"Sabah ezanı okunurken bu adam çoluk çocuğu, iti davarı ne varsa derleyip toplayacak, köyden göçmüş olacak. Bir daha Gördes havalisinde görürsem önce onu sonra da gelip seni alnı çatından vururum. Bunları zinhar içinizde barındırmayacaksınız!" dedi.

Yiğitbaşı boynunu büktü.

"Komutanım beş parmağın beşi bir olmaz. Bu deyyuslar evet içimizden çıktı ama bize dahil değildirler. Sakın köyümüzü böyle bellemeyin. Biz onlardan değiliz," dedi.

Yüzbaşı gülümsedi. Yiğitbaşının omzuna elini koydu.

"Tasalanma. Hiç şüphemiz yoktur cümlenizden," dedi.

Derlenip toparlanan Hüseyniler yıldırım gibi atlarla köyü arkalarında bırakarak gecenin karanlığında kayboldular.

Takip eden günlerin birinde Bölükbaşı Çiftliği'nde Hüseyni grubunun çekirdeği önlerindeki meseleyi hararetle tartışıyorlardı. Yüzbaşı Cemil Bey, Arap Ali'yle Köstenli İbram'ı da almıştı odaya. Mahmut Bey iki günlük yoldan acil çağrılmıştı.

"Artık bu ovalı mütegallibe çizmeyi çoktan aştı," diyen Hacı Bey öfkesinin tadını çıkarıyordu iyice. "İbram ve Yusuf'a yaptıklarını başka sayfaya koyalım. Hadi onlar eski hesaplardı. Lakin işgal sonrası gemi iyice azıya aldı. Dağın vergisini de üstüne almış, yolları yaptırıyor, köprü tamir ettiriyor. Yunanlar da kendi harekâtları için bunu teşvik ediyor. Dahası paralı köpeklerini salıyor üstümüze. Bu meselenin halledilmesinin zamanı geldi!"

Mahmut Bey ifadesiz bir suratla sordu.

"Kayalıoğlu Adnan'ın mesuliyeti konusunda eminseniz, nedir yapılması gereken?"

Yüzbaşı Cemil sözü aldı.

"Küçük bir grupla Akhisar'a gidip cezalandırma ve terbiye."

"Suikast yani?"

"Evet."

"Böylece öteki beyler de yola gelecek. Bu mudur?"

Hacı Bey, "Tam olarak budur! Yoksa sürekli arkamızı kollamak mecburiyetinde kalacağız."

Yüzbaşı Cemil, Arap Ali'ye döndü.

"Sen bizi o bölgeye sokabilir misin?"

Arap Ali gülümsedi.

"İsterseniz gece vakti Adnan Bey'in harem dairesine bile sokarım. Siz tamam deyin, beni önceden oraya yollayın; yeter!"

Mahmut Bey yine aynı soğuk nazarıyla herkesi süzdü.

"Hacı Bey, yüzbaşım, sizinle hususi olarak görüşebilir miyiz?" dedi.

Buz gibi hava esmişti içeride.

Arap Ali gözlerini sertçe Mahmut Bey'e dikti. Kımıldamadı bile yerinden.

Mahmut Bey bakışlarını Arap Ali'den kurtarıp Yüzbaşı Cemil'e çevirdi.

Cemil Bey, "Arkadaşlar siz bize biraz müsaade edin," deyince Arap Ali ve İbram çıktılar.

Mahmut Bey sözü aldı.

"Şimdi önce askerî açıdan müzakere edelim. Yüzbaşım bu işin başında olacaksınız ve en uygun adamları koşturacaksınız. Peki, tehlike derecesi nedir?"

"Risksiz harekât yoktur," dedi Cemil Bey. "Bu iş de kolay değil elbette."

"Allah korusun menfi durumda Hüseyni grubu neredeyse felç olacak ve bütün bu bölgedeki faaliyetimiz tamiri gayrı kabil bir darbe alacak. Doğru mu? Evet, böyle olacak. Haydi, Allah'ın da izniyle muvaffak olacağımızı kabul edip cebimize koyalım. İşin ayrıca siyasi

ciheti var. Kararımız gerçekten isabetli mi olacak? Müftü Ahmet Efendi vakasından sonra Akhisar'da işin aslını öğrenmek için çalıştım el altından. O sırada Adnan Bey haber gönderdi. Görüşmek istemiş yüz yüze."

Hacı Bey atıldı.

"Buluştunuz mu yoksa?"

"Hacı Bey gerektiğinde Yunan kuvvetleriyle bile temas ediyoruz. Harp böyle bir şey değil midir? Düşman olsa bile lüzumluysa konuşursun! Hülasa Adnan Bey der ki, bu işlerle benim alakam yok! İşimle, gücümle, ticaretimle meşgulüm. Elbette işgal içinde hayatımı sürdürüyorum ve bu adamlarla kötü olamam. Ancak Kâhya Zaim denilen adamın benimle rabıtası yoktur. Çok önceden kovdum onu mülkümden. Kendi başına çevirdiği işlerden de mesul değilim. Sizin arkanızdan dolap çeviren ben değilim!"

"Yalan söylüyor!" diye bağırdı Hacı Bey. "Zaim'i örtü gibi kullanıp iş tutuyor. Akıllı bir adam olduğu için bütün yumurtaları aynı sepete koymuyor. Ayağının tekini de bizim tarafta tutuyor. Ve harbin gidişatına göre karar verecek elbette!"

"Velev ki öyle olsun! Adnan Bey'i usulca karşı taraftan koparmak zarar mı yazar bize? Yedi düvele karşı mücadele ediyoruz. İstanbul bize düşmandır, milletin kahir ekseriyeti hâlâ şüphe içindedir, içimizde yekpare değiliz, haydut ve eşkıya takımını hiç saymıyorum bile. Bu kadar hasım ziyadedir! Bizim düşmanımızı azaltmamız her durumda iyidir. Adnan Bey'in bitaraf hale gelmesi bile menfaatimizedir!"

"Peki, siz nasıl emin olabiliyorsunuz Adnan Bey hususunda?" diye sordu Yüzbaşı Cemil.

"Ne eminim ne de kefilim! Herhangi bir askerî harekâtın riski varsa siyaset için de aynı husus söz konusu. Ama bekleyip görmeliyiz. Üstelik dahası var işin. Ya-

kın zamanda Adnan Bey İzmir'de Amerikan sefiriyle yemek yemiş. Masada İngiliz irtibat subayı da varmış. Yunan ordusu çok kısa süre içinde bizim bölgemize bir süpürme harekâtı planlıyormuş. Manisa'dan içinde dağ topu bataryalarının olduğu süvari alayı kaydırılacakmış. Görüşmemizde bu malumatı da verdi. Bence her duruma karşı hazırlık yapmamız ve dikkatimizi buradaki müdafaa hatlarına çevirmemiz gerekiyor."

Gece Yüzbaşı Cemil Bey dışarıya, helaya çıktığında yanında beliren karaltıyla irkildi.

Arap Ali, "Ver bakalım bir cigara komutanım," deyince gülümsedi.

Karşılıklı yaktılar.

"Olmadı bizim iş, değil mi?" dedi Arap Ali.

"Vaziyet ziyadesiyle karışık görünüyor."

"Belki de tam vaktidir Cemil Bey. Kurt puslu havayı sever!"

"Şimdilik mümkün değil."

"Komutanım, benim ve İbram'ın firarını ver. Böylece üzerinde mesuliyetimiz kalmaz. Gidelim. Muvaffak olamazsak, ne olur? Ha yaşamışız ha ölmüşüz. Bizim hayatımızın ne kıymeti var. Becerirsek döner geliriz vazifemizin başına."

Cemil Bey sigarasını elinden attı. Çizmesinin ucuyla ezdi toprağın üzerinde.

"Arap Ali, sen, ben, İbram, hepimiz mücadeleyi milliyenin zimmetindeyiz. Vakıf malıyız yani! Öyle kafamıza göre iş yapamayız. Üstelik sizi öne sürüp kendimi geride tutacak adam mı belledin beni?" dedi ve dönüp karanlığa doğru yürüdü.

Kayboldu.

XI.

Gerçekten de 22 Haziran 1920'de Yunan genel taarruzu başladı. İşgal orduları büyük ağırlıkları ve ikmal ettikleri diri kuvvetlerle üç koldan Balıkesir-Bursa-Eskişehir, Uşak-Afyon-Kütahya-Eskişehir ve Aydın-Nazilli ekseninde ilerlediler. Ardı ardına stratejik noktalar mukavemet kuvvetlerinin elinden çıkmaya başladı. Düşman, dağınık ve henüz teşkilatlanması tamamlanmamış Kuva-yı Milliye milislerini süpürerek Sındırgı-Demirci-Gördes-Simav çizgisine doğru itti. Taarruz hızlanınca Salihli-Kula-Akhisar ve Sındırgı'da kuvvetlerini biriktirerek adım adım çemberi daraltmaya muvaffak oldular. Ve üç koldan Gördes-Demirci istikametini zorlayarak zayıflamış milli hatları ezerek geçtiler.

Gördesliler için hiç istenmeyen ama kaçınılmaz olan kara gün gelmişti. Ayvalık Efsun Alayı ve dahi destek kuvvetleriyle birlikte işgalciler 15 Temmuz 1920 sabah gün doğarken doğudan Borlu yolundan, kuzeyden Sındırgı yolundan ve güneyden Akhisar yolundan aynı anda at, katır ve postal gürültüleri arasında Gördes'e girip Çarşı Camisi'nin zarif minaresine Yunan bayrağını çektiler.

Gördes etrafından çatışarak geri çekilen milli milis teşkilatı ve Kuva-yı Seyyare kuvvetleri eşgüdüm içinde gerilla harekâtını yaygınlaştırarak işgalcileri yavaşlatmayı

ve yıpratmayı denediler. 31 Temmuz ve 20 Ağustos arasında süren Demirci Muharebeleri iki taraf için de çok kanlı geçti. Çerkes Ethem genel komutasındaki kuvvetler ani bir taarruzla işgalcileri Demirci'den söküp attılar ardından Gördes'e kadar ilerleseler de şehre girmediler. Teşebbüs etseler bir hamlede içeriye adım atabilirlerdi ancak o gün için verilecek kaybı telafi etmek mümkün olmayacaktı. Milli kuvvetlerin sol kanadında vazife alan Hüseyni grubu komutanı Yüzbaşı Cemil Bey sızdıkları henüz biçilmemiş buğday tarlası içinden dürbününü Hacı Bey'e uzattı. İşte o ağustos ikindisinde doğduğu, büyüdüğü, sokaklarını adımladığı memleketini uzun uzun izleyen Hacı Bey, "Vay anamın sofrası, babamın ocağı," diye kendi kendine fısıldayıp durmuştu. Hemen geride emniyetlerini alan Arap Ali ise mavzerine sarılarak yattığı yerden sürünürken ezip kırdıkları saplara üzülmüş ve avucunda ufaladığı buğday kellesinden çıkardığı danelerine bakıp, "Bu sene mahsul iyi olacak inşallah," diye aklından geçirmişti.

Ancak Gördes havalisinin dağlık olması Yunan kuvvetlerini zorlamaya başlamıştı. Ova merkezinden uzaklaştıkça ikmal grupları giderek daha çok baskına maruz kalıyor, yaralı ve hasta askerin geri hatlara nakliyesi ve hatta gıda, cephane takviyesi zorlaşıyordu. Sarp coğrafyayı tutmanın maliyeti artıyordu. Düşman her geçen gün beklenmedik hamlelerle daha fazla yıpratılıyordu.

Kasım 1920'nin ilk günlerinde Kayacık değirmenleri mevkisindeki Yunan karakolunda hazır bekleyen ikmal koluna Hüseyni grubu önderliğinde çevre köylerin il yiğitleri ve yiğitbaşlarıyla birlikte ani bir baskın düzenlendi. İşgalciler büyük kayıp verdiler. Ağırlıklarıyla beraber üç subay ve on yedi asker esir edilerek hemen geride emniyet için bekleyen Kuva-yı Seyyare kuvvetlerine teslim edildi. Yüzbaşı Cemil yıldırım harekâtını bitirip sırtlarını verdikleri yalçınlığa doğru çekilirken ardında düş-

man ölüleri yanı sıra işbirlikçi Türk ve Rum köylülerin çınar dallarında asılmış bedenlerini de bırakmıştı. Bu haber dalga dalga yayılarak işgalci ve destekçilerinin moralini biraz daha kemirdi.

İşin sonunda 20 Kasım 1920'de daha fazla tutunamayacaklarını anlayan Yunan ordu kuvvetleri Gördes'i tahliye ederek Kayacık'ın ötesinde Akhisar'da daha yakın cephe hattına ricat ettiler. O gün Çarşı Camii minare şerefesine Türk sancağını asan Arap Ali yani Hacı Bey'in gözyaşları içinde değişiyle "istirdat vaktinin ilk müezzini", bir elini kulağına koyup ezan okudu. Onun davudi sesiyle Dedebaşı'ndan havalanan güvercinler hür Gördes'in göğünde taklalar atarak Hüseyni Baba'nın kabrinde boy atmış servilere kondular. Ancak düşmanın çekilmesi bile ahali için felaketlerle doluydu. İşgalciler beş aylık başarısız ileri harekâtlarının tüm faturasını halka kesmişti. Geçtikleri her yeri yakıp yıkarak, özellikle tespit ettikleri yatak köylü hanelerini son ferdine kadar infaz ederek cezalandırdılar. Lakin düşmanın zincirinden boşalan tedhişi acıdan ziyade yatağından taşan öfkeye sebebiyet verdi. Böylece kabaran nehir başta Hüseyniler olmak üzere milis kuvvetlerinin havzasında birikmeye başladı.

Derken günün birinde Hüseyni grubunun merkezine mühim istihbarat ulaştı. Hacı Bey derhal arkadaşlarına haber uçurdu. Kıranköy'deki koca çınarın altında üç atlı buluştular. Simav kırsalındaki Hisarköy beyi o yıl civar köylerden dayak zoruyla öşür toplamış, yeri gelmiş Kuva-yı Seyyare komutanlarına kafa tutmuş, üstüne Yunan ileri harekâtına destek olarak konağını Yunan ordusu karargâhı için izzetiikram etmişti. Çiftliğinde güvenliği için kalan Yunan bölüğü çekilmişti. Beyin bugün yarın maiyetiyle Akhisar'a doğru yola çıkarak kendini emniyete alacağı duyulmuştu.

Hacı Bey, "Derhal yola çıkalım. Civar köylerdeki yiğitbaşlarından destek alırız. Basalım şu deyyusu," dedi.

Mahmut Bey elbette daha soğukkanlıydı.

"Mesuliyet alanımızın biraz dışında sayılır Simav. Kuva-yı Seyyare merkezine şifreyle geçelim bu haberi."

Hacı Bey ısrarcıydı.

"Vakit kaybetmeye tahammülü yok vaziyetin. Oradan oraya oyalanırken kuş uçacaktır!"

"Çerkes Ethem bugüne kadar pek ses etmedi bize. Hâkimiyet bölgesinde faaliyet gösterdik ama idari olarak ona bağlı olmadık. Bundan hiç hoşlanmadığı malumunuz. Lakin şimdi bir de Ankara'yla gerilmiş durumdalar. Yerimizde kalmamız daha elzemdir!"

Nihai karar Cemil Bey'e kalmıştı. Yüzbaşı haftalardır yakılan, yıkılan köylerin, parça parça edilmiş sivil vücutların arasında gezdiği için vaziyete sebebiyet veren herkese hudutsuz öfke duyuyordu.

"O halde gidelim!" dedi.

Hisarköy denilen yer güzel bir arazinin ortasında evlerden, değirmenlerden ve tam merkezindeki bey konağından mürekkepti. Hisar beyinin köylüleri Yunan birlikleri çekildikten sonra kendilerini emniyette hissetmemişler ve civarda beye karşı biriken öfkenin onları da yakacağından korkarak beyin emrine rağmen gece karanlıklarında birer ikişer hanelerini boşaltarak meçhule karışmışlardı. Böyle olunca Hisar beyi konağın etrafındaki duvarları tahkim ettirmiş, emniyet tedbirlerini artırmış ve Yunan birliğinin ayrılmaması için yalvarmış ancak bunda muvaffak olamamıştı. Havanın terse dönmesinden iyice tedirgin olan bey kendini adeta konağına hapsetmişti. Hüseyni grubu bölgeye intikal edince özellikle Hisarköy'e en yakın Efirköy'le temas ettiler. Birkaç gün keşif yapıldı, istihbarat toplandı. Yüzbaşı Cemil Bey'in şiddetli bir baskın için elinde yeterli kuvveti yoktu. Olmayacak iş değildi ama çok zayiat verebilirlerdi. Destek verecek köylüler de muharip sayılmazlardı hatta doğru düzgün silahları bile

yoktu ellerinde. Üstelik orada da fazla oyalanamazlardı. Varlıkları bugün yarın duyulurdu. Bey konağına hizmetkârlığa giden Efirköylü bir kadın sonunda bekledikleri haberi getirdi. Hisarköy beyi gün doğarken maiyetiyle birlikte konağı tahliye edip Akhisar'a çekilecekti.

"O halde konak için taarruza ihtiyaç kalmadı; yola pusu atıyoruz," dedi Yüzbaşı Cemil.

Beyin atlı kolunu yolun yalçın noktasında kestiler. Bir yanı dereye inen uçurum, öteki yanı yamaçtı. Geri çekilmesini engellemek için yolun gerisine bir çam ağacı devirdiler. Ve aynı anda Arap Ali ve Köstenli İbram fırlayarak öncülere iki el bombası fırlattı. Yamaçta gizlenenlerin mavzer salvosuyla beyin maiyeti sertçe darbelendi. Geriye çekilmek için yaptıkları hamle arkadan yedikleri ateşle sonuçsuz kaldı. Attan inip karşı ateşe başladılar ama açıkta kaldıkları için çok kayıp vermeye başladılar. Kalanlar kurtuluş ümidiyle yolun öte yanına kendilerini attıklarında karanlık ve sert yamaçtan yuvarlandılar. Aşağıda, dere kenarında onları ellerinde dirgenler, baltalar, uzun bıçaklar ve av tüfekleriyle köylüler bekliyordu.

Her şey dakikalar içinde başlayıp bitiverdi.

Hisarköy beyi ve ayakta durabilen az sayıda muhafızı esir edildi.

Yüzbaşı Cemil ateş ettiği sütreden doğrulduğunda Arap Ali'nin çığlığını duydu. Oraya doğru koşturdular. Ali kucağına aldığı Bayatlı İsa'nın cansız bedenine sarılmıştı. Arkadaşının kanı elbiselerine, eline yüzüne bulaşmıştı.

"Ulan sana açığa çıkma, yola fırlama demedim mi ben? Neden laf dinlemezsin," diye bağırıyordu.

Hüseyni grubu o gün ilk kaybını vermişti. Ölmeye, öldürmeye, kana, baruta alışkın, feleğin çemberinden defalarca geçmiş olsalar da bu defa hepsi derinden sarsılmıştı.

Yüzbaşının içinden taşan kızgınlığı duyduğu üzün-

tüyü çoktan bastırmıştı. Ateş gibiydi her yanı. O sırada dereden eli yüzü dağılmış halde Hisarköy beyini çıkardı köylüler.

Cemil Bey onu görür görmez silahını çekti, adamın alnına dayadı.

Ama zor da olsa tuttu kendini, öfkesini yuttu.

Yanında bekleyen Efirköy'ün yiğitbaşına sordu.

"Bu herifi size teslim edeyim, ister misiniz?"

Adam, "Zaten bizim hakkımızdır! Çok dayağını yedik. Sırtımızdaki sopası yetmedi de öşür için Yunan dipçiğini çaldı bize. Müsaade et de ona Allah'ın rahmetiyle değil gazabıyla muamele edelim. Adil olan budur!" dedi.

Hüseyni grubu, öteki esirleri ve ganimetleri en yakın Kuva-yı Seyyare merkezine sevk ettikten sonra Gördes'e doğru döndüler. Ama önce ormanın içinde bilinmedik bir yerde Bayatlı İsa'nın namazını kıldılar, üzerindeki elbisesiyle gömdüler. Mezarına şahide taşı koymadılar ki yeri bilinmesin, cenazesine fenalık yapılmasın diye.

Yolda Hacı Bey atını Yüzbaşı Cemil'e doğru yaklaştırdı. Bir süre yan yana gittiler.

"Köylünün nefretini gördün değil mi yüzbaşım? Nasip olur da bu harbi kazanırsak ilk el atacaklarımız aşar ve toprak taksimatı meselesi olmalı muhakkak. Yoksa köylüyü bizden yana tutamayız," dedi.

Yüzbaşı Cemil sessizce arkadaşını dinliyordu.

Yorgunluk içinde Gördes'e, saklandıkları yatak köylerine döndüler.

Ertesi gün Arap Ali izin istedi. Bayatlı İsa'nın şehadet haberini ailesine vermeyi diledi. Arkadaşının yağlığını boynuna dolayıp mevsimin kışa döndüğü o zaman içinde yola düştü. Dağlar ayazın altında çırpınan gazel olmuş, dökülmüş bakır renkli yaprakların altındaydı. Buralar hep meşe ormanıydı ve şimdi onlar için uykuya varma, hayata sırtını dönme zamanı gelip çatmıştı çoktan.

Bayat'ı karşıdan gördüğünde eli ayağı boşaldı Ali'nin. Zira köy diye bir şey kalmamıştı. O çalkantılı günlerde buranın da yakılıp yıkıldığı haberi onlara varmamıştı bile. Bayatlı İsa sönmüş ocağında, göçmüş duvarında artık baykuşlar öttüğünü bilmeden gözlerini yummuştu demek.

Atının üzerinde kömüre dönmüş viranelerin, açıkta sadece iskeleti kalmış hayvan leşlerinin, yıkıntı içindeki sokakların arasında dolaşırken yaşlı bir adamın çukur kazdığını gördü. Koşturdu onun yanına doğru.

Adam küreğine dayanıp doğruldu.

Gani Dayı'ydı.

"Vay Arap Ali!" dedi.

"Ne yapıyorsun burada dayı!"

"Müslüman kemiklerini toplayıp gömüyorum. Günahtır, açıkta kalmasınlar."

Ali atından indi. Yaklaştı.

Gani Dayı yeniden emeğine dönmüştü. Sonra bir şeyleri aniden hatırlamış gibi doğruldu. Göğsüne sokuşturduğu değirmiyi çıkardı. Ali'ye uzattı.

"Al bu senin," dedi.

Arap Ali'nin neredeyse dizlerinin bağı çözülecekti. Sapsarı olmuştu yüzü. Göğsü daraldı.

"Maya..." diye fısıldayabildi sadece.

"Evet," dedi Gani Dayı. "Sana yolladı. Ayakta kalanlarla dağda emniyetli yerdedir. Dedi ki, Arap Ali döner arar beni. Sen onu görürsün mutlaka."

Gani Dayı iki avucuna tükürdü, yeniden işine sarılacakken durdu.

"Ha, bir de dedi ki, kendine sahap çıksın; sakın başını vermesin. Onu özüme ayırdım. Harp bitince alacağım kendime."

Arap Ali donup kalmıştı.

Gani Dayı baktı ona şöyle.

"De hadi! Yardım et de gömelim şu garipleri."

Ali yerde tepecik olmuş kemikleri kucakladı. Çalışmaya başladı. O an ne iş gördüğünün farkında olmasa kalkar sevinçten şakır şakır oynardı.

İşlerini bitirince cenaze namazı kıldılar. Gani Dayı ellerini kaldırıp şunu okudu her işin sonunda.

Şerh etmedik mi senin içün bağrını?
Ve indirmedik mi senden o bârını?
Ki zâr etmişti bütün zahrını?
Ve yükseltmedik mi senin zikrini
Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık var.
Evet, o zorlukla beraber bir kolaylık var.
O halde boşaldın mı yine kalk yorul
Ve ancak rabbına rağbet et, hep ona doğrul.

Günler öylece geçti.

Gördesli Pehlivan Ahmet'in yatak çiftliği Bölükpaşa'da Hüseyni grubu dinlenmeye çekilmişti. Kış artık olanca gücüyle yaklaşıyordu. Havanın ılıklığına rağmen etraftaki dağların başında dumanlar birikmeye başlamıştı.

Mahmut Bey köpük içindeki atıyla varınca ocaklı büyük odaya toplandılar.

Sofra geldi. Hızlıca karınlarını doyurdular.

Mahmut Bey keyifsizdi.

"Yeni bir meselemiz var," dedi. "Büyük Ethem, Küçük Ethem Beyler ve Tevfik Bey bir araya gelmiş. Hüseyni grubunun derhal dağıtılması ya da komuta olarak Kuva-yı Seyyare'ye bağlanması diye karar almışlar. Ankara'ya şifreyle talebi yollamışlar. Bunun emrini derhal yollayın yoksa biz tasfiye edeceğiz, demişler."

Hacı Bey öfkeyle sesini yükseltti.

"Cürete bakınız! Biz bu adamlarla yan yana çalışmadık mı? En mühim istihbaratları bizden gitti."

Yüzbaşı Cemil her zamanki soğukkanlılığıyla sordu.

"Peki, Ankara'nın cevabı?"

"Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı böyle bir birliğimiz yok demişler tabii. Yerel, başına buyruk bir grup olabilir. Biz tetkik edeceğiz hususu, siz herhangi bir harekette bulunmayın, diye şifre çekilmiş."

"Yani oyalamışlar," dedi Yüzbaşı Cemil.

"Öyle ama Çerkes Ethem bunu yutacak insan değil. Ankara'yı bu mevzuda da dinlemez. Anladığım kadarıyla yukarısıyla başka hususlarda da kavgalı vaziyetteler."

"O halde ne yapmamız icap ediyor?" diye sordu Hacı Bey.

"Bence bir süre izimizi kaybettirsek iyi olacak. Hazır Yunanlar da geri çekilmişken ve kış da iniyorken," diye cevapladı Mahmut Bey.

O sırada kapı çaldı. Pehlivan Ahmet Ağa girdi içeri.

"Destur diyemedim ama şimdi haber geldi. Gördes'e Kuva-yı Seyyare'den bir erkân ve efradı gelmiş. Kaymakamı sıkıştırıp bizi sormuşlar. Buraya gelecekleri kesindir," dedi.

Odadakiler sessizce bakıştılar.

Bir saat sonra Pehlivan Ahmet Ağa büyük evinin önünde kapıda karşıladı atlıları. Körüklü çizmelerini çekmiş iki adam doru atlarının üzerinde öndeydiler. Arkada saç tellerine kadar silahlı bir süvari takımı vardı.

Ahmet Ağa kollarını yana açarak ve gülümseyerek karşıladı gelenleri.

"Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz!"

Atından atlayan ve grubun komutanı olduğu her halinden belli olan adam yüksek sesle, "Selamın aleyküm," dedi.

"Ve aleyküm selam! Buyurun, buyurun..."

"Ben Kuva-yı Seyyare Erkânı Harbiyesi'nden Derviş," dedi.

"Hiç bilmem mi sizi Derviş Bey. Siz de hoş geldiniz

Küçük Halil Efem," diye ikisinin de elini hararetle sıktı Ahmet Ağa.

Derviş Bey böyle hüsnükabul görmelerinden biraz şaşırmıştı.

"Yoksa bizi mi bekliyordunuz?"

"Elbette haberim oldu. Hemen iki güzel oğlak kestirdim. Güveçleri fırına verdiler. Sofra hazır olur birazdan," dedi.

Küçük Halil Efe, Derviş Bey'e bakıp gülümsedi.

"Eh sana demiştim beyim! Gittiğimiz yer Hüseyni evidir, uçan kuşu bilirler!"

Ahmet Ağa hiç bozuntuya vermedi. Gülümseyerek başını eğmekle yetindi.

"Hayata hazırlattım sofrayı. Hava çok güzeldir. Karşı ormanlığa bakarak yeriz yemeğimizi. Efrat için de ayrıca sofra serdirdim. Buyurun çıkalım," dedi.

Yolu göstermek için öne düşmüştü ki arkadan Derviş Bey seslendi.

"Ahmet Ağa hele önce seninle bir kapışalım!"

Ahmet Ağa döndü. Zorlansa da yüzündeki gülümsemesini korumaya çalışıyordu.

"Hayırlara çıksın beyim?" dedi.

"Senin methini çok duydum," dedi Derviş Bey. "Çanakkale gazisiymişsin, Arap çöllerinde de harp etmişsin. Onca badireye rağmen bu yaşında mücadeleyi milliye saflarına dahil olmuşsun!"

"Vazifemizdir," dedi Ahmet Ağa.

"Bir de herkes diyor ki namlı atıcıymışsın. Yılanı gözünden vurur, dediler. Ha, öyle midir?"

"Ömrümü harplerde harcadım. Allah utandırmasın. Ama mübalağa etmişler tabii," dedi Pehlivan Ahmet.

"Bakalım kim mübalağa eder, kim lafının altında kalır. Seninle bir yarışalım. Ne dersin Pehlivan Ahmet!"

Ahmet Ağa, Derviş Bey'in ses tonundan işin rengi-

nin değiştiğini anlamıştı. Ağzının kuruduğunu, vücudunun gerildiğini hissetti. Ama bozuntuya vermedi.

"Hay hay, emrin olur beyim!" dedi.

Evin karşısındaki boş tütün tarlasına geçtiler. Bir adam yüz yirmi adım saydı. Durduğu yere birbirinden üç adım ayrı iki uzun çomak sapladı. Havadaki uçlara birer sukabağı bağladı. Koşarak uzaklaştı.

İki mavzer getirdiler.

Pehlivan Ahmet, "Önce beyler sıkar," diye sırasını verdi.

Derviş Bey mavzerini omuzladı, vaziyet aldı, nefesini ayarladı, tetiğe bastı. Sukabağı paramparça oldu. Sıra Ahmet Ağa'daydı. Silahını omzuna sağlamca oturttu. Nefesini yarıya kadar verdi, durdu. Ateş etti. Onun kabak da uçtu.

Küçük Halil Efe'nin işaretiyle çomaklara birer kabak daha bağladılar.

Derviş Bey yine kaldırdı tüfeğini. Bastı. Karavana!

Ahmet Ağa, Derviş Bey'in yüzüne baktı. Adam başıyla, "Hadi!" işareti yapınca vaziyetini çattı. Bastı tetiğe. Karşı ormanlıktan seken tüfek sesi dalga dalga yayıldı. O da vuramamıştı.

Küçük Halil Efe, "Berabere!" diye bağırdı.

Derviş Bey güldü.

"Yenişemedik ha Pehlivan Ahmet!"

"Nasip," dedi Ahmet Ağa.

Evin hayatına serilen sofrada Derviş Bey ve Ahmet Ağa baş başa yemeğe oturdular. Öteki adamlar için evin damına büyük ve mükellef sofralar kurulmuştu.

Nar gibi kızarmış güveçler, mis gibi kokan ekmekler sinilerle geldi.

Derviş Bey acıkmıştı.

Yemeğin bir yerinde doğruldu.

"Ahmet Ağa senin ikinci atışı bilerek karavana verdiğini anladım. Ben boşa atınca sen de öyle yaptın," dedi.

Ahmet Ağa gülümsedi.

"Efradının yanında bey kısmı utandırılmaz," dedi.

Derviş Bey durdu.

"Yani diyorsun ki, sen kötü atıcısın, ha?"

"Yok beyim. Senin özellikle beni denediğini anladım. Mahsus vurmadın. Bakalım bu ne yapacak, dedin."

"Peki ya anlamayıp kabağı patlatsaydın, ne olurdu?"

"Bunu bahane edecektin ve belindeki tabancayı çekip beni vuracaktın?" diye gülümsedi Pehlivan Ahmet.

Derviş Bey başını salladı.

"Hem akıllı hem de hünerli adamsın Pehlivan Ahmet Ağa. Ama hayat bu ya, ben seni vurmaya geldim şöyle ya da böyle! Hüseynisin diye, emir var diye. Allah kahretsin ama kader buymuş işte!"

Pehlivan Ahmet karşısındaki adamın yüzüne baktı. Kumral saçları, yıpranmış derisi ve seferi insanlardan gelen o at ve insan teri karışımı kokusuyla yakışıklı bir dağ gibiydi.

Ahmet Ağa elini hemen yanlarındaki divan yastığının altına uzattı. Bir dürbün çıkardı.

"Bunu iyi göresin diye sana veriyorum. Tam karşımızdaki koruya bak. Orada iki koca çatal çam var."

Derviş Bey dürbünü aldı, işaret edilen ağaçları buldu.

"Şimdi o soldaki çamın altına doğru in," dedi.

Derviş Bey dürbününün ucunda silahını ona doğrultmuş bir adam gördü.

"Aramızda iki yüz küsur adım var," dedi Pehlivan Ahmet. "Mavzeri tutanın adı Arap Ali'dir. Hani ben namlı atıcıyım ya, sen onu yüzle çarp! Ben yılanın gözünü vurursam, o çatallı dilinin arasından geçirir mermiyi. Şimdi işaretimi bekliyor kafanı uçurmak için. Çiftliğin her yanı da Hüseyniyle dolu. Hepinizi burada yavru köpek gibi boğarız. Sonra? Sonra sizinkiler gelir. İntikam alınır. Öldüreceğiniz her adam yiğitbaşıdır. Siz vurdukça köyler, sülaleler, Yörük aşiretleriyle kan girer aranıza. Böyle gider

iş karşılıklı. Peki, bu maraza kime yarar? Yunan'a elbette! Yani kader diyorsun da Derviş Bey, böyle mi olsun kör mukadderatımız, ha?"

Derviş Bey başını eğdi. Sessizce karşılıklı yemeklerini yediler. Doyduklarında kuşağından tabakasını çıkardı. Ahmet Ağa'ya tuttu önce. Yaktılar.

"Doğru söylersin Ahmet Ağa," dedi. "Ben sevdim seni. Dilin gibi için de mert. Boynuma verilen bu işi de baştan itibaren hiç benimsemedim. Çünkü harpte sizin çok faydanızı gördük biz. Ama siyaset böyledir. Başaltı değil baş için develer çıktı meydana. Muhakkak kapışacaklar. Şimdi karargâha dönüp diyeceğim ki, Hüseyni grubu Merkezi Umumisi sırra kadem basmış, Kütahya tarafına çekilip gitmişler. Yani demem o ki ortalıktan toz olun! Dediğim güreş er ya da geç olacak; siz arada, ayaklar altında kalmayın!"

Ertesi gün şafak sökerken Hüseyni grubu derlenip toparlanıp Gördes'i terk etti. Gökseki Yaylası'nın koyu ormanlarına doğru yola çıktılar. Hacı Bey ve Yüzbaşı Cemil yine yan yana at sürüyorlardı. İki adım arkalarından Arap Ali emniyet için geliyordu.

"Halimize bak!" dedi Hacı Bey. "İşgalcisiyle, itiyle köpeğiyle; Kuva-yı İnzibatiye'yle vuruştuğumuz yetmedi şimdi Kuva-yı Seyyare'den yani bizimkilerden kaçıyoruz!"

Yüzbaşı Cemil derin bir iç çekti.

"Yaşamadığım şey kalmadı diyordum kendi kendime ama bu dahili harp gibisini görmemişim," dedi.

Sonra Ali'ye döndü.

"Ha Arap? Sen ne dersin bu işlere?"

Arap Ali gülümsedi.

"Hayır bildiklerimizde şer, şer bildiklerimizde hayır vardır!" dedi.

Ve gelen yıl 1921'di.

XII.

Bahar ayları yeniden geldiğinde sadece sular, otlar, kuşlar ve topraktaki kışlaklarında sağından soluna dönen karayılanlar değil Hüseyniler de hareketlendi. Hazırlıklarını tamamladılar. Kar kalkmış, yollar açılmıştı. Sağdan soldan haber almak için yekindiklerinde Gani Dayı çıkageldi Gökseki Yaylası'na. Acele yüzbaşıyla görüştü.

O gün Yüzbaşı Cemil Çanakkale'den beri tuttuğu gayriresmi harp ceridesine şöyle yazdı.

Buraya vardığımız günden beri beklediğimiz havadis geldi. Geri çağrılıyoruz! Gönül isterdi ki hayır olsun, memleketimiz ferahta, ateşimiz ocakta, huzurumuz canımızda olsun. Ne gezer! Yine dert ve gayret bizi bekler. Çerkes Ethem meselesi hallolmuş. Nizamiye kuvvetleri üzerine yürüyünce son anda Gördes'e dizdirdiği toplara karşı ateş emrinden vazgeçmiş. İlk günden beri istiklali için ayağa kalkan, bu uğurda çekilmez çileleri göğüsleyen Gördesliler iki dost ateşi arasında kavrulmaktan kurtulmuşlar. Ethem en yakın, ölüm dirim adamları haricindeki kuvvetlerini serbest bırakarak Akhisar'a geçmiş. Dedikleri doğruysa oradan da işgal altındaki İzmir'e gitmiş. Her şey böyle kalsaydı oturup kadere üzülebilirdim. Zira günahı boynuna ama Ethem buraya çıkıp gelmeseydi, Kuva-yı Seyyare'nin kahraman ataklığı olmasaydı işimiz çok ama çok zor olurdu. Belki

de şimdiye kadar tutunamayıp Eskişehir'e kadar süpürülürdük ve Batı Anadolu mahvolurdu. Onunla hiçbir şerait altında yan yana durmazdım ve muhtemel ki birbirimizin namlusunun ucunda olacaktık. Ama yiğidin hakkını vermeden tetiği düşürmemeliyiz! Evet, tarihi galipler yazacaktır. Ben yine de borcumu ita edeyim. Biz harp meydanında askerce dövüşen düşmanın bile cenazesini örter, selamlarız. Ezcümle Çerkes için bunları hayli hayli söylerim! En dar vakitlerimizde, en ümitsiz anlarımızda ve en tehlikeli vuruşmalarımızda at oynatıp kılıç çaldı. Arkamızda dağ gibi durdu. Sonumuz böyle mi olmalıydı diye şimdi dövünmek isterdim. Lakin meseleler yine yolumuzu bekler! Bir defa Kuva-yı Seyyare dağılınca ve dahi bizim faaliyetler tehire uğrayınca Kayacık hattından Gördes'e hatta Demirci'ye kadar doğru dürüst, intizamlı milli kuvvet varlığı kalmadı. Birkaç düzine takatten düşmüş jandarmayla tutulacak alan değil. Asayişsizliği ve kargaşayı geçelim, cari boşluk Yunanların bugün yarın dikkatini çekecek ve yarım kalmış hesaplarını, bölgeye olan husumetlerini yeniden ayağa kaldıracaktır. Vaziyet bununla kalsa yine de iyiydi! Ethem şedit ve kudretli baştı. O gidince altındaki kuvvetlerin bir kısmı dağılmış ama bir kısmı da başıbozuk hale gelerek tehlike arz etmeye başlamış. İşte onlardan biri olan Halil Efe maceracılıkla can korkusunun karıştığı ruh haliyle efradını alarak gelip Gördes'e mitili atmış. İsyan çıkarmak üzereymiş. Gördes Kaymakamı İbrahim Ethem Bey bizi çağırmakta! Gelin, yanımda durun; şu adamı ikna edelim, der. Arap Ali'yle birlikte Gördes'e gitmeye karar verdim. Hacı Bey'i bütün itirazlarına, inatçı ısrarına rağmen yanıma almıyorum. Zira Halil Efe saç teline kadar silahlı adamlarıyla bağdaş kurmuş bekliyor ve eğer bizi Gördes ayvası gibi dallarda sallandırırsa geride teşkilatçı ve dahi inatçı mahalli adamların kalması gerekiyor!

Allah'ım, şu daralmış ve bungun göğsümüzü sen açarak genişletirsin ve ferahlatırsın ancak!

3 Mayıs 1921, Gökseki

Yüzbaşı Cemil'le Arap Ali yan yana yola koyuldular. Ali yine her zamanki gibi sessizdi. İşin tehlikesini biliyordu. Yüzbaşı, arkadaşını yanında kurbanlık koyun gibi götürmekten rahatsızdı. Ama onunla olmak mecburiyetindeydi. Her şeyden önce Arap Ali civardaki halk içinde çok sevilir olmuştu. Tahta kılıcı kuşanması, kahramanca mücadelesi ve hatta Gördes Çarşı Camii'nden okuduğu ezan dilden dile anlatılıyordu. Yaylada kış boyunca misafirleri eksik olmamıştı. O kar kış, kıyamet içinde Yörükler heybelerinde yiyeceklerle gelip onları bulmuşlardı. Tek dilekleri Arap Ali'yi görmek, yanına diz kırıp oturmak, onunla iki kelam etmekti. Ali ziyaretçileri sıkılganlıkla karşılar, tek kelime etmese de gülümseyerek yanlarında eğleşirdi. Belki de şimdi bu tehlikeli menzilde Arap Ali'nin faydasını göreceklerdi. Halil Efe halkın sevdiği, ermiş bir alp gibi gördüğü adama ve yanındakilere öfkelenirken yeniden düşünürdü. Kim bilir? Yine de her ihtimali düşünmek lazımdı.

Yüzbaşı, "Ali," dedi. "Eğer bir maraza kopar ve bizi esir almaya kalkarlarsa çekip beni vur olur mu?"

Arap Ali irkildi.

"Niyeymiş?"

"Çünkü çok adam izledim asılarak ölen. İpin ucunda öyle çırpınarak boğulmak fena! Beni vurursan seni o halde görmemiş olurum. Sen de beni dara çekilmekten kurtarırsın."

Karşılıklı gülüştüler.

"Çok da dert etme yüzbaşım," dedi Ali. "Belki de biz ölmeden evvel ölenler kavmindenizdir, kim bilir?"

Gördes'e yaklaştıklarında namaz vakti olmamasına rağmen minarelerden ezanlar okunuyordu. Halk onları kasabanın girişinde dualarla ve salavatlarla karşıladı. Harbin, işgalin, kıtlık ve kıranların sarstığı Gördesliler boş ellerinin mahcubiyeti içinde olsalar bile yine de ayakta ve

gülümseyerek kendilerinden gördükleri, hürmet ettikleri bu adamları selamladılar. Yüzbaşı önden gitmiyor hatta atını birkaç adım geriden sürüyordu. Arap Ali kula donlu atının üzerinde yine mahcup halde başını eğmekle yetiniyor, çizmesini öpmeye atılan ihtiyar kadınlara mâni olmaya çabalıyordu.

Çarşıdan, dükkânların önünden geçerken kahvelerde ayağa kalkan Halil Efe'nin silahlı adamları kalabalığın arkasından olanı biteni ifadesiz yüzleriyle izliyorlardı.

Kaymakam İbrahim Ethem Bey hükümetin kapısındaydı. Sarıldılar birbirlerine. Yukarıya çıktılar. Makam odasındaki geniş koltukta Halil Efe bağdaş kurmuş oturuyordu. Arkasında ve odanın içinde saç teline kadar silahlı, göğsü çapraz fişek ve el bombalı adamları bekliyordu. Genç ve erkek güzeli efe başı açık, kumral saçları hafifçe alnına doğru dağılmış halde sessizce karşıladı onları. Gözucuyla baktı şöyle. Arap Ali, yüzbaşının ve kaymakam beyin arkasından girip yanlarında durunca Halil Efe kafasını kaldırdı. Durdu. Ve, "Selamın aleyküm," dedi.

Karşılıklı oturdular. Halil Efe adamlarına işaret etti. "Bize sade kahve yapsınlar!" dedi.

Kaymakam bey tabakasını çıkardı.

Karşılıklı yaktılar.

Açık camlardan dışarıda biriken Gördeslilerin sesleri geliyordu. Silahlı adamlardan biri yürüyüp pencereleri kapattı.

Usturumcalı Halil Efe derin bir iç çektikten sonra lafına başladı.

"Şimdi siz Gördes'i bastığım için bana kızmış ve ilenmişsinizdir. Ama işin aslını astarını bir de benden dinleyin. Evet, ben cahil adamım. Rumeli'deki evimizi ocağımız kaybettikten sonra geldim Harbi Umumi vaktinde silah kuşandım. O iş bitti. Gittim Çerkes Ethem'in yanına gönüllü yazıldım. Bütün isyanları bastırmak, Anzavur'u

tedip etmek için Bolu'dan Yozgat'a, oradan Salihli ve Gördes cephelerine kadar atımın nalları altında ezilmedik menzil kalmadı. Gediz Muharebesi'nde kardaşım Necip gözümün önünde şehit düştü. Demirci Muharebesi'nde yaralandım. Ve nihayet Çerkes Ethem isyanına ben karışmadım ve omzumdan tüfeğimi bile indirmedim. Çerkes gâvura teslim olurken ben topları alarak orduya gönderdim. Bu kadar hizmetimin ve sadakatimin sonunda ne gördüm peki! Hakkımda türlü şayia, vesvese, yalan dolan uyduruldu. Suikast lafları çıkarıldı. Ve dedikodular aldı yürüdü. Kemal Paşa beni öldürtecekmiş; buralarda düşman eline geçmesin diye Ankara'ya, vatanın bağrına yolladığım ailemin evi basılacak, şehit kardeşimin haremi ismeti zelil edilecek, yetimleri sokaklara atılacakmış! Şimdi söyleyin ağalar. Ben isyan etmeyeyim de kim isyan etsin, bu vaziyette!"

Kaymakam İbrahim Ethem Bey sahada pişmiş, akıllı bir adamdı. Hemen söze girmedi. Halil Efe'nin sözlerinin odanın içine dağılıp herkesi sarmasını bekledi. Böylece efe boşuna konuşmadığını hissedecek ve sayıldığını anlayacaktı.

Sonra sakince konuşmaya başladı.

"Efem, dediklerin doğru olabilir. Yalnız bu işler nihayet aramızda hallolunacak meselelerdir. Her zaman, her vakit yanlışlık olabilir; yanlış insanların yalanları ve kem sözleri aramıza girebilir. Fakat elbette bunları tashih ve telafi etmek elimizdedir. Doğru duvar yıkılmaz. Sen haklıysan hak ettiğini alırsın elbette. Şimdi bizim vazifemiz fitne ateşini söndürmek ve asıl gayemiz için doğrulmak değil midir? Şimdi düşmanı bırakıp birbirimize mi düşelim? İçimizde en çok kanı akıtan sensindir. Yani düşman nedir, kimdir, ne yapar en iyi sen bilirsin. Birbirimizle mi vuruşalım yani? Vatan, millet gittikten sonra neye yarar bu niza? Ben de Rumeliliyim. Ata oca-

ğını kaybettik. Şimdi anayurdumuzu da mı kaybedelim? Burayı bırakıp nereye gideceğiz? Burası son toprağımızdır. Tırnağımızı geçirip ölsek de müdafaa etmekten başka umarımız var mı Halil Efe? Hadi söyle bakalım!"

Halil Efe başını dikti. Yanında duran martinisini kucağına alıp dipçiğine bir şaplak attı.

"Peki, benim ezilen, yok sayılan izzetinefsim ne olacak kaymakam bey?" diye sertçe sesini yükseltti.

Kaymakam bu defa hiç geride durmadı.

"Hepsi telafi edilecektir! Duydum ki, Ankara'da aileniz zorluk içinde yaşamaktaymış. Hemen Kuva-yı Milliye'nin kasasından uygun bir miktarı postaneyle yolladım. İşte bu da makbuzudur. İlaveten şunu diyeyim. Düşmana ileri harekât fırsatı vermeden hızla teşkilatlanacağız. Akıncı Müfrezeleri vücuda getiriyoruz. Sen de gel müfreze kumandanlarımızdan biri ol. Millet yeniden isminle gönensin, kılıcınla kuvvetlensin."

Halil Efe duygulanmıştı. Gözleri doldu. Yine derin bir iç çekti. Arap Ali'ye baktı.

"Senin gibi bir adamım olsun isterdim efradımda. Sen neler dersin bu işe Ali Efe?" dedi.

Arap Ali gülümsedi.

"Arkanda olmasam da yanında dururum Halil Efe. Aynı safta olmak az şey mi?" dedi.

Halil Efe sesli güldü.

Bu iş de hallolmuştu. Bileği güçlü, gözü kara bir efe tek kırık süngüye dahi çöldeki su gibi muhtaç olunan şu zamanlarda yeniden kazanılmıştı.

Derhal işe koyuldular. Boşlukları tıkamak, cepheyi yeniden tahkim etmek ve alan hâkimiyetini bir kez daha ellerine almak mecburiyetindeydiler. Güçleri hırpalanmış, mevcut imkânları biraz daha azalmış, dinlenen ve ikmalle tazelenen düşmansa daha zorlu hale gelmişti. Lakin vaziyetin umutsuzluğuyla meşgul olacak insanlar

değildiler. Zamanın göğsünden aniden boşalan bir heyelan gibiydiler. Onlar ölü anasının rahminden kendini doğurtanların, üzerilerine atılan toprağı yine elleriyle aralayıp kendi mezarlarından çıkmayı becerenlerin, ölümden hayat sağanların taifesinden ve tarafından geliyordu. Öz hikâyelerini hiç dinlememiş, duymamış olsalar ve kudretlerinden habersiz görünseler, henüz ne istediklerini bilmeseler de onlara rağmen yazılan kaderi bozmakta, çizilen haritaları yırtmakta mahirdiler.

Gördes'in yakın çevresindeki asayiş için Gördesli Pehlivan Ahmet Ağa komutasında dahili müfreze teşkil edildi ivedilikle.

Cephenin bir kanadını Halil Efe idare edecekti. Bu genç, gözüpek ve cevval efe zamanla Gördeslilerin sevgisini kazanacaktı. Hatta öyle ki gönlünü kaptırdığı Makbule Hanım'la evlenip Gördes'in damadı da olacaktı. Gördesliler işgalcilerin nefretini üzerlerine çekeceğini bilmelerine rağmen düğün dernek yapacaklar ve dahası Makbule Hanım, Halil Efe'nin müfrezesine katılarak dağlara çıkacaktı.

Cephenin öteki kanadıysa Arap Ali'ye emanet edilmişti. Yüzbaşı Cemil Bey emirnameyi tebliğ ederken Ali'yi alnından öpmüş ve, "Senden daha iyisini bulamazdık," demişti. Tek şartı olmuştu Arap Ali'nin. Sağ kolu Köstenli Yusuf, sol kolu da Köstenli İbram olacaktı. İstediği gibi de oldu. Halk içinde Arap'ın Süvarileri diye anılan bu birliği Harp Ceridesi'ne "İnşirah Akıncı Birliği" diye kaydetmişti Cemil Bey. Zira Arap'ın atlıları muharebenin en sıkıntılı, bun içindeki halkın en dar anında kararmış göklerden inen yalabık misali şavkıyor ve takip eden gürlemeyle ortaya çıkıveriyordu. İşte o an bir ferahlık ve genişleme hissi yayıyorlardı. Ve geldikleri gibi geride sadece vurdukları sert darbenin izini bırakarak kayboluyorlardı. İyi örtünen, kendilerini gizledikleri kuytuluğu

açık etmeden yüksek taktik kabiliyetle harp eden müfrezenin etkisi ateş gücünden kat kat fazlaydı. Arap Ali bu cenk sanatında halka güven vermek kadar korku salmanın da faydasını derhal fark etmişti. Zira Batı Anadolu, cephe hatlarının sık sık birbirine karıştığı, güç dengelerinin günlük değiştiği, mücadelenin tahterevalli gibi iniş çıkış gösterdiği bir alandı. Bu kaotik ortam içinde düşman unsurlarıyla işbirliği Türk ve Müslüman ahali için yaygın meslek halini almıştı. Açlık, yoksulluk, cahillik ve düşmanlıkla gübrelenen bu arazın gücünü kırmak için şeditliğin kritik önemi vardı. Arap Ali sahadaki Hüseyni ağı sayesinde tespit edilen işbirlikçilerle kısım kısım meşgul oluyordu. Daha çaresiz ve kısmen zararsız olanları nasihat ederek yola getirmeye çabalarken kimilerini de ikili oynayarak düşmanı yanıltıcı faaliyet göstermeleri için karşı istihbarata yönlendiriyordu. Ama özellikle sınırı geçmiş ve tehlike arz edenlere karşı merhametsizdi. O vakit geldiğinde ekin yatıran fırtına gibi aniden esiyor ama kuru gürültüyle geçmiyor, ardında ayaklarından bir burgatalık halatlarla dallara asılı boğazı parçalanmış cesetler bırakıyordu. Aynı sertliği cepheden kaçıp gelerek elindeki silahla eşkıyalığa kalkanlara da gösteriyordu. "Milletin boğazından kesip verdiği mavzeri millete doğrultanın nefesini alırım!" onun meşhur lafı haline gelmişti. Böylece bölgede şekavet ve soygunculuğu besleyen insan kaynağının kesilmesinde, asayişin sağlanmasında ve halkın mücahitlere olan sevgisinin artmasında payı oluyordu. Akıncı Müfrezelerinin sertliğinin düşman kuvvetleri üzerindeki yıpratıcı, moral bozucu etkisi ayrıca dikkat çekiciydi. Bir kere istihbarata çok önem veriliyordu. Düşman grubunun yeri, konumu, gücü ve kabiliyetleri hassas şekilde tespit ediliyordu. Kendilerine güvenen ama kuvvet sınırlarını da iyi bilen birlik komutanları varlıklarını ölümcül risklere asla atmadan kararlar alıyorlar

ve bir defa harekete geçtiklerinde de hedeflerini yok etmeden çekilmiyorlardı. Pusu kurmakta mahir olan Arap Ali bu taktiği icra ederken, "Düşmanını kâmilen imha et!" kuralını mutlaka yerine getiriyordu. Zira kurulan tuzaktan kurtulup kaçanların şahitlikleri en yakın köylerin yakılarak imha olmasına, işkenceden geçirilen köylünün de ilişki ağlarının çözülmesine sebebiyet vermesi işten değildi. O nedenle eğer Arap Ali bir pusu attıysa geride düşman ölüleri ve götürülemediği için imha edilmiş düşman ağırlıklarından başka şey kalmıyordu. Esir edilenlerse asla bırakılmıyor ve takas için geri hatlara sevk ediliyordu. Arap Ali'nin kendine özgü geliştirdiği taktiklerden birisi de düşmanın insicamını bozucu gösteriş harekâtıydı. Bu oyunu çoban köpeklerini birbirinden ayırıp ormanlığa doğru çeken sonra bir araya gelip tek yakaladıklarını boğan kurtları izleye izleye öğrenmişti. Eğer genel vaziyeti elverişli bir düşman birliğini tespit ederlerse, Arap Ali müfrezesinden en atik atlılardan öncü güç oluşturup maksatsızca sadece görüntü vermek için o bölgeden geçiriyordu. Bunun üzerine hamle yapan düşman takip kolu ana birliğinin muhafazasından uzak bir noktada pusuya düşürülerek imha ediliyordu. Gidenlerden haber alınamaması sebebiyle arkadan yollanan daha büyük grup da taciz ateşiyle ölü ve yaralılarını alamadan yüz geri yapmak zorunda kalıyordu. Nihayetinde düşman birliğinin bütün harekât planı bozuluyor, hedeflerine ulaşamadan dönmeleri ya da büyük güçler sevk ederek ilerlemeleri gerekiyordu ki vardıkları yerde de Akıncıların nallarının tozundan başka bir iz bulamıyorlardı. Bu taktiğin yaygın kullanımı neticesinde kolay kolay keşif ve takip harekâtı yapılamaz hale gelmiş ve düşman erkânı için çok değerli saha verileri her defasında daha büyük maliyete katlanarak elde edilir olmuştu. Akıncı Birliği başarılarını düşmanı mevkiyi korumaya mahkûm etmelerine borçluydu.

Zira onlar sabit değil sürekli hareket halindeydiler. Bir yerde kendini gösteren birlik günler süren, yağmur ve soğuk altında geçen yürüyüşle bambaşka bir noktada baskın ya da pusu atıyor sonra yine aniden kayboluveriyordu. Düşman bin bir güçlükle ve zayiat vererek aldığı tepe ya da stratejik noktaya vardığında Akıncılar başka yeri tutmuş oluyorlar, varlık gösterdikleri yeni konumdan da kolaylıkla toz oluyorlardı. Akıncıların yeri geldiğinde 50-100 kilometre mesafesindeki bu esnek çekilme-ilerleme yani yüksek manevra kabiliyeti düşmanı sürekli daha içerilere ilerlemek, ikmal yollarını uzatmak, kuvvet dengesini aleyhlerine bozmak gibi taktik sıkıntılara boğuyordu.

Bütün bu gelişmeleri, geri hatlardaki saklı karargâhlarında raporları, şifreli mesajları okuyarak, kimi zaman yüz yüze görüşmeler için at üzerinde menzil yaparak izleyen Yüzbaşı Cemil Bey yakın mesai arkadaşı Hacı Bey'in aksine heyecan ve taşkın bir coşku içinde değildi. İfadesizce başını sallıyor, notlar alıyor, sessizlik içinde harp Ceridesi'ne gömülüyordu. Sonunda Hacı Bey dayanamayıp bu ruh halinin sebebini sordu.

"Hiç mi muvaffakiyet görmüyorsunuz vaziyette?"

"Tersine, büyük mesafeler kat ettik başladığımız nokta nazarıyla. Lakin buradaki faaliyetimiz asıl değil talidir. Aslında bütün emelimiz ordumuzun yeniden hazır ve kuvvetli halde inşa edilmesi için kıymetli zamanı kazandırmak. Ayrıca biz burada ne kadar dişli mukabele edersek bizimle oyalanan birlik miktarı düşman ordusunun cephe mevcudundan çalınan kuvvet olacaktır ki filizlenen ordumuz için elzemdir. Yani onların cepheden fiilî taarruz gücünü zayıflatıyoruz tıpkı havuzun dibindeki çatlak gibi. Düşmanı memleketimizden kesin olarak ihraç edecekse nizami ordumuz olacak. Bunu es geçmek olmaz! Yani bir kulağım hep Kütahya, Eskişehir ve Ankara'da. Burada icra ettiğimiz harekât köylü denizinde balık olmak gibi. Ancak

içinde yüzdüğümüz suyu da ister istemez kirletiyoruz ve harcıyoruz. Muharebe ne zaman kaybedilir biliyor musun? Mevcudunun tamamı imha olduğunda değil. Harp etme azim ve kararlığını kaybettiğinde biter her şey. Biz burada bir vurdukça ama düşmanın kolu bize uzanamadıkça acısını köylüden, silahsız ahaliden çıkarıyor. Buna daha ne kadar tahammül edebilirler? Ezcümle bin türlü ihtimalin üzerinde yürüyen cambaz gibiyiz. Bir de şu var ki canavarla boğuşanlar işin sonunda canavara dönüşürler. Bu mukadderatı yaşamadan cendereden çıkmamız gerekiyor. Geceleri uykularımı kaçıran şeyler işte bunlar, yoksa şu dağlarda ölüp gitmek değil..."

Ve tüm bunlar yaşanırken Arap Ali içinden dışına, kalbinden derisine doğru katılaşıp kabuğa kestiğini hissediyordu. Gün doğmadan uyanıyordu. İki lokma yerken adamlarının hazırlıklarını silah şakırtıları arasında izliyordu. Atına atlıyor, gidiyor, gidiyor, yollar, köyler, ormanlar, beller, geçitler aşıyor, yağmurda devam ediyor, güneş ve susuzluk içinde ilerliyor, açlık ayaklarından göğsüne doğru yükselirken yine yollarda oluyordu; elinde dürbünü sahayı izliyor, kestirmeler yapıyor, cebri yürüyüşler icra ediyor, hile düşünüyor, kara bir yılan gibi saklanıp kahhar ve gafur olanın işaretiyle göğe yeniden yükselen bir şahan cismiyle ağıyor ve ricat ya da hücum için emir veriyordu; tetik düşürüyor, fünye döşetiyor, telgraf direklerini yıktırıyor, pusu atıyor, saldırmasını çekiyor, adam öldürüyor, öldürtüyor, efradını taşsız mezarlara gömüyor, kan ve barut içinde Çanakkale'deki gibi yerlere serilmiş vücutların açık göğüskafeslerine basarak ve kemik çatırtıları arasında, inlemeler ve çığlıklar içinde, ardında imhalar, önünde meçhullerle yine gidiyor, gidiyor ve gece ol karanlığınla çökünce saklandıkları yatak evlerdeki sert minderlere bırakıyordu ölgün vücudunu. Harp şenlik değildi! Harp her ânıyla feciydi! Ancak ona mecbur olanların icra-i sa-

natı sayesinde içinden çıkılabilecek bir cehennemdi ki Arap Ali varoluşundan getirdiği cevher eliyle sanatkârdı. Farkına varmıştı ki, muharebe meydanında kendini mutlak suretle sakınmak ve kollamak isteyenler harbin ateşinde ziyadesiyle ıslanıyorlardı. Oysa geride arkadaşını bırakmamak, düşenin yanında olmak, en zor anlarda manganın son adamı haline gelmek, yaralıya kendi harp paketini vermek, hastayı eliyle doyurmak yoluyla birlik ruhu doğuyor ve ancak ve mutlak şekilde böyle hayatta kalmak mümkün oluyordu. Cihan Harbi'nin, devamındaki çete muharebelerinin örs ve çekici arasında kara vücudunu ve sert kabuğunun altındaki ruhunu böyle kendi kollarıyla döve döve berkitmiş, kusursuz bir birlik komutanı, doğal lider haline gelmişti. Gani Dayı ona kara taşı getirmişti. "Bunu sizden bir kadın verdi. Ölmeyi unutmuş, öyle yaşlıydı. Bizim adımızı yükseltti, alnımızı yerden kaldırdı. Taşımak onun hakkıdır," dedi. İşte yorgunluktan çatlamak üzereyken kepeneğini üzerine çekip kara taşına sarılıyordu Arap Ali. Ezcümle ona kalsa ne şan ne nam ne çalım! Tek muradı vardı ki, şu cenin gibi kıvrıldığı yerden gün ağarırken yeniden doğmak, yanında anasını görmek, bacısının kara ayaklarına bir kez daha olsun sarılıp öpmek, dolu başaklı altuni buğday tarlalarında, sınırsız, uçsuz bucaksız Akhisar Ovası'nda çocuk rüzgârıyla yeniden koşturabilmek; ah bir de yaratan ve altına gömülen, ekmek veren, acı sağılan, uğruna kargışlara, uğraşlara karışılan tek avuç toprağa, kendi toprağına yaslanabilmek... Lakin yine çaresizce tüfeklerin hazırlık sesine uyanıyordu. "Efem kalk, şafaklar attı atacak..." Arap Ali böyle gazel olmuş uçuşan yaprak misali o yana bu yana savrulurken ve düşen bıçak gibi tutulmaz haldeyken eski ruhunu geri getirecek şeyin ne olduğunu biliyordu. Onu bu yürüyen mermer sertliğindeki mevcudiyetinden, giderek taşlaşan yüreğinden çekip yeniden sı-

cak, içten, olduğu, varoluşunda karıldığı gibi sadece insan donuna sokacak olan yegâne vücudun uyumuş süt kokusundan mamul olduğuna emindi. Ama gündüz harp ve darp arasındayken, geceleri kuyudaki Yusuf gibi ona bahşedilen göğünün bir kucaklık aydınlığına bakarken yani ne gerçekte ne düşte ne kadar uğraşsa ne kadar aransa, sorsa ve bakınsa da Maya'yı göremiyordu. Bayatlılar yer yarılıp içine girmişti sanki. Kimileri Kütahya dağlarına gitti diyordu, başka lakırdılara bakılırsa Aydın yazısına inmişlerdi. Tek bir iz bile yoktu arkalarında. Gani Dayı'ya göre büyük işlerin alametiydi bu. "İllaki döneceklerdir. Hayıtlar açarken mutlaka zuhur edeceklerdir," diyor, Arap Ali'nin gönlünü avutuyordu.

1921 yılının Nisan ayı girdiğinde Arap Ali'yi dağ karargâhına acil şifresiyle çağırdılar. Mahmut Bey Akhisar'dan mühim bir istihbarat almıştı. Gördes Kızıllar köyüne düşmanın harita komisyonu gelecekti. Tehdit görmedikleri için zayıf ve teknik bir birlik olacaktı. Ustaca baskın yapılabilirse zabit esir almak mümkün olabilirdi.

Arap Ali düşündü biraz.

"Yapılmayacak iş değil ama sonra köye cezalandırma harekâtı için dönerler. İnsanımızı koruyamayabiliriz. Değer mi?" dedi.

Yüzbaşı Cemil, "Mahmut Bey diyor ki, bir binbaşı olacakmış grubun içinde. Esir takasında çok işimize yarayabilir."

"Orası öyle ama..." Sonra Arap Ali durdu ve Mahmut Bey'e baktı. "Bu istihbarat tahmin ettiğim kişiden midir? Yani Kayalıoğlu Adnan denilen deyyustan!" dedi.

Mahmut Bey bozulmuştu ama renk vermedi.

"Evet. Lakin eldeki delile kefilim."

"Sen duyduğuna kefilsin de ben adama kefil değilim," dedi Arap Ali. "Şimdi burada muvaffak olabiliriz ama bizi yemlemediğini ve daha büyük hadiseler içine

çekmediğini bilebilir miyiz? Sel içindeki kütük olmayalım sonra!"

Yüzbaşı Cemil iki elini iki dizine vurarak konuşmayı sonlandırdı.

"Kifayeti müzakere! Bu işi yapacağız. Hazırlıklarını ona göre yap Arap Ali!"

Ali kalktı.

"Emir demiri keser! O zaman Allah selamet versin. Ben işime bakayım," diyerek selam verdi. Çıktı.

Odada yüzbaşı, Mahmut Bey ve Hacı Bey kalmışlardı.

Aralarındaki ağır sessizliği Mahmut Bey bozdu.

"Arap Ali'nin hal ve gidişatını hiç beğenmiyorum. Kayalıoğlu konusu onda fikri sabit halde. İyi değil! Bunlar cahil adamlardır. İyi asker olabilirler ama böyle! Yarın yeni Çerkes gibi hadiseleri yaşamaktan korkarım."

Hacı Bey, "Ne demek istiyorsunuz?" dedi.

"Demek istediğim şu, olayların gidişatını keşfedip baştan tedbir alırsak sonra kimse üzülmez. Bakın ordumuz Sakarya'nın doğusundan Kütahya-Eskişehir hattına bir karşı taarruz için hazırlık yapıyor. Muharip, işi bilen, tecrübeli askere büyük ihtiyaç var. Arap Ali ve birkaç adamını orduya yollayalım. Onun boşluğunu dolduracak kabiliyeti haiz insanımız mevcuttur."

Yüzbaşı Cemil araya girdi.

"Arap Ali'yi ben hallederim. Mahmut Bey, muharebe işi bizden sorulur. Siz dış istihbaratımızı idare edin her zamanki gibi," dedi.

Lakin Mahmut Bey geri durmak niyetinde değildi.

"Elbette sizin kabiliyetinize ve isabetli askerî liderliğinize sahibiz, çok şükür. Ancak tehlikeyi göz ardı edemeyiz. Ve bu işe dair mesuliyetinizi de hatırlatırım. Ezcümle şahsi fikrimi raporlaştırarak Cephe Kumandanlığı'na vermek mecburiyetinde kalacağım sanırım!"

Yüzbaşı Cemil'in o an asfalyaları atıverdi. Aylarca süren gerilimlerin, uykusuz gecelerin ve endişe, korku, acı içinde geçen saatlerin kemirdiği sinirleri daha fazla dayanamadı. Öfkeden kıpkırmızı halde ayağa fırladı.

"Seni beni tehdit mi ediyorsun? Bana bu İttihatçı kostaklanmalar işlemez, söylemiş olayım. Sen kaya isen ben de tuncum Mahmut Bey!" diye bağırdı.

Mahmut Bey'in kirpiği bile kımıldamamıştı. Buz gibi soğukkanlılığı ve o her zamanki ifadesiz suratıyla konuştu.

"Milli mücadelemizin sıhhatinden başka arzum yoktur. İlaveten seni tehdit olarak görseydim, inan bundan haberin bile olmazdı yüzbaşım!"

Hacı Bey araya girmek zorunda olduğunu hissetti. Yoksa odanın havası kendiliğinden tutuşacak kıvama gelmişti.

"Beyler, beyler!" dedi. "Sakin olmakta fayda var. Daha yapacak çok işimiz var!"

Kızıllar köyü baskını Arap Ali'nin önceden köylüyle kurduğu ilişkiler ve mükemmel planlaması sayesinde tereyağından kıl çeker gibi, üstelik tek el silah çekilmeden halledildi. Harita heyeti köyün camisinin avlusunda serilen mükellef sofrada tıkınırken teslim alındı. Hizmet eden beli peştamallı köylülerin ve keşkek kazanının başındaki dövücülerin tamamı Ali'nin beli silahlı adamlarıydı. İşgalciler için utanç verici hadiselerden biri olmuş, üstüne kaptırdıkları binbaşı ve haritalardan oluşan istihbarat vesikaları onlar için maliyeti yükseltmişti.

Bundan birkaç gün sonra düşmanın cezalandırma harekâtı başladı. Dişli ve seçkin birlikleri Kızıllar köyüne doğru yıldırım hızıyla yola çıktı. Arap Ali bu tür hamleleri tahmin ettiği için köyün ardındaki hâkim tepelere adam dökmüş, köylüyü de uyanık olmaları için uyarmıştı. Böylece işgalciler yaklaşırken köy zamanında tahliye

edilebildi. Sivillerin kaçış yolunu kesmek için gönderilen takip müfrezesi de Arap Ali'nin kurduğu pusuya düşerek imha edildi. Lakin hayvanları, evlerdeki eşyayı, ambarlardaki ürünü kurtarmak mümkün olmamıştı. Yunan birliği ardından yakılmamış tek çatı, talan edilmemiş tek tarla, kedisine köpeğine kadar boğazlanmamış tek hayvan bırakmadan çekilip gitti. İnsanlar kurtulmuştu ancak aç, çıplak kalmışlardı. Arap Ali uzandığı sütrenin gerisinde, elinde dürbünüyle çaresizlik ve acı içinde olanları başından sonuna kadar izledi.

Takip eden günlerdeki gelişmeler ayaz yemiş kurt misali olacakları tahmin eden Arap Ali'yi doğrulamaya başlamıştı. Kızıllar köyünün yakılma hadisesinin halk içinde moral bozucu sonuçları olmuştu. Bu tecavüzün cevapsız bırakılması havayı daha da kötüleştirecekti. Akıncı birlikleri üst karargâhından misilleme kararı tebliğ edildi. İşgal altındaki Sındırgı, Bigadiç istikametindeki düşman unsurlarına baskınlar planlandı. Oluşturulan hücum grubuna Gördes havalisinden Arap Ali müfrezesi de dahil edildi. 70 kişilik mürettep müfreze Kaymakam İbrahim Ethem Bey'in komutasında gizlice yola çıktı. Yıldırım harekâtının ilk durağı Sındırgı'nın Umutdere köyü oldu. Düşman istihkâmları ani baskınla dağıtıldı. Tüm karakol mevcuduyla birlikte imha edildi. Köyde işgalcilerle işbirliği yapan Mustafa Çavuş diye bir adam vardı. Arap Ali onu ensesinden tutarak getirdi, köy meydanında İbrahim Ethem Bey'in önüne fırlattı. Mustafa Çavuş yere kapaklanmış, tövbe billah ederek af diliyordu.

İbrahim Ethem Bey atının üzerinde kaykılarak etrafında toplanmış köylüye hitap etti.

"Ey ahali! Gören gözler için büyük ibretler var burada! Kimse ağasına, paşasına, padişahına ve hatta düşmana güvenip de iş tutmaya kalkmasın. Bakın gelinmez denilen yere geldik, girilmez denilen deliğe girdik, bileği

bükülmez denilen düşmanı yere serdik! Vatanımıza göz dikeni nerede olursa olsun imha etmeye kadiriz. Onun attığı kemiği kemirenleri de yer yarılsa bulur Hakkın divanına çıkarırız!"

Arap Ali belindeki saldırmayı çıkarıp adamın boğazına dayadı.

"Şimdi," dedi, "bu rezil adamı çoluk çocuğuna bağışlıyorum. Gidin civar köylere de anlatın. Bir daha düşmana değil yardım etmek ondan yana göz süzen olursa, gelir karısının koynundan alır gördüğüm ilk dala asarım!"

Atlılar geldikleri gibi kayboldular.

Ertesi gün civar köylerden takviye alarak mevcutlarını 150 kişiye kadar güçlendirdiler. Sonraki hedefleri Bigadiç'ti. Bu arada Sındırgı'daki düşman birliğini oyalaması ve içeride tutarak takviyeye gelmemeleri için daha küçük silahlı bir grubu ilçenin eteklerine sevk ettiler. Gece boyunca ateşler yakacak ve taciz ateşi açacaklardı.

Bigadiç baskını etrafta büyük heyecan uyandırmıştı. Zira telgraf tellerinin kesilmesinden, merkeze sessizce sızılmasına, düşman cephaneliğinin havaya uçurulmasından, dalgalar halinde yaylım ateşi tanzimine, ileri atılma ve aniden geri çekilerek düşmanı üzerine çekme hamlelerine kadar karşı taraf üzerinde şok etkisi yaratmışlardı. Şimdiye kadar yakınlarında herhangi Türk birliği görmemiş olan ilçe halkı sancak açıp taarruz eden, tahrip kalıplarını ateşleyen, süvari ve piyadeyle her köşe başında beliren Kuva-yı Milliye grubunun mevcudiyetiyle kendinden geçmiş, camilerden okunan salalarla birlikte evlerden, sokaklardan akarak yardıma koşmak istemişti. İbrahim Ethem Bey harekâtın stratejik hedefini işgal değil baskın olarak belirlemişti. Dolayısıyla işi uzatmanın kayıplara neden olacağını, üstelik sivil halkı da iki ateş arasında bırakabileceğini görmüştü. Maksat hasıl olmuştu. Ele geçirilen mühimmatla derhal geri çekilme emri verdi.

Yine gökte akan yalabık gibi aniden parlayıp sönerek yok oldular.

20 Mayıs 1921 gece yarısına doğru Arap Ali derin uykulardaydı. Günler süren yorgunluktan bitap düşmüş, bulduğu ilk çatı altına yamçısını sermiş, üstüne kepeneğini çekmiş, başını koyar koymaz gözleri kapanmıştı. Oysa birkaç gündür müfrezesinden firar edenler olmuştu. Buna anlam verememişse de içgüdüleri onu huzursuz etmişti. Çıkıp kaçan adamlarını bulması gerekiyordu. Ancak dermanı kalmamıştı o gece için. Şimdi rüyalarındaysa bu dünyada değildi. Uçsuz bucaksız bir denizi geçiyordu. Yanında güllü değirmisi sıyrılmış, saçları gürül gürül taşan Maya da koşturuyordu atını. Böyle yan yana, dörtnala kalkmış atlar sağrılarına kadar köpüklü dalgalar içinde, güneş alınlarını ısıtırken, kimseden ve hiçbir şeyden korkmadan, nereye olduğunu bilmeden, yönsüz ve hesapsız seyrediyorlardı.

"Ali Efe, Ali Efe! Kalk, aç gözlerini!"

Köstenli İbram onu omuzlarında sarsarak uyandırmıştı.

Doğruldu.

İlk sözü, "Hemen bulalım şu adamları," oldu.

İbram, "Yüzbaşı Cemil seni acil çağırmış. Derhal yola çıkmamız lazım," dedi.

Arap Ali, İbram ve Yusuf önlerindeki kılavuzu takip ederek gecenin karanlığında at sürdüler. Karargâh onlar için hep meçhuldü zira sabit değildi, ama müfrezelerin nerede konakladığını üstleri her zaman bilirdi.

Vardıklarında gecenin serinliğine rağmen hayvanlar köpük içinde kalmıştı.

Eski bir tarla damı içinde, idare lambasını yakmış, tahta masaya haritalar sermiş yüzbaşı ve Hacı Bey gelenleri karşıladı.

Yüzbaşı Cemil elindeki şifreli pusulayı okudu.

Dahilden aldığımız malumatlar düşmanın ileri harekâtı için hazırlıkta bulunduğu ve Gördes-Balat-Yenice mıntıkalarına taarruz edileceği anlaşılmıştır. Düşmanın bundan maksadı buralarda toplanan Akıncı Müfrezeleriyle destek bölüklerini dağıtmak olduğu bellidir. Bu harekâtı lazım gelen makama bildirdikse de cephe ilerisi olan ve harekât-ı askeriyeye müsait olmayan Demirci-Gördes-Balat-Yenice mıntıkalarına karşı bir muavenet-i askeriyede bulunulamayacağı ve mevzii kuvvetlerden istifade lazım geldiği cevap alınmış olup...

Cemil Bey kâğıdı masaya fırlattı.

"Kaymakam İbrahim Ethem Bey'in mesajı. Hülasa, düşman büyük kuvvetle yine üzerimize geliyor ve Cephe Kumandanlığı bize birlik yollayamıyor. Eldekilerle ne yaparsanız yapın demişler!"

Arap Ali, Hacı Bey'in uzattığı sigarayı yaktı sıkıntı içinde.

"Büyük kuvvet dediği nedir?" diye sordu.

"Sındırgı, Akhisar ve Salihli olmak üzere üç koldan iki top ve iki bin süvari ve piyadeyle yaklaşıyorlar."

Arap Ali şimdi müfrezesindeki firarları anlamıştı. Yaklaşan fırtınayı duyan kimileri toz olmuştu demek ki. İçlerine kadar sızmaları onu iyice öfkelendirmişti.

"Akhisar'daki Kayalıoğlu deyyusundan neden zamanında istihbarat gelmedi peki? Hani her boku duyuyordu gâvurdan ve bize yetiştiriyordu?" diye masaya elini vurdu.

Hızla hesap ettiler, ellerinde kalan mevcut 90 ila 100 kişiden ibaretti.

"Ne zaman Gördes'e varırlar?" diye sordu Hacı Bey.

Yüzbaşı Cemil, "Keşif mangasından aldığım malumata göre şafak sökmeden bir-iki saat önce," dedi.

"Facia!" dedi Hacı Bey. "Karanlıkta kimseyi tahliye edemeyiz. Millet kırılır!"

Arap Ali haritaya eğildi.

"Elimizdekileri üç kola pay edip mukabele eder ve hepimiz ölürsek öğlene kadar durdururuz belki," dedi.

Yüzbaşı, "Ölmeyi unut Arap Ali! Kelleyi en son vereceksin yoksa geride işlerin kalır!" dedi ve devam etti. "Düşman kollar halinde ilerliyor ve birbirleriyle irtibat halindedirler. Sadece birinin önünü kesersek ötekiler de pusudan korkarak hızlarını düşürürler. Bu arada kalan bütün kuvvetimizle Gördeslileri tahliye etmeliyiz. Mal, mülk, eşyayı çıkaramayız ama kimi kurtarsak kârdır."

Arap Ali yeniden haritaya baktı.

"O zaman ben on adamımla birlikte Akhisar kolunu Kocamurtluk'ta keseyim. Siz de öteki işleri halledin."

Yüzbaşı, Arap Ali'ye baktı.

"Sen değil Ali! Seçeceğin on adamını pusuya yerleştir. Onları feda edeceğiz ama gerisini kurtaracağız!"

"Ben kumandanlarıyım. Başlarında olacağım!" diye sesini yükseltti Arap Ali.

"Bir ast ölürse onun ailesi de ölür, evet. Ama bir üst ölürse herkes ölür! Senin de kumandanın benim ve bu işi dediğim gibi yapmanı emrediyorum!"

Arap Ali dışarıya çıktı. Yüzü kireç gibiydi. Çapraz fişek kuşanmış Köstenli İbram'la Yusuf'a baktı.

"Gidiyoruz!" dedi.

Arap Ali seçtiği adamlarını Kocamurtluk'taki pusu yerine eliyle yerleştirdi. Tek tek hepsinin mevzisini ayarladı, ateş istikametlerini belirledi, silahlarını, cephanelerini kontrol etti. Başlarında Kıranköy'den Kör Mustafa'yı bırakıyordu. En tecrübelileri oydu lakin müfrezenin de en yaşlısıydı. Tek gözünü Çanakkale'de, ciğerlerini bu dağlarda bırakmıştı ve artık müfrezenin hızına yetişemiyordu. Ateş idaresi ona kalmıştı. Öteki dokuzu en genç ve tecrübesiz olanlarıydı. Bu yoklukta muharip, harbin ateşinde pişmiş kalan adamlarını muhafaza etmek zorundaydı. Ölecekleri seçerken çok zorlanmıştı Arap Ali. Şu ânı yaşamak yerine şimdiye kadar on defa acı içinde

gözlerini yummayı yeğlerdi. Ama Allah onun canını almamıştı, dahası bu vazifeyi kucağına bırakmıştı. İçinden sürekli, "Harbi icat edeni kahrı belalar bulsun," diye mırıldanıyordu. Vücudu titremeler ve ateşlerle yanıyor, teni aynı anda binlerce karınca tarafından ısırılıyor gibi acı içinde kalıyordu. Sonunda o kadar oyalandı ki, İbram yaklaşıp kulağına, "Düşmanın öncü müfrezesi birazdan görülür," demek zorunda kaldı.

Arap Ali, "Karışman işime!" diye tersleyince Kör Mustafa sütreden doğrulup ona seslendi.

"Ali Efe! Gayrı durman buralarda ha! Neyin ne olduğunu ne olacağını biliyoruz. Lakin hepimizin gözlerinin içine son bir kez bak. Çoluk, çocuğumuz, ailemiz bundan sonra senin boynunadır. Onlara sahap çıkacaksın inşallah!" dedi.

21 Mayıs 1921 güneşi Gördesliler için büyük felaketle doğdu. Hava ışıdıktan az sonra işgal ordusu üç koldan görüldü. Oysa daha bu yılın Hıdrellez'i geçeli, yılın ilk yoğurt mayası çalınalı, Kum Çayı'nın kıyısına gidip dilek taşları dikileli, toprak uyanalı, asmalara su, arılara öz yürüyeli ne kadar olmuştu şunun sırasında. Fakat tabiat zamana, insan hayata yazgılıydı. Ve başa gelen bu dert de çekilecekti çaresiz. Akıncı Birlikleri'nin insanüstü çabasıyla ve feda edilenlerle ahali için hayati bir zaman kazanılmış, dört bin nüfuslu kasabanın çoğu tahliye edilmişti. Kaçanlar Akıncıların koruma ateşi altında Kum Çayı'nı geçerek Gördes'in karşısındaki dağa doğru yalınayak, başı kabak tarlaların, bahçelerin, koruların arasında düşe kalka çekiliyordu. İşgalciler kasabaya adım atar atmaz ev ev yakmaya başladılar. Haneler, çarşılar, hanlar, dükkânlar, halı mağazaları, bağlar, bahçeler, tahıl ambarları, kahveler, sıbyan mektepleri, rüştiye ve hükümet binası, hapishane ve cümlesi yangın bombalarıyla tutuşturuldu. İlk işgali sonlandırırken yanlarına alıp gittikleri Rum cemaatin kiliseleri de bu ateş topundan nasibini aldı. Yaşlı, hasta ve

kaçamayanlar evlerinin önünde derhal kurşuna dizildi, cansız bedenleri yanan binaların içine atıldı. En son çeşmeler ve mezarlık tahrip edildi. Gördesliler daha 16 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinin hemen ertesi günü "*Umum Halk*" imzasıyla kaleme alıp, "*Aydınoğulları'nın yurdunu baştanbaşa ateş ve kana boğmadıkça başka bir ele teslim etmemeye yemin ettik. Halk makine başında heyecanla beklemektedir,*" diye ilan ettikleri beyannamenin cevabını böylece alıyorlardı. Nasihat, rüşvet, korkutma, yıldırma fayda etmemiş; teşkilatlanmışlar, mücadeleyi milliye için yemin etmişler, üstüne Ankara hükümetine fikrî ve kalbi bağlılıklarını fiilen sürdürmüşlerdi. Şimdi ceza vakti gelmişti onlar için. Paylarına da medeni erkân masalarında hesabı kitabı yapılan Anadolu için tedhiş planı düşecekti.

Kum Çayı'nın ötesinde başakları dolmaya başlayan bir buğday tarlasında göğsüne kadar ıslanmış halde bir anne elinde alelacele ekmek, peynir ve birkaç parça çamaşırla doldurduğu sepetini taşıyordu. Ardından koşarak gelen iki küçük kızı aniden durup arkalarına döndüler. Karşıdaki yangın dumanlarıyla kararmış Gördes'in göğüne ve kızıl alevlere bakıp ağlamaya başladılar. Anneleri yanlarına geldi. Oyalı değirmisinin ucuyla kızlarının çakır gözlerinden akan yaşları kuruladı. "Adviye, Salise," dedi. "Üzülmen guzum. Yine döneriz, yine çatarız evimizi!" Sonra Salise'nin eline üçeteğinin ucunu tutuşturdu, Adviye'yi kucağına aldı, öteki eliyle de sepeti yüklendi; yoluna devam etti.

Yüzbaşı Cemil, Gördes'in sırtlarına Dedebaşı mevkisine konuşlanan düşman dağ bataryasından açılan ateşten emniyetli mesafede elinde dürbünle olan biteni izliyordu. Yanında ayakta duran Hacı Bey sessiz gözyaşları içinde ve çaresiz halde doğduğu şehre bakıyordu. Birden arkalarından bir çığlık duyuldu. Hemen o yana koştular. Köstenli İbram'la Yusuf yerdeki adamın başında duruyorlardı. Arap Ali'ydi yatan.

"Ne oldu? Vuruldu mu yoksa?" dedi yüzbaşı.

"Kan izi yok. Biz de anlamadık," dedi İbram. "Aniden atından yıkıldı!"

Arap Ali titremeler içinde inleyerek kasılıp duruyordu. Kendinden geçmiş, gözleri akına devrilmiş halde kıvranıyordu. Ağzı köpük içinde kalmıştı. Hemen bir dal parçası bulup dişlerinin arasına sıkıştırdılar.

"Harp humması galiba," dedi Yüzbaşı Cemil. "Benim de başıma benzeri gelmişti. Efradı onu böyle görmesin. Derhal emniyetli bir yere götürün!"

Arap Ali'yi gizlice İn Deresi'ndeki mağaraya götürdüler. Günlerce ölü gibi yattı. Başını beklemek için Gani Dayı gelmişti. Önceleri ne yapsa fayda etmedi. Yediğini kusuyor, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyor, ardından ateşler basıyor, görüşü bulanıyor, kalbi çarpıntıdan ağzından uçup gidecekmiş gibi oluyordu. Birkaç defa çığlıkları o kadar yükselmişti ki, Gani Dayı onu tokatlayarak kendinden geçirmek zorunda kalmıştı. Zira asla uykuya dalamıyordu. Gözünü kapattığı an pusuda bıraktığı, astığı, kestiği, vurduğu, ölümüne karar verdiği kimin yüzü varsa gelip bağrına yapışıyordu. "Kan tutmuş seni. Geçecek ama müsaade etmiyorsun," diye mırıldanıyordu Gani Dayı. Birkaç hafta sonra sakinleşmeye başladı. Biraz çorba içti. Kasları erimiş gibiydi, ayakta duramıyordu. Ayakyoluna dörtayak üzerinde gidiyor ardından tükenmişlik içinde ot yatağına atıyordu kendini. Görüşü hâlâ bulanıktı. Ara ara yine soluğanlık nöbetleri tutuyor, sonunda midesinde ne var ne yok kusarak boşaltıyordu. Sonunda Gani Dayı, "Evlat benim gitmem gerek. Gömülecek kemik dolu her yer. Biraz kuru et bıraktım. Elbet birileri gelir yanına," dedi. Arap Ali silahını istedi. Mavzerini, fişekliğini ve tabancasını getirdi Gani Dayı. "Gönlümden bunları vermek geçmiyor. Daraldığın bir an neler yapacağın belli olmaz. Ama silahsız da bir başına durulmaz bu-

ralarda. Yine de dişini sık derim Arap Ali. Yüzdün yüzdün kuyruğuna geldin. Sık dişini!" dedi. Gitti.

Ardından kırkikindi yağmurları başladı. Geceleri korkunç gök gürültüleri duyuluyordu. Sağanak yağmur saatlerce yağıyor. Durduğunda derenin çıldırmış çağıltısı mağaranın içine hücum ediyor, ertesi gün bu döngü yeniden başlıyordu. "Ekinler yine yatmış mıdır acaba?" diye düşünüp duruyordu Ali. Sonra bağrından çıkardığı ve artık kokusunu yitirmiş değirmiyi uzun uzun parmaklarıyla tıpkı Maya'nın saçlarıymış gibi okşuyor, kara taşına sarılıp uykuya dalmaya çalışıyordu. Lakin çaresizce her gözünü açtığında yastığının bir karış ötesinde duran tabancasını görüyordu sürekli. Öyle olunca aklına düşeni kovmak için arkasını dönüyor sonra tekrar dönüyor, dönüyor, böylece yorgunluktan ölmek üzereyken uykuya teslim olabiliyordu.

Yine öyle bir gece henüz dalmışken üzerindeki kepeneğin sıyrıldığını hissetti. Yine o aynı karışık rüyalar içinde yuvarlanıyorum diye düşündü. Bir beden bedenine değdi, sıcaklığı toprağa sızan su gibi ona yayıldı, o anda sıcak süt kokusunu duydu.

Döndü.

Gözlerine inanamadı. Rüyada olup olmadığını anlamak için karşısındaki yüze yavaşça dokundu.

Maya gelmişti.

"Ben sana haber yollamıştım, kendine sahap çıksın, sakın başını vermesin diye. Sen sözümü böyle mi belledin, bu halın nedir Ali?" dedi gülümseyerek.

Arap Ali kalan tüm gücüyle sarıldı Maya'ya; o da kollarıyla kavradı Ali'yi, onu has çıplaklığına çekti. Gök gürültüleri soluklarına karıştı.

Sonraki günler yağmur kesilmiş, derenin suları hemen sakinleşmiş, hava ısınmaya başlamıştı. Maya koltuğunun altına girerek Ali'yi yavaş yavaş dışarıya çıkarıyor, ya-

lınayak çakılların üzerinde yürütüyor, derenin serin suyuyla boynunu, omuzlarını, saçlarını usul usul yıkıyordu.

Arap Ali biraz kendine gelmişti. Gözlerindeki buğu kalkmış, titreyerek de olsa ayakta durmaya başlamıştı. İşte öyle bir zaman içinde, Ali dere kenarındaki kumluğa oturmuş soluklanırken Maya dereye girmiş dizlerine kadar gelen serin suyu dikkatlice inceliyordu. Sonunda, "Vay anam vay," dedi gülümseyerek. "Bugün ciğerden ziyade doyururlar bunlar bizi." Doğruldu. Ellerini siper edip etrafına bakındı. Aşağılarda ceviz öbekleri görünüyordu. Taşlardan hoplaya zıplaya onlara kadar koştu. Ağaçlara vardı. Alt dallarda sallanan yeşil kabuklarından daha ayrılmamış cevizleri bir kucak yoldu. Sonra geldiği yol boyunca yatakta yukarıya doğru dikkatlice yürümeye başladı. Salkımsöğütlerin dirsek yapıp yatağı genişlettiği bir noktaya gözlerini sabitledi. Su burada dizüstüne kadar derinleşiyordu. Koyu yeşil bulanıklığı içinde dip görünmüyordu. Yatağın gittiği yeri anlamak için mintanını ve içliğini çıkarıp soyundu. Başını köklere dayayarak elleriyle ağır ağır suyun içini yokladı.

"İyi yuvaymış burası," diye mırıldandı.

Sudan kalktı. Üzerinden yuvarlanan damlaları kollarında bileğine doğru sıyırdı. Derenin söğüt köklerine varan yolunu yukarıya doğru inceledi. Sonra en yakın ağaçtan kol kalınlığında kuru bir dalı çatır çatır kırdı. Onu bozuk bir kürek gibi kullanarak kendince belirlediği yerden yatağa paralel hat kazdı. Yeni suni yatak biraz daha derindi ve suyun aktığı söğüt köklerine değil, onu es geçerek daha aşağıdaki kıvrıma varıyordu. Kazma işini bitirince işe başladığı noktaya varıp dalın ucuyla iki yolu birleştirdi. Akıştaki suyun bir miktarı şimdi yeni yatak boyunca akıyordu. Bu tahliye yatağını güçlendirmek için birleşim noktasının iki karış altından eski yatağı önce iri ardından daha küçük kayalarla, taşlarla doldurdu; yoldu-

ğu yosunlarla ve yaprak, dal parçalarıyla gedikleri ördü; en son çamurla sıvayıp sağlam bir bent çıkardı. Burada şişen su hep aktığı yolundan değil Maya'nın açtığı kanaldan akmaya başlayınca bendin ardındaki su seviyesi de giderek düştü. Su artık ayak bileğinin ancak bir karış üstünü örtüyordu. Söğüt kökleri şimdi daha belirgindi. Şimdi çekilen küçük gölcük işini kolaylaştıracak derinlikteydi. Biraz soluklandıktan sonra yolduğu yeşil kabuklu cevizleri suya çömelip iki taşın arasında ezmeye başladı. Ezilen cevizin saldığı yeşil köpüklü acı özü eliyle gölcükteki suyun içinde iyice dağılmasını ve yayılmasını sağladı. Maya işi becermişti. Birkaç dakika sonra söğütlerin köklerinden yukarıya doğru sersemlemiş balıklar yükselmeye başladı. Önce küçükler geldi ardından karanlık sudan iki karış boyunda dere balıkları belirdi. En irilerini seçip karşı kıyıya attı. Yeterince balık olunca durdu. Gidip bendi yıktı. Gölcüğe hücum eden taze su kıyıya vurmuş sersemlemiş küçük balıkları kendine getirdi. Üç-beş kuyruk vurup dere boyunca hızla kayboldular.

Öğlene doğru ortalık mis gibi kokuyordu. Maya yaktığı ocağın üzerine iri bir bazalt kayrak dere taşı koymuştu. Taşın üzerinde delice asma yapraklarına sardığı balıkları çevire çevire pişirip sofraya diziyordu.

Arap Ali hayatında ilk kez tattığı bu lezzete şaşırmıştı.

"Yahu sen nasıl tuttun bunları. Biri bile görünmüyor derede?" dedi.

"O da bizim sanatımız," diye güldü Maya. "Bunların cümlesini sana da öğreteceğim," dedi.

İkindi vakti inince Maya, "Ata binebilecek gibi misin?" diye sordu. Arap Ali mahcupça başını eğdi. "Olsun," dedi. "Ben hallederim."

Atını getirdi. Yanı başına bir kütük yerleştirdi. Ata bindi.

"Gel arkama," dedi.

Arap Ali kütüğe basıp Maya'nın arkasına, semersiz çıplak ata çıkınca kadın onu kuşağıyla kendine sıkıca bağladı.

"Sarıl bana. Korkma düşürmem seni," dedi.

Arap Ali ipek atkılarla dokunmuş gibi buram buram süt kokan o vücuda doladı kollarını.

Maya atının karnına topuklarını dokundurdu. Hayvan usulca ama Yörük adımlarla tırısa kalktı. Dere yatağından düze doğru çıktıklarında güneş alınlarına vurdu. Ali etraflarını saran sonsuz çayırlarla dolu o boşluğa baktı. Yağmur tabiatı delirtmişti adeta.

Maya yine dokundu atının karnına. At iyice hızlandı.

Bayat alanına kadar hiç durmadan rüzgâr gibi estiler.

Koşturdukları düzlüğün sonuna doğru bir dereye vardılar. Akarsu tepeden iniyordu burada. Yükselerek kendi yolunu açan yatağa baktılar. Hayıtlar sakin sakin suyolunu izlerken tam o noktada birden bozulan at sürüleri gibi karmakarışık dağılarak ve sanki toprağın mahreminden fırlayıp çoğalarak önce eteği ardından tüm tepeyi gün batıran zirvesine kadar kaplamıştı. Burada toprak sütlenip çiçeğe kesmişti sanki. Hem coşkunluk hem de dinginlik esiyordu hararetli rüzgârla. Gözün alabileceği her yer çiçeklenmiş hayıtlarla doluydu.

Atı dalları seyrelmiş yaşlı bir ahlatın bedenine bağladı Maya. Yan yana çöktüler. Hava ısınmıştı. Dere yatağında kalan son su öbekleri boz bulanık hastalıklı bir titreme içindeyken tepenin kuzeyinde kaldıkları için belli belirsiz serinlik arada yokluyordu onları. Oturdukları yerden aşağıya doğru, yazıda yayılmış gürbüz ceviz öbekleri, yatak boyunca kesintili de olsa kıvrılarak giden kavak dizileri güneşin altında parlıyordu. Bu canlı tonların bölüp parçaladığı sarıya dönmüş tarlalar biçilmeye durmuş buğday, arpa ve burçak kelleleriyle dolup taşı-

yordu. Tam üzerlerine kapanmış gökyüzü kırlangıç sürülerinin görünmez kanat izleriyle doluydu.

Maya oturduğu yerden kuru bir çiğdem bedenine uzanıp kopardı, dişlerinin arasında rayihası gelene kadar ezdi. Sonra derin derin havayı içine çekti.

"Aldın mı kokuyu?"

Arap Ali o anda içini dolduran ekşili tatlı tadı hissetti.

"Nedir bu?" dedi Arap Ali.

"Hayıt çiçeği kokusu işte. En çok burada olur. Topraktan mor mor fışkırır..."

Maya başını Arap Ali'nin omzuna dayadı. Sonra anlatmaya başladı.

"Evvel zamanda tam bu yaylada bir Yörük beyiyle karındaşı yaşarmış. Obalarıyla mutlu mesut, kimseye karışmadan dolanırlarken omzu kalabalık Osman Ağa diye bir adam peydahlanmış. Demiş ki, 'Dağda bayırda gezip durmak yok. Konacaksınız, kalkmayacaksınız bir daha! Kaç kelleniz var, o kadar da verginiz var...' Büyük cenk olmuş aralarında. Yörük beyi insanını daha fazla kırdırmak istememiş çekip gitmeye karar vermiş. Karındaşı şu tepenin ardındaki Çomak Dağı'na gidip saklanalım dediyse de lafını dinletememiş. Sonunda iki kardeş ayrılmış. Küçük olanı yurdunun dağlarına çekilmiş, Yörük beyi ise elde kalanıyla düşmüş yollara. Karlı yaylaları, ormanları, çölleri geçmiş. Kızılırmak derler bir kudretli suyun gündoğusuna kadar çekilmiş. Orada kendi kanından, canından Türkmen boylarını bulmuş. Yörük beyine ve halkına dışarlıklı gibi bakan olmamış konduğu yerde. Tavla tavla şahbaz atlar vermişler, katar katar kızıl develer yedeklemişler, kınalı koçlar dizmişler çadırlarının önüne, erlerini kaza benzer kız gelinlerle evermişler. Yani Yörük beyi görmediği bir varlıkla gönenmiş gurbette. Gel zaman git zaman adı batasıca zorba Osman Ağa ölmüş. Çiftliğine baykuşlar tünemiş. Dirliği bozulmuş. Düzeni yıkılmış.

Böyle olunca dağlardaki küçük kardeş yeniden yaylasına dönmüş ve ağabeyine bir ulak yollamış. Haberci, Yörük beyini bulana kadar yolda dokuz atını çatlatmış. Sonunda menziline ulaşmış. Bey kızıl obasının önüne oturmuş, kiriş ve tokmakla tiftik uçuran gelinleri izlermiş. Başını kaldırıp ulağa bakmamış bile. Yorgun adam diz çökmüş, 'Beyim düşmanın öldü. Deren çözüldü, suyun çağladı, tohumun çatladı, deven mayalandı. Dönmen lazım artık,' demiş. Bey, 'Neden döneyim? Burada misafir değil ev sahabı gibiyiz,' demiş. O zaman ulak bir sıla türküsü tutturmuş. Bey boynunu kırmış ama yine de fikrinden dönmemiş. Ulak bu defa keçi kılı heybesine uzanmış. Yere hayıt dallarını ve mor çiçeklerini sermiş. Hava hayıt kokusuyla dolmuş. İşte o vakit Yörük beyinin gözleri dolmuş. 'Gurbette şan ve bolluk içinde yaşamaktansa yurdumda garip ölmek yeğdir. Toplayın denkleri, gidiyoruz,' demiş... Ya, işte böyle Arap Ali! Hayıt kokusu duymadan yapamayız biz. Mutlaka döneriz nereye gitsek de."

Kalktı. Arap Ali'nin karşısına bağdaş kurdu. Ellerini avuçlarına aldı.

"Ama neden döneriz, biliyor musun? Yaşamak için! Ölüm hak, yaşamak helaldir! Seni gördüğüm günden beri dilinde hep ölüm, benzinde hep sarılık var. Bu yanlış. Öleceksek de yaşamak için ölürüz. Bizi gömdükleri mezardan anamızın karnından kendi kollarımızla doğup gelmişiz. Yaşamayı hak etmişiz! Vatan da yaşamak için var. Sana harp etme mi diyorum? Hepimiz bu harbin içindeyiz. Ama ben sana ölmeyi yasaklıyorum Arap Ali! O en son işimiz. Daha dolu dolu, şu hayıtlar gibi açmak, tohuma dönmek var sırada."

Ertesi sabah Maya atına atladı, "Dediklerimi aklından çıkarma. İşimiz bittiğinde ya beni bulursun ya da ben seni," dedi ve İn Deresi'nde yalnız bırakıp gitti Ali'yi.

Arap Ali'nin iyileşmesi, kendine gelmesi, eski kuvvetini toplaması aylar çekti. Gani Dayı'nın vadideki bal

kayalıklarına tırmanıp bin bir zorlukla kesip getirdiği kehribar rengi bal Ali'ye iyi geldi. Vücudunu, ağrıyan kaslarını onunla ovdu, bol bol yedi. Uzun geceler boyunca suyun akışını dinleyip düşündü durdu.

Sonunda mağarasından çıktı. Hazırlandı. Atına atlayıp gitmeden önce kara taşını İn Deresi'nin serin sularına öteki kayaların, taşların arasına bıraktı. Artık kışın gelecek ilk selle kara taş önce Kum Çayı'na taşınacaktı. Sonra ağır ağır, yuvarlana aşına, ufalanıp parçalara ayrıla ayrıla ovaya varacak, Akhisar Çayı'na katılacak, oradan Gediz'in yatağına varacak ve kim bilir ne zaman ve ne kadarcık etiyle Ege Denizi'ne düşecekti. Böylece çok uzaklardan taşınıp saklanan macerası bu topraklara karışacak, artık onu hatırlayan ve anan kalmamış olsa bile buraya ait olacaktı.

Arap Ali müfrezesinin başına geçtiği ve işleri yeniden ele aldığı günlerden birinde yine karargâha çağrıldı. Köstenli İbram ve Yusuf'la Oğulduruk Mağaraları'ndaki saklı mevkiye vardıklarında herkesi bir bayram sevincinde buldular. Öteki müfreze komutanları da yakın adamlarıyla birlikte gelmişlerdi. Saz çalınıyor, harmandalı oynanıyor, herkes birbirine sarılıp mübarek olsun diyordu.

Ali'yi Hacı Bey karşıladı. Atından iner inmez sarıldı ona.

"Güzel, hayırlı haberler var. Biraz gecikmeli de olsa bu sabah bize ulaştı. Temmuz ayında Kütahya-Eskişehir muharebelerini kaybeden ordumuz Sakarya'nın doğusundaki Yunan baskın taarruzunu durdurup püskürtmüş. Karşı taarruzumuzla düşman Afyon-Eskişehir hattına kadar geri çekilmek mecburiyetinde kalmış. Yani Yunan kuvvetleri Sakarya'nın batısına atıldı sonunda! Ankara kurtuldu! Bugünümüz için büyük bir zafer kazanıldı, çok şükür. Buna o kadar ihtiyacımız vardı ki!" dedi.

Büyük bir kazanda keşkek pişiriliyordu. Helva ka-

ranlar, hamur açanlar, kahkahalar, türküler birbirine karışıyordu.

Arap Ali'nin gözleri Yüzbaşı Cemil'i aradı. Göremedi.

Aşağıdaki mağarada olduğunu söylediler.

Ali, yüzbaşıyı tozlu, eski bir masaya başını koymuş halde buldu. Yanına yaklaşıp omzuna dokundu.

Yüzbaşı onu görünce kalktı. Sarıldılar.

"Hoş geldin," dedi.

"Hoş bulduk. Gözümüz aydın, mübarek olsun," dedi.

Yüzbaşı gülümsedi.

Karşılıklı oturdular. Cemil Bey iki sigara çıkardı. Yaktılar. Yüzü sapsarıydı. Dışarıdaki şenlik havasından onda eser yoktu.

Göğüs cebinden katlanmış bir evrak çıkardı.

"Taarruz haberiyle birlikte Ordu Komutanlığı'ndan bu şifreli mektup da geldi. Şahsıma yazılmış. Ağabeyim Zeki. 10 Eylül'deki karşı taarruzumuzda, Çal Dağı'nda şehit düşmüş."

İçerisi duman dolmuştu. Yarı karanlıkta birbirlerine bakmadan oturuyorlardı.

"Cebinden çıkan üç lirayla kolundaki saati yollamışlar bana. Bir de bu haberi."

Arap Ali derin bir iç çekti. Yutkundu.

"Yüzbaşım," dedi. "Emir Allah'ın!"

"Biliyor musun," dedi Cemil, "yıllarca hep şunu düşündüm. Benim ölüm haberim abime gittiğinde ne olacak? Validemize nasıl söyleyecek? Ordu Komutanlığı'ndan gelen o iki satır resmî yazı onları nasıl yakacak? Hiç bu vazifenin üzerime kalacağı aklıma gelmezdi!"

Birer dal daha yaktılar.

Yüzbaşının gözleri dolmuştu.

"En tuhafı da şu ki, sabahtan beri kendimi yokluyorum ben nasıl insanım diye. Zira tuhaf ama bir rahatlık da geldi, çöktü üzerime. Ağabeyim hep aşılmaz dağ gibi,

geçilmez nehir gibi karşımdaydı. Artık yok! Sanki kafesimin kapısını öyle, durduk yere açık bırakıp gitmişler gibi. Ama bir yandan da içim korkuyla doluyor. Karanlık gecede, fırtınalı sularda seyrediyorum ve o hep bildiğim, kerteriz aldığım deniz feneri aniden söndü gitti işte."

Arap Ali sigarasını körüklü çizmesinin burnuyla söndürdü. Ayağa kalktı.

"Yüzbaşım," dedi. "Kaderimiz neyse o olsun. Allah sana uzun ömürler versin. Bunun acısı ancak yalnız kalırsan hafifler. Ben gideyim, sen bol bol ağla," dedi.

Selam verdi. Çıktı.

Sakarya Harbi'nin etkileri çok geçmeden her yerde hissedildi. TBMM orduları artık stratejik müdafaadan stratejik taarruz pozisyonuna geçmişlerdi. Ayrıca Anadolu'nun Güney Cephesi yapılan anlaşmalarla emniyet altına alınınca Batı Cephesi'ne birlik kaydırma imkânı doğmuştu. Güneybatıdaki İtalyan İşgal Kuvvetleri tası tarağı toplayıp gitmişlerdi bile. Batı Anadolu'nun işgal altındaki bölgelerinde de yeni vaziyet derhal kendini belli etmeye başlamıştı. Yunan İşgal Kuvvetleri 1921 yılı Eylül ayının ilk günlerinde Demirci, Gördes ve Simav'dan apar topar çekildiler. Halkın sevinç gösterileri arasında bu üç ilçeye Akıncı Birlikleri girip sancak çektiler. Birlik komutanı İbrahim Ethem Bey merkezi Demirci olmak üzere bu üç ilçeyi kapsayan bir Türk livası ve idaresi kurulduğunu ilan etti. İbrahim Ethem Bey mevcut fiilî durumu açıklayan ve işgal merkezleri de dahil olmak üzere tüm dünyaya yolladığı telgrafta şöyle yazmıştı: "Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi!"

Demirci-Gördes-Simav dairesindeki yeni erk ilk iş olarak mücavir bölgedeki güvenlik ve asayişi sağlayacak hükümet otoritesi kurmaya girişti. Böylece Ankara hükümetinin emri, eli ve gücüyle işgal altındaki alanlarda bir kurtarılmış bölge doğmuş oldu.

Akıncıların kurduğu fiilî idare ordunun kazandığı başarıyla birleşince mühim neticeler vermeye başlamıştı. Milli güçlerin yüksek moral ve özgüvenle hareket etmesi etki alanlarını genişletti. Köylü desteği arttı. Böylece kayıplar daha kolay ikame edilir olmuş; saklanma, barınma ve beslenme imkânları görece iyileşmişti. Öte yandan Yunan İşgal Kuvvetleri'nin kimi zaman yetersizlikleri kimi zaman da siyasetleri nedeniyle yol verilen eşkıyalığın beli kırılmıştı. Müslüman ve Hıristiyan fark etmeden ahaliye var olan otorite boşluğunda kan kusturan, ikili oynayıp her taraftan da menfaat elde ederek varlığını sürdüren bu çeteler Akıncıların ısrarlı takipleri ve şedit yöntemleri sayesinde önemli ölçüde tasfiye edildi. Bu durum işgal ordusundaki kimi birlik komutanlarının bile işine gelmişti. Öyle ki kendi sorumluluk alanlarında eşkıya takibine çıkan Akıncı Müfrezelerini görmezlikten geldikleri oluyordu. Şakilerin güçten düşmesinin bir nedeni de insan kaynağının hızla kurumaya başlamasıydı. Özellikle Sakarya Zaferi'nden sonra düzenli ordu birliklerinde görülen ve büyük yekûn tutan firar vukuatı azalmaya başlamıştı. Silahıyla birliğinden kaçıp memleketine gelen, açlık ya da cahillik nedeniyle eşkıyalara katılanların sayısındaki düşüş Akıncıların işini kolaylaştırıyordu. Firarlar azalıyordu zira köylünün orduya ve zafere olan inancı artıyordu. Ordudan kaçıp köyüne, ocağına dönmek artık kınanan ve yapanın utanacağı bir fiil haline gelmişti.

Lakin durumun böyle gitmeyeceği de aşikârdı. Yunan Genel Kurmayı etki alanlarında bir kurtarılmış bölgeye ne olursa olsun müsaade etmeyecek ve er ya da geç buradaki varlığın ezilmesi için katlanılacak maliyete de aldırılmadan harekete geçilecekti. Nitekim sık sık ileri harekâtlar, baskınlar ve cezalandırmalar yapılıyordu. Bu işlerin alevleneceğini düşünen Akıncı Birlikleri komutanı İbrahim Ethem Bey, tüm müfrezeleri Akdağ eteklerinde-

ki Efir'in saklı köşesinde topladı. Belki de Anadolu harp tarihinde en nadir görülen vakalardan biri orada yaşandı.

İbrahim Ethem Bey 1921 yılının 12 Ekim gününde müfreze komutanlarına vaziyeti tüm açıklığı ve ihtimalleriyle izah ettikten sonra şunları söyledi.

"Arkadaşlar önümüzde tercih edebileceğimiz iki yol var. İlki, Yunan birliklerinin zayıf olduğu Çal-Çivril hattını çatışarak yararız ve bu cepheyi terk ederek orduya katılırız. Böylece buradaki yalnızlığımızdan kurtuluruz hem de hazırlıkları süren genel taarruza katılma şansımız olur. İkinci ve daha meşakkatlisiyse işgal dahilinde kalıp Yunanlarla çarpışmak ve o zamana kadar tek başına kalarak düşmana, eziyetlere, tehlikelere göğüs germektir. Bu meseleyi açık açık sizle konuşmayı arzu ettim. Sonra da hangisini icra edeceğimizi reye koyalım aramızda."

İbrahim Ethem Bey'in konuşması bitince bir suskunluk kapladı ortalığı. Herkes başı önde mukadderatını düşünüyordu.

Arap Ali usulca kalktı. Mavzerini omuzladı, halkadan çıkarak yürüdü.

"Ali Efe nereye?" dedi İbrahim Ethem Bey.

Arap Ali döndü.

"Komutanım bunun reyi olmaz. Düşmanı kendi gücümüzle İzmir'e kadar sürüp atamayacağımız malumdu. Muradımız onu yormak, ordunun teşkilatlanması için vakit kazanmak, kuvvetlerini bölmekti. Yanlış mı yaptık? Hayır, doğrusu buydu. Lakin biz şu işlere kalkıştık diye buradaki millet açlığa, sefalete katlandı. Eza, cefa gördü, işkence çekti; evini, ocağını, evladını kaybetti. Gayrı bizim harimi ismetimiz de buralardır. Ben dönüyorum Gördes'e. Öleceksem de onu korurken, köylüyü yaşatmak için debelenirken öleyim," dedi.

Bu iş de böylece bitmiş oldu. Kimse doğduğu, doyduğu, büyüdüğü yerleri bırakmak istemiyordu.

O gün o dağ kuytusunun başka bir yerinde Gördes grubu ayrıca bir araya geldi. Mahmut Bey, Hacı Bey, Yüzbaşı Cemil'in toplantısına Hacı Bey'in epey dayatmasıyla Arap Ali de son anda katıldı.

Mahmut Bey ovadaki, bilhassa Akhisar'daki gelişmeleri aktardı. Eşraf ve toprak sahipleri işgalden giderek daha çok şikâyetçiydi artık. Milli Mücadele'ye para ve istihbarat desteği artıyordu. Özellikle Kâhya Zaim'in faaliyetleri ve işgalcilerle çevirdiği işler nefret konusu olmaya başlamıştı. Kayalıoğlu Adnan Bey'in etrafında bir çekirdek kuvvet birikmişti. Bir müfreze teşkil edip Kâhya Zaim'i bölgeden sürmeyi düşünüyorlardı.

Mahmut Bey sözünün tam bu noktasında birkaç saniye durdu.

"Lakin Zaim efradıyla Yunan kuvvetlerinin de yol vermesini fırsat bilip sık sık Gördes bölgesine girip çıkıyor. Onu takip için müsaade istedi bizden. Hatta müşterek bir harekât da yapabiliriz, dedi."

Arap Ali, bitişik iki parmağını dudaklarına götürerek Yüzbaşı Cemil'den sigara istedi. Herkes yaktı sırayla.

"Bunları Adnan Bey söyledi, öyle mi Mahmut Bey?" diye lafa girdi Arap Ali.

"Evet."

"Sen istihbaratı böyle mi topluyorsun?"

"Ne demek istiyorsun Ali?"

"Adnan Bey'in bizi faka çekme ihtimali hiç aklına gelmiyor mu?"

Mahmut Bey tecrübeli adamdı. Sinirlerine hâkim olmakta ustaydı. Sakince sordu.

"Yalan söylediğine dair delilin var mı Ali?" dedi.

"Var!" diye çıkıştı Arap Ali. "Ayak tabanlarım ve sırtımdaki yara izleri şahittir! Hiç bey dayağı yemeyen beylik nedir bilemez! Bana kalırsa bu Kâhya Zaim işi tamamen yalan dolandır. Adnan Bey onu örtü gibi kullanıyor.

Zaim, eşrafın deve dişi gibi olduğu ovada kendi başına bu işlere kalkışamaz. Ya gerçekten hikâyedir ya da kukla gibi ipleri Adnan Bey'in elindedir. Sakarya'dan sonra Adnan Bey'in kendini iyice garantiye almak istediği aşikâr değil mi? Lakin hadi bizim hamurumuz nefretle karıldı; bendeki kuyruk acısı geçmez diyelim. Velev ki Adnan Bey doğru söylüyor. Nedir bu ovalı eşrafı kanırtma meselesi? Başka işimiz yok mu bizim? Isıtıp ısıtıp bu aşı getiriyorsun önümüze?"

Mahmut Bey usulca sigarasını yerde söndürdü.

"Bizim işimiz düşmanı parçalamak değil yormak diye sen söyledin Arap Ali. Düşman dediğin yekpare değildir, bir cephedir. Ve cepheyi hem vurduğun darbelerle hem de zayıf yerlerini kanırtarak çözersin. Biz düşmanı azaltmak, dostu artırmak mecburiyetindeyiz o halde. Üstelik harbin sonrasını da hesap etmemiz şarttır. Millet aç, çıplak ve perişandır. Bu bakiye hangi şartla yaşayabilecek, nasıl karnı doyurulacak; istihsal neyle, ticaret, ihracat ve ithalat kimle, hangi paralarla yapılacak? Yani Adnan Beyler bizim tarafta olmasın mı bu durumda?"

Arap Ali ayağa kalktı.

"Bana sorarsan olmasın derim," dedi. "Cihan Harbi'nin ilk gününden beri cenk ediyorum. Sene 922'ye devrilecek. Şimdiye kadar siperde, çölde, dağda, arazide, yoklukta, ateş içinde ilaç olsun diye bir tek ağa, bey, zengin adam görmedim. Ya bedel verdiler ya sıvıştılar ya denk geldi düşmanla gerdan kırdılar. Bundan sonra eksik olsalar ne gam!"

Mahmut Bey de ayağa kalktı.

"Peki, kimin bizimle beraber olup olmayacağına sen mi karar vereceksin Arap Ali?" dedi.

Arap Ali durdu. Mahmut Bey'in onu tahrik etmek istediğini, iyice öfkelenip elini beline atması için bu sözleri ettiğini anlamıştı. Şimdi sakin olma sırası ondaydı.

Gülümsedi.

"Çekerim kadar ben karar vereceğim tabii Mahmut Bey! Herkes gelsin kantara çıksın. Ben kefeye döktüğüm kanımı, yaktığım canları koyayım. Sen karşıya dilediğini koy; hatta Kayalıoğlu'nu getir! Bakalım ne olacak?" dedi.

Döndü. Yürüdü gitti.

Yüzbaşı Cemil Bey Ali'nin ardından baktı. Sonra Mahmut Bey'e dönerek, "Siz şu silah külah işlerine müsaade edemeyeceğimizi izah edin Kayalıoğlu'na. Dağda, izde karşılaştıklarında neler olur meçhul! Yeterince derdimiz var zaten," dedi.

Efir'deki koyaktan o gece tüm müfrezeler gizlice görev yerlerine intikal ettiler.

Bir ay sonra Gördes Hanya'da, mezarlığın bitişiğindeki yıkılmak üzere olan tarla damında saklanan Yüzbaşı Cemil Bey Harp Ceridesi'ne şöyle yazıyordu.

Yine kış geliyor. Soğuk, kar ve kim bilir beklenmeyen başka hangi sıkıntı kapıyı çalacak. Doğru düzgün bir çatı altında, duvarları tam, kapısı, penceresi olan, sobası yanan, çorba pişen, yün yatakların ve sakız gibi çarşafların koktuğu, içi beli silahlı insanla dolu olmayan bir evde en son ne zaman bir kış geçirdim acaba? Yedi sene mi, yoksa sekiz mi oluyor? Saymayı unuttuğum yıllardan beri cephedeyim. Daha ne kadar böyle gidecek? Ağabeyim Zeki, vazifesini tamamlayıp huzura erdi. Ya ben? Tahammülün sınırlarında geçen günlerim ne zaman bitecek acaba? Neyse, Allah büyük diyelim. Bu da geçer yahu!

Geçen hafta Mahmut Bey'le buluştuk. Mühim bir istihbarat getirdi. Ordumuzun beklenen genel taarruzu için karşı hazırlıklarına devam eden düşman, işgal altındaki bölgelerdeki banka ve benzeri kurumların kasalarındaki paraları İzmir'e nakletmeyi planlıyormuş. Bölgedeki Reji İdarelerine de yazıyla bildirmişler ve tespit zaptı istemişler. Yazışmalardan Kayalıoğlu Adnan Bey haberdar olmuş. Salihli Reji İdaresi'nin kasasında on

bir bin lira varmış. Salihli'de gizli bir keşif yaptırdım. Bizim için müspet görülüyor. Var olan para İzmir'e nakledilmeden gidip basacağız. Bu iş için en uygun kişi Arap Ali. Başkasına güvenemem. Hacı Bey, ben, Arap Ali, Köstenli İbram ve Yusuf'la gidip halledeceğiz. Dikkat çekmemek için mecburen küçük bir grup oluşturduk.

Tabii Arap Ali'ye istihbaratın menşeinden bahsetmedim. Uyanık birisi olduğu için lafı gevelememden anladı diye tahmin ediyorum. Ama emir komutaya sadık birisi olarak sessiz kaldı ve kızgınca bana bakmakla yetindi.

Bu ip cambazlığından da ayrıca yoruldum. Arap Ali giderek idare edilmesi zor birisi halini alıyor. Buraya, bu karışık ve zor yere milli hükümetin gözü, kulağı ve eli olmak için geldik, vazife aldık. Çerkes Ethem'den sonra taşlar yerine oturmaya başladı. Şimdi cari bölgeyi komuta eden İbrahim Ethem Bey'in büyük gayretleriyle mesele büyük oranda halledildi. Artık bizim yavaştan asıl işimize dönmemiz gerekiyor. Hacı Bey ve Mahmut Bey elbette geride kalacaklardır. Onlar sivildir. Ancak bir zabit olarak benim yerim genel taarruz için hazırlık yapan ordudadır. Hele Sakarya Harbi'nde adeta biçilen zabit kadrolarının müthiş eksikliği düşünüldüğünde! Giderken ne yapıp ne edip Arap Ali'yi de yanıma almam şarttır. Yoksa burada vaziyet belli ki başka bir hal alacaktır ve bütün emekler zayi olacaktır. Lakin herkes söylemektedir ki, Arap Ali'nin bu dağlarda sevdiği kadın dolaşıyor. Eğer onu tanıyorsam kessem götüremem. Ama kurtlar sofrasında bırakıp gitmek istemem. Ağabeyim Zeki yazdıklarımı okusaydı, "Bir erkân için en kötüsü kararsızlıktır. Kendine gel!" derdi. Desin bakalım. Ben de böyleyim galiba. Belki de en iyisi kaderin ellerine bırakmak her şeyi!

Vakit tamam olunca Hanya'dan iki at arabasıyla yola çıktılar. Halı tüccarı kılığına girmişlerdi. Yollardaki karakollara takılmadan akşama doğru Poyraz damlarına vardılar. Burada Hacı Bey'in akrabaları yaşıyordu. Derhal evin

en güzel odasına misafir edildiler. Yemek geldi. Kimse ne yaptıklarını, ne iş için orada olduklarını sormuyordu. Havadan sudan konuşuldu, gülüp eğlenildi. Hatta evin oğlu ocak başına geçip saz çaldı, ihtiyarlar zeybek oynadı.

Sabah gün doğmadan, şehirli kıyafetlerine büründüler. Poyrazlılar onlara en iyi atlarını verdiler. Ne için olduğunu ve nereye gideceklerini sormadılar elbette.

Yayladan rüzgâr gibi Salihli Ovası'na indiler. Reji binasının önüne geldiler. Mesul müdür makamına girer girmez kapıya yüklendiler. İçerideki iki kolcuyu Arap Ali teslim aldı. Derdest edip bağladılar adamları. İbram'la Yusuf elde silah bahçedeki giriş kapısını tutmuşlardı. Mesul müdürün yüzü kül gibi olmuştu. Hacı Bey onu sakinleştirdi.

"Sizinle işimiz yok. Zorluk çıkarmayınız. Kasadaki parayı rica ediyoruz sadece," dedi.

Adam titreyen elleriyle saydı.

Hacı Bey cebinden mühürlü bir makbuz çıkardı. Boş olan yere rakamı yazdı. İmzaladı.

"Biz eşkıya değiliz. Paraya Ankara hükümeti adına Gördes Kuva-yı Milliye reisi olarak el koyuyorum. Bu vesikayı amirlerinize veriniz. Siz de mesuliyetten kurtulmuş olursunuz," dedi.

Geldikleri gibi dörtnala hızla uzaklaştılar. Dağlara doğru kayboldular.

Poyraz'a kadar atları çatlatırcasına koşturdular. Burada yeni atlar verildi onlara. Yola devam ettiler. Hacıhıdır Köprüsü'ne geldiklerinde yollarını iki Hüseyni bekliyordu. Hacı Bey para çantasını yanına alarak muhafızlarıyla birlikte gruptan ayrıldı ve Korubaşı köyündeki yatak eve doğru kayboldu. Kalanlar bir süre daha bekleyerek takip yiyip yemediklerini kontrol ettiler sonra geceyi geçirmek için Dalkara üzerinden Karayakup köyüne hareket ettiler.

Arap Ali ve yüzbaşı sonraki günler boyunca başka işlerle uğraştılar. Hüseynilerin düşmandan ele geçirdiği mühimmatı saklamak için emniyetli yer aramaları gerekmişti. Sonunda Beğel köyünün yaylasında güvenilir aile bulundu. Evin ahırına gömdüler. Dönüş yolunca Kabakoz kavşağında onlara doğru bir atlı koşturuyordu. Gelen Pehlivan Ahmet Ağa'ydı.

Yaklaştı.

Yüzü kireç gibiydi.

"Havadisler kötü," dedi. "Dün Hacı Bey haber yollamıştı. Emaneti çiftliğe getireceğim, orada mısın, diye. Buyursun gelsin dedi. İkindiye kadar meydanda görünmeyince meraklandım. Aramaya çıktım. Bayat alanında vurulmuş iki adam buldum. Korubaşı'dan, bizim insanlar. Atları da öldürmüşler. Yerde boğuşma izleri vardı. Köstekli saati düşürmüş birisi. O zaman aydım. Bu Hacı Bey'indir. Pusuya düşürmüşler."

"Eyvah, eyvah!" diye çığlık attı yüzbaşı.

"Başka malumat var mı?" dedi Arap Ali.

"Hemen sağa sola adam yolladım. Bir çoban görmüş uzaktan. On kadar atlı yollarını kesmiş. Silahlar patlamış. Hacı Bey'i yakalayıp götürmüşler."

"Yunan mı?" dedi yüzbaşı.

"Hayır, sivillermiş. Hacı Bey'i Gördes'teki Yunan karakoluna teslim etmiş aynı adamlar."

Dörtnala geri döndüler. Gördes'e insan yollayıp, istihbarat topladılar. Kahvelerde, helvacılarda ve meyhanede anlatılanlar şuydu ki, Hacı Bey uzun zamandır takip altındaymış. Yunan kuvvetleri onu izlemesi için Akhisar'dan birilerinden yardım istemiş. Adamlar da menfaat karşılığında yapmışlar. Hacı Bey'in üzerinde yüklü bir para çıkınca ona fit olup Yunan karakoluna teslim etmişler.

Arap Ali'yle Yüzbaşı Cemil didinip durdular. Hacı Bey'i oradan çıkarıp almak mümkün müydü acaba? Çok

az zamanları vardı. Her an ona bir fenalık yapabilirlerdi. Yunan karakol komutanına haber yolladılar Hacı Bey'in kılına dokunulursa tüm Akıncı Birlikleri Gördes'e hücum edecekti. Öte yandan böyle bir baskın yapma ihtimali de yoktu. Yapılsa bile çok kayıp verilirdi zira karakolun önüne hemen iki makineli tüfek mevzisi kurmuşlardı. Akhisar'dan ve Kayacık'tan destek birliklerinin de yola çıktığı haberi gelmişti.

Sonunda iki süvari bölüğü Gördes'e ulaştı. Hacı Bey'i at sırtında elleri zincirli şekilde ortalarına alarak ve iki kanat halinde yürüyüşe geçerek Gördes'ten çıkardılar. Ahali arkasından gözyaşları döküyordu.

Uzaktan dürbünle manzarayı izleyen Yüzbaşı Cemil ve Arap Ali çaresizlik içinde kıvranıyorlardı.

"Ali ne yapabiliriz?"

"Salihli yönüne dönmediler. Demek ki Hacı Bey'i Akhisar'a, oradan da trenle İzmir'e götürecekler."

"Var mı bir çare?"

"Onu ellerine geçirdikleri an neden asmadılar şaşırdım. Gördes'ten tahliye için de yolladıkları kuvvet az. Madem bunu istediler bir tabur adam yığardım ben. Şimdi Kıran Vadisi'nden geçecekler. İstersen orada tertibat alalım. Bir daha bakarız duruma."

"Tamam," dedi yüzbaşı.

Kıran Vadisi'ne elde ne kadar Akıncı Birliği varsa pusu attılar. Ayrıca çevre köylerdeki Hüseyni rabıtasında eli silah tutan herkes gelmişti. Arap Ali onları eliyle yerleştirdi, ateş istikametlerini belirledi.

İki saat sonra Yunan süvari kolu göründü. Hacı Bey'i tam ortalarına almışlardı. Hemen arkasında atlarıyla gelen ve tabancasını çekmiş iki zabit vardı.

Yüzbaşı gelenleri uzun uzun izledi. Düşündü, tarttı kafasında. Sonra Arap Ali'ye dönüp baktı. Kararsız kaldığı belliydi. Bakışlarıyla ondan yardım istiyordu.

Arap Ali dürbünüyle yeniden izledi.

"Yüzbaşım," dedi. "Bu kadar kuvveti, bu arazide bir kaşık suda boğarız. Ama bence istedikleri bu zaten. İlk el silah atıldığında çekip onu ensesinden vuracaklar. Hacı Bey'i biz asmadık, onlar öldürttü diyecekler ahaliye."

"Yani?"

"Yani emir komuta sendedir. Ne dersen onu yaparız. Hacı Bey ya ipte sallanacak ya bizim hamlemizle ölecek!"

Yüzbaşı Cemil yutkundu. Alnını elinde tuttuğu Karadağ revolverine dayayıp düşündü. Yeniden baktı aşağıya.

"Allah kahretsin böyle kaderi de böyle hayatı da," dedi. "Çekiliyoruz!"

Arap Ali kolunu kaldırıp işaret çaktı. Silahlı adamlar usulca geri geri sürünerek mevzilerinden sessizce uzaklaştılar.

Arap Ali tek başına ayağa kalktı.

"Nereye Hacı Bey! Daha toprak taksimatı yapacaktık elimizle!" diye fısıldadı kendi kendine.

Sonra elini sağ kulağına götürerek karşı tepelerden sekip gelen gür sesiyle, dağlarda hep bir ağızdan söyleyip yazıdaki köylüsünden beyine kadar dinlettikleri o türküyü yeniden çığırdı.

Gökyüzünde turnam katar
Yiğit olan nasıl yatar
Asanlardan, kesenlerden
Mustafa Bey hesap sorar...

Hacı Bey başını kaldırdı; etrafındaki kayalara, tepelere, ağaçlara, çalılara, memleketinin taşına toprağına son kez baktı. Gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı.

Kafile ilerledi. Gözden yitip gitti.

O günlerden sonra Yüzbaşı Cemil Bey, Arap Ali'yi hiç yanından ayırmadı. Sürekli onu yoklama ihtiyacı du-

yuyor, hep kötü bir şeyler gelip onları bulacakmış gibi düşünüyordu.

1922 yılının Şubat ayı ortasında yağan karla beraber sessizliğe bürünmüş bir akşam iniyordu. Tekke Deresi'ndeki eski değirmende dinleniyorlardı. Yüzbaşı Cemil'e atlı haberci şifreli mesaj getirdi. Yüzbaşı, yanındaki ot yatağa uzanmış kestiren Arap Ali'yi kaldırdı hemen.

"Mahmut Bey'den haber var!" dedi.

Ali doğruldu.

"Hayırdır?"

Yüzbaşı elindeki pusulayı gösterdi.

"Hacı Bey'i satan Kâhya Zaim'miş. Bizden çaldığı paralarla birlikte faka düşürüp yakalamışlar."

"Kim peki? Bizim adamlar mı?"

"Kayalıoğlu Adnan Bey takip ettirip yakalatmış adamlarına. Parayı da Zaim'i de teslim edecekmiş bize. Mahmut Bey beraber gidip alalım, demiş."

Arap Ali kalktı. Volta attı. Düşündü.

"Bu adama güvenim yok benim," dedi.

"Senin ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu? Mahmut Bey sağ kolumuz oldu senelerce!"

Arap Ali baktı yüzbaşıya ama lafını yuttu.

"Nereye çağırıyor bizi?"

"Ben biliyorum gideceğimiz yeri," dedi.

Arap Ali durdu.

"Mahmut Bey sağ kolun. Ya ben neyin oluyorum yüzbaşım? Gideceğimiz yeri bana söylemeyecek kadar da mı güvenin yok?"

"Öyle şey olur mu? Yeğenoba köyünde Hakkı Dayı'nın evinde olacakmış Adnan Bey. Köyün girişinde Mahmut Bey bizi bekleyecek. Şimdi sen yanına iki adamını da al, hemen hazırlanın," dedi yüzbaşı.

Arap Ali kapıdan tam çıkacakken seslendi.

"Yalnız Arap Ali, orada ne olursa olsun sinirlerine hâkim olacaksın. Benim emrim olmadan hele ki Adnan

Bey'in kılına zinhar dokunulmayacak! Bu kati bir emirdir!" dedi.

Ali, yüzbaşıya baktı. Kafasını sallayarak onayladı.

Yarım saat sonra Yüzbaşı Cemil, Arap Ali, Köstenli İbram ve Köstenli Yusuf'tan mürekkep atlı grup inen gecenin içinde nallarıyla taze karları tozutarak karanlıklara daldılar.

Yeğenoba köyünün girişinde onları Mahmut Bey bekliyordu. Gelenleri başıyla selamladı. Ay çıkmış, ortalık ışıl ışıldı.

Hakkı Dayı'nın evinin bahçe kapısında silahlı iki muhafız vardı.

Mahmut Bey adını söyleyince kanatları açtılar. Bahçede omzu mavzerli adamlar ayakta sigara içiyorlardı.

İçlerinden birisi gelenleri evin orta odasına aldı.

İçeride duvara gömülü ocakta koca zeytin kütüğü yanıyordu. Genişçe oda yağ lambalarıyla aydınlatılmıştı. Yüzbaşı, Mahmut Bey ve Arap Ali karşılarındaki sedire geçip oturdular. İbram ve Yusuf arkalarında, ayaktaydılar. Az sonra kapı açıldı. Kayalıoğlu Adnan Bey ardında silahlı üç adamıyla girdi.

Adnan Bey gülümseyerek selam verdi.

Karşılarındaki sedire geçti. Bağdaş kurdu. Adamları arkasında durdular.

"Hemen sofra hazırlatayım mı?" dedi Adnan Bey.

"Karnımızı doyurduk," dedi Yüzbaşı Cemil.

Adnan Bey, "O halde kahvelerimizi içelim," dedi.

Arap Ali, "Ziyade olsun!" diye herkes yerine cevap verdi. "Kahvemizi de içtik gelmeden!"

Adnan Bey, Arap Ali'ye uzun uzun baktı. Bıyıklarını burdu.

"Peki, öyle olsun bakalım," dedi.

Mahmut Bey, "Sebebi ziyaretimiz malum Adnan Bey," dedi.

Adnan Bey başını salladı.

"Bu Kâhya Zaim sebebiyle çok müşkül yaşadım. Yıllar önce kapımdan kovmama rağmen yaptığı, ettiği hep bana, üzerime ihale edildi maalesef. Eşkıyalığını, hırsızlığını geçtim ama işlediği son cürümle çizmeyi aştı! Hacı Bey'le çok eskiden tanışırız. Kıymetli birisidir. Mücadeleyi milliye için ehemmiyeti de malumdur. Bu artık affedilemezdi. Velhasıl takip takip derken melunu yakalamak nasip oldu."

Arkasındakilere işaret etti.

Muhafızlar evin duvarındaki saklı yüklüğün kapılarını açtılar. Aldıkları deri para torbasını Adnan Bey'in ayak dibine bıraktılar. Sonra yüklüğün tabanında duran kabaca dürülmüş bir kilimi iki ucundan çekip odanın ortasına sürüklediler. Açtılar. İçinden kurumuş, siyaha dönmüş kan içinde kaskatı kesilmiş bir beden çıktı.

"Bu kim?" diye irkildi yüzbaşı.

"Kâhya Zaim," dedi Arap Ali.

"Evet. Ali Efe iyi bilir onu," dedi Adnan Bey.

"Adamının cesedini mi bize veriyorsun?" diye sesini yükseltti Arap Ali.

Adnan Bey sakindi.

"Eski adamım!" dedi. "Yakalamak için etrafını çevirdiğimizde kaçmaya kalktı," dedi.

Adnan Bey işaret etti. Para torbasını yüzbaşının ayakucuna bıraktılar.

Aynı tonda konuşmaya devam etti.

"Hakkımda bazı menfi fikirleriniz olduğu malumum. Bilhassa Ali Efe'nin ne düşündüğünü iyi bilirim! Mazide aramızda nahoş hadiseler geçmiş olabilir. Ben hepsine sünger çektim. Zira gözümüzü daima istikbale çevirmeliyiz. Hele yaklaşan günlerde buna daha da çok ihtiyacımız var. Önce şu harbi kazanalım, gâvuru memleketimizden kovalım, zafer günleri bir gelsin! Hallede-

meyeceğimiz mesele kalmaz. Öyle değil mi Ali Efe! Bakın ben üzerime düşen vazifemi yapıyorum."

Arap Ali'nin kirpiği bile oynamıyordu. Bakışlarını Adnan Bey'in yüzüne çivilemişti adeta.

"Evvel Allah!" diye lafa girdi Arap Ali. "Zaferden hiç şüphemiz yoktur. Allah'ın izniyle biz bu harbi kazanacağız. Lakin ertesi gün uyanıp göreceğiz ki bütün alçaklar bizden yana olmuş! Yani Kayalıoğlu ne dün ne bugün ne gelen gün için bizim seninle aramızda halledeceğimiz tek mesele olamaz. Zira biz çift süreriz, sen mülk sürersin! Biz toprağı şenlendiririz, sen kule dikersin! Biz cephede kan dökeriz, sen bedel ödersin! Yani sen bir taraf, biz bir taraf!" diyerek ayağa fırladı; belindeki silahına sarıldı.

Onunla aynı anda İbram ve Yusuf da tabancalarını çekmişlerdi.

Silahlar defalarca ateşlendi. Adnan Bey'in arkasında duran adamlar ne olduklarını anlayamadan, gözlerini bile kırpmadan vurulup boş çuval gibi yere yıkıldılar. Aynı anda dışarıdan da arka arkaya silah sesleri geldi.

Yüzbaşı ve Mahmut Bey çarpılmış suratlarıyla donup kalmışlardı.

Arap Ali gözleri dehşetle açılmış Adnan Bey'in ağzına soktu namlusunu.

"Kayalıoğlu herkes aptal, bir sen akıllı, ha? Anlattığın masallara kanacağımı mı sandın? Menfaati için en yakın adamını enik gibi boğup önümüze atacak tıynette adamsın sen. Lakin anan seni kadir gecesinde doğurmuş. Şimdi emir kuluyum, kurtuldun. Fakat sap döner, keser döner; bir gün ya seni ya senden birini ayağından asmak nasip olur inşallah bize. Gayrı Mahmut Bey turşunu kurabilir," dedi.

Ve dönüp yerden aldığı para torbasını yüzbaşının kucağına koydu.

"Vazife tamamdır komutanım!"

Yüzbaşı, Arap Ali, İbram ve Yusuf dışarıya çıktıklarında yere serilmiş muhafızları gördüler. Bahçeyi baskın yapmış, namluları tüten İnşirah Müfrezesi doldurmuştu.

Arap Ali adamlarına seslendi: "Siz toplanma bölgesine gidin. Benden haber bekleyin. İbram'la Yusuf yanımda kalacak!"

Sonra yüzbaşıya döndü.

"Şimdi emir komuta sendedir!"

Yüzbaşı Cemil öfkeden simsiyah kesilmişti.

"Arap Ali," dedi. "Bu gece size tek kelime etmeyeceğim. Çünkü hiddetle kalkmak istemiyorum. Sadece beni takip edin," diye ekledi.

Dört atlı gürültüyle akan bir nehir gibi dörtnala seyredip yine Tekke Deresi'ndeki eski değirmenine vardılar.

Yüzbaşı yolda da tek kelime etmemişti. Ne Ali'nin ne de ötekilerin suratına bakıyordu. Kemerini çözdü. Kılıfı içindeki tabancasıyla birlikte duvardaki kancaya astı. Altına para çantasını koydu. Ot yatağa uzanıp üzerine yamçısını çekmeden önce onu ayakta izleyen yorgun adamlara baktı.

"Sabah ola hayrola. O zaman görüşeceğiz sizinle!" dedi ve arkasını dönüp yattı.

Lakin yüzbaşı hepsinden daha bitikti o gece. Dayak yemiş gibiydi vücudu. Başını koyar koymaz gözlerini kapattı. Ağrılı bir uykuya teslim oldu.

Gece tıkırtılara uyandı. İdare lambası sönmüş, ocak geçmişti. Ayın şavkı pencereden içeriyi dolduruyordu. Değirmenin tek odası bomboştu. Kalktı. Seslere doğru yürüdü. Camdan baktı.

Dışarıda yanan ateşin etrafında oturan Arap Ali'yle İbram gülerek el çırpıyor, Yusuf da elindeki tahta kaşıklarla oynuyordu.

"Ulan bunlar ne biçim adamlar böyle? Sizle işimiz var bizim," diye mırıldandı Yüzbaşı Cemil.

Sonra gidip yeniden yattı.

O gece rüyasında yine Çine Çayı'nı gördü. Al donlu çıplak atlarla suyu geçiyorlardı. Yanında ağabeyi Zeki vardı. Bronz bir heykel gibi heybetliydi. Atının her hamlesinden sıçrayan su gülümseyen yüzüne kadar sıçrıyordu. Derken onları arkadan gelen başka bir atlı geçti gitti. Üzerindeki Arap binicisinin başı yoktu.

Yüzbaşı Cemil birden gözlerini açtı. Gün doğmuş, ortalık ışımıştı. Kalkıp dönünce karşıdaki kaba masada oturup ona doğru bakan Arap Ali'yi gördü.

Ali boynuna işlemeli bir kadın değirmisi dolamıştı. Çapraz fişek kuşanmış, sırtında mavzeri, beline sarılı Buldan kuşağında tabancası, kaması ve bombalarıyla saç teline kadar silahlı duruyordu. Masada boylu boyunca uzanmış para çantası duruyordu.

Yüzbaşı kalktı. Sakince giyindi. Duvardaki silah kılıflı kemerini donandı. Ağır ağır yürüyerek Arap Ali'nin karşısına oturdu.

"Hayırdır Ali?" dedi. "İbram ve Yusuf neredeler?"

Ali gülümsedi.

"Hayır inşallah yüzbaşım," dedi. "Onlar alargada beni bekliyor."

Yüzbaşı yutkundu. Sakin kalmaya çabalıyordu. Tabakasından sigara çıkardı. Ali'ye uzattı. Ali tek dal aldı ama yakmadı, kuşağına sokuşturdu.

Cemil Bey sigarasını yaktı, derin bir nefes aldı, üfledi ve, "Bu ne haldir?" dedi.

"Dedim ya hayırdır. Ben artık gidiyorum."

"Nereye?"

"Geldiğim yere diyelim."

"Neden?"

"Size dahil olduğumda söylediğim cümleyi hatırlar mısın? İşte ondan gidiyorum. Beraber yolumuz buraya kadarmış. Ekmek, tuz hakkı için vedalaşayım dedim."

"Bu laf mı şimdi? Düşman nah orada duruyor! İşimiz bitti mi de ayrılıyoruz?"

"Düşmanla meselemiz bitmedi elbette. İhtiyaç olduğunda ne yapılacağını biliriz. Genel taarruz başladığında biz de ucundan tutarız inşallah. Elbette kendi bildiğimiz gibi, kendi usulümüzle gireriz kavgaya."

Yüzbaşı ortalarında duran para torbasını işaret etti.

"Bununla mı ayrılıyorsun? Para için miydi bu işler? Biz eşkıya mıyız Arap Ali?"

"Yüzbaşım dediğin lafları başkası etse daha bitiremeden ağzına tokadımla geri sokardım. Ama senin yerin başka. Ortadaki paralar kimindir? Reji'den kaldırdık, öyle mi? Reji'nin parası kime aittir? Sırtında kolcu dipçiği kırdıkları tütüncünün, köylünün hakkıdır hepsi. Ben bu parayı alıp gideceğim. Bize katılıp şehit olan, evi ocağı yakılan, tarlası tabanı harap edilen insanlar var. İşte çifti ölene öküz alacağım, evi göçene yeni çatı çatacağım, hastasını alıp doktora götüreceğim, öksüzü ve yetimi donatacağım. Onlara borçluyuz. Belli ki harp bitince yine darlık çökecek. Böyle yapamazsak aç açıkta kalanların yarısı dağa çıkıp şaki olacak, gerisini de jandarma gelip izci ya da kolcu tutacak. Yani yine gariban garibanı dişleyecek. Fakirlik en fena şeydir. Milleti buna mahkûm edenlerle İngilizler kadar, onların el uşakları kadar cenk etmeyeceksek, biz bu sanatı niye öğrendik? Ha, diyeceksin ki hangisini kurtaracaksın, kime yeteceksin! Orası öyledir ama işte biz de sırtımızın çektiği kadar suyu taşıyalım ateşe."

"Peki, sonra?" dedi yüzbaşı.

"Sonrasını bilemeyiz. Ama belki de bugün mühimdir. Yani olmaz işlerin olduğu, yapılamaz denilenlerin mübareğe çıktığı, mümkünsüzün becerildiği günlerdir belki de bunlar. Ha? Kim bilir? Belki fırsat olur, siz bu silahları elimizden almadan ineriz ovaya. Şu toprak taksimatı işini konuşuruz Kayalıoğlu'yla teke tekte. Olmaz

mı diyorsun? Allah bilir yüzbaşım! Kurt puslu havayı severmiş. Belki de gün bizim günümüzdür. Yani bana artık müsaade."

Arap Ali elini çantaya koyar koymaz yüzbaşı aniden çakan bir şimşek gibi tabancasını çekip Ali'nin alnına dayadı.

"Ali," dedi. "Buna müsaade edemem. Çünkü bu para hükümetindir ve ordunun mesuliyetindedir. Ben de bu ordunun zabitiyim hâlâ. Ve buranın komutanıyım. Dünyada tek bir şeyim kaldı. Haysiyetim. Çocuk yaşta giydiğim üniformam, ettiğim yeminim... Gönlünle geldin, yine isteğinle gidersin. Zorla tutamam. Ama torbayı bırakmazsan seni gözümü kırpmadan vururum. Kalkar parayı emanete teslim ederim. Sonra da kafama sıkar, şu rezil hayattan geçer giderim."

Ali derin bir nefes aldı. Verdi.

"Elini çek!" diye yineledi yüzbaşı.

Tek kelime etmedi Arap Ali. Elini gevşetmedi. Cemil Bey'in gözlerinin içine bakmayı sürdürdü.

Yüzbaşının tetikteki parmağı titremeye başlamıştı, alnında terler birikti. Göğsü körük gibi inip kalkıyordu; nefesi yükseldi, yükseldi, yükseldi...

Sonra, "Allah kahretsin," diye silahını masaya fırlattı.

Yapamamıştı.

Arap Ali atik bir hareketle boştaki silahı kaptı. Namluyu yüzbaşının alnına dayadı.

"Lakin yüzbaşım çektiğin tetiği düşüreceksin!" dedi ve tetiğe bastı.

"Tak!"

Ali silahın namlusunu tavana doğrulttu. Horozu çekip yeniden tetiğe bastı.

"Tak!"

Yüzbaşı Cemil büyümüş gözbebekleriyle Ali'ye bakıyordu.

Silah boştu!

Arap Ali, Karadağ revolverini gülerek Yüzbaşı Cemil Bey'e uzattı.

"Yüzbaşım kusura bakma. Cephaneni gece aldık, silahını boşalttık. E, senin hep dediğin gibi; kelle mühim! Onu daima en son vereceksin!"

Arap Ali para torbasını masadan çekip aldı. Kalktı. Kapıdan tam çıkacakken durdu. Ona hâlâ taş kesilmiş gibi bakakalan Yüzbaşı Cemil Bey'e döndü.

"Biliyorum ki yakında ordunun genel taarruzu için gideceksin. Büyük Gazi'ye mahsus selamlarımızı götür. O bizim neyi, neden yaptığımızı anlar! O da bizim gibi yetim ve de asidir! Lakin ona de ki, eğer zaferden sonra sofrasından biz kalkacaksak ve Adnan Beyler oturacaksa, belinden silahını hiç ayırmasın. Zira elin oğlu bize benzemez!"

Arap Ali askerce bir selam çaktı. Çıktı, gitti.

Değirmenin biraz uzağında İbram'la Yusuf at üstünde onu bekliyorlardı.

Arap Ali atıyla yaklaştı ama durmadı, tırısa geçti.

İki adam usulca Ali'nin peşine takıldılar. İkisinin de gözü Ali'nin atının eyerine sıkıştırdığı deriden para torbasındaydı.

Önde Ali, arkada İbram'la Yusuf öyle güneşli, bahardan çalma havada gittiler. Yolun sağından ve solundan, bodur çamların, yaprak dökmez ardıç ve çalıların ardından birtakım çatırtılar, dal kırılma sesleri geliyordu.

İbram yanındaki arkadaşının yüzüne baktı hayırdır der gibi.

"Ben de anlamadım. Domuz mu, canavar mı bilemedim?" dedi Yusuf.

Arap Ali bir yol çatında durdurdu atını. Arkadaşlarını bekledi.

Sonra döndü. Eliyle işaret etti.

"Bu incecik yol Gördes'e gider. Benim yolumdur. Burası da Borlu üzerinden Salihli'ye, oradan da İzmir'e. Sizin yolunuz... Biliyorum böyle kavilleşmemiştik. Ayıngacı usulü parayı aramızda hakça bölüşecektik. Lakin o bakiye benim işime yaramaz; yani kimsenin işine yaramaz! Ezcümle olan her neyse böyle olacakmış. Artık hakkınızı helal edin!" dedi.

Atının başını çevirip gidecekti ki Yusuf sakince heybesinden çektiği martinisini dizlerine yatırdı.

"Arap Ali!" dedi. "Bana öyle bir şey de ki, seni sırtından, iki kürekkemiğinin tam ortasından vurmayayım!"

Arap Ali atını birkaç adım daha yaklaştırdı iki adama. Kuşağından tek dal sigarasını çıkardı. Yaktı. Derin bir nefes çekti. Dumanını bıraktı.

Ve şunları söyledi:

"Ehtiyar kün öldü, bala kün doğamadı. İmdi börülerin vaktidir!"

Atının gemini çekti. Döndü. Bir ıslık çaldı.

Tam o anda yolun iki yanından saç tellerine kadar silahlı Kıranlı, Bayatlı, Beğelli, Kızıldamlı, Salurlu, Çatalarmutlu, Hanyalı ve sair cümlesi il yiğitlerinden mürekkep Yağıbasan Yörük Müfrezesi sökün edip Arap Ali'yi iki kol halinde takip etmeye başladı.

Yusuf elini silahından usulca çekti.

İki adam bir süre gidenleri izledi.

Sonra İbram arkadaşına döndü.

"Hadi Yusuf, varalım gidelim adamıza. Bizim harbimiz daha çok sürer!" dedi.

"Âlemi uzaktan seyredince kuleler, konaklar, üzerinde koşan tavla tavla atlar, mayalı develer, yalçın dağlar, acı göller, Şahin Beyler, beylerin uzun elleri, körüklü çizmeleri ve de bağlanmış taşlar ile salınmış köpekleri görünür. Bundan ibaret sanılan devranın derisinin altında asıl sahibin nehirden nabzı atar oysa. Çoğu zaman derinlere kaçar, kendi bile unutur nefsini. Sonra olmadık zamanda ve umulmadık anda öz magmasına rastlar. İçin için kaynar, elini öteki elinin örsünde döver, göbeğini keser ve onu gömdükleri kabuğu zelzelelerle yırtarak yazısını yeniden yazmaya çıkar. Bütün iş çoğunluktadır. Bütün iş buğdayı yatıracak acı rüzgârı beklemek yerine fırtına olup esmeyi hatırlamaktır. Ehil bir el gelir, kazandaki süt taşına uzanır ve atar dışarıya. Süt taşar!"

Deli İbram Divanı'nda Ege insanının doğayla, tarihle, efsanelerle beslenen hayatlarını anlatan Ahmet Büke, **Kırmızı Buğday**'da hikâyeye bu kez bambaşka bir açıdan yaklaşıyor. Kaderini memleketine bağlamış, ölümden yaşam doğuran insanları anlatan **Kırmızı Buğday**, Arap Ali, Adnan Bey, Gani Dayı, Teğmen Cemil, Dünya, Maya gibi unutulmaz karakterlerle hem tarihsel hem de toplumsal bir anlatının izini sürüyor.

Ahmet Büke'den yine çok ses getirecek, bu toprakların hikâyesini anlatan bir roman... **Kırmızı Buğday**...

#toprak #intikam #kuvayımilliye #savaş #ail

can

canyayinlari.com | f | | X canyayinlari

B0F1GCX867